

Yesus Aqa Anjam Bole 2014

Anjam New Testament 2014

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matyu	4
Mak	42
Luk	65
Jon	104
Aposel.....	130
Rom	167
1 Korin.....	184
2 Korin.....	200
Galesia.....	211
Efesus	217
Filipai	223
Kolosi.....	227
1 Tesalonaika.....	231
2 Tesalonaika.....	235
1 Timoti	238
2 Timoti	243
Taitus	247
Filemon	250
Hibru.....	252
Jems	265
1 Pita.....	270
2 Pita.....	275
1 Jon.....	278
2 Jon.....	282
3 Jon.....	283
Jut.....	284
Uli Anjam.....	286

Matyu

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

1 Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leñ na ñambabeb. Devit a Abraham aqa leñ na ñambabeb.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu. ³ Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. ⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. ⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. ⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñaurj soqnej. ⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. ⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. ⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesehia aqa abu. ¹⁰ Hesehia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. ¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjre-soqneb.

¹² Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabeb. Sealtiel a Serubabel aqa abu. ¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. ¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. ¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. ¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabeb. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabeb di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq bosiq Kristus a ñambabeb di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabeb

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi ñambabeb. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñerenjaisasonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumañej. ¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, "Maria a gumañqo." Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, "E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a

jemaiyo uge." ²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa ñeiobilqei na unej. Unnaqa lan angro na minnej, "O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaime. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumañqo. ²¹ Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam."

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ²³ "Ninggi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ñerenjaisoisimqa a gumañsim angro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab." Ñam di aqa damu, "Qotei a iga koba na unum."

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minnej qaji di dauryosiqa Maria ej. ²⁵ Bati deqa a Maria ombla ñerenjaisaiqne. Gilsiq gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

Bongar sisiyo qaji tamo nanngi Yesus unqajqa beb

2 Yesus a Betlehem qureq di ñambabeb. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ñambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanngi señ oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanngi endegsib nenemnjroqne, ² "Juda nanngo mandor koba ñambabeb qaji a qabi unu? Iga señ oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum." ³ Onaqa Mandor Herot a nanngo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi dego are koba qaloqne. ⁴ Deqa Herot a Israel nanngo atra tamo kokba ti nanngo dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil metnjrnaqa nanngi bosib koroonaqqa a na nanngi endegsi nenemnjrej, "Kristus a qabia ñambabqas?" ⁵ Onaqa nanngi na kamba minjeb, "Kristus a Betlehem qureq di ñambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenyej, ⁶ 'O Betlehem tamo ungasari, nunngo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanngi na nunngo qure bunyqasai. Di kiyaqa? Nunngo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanngi taqatnjrqas.'"

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanngi lumu na metnjrnaqa nanngi aqa areq bonabqa nenemnjrej, "Bati gembu bongar di brantej?"

⁸ Onaqa nanngi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, "Ninggi Betlehem aisib angoro deqa geregere n̄amoiy. N̄amosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai."

⁹ Onaqa nanngi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib n̄am atsibqa bongar nami seŋ oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiy angoro soqnej qaji tal di tiŋsi sonaq uneb. ¹⁰ Unsib nanngi tulaŋ areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nanngi tal miligiq gilsib angoro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa angoro aqa areq di siŋga pulutosib a qa loueb. Osib nanngo qasaŋ iŋgi iŋgi qudei ti gol ti goreŋ ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenjosib angoro atraiyeb. Iŋgi iŋgi di nanngi nami silali kokba na awaiyeleŋeb. ¹² Ariya nanngi tal uratosib olo puluqa laqnaqqa Qotei a n̄eiobilqei na minjrej, "Ninggi olo Herot aqaq di brantaib." Degsi minjrnaqa nanngi gam bei dauryosib nanngo segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb

¹³ Nanngi ainabqa bati di Tamo Koba aqa laŋ angoro bei a Josep aqaq gilsiq n̄eiobilqei na minjeŋ, "Herot a bosim angoro Yesus qalsim moiyoqajqa n̄amqas. Deqa ni tigelosim angoro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqniqbqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab." ¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosiq angoro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb. ¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyeŋ. Josep a kumbra di yeŋ deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Ijo angoro mel a Isip sawaq di soqniqbqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas."

Qaja tamo nanngi na angoro mel nanngi n̄umelenjeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanngi qa tariŋonaq ugeiyonaq qalieceŋ, nanngi a gisaŋyeb. Deqa a minjiŋ ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanngi qariŋjrnaqa aisib Betlehem qureq di angoro mel kiŋilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanngi kalil n̄umelenjosib moiyoq-njreb. Qure qure Betlehem jojomoq di soqneb qaji dia dego angoro mel kiŋilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanngi kalil moiyoq-njreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyeŋ. ¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁸ "Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angoro kalil nanngi n̄umnab moreŋeb deqa akameqnaqa tamo ungasari nanngi aqa are latetqa yeqnaq a nanngo anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaaq? Aqa angoro kalil nanngi moreŋekriteb deqa."

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa laŋ angoro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiq n̄eiobilqei na minjeŋ, ²⁰ "Ni tigelosim angoro kiŋala Yesus aqa ai Maria

wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanngi Yesus qalsib moiyoqnaq maroqneb qaji nanngi moreŋekriteb deqa ni olo gile." ²¹ Onaqa Josep a tigelosiq Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gile. ²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaeŋ. Onaqa Qotei a Josep n̄eiobilqei na minjeŋ, "Ni Galili sawaq gile." ²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiq Galili sawaq gile. Gilsiq qure bei aqa n̄am Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanngi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanngi endegsib maroqneb, "Nanngi a qa maroqnaq, 'A Nasaret tamo.'"

Jon yansjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

3 Bunuqna Jon yansjro qaji a Judia nanngo wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej, ² "Qotei laŋ qureq di unu qaji a nunngo Mandor Koba sosim ninggi taqatŋwajqa bati jojomoq. Deqa ninggi are buliy." ³ Jon a kumbra degyeŋ deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, "Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulaŋ lelenjoqnsim tamo ungasari nanngi endegsim minjroqnaq, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiŋ. Gam tingitetiy.'"

⁴ Jon a wadau sawaq di sosiq a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyoy qaji di jugoqnsiq alalag na singilatosisiq laqnej. A iŋgi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁵ Bati deqa tamo ungasari Jerusalem di soqneb qaji nanngi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanngi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. ⁶ Boqnsibqa nanngo une kalil babteqnaq Jon na Jordan yaq di yansjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulaŋ gargekoba nanngi Jon na yansjrqa marsibqa aqa areq beqnaqnaq unjrsiqqa nanngi endegsi minjroqnej, "Ninggi kumbra uge yo qaji tamo. Ninggi amal uge bul. Ninggi yai na merngwoqqa mondoŋ Qotei aqa minjiŋ nunngoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?" ⁸ Ninggi are buliyosib nunngo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, 'Bole, ninggi are bulyonub.' Osiy ninggi yansngwai. ⁹ Ninggi endegsib are qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole.' Ninggi degsib are qalaib. Ninggi quiy. Qotei na marimqa meniŋ kalil endi dego tamo buliyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqqa n̄am qomqajqa utruq di ateŋ unu. Deqa n̄am kalil gei bole atosaiqnaq qaji di Qotei na tapor dena qomelenjosim n̄amyuwoq di breinjraqas.

¹¹ "Ninggi are bulyoqajqa deqa e ya na ninggi yansngqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo siŋgila koba. Ijo siŋgila aqa siŋgila ti keresai. Deqa e a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa siŋgila na ti n̄amyuwo na ti ninggi yansngwas. ¹² A bem sum n̄oqoryosim damu elenjosim

aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. ¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, "Ni e yansbqam di kere. Kiyaaqa e ni yansmqa marsim ijoq bonum?" ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ungum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom." Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiq a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej. ¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, "Endi ijo angro qujai. E a tulan qalaqalaye qnum. E a qa tulan arebolebolebeqnu."

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

4 Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. ² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosisqa ingi uratoqnsiq qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, "Ni Qotei aqa Niriamqa meni kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye." ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Tamo nanngi ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanngi nambile sqab.'"

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsq goge dia Yesus atsiqa minnej, ⁶ "Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Qotei na aqa lan angro nanngi minjrimqa bosib ni taqatmqab.' Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Lan angro nanngi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meni na qalqasai.'" ⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, "Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.'"

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanngi na taqatejunub qaji nanngo singila ti firo ti di Yesus osoryosiq minnej, ⁹ "Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanngo singila ti firo ti ni emqai." ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, "Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.'"

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulan. Onaqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib Yesus singilatoqne.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej. ¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. ¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁵ "Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di dijejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanngi belenosib Galili di unub. ¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanngi pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanngi pulon dena suwantnrqas."

Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, "Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buliyi."

¹⁸ Osqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiq nam atej di Saimon aqa nam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanngi aiyel qe o qaji tamo soqneq deqa nanngi kakan waiyeq nab unjrsiq minjrej, ¹⁹ "Ningi e daurbij. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqngab." ²⁰ Yesus a nanngi degsi minjrnaga nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walwelosiq aisiqa Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo nanngi aiyel qobun miligiq di nanngo abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiq metnjrej. ²² Metnjrnaga nanngo abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq ma tamo nanngi boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walwelosiq Galili sawa keretoqnsiq Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osqa tamo ma utru segi segi kalil nanngi boletnjroqnej. ²⁴ Yeqnaqa tamo ungasari kalil Siria sawaq di soqneq qaji nanngi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneq. Tamo jejamu jaqatijnjro qaji nanngi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi ti tamo nanariqnsib mangaloqneq qaji nanngi ti tamo jejamu lainjro qaji nanngi ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej. ²⁵ Bati deqa tamo ungasari tulan gargakoba nanngi Yesus dauryoqnsib laqneq. Galili sawa nanngi ti Dekapolis sawa nanngi ti Jerusalem qure nanngi ti Judia

sawa nangi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nangi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

5 Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi angro nangi aqa areq beb.

²Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej, ³"Tamo ungasari qudei nangi poinjrqo, nangi Qotei aqa namgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nangi di areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanggo Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas.

⁴"Tamo ungasari akam ti unub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanggo are olo boletet-njrqas.

⁵"Tamo ungasari lawo na sosib nanggo segi ñam aguq ateqnub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nangi enjrqas.

⁶"Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearet-njreqnu qaji nangi dego areboleboleinjreme. Nangi tulan kere na sqab. Iga ingi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷"Tamo ungasari duleqnu qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nangi qa duloqnqas.

⁸"Tamo ungasari nanggo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Nangi Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹"Tamo ungasari jeu turyeqnu qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei a nangi qa marqas, 'Nangi ijo segi angro bole.'

¹⁰"Tamo ungasari qudei nangi kumbra bole dauryeqnu deqa jeu tamo nangi na nangi gulbe enjreqnu. Tamo ungasari nangi di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanggo Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas.

¹¹"Ningi ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ningi misilingoqnsib ugeugeingqnsib nungo jemu lanja gisanjoqnbab. Di unqum. Ningi areboleboleingeme. ¹²Od, nungo are tulan boleingim soqniy. Nungo awai bole agi lañ goge di unu. Nami jeu tamo nangi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego degsib ugeugeinjroqneb."

Ningi bar ti pulon ti bul soqniy

¹³Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara kobaqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara kobaqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nangi bosib singa na sosqab.

¹⁴"Ningi mandamq endi pulon bul soqniy. Ningi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeysi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. ¹⁵Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nangi warum gegerere unqab. ¹⁶Dego kere ningi pulon bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqnbqa tamo ungasari nangi na nungo kumbra di unoqnsib

nunqo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqnbab."

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷Osiqa Yesus a olo marej, "E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanggo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ningi endegsib are qalaib, 'Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.' Di sai. ¹⁸E bole merngwai. Lañ ti mandam ti koboosaisoqnmqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas. ¹⁹Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nangi dego titnjroqnm nangi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lañ qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nangi dego dauryqa minjroqnas tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. ²⁰E ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqnb nunqo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi ti nanggo kumbra bole bunyoqnome. Bunyoqasai di Qotei lañ qureq di unu qaji a nanggo Mandor Koba sosim ningi taqatngwasai.

Yesus a njirin kumbra qa anjam palontej

²¹"Ningi dal anjam endegsib queb, 'Ningi tamo bei moiyoqtaib. Ningi tamo bei moiyoqnbab di ningi une ti sqab.' Dal anjam di nunqo moma nangi nami minjreb. ²²Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was njirinqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilingqas di une kobaquja aqa jemuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, 'Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,' degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ñamyuwoq waiyqas di kere.

²³"Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa njirin ti soqnmqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵"Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnmqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyuqjatiy. Yosib anjam moiyoqtaib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanggo banq di atqas. Yimqa nangi na ni osib tonto talq di waimqab. ²⁶Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nangi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a uña jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ "Ninggi dal anjam endegsib queb, 'Ninggi tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.' ²⁸ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi merngwai. Tamo bei a uña bei laña kokoqyosiq are prugyqo di aqa are miligiq na a uña di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ "Ino nãdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa nãdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino nãdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni nãdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni nãmyuwoq waimqas di keresai. ³⁰ Ino bañ wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa bañ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino bañ qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni bañ aiyel ti soqnimqa Qotei na ni nãmyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a uña uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ "Nami nanngi dal anjam endegsib mareb, 'Tamo bei na aqa uña uratqa osimqa pepa bei nengrenyosim yosim di a uratqas.' ³² Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa nãuñ laña uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa nãuñ kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaaqa? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ninggi anjam bei marqa osibqa inggi bei na singilataib

³³ "Ninggi dal anjam endegsib queb, 'Ni anjam bei singilatosisim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.' Dal anjam di nunngo moma nanngi nami minjreb. ³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi merngwai. Ninggi anjam bei singilataib. Ninggi anjam bei marqa osibqa inggi bei na singilataib. Lañ qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ninggi lañ qure aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ninggi mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ninggi Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate bañga sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim. ³⁷ Ninggi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ninggi anjam bei totoryosib marqab di ninggi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ "Ninggi dal anjam endegsib queb, 'Tamo bei na tamo bei aqa nãdamu ugetetqas di ninggi kamba aqa nãdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ninggi kamba aqa qalagei ugetetiy.'

³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi merngwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula poñmimqa belosim

waliñe bei osoryimqa poñyem. ⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. ⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singgila na mermqas, 'Ni ijo inggi inggi qoboyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.' A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inggi inggi qoboyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. ⁴² Tamo bei na ino inggi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inggi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inggi di ye. A saidyaim.

Ninggi na jeu tamo nanngi geregereinjroqniy

⁴³ "Ninggi dal anjam endegsib queb, 'Ni ino was nanngi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanngi qoreinjroqne.' ⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi merngwai. Ninggi nunngo jeu tamo nanngi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ninggi ugeugeingibqa ninggi olo nanngi qa Qotei pailyoqniy. ⁴⁵ Ninggi kumbra degyqab di ninggi nunngo Abu lañ qureq di unu qaji aqa anggro bole sqab. Ninggi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa señ qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngoq aiyeqnu. ⁴⁶ Tamo ungasari ninggi qalaqalaingeqnu qaji nanngi segi ninggi kamba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulañ bolesai. Nunngo kumbra deqa Qotei a ninggi awai bole engwasai. Takis o qaji tamo nanngi dego kumbra degyqab. ⁴⁷ Ninggi nunngo was nanngi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulañ bolesai. Nunngo kumbra dena ninggi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi dego nanngo segi was nanngi gereinjreqnu. ⁴⁸ Nunngo Abu lañ qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ninggi dego nunngo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

Ninggi laña babañ na kumbra bole yaim

6 "Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnu, 'E laña babañ na kumbra bole yoqnit tamo nanngi e nubooqnsib ijo ñam soqtetboqnaqab.' Ariya ninggi degyqab di nunngo Abu lañ qureq di unu qaji a ninggi awai bole engwasai.

² "Ninggi gisañ tamo nanngo kumbra dauryaib. Gisañ tamo nanngo kumbra agiende. Nanngi na tamo inggi inggi saiqoji nanngi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarijnjreqnaqab nanngi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnaqab tamo ungasari nanngi na gisañ tamo nanngi di unjroqnsib nanngo ñam soqtetnjreqnu. Gisañ tamo nanngi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyqab. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo nanngi di awai bole enjrqasai. Nanngo awai agi tamo ungasari nanngi na nanngo ñam soqtetnjreqnu di kere.

³ Deqa ni degyaim. Ni tamo inggi inggi saiqoji nanngi aqaryainjrqa osimqa bañ qonañ a uli na aqaryainjrimqa bañ wo a qalieqasai. ⁴ Di yawo anjam. Aqa

damu endegsi unu. Ni uli na tamo ingi ingi saiqoji nan-gi aqaryainjrimqa tamo ungasari kalil nan-gi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqngas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi Qotei pailyqa osi-bqa gisanj tamo nan-gi pailyeqnub degsib pailyaib. Gisanj tamo nan-gi Qotei pailyqa oqnsib tamo ungasari kalil nan-gi ñamdamuq di tigeleqnab unjroqnsib nan-gi ñam soqtetnjreqnub. Tamo nan-gi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Qotei a nan-gi awai bole enjrqasai. Nan-gi awai agi tamo ungasari nan-gi na nan-gi ñam soqtetnjreqnub di kere. ⁶ Deqa ni degsi pailyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siranj qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil nan-gi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqngas.

⁷ “Tamo nan-gi Qotei qaliesai qaji nan-gi lanja lanja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnu, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisanj. Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib. ⁸ Ningi nan-gi kumbra di dauryaib. Ningi ingi bei qa truquosib nun-gi Abu pailyosaisoq-nibqa a nami qalieqo.

⁹ “Deqa ningi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lanj qureq di unum. Ino ñam tulanj getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoq-nime.

Lanj qureq di nan-gi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqngom.

¹¹ O Abu, gago ingi uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹² Tamo nan-gi iga qa une ateqnub qaji nan-gi une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴ “O ijo angro, ningi degsib Qotei pailyoqniy. Ningi quiy. Ningi tamo bei qa anjam soqnimqa ningi na aqa une kobotiy. Yimqa nun-gi Abu lanj qureq di unu qaji a na kamba nun-gi une kalil kobotetngwas. ¹⁵ Ningi aqa une kobotetngwasai di nun-gi Abu a dego nun-gi une kobotetngwasai.”

Yesus a qurienj qa anjam palontej

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi qurienjqa marsibqa gisanj tamo nan-gi qurienjreqnub ningi degsib qurienjaib. Gisanj tamo nan-gi qurienjreqnub ulatamu ugeinjreqnu. Tamo ungasari kalil nan-gi na unjrsib nan-gi ñam soqtetnjreqngas deqa nan-gi kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Tamo nan-gi di Qotei na awai bole

enjrqasai. Nan-gi awai agi tamo ungasari nan-gi na nan-gi ñam soqtetnjreqnub di kere. ¹⁷ Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienjqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banja pranjoqnsim ino jejamu gereyoqnsim laqne. ¹⁸ Yimqa tamo ungasari kalil nan-gi ni numoqnsib ni qurienj ti unum di nan-gi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqngas.”

Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib. Di sisimbinj na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajinj tamo nan-gi tal paratosib oqab. ²⁰ Deqa ningi lanj qure qa ingi ingi koroiyiy. Di sisimbinj na ugetqasai. Baisuwi ojqasai. Bajinj tamo nan-gi tal paratosib oqasai dego. ²¹ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulonj bul

²² Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. ²³ Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulonj ino are miligiq di unu qaji a olo ambrueqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nan-gi wauetnjrqqa keresai

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nan-gi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nan-gi wauetnjrqqa keresai.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqngab dena segi nun-gi jejamu bole sqasai. ²⁶ Ningi qebari nan-gi unjriy. Nan-gi ingi yagosaieqnu. Ingi otorosib talq di atosaeqnu. Ariya nun-gi Abu lanj qureq di unu qaji a na qebari nan-gi ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nan-gi qununj saiqoji. Ningi tamo qununj ti. Ningi na qebari nan-gi tulanj bunjnjreqnub. ²⁷ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nun-gi segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ningi kiyaaqqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnu? Ningi ñam so unjriy. Nan-gi wala kiyersib branteqnu di ningi qaliesai. Nan-gi segi wauosaieqnu. Nan-gi segi wala gereyo-saeqnu. ²⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulanj bunyejunu. ³⁰ Manj lanja a bini oqwas nebe tamo nan-gi na

gingenjosib nıamyuwoq waiyqab. Mañ lañaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niñgi kiyaaqa Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaiñgwo? Niñgi mañ lañaj sai. Niñgi tamo qunur ti. Deqa niñgi endegsi poingem, Qotei a niñgi dego gara engoqnqas. ³¹ Niñgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, 'Iga inñgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?' Niñgi degsib maraib. ³² Tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nañgi inñgi deqa are koba qaleqnu. Ariya niñgi deqa are koba qalaib. Nungo Abu lañ qureq di unu qaji a qalie, niñgi laña sqa keresai. Niñgi inñgi deqaji oqnsib sqab. ³³ Deqa niñgi kumbra qujai endi yoqniy. Niñgi Qotei na taqatñgosim nungo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Niñgi degyqab di Qotei na kamba inñgi uyo ti gara ti dego engoqnqas. ³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nungoq di brantqas niñgi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nañgo segi segi. Deqa niñgi are koba qalaib."

Niñgi na tamo qudei nañgi peginjraib

7 Osıqa Yesus a olo marej, "Niñgi na tamo qudei nañgi peginjraib. Niñgi peginjraqasai di Qotei a kamba dego niñgi peginqwasai. ² Ariya niñgi na tamo nañgi peginjraqab kere dego Qotei a kamba niñgi peginqwas. Niñgi na tamo nañgo jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nungo jejamuq di une qametngwas. ³ Kiyaaqa ni ino was aqa ñamdamuq di ñam ñeñgi kiñala unu di unsimqa ino segi ñamdamuq di ñampanj kobaquja unu di ni unosai? ⁴ Kiyaaqa ino segi ñamdamuq di ñampanj kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, 'Was, e ino ñamdamuq di ñam ñeñgi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?' ⁵ Ni gisañ tamo. Ni mati ñampanj kobaquja ino segi ñamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ñamdamu suwanmimqa ariya degam ñam ñeñgi kiñala ino was aqa ñamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ "Niñgi ñoro bole bole oqnsib bauñ nañgi enjroqnaib. Enjraqab di nañgi ñoro di taqal waiyosib bosib niñgi uñingwab. Niñgi kolilei bole bole oqnsib bel nañgi enjroqnaib. Enjraqab di nañgi kolilei di mandamq di waiyosib nañgo siñga na soselenqab."

Niñgi Qotei pailyqab di a na niñgi aqaryainğwas

⁷ Osıqa Yesus a olo marej, "Niñgi inñgi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Niñgi inñgi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Niñgi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. ⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnu qaji nañgi inñgi eqnub. Tamo kalil inñgi qa ñameqnu qaji nañgi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnu qaji nañgi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ "Tamo bei aqa anğro a mamym inñgi qa minjimqa a inñgi yqas. A meniñ yqasai. ¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. ¹¹ Deqa niñgi quiy. Niñgi tamo bolesai. Ariya niñgi nungo anğro nañgi inñgi bole bole

enjreqnub. Niñgi nañgi saidnjrosaieqnu. Nungo kumbra dena niñgi endegsi poingem, nungo Abu lañ qureq di unu qaji a dego niñgi saidngosaieqnu. Niñgi pailyqab di a na inñgi bole bole niñgi engoqnqas. A na niñgi saidngwasai bole sai.

¹² "Kumbra bole bole tamo nañgi na niñgi engwajqa arearetngqnu qaji di niñgi na olo nañgi enjroqniy. Niñgi degyqab di niñgi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nañgo anjam ti kalil keretosib dauryqab."

Niñgi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osıqa Yesus a olo marej, "Niñgi siranme kiñala miligiq giliy. Niñgi siranme kobaquja miligiq gilqab di niñgi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nañgi gam di dauryeqnub. ¹⁴ Niñgi siranme kiñala miligiq gilqab di niñgi gam kiñala dauryosib ñambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja segi gam di itosib dauryeqnub."

Niñgi gisañ anjam maro tamo nañgi qa ñam atoqniy

¹⁵ Osıqa Yesus a olo marej, "Niñgi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisañosib merngwab, 'Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Di sai. Tamo nañgi di kaja bul lawo na boqnsib niñgi walawalaingqnsib anjam merngqnu. Ariya nañgo are miligiq di nañgi tamo uge. Nañgi bauñ juwanj kaja nañgi ñumeqnu dego bul. ¹⁶ Niñgi nañgo kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nañgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Niñgi are qaliy. Tamo nañgi sil luwit marinq dena wain gei osib uyeqnu e? Sai. Mañ luwit marinq dena qura gei osib uyeqnu e? Sai. ¹⁷ Niñgi qalie, ñam bole nañgi gei bole ateqnu. Ñam uge nañgi gei uge ateqnu. ¹⁸ Ñam bole nañgi gei uge atosaeqnu. Ñam uge nañgi gei bole atosaeqnu. ¹⁹ Ñam kalil gei bole atosaeqnu qaji di tamo nañgi na qomelenjoqnsib nıamyuwoq di breinjreqnu. ²⁰ Dego kere niñgi gisañ tamo nañgo kumbra geregere tenemtosib poingwas, nañgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ "Niñgi endegsib are qalaib. Tamo unğasari nañgi 'O Tamo Koba, O Tamo Koba' e degsib metbqab di Qotei na nañgi taqatnjrsim nañgo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unğasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnu qaji nañgi segi Qotei na taqatnjrsim nañgo Mandor Koba sqas. Qotei agi lañ qureq di unu. ²² Mondor diñjo bati bamqa tamo unğasari gargekoba nañgi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, 'O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa mañwa gargekoba yoqnem.' Nañgi e degsib merbqab. ²³ Merbibqa e kamba minjraqai, 'Niñgi tal qabe? E niñgi qaliesai. Deqa niñgi jaraiyiy. Niñgi kumbra uge yo qaji tamo.'"

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osıqa Yesus a olo marej, "Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa

tal atej a bul sqas. ²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa.

²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. ²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq rengintosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanğı queb. Qusib nanğı prugugeteb. ²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanğı anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji di boletej

8 Yesus a manaq dena aieyqnaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanğı a dauryosib aieyb. ² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ³ Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleeb. ⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanğı minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanğı ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

Yesus na qaja tamo gate aqa kanğal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailyosiq minnej, ⁶ “O Tamo Koba, ijo kanğal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulañ jaqatinjyqoqa talq di ñeiejunu.” ⁷ Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.” ⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanğal tamo a boleqas. ⁹ E dego tamo kokba qudei nanğı sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanğı ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanğal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.” ¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulañ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanğı minjrej, “E bole mernğwai. Qaja tamo gate endi a e qaja aqa areqalo tulañ singilatqo. Israel tamo nami e qaja degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e niñgi endegsi mernğwai. Tamo ungasari gargekoba nanğı sawa guta na guma na ti bosib ko-roosib Abraham, Aisak, Jekop nanğı koba na awoosib ingi uyoqnaqab. Yimqa Qotei lañ qureq di unu qaji a nanğı Mandor Koba sosim nanğı taqatnjrqas. ¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqas osiq metnjrej qaji

nanğı a qaja nanğı areqalo singilatosai deqa a nanğı Mandor Koba sosim nanğı taqatnjrqasai. A na nanğı osim qalaq di breinjrimqa nanğı sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanğı akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğı jaqatinj qaja qalagei anjam atoqnaqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minnej, “Ni gile. Ni e qaja ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanğal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanğal tamo aqa ma koboonaqa a boleeb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanğanyonaq bijalq di ñeiesonaq unej. ¹⁵ Unsiqa aqa bañ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanğal di koboonaqa a tigelosiqa ingi goiyetej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanğı boletnjroqnej

¹⁶ Sen aiqa laqnaqa tamo ungasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanğı was nanğı na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnaqqa Yesus a anjam segi minjreñaqa mondor uge nanğı aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanğı dego osi beqnaq Yesus na boletnjroqnej. ¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanğı Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo ungasari tulañ gargekoba nanğı aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa anğro nanğı minjrej, “Iga qobuñ gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” ¹⁹ Degsi minjrsiqa nanğı joqsiiq koba na gilqa laqnaqba dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa minnej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnimqa e ni daurmoqnaqai.” ²⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Bauñ juwan nanğı tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqnub. Qebari nanğı simi ti. Deqa nanğı simiq di ñereñeqnub. Ariya e Tamo Anğro ñeijajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ²¹ Onaqa Yesus aqa anğro bei na minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiiq ijo abu qaja tariñoqnaqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqaai.” ²² Onaqa Yesus na minnej, “Ungum. Tamo moiyo qaji nanğı segi na tamo moiyo qaji nanğı subq atelenoqnaqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjraq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobuñ gogetonaqa aqa anğro nanğı a dauryosib koba na qobuñ gogetosib gileb. ²⁴ Nanğı gileqnaqba Yesus a qobuñ miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa tulañ koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuñ qaloqnsiqa mormanj miligiq aieyqnaqa ya maqej. ²⁵ Deqa Yesus aqa anğro nanğı tulañ ulaqge-tosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Ko-

ba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.”²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiqqa minjrej, “Ninggi e qa nungo areqalo singilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninggi kiyaaq ulaonub?” Degsi minjrsiqqa jagwa ti ya ti njiingnaqa nanngi laeb.²⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrjoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanngo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanngo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanngi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanngi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanngi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanngi gam dena walwelqa keresai.²⁹ Nanngi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Njiri, ni iga kiyerg-wajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laja ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?”³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanngi suwaroqneb.³¹ Deqa mondor uge nanngi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarimgimqa iga bel nanngo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ninggi jaraiyosibqa bel nanngo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanngi na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanngo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanngi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³³ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanngi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi qa ti saosib laqneb.³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanngi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

9 Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb.² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanngo areqalo unej di nanngo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjrej, “O ijo angro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanngi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqqa minjrej, “Ninggi kiyaaq areqalo uge di onub?”⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ninggi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?⁶ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanngo une

kobotetnrqa kere. Ninggi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanngi degsi minjrsiqqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqqa minjrej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqqa aqa talq gilej.⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi tulan ulaosib Qotei aqa nam soqtoqneb. Di kiyaaq? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjrej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa takis o qaji tamo bei aqa nam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiqq itej. Osiqa minjrej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanngi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inggi uyoqneb. Nanngi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanngi dego bosib awoosib Yesus aqa angro nanngi ti inggi uyoqneb.

¹¹ Onaqa Farisi qudei nanngi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na inggi uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa angro nanngi nenemnjreb, “Nunggo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na awoosib inggi uyeqnaq?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanngo anjam di qusiqqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanngi yu qangra tamo aqaq gilo-saieqnaq. Tamo ma ti nanngi segi yu qangra tamo aqaq gileqnaq.”¹³ Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ninggi sisiyosib gegerere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, ‘Ninggi e laja atraibeqnaq. E nunggo kumbra deqa arearetbosaieqnaq. Ariya ninggi tamo nanngi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnaq di e tulan arearetbqas.” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanngi ti inggi uratoqnsim qurienqnum. Kiyaaq ino angro nanngi qurienqosaieqnaq?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqnaq nanngi are gulbeinjqas e? Sai. Bunuqna nanngo was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienqosib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas.”¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangranosiqq singilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanngi ombla bole sqab.”

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltelj

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nanngi yawo anjam degsi minjrnsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq singa pulutosiq minje, "O Tamo Koba, ijo angro sebiñ a endego moiyo. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas." ¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nanngi dego nanngi aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanngi gileqnaqqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje. Uña di a nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²¹ A endegsi are qalej, "E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojita ijo ma koboqas." Degsi are qalsiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje. ²² Ojnaqa Yesus a bulosiq uña di unsiqa minje, "O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo." Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq ñam atej di tamo ungasari nanngi yumba anjamoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. ²⁴ Unjrnsiq minjrej, "Ninggi sasaloiy. Angro sebiñ di a moiyo. A lanja ñeisiq qambumtejunu." Degsi minjrinaqa nanngi Yesus kikiyeb. ²⁵ Osib nanngi sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej. ²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi Yesus aqa manwa deqa saqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei nanngi boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanngi gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanngi giloqnsib lelenoqnsib Yesus minjoqneb, "O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme." ²⁸ Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanngi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, "E ninggi boletngwa kere ninggi degsib are qalonub e?" Onaqa nanngi aiyel na minjeb, "Od, Tamo Koba." ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi e qa nungo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninggi boletngwai." Osiq aqa ban waiyosiq nanngo ñamdamu oje. ³⁰ Ojnaqa nanngo ñamdamu poinjrnaqa nanngi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, "Nungo ñamdamu boleqo deqa ninggi tamo qudei nanngi ubtosib minjraib." ³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanngi aiyel boletnjrej deqa nanngi gilsib mare mare laqnaq sawa deqaji tamo ungasari kalil nanngi quekriteb.

³² Nanngi aiyel gileqnaqqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. ³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menj otyonaqa medabu waqtosiq

anjam maroqnej. Onaqa tamo ungasari kalil nanngi manwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, "Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiqnem." ³⁴ Onaqa Farisi nanngi maroqneb, "Mondor uge nanngo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanngi winjreanu."

Yesus a tamo ungasari nanngi qa dulej

³⁵ Yesus a dena walwelosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiq Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nanngi minjroqnej. Osiq tamo ma utru segi segi so qaji nanngi boletnjroqnej. ³⁶ Tamo ungasari tular gargekoba nanngi Yesus aqa areq beqnaq unjroqnsiq a nanngi qa duloqnej. Di kiyaaq? Nanngi tular sougetesoqneb deqa. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. ³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, "Wauq di inggi gargekoba melionub. Ariya inggi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. ³⁸ Deqa ninggi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanngi qarinqjrimqa nanngi aqa wauq gilsib inggi meli bunuj otoreleqnaq."

Yesus aqa angro 12 nanngo ñam

10 Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi metnjrinaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanngi singila enjrej. Nanngi na tamo ungasari nanngo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo ungasari nanngo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanngi singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanngo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanngi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. ³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanngi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa njiri Jems nanngi Tadius wo. ⁴ Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanngi wau enjrej

⁵ Osiq Yesus na aqa angro 12 nanngi di qarinqjrqa osiq minjrej, "Ninggi qure qureq giloqniy. Ninggi sawa bei bei qaji nanngoq giloqnaib. Samaria nanngo qureq dego giloqnaib. ⁶ Ninggi Israel nanngo segiq giloqniy. Israel nanngi sougetejunub. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. ⁷ Deqa ninggi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, 'Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwajqa bati jojomqo.' ⁸ O ijo angro, ninggi na Israel nanngi degsib minjroqnsibqa nanngo ma tamo nanngi boletnjroqniy. Tamo moreñoqnaq olo tigeltnjroqniy. Tamo nanngo jejamu yu na ugeleño qaji nanngi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanngi dego tamo ungasari nanngo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ninggi awaiyosai.

E laña engonum. Deqa ningi dego tamo nanngi laña gereinjroqniy. Nanngi awai bei yainjraib.

⁹“Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib. ¹⁰Ningi walwelosib nunngo qaqun aib. Gara jugo aiye aiye aib. Singa tatal aiye aiye aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqniybqa nanngi na ingi ingi deqaji ningi engoqniqb.

¹¹“Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. ¹²Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo unngasari tal miligiq di unub qaji nanngi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ¹³Degsib minjroqniybqa nanngi ningi joqsib gereingibqa nunngo lawo anjam di nanngoq di uratib soqnem. Ariya nanngi ningi gereingosaiabqa nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bem. ¹⁴Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyu nunngo anjam quqwa asgiyimqa kiyu ningi qure di uratqa oqnsib nunngo singa tumburum butuy-oqniy. ¹⁵E bole merngwai. Mondonj Qotei a tamo unngasari nanngo une qa peginjrqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanngi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanngi Qotei na mondonj degsim padaltnjrqsai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqniqb

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarिंगitqa gilsib bauñ juwan nanngo ambleq di wauoqniqb. Deqa ningi amal nanngo kumbra dauryiy. Agi amal nanngi gaigai ñam atoqnsib laqniqb. Ningi binon nanngo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanngi kumbra bole segi yeqniqb. Nanngi kumbra uge yosaieqniqb. ¹⁷Deqa ningi tamo nanngi qa geregere ñam atoqniy. Nanngi bosib ningi ojelenosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqniqb. Osib nanngo Qotei tal miligiq di ningi kumbaingooqniqb. ¹⁸Osib ningi olo joqoqnsib Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di ningi tigeltngoqniqb. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nanngi minjroqniqb. Osib sawa bei bei qaji nanngi dego ijo anjam minjroqniqb. ¹⁹Nanngi na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqniybqa ningi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ningi kamba anjam minjrqab. ²⁰Ningi segi na anjam minjrqasai. Nunngo Abu aqa Mondor na nunngo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

²¹“Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanngo segi was nanngi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqniybqa nanngi na nanngi ñumoqniqb moreñoqniqb. Tamo qudei na nanngo segi angro nanngi dego degsib ojoqniqb. Angro qudei na nanngo segi ai abu nanngi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqniybqa nanngi na nanngi ñumoqniqb moreñoqniqb. ²²Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo unngasari kalil nanngi ningi qa tulan ugeoqnsib jeutngooqniqb. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas. ²³Ningi qure bei beiq di brantoqniybqa tamo

unngasari nanngi na ningi ugeugeingooqniybqa ningi nanngo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole merngwai. Ningi Israel nanngo qure kalil keretosaisoqniybqa e Tamo Angro olo bqai.

²⁴“Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanngal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. ²⁵Skul angro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanngal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanngi na e merbeqniqb, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqniqb. Ningi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanngi na ningi dego ñam tulan ugedamu merngooqniqb.”

Ningi Qotei segi ulaiyiy

²⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi jeu tamo nanngi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqs. ²⁷Deqa anjam e ambruq di mernggeqnum qaji di ningi olo suwanooq di maroqniy. Anjam ningi lumu na queqniqb qaji di ningi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. ²⁸Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nunngo qunuj moyotqa keresai. Nanngi nunngo jejamu segi moyotqa kere. Deqa ningi nanngi ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanngo qunuj ti jejamu ti turtnjrsim ñamyuwoq di breinjrqqa kere.

²⁹“Ningi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaiqniqb. Silali kiñala na awaiyeqniqb. ¹⁰toea dego. Ariya nunngo Abu a na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonosim mandamq aiqa keresai. ³⁰Dego kere Qotei a nunngo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. ³¹Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan bunjrejunub.”

Ningi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³²Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunngo ñam boleq atsiy marqai. ³³Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunngo ñam marqajqa asgibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqniqb

³⁴Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo unngasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyu? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo unngasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. ³⁵Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqniqb. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqniqb. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqniqb.

³⁶ Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanngi jeu jeu sqab.

³⁷ "Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanngi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angoro mel nanngi ti aqa angoro sebiñ nanngi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁸ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁹ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas."

Tamo bei na Yesus aqa angoro gereiyqas di Qotei na aawai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na ningi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego oqas. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, 'Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.' A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba aawai bole yqas. Di kiyaaq? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, 'Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.' A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba aawai bole yqas. Di kiyaaq? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. ⁴² Tamo bei a ijo angoro bei unsim endegsi are qalqas, 'Tamo di a Yesus aqa angoro.' A degsi are qalsimqa ijo angoro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba aawai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angoro gereiyqo deqa aqa aawai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo aiyaq keresai."

Jon yansnjro qaji aqa angoro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb

11 Yesus na aqa angoro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laq nab Jon a quej. Qusiqa aqa angoro qudei nanngi qarinqjrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, ³ "Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyoo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyoo?"

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi aisib anjam ningi queqnu qaji deqa ti kumbra ningi uneqnu qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. ⁵ Endegsib minjiy, 'Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnu. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnu. Tamo nanngo jejamu yu na ugeelenjo qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnu. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei

aqa anjam bole queqnu. ⁶ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnu qaji nanngi tulan areboleboleinjreqnu."

⁷ Onaqa Jon aqa angoro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiye. Aiyeq nabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, "Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyoo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyoo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnu qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub. ⁹ Deqa ningi kiyaaq wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyoo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjrejunu. ¹⁰ Agi nami e mandamq aiyo-saisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyjunub.

¹² "Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti maroqneb dena bosiq bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqnu. Qotei agi lan qureq di unu. ¹⁴ Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa nam na yawo anjam merngeqnum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy. ¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angoro du du bul qure ambleq di alañoqnsib angoro qudei na qudei minjreqnu, ¹⁷ 'Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.'" ¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Jon a bosiq ingi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanngi a qa maroqneb, 'A mondor uge ti unu.' ¹⁹ Ariya e Tamo Angoro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa tamo nanngi e nuboqnsib mareqnu, 'Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqnu.'" Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqa wau kalil unoqnsib dena nanngi bole qalieeqnu, aqa powo tulan kobaquja."

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi njirint-njrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqnej qaji nanngi are bulyosai deqa a nanngi qa njirinej. ²¹ Osiqa minjrej, "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninggi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej qamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu. ²² Deqa e ninggi endegsi merngwai. Mondorj Qotei a tamo ungasari nanngoq une qa peginjirqa batiamqa a na ninggi tulan padaltngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas. ²³ O Kaperneam tamo ungasari, ninggi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninggi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Sodom qure nanngoq di brantej qamu nanngi bini unub qamu. Nanngi padalosai qamu. ²⁴ Deqa e ninggi endegsi merngwai. Mondorj Qotei a tamo ungasari nanngoq une qa peginjirqa batiamqa a na ninggi tulan padaltngougetqas. Qotei na Sodom qure nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas."

Yesus na ninggi aqaryaingimqa ninggi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, "O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo nanngi angro du du bul unub qaji nanngi segi qa babteqnam nanngi poinjreqnu. ²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum." ²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, "Ijo Abu na ninggi iñgi kalil ijo banq di atelenj unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqa. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ "Ninggi gulbe qoboioqnsib waukobaeqnum qaji ninggi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninggi aqaratqab. ²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqnsim tamo nanngi lawo kumbra enjreqnum. Deqa ninggi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim ninggi aqaratqab. ³⁰ Ninggi ijo anjam dauryoqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninggi engeqnum qaji di dego gulbe sai. Di oto."

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

12 Yori bati bei Yesus aqa angro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanngi mamjninaqa bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneb. ² Nanngi degsib gileq nabqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib Yesus minjeb, "Ni une. Ino angro nanngi gago dal anjam groteqnum. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba." ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamjninaqa kumbra yeb qaji di ninggi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa

bem osiqa aqa wau tamo nanngi koba na uye. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. ⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanngi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqnum. Nanngo kumbra dena nanngi dal anjam groteqnum. Ariya nanngi Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ninggi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁶ Ariya e ninggi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu. ⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ninggi e lanja atraibeqnum. E nunngo kumbra deqa arearetbosaeqnum. Ninggi tamo nanngi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroq nab di e tulan arearetbqas.' O Farisi, ninggi Qotei aqa anjam di sisiyosib poinjreq qamu ninggi tamo une saiqoji nanngi gulbe enjrosai qamu. ⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo banq qandamyey qaji di bolele

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelo siqa qure beiq di brantosiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq gilej. ¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei banq qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa jejamuq di anjam lanja qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, "Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?" ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqsim subq ayimqa a uratqasai. A na aqaryaiosim olo subq dena osim goge atqas. Di ninggi qalie. ¹² Ariya tamo nanngi kaja sai. Nanngi tamo qunur ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole." ¹³ Yesus a nanngi degsi minjrsiqa tamo banq qandamyey qaji di minjrej, "Ni ino banq waiy." Degsi minjnaqa aqa banq waiyonaq boleeb. Aqa banq bei ombla na kerekereeb. ¹⁴ Onaqa Farisi nanngi Qotei talq dena oqedosib nanngi gam kiyersib Yesus qalib moi qajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanngi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqa qure di uratosiq walwelo siqa gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a dauryeq nab a nanngo ma tamo kalil nanngi boletnjroqnej. ¹⁶ Osiqa a na nanngi saidnjroqnej, "Ninggi ijo ñam ubtosib maraib." ¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, ¹⁸ "Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa arebolebolebeqnum. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanngi endegsim minjroq nab, 'Ninggi kumbra bole dauryiy.' ¹⁹ A njirinj anjam maroq nabqasai. A lelenkobaoq nabqasai. Gamq di tamo ungasari nanngi aqa kakro quoq nabqasai. ²⁰ Silai aqa banqa genqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulorj kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas. ²¹ Yimqa

sawa bei bei qaji nanġi a qa nanġo areqalo singilatosisib a na nanġi aqaryainjrqaqqa deqa tariñoqnsib sqab."

Tamo qudei nanġi maroqneq, "Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu"

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosisiq nham qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa nhamdamu boleosisiq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ prugugetosisib maroqneq, "Tamo di a Devit aqa Niri kiyu?" ²⁴ Onaqa Farisi nanġi nanġo anjam di qusibqa maroqneq, "Sai. Mondor uge nanġo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanġi winjreqnu."

²⁵ Onaqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosisiq yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo nanġi sawa qujaiq di unub qaji nanġi segi poaiyelosisib qotqab di nanġi koba na geregere sqa keresai. Nanġi niñaqosisib koboqab. Tamo nanġi qure qujai kiyu tal qujai kiyu di unub qaji nanġi segi poaiyelosisib qotqab di nanġi dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanġi winjrqaq di nanġi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanġi olo taqatnjqas? Di keresai. ²⁷ Ningi mareqnuq, 'Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanġi winjreqnu.' Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanġi winjrqaq di yai aqa singila na nunġo anġro nanġi mondor uge winjrqaq? Deqa nanġi segi na mernġwab, ningi anjam groteqnuq. ²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanġi winjrqaq di ningi endegsi poingwas, 'Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.' Ningi degsi poingwas.

²⁹ "Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosisim aqa ingi ingi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

³⁰ "Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ "Deqa e ningi endegsi mernġwai. Tamo unġasari nanġo une kalil Qotei na kobotetnjqas. Nanġo misilin anjam mareqnuq qaji une di dego Qotei na kobotetnjqas. Ariya nanġi Qotei aqa Mondor misilinqab une di Qotei na kobotetnjqasai. ³² E Tamo Anġro. Tamo a e misilinqab une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondor dego Qotei na kobotqasai."

Nam uge nanġi gei uge ateqnuq

³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Nam bole nanġi gei bole ateqnuq. Nam uge nanġi gei uge ateqnuq. Deqa tamo nanġi nham aqa gei unsibqa dena poinjrqaq, 'Nam di bole. Nam di uge.' ³⁴ Ningi amal uge bul. Ningi tamo

uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqneq? Tamo nanġo areqalo kalil nanġo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu. ³⁵ Tamo bole nanġo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanġi kumbra bole yeqnuq. Ariya tamo uge nanġo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanġi kumbra uge yeqnuq.

³⁶ "Deqa e ningi endegsi mernġwai. Mondor Qotei a tamo unġasari nanġi peginjraq batiamqa nanġo anjam kalil nanġi laña laña mareqnuq qaji di Qotei na nanġo jejamuq di qametnjqas. ³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, 'Ni tamo bole.' Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, 'Ni tamo uge.'"

Tamo qudei nanġi Yesus aqa mañwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanġi na kamba Yesus minjeb, "O Qalie Tamo, ni Qotei aqa mañwa bei baltim iga unqom."

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra tulañ ugedamu. Nanġi Qotei areiyosaieqnuq. Nanġi gaigai ijo mañwa laña unqajqa metbeqnuq. Deqa e na ijo mañwa bei nanġi osornjqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa mañwa segi osornjritqa nanġi unqab.

⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Anġro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. ⁴¹ Mondor Qotei na tamo unġasari nanġi peginjraq batiamqa Ninive tamo nanġi tigelqab. Tigelosibqa tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra uge baltetnjqab. Nanġi degyqab. Di kiyaqqa? Ninive tamo nanġi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulañ bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu. ⁴² Mondor Qotei na tamo unġasari nanġi peginjraq batiamqa unġa mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra uge baltetnjqas. A degyqas. Di kiyaqqa? Unġa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulañ bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu."

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, "Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kanġranqoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa nhamam ugeiyim marqas, ⁴⁴ 'E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiquai.' A degsi marsimqa aisim tal di laña unu degsim unqas. Tal di nami mañ solsisib ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulañ ugedamu nanġi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnbqa tamo di aqa so tulañ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulañ ugedamuqas. Dego kere tamo unġasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnuq qaji nanġi degsib sougetesqab."

Yesus a marej, "Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?"

⁴⁶ Yesus na tamo unngasari gargekoba nanngi anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb. ⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, "Ni que. Ino was nanngi ino ai ombla na ni anjam bei mer-mqa bonub agi oqeq di tigelejunub." ⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?" ⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa ban na aqa segi angoro nanngi osoryosiqa minnej, "Ni une. Ijo ai ijo was nanngi agide." ⁵⁰ Tamo a ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai."

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

13 Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. ² Onaqa tamo unngasari tulan gargekoba nanngi bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unngasari kalil nanngi alile di tigelesoqneb. ³ Tigelesonabqa a na yawo anjam gargekoba nanngi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ninggi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej." ⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenjeb. Ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb. ⁶ Nango jirim tulan guma aiyosai deqa señ oqsik kanjanonaqa nanngi laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsik kabutnrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba atelenjeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. ⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Yesus a kiyaga tamo unngasari nanngi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi aqa yawo anjam di qusibqa nanngi aqa areq bosib nenemyeb, "Ni kiyaga tamo unngasari nanngi yawo anjam minjreqnum?" ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unngasari nanngi taqatnrnsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angoro nanngi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo unngasari lanaj nanngi yawo anjam aqa utru osornjrqsai." ¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. ¹³ Tamo unngasari nanngi di nam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqneb. Nanngi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqneb. Osib poinjrosaiqnu. Deqa e na nanngi yawo anjam segi minjreqnum. ¹⁴ Nango kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji

di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, 'Ninggi dab atoqnaqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ninggi nam atoqnaqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai. ¹⁵ Tamo unngasari di nango are miligi getenjnrejunu. Nango dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanngi nam brunejunub. Deqa nango namdamu na ijo kumbra unqasai. Nango dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanngi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanngi boletnrqsai.' Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ "O ijo angoro, nanngi nungo namdamu na ijo kumbra uneqneb. Nungo dabkala na ijo anjam queqneb. Deqa nanngi tulan areboleboleingem. ¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti tamo bole bole nanngi ti gargekoba kumbra nanngi bini uneqneb qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanngi unosaioqneb. Anjam nanngi bini queqneb qaji di dego nanngi quqwa-jqa are koba soqnej. Ariya nanngi quosaioqneb."

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbittqa nanngi quiy. ¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unngasari nanngi taqatnrnsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanngi qusibqa ariya nanngi geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nango are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. ²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nango areq atqab. ²¹ Ariya anjam di nango are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nango areqalo Yesus qa singilateqneb qaji di nanngi olo ulontqab. ²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjrqnqas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjrsim Qotei aqa anjam nango are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiqneb dego kere. ²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nango are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nango are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30."

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo unngasari nanngi endegsi minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unngasari nanngi taqatnrnsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di bem sum yagelenjeb dego kere. ²⁵ Bem

sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanġi nerenesonabqa jeu tamo bei a bosiqq bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanġej. ²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. ²⁷ Deqa kanġal tamo nanġi na bosib unsibqa wau lanġa minġeb, 'O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaq bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?'

²⁸ "Onaqa wau lanġa na kamba minġrej, 'Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.' Degsi minġrnaqa nanġi na kamba minġeb, 'O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.' ²⁹ Onaqa minġrej, 'Ninġi pilagin otoraib. Ninġi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge. ³⁰ Deqa ninġi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanġi endegsi minġrqai, "Ninġi pilagin otorosib ruwoelenosib nġamyuwoq di koitij. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenij."'''

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minġrej, "Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. ³² Sis yago nanġi tulanġ kiñilala kas yago bul. Inġi inġi qudei nanġo yago kokba yala. Sis yago nanġi tulanġ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulanġ kobaqujaqas. Osim nġam qudei bunġnġrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanġi bosib aqa daniq di simi atelenqab."

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minġrej, "Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unġa bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqq bem sum lanġaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej."

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanġi yawo anjam gargekoba deqaji minġroqnej. A anjam bei minġrosaioqnej. Yawo anjam segi minġroqnej. ³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "E yawo anjam tamo ungasari nanġi minġroqnaqi. Tulanġ nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosisq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnaqi."

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo ungasari nanġi uratnġrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa anġro nanġi aqa areq bosib minġeb, "O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru gegerere plaltosim merge."

³⁷ Onaqa Yesus na minġrej, "Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Anġro. ³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnġreqnu qaji nanġi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanġi. ³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geiteleno bati di diġo bati. Wau tamo bem sum otorelenġeb qaji di lanġ anġro nanġi. ⁴⁰ Deqa ninġi quiy. Wau tamo nanġi bosib pilagin otorosib nġamyuwoq di koitelenġeb dego kere lanġ anġro nanġi diġo bati qa kumbra degyqab. ⁴¹ Bati deqa e Tamo Anġro na ijo lanġ anġro nanġi qarinqnġritqa aisib inġi uge uge kalil tamo nanġi uneq breinġreqnub qaji nanġi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanġi ti pilagin bul breinġrib nġamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanġo Mandor Koba sqasai. Osim nanġi taqatnġrsim dego. ⁴² Nanġi nġamyuwo kobaq aisib dia akamkobaqnsib pailoqnsib nanġo jaqatinġ qa qalagei anjam atoqnaqas. ⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanġo Abu Qotei na nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Deqa nanġi sen bul tulanġ suwanġsqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem."

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nġam moġġum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nġam moġġum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiqq nġam moġġum di itosiq tulanġ areboleboleiyej. Deqa a nġam moġġum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa inġi inġi kalil qarinqyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej."

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di inġi inġi qarinqyo tamo bei a kolilei qa nġamoqnej dego kere. ⁴⁶ A gilsiq kolilei tulanġ boledamu bei itosiq olo puluosi bosiqq aqa inġi inġi kalil qarinqyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej."

Kakanġ waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanġi yuwalq di kakanġ waiyosib qe gargekoba utru segi segi elenġeb dego kere. ⁴⁸ Kakanġ maqonaqa tamo nanġi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaqq di jigelenġeb. Osib qe uge uge uratosib qalaqq di breinġreb. ⁴⁹ Kumbra deqaji diġo bati qa brantqas. Lanġ anġro nanġi bosib tamo bole bole nanġi elenqab. Osib tamo uge uge nanġi breinġribqa nġamyuwoq aiqab. Nġamyuwo koba dia nanġi akamkobaqnsib pailoqnsib nanġo jaqatinġ qa qalagei anjam atoqnaqas."

⁵¹ Osiqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi nenemnjrej, "Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ningi utru poingwo e?" Onaqa nanngi na minjeb, "Od." ⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanngi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanngi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanngi nango talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenjoqnsib oqeq atoqnqab."

Yesus aqa qure utru nanngi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. ⁵⁴ Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanngi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, "Yesus a powo qabe na osiqa anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babelleqneqnu?" ⁵⁵ Aqa abu a lanja tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nango was. ⁵⁶ Aqa jaja kalil nanngi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babelleqneqnu?" ⁵⁷ Nanngi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqngas di nanngi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqngas di nanngi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab." ⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanngi a qa nango areqalo singilatosai deqa.

Herot a are qalej, "Yesus a Jon yansnjro qaji"

14 Bati deqa tamo ungasari nanngi Yesus qa saosib laqnaqqa Mandor Herot a quej. ² Qusiqa aqa wau tamo nanngi minjrej, "Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa babelleqneqnu."

³ Herot a nami aqa was Filip aqa ñaun Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, "Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum." Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarijnjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, "E Jon qalit moiqaq." Ariya tamo ungasari kalil nanngi maroqneb, "Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." Nanngi degsib maroqneb deqa Herot a nanngi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Aqa ñambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanngi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib ingi uyeqnaqqa Herot aqa ñaun aqa angoro sebin a warum miligiq bosiqqa nanngi lou tuetnjroqnej.

Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁷ Deqa a na angoro sebin di minjej, "Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai." Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minjej, "Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai." ⁸ Onaqa angoro sebin aqa ai na minjej, "Ni Jon aqa gate qa Herot minje." Onaqa angoro sebin na Herot minjej, "Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe."

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nango ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqa angoro sebin di minjej, "Di kere." ¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. ¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angoro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej. ¹² Onaqa bunuqna Jon aqa angoro nanngi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, "Herot na Jon qalnaq moiyej."

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angoro nanngi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanngi deqa qusibqa nango segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus ñamqajqa gileb. ¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq ñam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiq a nanngi qa are ugeiyej. Deqa a nango areq aisiqa nango ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angoro nanngi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, endi wadau sawa. Señ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib di ingi awaiyosib uyqab." ¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, "Nanngi kiyaaqa qure qureq gilqab? Ningi segi na ingi anainjriy." ¹⁷ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, "Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu." ¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "Bem ti qe ti di ijoq osib boiy."

¹⁹ Onaqa nanngi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, "Ningi kalil ñinq di awoelenjoiy." Onaqa nanngi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gijngenyosiq aqa angoro nanngi enjrnaqa nanngi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib enjreqnab uyqneb. ²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa angoro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. ²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeq qaji nanngi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angoro du du ti nanngi sisiyosai.

Yesus a ya bangaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanngi minjritqa nango qure qureq jaraiyoqni e bqai." ²³ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi namoosib qobun na gileqn-

abqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjrnaq jaraiye-qnabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. ²⁴ Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulut-njrej. ²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanngoq bosiq ya banqaq na walwelosiq nanngi daurnjrsiq gilej. ²⁶ Onaqa nanngi nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngo areq beqnaqa unsib mareb, "Di buga beqnu." Osib nanngi tulan ulaugetosib lelenkobaeb. ²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib."

²⁸ Onaqa Pita na minjej, "O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqai." ²⁹ Onaqa Yesus na Pita minjej, "Od, endi e. Ni au." Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiq ya banqaq na walwelosiq gilsiq Yesus jomjomej. ³⁰ Yesus jomjomej nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqqnsiq maosiq Yesus minjej, "O Tamo Koba, e tuqqnum. Deqa ni e aqaryaibe."

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, "Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaimqo." ³² Degsi minjsiq nanngi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej. ³³ Onaqa tamo qobun di soqneb qaji nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi aqa nam soqtosib minjeb, "Bole, ni Qotei aqa Njiri."

Tamo ungasari nanngi Yesus aqa gara mutu ojeq nab nanngo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nanngi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanngi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jom di soqneb nanngi quoqnsib nanngo ma tamo nanngi joqqnsib Yesus aqa areq osi belenjoqneb. ³⁶ Belenjoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, "Nanngi ino gara mutu segi ojobqa nanngo ma kobooqnas." Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanngi aqa gara mutu ojobqneb. Ojobqneb qaji kalil nanngo ma kobooqnej.

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanngo kumbra qa ti marej

15 Onaqa bati deqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanngi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, ² "Ino angro nanngi kiyaaq gago moma nanngo kumbra gotranjyeqneb? Agi nanngi ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lanja uyeqneb."

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninggi kiyaaq Qotei aqa dal anjam gotranjyoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeqneb?" ⁴ Qotei a nami marej, "Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanngi misil-injrimqa a qalib moyem." Qotei a nami degsi marej. ⁵ Ariya ninggi mareqneb, "Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu

kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, "Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai." ⁶ A degsi minjqas di ninggi marqab, "A keretqo. A na aqa ai abu nanngi aqaryainjrai." Ninggi degsib marqab. Nunngo kumbra dena ninggi Qotei aqa anjam gotranjyoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeqneb.

⁷ "Ninggi gisan tamo. Ninggi anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninggi qa anjam endegsi marej, ⁸ "Tamo nanngi di nanngo medabu na ijo nam soqteqneb. Ariya nanngo are miligi e qa so-sai. Isaq di unu. ⁹ Nanngi lanja baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nanngo dal anjam palontqnsib olo beltoqnsib mareqneb, "Anjam endi Qotei aqa anjam." ""

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrsiq olo tamo ungasari kalil nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ninggi ijo anjam endi geregere qusib poinjem. ¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu."

¹² Yesus na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, "Farisi nanngi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrjo. Di ni qalie e?"

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas. ¹⁴ Deqa ninggi Farisi nanngi uratnjrib soqneb. Nanngi tamo nam qandimo bul unub deqa nanngi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ninggi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanngi tamo deqaji bul."

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom." ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanngi endegsi minjrej, "Ninggi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e?" ¹⁷ Tamo nanngi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqneb. Ninggi di poingosai kiyo? ¹⁸ Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁹ Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unja qa laoqa, was aqa njanj anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lanja gisanjoqa, was yomuiyoqa. ²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lanja ingi uyqas dena a jiga yqasai."

Kenan qaji unja a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanngo sawaq gilej. ²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unja bei a sawa dena brantosiq Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjej, "O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebinj a tulan ugeugeiyonq-

siq jaqatinj koba yeqnu.”²³ Onaqa Yesus a unja di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unja di a singgila na iga pailgoqnsiqa daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a pulu-osim ulanqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nangi sougete-junub. Nangj kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qar-inbonaq nanjo segiq bem.”²⁵ Onaqa unja di a Yesus aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.”²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Iga angro du du nanjo ingi yainjrsim olo bauj nangi anainjrjom di kumbra bolesai.”²⁷ Onaqa unja dena olo Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nangi ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa bauj nangi dego uyeq nab.”²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjrej, “O unja, ni e qa ino areqalo tulanj singgiltonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaga a bolelej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsiiq dia awesoqnej.³⁰ Awesonaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nangi na tamo singa qandamnjo qaji ti tamo nam qandimnjro qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo meñ singgilaingjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nangi ti joqsib boqsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nangi kalil boletnjroqnej.³¹ Deqa tamo meñ singgilaingjro qaji nangi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanjo jejamu olo singgilaingjro qaji nangi olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandimnjro qaji nangi olo nam poinjreanaqa sawa unoqneb. Deqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unoqnsib tulanj prugoqnsib Israel nanjo Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nangi ingi anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa angro nangi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo ungasari nangi bati qalub e koba na soqneb nangi ingi saiqoji. Deqa e nangi qa are ugeibqo. E nangi mam ti suweinjrjritqa gamq di nangi mam na lao uge.”³³ Degsi minjrnaqa nangi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga ingi qabe na osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi minjrej, “Ningj kalil mandamq di awoelenjoiy.”³⁶ Degsi minjrnaqa nangi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti gingenyosiqa aqa angro nangi enjreanaqa nangi na

osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi anainjreanaqa uyoqneb.³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej.³⁸ Tamo kalil ingi uyeq nab qaji nangi sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nangi sisiyosai.³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi suweinjrnaqa nanjo qure qureq gileq nabqa a qobunj gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

Farisi nangi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

16 Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nangi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisanjosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa manwa bei babtini iga unqom.”² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa ningi mareq nab, ‘Serj lentqo. Lanji usriñqo. Deqa sawa boleqas.’³ Nebeeanaqa ningi mareq nab, ‘Lanji tuluqo. Serj lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ningi lanj unoqnsib geregere pegiyeq nab. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ningi kiyaa utru poinjgosaieqnu?”⁴ Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra tulanj ugedamu. Nangj Qotei areiyosaieq nab. Nangj gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeq nab. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nangi osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjrjritqa nangi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nangi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiiqa koba na olo qobunj gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa angro nangi bem oqajqa are walnjrej.⁶ Onaqa Yesus a nangi endegsi minjrej, “Ningi geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Sadyusi nanjo bem dego tiyekritosim tulanj kobaqujaqas.”⁷ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyoo mergwo?”⁸ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunjo areqalo e qa singgilatqa yonub tulanj keresaiingwo. Ningi kiyaaq bem osai deqa mareq nab?”⁹ Ningi e qa poinjgosai unu kiyoo? E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyoo?¹⁰ E bati bei bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyoo?¹¹ O ijo angro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa merñgonum di e ningi yawo anjam merñgonum. E ningi bem bole qa merñgosai. Ningi kiyaaq deqa poinjgosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Ningi deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angro nangi degsi minjrnaqa nangi qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti

nanngo gisanj anjam bem bul tulanj kobaqas deqa iga mergwo."

Pita a Yesus qa poiyoanaqa aqa ñam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanngo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, "Tamo ungasari nanngi e Tamo Angro e qa kiyersib mareqñub?" ¹⁴ Onaqa nanngi na minjeb, "Tamo qudei nanngi mareqñub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanngi mareqñub, ni Elaija. Qudei nanngi mareqñub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqñeb deqaji bei kiyo?" ¹⁵ Onaqa Yesus a nanngi olo nenemnjrej, "Ninngi segi e qa kiyersib mareqñub?"

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minnej, "Ni Kristus. Ni Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Njiri."

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minnej, "O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulanj areboleboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo ungasari kalil nanngi koroinjrqai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanngi ugetnjrqa keresai. ¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lanj qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lanj qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lanj qureq di gam waqtqas." ²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, "E Kristus. Ninngi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²¹ Bati deqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, "E Jerusalem ayeqnum. Dia Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti e jaqatinj koba ebsib lubsib moiyoñbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq niringtosiq minnej, "O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim." ²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa niringtosiq minnej, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanngo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum."

²⁴ Osiqua Yesus na aqa angro kalil nanngi endegsi minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi ñamburbas qoboyosim e daurbem. ²⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa areqalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. ²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiqqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun

olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai. ²⁷ E Tamo Angro. Mondoñ e ijo Abu aqa rianj na ti aqa lanj angro nanngo rianj na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanngo kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrqai. ²⁸ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejñub qaji nanngi moreñosaisoqñibqa e Tamo Angro bqai. Bosiy nanngi taqatnjrsiy nanngo Mandor Koba soqñit nanngi e nubqab."

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanngi unobeiteb

17 Osiqua bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanngi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb. ² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanngi unobeiteb. Aqa ulatamu señ bul tulanj suwanjoqnej. Aqa gara dego tulanj puloñosiq qatekritej. ³ Onaqa Moses Elaija wo nanngi brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñabqa Yesus aqa angro nanngi na nanngi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minnej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanngi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanjbi tulanj suwanosiq aisiqa nanngi kabutnjrej. Onaqa lanjbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanngi queb, "Endi ijo Angro qujai e na tulanj qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ninngi aqa anjam quetoqñiy."

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusibqa tulanj ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di ñam quosib ñereñeb. ⁷ Onaqa Yesus a nanngo areq gilsiq nanngo gateq di aqa banj atsiqa minjrej, "Ninngi tigeliy. Ninngi ulaaib." ⁸ Degsi minjrajaqa nanngi tigelosib ñam ateb di Yesus a segi nanngi koba na sonab uneb. Nanngi tamo bei unosai.

⁹ Nanngi Yesus ombila manaq dena olo aiyosqñibqa Yesus a singila na minjrej, "Manjwa ninngi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ninngi na ubtosib minjroqñqab."

¹⁰ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, "Dal anjam qalie tamo nanngi mareqñub, 'Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.' Anjam di kiyaaqa degsib mareqñub?"

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, "Nanngo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanngo areqalo gereiyetnjrsim soqñimqa bunuqna Kristus a bqas.

¹² Ariya e ninngi endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanngi a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanngi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatinj ebqab." ¹³ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, "Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansnjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo."

Yesus a angoro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angoro qalub nanngi di joqsiqua koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tariņesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqua Yesus aqa areq di singa pulutosiqua minnej, ¹⁵ "O Tamo Koba, ni ijo angoro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqua dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqua namyuwoq o yaq ayeqnu. ¹⁶ Deqa e a osim ino angoro nanngoq osi bonumqa nanngi na boletqa yonub keresaiinjqo."

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, "Ninggi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunngo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunngo kumbra tulan uge. Bati gembub e ninggi koba na sosiyqa nunngo gulbe di qoboiyoqnqai? Angoro mel di ijo areq osib boiy." ¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di niringtosiq minnej, "Ni angoro di uratosim ulan." Degsi minjnaqa mondor uge na angoro di uratosiq ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa angoro a bolelej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi aqa areq lumu bosib nenemyeb, "Iga kiyaca mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?"

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Utru agiende. Ninggi e qa nunngo areqalo singilatqa yonub ninggi tulan truquonub. E bole merngwai. Nunngo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninggi mana kobaquja endi minjibqa a nunngo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunngo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ninggi kumbra kalil yqa kereingwas. ²¹ Deqa ninggi mondor uge deqaji winjqra osibqa ninggi mati ingi uratosib quriņosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninggi na mondor uge winjrib jaraiqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²² Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi olo joqsiqua koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, "E Tamo Angoro. Jeu tamo nanngi na e ojsib tamo qudei nanngo banq di e atqab. ²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." Onaqa Yesus aqa angoro nanngi anjam di qusib utru poinjosai. Deqa nanngi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angoro nanngi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanngi Pita aqa areq bosib nenemyeb, "Nunngo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?" ²⁵ Onaqa Pita na minjrej, "Od, a ateqnu."

Osiqa Pita a tal gogetosiqua takis o tamo nanngo anjam di Yesus minjqra laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, "O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanngi yai nanngoq dena takis eqnub? Nanngo segi angoro nanngoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanngoq dena eqnub kiyo?" ²⁶ Onaqa Pi-

ta na kamba minnej, "Tamo lanaj nanngoq dena eqnub. Nanngo segi angoro nanngoq dena osaieqnub." Onaqa Yesus na minnej, "Ni kere maronum. E Qotei aqa Angoro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.

²⁷ Ungum. Iga takis o tamo nanngo are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnm unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanngi enjre."

Ninggi angoro kiñilala bul soqniye

18 Bati deqa Yesus aqa angoro nanngi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnm bati deqa ino angoro yai a iga kalil bungosim ñam ti sqas?"

² Onaqa Yesus na angoro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanngo ambleq di tigeltosiqua osornjrej. ³ Osornjrsiqua minjrej, "E bole merngwai. Ninggi are bulyosib angoro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninggi taqatngwasai. Osim a nunngo Mandor Koba sqasai dego. ⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angoro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanngi bunjnsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ "Tamo bei a e qa are qalsimqa angoro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas."

Ninggi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na angoro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniņ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷ "Bunuqna tamo qudei nanngi tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanngi kumbra di yoqngab qaji nanngi tulan padalougetqab. ⁸ Ino ban na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnmqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaca? Ni ban genjo kiyo singa genjo kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo singa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.

⁹ Ino nãdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnmqa nãdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaca? Ni nãdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni nãdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

¹⁰ "Deqa ninggi angoro kiñilala endeqaji nanngi qa ugeaib. E merngwai. Nanngo lan angoro nanngi na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqñub.

¹¹ E segi Tamo Angoro. E na tamo ungasari padalo

gamq di unub qaji nangi elejeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹² "Ninggi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nangi manaq di soqribqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nangi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas. ¹³ E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nangi qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁴ Dego kere nungo Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai."

Ninggi nungo was aqa une olo gereiyeti

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum.

¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nangi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. ¹⁷ Ariya a nanggo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nangi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanggo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nangi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸ "E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹ "E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nangi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjrqas. ²⁰ Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanggo ambleq di sqai."

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nemyej, "O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gem-bub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?"

²² Onaqa Yesus na kamba minje, "Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moiyoqne. A ni une 7 emoqnim une di moiyoqne. Olo une 7 emoqnim moiyoqne. Degsim gilqnem.

²³ "Ninggi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kangal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. ²⁴ Aqa kangal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulata-

muq di tigeltib. ²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyej. Deqa mandor a na minje, 'Ni silali di kamba olo e ebqa keresaimqo deqa e ni ino nang wo ino angro nangi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ningi a lan waue-toqnqab. Ino ingi ingi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nangi enjritqa nangi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.' ²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minje, 'O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqne. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.' ²⁷ Onaqa mandor a kangal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lan kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸ "Gilsiq kangal tamo bei ombla wauo qaji a itosiq ojsiq kakro apiyetosiq minje, 'Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.'

²⁹ "Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minje, 'Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqne. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.' ³⁰ Degsi minjnaqa aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minje, 'Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.'

³¹ "A degyonaqa kangal tamo qudei a koba na wauo qaji nangi unsibqa are ugeinjrnaqa aisib nanggo mandor a deqa saiyosib minjeb. ³² Minjnab qusiqa kangal tamo di metonaq bonaqa minje, 'Ni kangal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. ³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyayaqa ni olo gilsim kangal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?' ³⁴ Degsi minjsiq a qa tulan minjrej, 'Ninggi a wau koba yibqa a jaqatiñ ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ningi a olo uratib gilqas.'

³⁵ "O ijo angro, dego kere ningi nungo are miligiq na nungo Kristen was nanggo une kobotetnjrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai."

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

19 Yesus a anjam degsi marsiq kobonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. ² A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi a dauryosib aqa areq di koroonaqqa a na nanggo ma tamo kalil nangi boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nangi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nangi a ojqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, "Tamo bei aqa nang aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?"

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, 'Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo

dego gereinjrej. ⁵ Gereinjrsiqa marej, "Tamo bei na aqa ai abu nanği uratnjrsimqa aqa nğanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab." ⁶ Qotei aqa anjam di agi nejn-grenj di unu. Deqa tamo unğa wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiğ."

⁷ Onaqa Farisi nanği na kamba Yesus minjeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaaq dal anjam endegsi marej, 'Tamo bei na aqa nğanj uratqa osimqa pepa bei nenngrenjosim yosim di a uratqas?'"

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Nunğo are getenğejunu deqa Moses a ningi unğa uratqa mernğej. Ariya tulanğ nami kumbra degsi sosai. ⁹ Ningi quiy. Tamo bei na aqa nğanj lanğa uratosim olo unğa bei oqas di a na aqa nğanj kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaq? Unğa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa."

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, "Tamo unğa ti unub qaji nanği gulbe deqaji oqab deqa unğum. Nanği unğa aib. Nanği lanğa soqneb."

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi anjam maronub di tamo kalil nanği dauryqa keresai. Tamo nanği Qotei na singila enjreqnu qaji nanği segi anjam di dauryqa kere. ¹² Tamo qudei nanğo jejamu bolesai. Nanği degsib ai miligiğ na nğambabeb. Deqa nanği unğa oqa keresai. Tamo qudei nanği tamo qudei na welum etnjreb deqa nanği anğrotqa keresai. Deqa nanği dego unğa oqa keresai. Nanği lanğa unub. Ariya tamo qudei nanğo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqqa unğa oqa urateqnu. Tamo nanği ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanği dauryebe."

Anğro du du nanği Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unğasari qudei nanği nanğo anğro du du joqsib Yesus na aqa banğ nanğo gateq di atetnjrsim nanği qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa anğro nanği na saidnjrsib minjreb, "Nunğo anğro du du nanği joqsib endeq baib." ¹⁴ Degsib saidnjrnabqqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, "Anğro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unğasari nanği anğro du du bul sqab di Qotei lanğ qureq di unu qaji a nanğo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas." ¹⁵ Osiqa Yesus na anğro du du nanğo gateq di aqa banğ atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nene-myej, "O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nğabile gaigai sqai?"

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ni kiyaaq e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nğabile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye."

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, "E dal anjam kiye dauryqai?" Onaqa Yesus na minjrej, "Ni tamo bei qalsim moiyoğaim. Ni tamo bei aqa unğa jejamu oğejaim. Ni bajinğaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanğa

gisanyaim. ¹⁹ Ni ino ai abu nanğo sorgomq di geregere sosimqa nanğo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim gereinjroqne."

²⁰ Onaqa anğro wala dena olo Yesus minjrej, "E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiğoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanğ qureq di awai bole itqam."

²² Yesus na tamo di degsi minjnağ qusiqa are tulanğ gulbeiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanğej.

²³ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, "E bole mernğwai. Tamo unğasari ingi ingi koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqa marsibqqa lanğ qureq oqwjajqa tulanğ banği koba. ²⁴ E ningi olo mernğwai. Kamel a yumba miligiğ gilqajqa banği koba. Dego kere tamo unğasari ingi ingi koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqa marsibqqa lanğ qureq oqwjajqa tulanğ banği koba."

²⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusibqqa tulanğ pruguğetosib minjeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanği Qotei na elenjamqa nanği nğabile gaigai sqa kere?"

²⁶ Onaqa Yesus a nanği koqnjrsiqa minjrej, "Tamo nanği segi nğabile sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqqa kere. Di kiyaaq? Qotei a kumbra kalil yqa kere."

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjrej, "O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?"

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "E bole mernğwai. Mondorj Qotei a lanğ bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Anğro ñam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ningi tamo e daurbeqnu qaji metnğitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa anğro 12 nanğo moma kalil nanği taqatnjroqnaqab. ²⁹ Deqa tamo nanği ijo ñam qa are qaloqnsib nanğo segi tal, nanğo was nanği, nanğo jaja nanği, nanğo ai abu nanği, nanğo anğro nanği ti nanğo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole bole tulanğ gargekoba nanği enjrqas. Yimqa mondorj nanği nğabile gaigai sqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini ñam ti unub qaji nanği mondorj ñam saiğoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiğoji unub qaji nanği mondorj ñam ti sqab."

Yesus a ingi wauqa yawo anjam marej

20 Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, "Qotei lanğ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanğa bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanğa dena nobqolo ambru tigelosiqqa aisiq tamo

qudei nanġi aqa inġi wauq di wauetqajqa itnjrej. ²It-njrnsiq minjrej, 'Ninġi ijo inġi wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali quruġo quja quja engwai.' Degsi minjrnsiq qarinqjrnaqa nanġi gilsib aqa inġi wauq di wauoqneb. ³Sej kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanġi lanja tigelesonab unjrnsiq minjrej, ⁴'Ninġi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.' ⁵Degsi minjrnaqa nanġi gilsib aqa inġi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanġi dego lanja tigelesonab unjrnsiq minjrej, 'Ninġi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.' Degsi minjrnaqa nanġi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sej kelinqtonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanġi gilsib wauoqneb.

⁶"Sej bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanġi lanja tigelesonab unjrnsiq nenemnjrej, 'Ninġi kiyaqa lanja tigelesonab sej bilaqtqo?' ⁷Onaqa nanġi na minjeb, 'Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.' Onaqa wau lanja na minjrej, 'Ninġi dego gilsib ijo inġi wauq di wauoiy.'

⁸"Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, 'Ni gilsim wau tamo nanġi di metnjrim ino areq di koroabqa nanġo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanġi bilaq bosib wauonub qaji nanġo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanġi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanġo awai bunuqna enjre.' ⁹Degsi minjnaq qusiqqa tamo nanġi bilaq bosib waueb qaji nanġi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruġo quja quja enjrej. ¹⁰Onaqa tamo nanġi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanġi degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanġi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanġi dego silali quruġo quja quja enjrej. ¹¹Onaqa nanġi degsib unsibqa nanġi na wau lanja ġirinqtosib minjeb, ¹²'Tamo nanġi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanġi enjronum. Iga nobqolo ambru wauoqnam sej oqsiq gago jejamu tulanj kanjaneqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

¹³"Onaqa wau lanja a nanġo anjam di qusiqqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruġo qujai emqa mermonum. ¹⁴Deqa ni ino silali quruġo qujai osim aiye. E ni silali quruġo qujai emonum dego kere tamo nanġi bunuqna bosib wauonub qaji nanġi silali quruġo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. ¹⁵Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanġi bunu bonub qaji nanġi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyaqa e qa are ugeimqo?'"

¹⁶Yesus a yawo anjam degsi marsiqqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanġi mondoj ñam saiyoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiyoji unub qaji nanġi mondoj ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

¹⁷Osiqa Yesus na aqa anġro 12 nanġi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyooqneb. Aiyooqnsibqa Yesus na nanġi segitnjrsiqqa endegsi minjrej, ¹⁸"Ninġi quiy. E Tamo Anġro. Iga Jerusalem aiyeeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanġo banq di e atqab. Yimqa nanġi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqa.' ¹⁹Nanġi e degsib merbosib tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġo banq di e atqab. Yimqa nanġi na e misil-injboqnsib bu toqoġ na kumbainjboqnsib ġamburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo nanġi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰Onaqa Sebedi aqa ġiri aiyel nanġo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanġo ai a sinġa pulutosiqqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?" ²¹Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni inġi kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondoġ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo anġro aiyel endi nanġi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab."

²²Onaqa Yesus na kamba nanġi aiyel endegsi minjrej, "Anjam ninġi merbonub di aqa utru ninġi geregere poingosai. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. Jaqatinj e oqai di ninġi aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanġi na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."

²³Onaqa Yesus na olo nanġi aiyel minjrej, "Bole, jaqatinj e oqai di ninġi dego oqab. Ariya tamo yai nanġi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanġi ijo Abu na giltnjrej qaji nanġi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab."

²⁴Yesus aqa anġro 10 nanġo ġamdamuq di was aiyel nanġi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanġi aiyel qa ġirinqteb. ²⁵Onaqa Yesus na aqa anġro 10 nanġi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ninġi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnum qaji nanġi nanġo segi ñam soqtoqnsib tamo unġasari nanġi ġirinq na taqatnjreqnum. ²⁶Ariya kumbra di nunġoq di sai. Nunġo ambleq di anġro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunġo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas. ²⁷Nunġo ambleq di anġro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunġo kanġal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ²⁸E Tamo Anġro. Ninġi ijo kumbra qaliesosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra aġiende. E na tamo unġasari nanġi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unġasari nanġi e wauetnjreqnaqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ġambile uratosiy tamo unġasari gargekoba nanġi elenqai."

Yesus na tamo aiyel ġam qandimnjro qaji nanġi bolet-njrej

²⁹Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib

aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanđi Yesus dauryosib koba na aiyooqneb. ³⁰ Aiyeq nabqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanđi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, "Yesus a beqnu." Nanđi degsib qusibqa tulan lelenosib mareb, "O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame." ³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyooqneb qaji nanđi na nanđi aiyel njirintjrsib minjreb, "Ningi lelenkobaib. Kirioiy." Degsib minjrnabqa nanđi aiyel kiriosai. Nanđi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, "O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame."

³² Onaqa Yesus a tigelosiq nanđi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "E ningi aiyel kiyerngwajqa deqa ningi e qa lelenoq nab?" ³³ Onaqa nanđi aiyel na minjreb, "O Tamo Koba, aqo aiyel olo nam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoq nam." ³⁴ Onaqa Yesus a nanđi aiyel qa dulosiq aqa ban waiyosiq nanđo namdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanđi aiyel nam poinjrnabqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

21 Onaqa Yesus aqa anđro nanđi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa anđro aiyel qarinqrsiq minjrej, ² "Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy. ³ Ningi sil palontoq nabqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaaqa donki aiyel nanđo sil palonteq nub?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.' Yimqa a na donki aqa du wo nanđi qarinqnjrim ijoq bqab."

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ⁵ "Ningi na Saion qure nanđi endegsib minjriy, 'Ningi uniy. Nunđo Mandor Koba a nunđoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjij saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.'"

⁶ Onaqa Yesus aqa anđro aiyel nanđi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. ⁷ Osib nanđi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanđo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanđo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki aiyel nanđi walwelosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanđi belenosib nanđo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanđi nañuq dena nam banđa gingenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanđi ti bunuoqneb qaji nanđi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, "O Devit aqa Njiri, iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lanđ goge di unu qaji aqa nam tulan soqtoqnqom." Tamo ungasari nanđi degoqnsib lelenđ ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosib aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo ungasari kalil nanđi a unsibqa tulan prugugetosib segi segi maroqneb, "Tamo endi yaiyo?"

¹¹ Degsib mareq nabqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyooqneb qaji nanđi na kamba minjreb, "Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu."

Yesus na tamo ungasari nanđi atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosib aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo ungasari gargekoba nanđi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiq nanđi winjrnab jaraiyeb. Tamo qudei nanđi silali piloqneb. Qudei nanđi binonđ qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanđo jar ti jaram ti bilbelyosiq nanđi dego winjrnab jaraiyeb. ¹³ Nanđi kalil jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ijo tal endi pailqajqa tal.' Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajij tamo nanđo tal bulqo."

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo singa qandamnjro qaji ti nanđi aqa areq beq nabqa a na nanđi kalil boletnjroqneq.

¹⁵ Onaqa anđro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanđi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, "O Devit aqa Njiri, iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu." Onaqa dal anjam qalie tamo nanđi ti atra tamo kokba ti nanđi anđro du du nanđo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. ¹⁶ Osib Yesus minjreb, "Anđro du du nanđi lelenoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?" Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Od, e nanđo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenđ di unu qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, 'O Abu, anđro du du ti anđro mom ti nanđi ino nam soqteq nub.'"

¹⁷ Yesus a nanđi degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di nejeb.

Yesus a qura minjrej, "Ni olo bunu geitqasai"

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiq Jerusalem aiyooqnsiq gamq di a mamyej. ¹⁹ Mamyonaqa nam atsiqa qura banđa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banđa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjrej, "Ni olo bunu geitqasai." Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa anđro nanđi aqa kumbra di unsiqna tulan prugugetosib Yesus nenemyeb, "Qura di kiyersi urur laosiq moiyo?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole merngwai. Ningi Qotei qa nunđo areqalo singilatosib nunđo areqalo aiyeltqasai di ningi dego qura minjibqa a laosim moiqa. Qura segi sai. Ningi mana kobaquja endi dego minjqab, 'Ni tigelosim yuwalq aiyeb.' Minjibqa a nunđo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqa. ²² Deqa ningi Qotei qa nunđo areqalo singilatosib ingi bei qa pailqab di ningi ingi di oqab."

Juda nanġi na Yesus nenemyeb, "Ni sinġila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanġo gate nanġi ti atra tamo kokba ti nanġi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, "Ni iga merge. Ni sinġila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?" ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiqqa tamo unġasari nanġi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinqnej,' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?' ²⁶ Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qarinqnej,' degsi minjqom di dego keresai. Tamo unġasari nanġi mareqnub, 'Jon a Qotei aqa med-abu o qaji tamo bole.' Deqa iga nanġi ulainironum." ²⁷ Nanġi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinqnej di iga qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningid degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwai."

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanġi ti atra tamo kokba ti nanġi endegsi minjrej, "Ningid kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiqqa minnej, 'O ijo anġro, ni gilsim ijo inġi wauq di wauame.' ²⁹ Onaqa aqa njiri matu na minnej, 'Sai. E wauqa uratonum.' Degsi aqa abu saidyosiqqa bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej. ³⁰ Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiqqa minnej, 'O ijo anġro, ni gilsim ijo inġi wauq di wauame.' Onaqa aqa njiri yala na minnej, 'Od, Abu, e wauqai.' Degsi aqa abu odyosiqqa ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej. ³¹ Deqa ningid na merbiy. Anġro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?" Onaqa nanġi na kamba Yesus minjeb, "Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej."

Nanġi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unġa ti nanġi na ningid bunġosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanġi elenjosim nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas. ³² Di kiyaqa? Jon yansnjro qaji a nunġoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ningid osorngonaqa ningid Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unġa ti nanġi Jon aqa anjam geregere quetej. Quetonab ningid di unsibqa ariya ningid olo are buljosai. Osib ningid Jon aqa anjam quetosai dego."

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanġi degsi minjrsiqqa olo endegsi minjrej, "E ningid yawo anjam bei merngit ningid quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain

sil yagelenjosiqqa jeŋ qosej. Qoso koboonaqqa menin qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanġo banq di aqa wau uratejnrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanġal tamo qudei nanġi qarinqnjrnaqa wau taqato tamo nanġoq aisib minjreb, 'Wau lanja a na iga qarinqgwo bonum. Deqa ningid wain gei egibqa iga na osi gilqom.' ³⁵ Degsi minjnabqa nanġi na nanġi ojelenjosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei menin na qalnab moiyej. ³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqqa olo aqa kanġal tamo gargekoba nanġi qarinqnjroqnej. Qarinqnjreqlnaqa aiyeqnaq nanġi dego nnumoqneb.

³⁷ "Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'E ijo segi anġro qujai qarinqyit aiaq di nanġi a qalqasai. Nanġi aqa anjam quetqab.' Degsi are qalsiqqa aqa segi njiri qarinqyonaq aiyej. ³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanġi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inġi inġi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.' ³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej. ⁴⁰ Deqa ningid kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanġi di kiyernjqas? Ningid na merbiy."

⁴¹ Onaqa nanġi na minjeb, "Wau lanja a bosimqa tamo uge nanġi di tulanġ ugeugeinjsim padalt-njrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjsim tamo qudei nanġo banq di uratejnrimqa nanġi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaq."

⁴² Nanġi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "Qotei aqa anjam bei unu. Ningid anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal sinġilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulanġ bolequja."

⁴³ Deqa e ningid endegsi merngwai. Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ningid taqatngwajqa uratosim ninġi taqal breingwas. Osim olo tamo unġasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanġi elenjosim nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas. Nanġi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanġi taqatnjrqas. ⁴⁴ Tamo unġasari ululoŋosib tal ai quraq aiaqab qaji nanġi di tal ai dena nanġo tanu gingenyqas. Ariya tal ai di uloŋosim tamo unġasari qudei nanġoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparinjqas."

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanġi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanġo jejamuq di une qametnjrej. ⁴⁶ Nanġi degsib qalieosib deqa nanġi Yesus ojqa mareb. Ariya nanġi tamo unġasari nanġi ulainjsib deqa Yesus ojqa

urateb. Di kiyaaq? Tamo ungasari kalil nanngi maro-qneq, "Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

22 Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, ² "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njiri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere. ³ A maruro atsiqa aqa kanqal tamo qudei qarinqnnaqa nanngi gilsib tamo ungasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanngi metnjreb, 'Ninggi boiy.' Onaqa nanngi bqa asginjrej. ⁴ Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanqal tamo qudei olo qarinqnrsiqa minjrej, 'Ninggi gilsib tamo ungasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanngi olo endegsib minjriy, "Ninggi quiy. Mandor a ingi ingi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole namsiqa goiqo. Deqa ningi asgingaiq. Ninggi bosib aqa maruro uniy." O kanqal tamo, ningi gilsib nanngi degsib minjriy.'

⁵ "Onaqa nanngi gilsib tamo ungasari nanngi di minjreb, 'Ninggi boiy.' Minjnabqa nanngi kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosiqa aqa ingi wauq gilej. Bei a ulanosiqa aqa silali wauq gilej. ⁶ Qudei na kanqal tamo nanngi di ojelenosib ugeugeinjsib nnum nab morenejeb. ⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjinj oqetonaqa aqa qaja tamo nanngi qarinqnnaqa gilsib tamo nanngi kanqal tamo nnum nab qaji nanngi kamba nnum kriteb. Osib nanngo tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ "Onaqa mandor a olo aqa kanqal tamo qudei qarinqnrsiqa minjrej, 'Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanngi bqa asginjrej. Nanngi tamo ungasari bolesai deqa nanngi ijo maruro unqa keresai. ⁹ Deqa ningi gilsib gamq di tamo ungasari lanja lanaj nanngi turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.' ¹⁰ Onaqa nanngi gilsib gamq di tamo ungasari gargakoba bole ti uge ti nanngi turosib metnjrnabqa nanngi kalil maruro unqajqa bosib koroonaqqa tal tamo na maqej.

¹¹ "Onaqa mandor a na tamo ungasari nanngi di unjrqa marsiqa tal miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minnej, ¹² 'O was, ni kiyaaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.' Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa lanja kiriesoqnej. ¹³ Onaqa mandor a na aqa kanqal tamo nanngi minjrej, 'Ninggi na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnqas.'"

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Ninggi quiy. Qotei a tamo tulanj gargakoba nanngi metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu."

"Iga Sisar takis yqom e?"

¹⁵ Onaqa Farisi nanngi gilsib nanngi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqaqqa deqa qairo-qneq. ¹⁶ Qairoqnsib anjam kereonaq nanngo angro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarinqnrsib Yesus aqa areq bosib minjreb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo nam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo nam saiqoji nanngi anjam bei minjroqnsim. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. ¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

¹⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyonaqa minjrej, "Ninggi gisanj tamo. Kiyaaq ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa gisanjbeqnum? ¹⁹ Ninggi meni silali bei osorbiy." Degsi minjnnaqa nanngi meni silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, ²⁰ "Meni silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti nam ti unu?" ²¹ Onaqa nanngi na minjreb, "Di Sisar aqa." Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy."

²² Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb. Osib nanngi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanngi mareqnum, "Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai." Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjreb, ²⁴ "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, 'Tamo bei a moiymqa aqa njanj angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro nam-babtetqas.' Moses a nami degsi marej. ²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanngi soqneq. Nanngo was matu a unja osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di ej. ²⁶ Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanngi unja qujai di osib morenejeb. Nanngi angro saiqoji. ²⁷ Nanngi kalil morenonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej. ²⁸ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelo bati-amqa tamo kalil nanngi subq na tigelabqa unja di a yai aqa njanj tintinj sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi unja qujai di eb."

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam nenjrenj di unu qaji di aqa damu ningi poingosai. Qotei aqa singila dego ningi poingosai. Deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ³⁰ Mondonj tamo ungasari nanngi subq na tigelosibqa nanngi unjatqasai. Nanngi tamotqasai. Nanngi lanj angro bul lanja sqab.

³¹ "Ninggi quiy. Tamo nanngi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq ningi merngej. Di ningi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, ³² 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Qotei a degsi marej deqa iga qalieon-

um, Qotei a tamo moreño qaji nanngo Qotei sai. A tamo nambile so qaji nanngo Qotei.”³³ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanngi anjam degsi minjrnaqa nanngi na kamba olo anjam bei minjqa keresainjrej. Onaqa Farisi nanngi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. ³⁵ Nanngo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqqa Yesus gisanjosiq nenemyej, ³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’

³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. ³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. ⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanngi olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej, ⁴² “Ninggi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa njiri?” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa njiri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanngi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanngi taqatnjroqnam.”

⁴⁵ Ninggi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanngi olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Juda tamo kokba nanngi kumbra uge uge yoqneb

23 Onaqa Yesus na olo aqa angro nanngi ti tamo ungasari kalil nanngi ti endegsi minjrej, ² “Dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ningi merngeqnum. ³ Deqa anjam kalil nanngi na merngeqnum qaji di ningi qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanngi yeqnub qaji di ningi dauryaib. Nanngi anjam maroqnsib ariya nanngi segi anjam di dauryosaieqnum. ⁴ Nanngi gulbe kokba tamo ungasari nanngi enjreqnab qoboioqnsib unub. Ariya nanngi olo tamo ungasari nanngo gulbe di qoboiyetnjro-saieqnum. ⁵ Kumbra kalil nanngi yeqnub qaji di tamo un-

gasari nanngi unoqnsib nanngo ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqnub. Nanngo kumbra bei agiende. Nanngi Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanngo lanjaq di gara ñenggi na qoseqnum. Osib nanngo gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteqnum.

⁶ Nanngi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu. ⁷ Nanngi koro sawaq di tamo ungasari nanngi na nanngo ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo ungasari nanngi na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnaqajqa deqa ti nanngi areboleboleinjreqnu.

⁸ “O ijo angro, tamo qudei na ningi ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nunngo Qalie Tamo. Ninggi kalil was. ⁹ Mandamq endi ningi na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunngo Abu. Agi a lan qureq di unu. ¹⁰ Tamo qudei na ningi endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunngo Gate Koba. Agi e Kristus. ¹¹ Nunngo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas. ¹² Tamo kalil nanngo segi ñam soqtetqnum qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanngo segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nanngi kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ninggi anjam maro aiyelteqnum. Agi tamo ungasari nanngi lan qureq oqwajqa gam itqa mareq nabqa ningi na olo gam getetetnjreqnum. Ninggi segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqnab ningi na gam getetetnjreqnum. ¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ninggi anjam maro aiyelteqnum. Agi ningi unja qobul nanngi gisanjroqnsibqa nanngo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreqnum. Osib tamo ungasari nanngi na ningi nunngsib nunngo ñam soqtetngwajqa deqa pai-lyo olekokba yeqnub. Deqa mondon Qotei na tamo nanngi peginjrqqa batiamqa a na ningi awai tulan uge engwas.

¹⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ninggi anjam maro aiyelteqnum. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurngwa maroqnsib singa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqnum. Ariya tamo qujai di a ningi daurngwas di a na ningi bungosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei namyuwoq aiqas.

¹⁶ “Ninggi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanngi gam osornjrqqa keresai. Agi ningi mareqnum, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam

bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Ningi degsib mareqnu. ¹⁷ Ningi tamo nam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa namgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole.

¹⁸ Ningi endegsib mareqnu, 'Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa nam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanngo nam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Ningi degsib mareqnu. ¹⁹ Ningi tamo nam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa namgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanngi tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanngi dego bole kalil. ²⁰ Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa nam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanngi ti nanngo nam na anjam singilatqas.

²¹ Tamo bei a atra tal aqa nam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanngo nam na anjam singilatqas. ²² Tamo bei a lan qure aqa nam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanngo nam na dego anjam singilatqas.

²³ "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnu. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnu. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib potu 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnu. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnu. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Ningi tamo nanngi qa dulosaieqnu. Ningi Qotei qa nanngo areqalo singilatosaieqnu. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnu. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. ²⁴ Ningi tamo nam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanngi gam osornjrqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqnsib añiñig kiñilala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnu. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieqnu. Qoji uyeqnu.

²⁵ "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnu. Agi ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnu. Ningi miligi yansosaieqnu. Dego kere ningi baban na tamo bole. Ariya nanngo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. ²⁶ O Farisi ningi tamo nam qandimo bul unub. Deqa ningi endegiy. Ningi mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnu. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Nam qaqa na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. ²⁸ Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari

nanngi na ningi nungoqnsib mareqnu, ningi tamo bole. Ariya nanngo are miligi gisan kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti dena maqejunu."

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnu. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nanngo sub gereiyognsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanngo sub walateqnu. ³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqnu, 'Iga nami soqnem qamu iga gago moma nanngi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nanngi numosai qamu.' Di gisan koba. Ningi nanngo moma nanngi ti areqalo qujai. ³¹ Ningi mareqnu, 'Gago moma.' Nunngo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqnu, 'Tamo nanngi na Qotei aqa medabu o tamo nanngi numoqneb qaji nanngo angro agi iga.' ³² Ningi degsib marobuleqnu. Deqa ungom. Nunngo moma nanngo kumbra uge di ningi na olo kere-tosib yoqniy. ³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondon Qotei a nanngo une qa merngsim ningi hamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ "Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti Qotei aqa powo tamo nanngi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanngi ti qarinnjroqnit nungoq boqnuqab. Boqnuqab ningi na nanngi qudei numoqnsib moiyo-tnjroqnuqab. Osib nanngi qudei hamburbasq di gaintnjroqnuqab. Osib nanngi qudei ojelenosib nunngo Qotei tal miligiq di kumbainnjroqnuqab. Osib nanngi qudei teteinjribqa nanngi jaraiyosib qure bei beiq giloqnuqab. ³⁵ Ningi nanngi degnjroqnuqab bati deqa Qotei a nanngo moma nanngo une kalil osim nunngo jejamuq di atelengqas. Nunngo moma nanngo une agiende. Nanngi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqneb qaji nanngi numoqneb. Nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib bosib Berekia aqa nri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nunngo jejamuq di atelengqas. ³⁶ E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas."

Yesus a Jerusalem nanngi qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanngi numoqnsim moiyo-tnjreqnu. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinnjreqnu qaji nanngi meni na numeqnam moreneqnu. Bati gargekoba e ino angro nanngi tuwe du du bul koroinjqajqa yeqnam ningi saideqnu. ³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nanngo atra tal koba uratetngimqa a lan sqas. ³⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lan qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, 'Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa nam na bqo. Deqa Qotei na a tulan geregereiyeqnu.'"

Bunuqna jeu tamo nanngi na atra tal niñaqyqab

24 Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angro nanngi na aqa areq bosib atra tal oso-ryeb. ² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal nanngi unonub endi bunuqna jeu tamo nanngi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparain-jrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrsiqa Oliv man-aq oqsik goge di awesonaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gem-bu jeu tamo nanngi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi kobaqa laqnmq ni olo lan qureq na boqn-im kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi gegerere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninggi gisanqo uge. ⁵ Bunuqna gisanq tamo gargekoba nanngi ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanngi gisanjroqnaqab. ⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi an na qotokobaoqnaqab. Ninggi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanngi tigeloqnsibqa mandor qudei nanngi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti inggi saio bati dego brantelenqas. ⁸ Kumbra kalil di unqa angrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Bati deqa nanngi na ninggi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqnaqab. Osib ninggi qudei lungsis moi-yotngwab. Ninggi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanngi ninggi qa tulan ugeoqnsib jeutnggoqnaqab. ¹⁰ Bati deqa tamo ungasari gargekoba e qa nanngo areqalo singilato qaji nanngi ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanngo segi was nanngi ojelenoqnsib tamo uge nanngo banq di atoqnaqab. ¹¹ Gisanq tamo tulan gargekoba nanngi boqnsib ijo segi tamo ungasari nanngi endegsib minjroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanngi gisanjroqnaqab. ¹² Kumbra uge deqaji tulan kobaoqnmq tamo gargekoba nanngi qalaqalaiyo kumbra uratoqnaqab. ¹³ Ariya ninggi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninggi elenqas. ¹⁴ Ijo wau tamo nanngi sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnaqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqat-njrsim nanngo Mandor Koba sqas.”

Inggi tulan ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Diño batiamqa inggi tulan ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim

ninggi unqab. Inggi ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nanngi gegerere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. ¹⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi olo endegsi minjrej, “Ninggi inggi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanngi jaraiyosib manaq oqoqu-jatebe. ¹⁷ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib inggi inggi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraiyoqjatebe. ¹⁸ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib nanngo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqjatebe. ¹⁹ Bati deqa unqa guman ti unqa angro mom ti jaraiyo bangioqnsib gulbe koba oqab. ²⁰ Deqa ninggi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ ²¹ Ninggi degsib pailyoqniy. Di kiyaaq? Bati deqa tamo ungasari nanngi gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosaio dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanqa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanngi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanngi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³ “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ninggi uniy. Kristus bqo agiende’ o ‘Kristus bqo agide.’ Degsib merngibqa ninggi nanngo anjam quetnjraib. ²⁴ Tamo qudei nanngi bosib gisanqosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba babtoqnaqab. Nanngo manwa dena nanngi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyeynjroqnaqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanngi dego areqalo niñaqyeynjrqajqa wauoqnaqab.

²⁵ “Ninggi quiy. Kumbra kalil di brantosaionaqa e namoqna merngonum. ²⁶ Deqa tamo qudei na ninggi endegsib merngwab, ‘Ninggi uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merngibqa ninggi nanngo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninggi merngwab, ‘Kristus bqo agi talq di unu.’ Degsib merngibqa ninggi nanngo anjam quetnjraib. ²⁷ Ninggi qalie, kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqenu. Dego kere e Tamo Angro lan qureq na boqnitqa tamo ungasari kalil nanngi e nubqab.

²⁸ “Tamo nanngo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanngi koroqab.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanngo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanngi lan goge na ululoqnsib mandamq aiyeleqnaqab. Lan goge dia inggi inggi kalil renngiyelenqab. ³⁰ Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil

nanği e nubqab. ³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lanğro nanği qarınjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo unğasari nami gıltnjrej qaji nanği lanğ utru utruq na koroinjrqab.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

³² Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi mernğitqa dena poingwas. Qura banğa qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeğ di tigelejunu.’ ³⁴ E bole mernğwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil morenosaisoqñibqa kumbra kalil endi brantelenqas. ³⁵ Lanğ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lanğ anğro nanği qaliesai. E Qotei aqa Njiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. ³⁷ Noa aqa bati qa tamo unğasari nanği kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati qa tamo unğasari nanği kumbra degyoqñqab. ³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo unğasari nanği ingi ti ya ti uyoqñsib unğa banğ ojelenoqñsib sonabqa Noa a qobunğ miligiq gilej. ³⁹ Mandam ya maqosim nanği padaltnjrqas nanği deqa qaliesai. Nanği lanğa nanari soqñeb. Sonabqa gulbe di nanğoq di brantej. Dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati qa tamo unğasari nanği nanari degsib sqab. ⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqñibqa Qotei na bei lanğ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴¹ Unğa aiyel tal qujaiq di saplanğ gereiy-oqñibqa Qotei na bei lanğ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴² Deqa ningi geregere ñam atiy. E nunğo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. ⁴³ Ningi are qaliy. Bati gembu bajınğ tamo a bosim tal paratqas di tal lanğa a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajınğ tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁴ Dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtnğaim deqa ningi geregere ñam atoqñsib e qa tariñoqñsib soqñiy.”

Tamo yai a kanğal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanğal tamo yai a areqa-lo bole ti sosisqa gaigai wau bole yeqnu? Kanğal tamo di tal lanğa na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanğal tamo kalil nanği geregere taqatnjroqñsimqa nanğo ingi uyqajqa batioqñimqa ingi anainjroqñsim soqñe.’ ⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanğal tamo yej qaji di kalil keretosim soqñimqa a bosim unimqa kanğal tamo di a tulanğ areboleboleiyqas. ⁴⁷ Deqa e bole mernğwai. Kanğal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanğa na aqa ingi ingi kalil osim aqa banğ di atim a na taqatetoqñqas. ⁴⁸ Ariya kanğal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ ⁴⁹ Degsi

are qalsimqa a na kanğal tamo qudei a ombla wauo qaji nanği lanğa lanğa kumbainjroqñqas. Osim wain uyo tamo qudei nanği joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqñsib nanarioqñqab. ⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqñimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulanğ prugugetqas. ⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisanğ tamo nanğo so sawaq waiyim aiqas. Sawo dia tamo nanği tulanğ akamkobaoqñsib pailoqñsib nanğo jaqatinğ qa qalagei anjam atoqñqas.”

Dunğenđe 10 nanğo yawo anjam

25 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lanğ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunğenđe 10 nanğo kumbra sigitejunu. E deqa ningi saingwai. Tamo bei a unğa banğ oje. A unğa banğ ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunğenđe 10 nanği a ombla gilqa marsib nanğo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqñeb. ² Dunğenđe 5 nanği nanari. Dunğenđe 5 nanği powo ti. ³ Dunğenđe nanari nanğo lam miligiq di ya kiñala segi soqñej. Nanği lam ya bei o ti aiyosai. ⁴ Dunğenđe powo ti nanği nanğo lam osibqa lam ya jaliñaq di qamsib o ti aiyeb. ⁵ Ariya tamo a unğa banğ ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunğenđe 10 nanği gamq di a qa tariñosib sonabqa unğamnjrnaqa ñereñeb.

⁶ “Nereñesonabqa qolo jige tamo qudei nanği maosib mareb, ‘Tamo unğa banğ ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ningi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ ⁷ Onaqa dunğenđe 10 nanği tigelosib nanğo lam gereiyeb. ⁸ Gereiyosibqa dunğenđe nanari nanği na dunğenđe powo ti nanği minjreb, ‘Ningi lam ya kiñala egiy. Gago lam ya saiqo deqa mosoqa laqnu.’ ⁹ Onaqa dunğenđe powo ti nanği na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ningi qa ti keresai. Deqa ningi olo sumsib nunğo segi lam ya awaiyyi.’ ¹⁰ Onaqa dunğenđe nanari 5 nanği tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqñabqa tamo di a unğa banğ ojqa sawaq giloqñej. Gileqnaqa dunğenđe powo ti nanği nami nanğo lam gereiyosib soqñeb deqa nanği na tamo di dauryosib unğa banğ ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siranğ kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunğenđe nanari nanği tal meğ di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ ¹² Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole mernğwai. E ningi qaliesai.’”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere ningi geregere ñam atsib soqñiy. Di kiyaaq? Ijo bqajqa bati ningi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqñej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanğal tamo nanği koroinjrsiq nanği na aqa silali taqatqa minjrsiq nanğo banğ di

uratetnjrej. ¹⁵ A na aqa kanjal tamo nanjo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanji wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej. ¹⁶ Sonaqa kanjal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. ¹⁷ Kanjal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. ¹⁸ Ariya kanjal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiaq sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ "Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kanjal tamo nanji wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanji aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami silali engem qaji dena ningi waueb olo silali di osorbiy.' ²⁰ Onaqa kanjal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minje, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.' ²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minje, 'Ni kanjal tamo bolequja. Ni wau kiñala gegerere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²² "Onaqa kanjal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minje, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.' ²³ Onaqa aqa tamo koba a na minje, 'Ni dego kanjal tamo bolequja. Ni wau kiñala gegerere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²⁴ "Onaqa kanjal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minje, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanji ingi yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanji saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroioqnsim uyeqnum. ²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

²⁶ "Onaqa aqa tamo koba a na minje, 'Ni kanjal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanji ingi yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanji saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroioqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²⁷ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.' ²⁸ Degsi minjsiqa aqa kanjal tamo qudei nanji minjrej, 'Ningi 1,000 kina di yayisibqa kanjal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. ²⁹ Ningi degiy. Di kiyaaqa? Tamo a wau gegerere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau gegerere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas. ³⁰ Deqa ningi na kanjal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di

soqnem. Sawa dia nanji akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qqa qalagei anjam atoqnqas.'"

Mondorj Tamo Angro a bosim tamo ungasari kalil nanji peginjrqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Mondorj e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nanji joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. ³² Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanji bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanji peginjrqai. E na nanji qudei ijo banj woq di atelenosiy olo nanji qudei ijo banj qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanji na kaja ti meme ti nanji peginjreknub dego kere. ³⁴ Osiy tamo ungasari ijo banj woq di unub qaji nanji endegsi minjrqai, 'Ijo Abu a ningi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa gam gereiyetngje. Deqa ningi ijoq babqa ijo Abu na ningi taqatngwas. ³⁵ Di kiyaaqa? E mambonaqa ningi na e ingi anaibeb. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibeb. E yauj tamo sonamqa ningi na e osib nunjo talq di gereibeb. ³⁶ E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbeb. E maibonaqa ningi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibeb.'

³⁷ "E na tamo ungasari ijo banj woq di unub qaji nanji degsi minjritqa nanji e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na ingi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? ³⁸ Bati gembu ni yauj tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? ³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

⁴⁰ "Nanji e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole merngwai. Ningi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanji gegerereinjroqneb di agi ningi e dego gereiboqneb.'

⁴¹ "Ariya e na tamo ungasari ijo banj qonanq di unub qaji nanji endegsi minjrqai, 'Ningi tamo ungasari tulan ugedamu. Deqa ningi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib njamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nanji ti dia sqab. Qotei a nami njamyuwo di nanji gereiyetnjrej. ⁴² Deqa ningi njamyuwo deq aiyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa ningi na e ingi anaibosai. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibosai. ⁴³ E yauj tamo sonamqa ningi na e osib nunjo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbosai. E maibonaqa ningi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibosai.'

⁴⁴ "E na tamo ungasari ijo banj qonanq di unub qaji nanji degsi minjritqa nanji e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mamme? Bati gembu ni ya qarme? Bati gembu ni yauj tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maime? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimo-sai?'

⁴⁵ "Nanġi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole mernġwai. Niġi na ijo was ñam saiqoġi unub qaji nanġi gereinjrosaiqneq di agi niġi e dego gereibosaiqneq.' ⁴⁶ E na nanġi degsi minjrsiyqa nanġo awai uge enjrsiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nanġi bati gaigai jaqatiġ oqnsib sqab. Ariya tamo unġasari kumbra bole yeqñub qaji nanġi ñambile gaigai sqab."

Juda tamo kokba nanġi Yesus qalib moiqaġqa gam ñamoqneq

26 Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, ² "Niġi qalie, yori bati koba jojomoqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanġi na e Tamo Anġro ojsib jeu tamo nanġo baġq di atqab. Atibqa nanġi na e ñamburbasq di lubib moiqaġi." Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqaġqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nanġo gate nanġi ti ġilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb. ⁴ Koroosib endegsib nenemoqneq, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?" ⁵ Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo unġasari nanġi iġa nugsib ñirinosisib qoto tigeltu uge."

Uña bei a goreġ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq ġilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeleñej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. ⁷ Sosiqqa inġi uyeqnaqa uña bei a goreġ quleq ti tulañ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jaliñaq ġisqqa osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi uña di aqa kumbra unsibqa ñirinosisib segi segi maroqneq, "Uña di a kiyaaqa goreġ di laña ñanġuiyqo?" ⁹ A goreġ di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu ġilsiq tamo inġi inġi saiqoġi nanġi jeisi enjrqo qamu di kere."

¹⁰ Onaqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqqa minjrej, "Niġi kiyaaqa uña di ġulbe yeqñub? A kumbra bole ebqo. ¹¹ Tamo inġi inġi saiqoġi nanġi bati gaigai niġi ti sqab. Ariya e bati gaigai niġi ti sqasai. ¹² E moiqaġi. Moiyitqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di goreġ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. ¹³ E bole mernġwai. Bunuqna ijo wau tamo nanġi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab."

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanġo baġq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqqa atra tamo kokba nanġoq ġilej. Judas a Yesus aqa anġro 12 nanġi deqaji bei. ¹⁵ A nanġoq ġilsiqqa minjrej, "Niġi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunġo baġq di atqai?" Onaqa nanġi

na meniġ silali 30 yeb. ¹⁶ Yonab a ġilsiqqa a Yesus osim nanġo baġq di atqajqa gam ñamoqnej.

Yesus aqa anġro nanġi ti yori bati aqa inġi uyeq

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyyaqqa Bati brantonaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa areq bosib minjrej, "O Tamo Koba, ni iġa merge. Iġa aisim tal qabia yori bati aqa inġi inġi gereiyetmonamqa ni inġi uyyam?" ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niġi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjij, 'Qalie Tamo a marqo, 'Ijo bati jojomoqo. Deqa e ijo anġro nanġi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inġi uyyom.'" ¹⁹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib inġi inġi kalil gereiyelernej.

²⁰ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa anġro 12 nanġi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inġi uyoqnsibqa Yesus na nanġi endegsi minjrej, "E bole mernġwai. Niġi ijo anġro 12. Nunġo ambleq dena anġro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanġo baġq di atqas."

²² Degsi minjrinaq qusibqa are tulañ ġulbeinjrinaqa segi segi Yesus nenemyoqneq, "O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?" ²³ Onaqa minjrej, "Anġro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanġo baġq di atqas. ²⁴ Niġi quiy. E Tamo Anġro moiqaġi. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unġum. E anjam di dauryosiy moiqaġi. Ariya anġro e osim tamo qudei nanġo baġq di atqas qaji a tulañ padalougetqas. A nami ñambabosai qamu di kere." ²⁵ Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanġo baġq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, "O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?" Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Od. Anjam agi ni na maronum."

Yesus na aqa anġro nanġi bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osiqqa Yesus aqa anġro nanġi koba na inġi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqqa bem bei osiq ġinġenjosiqqa aqa anġro nanġi enjrsiqqa endegsi minjrej, "Endi ijo jejamu. Osib uyyi." ²⁷ Osiqqa wain osiqqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa anġro nanġi enjrsiqqa minjrej, "Niġi kalil wain endi uyyi. ²⁸ Endi ijo leñ. Tamo unġasari gargekoba nanġo une kobotetnjrqajqa deqa ijo leñ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinġilatqas. ²⁹ E niġi mernġwai. E wain endi olo uyyasai. Degsi ġilsiy mondoñ diño batiamqa ijo Abu a nunġo Mandor Koba soqñimqa e niġi koba na awoosiy olo wain bunuj uyyai."

³⁰ Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrsiqqa nanġi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, "Niġi kalil e uratbosib jaraiqab"

³¹ Yesus aqa anġro nanġi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, "Qolo qujai endeqa niġi kalil ijo ñam ulon-

tosib e uratbosib jaraiqab. Nungo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, 'E na kaja nanngo mandor qalitqa kaja nanngi segi segi jaraiqab.' Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ³² Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab." ³³ Onaqa Pita na minnej, "Angro kalil nanngi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai." ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minnej, "E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai.'" ³⁵ Onaqa Pita a tulan saidosiq minnej, "Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai." Onaqa Yesus aqa angro kalil nanngi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minnej, "Ningni endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai." ³⁷ Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Sebedi aqa ñiri aiyel nanngi Pita koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej. ³⁸ Osiqa aqa angro qalub nanngi minnej, "E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy." ³⁹ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa Qotei pailyosiq minnej, "O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye."

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nanngo areq aisiq ñam atej di nanngi are gulbe na ñerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minnej, "Ningni e ombla na ñam sokiñalayqa keresai e?" ⁴¹ Ningni ñerenjaib. Ningni ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai. Bole, nungo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji."

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, "O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai." ⁴³ Degsi pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanngi urnjamninaqa ñerenesonab unjrej. ⁴⁴ Unjrsiqa olo nanngi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa angro nanngo areq aisiq minnej, "Ningni aqaratosib geregere ñerenjunub e? Unqum. Bati koboqo. Ningni uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanngo banq di atqajqa bati bqo. ⁴⁶ Ningni tigelab gilqom. Tamo e osim nanngo banq di atqajqa agi brantqo."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanngi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel

nanngo gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na nanngi qarijnjnab Yesus ojqa beb. ⁴⁸ Judas a nami nanngi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minnej, "E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy." ⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minnej, "O Tamo Koba, qolo bole." Degsi minjsiq kundoqyej. ⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minnej, "O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye." Degsi minjnaqa tamo nanngi di brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej. ⁵² Onaqa Yesus na aqa angro di minnej, "Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanngi sebru na morenqab. ⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanngi qarijnjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo? ⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nengrenyeb, 'Kristus a moiqa.'" ⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanngi di minnej, "E len ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojsai. ⁵⁶ Ningni kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej." Yesus a nanngi degsi minjnaqa aqa angro kalil nanngi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojeb qaji nanngi na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanngi na Yesus osi gilsib nanngo ulatamuq di tigeltb. ⁵⁸ Nanngi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqqa nanngi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanngo ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti kalil koroesosibqa nanngi gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaqa? Anjam dena nanngi Yesus qalib moiqaqqa deqa. ⁶⁰ Anjam ñamonab ñamonab ugeinnej. Deqa nanngi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanngo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamuq laña gisanjosib mareb, ⁶¹ "Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, 'E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.'" ⁶² Onaqa atra tamo gate a nanngo anjam di qusiqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, "Tamo nanngi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni kamba anjam bei marqasai e?" ⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, "Qotei ñambile gaigai unu qaji

aqa ñam na e ni nenemmqa, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Njiri e? Ni e merbe."

⁶⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Anġro. Bunuqna e laŋ qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa baŋ woq di awesosiy olo laŋbiq na boqnit niŋgi e nubqab." ⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulaŋ minjiŋ oqetonaqa aqa segi gara jugo bum-branjosiq marej, "Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misiliŋ anjam niŋgi quonub. ⁶⁶ Deqa niŋgi kiyersib marqab?" Onaqa naŋgi kalil mareb, "A bole une ti. Deqa qalib moiye." ⁶⁷ Naŋgi kalil degsib marnabqa naŋgo ambleq dena tamo qudei naŋgi tigelosib Yesus aqa ulatamuq di mis-elyoqnsib baŋ na qaloqne. Osib aqa ŋamdamu gara na qosetosib ula poŋyoqnsib minjoqne, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?"

Pita a gisaŋoqalubtosiq marej, "E Yesus qaliesai"

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kaŋgal uŋa bei na aqa areq bosiq minjej, "Ni dego Yesus Galili qaji aqa anġro bei. Ni nami a dauryosim laqne." ⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil naŋgo ŋamdamuq di tulaŋ saidosiq uŋa di minjej, "Ni anjam merbonum di e qaliesai." ⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kaŋgal uŋa bei na Pita unsiqa tamo naŋgi Pita aqa areq di tigelesoqne qaji naŋgi minjrej, "Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa anġro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej." ⁷² Onaqa Pita a olo tulaŋ saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum." ⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqne qaji naŋgi Pita aqa areq bosib minjeb, "Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anġro bei." ⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulaŋ singila na saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisaŋot Qotei na e lubem." A degsi marnaqa tuwe anjamej. ⁷⁵ Tuwe anjamaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,'" anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa oqedosiq tulaŋ akamugetej.

Juda tamo kokba naŋgi Yesus osib Pailat aqa baŋq di ateb

27 Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel naŋgo gate naŋgi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqne. Anjam kereonaq naŋgi Yesus aqa baŋ tontetosib osi gilsib Rom naŋgo gate Pailat aqa baŋq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³ Atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiq naŋgo areq bosiq minjrej, "E une kobaquja yonum. Tamo e nuŋgo baŋq di atonum qaji a une saiqoji. Niŋgi a laŋa qalsib moiyoqab. Deqa

meniŋ silali 30 niŋgi na ebeb qaji endi olo oiy." Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, "Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe." ⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba naŋgi mareb, "Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai." ⁷ Naŋgi degsib marsibqa silali di olo osib web gereiy o qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiye. Yaun tamo naŋgi moreŋoqneba mandam mutu dia subq ateleŋqajqa deqa awaiye. ⁸ Mandam mutu di "Leŋ Aiyo Qaji Mandam" ñam degsib waiye. Ñam di bini mareqne. ⁹ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Israel naŋgi Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniŋ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiy o qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo." Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, "Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?"

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, "Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?" Onaqa Yesus na minjej, "Od. Anjam ni maronum di kere." ¹² Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti Yesus aqa anjam di qusib minjiŋ oqetnrnaqa Yesus gisaŋyoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqne. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. ¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, "Naŋgi une gargekoba ino jejamuq di qameqne. Di ni queqnum e?" ¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulaŋ prugugetej.

Pailat a marej, "Niŋgi Yesus a ŋamburbasq di qamiy"

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo unġasari naŋgi tamo qujai aqa ñam maroqneba Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnas. ¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A leŋ ojo tamo. ¹⁷ Deqa tamo unġasari kalil naŋgi Pailat aqa areq di koroonaqna a na nenemnjrej, "E tamo yai tonto talq dena uratosiy enġwai? E Barabas uratosiy enġwai kiyo Yesus agi niŋgi Kristus qa mareqneba qaji a uratosiy enġwai kiyo? Niŋgi na merbiy." ¹⁸ Pailat a naŋgi degsi nenemnjrej. Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba naŋgi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa baŋq di ateb. ¹⁹ Bati di Pailat a une pegiy o qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ŋaun na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenyey, "Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ŋeibilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulaŋ gulbekobaibqo."

²⁰ Onaqa Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na tamo unġasari naŋgo areqalo tigeltetnjreb. Tamo unġasari naŋgi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqajqa deqa naŋgo areqalo

tigeltetnjreb. ²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanngi nenemnjrej, "E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ningi na merbiy." Onaqa nanngi na kamba minjeb, "Ni Barabas uratosim ege." ²² Onaqa Pailat na olo minjrej, "E ningi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ningi a qa mareqnu. 'A Kristus.'" Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, "Ni Yesus osim namburbasq di game." ²³ Onaqa minjrej, "Kiyaaq Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?" Degsi minjrnaqa nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, "Ni a namburbasq di game."

²⁴ Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiq endegsi poiyej, "Tamo ungasari nanngi ijo anjam quetbqasai. E nanngi saidnjrqai di nanngi njirjosib qoto tigeltqab." Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanngo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiq ya dena aqa ban yansosiq minjrej, "Yesus a moiqas di nungo une. Di ijo une sai." ²⁵ Onaqa tamo ungasari nanngi na minjeb, "Di kere. Unqum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago angro nanngo une dego." ²⁶ Nanngi Pailat degsib minjrabqa a nanngo anjam di dauryosiq Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Enjrsiq olo Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, "Ningi Yesus bu toqon na kumbainyiy." Degsi minjrnaqa nanngi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, "Ningi Yesus namburbasq di qamqajqa osib gilyi."

Qaja tamo nanngi Yesus misilinyoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanngi degsi minjrnaqa nanngi Yesus osib Rom nanngo tal kobaqujaq osi gileb. Osigilsib qaja tamo kalil nanngi metnjrnab bosib tal dia ko-roeb. ²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanngi gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. ²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanngo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisañ na binjoqnsib minjoqneb, "O Juda nanngo Mandor Koba, kaiye." ³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb. ³¹ Nanngi degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanngi Yesus osib namburbasq di qameb

³² Nanngi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiq gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. ³³ Nanngi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, "Tamo gate tanu." ³⁴ Di brantosib qaja tamo nanngi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti

bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ³⁵ Onaqa qaja tamo nanngi na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Osib meniñ silali alanjeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanjosib gara elenjeb. ³⁶ Onaqa Yesus a namburbas goge di gainjesonaqa qaja tamo nanngi namburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb. ³⁷ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenjeb, "Tamo endi Yesus. A Juda nanngo Mandor Koba." Yesus a nami maroqnej, "E Juda nanngo Mandor Koba." Yesus aqa une deqa osib anjam di nenjrenjeb.

³⁸ Bati deqa bajinj tamo aiyel dego namburbasq di gainnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanngi aqa ulatamuq dena walweloqnsib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, ⁴⁰ "Ni nami marem, 'E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.' Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Njiriamqa ni namburbas uratosim mandamq aiye." ⁴¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, "A na tamo ungasari gargekoba nanngi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanngo Mandor Koba boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, 'Bole.' ⁴³ A segi mareqnu, 'E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Njiri.' Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem." ⁴⁴ Onaqa bajinj tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanngi dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige señ bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq señ bati 3 onaq bilaqtej. ⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, "Eloi, Eloi, lema sabaktani?" Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, "O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaaq e qoreibonum?" ⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusib mareb, "A Elaija meteqnu." ⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenji bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiq soruq di qosisiqa osi bosiq Yesus anaiyqajqa soqtosiq aqa medabuoq di atej. ⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanngi mareb, "Iga mati tarijosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?" ⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiq mondor titosiq aqa nambibile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainjesoqnej qaji a goge na branjosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiñ kobaquja dego dosiq mandam renginyonaqa meniñ kokba paraparaelenjeb. ⁵² Bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari gargekoba nami moreñeb qaji nanngo sub waqelenjonabqa nanngi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na

tigelonaqa tamo ungasari nanngi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanngi na unjreb. ⁵⁴ Ariya qaja tamo nanngi namburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji nango gate ombla na mimiñ dosiq mandam renginyonaq meniñ kokba paraparaelenonab unsibqa nanngi tulan ulaugetosib mareb, "Bole. Tamo endi a Qotei aqa Njiri."

⁵⁵ Ungasari gargekoba nanngi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanngo ai. Ariya unja bei Sebedi aqa njiri aiyel nanngo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanngi dena a dauryosib laqnsib kan-galyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqa a na nanngi joqsiqa koba na Jerusalem belenjeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiq nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?" Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanngi minjrej, "Ninggi Yesus aqa jejamu osi ib Josep yiy." ⁵⁹ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej. ⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nanngi sub me taqatesoqneb

⁶² Juda nango yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inggi inggi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanngi ti Pailat aqa talq gilsib minjreb, ⁶³ "O Tamo Koba, Yesus a gisanj tamo. Deqa a moiyoaisosiqa endegsi marnaq iga quem, 'Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.' A degsi marnaq iga quem. ⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinjrimqa nanngi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqneb bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa angro nanngi gilsib aqa jejamu bajinosib gisanjosib tamo ungasari nanngi minjraqab, 'Yesus a subq na tigelqo.' Yimqa nango gisanj anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisanj anjam nami marej qaji di tulan bunyqas." ⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, "Ninggi nunngo segi qaja tamo qudei joqsib gilbqa nanngi sub me geregere getentosib taqatesqab." ⁶⁶ Pailat a nanngi degsi minjrnaqa nanngi na qaja tamo qudei nanngi joqsib gilsib minjreb, "Ninggi na sub me geregere taqatesoqniy." Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere singilatosisub meq di saga waiyeb. Nanngi degyeb. Di kiyaaq? Yesus aqa angro nanngi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanngi poinjrqaqas, Yesus aqa angro nanngi aqa jejamu bajinonub.

Yesus a olo subq na tigelej

28 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. ² Nanngi gileqnaq Tamo Koba aqa lan angro bei a lan goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniñ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej. ³ Lan angro di aqa ulatamu kola bul tulan minjalej. Aqa gara lanbi bul tulan qat. ⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nanngi na lan angro di unsibqa nanngi tulan ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululojosib tamo moreño bul tindanosqneb.

⁵ Onaqa lan angro na unja aiyel di minjrej, "Ninggi ulaaib. E qalie, ninggi Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameq nub. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ninggi endegsi merngej, 'E subq na tigelqai.' Deqa ninggi aiyel bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Ninggi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa angro nanngi endegsib minjriy, 'Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninggi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ninggi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' O unja aiyel, e ninggi anjam di merngwa bonum."

⁸ Onaqa unja aiyel di nanngi tulan ulaugeteb. Osib nanngi olo areboleboleinjrej. Deqa nanngi subq dena olo puluosib lan angro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa angro nanngi minjrqaqqa gurgur ti aiyeb. ⁹ Aiyeqnabqa gamq di Yesus a segi nanngi aiyel turosiqa minjrej, "Nobqolo bole." Degsi minjrnaqa nanngi aiyel aqa areq bosibqa aqa singa ojsib a binijeb. ¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi ulaaib. Ninggi aisib ijo was nanngi endegsib minjriy, 'Ninggi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.'"

Qaja tamo nanngo gisanj anjam

¹¹ Unja aiyel aiyeqnabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanngi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanngi sainjreb. ¹² Sainjrnaq qusibqa Juda gate kalil nanngi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisis qaja tamo nanngi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, ¹³ "Ninggi na tamo ungasari nanngi anjam endegsib minjroqniy, 'Iga sub taqatosim ñerenesonamqa Yesus aqa angro nanngi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.' ¹⁴ Yimqa Pailat a nunngo anjam di qusim ninggi qa njirinamqa iga na aqa are olo late-tosim anjam gereiyonamqa a ninggi gulbe bei engwasai." ¹⁵ Onaqa qaja tamo nanngi silali di osib atra tamo kokba nanngo anjam dauryosib Yesus aqa angro nanngi na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqnaq Juda tamo ungasari tulan gargekoba nanngi anjam di quelenosib nanngi kamba saoqneb agi bini saoqnsib unub.

Yesus na aqa angro nanngi wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanngi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanngi deq oqwajqa minjrej qaji deq oqeb. ¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanngi qudei areqalo aiyelteb. ¹⁸ Onaqa Yesus a nanngo areq gilsiqqa minjrej, "Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lan ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa ningi walwelosib sawa sawa kalil

keretoqnsibqa tamo ungasari nanngi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanngi e daurbqajqa deqa. Ningi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Njiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanngi yansnjroqniy. ²⁰ O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ningi walwelosib tamo ungasari nanngi minjroqniy. Yim nanngi anjam di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim dijo bati brantqas."

Mak

Jon yansjro qaji a anjam palontoqnej

1 Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minjej, "Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. ³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnas, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.'" Qotei a nami aqa Njiri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di neŋ-grenyonaq soqnej.

⁴ Bunuqna Jon yansjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanngi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, "Ninggi are bulyibqa Qotei na nungo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ninggi yansngwai." Degsi minjretnaqa nanngi na nanngo une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a inggi inggi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa junngum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosiq laqnej. A inggi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁷ A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. ⁸ E ya na ninggi yansngqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ninggi yansngwas." Jon na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. ¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyon-aqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej.

¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, "Ni ijo Anggro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu."

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹² Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq

Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanngi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. ¹⁵ A endegsi maroqnej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa ninggi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nungo areqaloq di singilatiy."

Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanngi qe o qaji tamo soqneb deqa nanngi kakan waiyeq nab unjrej. ¹⁷ Unjrsiqa minjrej, "Ninggi aiyel e daurbiy. Ninggi qe o qaji tamo unub deqa ninggi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ninggi olo tamo oq nab." ¹⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaqa nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiqa gilokiñalayosiqa Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo nanngi aiyel qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej. ²⁰ Metnjrnaqa nanngo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanngi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti walweloqnsiqa gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanngo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²² Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanngo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanngo anjam tulan burjoqnej. Deqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa minjej, ²⁴ "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji." ²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di njir-intosiq minjej, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan." ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulan. ²⁷ Onaqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa

manwa di unsibqa nanngi tulan prugosib segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanngi minjre-naqa nanngi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu." ²⁸ Tamo ungasari nanngi degsib maroqneb. Osib nanngi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanngo tal gogeteb. Jems Jon wo nanngi koba na tal gogeteb. ³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanjanyonaqa neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanngi na Yesus minjeb, "Ni na unja di boletqa kere e?" Onaqa minjrej, "Od, e na boletqa kere." ³¹ Degsi minjrsiqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiqqa ban ojsiqa tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di koboonaqa a tigelosiqqa nanngi ingi goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

³² Sej aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanngi ti mondor uge uge na ojelenjo qaji nanngi ti nanngo was nanngi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. ³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. ³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanngi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanngi dego winjroqnej. Mondor uge nanngi di Yesus qa qalieeb deqa nanngi aqa nam ubtqa mareqnaq a na nanngi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanngi alelnjrsiqa wadau sawaq gilsiqqa dia Qotei pailyoqnej. ³⁶ Pailyeqnaqa aqa angro nanngi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, "Tamo ungasari kalil nanngi ni qa nameqnu." ³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninggi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo ungasari nanngi minjroqnoq. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem." ³⁹ Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nanngi winjre-naqa nanngi na tamo ungasari nanngoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa pailyosiq minnej, "O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe." ⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa ban waiyosiq ojej. Ojsiqa minnej, "E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme." ⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa je-

jamu boleej. ⁴³ Onaqa Yesus a singila na minnej, "Ni tigelosim gile. ⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanngi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo oso-ryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanngi ni numsis marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.'" ⁴⁵ Onaqa a gilsiqqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanngi a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaioqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belenjoqneb.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

2 Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanngi endegsib queb, "Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu." ² Deqa tamo ungasari gargekoba nanngi bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Onaqa tamo qolqe nanngi na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboiosib Yesus aqa talq osi beb. ⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanngi siranme junonab unjreb. Deqa nanngi Yesus aqa areq gilqa keresaijnnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ⁵ Onaqa Yesus a nanngo areqalo unej di nanngo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minnej, "O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum."

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awe-soqneb qaji nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngo areqalo na mareb, ⁷ "Yesus a kiyaaq anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanngo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai." ⁸ Nanngi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa minjrej, "Ninggi kiyaaq areqalo di onub?" ⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotetmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim ino sapera osim walwel,' anjam de kiyo? ¹⁰ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanngo une kobotetnjrqqa kere. Ninggi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nanngi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqqa minnej, ¹¹ "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile." ¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqqa aqa sapera osiqa tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di walweloqnsiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi tulan pruguetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, "Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem."

Yesus na Livai minjej, "Ni e daurbe"

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanngi bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanngi quoqneq. ¹⁴ Dena walweloq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa ñiri. A itosiq minjej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti Livai aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneq. Nanngi segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanngi dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angoro nanngi ti ingi uyoqneq. ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanngi bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanngi koba na ingi uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa angoro nanngi minjreb, "Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanngi koba na ingi uyeqnaq?" ¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanngi yu qanqra tamo aqaq gileqnaq. Tamo ma ti nanngi segi yu qanqra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyo-sai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurienq qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa angoro nanngi ti Farisi nanngi ti ingi uratoqnsib qurienqneq. Deqa nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, "Jon aqa angoro nanngi ingi uratoqnsib qurienqneq. Farisi nanngi angoro nanngi dego ingi uratoqnsib qurienqneq. Ariya ino angoro nanngi kiyaaq qurienqnaq?" ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei a unqa banq ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqnaq nanngi qurienqnaq e? Sai. ²⁰ Bunuqna nanngi was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienqnsib sqab.

²¹ "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branqoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim branq qelikobaqas. ²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqrañosiq siñgilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere."

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angoro nanngi bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneq. ²⁴ Nanngi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanngi bosib unjrsibqa Yesus minjeb, "Ino angoro nanngi kiyaaq kumbra degyeqneq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo ti nanngi mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di nanngi buk miligiq di sisiyosai kiyo?" ²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanngi dego anainjnaq uyeq. Bem di getento. Di atra tamo nanngi segi uyqajqa bem. Devit a degyeq di a dal anjam groteq. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Nanngi anjam di sisiyosai kiyo?"

²⁷ Osisaq minjrej, "Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanngi atosai. A tamo nanngi qa are qalsiq yori bati atej. ²⁸ E Tamo Angoro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo banq qandamyey qaji di boletej

3 Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngi Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo bei banq qandamyey qaji a di sonaq uneq. ² Onaqa Farisi nanngi Yesus koqyoqneq. Nanngi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.'" Deqa nanngi Yesus koqyoqneq. ³ Onaqa Yesus a tamo banq qandamyey qaji di minjrej, "Ni tigelosim au." ⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqqa Yesus na Farisi nanngi nenemnjrej, "Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnaqnaq iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ningi na merbiy." Onaqa Farisi nanngi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanngi mequmesoqneq. ⁵ Nanngi are getenqresosqneq deqa Yesus a nanngi koqnaqneq. Osisaq nanngi qa minjrej oqeton-aqa tamo banq qandamyey qaji di minjrej, "Ni ino banq waiy." Degsi minjnaqa aqa banq waiyonaq boleeq. ⁶ Onaqa Farisi nanngi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanngi ti koba na koroosib nanngi kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqneq.

Tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus dauryoqneq

⁷ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi ti tigelosib tamo ungasari kalil nanngi uratnjrsib alile aisib di soqneq. Bati deqa tamo ungasari tulanq gargekoba nanngi endegsib queq, "Yesus a manqwa gargekoba yelenqneq." Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di koroqneq. Galili sawa nanngi ti Judia sawa nanngi ti Jerusalem qure nanngi ti Idumia sawa nanngi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneq qaji nanngi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanngi kalil belenqosib Yesus aqaq di koroqneq. ⁹ Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "Qobunq bei atib soqnem. Tamo ungasari nanngi bosib e jujunqbaib deqa e qobunq gogetosiy di awoqai." Onaqa aqa angoro nanngi qobunq bei atnab soqneq. Nanngi degyeq. Di kiyaaq? ¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqneq. Deqa tamo ma ti kalil nanngi aqa areq boqnsibqa nanngi banq aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunqyoqneq. ¹¹ Tamo mondor uge uge na ojelenq qaji nanngi dego Yesus aqa areq bo-

qneb. Boqnsibqa mondor uge nanngi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenjoqnsib minjoqneb, "Ni Qotei aqa Niri." ¹² Degsib minjeq nabqa a nanngi singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, "Ninggi ijo ñam ubtosib maraib."

Yesus a tamo 12 nanngi giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, "E na tamo qudei giltnjritqa nanngi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoq nab." A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanngi metnjrnaqa aqa areq beb. ¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanngi giltnjrej. Nanngi a ombla sqajqa deqa ti a na nanngi qarinjnjrimqa nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanngi giltnjrej. ¹⁵ Nanngi na mondor uge uge tamo ungasari nanngo jejamuq dena winjrqaqqa deqa ti nanngi giltnjrej. ¹⁶ Tamo 12 giltnjrej qaji nanngo ñam agiende. Bei Simon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. ¹⁷ Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanngo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, "Tamo kola bul." ¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Simon agi Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji. ¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Tamo qudei nanngi maroqneb, "Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu"

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari garggekoba nanngi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angoro nanngi ti ingi uyqa bati saiinjrej. ²¹ Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanngi maroqneb, "Yesus a nanariqo kiyoy?"

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanngi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, "Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanngi winjreanu." ²³ Onaqa Yesus a nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, "Satan na aqa segi mondor uge nanngi kiyersim winjrqaq? Di keresai. ²⁴ Tamo nanngi qure qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na gegerere sqa keresai. ²⁵ Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na gegerere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi jeutnjrsim winjrqaq di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ "Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqqa keresai.

²⁸ "E bole merngwai. Tamo ungasari nanngo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo ungasari nanngi misilinj anjam mareqnuq une di dego Qotei na kobotetnjrqas. ²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai

sqas." ³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanngi anjam degsi minjrej. Di kiyaya? Nanngi maroqneb, "Yesus a mondor uge ti."

Yesus a marej, "Tjo ai ijo was nanngi tal qabe?"

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, "Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeq bem." ³² Onaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanngi na Yesus minjeb, "Ino was nanngi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub." ³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tjo ai ijo was nanngi tal qabe?" ³⁴ Degsi minjrsiqa tamo ungasari aqa areq di awesoqneb qaji nanngi koqnjrsiqa minjrej, "Ninggi segi ijo ai ijo was nanngi. ³⁵ Ningi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole."

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

4 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan garggekoba nanngi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiq qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa a na yawo anjam garggekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, ³ "Ninggi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyeleneb urur oqoqujateb. ⁶ Nanngo jirim tulan guma aiyosai deqa senj oqsiq kanqanonaqa nanngi laosib moreneb. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan garggekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100." ⁹ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrsiq ko-boonaqa olo endegsi minjrej, "Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem."

Yesus a kiyayaq tamo ungasari nanngi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanngi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa angoro 12 nanngi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanngi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru gegerere qalieqajqa deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqqa ijo angoro ninngi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nanngi yawo anjam segi minjroqnaq. ¹² Deqa nanngi ñam atoq nab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqaqasai. Nanngi dab atoq nab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqaqasai dego. Deqa nanngi are bu-

lyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nanngo une kobotetnrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa angoro nanngi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ninggi poingosai e? Dego di ninggi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poingwas? ¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. ¹⁵ Saga yago qudei gam qalaaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanngo are miligiq di soqnmqqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqaq. Qotei na nanngo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqaq. ¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab. ¹⁷ Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanngi olo ulontqab. ¹⁸ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa inggi inggi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnaqqa are prugn-jroqnaq. Yimqa kumbra dena nanngi gisañjrsim Qotei aqa anjam nanngo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiqnub dego kere. ²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanngo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. ²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. ²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ninggi queqnub qaji di geregere quoqniy. Ninggi geregere quoqnab kere dego Qotei a kamba powo engoqnqas. Osim olo powo tulan koba engoqnqas. ²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyim a lanja sqas.”

Saga yago nanngi segi oqeleñeqnub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere.

²⁷ Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigelonqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanngi segi kokitoqnsibqa oqeleñeqnub. Saga yago nanngi kiyersib oqeleñeqnub di tamo a qaliesai. ²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanngi kokitoqnsibqa bangateqnub. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnub. ²⁹ Meli sau bqa deqa tamo di a bosim serie na ginjenyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ninggi geregere poingwajqa deqa yawo anjam bei endegsi merngwai. ³¹ Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanngi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi inggi qudei nanngo yago kokba yala. Sis yago nanngi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelerqas. Amqa qebari nanngi bosib aqa waburq di awoelengqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanngi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. ³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segi-toqnsiqa aqa segi angoro nanngi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” ³⁶ Degsi minjrsiqa nanngi koba na tamo ungasari kalil nanngi uratnjrsibqa qobun na gileqnabqa tamo qudei nanngi dego nanngo qobun osib Yesus dauryosib giloqneb. ³⁷ Yesus aqa angoro nanngi ti qobun na gileqnabqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. ³⁸ Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angoro nanngi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” ³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninggi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. ⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi kiyaqqa ulaosib e qa yala poingosai?” ⁴¹ Onaqa aqa angoro nanngi olo tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

5 Onaqa Yesus aqa angoro nanngi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb. ² Tiryosib Yesus a qobun uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq

Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. ³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di njeioqnej. A tamo singila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. ⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanği aqa singa ti banğ ti sil kokba na tonteqnabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. ⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulanğ lelenjoqnsiqa aqa segi jejamu meniñ na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶ Deqa a isaq na ñam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minjej, "O mondor uge, ni tamo di uratosim ulanğ." Degsi minjnaqa mondor uge dena tulanğ lelenjoşiqa singila na pailosiğ Yesus minjej, "O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatiñ ebaim." ⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, "Ino ñam yai?" Degsi nenemyonaqa minjej, "Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulanğ gargekoba tamo endi aqa jejamuğ di unum." ¹⁰ Osiqa singila na pailosiğ Yesus minjej, "Ni iga sawaq beiq waigaim."

¹¹ Bati deqa bel tulanğ gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. ¹² Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, "Ni iga qarinqimqa iga bel nanği jejamuğ gilelenqom." ¹³ Mondor uge nanği degsib Yesus minjnabqa a na nanği odnrnaqa tamo di uratosibqa bel nanño jejamuğ gilelenjeb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreñeb. Bel moreñeb qaji nanği sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiğ aisib tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo unğasari nanği kumbra di unqajqa beb. ¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiğ gara tigişiq awesonaq uneb. Unsib tulanğ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulanğ gargekoba nami tamo di aqa jejamuğ di soqneb deqa. ¹⁶ Onaqa tamo nanño ñamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanği bel qa ti mondor uge qa ti tamo unğasari nanği sainjrnaq queb. ¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, "Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile."

¹⁸ Onaqa Yesus a qobunğ gogetosiğ gilqa laqnaqa tamo aqağ na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiğ minjej, "E ni daurmqai." ¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiğ minjej, "Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulanğ boledamu emqo deqa ino was nanği sainjre." ²⁰ Onaqa a puluosiğ aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulanğ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej. Sainjreçnaqa nanği aqa anjam quoqnsib tulanğ prugoqneb.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnağ boletosiğ olo anğro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobunğ gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobunğ tiryonağ mandamq aisiğ alile di sonaqa tamo unğasari tulanğ gargekoba bosib aqağ di koroosib. ²² Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walweloşiq Yesus unsiqa aqa areq bosiq a singa pulutosiq a singila na pailosiğ minjej, "O Tamo Koba, ijo anğro sebiñ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino banğ aqa jejamuğ di atimqa a olo boleosiğ ñambile sqas." ²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa a dauryosiğ gileqnaqa tamo unğasari tulanğ gargekoba nanği dego nanği aiyel daurnjrnsib jujunjosib giloqneb. ²⁵ Gileqnaqnaqa nanño ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanği daurnjrnsiq giloqnej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²⁶ Yu qarñgra tamo gargekoba nanği nami a boletqa yeqnab a jaqatiñkobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiqa silali koba urateqnaqa nanği aqa jejamu gereiyeqnaqnaqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej. ²⁷ Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, "E aqa gara mutu segi banğ na ojitağ ijo ma koboqas." Degsi are qalsiqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa banğ waiyosiğ aqa gara mutu oje. ²⁹ Ojnaqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, "Bole, ijo ma saiqo." ³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, "Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo." Degsi poiyoonaqa bulosiğ tamo unğasari tulanğ gargekoba soqneb qaji nanği unjrnsiqa nenemnrrej, "Yai na ijo gara ojqa?" ³¹ Degsi nenemnrnaqa aqa anğro nanği na minjeb, "Ni kiyaaqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo unğasari tulanğ gargekoba nanği ni daurmosib jujunmejunub." ³² Onaqa Yesus a uña gara mutu oje qaji di unqajqa ñam atoqnej. ³³ Onaqa uña di a endegsi qalieej, "Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa ñam ateqnu." A degsi qalieosiqa tulanğ ulaugeteşiq are tontonyonaqa jinğa na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, "E na ino gara mutu ojonum." ³⁴ Onaqa Yesus na minjej, "O uña, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma ağı koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime."

³⁵ Yesus a uña degsi minjeqnaqa tamo qudei nanği Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanği na Jairus minjeb, "Unğum. Ino anğro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem." ³⁶ Onaqa Yesus a nanño anjam di qusiqa Jairus minjej, "Ni ulaaım. Ni e qa ino areqalo singilatime." ³⁷ Degsi minjsiqa tamo unğasari kalil nanği a dauryqa saidnrnsiqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanği segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a ñam atej di tamo unğasari gargekoba nanği qatronğ koba yoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. Unjrnsiqa tal gogetosiqa minjrej, "Ninği kiyaaqa qatronğ koba yoqnsib akameqnu?" Anğro di a moiyoşai. A laña njeisiğ qambumtejunu."

⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanği Yesus kikiyeb. Nanği qalieeb,

"Angro a nami moyoboletqo." Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanngi kalil minjrej, "Ninggi sasaloiy." Degsi minjrinaqa nanngi sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi angro qalub nanngi dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej. ⁴¹ Gilsiq angro aqa ban titosiqa minnej, "Talita, kum." Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, "O angro, ni tigel." ⁴² Degsi minjnaqa angro di a olo nambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanngi kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. ⁴³ Onaqa Yesus a nanngi singila na endegsi minjrej, "Ninggi ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib." Osiqa marej, "Ninggi angro endi ingi anaiyiy."

Yesus aqa qure utru nanngi aqa anjam quetosai

6 Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa angro nanngi joqsiqa aqa segi qure utruq gilej. ² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreanaqa tamo ungasari nanngi aqa anjam qusibqa tulan pruguetosib maroqneb, "Yesus a powo qabe na osiqa anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyer-siq manwa endeqaji batelejeqnu? ³ Iga qalie, a laña tal gereiy qaji tamo. A Maria aqa niri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanngo was. Aqa jaja kalil nanngi agi iga koba na endi unum." Tamo ungasari nanngi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. ⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanngi aqa anjam quetqa asginjqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnas di nanngi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnaqab." ⁵ Yesus a nanngi degsi minjrsiq aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanngo gateq di aqa ban atnaqa nanngo ma koboej. ⁶ Aqa segi qure utru nanngi a qa nanngo areqalo singi-latosai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa angro 12 nanngi wau enjrej

Onaqa Yesus a walwelosiq qure bei beiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnej. ⁷ Osiqa bati bei a na aqa angro 12 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngi tamo ungasari nanngo jejamuq na mondor uge uge winjroqnaqajqa deqa singila enjrej. Osiqa minjrej, "Ninggi aiye aiye giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy. ⁸ Ninggi ingi ingi osib gilaib. Ingi uyo bei aib. Nunngo qaquñ aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy. ⁹ Singa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiye aib." ¹⁰ Osiqa minjrej, "Ninggi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ¹¹ Tamo bei na ninggi gereingwa uratimqa kiyo nunngo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ninggi qure di uratqa oqnsib nunngo singa tatal tumburum butuyoqniy. Yimqa nanngi nunngo kum-

bra di unsib poinjqas, 'Bole, iga kumbra ugetonum.'" ¹² Yesus na aqa angro 12 nanngi degsi minjrsiq qarinqjrnanaqa nanngi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqneb, "Ninggi are buliyiy." ¹³ Osib mondor uge uge nanngi winjroqnsibqa tamo ungasari nanngo gateq di goreñ bilenteqnaqabqa nanngo ma saioqnej.

Herot a are qalej, "Yesus a Jon yansnjro qaji"

¹⁴ Yesus aqa angro nanngi aqa ñam mare mare laqnaqabqa Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego qusib maroqneb, "Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa endeqaji batelejeqnu." ¹⁵ Onaqa tamo qudei nanngi maroqneb, "Tamo di a Elaija olo bqo." Onaqa qudei nanngi maroqneb, "Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei." ¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, "Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo."

¹⁷ Herot a nami aqa was Filip aqa naur Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, "Ni ino segi was aqa unña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum." Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanngi qarinqjrnanaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ¹⁹ Bati deqa Herot aqa naur a Jon qa tulan niringugetej deqa a na Herot wainyosiq minjoqnej, "Ni na Jon qalim moyem." Yeqnaqa Herot na saidyoqnej. ²⁰ Di kiyaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalieej, "Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tintin." Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiq aqa anjam quoqnej. Quoqnsiq are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa naur a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Herot aqa nambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanngo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanngi ti metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. ²² Koroosib ingi uyeqnaqabqa Herot aqa naur aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanngi lou tuetnjreanaqa nanngi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebin di minnej, "Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai." ²³ Osiqa aqa anjam di olo singilatosisiq minnej, "Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai."

²⁴ Onaqa angro sebin a gilsiq aqa ai nenemyej, "E ingi kiye qa Herot minjqai?" Onaqa minnej, "Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare." ²⁵ Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot minnej, "Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe." ²⁶ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanngo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. ²⁷ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minnej, "Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau." Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi

bosiq anğro sebiñ di yej. Yonaqa a na osi gilsıqa aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa anğro nanğı deqa qusi-bqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanğı ingi anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanğı olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanğı yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanğı palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyonqneb. ³¹ Bati deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanğı gile be eqnab Yesus aqa anğro nanğı ti ingi uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanğı endegsi minjrej, "Ningı tigeliy. Iga tamo unğasari nanğı uratnjrsim segi-tosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom." ³² Degsi minjrsıqa aqa anğro nanğı joqsıqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanğı qobun na gileq nabqa tamo unğasari kalil nanğı Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanğı qure qureq na tigelosib sinğa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. ³⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsıq tiryosıqa nam atej di tamo unğasari tulan gargekoba nanğı nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanğı kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanğı qa dulosıqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. ³⁵ Onaqa serñ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanğı aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, endi wadau sawa. Serñ aıqo. Qoloqas. ³⁶ Deqa ni na tamo unğasari nanğı minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab." ³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningı na ingi anainjriy." Degsi minjnaqa nanğı na kamba minjeb, "Iga kiyersim ingi anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa ingi awaiyosim nanğı anainjrqom?" ³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, "Ningı ingi gembub unu? Ningı gilsib uniy." Onaqa nanğı gilsib unsib minjeb, "Iga bem 5 qe aiyela segi unu."

³⁹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanğı minjrej, "Ningı qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenıy." ⁴⁰ Onaqa nanğı kalil dedegsib awoeb. Qudei nanğı qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanğı qur segi segi 50 awoelenjeb. ⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osıqa lanğ goge tarosıq Qotei pailyej. Pailyo koboon-aqa bem giñgenyosıqa aqa anğro nanğı enjrsıqa minjrej, "Bem endi jeisib tamo unğasari nanğı anainjriy." Osıqa qe aiyel dego giñgenyosıqa aqa anğro nanğı enjrsıqa minjrej, "Qe endi dego jeisib tamo unğasari nanğı anainjriy." Degsi minjnaqa nanğı bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo unğasari nanğı jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁴² Uynab kalil menetnjrej. ⁴³ Onaqa ingi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanğı na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb. ⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanğı sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banğaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa anğro nanğı endegsi minjrej, "Ningı qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo unğasari nanğı minjritqa nanğı qure qureq jaraiyoqñib e bqai." ⁴⁶ On-

aqa Yesus aqa anğro nanğı namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo unğasari nanğı minjnaqa jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsıq manaq oqej. ⁴⁷ Oqsıq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa anğro nanğı qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosıqa ya korkortosıqa nanğı pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banğaq na walwelosıqa aqa anğro nanğı daurnjrsıq gilej. Gilsıq nanğı jojomnjrsıq bunjnırqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosıq nanğooq beqnaqa unsib mareb, "Di buga beqnu." Osib tulanğ ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, "Nunğo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib." ⁵¹ Degsi minjrsıqa qobun gogeton-aqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa anğro nanğı tulanğ prugugeteb. Di kiyaaqa? Nanğı Yesus aqa manğwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanğı ingi anainjrej manğwa di dego aqa anğro nanğı unsib poinjrosai. Nanğoo are getenjnresonqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanğı boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa anğro nanğı koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ⁵⁴ Tiryonabqa qure deqaji nanğı na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo unğasari nanğı minjroqneb. Minjreqnab quoqnsib nanğı ma tamo nanğı saperaq di atelenjoqnsib qoboıyoqnsib Yesus aqa areq osi beleñeqnab a na nanğı boletnjroqnej. ⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unğasari nanğı a unoqnsibqa tamo ma ti nanğı joqoqnsib nanğı qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneb, "O Tamo Koba, nanğı ino gara mutu segi ojibqa nanğı ma saioqnqas." Onaqa Yesus a nanğı odnjreqnaqa ma tamo kalil nanğı aqa gara mutu ojoqneb. Ojeqñab nanğı ma kalil kobooqnej.

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanğı kumbra qa ti marej

7 Onaqa Farisi nanğı ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanğı Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. ² Koroosib nam ateb di Yesus aqa anğro qudei nanğı banğ yansosaisosib lanğ ingi uyeqñab unjreb. ³ Farisi nanğı kumbra agiende. Bati gaigai nanğı ingi uyqa oqnsib mati banğ yanseqñub. Nanğı banğ yansqasai di nanğı ingi uyqasai. Juda kalil nanğı kumbra degyeqñub. Di nanğı moma nanğı kumbra dauryeqñub. ⁴ Nanğı ingi qarinyo sawaq dena boqnsibqa ingi uyqa oqnsib mati nanğı jejamu geregere yanseqñub. Nanğı nanğı jejamu yansqasai di nanğı ingi uyqasai. Nanğı kumbra deqaji gargekoba yeqñub. Nanğı ya gambanğ, ya nobu, web dego mati geregere yanselenjoqnsib ingi uyeqñub. Kumbra di nanğı moma nanğı deqa dena elenjosib dauryeqñub. ⁵ Deqa bati di Farisi nanğı ti dal anjam qalie tamo nanğı ti Yesus nenemyeb, "Ino

angro nanği kiyaaq gago moma nanžo kumbra gotranjeqnu? Agi nanği ingi uyqa oqnsib mati ban yan-sosaisosib laņa uyeqnub.”⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği gisanj tamo. Ninği anjam maro aiyelteqnu. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninği qa anjam endegsi nengrenjej, ‘Tamo nanği di nanžo medabu na ijo ñam soqteqnu. Ariya nanžo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.’⁷ Nanği laņa baban na e qa loueqnu. Osib mandam tamo nanžo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnu, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’”⁸ Aisaia a anjam degsi nengrenjej. Aqa anjam di bole. Agi ninği Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanžo dal anjam dauryqajqa tulanj singilaeqnub.”

⁹ Yesus na Farisi nanği anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Ninği Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunžo segi moma nanžo kumbra dauryeqnub.”¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanžo sorgomq di geregere sosimqa nanžo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanği misilijnjrimqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej.¹¹ Ariya ninği mareqnu, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’”¹² A degsi minjqas di ninği marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanği aqaryainjrai.’ Ninği degsi marqab.¹³ Nunžo kumbra dena ninği Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunžo segi moma nanžo kumbra dauryeqnub. Ninği kumbra deqaji gargekoba yeqnub.”

Inği kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrsiqa olo tamo unğasari kalil nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği kalil ijo anjam endi geregere qusib poingem.”¹⁵ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo unğasari nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa a nanği uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa angro nanği na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.¹⁸ Nenemyonabqa minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ninği quiy. Tamo nanği ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnu. Inği di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa ingi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a ingi uyo kalil jiga saiqoji qa marej.²⁰ Osiaqa aqa angro nanği olo minjrej, “Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”²¹ Di kiyaaq? Inği uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inği uge uge di agi ubtosiy merņgwai. Areqalo uge uge, unğa qa laoqa, bajinjoqa, tamo qaloqa,²² was aqa njanj anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisanjoqa, laņa laņa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa

segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa.²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji unğa a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanžo sawaq gilej. Tamo nanği a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosisqa a uliesqa keresai. Tamo qudei nanği a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.”²⁵ Degsi marnabqa unğa bei a qusiqa aqa angro sebinj a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiqa aqa areq di singa pulutej.²⁶ Unğa di a Grik qaji. A Juda unğa sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pulutosiq a wainyoqnsiqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo angro uratosim ulanqas.”²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga angro du du nanği mati ingi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga angro du du nanžo ingi yainjrsim olo bauj nanği anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa unğa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanği ingi uyeq nabqa ingi ñenği ulu-loneqnaqa bauj nanği dego uyeqnub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O unğa, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.”³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq ñam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaqa a bijalq di ñeiesonaq unej.

Tamo bei dabkala getenjo merņ singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanžo sawa uratosiqa Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej.³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala getenjo merņ singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino ban aqa gateq di atimqa a boleqas.”³³ Onaqa Yesus a tamo di osiqa tamo unğasari nanği uratnjrsiq a segi sosisqa aqa ban gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsisaqa aqa segi maul osiqa tamo di aqa merņ tonyetej.³⁴ Osiaqa lanj tarosiq are tulanj gul-bekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa merņ dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.³⁶ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Ninği kumbra unonub endi tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanği aqa anjam di quetosai. Nanği giloqnsibqa Yesus aqa manjwa deqa mare mare laqneb.³⁷ Mare mare laq nabqa tamo gargekoba nanği quoqnsib tulanj prugoqnsib maroqneb, “Manjwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala getenjro qaji nanği boletnjreqnaqa nanžo dabkala olo waqeqnaqa nanği anjam queqnu. Tamo merņ singilainjro qaji nanği dego gereinjreqnaqa nanği anjam bole mareqnub.”

Yesus a tamo 4,000 nangi ingi anainjrej

8 Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi olo aqa areq di korooqneb. Nangi ingi saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, ² "Tamo ungasari nangi bati qalub e koba na soqneb nangi ingi saiqoji. Deqa e nangi qa are ugeibqo. ³ Nangi qudei isaq na beb. Deqa e nangi mam ti suweinjitqa gamq di nangi mam na lao uge." ⁴ Degsi minjrnaqa nangi na kamba minjeb, "Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na ingi osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?" ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi bem gembub unu?" Onaqa minjeb, "Bem 7 unu."

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi minjrej, "Ninggi kalil mandamq di awoelenjoiy." Degsi minjrnaqa nangi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingenyosiqa aqa angro nangi enjreqnaqa nangi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi anainjreqnab uyoqneb. ⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa angro nangi minjrej, "Qe endi dego tamo ungasari nangi anainjriy." Degsi minjrnaqa nangi na qe di osib tamo ungasari nangi jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. ⁹ Tamo kalil ingi uyeq qaji nangi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi suweinjrnanaqa nanggo qure qureq giloqneb. ¹⁰ Nangi gileqnaqba Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nangi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nangi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjosi minjeb, "Ni Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom." ¹² Degsib Yesus minjrnabqa a nangi qa are tulan gulbeiyonaqa jagwa titosiqa minjrej, "Ninggi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaaqa e Qotei aqa manwa bei lanja babbit ningi unqajqa metbeqneb? Ninggi quiy. E Qotei aqa manwa bei ningi osornjwasai." ¹³ Yesus a Farisi nangi degsi minjrsiqa nangi uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa angro nangi bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej. ¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ninggi gegerere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanggo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas." ¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Iga bem osai deqa kiyo mergwo?" ¹⁷ Onaqa Yesus a

nanggo anjam di qalieosiqa nenemnjrej, "Ninggi kiyaaqa bem osai deqa mareqneb? Kiyaaqa ningi e qa poingosai unu? Nungo are getenjejunu kiyo?" ¹⁸ Ninggi ijo singila unoqnsib unosaibuleqneb. Ninggi ijo anjam quosnsib quosaibuleqneb. ¹⁹ E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?" Onaqa nangi na Yesus minjeb, "Gumba 12." ²⁰ Onaqa olo minjrej, "Bati bei e bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?" Onaqa minjeb, "Gumba 7." ²¹ Onaqa minjrej, "Ninggi kiyaaqa e qa poingosai unu?"

Yesus a tamo nam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa angro nangi degsi minjrsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei nam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, "Ni ino ban aqa gateq di atimqa a olo boleosim nam poiyyas." ²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiqqa aqa namdamuq di misel atetej. Osiaqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, "Ni sawa unqa kere e?" ²⁴ Onaqa a nam atsiqa marej, "E tamo nangi unjronum nangi namtan bul anjileqneb." ²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa ban atnaqa a nam atej namdamu bole suwanjeb. A sawa kalil gegerere unej. ²⁶ Onaqa Yesus na minjeb, "Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim."

Pita a Yesus qa poiyoonaqa aqa nam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanggo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, "Tamo ungasari nangi e qa kiyersib mareqneb?" ²⁸ Onaqa nangi na minjeb, "Tamo qudei nangi mareqneb, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nangi mareqneb, ni Elaija. Qudei nangi mareqneb, ni Qotei aqa medabu o tamo nangi nami soqneb deqaji bei." ²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, "Ninggi segi e qa kiyersib mareqneb?" Onaqa Pita na minjeb, "Ni Kristus." ³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nangi singila na getentnjrsiqa minjrej, "Ninggi anjam di olo tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³¹ Osiaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, "E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti e qoreibosib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." ³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa njrintej. ³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nangi koqnjrsiqa Pita njrintosiq minjeb, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai.

Ni mandam tamo nanngo areqalo dauryonum. Daur-yosim agi ni na anjam di merbonum."

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi ti aqa segi angoro nanngi ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem. ³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqaja arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas. ³⁶ Tamo bei a mandam qa fiuro kalil koroiyosim ariya mondoŋ aqa segi qununŋ padalqas di fiuro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. ³⁷ Aqa qununŋ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qununŋ olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai. ³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi Qotei torei qoreiyoqnsib une atsqnsib laqnu. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondoŋ e ijo Abu aqa rianŋ na ti aqa lanŋ angoro nanngo rianŋ na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas."

9 Osiqa Yesus a olo aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "E bole mernŋwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanngi moreŋosaisoqnsibqa Qotei a siŋgila ti bqas. Bosim nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba soqnim nanngi unqab."

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angoro qalub nanngi unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na Jon na nanngi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanngi unobeiteb. ³ Aqa gara dego tulanŋ puloŋosiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai. ⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanngi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareq nabqa Yesus aqa angoro nanngi na nanngi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minnej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanngi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiŋilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa." ⁶ Yesus aqa angoro nanngi tulanŋ ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanŋa marej. ⁷ Onaqa lanŋbi aisiqa nanngi kabutnjrnaqa lanŋbi miligiq dena anjam bei endegsi branton-aq nanngi queb, "Endi ijo Angro qujai e na tulanŋ qalaqalaiyeqnum qaji. Ninggi aqa anjam quetoqniy." ⁸ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi bulosib nŋam ateb di Yesus a segi nanngi koba na sonab uneb. Nanngi tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanngi Yesus ombla manaq dena olo aiyooqnsibqa Yesus na minjrej, "Manŋwa ninggi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ninggi na ubtosib minjroqnaqab." ¹⁰ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, "Yesus a kiyaaqa subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai." Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanngo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanngi Yesus minjeb, "Dal anjam qalie tamo nanngi mareqnu, 'Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.' Anjam di kiyaaqa degsib mareqnu?" ¹² Onaqa Yesus na minjrej, "Nanngo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanngo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenŋq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanngi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatinŋ koba oqai. ¹³ E ninggi olo mernŋwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanngi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenŋyeb unu."

Yesus a angoro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angoro qalub nanngi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib nŋam ateb di Yesus aqa angoro qudei nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteq nab unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego Yesus aqa angoro nanngi kaiŋnjresonab unjreb. ¹⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus unsibqa tulanŋ prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, bilaq bole."

¹⁶ Degsib minj nabqa Yesus na aqa angoro nanngi nenemnjrej, "Ninggi nanngi ti anjam kiye na qoteqnu?"

¹⁷ Onaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena tamo bei brantosiqqa Yesus minnej, "O Qalie Tamo, e ijo angoro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenyejunu. ¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqqa tindaŋeqnu. Oqnsiqqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angoro nanngi minjronum, 'Ninggi mondor uge di wiyiy.' Minjronumqa nanngi na wiyqa yonub keresaiinjroqo."

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, "Ninggi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunngo areqalo e qa siŋgilatosai bole sai. Bati gembub e ninggi koba na sosiyqa nunngo gulbe di qoboiyoqnaqai? Angro mel di ijo areq osi boiy." ²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqqa angoro di qunjmyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyooqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angoro di aqa abu nenemyej, "Bati gembub a degesoqnej?" Onaqa minnej, "A angoro kiŋala qa degesoqnej agi bini unu. ²² Mondor uge na a qalsim moiyoqnaq oqnsiqqa bati gaigai a nŋamyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaiyqwa kereamqa aqaryaiyge." ²³ Onaqa Yesus na minnej, "'Kereamqa' degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di a kumbra kalil yqa kere." ²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqqa Yesus minnej, "E ni qa ijo areqalo siŋgilatonum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaiyqnaq e geregere ijo areqalo ni qa siŋgilatqai." ²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nanngi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeq nabqa Yesus a nanngi unjrsiqqa mondor uge di njirintosiq minnej, "Ni mondor uge. Ni na angoro di aqa dabkala getentonom. Ni aqa medabu dego getentonom. Deqa ni angoro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim." ²⁶ Degsi minjnaqa mondor

uge a lelenkobaosiq a ngro di singila na qunjimyosiq a uratosiq ulañej. Ulañonaqa a ngro di a moyobulosiq a ñeiesonaqa tamo qudei nañgi unsib mareb, "A moiyo." ²⁷ Onaqa Yesus na a ngro di aqa bañ titonaqa a boleosiq tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa a ngro nañgi aqa areq lumu bosib nenemyeb, "Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?" ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³⁰ Onaqa Yesus na aqa a ngro nañgi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nañgi a qa qalieaib deqa nañgi uliosib giloqneb. ³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa a ngro nañgi anjam endegsi minjrej, "E Tamo A ngro. Jeu tamo nañgi na e ojsibqa tamo qudei nañgo bañq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." ³² Onaqa Yesus aqa a ngro nañgi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nañgi a olo nene-myqajqa ulaeb.

Yesus aqa a ngro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa a ngro nañgi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa a ngro nañgi endegsi nenemnjrej, "Ninggi gamq di anjam kiye na qotoqneb?" ³⁴ Onaqa nañgi mequmosib soqneb. Di kiyaaq? Nañgi gamq di Yesus aqa a ngro yai a nañgi kalil buñjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ³⁵ Onaqa Yesus a awoosiq aqa a ngro 12 nañgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nañgo kañgal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas." ³⁶ Yesus a nañgi degsi minjrsiq a ngro kiñala bei osiq a nañgo ambleq di tigeltosiq a olo soqonyosiq a nañgi minjrej, ³⁷ "Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa a ngro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego osim geregereiyqas."

Tamo nañgi iga jeutgosaieqñub di nañgi iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nañgi winjreqlaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaq? A iga koba na wauosaieqñu deqa." ³⁹ Onaqa Yesus na minjej, "Ninggi a saidyaib. A ijo ñam na mañwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai. ⁴⁰ Tamo nañgi iga jeutgosaieqñub di nañgi iga koba na wau qujai. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, 'Tamo di a Kristus dauryeqñu qaji tamo.' A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayyqa keresai."

Ninggi une torei uratiy

⁴² Osiaq Yesus a olo marej, "Tamo bei na a ngro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqñu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulañ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di ton-tosim waiyim ya robuq aiqas di kere. ⁴³ Ino bañ na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa bañ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni bañ geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni bañ aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. ⁴⁵ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni singa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁷ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁸ Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. Ñamyuwoq di tamo nañgo ambli bati gaigai sqab. Nañgi moreñqa keresai."

⁴⁹ Osiaq Yesus a olo marej, "Ijo a ngro kalil nañgi jaqatiñ oqnsib sqab. Atraiyo ingiq di bar atoqnsib ñamyuwo na koiteqñub dego kere.

⁵⁰ "Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ningi bar bul sosibqa nungo was nañgi koba na geregere lawo na laqniy."

Yesus a uña uratqajqa anjam marej

10 Osiaq Yesus a sawa di uratosiq a Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nañgi bosib aqaq di koroon-abqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiq a Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nañgi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nañgi a ojqajqa deqa laña gisanjosib endegsib nenemyeb, "Tamo bei na aqa uña uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?" ³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Moses a dal anjam kiyersi marej?" ⁴ Onaqa nañgi na minjeb, "Moses a marej, 'Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osimqa pepa bei neñ-grenyosim yosim di a uratqas.'" ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Nungo are geteñgejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenyosiq ningi engej. ⁶ Ariya ningi quiy. 'Tulañ nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq a tamo uña wo dego gereinjrej. ⁷ Deqa tamo bei na aqa ai abu nañgi uratnjrsimqa aqa ñauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.' Qotei aqa anjam di nengrenq di unu. Deqa tamo uña wo nañgi jejamu qujai sqab. Nañgi olo jejamu aiyel sqasai. ⁹ Qotei na nañgi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq."

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa minjrej, "Tamo bei na aqa njanj uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. ¹² Unja a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyqo."

Angro du du nanngi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb, "Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib." ¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi nriřntnjrsiqa minjrej, "Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. ¹⁵ E bole merngwai. Tamo nanngi angro du du bul sqasai di Qotei na nanngi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego." ¹⁶ Osiqa Yesus na angro du du nanngi di soqonjrsiqa aqa ban nanngo gateq di atetnjrsiqa nanngi qa Qotei pailiej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiq gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiq aqa sinğaq di sinğa pulutosiq nenemyej, "O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?" ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ni kiyaya e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. 'Ni tamo bei qalsim moyotaim. Ni tamo bei aqa unja j jamu ojetaim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. Ni was bei aqa ingi ingi lanja gisanj na yayiayim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.'" ²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, "O Qalie Tamo, e angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum." ²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiq qalaiyosiq minnej, "Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam." ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulanj gulbekobaiiej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi koqnjrsiqa endegsi minjrej, "Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa banngi koba." ²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa tulanj prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, "O ijo angro, ninngi quiy. Tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulanj banngi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa

banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulanj banngi koba." ²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa olo tulanj prugugetosib segi segi maroqneb, "Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanngi Qotei na elenjamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?" ²⁷ Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, "Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenja kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere." ²⁸ Onaqa Pita na Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum." ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "E bole merngwai. Tamo nanngi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanngi enjrqas. Yimqa jeu tamo nanngi dego bosib nanngi gulbe enjroqnbqab. Ariya mondonj nanngi nambile gaigai sqab. ³¹ Deqa ninngi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanngi mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanngi mondonj ñam koba ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqua koba na gam dauryosib Jerusalem aiyuqneb. Aiyuqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanngi bunuqna dauryoqnsibqa are tonjonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanngi dego ulaosib aiyuqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nanngi sainjroqnej. ³³ A na nanngi endegsi minjrej, "Ninngi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na ijo jejamu lanja gisanjyosib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' Nanngi e degsib gisanjbosib e olo ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilinjboqn-sib miselboqnsib bu toqon na e kumbainjboqnqab. Osib e namburbasq di lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo nanngi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa niri aiyel Jems Jon wo nanngi Yesus aqa areq bosib minjreb, "O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyoy?" ³⁶ Onaqa Yesus na nanngi aiyel nenemnjrej, "E ninngi kiyerngwajqa deqa ninngi ijoq bonub?" ³⁷ Onaqa nanngi aiyel na Yesus minjreb, "Mondonj ni rianj koba ti lanj goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino banj woq ino banj qonanj di awoqom."

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Anjam ninngi merbonub di aqa utru ninngi geregere poingosai. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanngi ya tuqtnjro bul.

Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ningi ayel dego oqa kere e?"³⁹ Onaqa nanngi na minjeb, "Od, aqo ayel oqa kere."

Onaqa Yesus na olo nanngi ayel minjrej, "Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab."⁴⁰ Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qon-anq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi Qotei na giltnej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qon-anq di awoqab."

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nanngo namdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi ayel qa njirineb. ⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqneb qaji nanngi nanngo segi nam soqtoqnsib tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjreqnub. ⁴³ Ariya kumbra di nunngoq di saiq. Nunngo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas. ⁴⁴ Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunngo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ⁴⁵ E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanngi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi njambile uratosiy tamo ungasari garkekoba nanngi elenqai."

Yesus na tamo nam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeq nabqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa nam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanngi silali qa njil-njroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri. ⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, "Yesus Nasaret qaji a beqnu." A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, "O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame." ⁴⁸ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanngi na Bartimeus njirintosib minjeb, "Ni lelenkobaaim. Kiri." Degsib minjeq nabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, "O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame." ⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq tamo ungasari nanngi minjrej, "Tamo di metib ijo areq bem." Onaqa nanngi na tamo nam qandimyej qaji di metosib minjeb, "Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu." ⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiq Yesus aqa areq bej. ⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, "E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?" Onaqa minnej, "O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam." ⁵² Onaqa Yesus na minnej, "Ni e qa ino areqalo singilatnum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye." Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoanaqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

11 Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure ayel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro ayel qarinhjrsiqa minjrej, ² "Ningi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosai-qnej qaji. Ningi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. ³ Ningi sil palontoqnebqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaqa donki aqa sil palonteqneb?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.' Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas." ⁴ Yesus a nanngi ayel degsi minjrsiq qarinhjrnaqa aisib gam jomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteq nabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanngi na nanngi ayel nenemnjreb, "Ningi kiyaqa donki aqa sil palonteqneb?" ⁶ Onaqa nanngi ayel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanngi di minjnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb. ⁷ Bosib nanngo ayel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi belenosib nanngo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanngi na nuq dena nam banqa ginjenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanngi ti bunuoqneb qaji nanngi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, "Iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. ¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa nam soqtoqnm!" Tamo ungasari nanngi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walwelosi aisib Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro 12 nanngi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minnej, "Ni olo bunu geitqasai"

¹² Nebeonaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyej. Nanngi aiyoqnsibqa gamq di Yesus a mamyej. ¹³ Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banqa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej. ¹⁴ Unsiqa qura di minnej, "Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai." Degsi minjnaqa aqa angro nanngi queb.

Yesus na tamo ungasari nanngi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba

miligiq gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanngi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanngi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanngi silali oqneb. Qudei nanngi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanngo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanngi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nanngi dego saidnjrsiqqa winjrnaq jaraiyeb. ¹⁷ Nanngi kalil jaraiyeqnaq Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanngo pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajinj tamo nanngo tal bulqo."

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ulaosib a qalib moiqaqqa gam namoqneb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa. ¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo tigelosib gam dauryosib ayoqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. ²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minnej qaji deqa olo are qalsiqqa Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya nriqntem qaji agi laosiq moiyo." ²² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, "Ningi Qotei qa nunngo areqalo singilatiy. ²³ E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, 'Ni tigelosim yuwalq aye.' Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, 'Bole, mana di a ijo anjam dauryosim.' Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. ²⁴ Deqa ningi qiy. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, 'Ingi di Qotei na egwas.' Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas. ²⁵ Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ningi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nunngo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nunngo une kalil kobotetngwas. ²⁶ Ariya ningi tamo di aqa une kobotetqasai di nunngo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunngo une kobotetngwasai."

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, "Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

²⁷ Osiqa Yesus a aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, ²⁸ "Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinjmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa

bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?' ³² Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di dego keresai." Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa degsib qaibre. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi maroqneb, "Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." ³³ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwaisai."

Wain wau qa yawo anjam

12 Yesus na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa jer qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiqa minjrej, 'Wau lanja na e qarinqbqo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.' ³ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyej. ⁵ Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyoqneb. Olo kangal tamo gargekoba nanngi qarinqnjreqlaqa ayeqnaq qudei numougetoqneb. Qudei moiyoqneb. ⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.' ⁷ Degsi are qalsiqqa aqa segi njiri qarinyonaq ayej. Ayeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyoqsimqa wau endi iga na oqom.' ⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ "Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjqas? E ningi merngwai. A bosim nanngi numsim moiyoqsimqa. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba taqatesqab.

¹⁰ "Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga un-sim mareqnum,

“Tal ai di tulanj bolequja.””

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanji yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. Nanji degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanji tamo ungasari nanji ulainjrsib deqa nanji Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹³ Juda tamo kokba nanji jaraiyosib Farisi nanji ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanjoq aisib minjreb, “Ningi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nanji qarinjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanji minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanji anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanji anjam bei minjrosaeqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanji minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanjo gisanj anjam di poiyoanaqa minjrej, “Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanjbeqnum? Meninj silali bei osi boiy. Osbab e unqai.” ¹⁶ Degsi minjrnaqa nanji meninj silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meninj silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanji na minjeb, “Di Sisar aqa.” ¹⁷ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.” Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb.

Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanji Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanji mareqnum, “Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai.” Deqa nanji bosib Yesus endegsib minjeb, ¹⁹ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaunj angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanji soqneb. Nanjo was matu a unja osiqa moiyej. A angro saiqoji. ²¹ Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja di ej. Osika a dego moiyej. A angro saiqoji. ²² Was 7 kalil nanji unja qujai di osib moreneb. Nanji angro saiqoji. Nanji kalil morenonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej. ²³ Deqa ni iga merge. Mondorj subq na tigelobati tamo kalil nanji subq na tigelabqa unja di a yai aqa ñaunj tintinj sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanji unja qujai di eb.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenj di unu qaji di aqa damu ningi poingosai e? Qotei aqa singila dego ningi poingosai e? Od, ningi poingosai. Utru deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ²⁵ Mondorj tamo ungasari nanji subq na tigelosibqa nanji unjatqasai. Nanji tamotqasai. Nanji lanj angro bul lanja sqab.

²⁶ “Ningi quiy. Tamo nanji moisis olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq nengrenyej. Di ningi sisiyosai kiyo? Ñam marij miligiq di pulonjeqnaqa Qotei a ñam pulonj di sosiqa Moses metosiq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ ²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreno qaji nanjo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanjo Qotei. Anjam di ningi tulanj grotonub!”

Dal anjam kiye a tulanj bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanji ti anjam na qoteq nab unjrej. Yesus a gegerere Sadyusi nanji kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulanj bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bujnrejunu?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulanj bolequja agi mermqai. ‘O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba. ³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulanj qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunurj ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulanj bolequja. A na dal anjam kalil bujnrejunu. ³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim gegerereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. ³³ Iga a tulanj qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanji degsim gegerereinjroqnqom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulanj boledamu. Iga ingi ingi Qotei atraiyqom di lanja kiñala. Iga ingi bei ñamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego lanja kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulanj bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulanj poiyoanaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulanj boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo ungasari nanji olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osika tamo ungasari nanji anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanji

kiyaqa mareqñub, 'Kristus a Devit aqa ñiri?'³⁶ Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu siñgilatetonaqa a endegsi marej, 'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, "Ni ijo bañ woq endi awo."

Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatñjroqñam."

³⁷ Nanği uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?"

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yoqñeb

Tamo unğasari gargekoba nanği sosibqa Yesus aqa anjam quqñajqa tulañ arearetñjroqñej.³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, "Nanği dal anjam qalie tamo nanğgo kumbra uge gegerere tenemtoqñiy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanğgo ñam soqtetñrsib bañ ojetñjrqañqa deqa gara olekokba jugoqñsib laqñub.³⁹ Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanğgo awo jaramq di awoqñqajqa deqa areboleboleinjqñu.⁴⁰ Nanği uña qobul nanği gisañjroqñsibqa nanğgo tal ti ingi ingi ti laña yainjqñub. Osib tamo unğasari nanği na unjrsib nanğgo ñam soqtetñjrqañqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondorj Qotei na nanği awai tulañ ugedamu enjqñas."

Uña qobul aqa silali kiñala soqñej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiq silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqqa ñam atej di tamo unğasari nanği boqñsib silali ateqñab unjroqñej. Ñoro tamo gargekoba nanği boqñsib silali tulañ kokba atoqñeb.⁴² Onaqa uña qobul bei ñoro tulañ saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej.⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqqa aqa anğro nanği metñjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "E bole merñgwai. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği buñjrsiq silali kobaquja atqo.⁴⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ejunub. Nanği oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulañ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo."

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

13 Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqua koba na atra tal koba uratosib giloqñsibqa aqa anğro bei na minjej, "O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulañ bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulañ boledamu!"² Onaqa Yesus na kamba minjej, "Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjqñab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab."

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiqua atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanği qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,⁴ "Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab?"

Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, 'Bati di jojomqo?'"

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Nanği gegerere ñam atoqñiy. Tamo qudei na nanği gisañgo uge.⁶ Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na bosib tamo unğasari nanği minjroqñqab, 'E Kristus.' Degsib tamo unğasari tulañ gargekoba nanği gisa gisañjroqñqab.

⁷ "Bunuqna sawa bei bei qaji nanği anğ na qotokobaqñqab. Nanği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, 'Kumbra di brantqas.' Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudei nanği tigeloqñsibqa mandor qudei nanği qoto itñjroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti ingi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña anğrotqa osiqqa mati jaqatiñ kiñala eqnu dego kere.

⁹ "Deqa nanği gegerere ñam atoqñiy. Kumbra kalil di brantosaisoqñimqa Juda nanği na bosib nanği ojelenjosib anjam pegiyo talq di nanği tigeltñgoqñqab. Osib nanğgo Qotei tal miligiq di nanği kumbaingqñsib olo nanği joqoqñsib Rom nanğgo gate ti nanği mandor ti nanğgo ulatamuq di nanği tigeltñgoqñqab. Yimqa nanği ijo anjam bole palontoqñsib nanği minjroqñqab.

¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego nanği ijo anjam bole ubtosib mare mare laqñibqa tamo unğasari nanği quoqñqab. Amqa diño bati brantqas.¹¹ Nanği na nanği ojoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltñgoqñqab nanği endegsib are qalaib, 'Iga na kamba anjam kiyersi minjroqñqab?' Nanği degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqñimqa nanği kamba anjam minjroqñqab. Nanği segi na anjam minjqñasai. Mondor Bole na nanğgo medabu siñgilatetñgim nanği anjam marqab.¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanğgo segi was nanği ojoqñsib qaja tamo nanğgo bañq di atoqñibqa nanği na nanği ñumoqñib moreñoqñqab. Tamo qudei na nanğgo segi anğro nanği dego degsib ojoqñqab. Anğro qudei na nanğgo segi ai abu nanği jeutñjroqñsib ojoqñsib qaja tamo nanğgo bañq di atoqñibqa nanği na nanği ñumoqñib moreñoqñqab.

¹³ Nanği ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanği nanği qa are tulañ ugeinjqñqas. Ariya nanği ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na nanği elenqas."

Inği tulañ ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Diño batiamqa inği tulañ ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqñim nanği unqab." E Mak. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği gegerere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, "Nanği inği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe.¹⁵ Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqñsib inği inği oqa osibqqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe.¹⁶ Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqñsib nanğgo gara jugo oqa osibqqa olo pulu-osib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe.

¹⁷ Bati deqa uña gumanj ti uña angro mom ti nangji jaraiyo banjioqnsib gulbe koba oqab. ¹⁸ Deqa ningi endegsib pailyoqniy, 'Gulbe di awa bati qa brantaiq.' ¹⁹ Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo ungasari nangji gulbe tulanj kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosa dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nangji padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nangji padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ "Bati deqa tamo qudei na mernjwab, 'Ningi uniy. Kristus a bqo agiende' o 'Kristus a bqo agide.' Degsib mernjibqa ningi nangjo anjam quetnjraib. ²² Tamo qudei nangji bosib gisanjosib maroqnqab, 'E Kristus.' Qudei nangji maroqnqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib maroqnsib manjwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nangjo manjwa dena nangji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nangjo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab. ²³ Deqa ningi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaionaqa e namoqna mernjgonum."

Tamo Angro a singila ti rianj ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nangjo bati koboamqa senj ambruqas. Bai dego suwanqasai.

²⁵ Bongar nangji lanj goge na ululojosib mandamq ayiyeleqab. Lanj goge dia ingi ingi kalil renginyeleqab. ²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rianj koba ti lanjbiq na mandamq ayoqnit tamo ungasari nangji tarosib e nubqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lanj angro nangji qarinjritqa nangji sawa sawa kalil kere-tosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nangji lanj utru utruq na koroinjrqab."

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena geregere poingem. Qura banga qalsim olo ñalguyoqnmq ningi unsib qalieqab, 'Senj aqa bati jojomqo.' ²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernjgonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.' ³⁰ E bole mernjwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangji kalil morenosaisoqnbq kumbra kalil endi brantqas. ³¹ Lanj ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, "Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lanj angro nangji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ "Ningi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ningi geregere nam atsib soqniy. ³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo

nangjo banj di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nangji wau segi segi enjrej. Aqa kangal tamo bei minjrej, 'Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.'

³⁵ Degsi minjrej. Dego kere ningi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnmq kiyo, nobqolo kiyo bqas. ³⁶ A boqujatosim ningi njerjesoqnb nungaim deqa ningi geregere nam atsib soqniy. ³⁷ E anjam mernjgonum qaji endi tamo kalil nangji dego minjreqlum. Ijo anjam agiende, 'Ningi geregere nam atsib soqniy.'" Yesus na aqa angro nangji degsi minjrej.

Juda tamo kokba nangji Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneb

14 Onaqa Juda nangjo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyuqajqa Bati. Qotei a nami Israel nangji Isip sawaq di padalqa laqnbqqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati ayiel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangji ti endegsib nenemoqneb, "Iga kiyer-sim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?" ² Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo ungasari nangji iga nugsib njirinjosib qoto tigelto uge."

Uña bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqqa ingi uyeqnaqa uña bei a gorej quleq ti tulanj boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiqqa osi bosiqqa aqa medabu paratosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nangji uña di aqa kumbra unsibqa njirinjosib segi segi maroqneb, "Uña di a kiyaaqa gorej di lanja ñanguiyqo?" ⁵ A gorej di osiqq tamo qudei enjrqo qamu meniñ silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nangji jeisi enjrqo qamu di kere." Osib nangji uña di njirinjreb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi kiyaaqa uña di gulbe yeqnuq? A kumbra bole ebqo. ⁷ Tamo ingi ingi saiqoji nangji bati gaigai ningi ti sqab. Deqa ningi na nangji aqaryainjrqqa are soqnmqqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ⁸ E moiqai. Moiyoqqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di gorej bilentosiqa dena ijo jejamuq subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. ⁹ E bole mernjwai. Bunuqna ijo wau tamo nangji sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab."

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nangjo banj di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqa atra tamo kokba nangjoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nangji deqaji bei. A nangjoq gilsiqqa minjrej, "E Yesus osiy nangjo banj di atqai." ¹¹ Degsi minjrnaqa nangji qusib tulanj

areboleboleinjnaqa minjeb, "Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom." Degsib minjnabqa a gilsiq a Yesus osim nanngo banq di atqajqa gam nãamoqnej.

Yesus aqa angoro nanngi ti yori bati aqa ingi uyeib

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanngi endegsi minjrej, "Ninggi kaja du du nanngi ñumelenosib siranmeq di leñ liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai." Qotei a nami Israel nanngi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanngi mareb, "Iga kaja du du nanngi ñumelenosim Qotei atraiyqom." Onaqa bati deqa Yesus aqa angoro nanngi na endegsib nene-myeb, "Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?" ¹³ Onaqa Yesus na aqa angoro aiyel qarinjrsiqa minjrej, "Ninggi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy. ¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "E ijo angoro nanngi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?"' ¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleñeb unu. Niñgi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenoijy." ¹⁶ Onaqa nanngi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyeleneb.

¹⁷ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angoro 12 nanngi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanngi endegsi minjrej, "E bole merngwai. Niñgi ijo angoro 12. Nunngo ambleq dena angoro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanngo banq di atqas. Angoro di agi iga koba na ingi uyeqnum." ¹⁹ Degsi minjrinaq qusibqa are tulan gulbekobainjnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, "O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?" ²⁰ Onaqa minjrej, "Angro aqo ombla endego tabir qujai di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanngo banq di atqas. A dego ijo angoro 12 ningi deqaji bei. ²¹ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqa. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nen-grenyeb. Deqa ungun. E anjam di dauryosiy moiqa. Ariya angoro e osim tamo qudei nanngo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nãambabosai qamu di kere."

Yesus na aqa angoro nanngi bem ti wain ti anainjrej

²² Osiqa Yesus aqa angoro nanngi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiq a bem bei osiq gingenyosiq nanngi enjrsiqa endegsi minjrej, "Endi ijo jëjamu. Osib uyyi." ²³ Osiqa wain osiq gambanq di bilentosiqa Qotei pailyosiq aqa angoro nanngi enjrinaqa nanngi kalil osib uyeib. ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Wain gambanq endi ijo leñ. Tamo ungasari gargekoba nanngo une kobotetnrqajqa deqa ijo leñ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyey qaji di singilatqas. ²⁵ E

bole merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj diño batiamqa Qotei a nunngo Mandor Koba soqnmqa e olo wain bunuj uyqai."

²⁶ Yesus na aqa angoro nanngi degsi minjrsiqa nanngi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angoro nanngi minjrej, "Ninggi kalil e uratbosib jaraiqab"

²⁷ Yesus aqa angoro nanngi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, "Ninggi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunngo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, 'E na kaja nanngo mandor qalitqa kaja nanngi segi segi jaraiqab.' Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb. ²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e it-bqab." ²⁹ Onaqa Pita na minjeñ, "Angro kalil nanngi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai." ³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjeñ, "E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai.'" ³¹ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjeñ, "Sai. E ni ombla moiqa marimqa, ungun, e ino ñam ulitqasai bole sai." Onaqa Yesus aqa angoro kalil nanngi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa angoro nanngi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angoro nanngi minjrej, "Ninggi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai." ³³ Degsi minjrsiqa aqa angoro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanngi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej. ³⁴ Osiqa aqa angoro qalub nanngi di minjrej, "E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy." ³⁵ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiq mandamq di ñam quosiq endegsi pailyej, "O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, "O Abu.") Gam bei soqnmqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungun, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye."

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa angoro nanngo areq aisiq ñam atej di nanngi are gulbe na ñerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjeñ, "O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e?"

³⁸ Ningi ñerenjaib. Ningi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai. Bole, nunngo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji."

³⁹ Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiq aqa angoro qalub nanngi

urnamnjrnaqa njerenjesonab unjrej. Unjrnaqa nangi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa angro nangi it-njrsiq minjrej, "Ningi aqaratosib geregere njeren-junub e? Unjgum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanggo banq di atqajqa bati bqo.

⁴² Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanggo banq di atqajqa agi brantqo."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanggo banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti atra tamo kokba ti nangi na nangi qarinjrnab Yesus ojqa beb. ⁴⁴ Judas a nami nangi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, "E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib gilyi."

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, "O Tamo Koba." Degsi minjsiq kundoqyey. ⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nangi brantosib banq waiyosib Yesus ojob.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kangal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyey grotosiq dabkala segi gentetej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nangi di minjrej, "E lej ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenosib e ojqa bonub e?" ⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala banq waiyosib e ojsai. Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa damu brantej." ⁵⁰ Yesus a nangi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nangi a uratosib jaraiyeb.

Angro wala bei a yosi ulanjej

⁵¹ Bati deqa angro wala bei a njeio gara segi na kabu-osiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nangi na angro di ojob. ⁵² Ojnbqqa a njeio gara segi nanggo banq di uratosiq yosi ulanjej.

Juda tamo kokba nangi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nangi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nangi na Yesus osi gilsib nanggo ulatamuq di tigelteteb. ⁵⁴ Nangi Yesus osi gileq-abqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nangi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nangi tal meq di njam tunguyosib awesonabqa bosiq nangi koba na njam yoroqneb.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nangi ti kalil koroesosibqa nangi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam njamonqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nangi Yesus qalib moiqaqqa deqa. Anjam njamonab njamonab ugeinjrej. ⁵⁶ Deqa nangi tamo

gargekoba metnjreqnab boqnsib gisanj anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nangi anjam lanja lanja maroqneb. Nango anjam di qujaiosai. ⁵⁷ Onaqa nanggo ambleq dena tamo qudei nangi tigelosib Yesus aqa jejamu lanja gisanjyosib mareb, ⁵⁸ "Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, 'E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di kongrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.'" ⁵⁹ Ariya nanggo anjam di dego qujaiosai. Nangi anjam lanja lanja maroqneb.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanggo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, "Tamo nanggi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni kamba anjam bei marqasai e?" ⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, "Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Njri e? Ni e merbe." ⁶² Onaqa Yesus na minjej, "Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lanj qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa banq woq di awesosiy olo lanjbiq na boqnit ninjgi e nubqab." ⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulanj minjinj oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbrañyosiq marej, "Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? ⁶⁴ Aqa misilinj anjam ningi quonub. Deqa ningi kiyersib marqab?" Onaqa nangi kalil mareb, "A bole une ti. Deqa qalib moiym." ⁶⁵ Nangi kalil degsib marnabqa nanggo ambleq dena tamo qudei nangi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa njamdamu gara na qosetosib banq na qaloqnsib minjoqneb, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?" Onaqa qaja tamo qudei nangi Yesus aqa areq boqnsib a ula ponyoqneb.

Pita a gisanjoqalubtosiq marej, "E Yesus qaliesai"

⁶⁶ Ariya Pita a tal meq di awesosiq njam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kangal unja bei a bosiqqa Pita unsiqa koqyosiq minjej, "Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem." ⁶⁸ Onaqa Pita a tulanj saidosiq minjej, "Ni anjam merbonum di e qaliesai." Degsi minjsiqqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. ⁶⁹ Sonaqa kangal unja dena olo Pita unsiqa tamo nangi jojom di tigelesoqneb qaji nangi minjrej, "Tamo di a dego Yesus aqa angro bei." ⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulanj saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi Pita koqyosib minjeb, "Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei." ⁷¹ Onaqa Pita a olo tulanj singila na saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem." ⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,'" anjam deqa olo are qalsiqqa poiyonaqa tulanj akamugetej.

Juda tamo kokba nangi Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

15 Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti kalil koroosibqqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nangi Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanggo gate Pailat aqa banq di ateb. ² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, "Ni Juda nanggo Mandor Koba e?" Onaqa Yesus na minnej, "Od. Anjam ni maronum di kere." ³ Onaqa atra tamo kokba nangi Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb. ⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minnej, "Nanggi une gargekoba ino jejamuq di qamelerneqneb. Ni kamba anjam bei marqasai e?" ⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, "Ninggi Yesus a hamburbasq di qamiy"

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo ungasari nangi tamo qujai aqa ñam maroqnaq Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnaq. ⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom nangi ti qotsib tamo qudei ñumnab morenej. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. ⁸ Waiyonab sonaqa tamo ungasari kalil nangi Pailat aqa areq gilsibqqa a nanggo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. ⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, "E Juda nanggo Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninggi na merbiy." ¹⁰ Pailat a nanggi degsi nenemnjrej? Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nangi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹¹ Onaqa atra tamo kokba nangi na tamo ungasari kalil nanggo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nangi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanggo areqalo tigeltetnjreb. ¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, "E ninggi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninggi a qa mareqneb, 'A Juda nanggo Mandor Koba.'" ¹³ Onaqa nanggi kalil murqumyosib minjeb, "Ni a hamburbasq di qame." ¹⁴ Onaqa minjrej, "Kiyaaqa Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a hamburbasq di qamqai?" Degsi minjrnaqa nangi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, "Ni a hamburbasq di qame." ¹⁵ Onaqa Pailat a nanggo are latetnrqa osiqa nanggo anjam di dauryosiqqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanggi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanggo banq di atsiqa minjrej, "Ninggi Yesus bu toqon na kumbainyiy." Degsi minjrnaqa nangi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, "Ninggi Yesus hamburbasq di qamqajqa osib giliy."

Qaja tamo nangi Yesus misilinyoqneb

¹⁶ Pailat na qaja tamo nanggi degsi minjrnaqa nangi Yesus banq ojsib Rom nanggo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanggi metnjrnab bosib tal dia

koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nangi gaigai jigeqneb deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanggo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. ¹⁸ Osib gisan na Yesus binjoqnsib minjoqneb, "O Juda nanggo Mandor Koba, kaiye!" ¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib misilyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneb. ²⁰ Nanggi degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi hamburbas atetosib a banq ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanggi Yesus osib hamburbasq di qameb

²¹ Nanggi Yesus osi giloqnsibqqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem ayeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena hamburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanggo abu.

²² Nanggi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, "Tamo gate tanu." ²³ Di brantosib qaja tamo nanggi na wain ti kial aqa ya isa koba de ti buliyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanggi na Yesus osib hamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na burñjrqaq di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara eleneb.

²⁵ Senj bati 9 onaqa nobqolo nanggi Yesus hamburbasq di qameb. ²⁶ Qamsib hamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, "Tamo endi a Juda nanggo Mandor Koba." Yesus a nami maroqnej, "E Juda nanggo Mandor Koba." Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb. ²⁷ Bati deqa bajinj tamo ayel dego hamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa banq woq di qameb. Bei Yesus aqa banq qonañq di qameb. ²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, "Tamo ungasari nanggi marqab, 'Kristus a dego une tamo.'" ²⁹ Yesus a hamburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanggi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, "Ni nami marem, 'E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.' Ni nami degsi marem. ³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiosim hamburbas uratosim mandamq aiye." ³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanggi ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, "A na tamo ungasari gargekoba nanggi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. ³² A maroqnej, 'E segi Kristus. E Israel nanggo Mandor Koba.' Aqa anjam di boleamqa a hamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, 'Bole.'" Onaqa bajinj tamo ayel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanggi dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ bati 3 onaqa bilaqtej. ³⁴ Onaqa Yesus a tulaŋ lelenosiqqa marej, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, "O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaaqa e qoreibonum?" ³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nanŋi aqa anjam di qusib mareb, "Ninŋi quiy. A Elaija meteqnu." ³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenŋi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, "Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ŋamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?" ³⁷ Onaqa Yesus a olo tulaŋ lelenosiqqa mondor titosiq aqa ŋambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqneq qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. ³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanŋo gate Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji a unsiqa marej, "Bole. Tamo endi a Qotei aqa Njiri."

⁴⁰ Uŋgasari qudei nanŋi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanŋo ai. Uŋa bei Salome. ⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uŋgasari nanŋi dena a dauryosib laqnsib kaŋgalyoqneq. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanŋi qalub uŋgasari qudei ti joqsiiqa koba na Jerusalem beŋeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanŋo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inŋi inŋi kalil gereiyosib atnab soqnej. ⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanŋo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulaŋ boledamu. Deqa tamo uŋgasari kalil nanŋi a qa maroqneq, "A tamo bolequja." A endegsi are qaloqnej, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas." A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariŋoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiiqa aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?"

⁴⁴ Onaqa Pailat a tulaŋ prugugetosiq marej, "Yesus a urur moiqa e?" Osiqa qaja tamo nanŋo gate a metonaq bonaq nenemyej, "Yesus a bole moiqa e?" ⁴⁵ Onaqa minjej, "Od, a moiqa." Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minjej, "Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate." ⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiiqa gara qat awaiyosiqqa Yesus aqa jejamu ŋamburbasq dena osiqqa gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiiqa sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniŋ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. ⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneq.

Yesus a olo subq na tigelej

16 Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanŋi qalub ŋam so aqa ya quleq tulaŋ boledamu awaiyeb. Ŋam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb. ² Osib nobqolo ambru nanŋi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneq, "Yai na meniŋ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?" ⁴ Degsib maroqnsib gilsib ŋam ateb di meniŋ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniŋ di tulaŋ kobaquja. ⁵ Onaqa nanŋi sub miligiq aisib anŋro wala bei banŋ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anŋro wala di aqa gara tulaŋ qat.

⁶ Onaqa anŋro wala na minjrej, "Ninŋi ulaaib. E qalie, ninŋi Nasaret tamo Yesus ŋamburbasq di qameb qaji a qa ŋameqnu. A endi sosai. A subq na tigelqo. Ninŋi bosib sub miligi uniy. A ŋeioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninŋi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anŋro qudei nanŋi Pita ombla endegsib minjriy, "Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninŋi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami ninŋi endegsi merŋgej, "E ninŋi qa namoosiy Galili sawaq gilqai." Deqa ninŋi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab."

⁸ Onaqa nanŋi qalub tulaŋ ulaugetosib are tonŋonjrnnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyosiqnsibqa gamq di tamo uŋgasari nanŋi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneq. Nanŋi laŋa aiyosiqneq. Di kiyaaqa? Nanŋi tulaŋ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanŋi aqaq dena winjretej qaji. ¹⁰ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiqqa Yesus aqa anŋro qudei nami Yesus dauryosib laqneq qaji nanŋi are ugeinjrnaqa akameqnaq itnjrsiiqa minjrej, "E Yesus unonum. A ŋambile unu." Onaqa nanŋi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanŋi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anŋro aiyel nanŋi gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anŋro aiyel nanŋi nañu gam bei dauryosib gileqnaqqa Yesus aqa jejamu bulyosiqqa nangoq di brantonaq uneb. ¹³ Unsibqa nanŋi olo puluosib aisib Yesus aqa anŋro qudei nanŋi minjreb, "Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum." Degsib minjrnabqa nanŋi dego qunab ugeinjrej. Nanŋi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anŋro nanŋi wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anŋro 11 nanŋi tal miligiq di awoosib inŋi uyeqnaqqa Yesus a nanŋoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanŋi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanŋo are getenjrsoqneq. Deqa Yesus a segi nanŋoq di brantosiqqa nanŋi

ņiriņtnjrej. ¹⁵ Osiqa minjrej, "Ningi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo uņgasari kalil naņgi ijo anjam bole minjre minjre laqniy. ¹⁶ Tamo uņgasari naņgi e qa naņgo areqalo siņgilatosib yanso oqab di Qotei na naņgi elenqas. Ariya tamo uņgasari naņgi e qa naņgo areqalo siņgilatqasai di Qotei na naņgi elenqasai. A na naņgo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁷ Tamo uņgasari e qa naņgo areqalo siņgilatqab qaji naņgi maņwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Naņgi ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na naņgo meņ bulyetnjroqnimqa naņgi qure utru bei bei naņgo anjam bunuj maroqnqab. ¹⁸ Naņgi baņ waiyosib amal uge ojoqnqab. Naņgi ya isa koba qaja ti di uy-

oqnib dena moreņqasai. Naņgi ma tamo naņgo gateq di baņ atoqnib naņgi olo boleoqnqab."

Yesus a laņ qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa aņgro naņgi degsi minjnaqa Qotei a Yesus laņ qureq osi oqsiqa aqa baņ woq di awotej. ²⁰ Onaqa aqa aņgro naņgi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoqneb. Palonteqnabqa Tamo Koba a naņgi koba na wauoqnsiqa maņwa gargekoba babtoqnsiqa dena naņgo anjam siņgilatoqnej.

Luk

Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

1 O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanji unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanjo anjam di tamo gargekoba nanji quoqnsib nengrenyoqneb. ³ Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu gegerere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qarinyonum. ⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njan Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanjo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njan a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet. ⁶ Sekaraia aqa njan wo nanjo kumbra tulan boledamu. Nanji Qotei aqa dal anjam kalil gegerere dauryoqnsib soqneb. Nanji Tamo Koba aqa namgalaq di une saiqoji. ⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanji ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanjo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanji tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanji meniñ alaño bubuneb. Meniñ alañonabqa Sekaraia aqa meniñ na bunyej. Deqa nanji Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej. ¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb. ¹¹ Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiq tulan ulaugetej. ¹³ Onaqa lan angro na minnej, "Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmgo. Deqa ino njan Elisabet a gumanjosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam. ¹⁴ Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanji dego a unsibqa tulan areboleboleinjqas. ¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa namgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnas. ¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanji are bulyetnjqroqnim nanji nanjo Tamo Koba Qotei areiyonqab. ¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa

medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegi gereiyetqas. Abu nanjo angro nanji ti jeu jeu soqnebqa a na nanji are bulyetnjqroqnim nanji are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqneb qaji nanji dego a na are bulyetnjqroqnim nanji kumbra bole bole dauryoqnbqab. Jon na degsim tamo ungasari nanjo areqalo gereiyetnjqrim soqnebqa Tamo Koba a bqa."

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, "E tulan qelionum. Ijo njan a dego qeligo. Deqa e kiyer-siy qalieqai, ino anjam di bole?"

¹⁹ Onaqa lan angro na Sekaraia minnej, "Ijo ñam Gebriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qaribqoqa bosim anjam bole endi ni mermonum. ²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenjimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnbqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam." Lan angro na degsiqa Sekaraia minnej.

²¹ Tamo ungasari nanji Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarinoqneb. Osib maroqneb, "Sekaraia a kiyaaq atra tal miligiq di sokobaiyqo?" ²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanji anjam minjqra yonaq keresaiyej. Deqa nanji mareb, "Qotei aqa manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai." Sekaraia aqa medabu getenyej deqa a ban na segi nanji anjam minjqroqnej. ²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo pulosiqa aqa qureq oqej. ²⁴ Bati bei aqa njan Elisabet a gumannej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walweloaiyoqnej. Osiqa marej, ²⁵ "Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiq tamo ungasari nanjo namgalaq di ijo gulbe kobotetbqo."

Lan angro Gebriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gebriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei ñam Nasaret deq ayej. ²⁷ Aisiq dia dungenge bei aqa ñam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ñam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. ²⁸ Gebriel a Maria aqaq di brantosiqa minnej, "O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo." ²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, "Lan angro di aqa anjam e poibosai." ³⁰ Onaqa lan angro na minnej, "Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan

boledamuiyqo. ³¹ Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam. ³² A ñam tulan kobaquja oqas. Nangi a qa maroqnqab, 'A Qotei Goge Koba aqa Njiri.' Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. ³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nangi bati gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai."

³⁴ Onaqa Maria na lan angro di minjej, "Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum."

³⁵ Onaqa lan angro na minjej, "Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nangi a qa maroqnqab, 'A Qotei aqa Njiri.' A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ "Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nangi nami a qa maroqneb, 'A angro oqa keresai.' Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. ³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai."

³⁸ Onaqa Maria na lan angro di minjej, "E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem." Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiq urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu.

⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, "O gagai Elisabet, kaiye." ⁴¹ Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anjilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqa aisiq singila yonaqa a tulan maosiq Maria minjej, "Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nangi enjrosaiqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. ⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum? ⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anjilqo. ⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, 'Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.' Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam." Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, "Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjiy-qnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴⁸ E aqa kanjal unja. E ñam saiqoji. Di unjum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqa areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nangi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaiqbeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nangi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nangi qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nanjo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nangi Qotei na olo winjretnaq jaraiyeqnu.

⁵² A na mandor kokba nangi kobotnjroqnsiqa tamo ungasari nanjo segi ñam aguq ateqnu qaji nangi olo ñam soqtetnjretnu.

⁵³ Tamo ungasari mam unub qaji nangi Qotei na ingi anainjretnaq nangi kere na unub.

Ariya tamo ungasari ingi koba ti unub qaji nangi a na uratnjretnaq nangi ingi saiinjretnu.

⁵⁴ A na aqa wau tamo Israel nangi aqaryainjretnu.

A nami marej, 'E Israel nangi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqa agi bini Israel nangi aqaryainjretnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nangi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nangi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiq aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaq aqa angro mel ñambabej. ⁵⁸ Nambabonaqa aqa qure qujai nangi ti aqa len nangi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiq aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo." Nangi degsi poinjrej deqa nangi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹ Bati 8 koboonaqa nangi angro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnaqqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom." ⁶¹ Onaqa nangi na minjeb, "Ñam di ino len nanjoq di sosai." ⁶² Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino angro ñam yai waiyqam?" ⁶³ Onaqa a ban na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nenjrenyit ningi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nenjrenyey, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nenjrenyon-aqa nangi kalil tulan prugeb. ⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁶⁵ Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnaqqa nanjo anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nangi quekriteb. ⁶⁶ Tamo ungasari anjam di queb qaji nangi kalil maroqneb, "Angro di a tamo kiyero sqas?" Nangi degsi maroqneb. Di kiyaaq? Qotei aqa singila angro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, ⁶⁸ "Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulañ soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. ⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa leñ na tamo singila koba bei hambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. ⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanği anjam palontoqneb. ⁷¹ Nanği anjam endegsib palontoqneb, 'Qotei a gago jeu tamo nanğo banğ dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanğo banğ na dego iga elenqas.' Nanği anjam degsib palontoqneb. ⁷² Qotei a gago moma utru nanği qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji deqa are qalsiqa nanği aqaryainjrej. ⁷³ Aqa anjam di a singilatosiq gago moma utru Abraham minjej. ⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanğo banğ dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai. ⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tiñtiñ dauryoqnqom. ⁷⁶ O ijo anğro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo ungasari nanği degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas. ⁷⁷ Ni na Qotei aqa segi tamo ungasari nanği anjam minjroqnmqa nanği quoqnsib endegsi poinjroqnqas, 'Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.' Gago Qotei a lanğ goge na suwañ qarinyim gagoq bqas. ⁷⁹ Tamo ungasari ambbruq di sosib moreñqa ulaeqnub qaji nanği Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnmqa iga lawo kumbra dauryoqnqom." Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosisqa a na Israel tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam minjraqajqa bati qa tariñoqnej.

Maria a aqaratonaqa Yesus a hambabey

2 Bati deqa Rom nanğo mandor koba Sisar Ogas-tus a marej, "Iga sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanğo ñam sisiyqom." ² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanği na ñam sisiyeb. Nanği nami ñam sisiyosaiñoqneb. ³ Deqa tamo ungasari kalil nanği na nanğo ñam atelenqajqa marsibqa nanğo segi segi qure utruq gileleñeb. ⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa leñ na hambabey deqa. ⁵ Maria a Josep aqa ñauñ soqnej deqa nanği aiyel ombla na nanğo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumañ ti. ⁶ Nanği Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a anğro ej. Nereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa anğro

matu mel hambabonaqa gara na dalaosiq makau nanğo inggi uyo tabirq di ñeiovej.

Lanğ anğro nanği na kaja taqato tamo nanği Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanğo kaja ñiñ uyeq nabqa taqatnjresoqneb. ⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lanğ anğro bei aisiqa nanğo areq di tigelonaq uneb. Aqa rianğ na nanği suwantnjrnaqa nanği unsib tulañ ulaugeteb. ¹⁰ Onaqa lanğ anğro dena nanği minjrej, "Ningi ulaaib. E ninggi anjam bole mernğwajqa bonum. Mernğitqa ninggi qusib tulañ areboleboleingwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği dego tulañ areboleboleinjraqas. ¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di hambabqo. A na qujai tamo ungasari nanği elenqamqa nanği padalqasai. ¹² Anğro mom di gara na dalaosib makau nanğo inggi uyo tabirq di ñeiotonub unu. Ninggi aisib unsib poingwas."

¹³ Degsi minjreqnaqa lanğ anğro tulañ gargekoba nanği lanğ goge na bosib lanğ anğro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ¹⁴ "Lanğ goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nanği lawo na soqnebe. Qotei a nanği qa are tulañ boleiyegnu."

Kaja taqato tamo nanği Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lanğ anğro nanği olo puluosib lanğ qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nanği qairosib mareb, "Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom." ¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanğo anğro mom a makau nanğo inggi uyo tabirq di ñeiotosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa anğro deqa anjam lanğ anğro na minjrej qaji di kalil ubtosib saoqneb. ¹⁸ Saeq nab tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nanği prugugetosib are koba qaloqneb. ¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej. ²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanği olo puluosib gileb. Anjam kalil lanğ anğro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanği uneb qaji deqa ti nanği tulañ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nanği anğro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a hambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluñ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lanğ anğro na Maria gumañosaisonaq minjej qaji.

Simeon Ana wo nanği atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanğo dal anjam bei agiende. Unğa anğro-timqa bati 40 koboamqa nanği unğa aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gum-buluñ wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria

aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb. ²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nengrenyej, "Angro matu mel njam-babamqa ningi Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas." ²⁴ Nanngi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, "Binonj aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy."

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulanj boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, "Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanngo are boletetnrqas." A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tariñoqnsiq soqnej. ²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minnej, "Ni mati moiqasai. Ni moiyoisaisoqnmqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam." ²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanngi dal anjam dauryosib nanngo angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. ²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonjej. Soqonyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ "O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nanngi elenjam nanngi padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanngo njamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rianj na sawa bei bei qaji nanngi suwantnjroqnas.

Osimeon ino segi tamo ungasari Israel nanngi dego suwantnjrimqa nanngo ñam kobaqas."

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanngi qusib tulanj prugeb. ³⁴ Onaqa Simeon a nanngi aiyel qa Qotei pailyosiq Yesus aqa ai Maria minnej, "Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nanngi ulonjosi padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib nambile bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnmqa gargekoba nanngi na a jeutoqnaqab.

³⁵ Deqa gargekoba nanngo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatinj oqnaqam."

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulanj qeliej. A nami tamo osiq gumbulunj wo wausau 7 soqneb. ³⁷ Aqa gumbulunj moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiq a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiq ingi ti ya ti uratoqnsiq Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej. ³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq angro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiq Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqneb qaji nanngi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanngi olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanngi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanngi olo puluosib Galili sawaq gilsib nanngo segi qure utru Nasaret di soqneb. ⁴⁰ Di sosibqa nanngo angro kiñala Yesus a boleoqnsiq singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulanj boleiyooqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanngi wausau gaigai Juda nanngo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyooqneb. ⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanngi daurnjrsiq yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb. ⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanngi puluosib nanngo segi segi qureq olo gileqnaq angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanngi deqa qaliesai. ⁴⁴ Nanngi are qaleb, "Yesus a tamo qudei nanngi daurnjrsiq nami gilqo kiyo?" Degsib are qalsibqa qanam qujai nanngi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanngi na nanngo segi kadoi nanngi ti nanngo segi lej nanngi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. ⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanngi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa njamooqneb. ⁴⁶ Bati qalub nanngi Yesus qa njamooqneb. Njamosib gilsib atra tal miligiq di njam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanngo ambleq di awesosiq nanngo anjam quoqnsiq anjam qudei nanngi nenemnjroqnej. ⁴⁷ Aqa powo tulanj kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanngi kamba anjam bole bole minjreonaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanngi prugoqneb. ⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanngi a unsib pruguetosib aqa ai na minnej, "O ijo angro, ni kiyaaqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulanj gulbeigwoqa ni qa njamooqnam." ⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi kiyaaqo e qa njamooqnaq? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninggi di qaliesai kiyo?" ⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nanngi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiq aqa ai abu nanngi daurnjrsiq Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanngo aiyel anjam geregere dauryoqnsiq nanngo sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiq tulanj areboleboleiyeeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. ⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosiq a tamo kobaqujaoqnsiq aqa powo dego qelikobooqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyooqnej. Tamo ungasari nanngi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

Jon yansjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

3 Bunuqna Sekaraia aqa njiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanngo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanngo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisa-

nias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanggi aiyel atra tamo gate soqneb. ³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanggi endegsi minjroqnej, "Ninggi are buliybqa e na ninggi yansngwai. Amqa Qotei a nungo une kalil kobotetngwas." ⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, "Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanggi endegsim minjroqngas, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti. ⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gingerñ-jrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingiti. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyi. ⁶ Yimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanggi Qotei na padalo sawaq dena elenjam unqab."

⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanggi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq beq nabqa singgila na endegsi minjroqnej, "Ninggi kumbra uge yo qaji tamo. Ninggi amal uge bul. Ninggi yai na merngwoqa mondor Qotei aqa minjin nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub? ⁸ Ninggi are buliyi. Osib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, 'Bole, ninggi are bulyonub.' Osiy ninggi yansngwai. Ninggi endegsib are qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.' Ninggi degsib are qalaib. Ninggi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaeqñub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjrqas."

¹⁰ Jon a tamo ungasari nanggi anjam degsi minjrnaqa nanggi na kamba nenemyeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?" ¹¹ Onaqa Jon na minjrej, "Ni gara aiyel soqñimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni inggi uyo soqñimqa qudei osim tamo inggi saiqoji di anaiye." ¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nanggi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenyemyeb, "O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?" ¹³ Onaqa Jon na minjrej, "Nungo gate kokba nanggi takis silali gembub ninggi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei lanja goge ataub." ¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nanggi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?" Onaqa Jon na minjrej, "Ninggi tamo nanggi ugeugeinjraib. Osib nango silali bajinoqñaub. Ninggi tamo qudei gisañ na nango jejamuq di une qametnjraib. Ninggi endegsib are qaloqniy, 'Gago awai iga eqnum di iga qa kere.'"

¹⁵ Bati di tamo ungasari nanggi Kristus bqajqa tarinoqnsib soqneb. Deqa nanggi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, "Jon a Kristus kiyo?" ¹⁶ Onaqa Jon a nango areqalo di qalieosiq minjrej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singgila koba. Ijo singgila aqa singgila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bole-sai. E ya na lanja yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a

bosimqa Mondor Bole aqa singgila na ti namyuwo na ti ninggi yansngwas. ¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elenosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

¹⁸ Jon na tamo ungasari nanggi are qametnjrqqa osiq deqa anjam gargekoba nanggi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanggi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqqa tonto talq di waiyej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa njirintej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa naur Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na njirintej. ²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqqa tonto talq di waiyej.

²¹ Ariya tamo ungasari kalil nanggi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqqa bati deqa a tarosiq lanja goge koqyosiq Qotei palyeqnaqa lanja waqej. ²² Lanja waqonaqa Mondor Bole a binor bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lanja goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, "Ni ijo segi angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu."

Yesus aqa moma nanggo ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nangi Yesus qa endegsib maroqneb, "A Josep aqa njiri." Yesus aqa moma nanggo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa njiri. ²⁴ Heli a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. Livai a Melki aqa njiri. Melki a Janai aqa njiri. Janai a Josep aqa njiri. ²⁵ Josep a Matatias aqa njiri. Matatias a Amos aqa njiri. Amos a Nahum aqa njiri. Nahum a Esli aqa njiri. Esli a Nagai aqa njiri. ²⁶ Nagai a Mat aqa njiri. Mat a Matatias aqa njiri. Matatias a Semen aqa njiri. Semen a Josek aqa njiri. Josek a Joda aqa njiri. ²⁷ Joda a Joanan aqa njiri. Joanan a Resa aqa njiri. Resa a Serubabel aqa njiri. Serubabel a Sealtiel aqa njiri. Sealtiel a Neri aqa njiri. ²⁸ Neri a Melki aqa njiri. Melki a Adi aqa njiri. Adi a Kosam aqa njiri. Kosam a Elmadam aqa njiri. Elmadam a Er aqa njiri. ²⁹ Er a Josua aqa njiri. Josua a Elieser aqa njiri. Elieser a Jorim aqa njiri. Jorim a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. ³⁰ Livai a Simeon aqa njiri. Simeon a Juda aqa njiri. Juda a Josep aqa njiri. Josep a Jonam aqa njiri. Jonam a Eliakim aqa njiri. ³¹ Eliakim a Melea aqa njiri. Melea a Mena aqa njiri. Mena a Matata aqa njiri. Matata a Natan aqa njiri. Natan a Devit aqa njiri. ³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri. ³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri. ³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri. ³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri. ³⁶ Sela a Kainan aqa njiri.

Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. ³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. ³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

4 Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiq qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa Satan na minjej, "Ni Qotei aqa Njiriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye." ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Tamo nanngi ingi uyo na segi nambile sqasai.'"

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsik dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanngi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. ⁶ Osoryosiq minjej, "Sawa sawa kalil di nanngo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. ⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai." ⁸ Onaqa Yesus na minjej, "Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, 'Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.'"

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiq Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsik goge dia Yesus atsiqa minjej, "Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aiye. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Qotei na aqa lan angro nanngi minjrimqa bosib ni taqatmqab.' ¹¹ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Lan angro nanngi bosib ban na ni soqt-mibqa ino singa meniñ na qalqasai.'"

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, "Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.'"

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yon-aq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiq tarijosiq soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiq Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanngi a qa saqnsib laqneb. ¹⁵ A bati gaigai Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiq tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam minjreanaqa nanngi quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanngi Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walweloq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiq yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dau-ryosiq Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. ¹⁷ Onaqa buk Baibel yon-abqa a na waqtosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyeb qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey, ¹⁸ "Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiq merbej, 'Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanngi ijo anjam bole minjroqne.' Osiqa a na e qarinqbosiq merbej, 'Ni na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanngi boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanngo segi une na ojejunu qaji nanngi gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanngi na ugeugeinjreanub qaji nanngi aqaryainjroqne. ¹⁹ Osim anjam endegsi palontoqne, "Tamo Koba a na tamo ungasari nanngi boletnjraqajqa bati brantqo." "

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiq Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanngi Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nanngi minjrej, "Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo." ²² Degsi minjnaqa nanngi kalil aqa anjam di qusib mareb, "Yesus aqa anjam di bolequja." Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, "Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiq anjam bole ende-qaji palontosiq mergeqnu?"

²³ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningiyawo anjam endegsib merbqab kiyo, 'O yu qangra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.' Osib ningi endegsib merbqab, 'Kaperneam qureq di ni manjwa babteqnam iga deqa queqnum. Manjwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtini iga unqom.'" ²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, "E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanngi aqa anjam quetqa asginjraqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. ²⁵ E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lan getenjesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiyoqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanngi mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di unja qobul gargekoba soqneb. ²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nangoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di unja qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej. ²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanngo jejamu yu na ugeeleney qaji nanngi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanngi boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleney qaji aqa ñam Naman a segi boletej."

²⁸ Yesus na tamo ungasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanngi anjam degsi minjnaqa nanngi kalil qusibqa minjin ani oqetnjreanaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanngo qure mana goge di soqnej deqa nanngi Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a nanngo ambleq na loumosiq ulanej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosisa yori batieqnaqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. ³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo ungasari kalil nanngi aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiqqa Yesus minnej, ³⁴ "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji."

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na nriřtosiq minnej, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulanj." Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqqa tamo ungasari nanngo ambleq di a waiyonaq mandamq di njeisonaqa uratosiq ulanej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. ³⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, "Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanngi anjam minjreqlanaqa nanngi aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu." ³⁷ Tamo ungasari nanngi degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa manwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiqqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa nam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiq Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanjon-aq unej. Deqa Yesus aqa angoro nanngi na minjeb, "Ni a boletime." ³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiqqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanjanj di koboej. Onaqa unja a tigelosiqqa nanngi ingi goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

⁴⁰ Sej aiaq laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanngo was nanngi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanngo gateq di ateqnaqa nanngo ma koboeqnaqa nanngi jaraiyoqneb.

⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqlanaqa nanngi olo tamo ungasari nanngi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, "Ni Qotei aqa Niri." Yeqlabqa Yesus a singila na saidnjroqnej, "Ninggi ijo nam ubtosib maraib." Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaqa? Nanngi qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanngi alelnjrsiqqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanngi a qa namosib gilsib itosib minjeb, "Ni iga uratgaim." ⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, "E

qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, 'Ninggi are buliyibqa Qotei a nanngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.' Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarinqbonaq mandamq aiyem." ⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrsiqqa nanngi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam palantoqnej.

Yesus na Pita minjnaqa a kakanj waiyosiq qe ani ej

5 Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiqqa alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. ² Koroesonabqa Yesus a nam atsiqa qobunj aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanngi qobunj dena mandamq aisib nanngo kakanj yansoqneb. ³ Qobunj bei Saimon aqa qobunj. Yesus a Saimon aqa qobunj gogetosiq di awoosiqqa Saimon minnej, "Qobunj tututim kiřala sasalem." Onaqa Saimon na qobunj tututonaq sasalon-aqa Yesus a qobunj miligiq di awoosiqqa tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minnej, "Ninggi qobunj oyoosib ya robuq oqsib nanngo kakanj waiyqab qe oqab." ⁵ Onaqa Saimon na kamba minnej, "O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unngum. Ni maronum deqa e kakanj olo waiyqai." ⁶ Onaqa qe o qaji tamo nanngi ya robuq oqsib kakanj olo waiyosib qe tulanj ani eb. Qe ani onabqa nanngo kakanj qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanngi na nanngo was qudei qobunj beiq di soqneb qaji nanngi metnjrnab bosib koba na kakanj titosib qe osib qobunj aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. ⁸ Onaqa Saimon aqa nam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqqa aqa singaq di singa pulutosiq minnej, "O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile." ⁹ Saimon na Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Aqa was nanngi ti qe tulanj koba elenjosib prugugeteb deqa. ¹⁰ Sebedi aqa njri aiyel Jems Jon wo nanngi Saimon ombla wau qujai. Nanngi dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulanj prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minnej, "Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnaqam." ¹¹ Onaqa nanngi nanngo qobunj alile dia atsib nanngo ai abu nanngi uratnjrsib nanngo nro ti ingi ingi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenj qaji di boletej

¹² Nanngi Yesus dauryosib bati bei nanngi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenj qaji a Yesus unsiqqa aqa areq bosiqqa singa pulutosiqqa mandamq di nam quosiqqa Yesus pailyosiq minnej, "O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere." ¹³ Degsi minjnaqa Yesus a banj waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqqa minnej, "E

ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme." Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanngi ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanngi ni numsis marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.'" ¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanngo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di koroqneq. ¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari nanngi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷ Bati bei tamo ungasari nanngi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneq. Nanngi Galili sawa ti Judia sawa ti nanngo qure qureq dena beleneq. Nanngi Jerusalem dena dego beleneq. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nanngo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanngi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di ñeiososib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb. ¹⁹ Bosib ñam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuneq. Deqa nanngi Yesus aqa areq gilqa keresainjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ²⁰ Onaqa Yesus a nanngo areqalo unej di nanngo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, "O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum." ²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti tal dia awesoqneq qaji nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngo areqalo na mareb, "Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanngo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai." ²² Nanngi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiq minjrej, "Ninggi kiyaaq degsib are qaleqneq?" ²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ninggi qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotetmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim walwel,' anjam de kiyo? ²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanngo une kobotetnrqqa kere. Ninggi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nanngi degsi minjrsiqqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile." ²⁵ Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nanngo ñamdamuq di tigelosiq aqa sapera ñeiosoneq qaji di qoboyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq walwelosiq aqa talq gilej. ²⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Qotei aqa manwa di unsibqa nanngi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib a binjyeb. Osib nanngi ulaosib mareb, "Manwa

iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqnab iga nami nosaioqnem."

Yesus na Livai minjej, "Ni e daurbe"

²⁷ Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiq minjej, "Ni e daurbe." ²⁸ Onaqa a na aqa ingi ingi kalil uratosiq tigelosiq Yesus dauryej. ²⁹ Osiq bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanngi ti Yesus aqa segi angro nanngi ti tamo lanja lanjaj nanngi ti metnrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneq. ³⁰ Onaqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanngi njirntjrsib minjreb, "Ninggi kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqneq?" ³¹ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiq minjrej, "Tamo ma saiqoji nanngi yu qangra tamo aqaq giloqneq. Tamo ma ti nanngi segi yu qangra tamo aqaq gileqneq. ³² Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nanngi metnrnaq ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanngi metnrnaq ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanngi na olo Yesus minjeb, "Jon aqa angro nanngi bati gaigai ingi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanngo angro nanngi dego kumbra degyeqneq. Ariya ino angro nanngi kiyaaq qurienqnsib? Agi nanngi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub." ³⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiq a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqneq nanngi qurienqab e? Sai. ³⁵ Bunuqna nanngo was a nanngi uratnrnaq bati deqa nanngi qurienqnsib sqab."

³⁶ Osiq Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaq? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. ³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanjraosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiyas. Ya nobu a dego ugeqas. ³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. ³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaq? A marqas, 'Namij di bole.'"

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

6 Yori bati bei Yesus aqa angro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanngi bem sum gei elenqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneq. ² Nanngi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib minjreb, "Ninggi kiyaaq kumbra de-

gyeqnub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”
³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninggi buk miligiq di sisiyosai kiyo?”
⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanngi dego anainjrnaq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ninggi anjam di sisiyosai kiyo?”
⁵ Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej.
⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Yesus koqyoqneb. Nanngi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanngi Yesus koqyoqneb.
⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanngo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanngi minjrej, “E ninggi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”
¹⁰ Yesus na nanngi kalil degsi minjrsiq koqnrjsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.
¹¹ Onaqa Farisi nanngi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjinj oqetnjrnaqa nanngi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa angro 12 nanngi giltnjrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej.
¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena angro 12 giltnjrej. Nanngi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej.
¹⁴ Nanngo nam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa nam bei Pita waiyey. Nanngi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanngi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu.
¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqajqa maroqnej qaji.
¹⁶ Ariya bei Jems aqa njiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

¹⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi di joqsiiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanngi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanngo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari lanja lanja

gargekoba dego Judia sawa nanngo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanngo sawa alile jojom dena ti belejeb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojelejo qaji nanngi boletnjroqnej.
¹⁹ Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanngo ma kobooqnej. Deqa nanngi kalil aqa jejamuq di nanngo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojqoneb.

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrqas?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiqqa aqa angro nanngi koqnrjsiqqa endegsi minjrej,

“Ninggi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwas. Deqa ninggi tulan areboleboleingwas.

²¹ “Ninggi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ninggi tulan areboleboleingwas.

“Ninggi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ninggi tulan areboleboleingwas.

²² “Ninggi e Tamo Angro daurbegqneb deqa bunuqna tamo qudei na ninggi jeutnggoqnsib misilingoqnsib nunjo nam ugeugeiyogqab. Nami nanngo moma nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi degsib ugeugeinjroqneb. Nanngi ninggi ugeugeingibqa, di unngum, ninggi tulan areboleboleingem. Ninggi quiy. Nunjo awai bole agi lanj goge di unu. Bunuqna ninggi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ninggi bini nro koba ti unub qaji ninggi nam atoqniy. Nunjo are boletetngwajqa ingi ingi agi ninggi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ninggi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ninggi bini ingi qa kere na unub qaji ninggi dego nam atoqniy. Bunuqna ninggi mam oqab.

“Ninggi bini kikiqneb qaji ninggi dego nam atoqniy. Bunuqna ninggi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanngi na nunjo nam soqtetngwab di uge. Deqa ninggi nam atoqniy. Nami nanngo moma nanngi na dego gisanj anjam maro tamo nanngo nam soqtetnjroqneb.

Ninggi nunjo jeu tamo nanngi qa boleqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ninggi ijo anjam endi queqneb qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ninggi jeutnggoqnsibqa ninggi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ninggi nanngi qa boleqnsib qalaqalainjroqniy.
²⁸ Tamo qudei na ninggi misilingoqnsibqa ninggi kamba olo nanngi misilingnjraib. Ninggi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ninggi ugeugeinggoqnsibqa ninggi kamba olo nanngi ugeugeinjraib. Ninggi nanngi qa Qotei pailyoqniy.
²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye.
³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim.
³¹ Kumbra bole bole tamo nanngi na ninggi engwajqa arearetngqnu qaji di ninggi na olo nanngi enjroqniy.

³² “Tamo ungasari ningi qa boleeqñub qaji nangi qa segi ningi kamba boleoqñqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranyo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqñub. ³³ Tamo ungasari ningi geregereinjeqñub qaji nangi segi ningi na kamba geregereinjroqñqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranyo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqñub. ³⁴ Ningi na tamo qudei nangi ingi bei enjrqqa osibqa nangi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranyo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqñub. ³⁵ Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutnjoqñibqa ningi kamba olo nangi jeutnjraib. Ningi nangi qa boleoqñsib nangi qalaqalainjroqñiy. Osib ingi bole bole enjroqñsib nangi na kamba olo ningi engwajqa minjroqñnaib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ningi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqñsib Qotei binjyqa urateqñub qaji nangi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosiaieqñu. A na nangi olo kumbra bole bole enjreñnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nangi turtnjroqñsib kumbra bole bole enjroqñiy. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei aqa angro bole sqab. ³⁶ Nunjo Abu a tamo nangi qa duleqñu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nangi qa duloqñiy.

Ningi na tamo qudei nangi peginjraib

³⁷ “Ningi na tamo qudei nangi peginjraib. Ningi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ningi pegingwasai. Ningi na tamo qudei nangi jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nunjo jejamuq di une qametngwasai. Ningi na tamo nangi une kalil taqal atetnjroqñiy. Yimqa Qotei a dego nunjo une kalil taqal atetngqoqñas. ³⁸ Ningi na tamo nangi lueinjroqñsib ingi ingi enjroqñiy. Yimqa Qotei a kamba dego ningi lueingqoqñsim ingi ingi engqoqñas. Osim ingi ingi tulan koba engqoqñsim nunjo mogomq di bilentoqñimqa ojqa keresaiingqoqñimqa bilenqoqñsib dobulq ayooqñqab. Ningi tamo nangi kumbra enjroqñqab kere dego Qotei a kamba ningi kumbra engqoqñas.” Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei nam qandimo unu qaji a na tamo bei dego nam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. ⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa namdamuq di nam ñengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? ⁴² Kiyaqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqñimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qa-

ji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nangi gei uge ateqñub

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nangi gei bole ateqñub. Nangi gei uge atosiaieqñub. Nam uge nangi gei uge ateqñub. Nangi gei bole atosiaieqñub. ⁴⁴ Deqa tamo nangi nam aqa gei unsibqa dena nangi poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi manj luwit maring dena qura gei osib uyosaieqñub. Sil luwit maring dena wain gei osib uyosaieqñub. ⁴⁵ Dego kere tamo bole nangi are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nangi kumbra bole yeqñub. Ariya tamo uge nangi are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nangi kumbra uge yeqñub. Tamo nangi areqalo kalil nangi are miligiq na oqoqñsiq medabuq na bran-teqñu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa ningi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqñsib olo ijo anjam dauryosaieqñub? ⁴⁷ Ningi quiy. Tamo ungasari nangi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nangi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ iteleñej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. ⁴⁹ Ariya tamo ungasari nangi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nangi tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiq ya meli dosiqa tal di qamsiq rengingtosiq puton-aq aisiq tulan niñaqej.”

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanjal tamo boletej

7 Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nangi qunabqa a nangi uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej. ² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanjal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiq moiqa laqnej. ³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nangi Yesus minjib bosim aqa kanjal tamo boletqajqa deqa qarinqnjrañq gileb. ⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. ⁵ A Juda kalil nangi qa tulan boleoqñsiqa gaigai geregereinjreñnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nangi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nangi daurnjrsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqñabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nangi olo qarinqnjrañq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unjum, ni lanja waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. ⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas. ⁸ E dego tamo kokba qudei nangi

sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nangi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, "Ni gile." Yimqa a gilqas. Bei minjqai, "Ni au." Yimqa a bqas. Ijo kanqal tamo bei minjqai, "Wau di ye." Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas."

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nangi minjrej, "E ningi endegsi merngwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai." ¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nangi a na qarinqnjrej qaji nangi olo puluosib aqa talq gilsib kanqal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unqa qobul bei aqa njiri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nangi Yesus aqa anqro ti koba na aiyej. ¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboiyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa anqro qujai bole qujai agi a segi. Anqro di qoboiyosib gileqnaqnaq tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nangi unqa di koba na walwelosib giloqneb. ¹³ Onaqa Tamo Koba a unqa di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, "Ni akamaim." ¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiq ban waiyosiq kulum anqro jigej qaji di ojnaqa tamo nangi a qoboiyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na anqro moiyej qaji di minjej, "O anqro, e ni mermqai, ni tigel." ¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej. ¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi Qotei aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, "Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi aqaryainjrqaqnaq deqa tamo di qarinqyo bqo." ¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nangi unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nangi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa anqro aiyel nangi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa anqro nangi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyeb. ¹⁹ Saiyonab Jon na aqa anqro aiyel nangi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, "Ninggi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, 'Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?'"

²⁰ Jon na nangi aiyel degsi minjrsiq qarinqnjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, "Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqa, 'Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?'"

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nangi ti tamo nanggo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nangi ti boletnjroqnej. Tamo ñam qandimo gargekoba dego boletnjreqlaqa ñam

poinjroqnej. ²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinqnjrej qaji nangi di minjrej, "Ninggi aisib kumbra ninggi uneqnub qaji deqa ti anjam ninggi queqnub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, 'Tamo ñam qandimnjro qaji nangi olo ñam poinjreqlaqa sawa uneqnub. Tamo jejamu lainjro qaji nangi olo walweleqnub. Tamo nanggo jejamu yu na ugeeleno qaji nanggo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanggo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nangi olo tigeleqnub. Tamo sougetejunub qaji nangi Qotei aqa anjam bole queqnub.' ²³ Tamo nangi e qa nanggo areqalo singilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqnub qaji nanggi tulan areboleboleinjreqlaqa."

²⁴ Onaqa Jon aqa anqro aiyel nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi olo puluosib Jon minjqajqa aiyej. Aiyeqnaqnaq Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nangi Jon qa endegsi minjrej, "Ninggi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ²⁵ Deqa ninggi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaosiqnsib ñoro koba ti unub qaji nangi mandor kokba nanggo talq di unub. ²⁶ Deqa ninggi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninggi deqa unqa gileb. Deqa e ninggi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi tulan bunjrejunu. ²⁷ Agi nami e mandamq aiyo-saisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinqyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ²⁸ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nangi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nangi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanggo Mandor Koba unu deqa nangi olo Jon tulan bunjrejunu."

²⁹ Onaqa tamo ungasari nangi ti takis o qaji tamo nangi ti anjam di qusib mareb, "Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintinj." Nanggi degsib mareb. Di kiyaqqa? Nanggi nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa.

³⁰ Ariya Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nangi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanggo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? ³² E nanggo kumbra qa endegsi marqai. Nanggi anqro du du bul qure ambleq di alanoqnsib anqro qudei na qudei minjreqlaqa, 'Iga yumba anjamonumqa ninggi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninggi akamosai.'" ³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Jon yansnjro qaji a bosiqqa inggi ti wain ti uratosiq sonaqa ninggi a qa mareqnub, 'A mondor uge ti unu.' ³⁴ Ariya e Tamo Anqro bosimqa inggi ti wain ti uyeqnamqa ninggi e nubosiqnsib mareqnub, 'Ninggi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanggi

koba na walweleqñub.”³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nangi bole qalieeqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Unja bei a goreñ quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjeñ, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqñeb. ³⁷ Onaqa sambala unja bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosiqa ingi uyeqñu.” A anjam degsi qusiqa goreñ jaliña quleq ti osiq Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa singa jomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa singaq ainaqa singa tombol na awoosiq aqa ñam ya singaq aiyej qaji di aqa segi gate banja na piyoqñsiqa Yesus aqa singa kundoqyoqñsiqa goreñ quleq ti dena Yesus aqa singa liyoqnej.

³⁹ Unja a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu unja endi bosiq aqa jejamu ojgo qaji di sambala unja a degsi poiyoq qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minjeñ, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjeñ, “O Qalie Tamo, ni mare.” ⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjeñ, “Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyeb. Bei na 10 kina yaiyeb. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.’ ⁴² Ariya bunuqna nangi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nangi aiyel minjrej, ‘Unjum, ningi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyeb qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyeb qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjeñ, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjeñ, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiqa sambala unja di areiyosiqa Saimon minjeñ, “Ni unja endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo singa yansetbosai. Ariya unja endi a bosiq aqa ñam ya na ijo singa yansetbosiq aqa gate banja na ijo singa piyoq. ⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya unja endi a bosiq ijo singa kundoqyoqñaj agi kundoqyoqñsiq unu. ⁴⁶ Ni na ijo gate goreñ na liyosai. Ariya unja endi a goreñ boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo singa liyoq. ⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala unja endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyoq. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” ⁴⁸ Osiqa unja di minjeñ, “Ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁴⁹ Onaqa tamo nangi Yesus koba na awoosib ingi uy-oqñeb qaji nangi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqñeb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nangi une kobotetnjreqñu?” ⁵⁰ Onaqa Yesus na unja di minjeñ, “Ni ino areqalo e qa singilatonom deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

Unjasari qudei nangi Yesus dauryosib koba na walweloqñeb

8 Bati bei Yesus a walweloqñeb qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqñsiqa Qotei a tamo ungasari nangi Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nangi a ti walweloqñeb. ² Unjasari qudei nami nangi jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nangi ti unja qudei nami mainjrnaga Yesus na boletnjrej qaji nangi ti Yesus dauryosib koba na walweloqñeb. Unja bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nangi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. ³ Unja bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñaur. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqñej qaji. Unja bei aqa ñam Susana. Unjasari gargekoba nangi dego Yesus dauryoqñeb. Nangi nangi segi silali na Yesus aqa angro nangi ti ingi awaiyetnjroqñeb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo unjasari tulan gargekoba nangi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonabqa a tigelosiq yawo anjam endegsi minjrej, ⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa ingi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nangi walweloqñeb saga yago di soselenonabqa qebari nangi bosib uyekriteb. ⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqñateb. Onaqa mandam olo kanjronaq saga yago laosib moreñeb. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsq kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo unjasari nangi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan leleñsiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

Yesus a kiyaga tamo unjasari nangi yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa nangi anjam aqa utru gegerere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. ¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo unjasari nangi taqatnjrsim nangi Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya tamo unjasari lanaj nangi yawo anjam segi minjroqñqai. Deqa nangi ñam atoqñqab di nangi ijo anjam aqa damu unqasai. Nangi dab atoqñqab di nangi ijo anjam aqa utru poinjrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbatqai ningi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. ¹² Saga yago qudei gam

qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsas. Yim nanngi Qotei aqa anjam nanngo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanngi elenqasai. ¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimsa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab. Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanngoq bamqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanngi olo ulontqab. ¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanngo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa inggi inggi qa areboleboleinjrqsajqa ti kumbra dena anjam bole nanngo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiqñub dego kere. ¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nanngo are miligi bolequja deqa nanngi singila na tigelesosib gulbe qoboioqnqab. Saga yago bole nanngi gei bole atelenqñub dego kere."

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum gegerere unqab. ¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi inggi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib utru qalieqab.

¹⁸ "Deqa nanngi ijo anjam gegerere qusib poingem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, 'E powo ti.' Di sai. A powo saiqoji."

Tamo yai nanngi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanngi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanngi aqa areq gilqa keresaiinjrrej. ²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, "Ino was nanngi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub." ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqñub qaji nanngi ijo ai bole. Nanngi ijo was bole dego."

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²² Bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, "Iga ya agu taqal beiq gilqom." Degsi minjrnsiqqa nanngi koba na qobun na gileqñabqa Yesus a unramyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkor-tosiq qobun qaloqnsiqqa morman miligiq aiyeqnaqa

ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. ²⁴ Deqa Yesus aqa angoro nanngi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, "O Tamo Koba, iga padalqa laqnum." Degsi minjnabqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiqqa jagwa ti ya ti singila na minjrej, "Ninggi laoiy." Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi minjrej, "Ninggi kiyaaqa e qa nungo areqalo singilatosai?" Degsi minjrnaqa nanngi tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrnoqa aqa anjam qusib laonub?"

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. ²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojerjo qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeiosai-oqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeiosqnej. ²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa minnej, "O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Njiri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim."

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, "Ni tamo di uratosim ulan." Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib gegerere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqqa tamo di oqnsiqqa wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, "Ino ñam yai?" Onaqa minnej, "Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba." A na Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ³¹ Onaqa mondor uge nanngi singila na pailosib Yesus minjeb, "Ni iga sub guma kobaq di waigaim."

³² Bati deqa bel tulan gargekoba nanngi mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanngi na Yesus minjeb, "Ni iga qarinqimqa iga bel nanngo jejamuq gilelenqom." Onaqa Yesus a mondor uge nanngi odnjrnaqa nanngi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanngo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanngi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib morenej.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanngi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanngi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. ³⁵ Onaqa tamo ungasari nanngi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig Yesus aqa singa jomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugetej. ³⁶ Onaqa tamo nanngi Yesus aqa manwa di uneb qaji nanngi na tamo ungasari nanngi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb. ³⁷ Yesus a manwa di babtej deqa tamo ungasari kalil Gerasa

sawaq di soqneb qaji nanngi tulan ulaugetosib minjeb, "Ni iga uratgosim ulan." Onaqa Yesus a qobun gogetosiq nanngi uratnjrsiq aiyej. ³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singgila na pailosiq minnej, "E ni daurmqai." Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, ³⁹ "Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanngi sainjre." Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanngi sainjroqnsiq laqnej.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angoro moiyej qaji a tigeltaj

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi nami bosib a qa tarijessonab unjrej. Deqa nanngi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailiosiq minnej, "Ni ijo talq au." ⁴² Degsi minnej. Di kiyaaq? Aqa angoro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angoro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi dego nanngi aiyel daurnjrsib jujunosib giloqneb. ⁴³ Gileqnaqna nanngo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanngi daurnjrsiq giloqnej. Unja di nami bai na unej lej ayoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanngi nami a boletqa yeqnaq nanngi keresaiinjroqnej. ⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa lej ayoqnej qaji di koboej. ⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, "Yai na ijo gara ojqa?" Onaqa tamo ungasari kalil nanngi saidonabqa Pita na Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi ni daurmosib jujunmejunub." ⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, "E qalieonum, bei na ijo gara ojqaq singgila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo." ⁴⁷ Onaqa unja di a are qalej, "E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboaq di ulitqa keresai." A degsi are qalsiq are tonjonyonaqa jingga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekritej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na minnej, "O unja, ni ino areqalo e qa singgilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboaq. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnome."

⁴⁹ Yesus na unja degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minnej, "Unjum. Ino angoro nami moiqa. Deqa ni Qalie Tamo a lanja wau koba yaim. Uratim aiyem." ⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiq Jairus minnej, "Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singgilatimqa ino angoro a boleosisim nambile sqas." ⁵¹ Osiqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanngi tal gogetqa saidnjrsiq angoro moiyej qaji aqa ai abu aqa angoro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanngi segi joqsiqa tal gogeteb. ⁵² Tamo ungasari kalil nanngi na an-

goro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, "Ninggi akamaib. Angoro di a moiysai. A lanja njeisq qambumtejunu." ⁵³ Degsi minjnaqa nanngi Yesus kikiyeb. Nanngi qalieeb, "Angoro a nami moiyoobletqo." Degsib qalieosisib deqa Yesus kikiyeb. ⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiq angoro aqa ban ojsiq soqtosiq minnej, "O Angoro, ni tigel." ⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiq urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanngi minjrej, "Ninggi ingi osib a anaiyiy." ⁵⁶ Aqa ai abu nanngi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanngi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi ijo manwa endi unonub deqa nanngi ijo nam ubtosib tamo qudei minjraib."

Yesus na aqa angoro 12 nanngi wau enjrej

⁹ Bati bei Yesus na aqa angoro 12 nanngi koroinjrsiq singgila enjrej. Nanngi tamo ungasari nanngo jejamuq dena mondor uge uge winjraqajqa ti tamo nanngo ma kobotetnjraqajqa ti deqa singgila enjrej. ² Osiqa nanngi qarinjrsiq minjrej, "Ninggi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanngo ma kobotetnjroqniy." ³ Osiqa olo minjrej, "Ninggi ingi ingi osib gilaib. Toqon ojaib. Nungo qaqun aib. Ingi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aye aiyel aib. ⁴ Ninggi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigeloqnsib qure beiq giloqniy. ⁵ Tamo nanngi nanngi gereingosaiabqa nanngi qure di uratqa oqnsib nungo singa tumbum butuyoqniy. Yimqa nanngi nungo kumbra di unsib poinjrqas, 'Bole, iga kumbra ugetonum.'" ⁶ Onaqa Yesus aqa angoro 12 nanngi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanngi minjre minjre laqnsib nanngo ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, "Yesus a tamo yai?"

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiq areqalo kobaiyej. Di kiyaaq? Tamo qudei nanngi maroqneb, "Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo." ⁸ Onaqa qudei nanngi maroqneb, "Tamo di a Elaija kiyo olo bqa?" Olo qudei nanngi maroqneb, "Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo." ⁹ Ariya Herot a segi marej, "Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqa? E a qa anjam gargekoba queqnum." Herot a degsi marsiq Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanngi olo bosib aqa areq di koroosisbqa kumbra kalil nanngi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiq nanngi joqsiq qure bei nam Betsaida gileb. ¹¹ Gileqnaqna tamo ungasari nanngi endegsib queb, "Yesus a Betsaida gileqnu." Degsib qusisbqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnaqna unjrsiq Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim

nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nanngi dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanngi kalil boletnjroqnej. ¹² Onaqa seŋ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angoro 12 nanngi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib dia inŋi uysib ŋerenqab. Endi wadau sawa. Inŋi saiqoji." ¹³ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninŋi na inŋi anainjriy." Degsi minjrinaqa nanngi na kamba minjeb, "Iga inŋi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim inŋi tulaŋ koba awaiyosim tamo ungasari kalil endi nanngi anainjrqom di dego kereqasai." ¹⁴ Nanngi degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "Ninŋi na tamo ungasari nanngi minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab." ¹⁵ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi na tamo ungasari nanngi minjrnab dedegsib awoelenqab. ¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laŋ goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti giŋgenyosiqa aqa angoro nanngi enjreqlaqa nanngi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib enjreqlab uyoqneb. ¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inŋi oto urateleŋeb qaji di Yesus aqa angoro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti sasalosib nanngi segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa angoro nanngi endegsi nenemnjrej, "Tamo ungasari nanngi e qa kiyersib mareqnub?" ¹⁹ Onaqa aqa angoro nanngi na minjeb, "Tamo qudei nanngi mareqnub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanngi mareqnub, ni Elaija. Qudei nanngi mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo." ²⁰ Onaqa Yesus a nanngi olo nenemnjrej, "Ninŋi segi e qa kiyersib mareqnub?" Onaqa Pita na minjej, "Ni Qotei aqa Kristus."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa angoro nanngi singila na getentnjrsiqa minjrej, "Ninŋi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib." ²² Osiqa minjrej, "E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatiŋ koba oqai. Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

²³ Osiqa aqa angoro kalil nanngi endegsi minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim bati gaigai aqa segi ŋamburbas qoboiyosim e daurbqanem. ²⁴ Tamo bei na aqa segi ŋambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ŋambile uratqas di a olo ŋambile bole oqas. ²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondor aqa segi qunur padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. ²⁶ E Tamo Angro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam

qa ti jemaikyqas di mondor e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa laŋ angoro nanngo rian na ti bqai. ²⁷ E bole mernŋwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanngi moreŋosaisoqnbqa Qotei na nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba soqnimqa nanngi unqab."

Yesus aqa angoro qalub nanngi mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanngi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb. ²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanngi unobeiteb. Aqa gara dego tulaŋ pulorosiq qatekritej. ³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.

³¹ Nanngi aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisiy mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb. ³² Yesus aqa angoro qalub nanngi tulaŋ urŋamnjrnaqa ŋerenesoqneb deqa olo qutuosiqbqa ŋam poinjrnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanngi ti unjreb. ³³ Onaqa Moses Elaija wo nanngi olo Yesus urateq nabqa Pita na minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa." Pita a anjam bei marqa saiyonaqa anjam di laŋa marej.

³⁴ Mareqnaqa laŋbi aisiqa nanngi kabutnjrnaqa nanngi ulaugeteb. ³⁵ Onaqa laŋbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanngi queb, "Endi ijo Angro qujai e segi na giltem qaji. Ninŋi aqa anjam quetoqniy." ³⁶ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi anjam di qusib ŋam ateb di Yesus a segi nanngi koba na sonab uneb. Nanngi tamo bei unosai. Bati deqa nanngi kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanngi minjrosai oqneb. Nanngi mequmosib soqneb.

Yesus a angoro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanngi manaq dena olo aisib tamo ungasari tulaŋ gargekoba mana utruq di tariŋesonab itnjreb. ³⁸ Onaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulaŋ maosiq Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni ijo angoro mel unime. A ijo angoro qujai bole qujai. ³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulaŋ lelenjoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqa aqa jejamu tulaŋ ugeugeiyeqnu. A olo urato saieqnu. ⁴⁰ Deqa e na ino angoro nanngi minjronum, 'Ninŋi mondor uge di wiyiy.' Minjronumqa nanngi na wiyqa yonub keresainjroqo."

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, "Ninŋi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunngo areqalo e qa singilatosa bole sai. Nunngo areqalo ti kumbra ti tulaŋ uge. Bati gembub e ninŋi koba na sosiyqa nunngo

gulbe di qoboioqnaqi?" Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, "Ino angro mel di osau." ⁴² Onaqa osi beq-naqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di nriintosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na angro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. ⁴³ Onaqa tamo ungasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanngi Qotei aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

Tamo ungasari nanngi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqna a na aqa angro nanngi endegsi minjrej, ⁴⁴ "Ninggi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Angro. Jeu tamo nanngi na e ojsib tamo qudei nanngo banq di atqab." ⁴⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanngi poinjrosai. Deqa nanngi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa angro nanngi segi segi nriinosib angro yai a nanngi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ⁴⁷ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiq angro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiq nanngi osornjrej. Osornjrsiq minjrej, "Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nunngo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena nanngi kalil bungosim ñam ti sqas."

Tamo nanngi nanngi jeutngosaieqnaq di nanngi nanngi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanngi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaq? A iga koba na wauosaieqnu deqa." ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, "Ninggi a saidyaib. Tamo nanngi nanngi jeutngosaieqnaq di nanngi nanngi koba na wau qujai."

Samaria tamo nanngi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwa-jqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiq Jerusalem areiyosiq walwelej. ⁵² Walweloqnsiq aqa angro qudei nanngi qarinqjrnaqa nanngi namo aisib Samaria nanngo qure beiq di brantosib Yesus a di ñeiqajqa minjnabqa nanngi na saideb. Di kiyaaq? A Jerusalem aiyoqnej deqa. ⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angro ayel Jems Jon wo nanngi kumbra di unsibqa minjij oqetnrnaqa Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanngi di koitnrqas." ⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiq nanngi ayel nriintjrej. ⁵⁶ Osiaqa aqa angro kalil nanngi joqsiaqa koba na qure beiq ayeb.

Tamo qudei nanngi Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nanngi gam dauryosib aiyeqnaqna tamo bei na Yesus minjej, "Ni sawa sawaq giloqnaqna e ni daurmoqnaq." ⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, "Bauñ juwan nanngi tal ti. Agi sub miligiq di nerenqnaq. Qebari nanngi simi ti. Deqa nanngi simiq di nerenqnaq. Ariya e Tamo Angro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba." ⁵⁹ Osiaqa tamo bei minjej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa tamo dena minjej, "O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnaq. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa." ⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, "Ungum. Tamo moiyo qaji nanngi segi na tamo moiyo qaji nanngi subq atelenqnaq. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne."

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanngi ban ojeleosiy bosiy ni daurmqa." ⁶² Onaqa Yesus na minjej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqnaq di a Qotei aqa wau ojqa keresai."

Tamo 72 nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

10 Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi metnrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena tamo 72 nanngi giltjrej. Nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjrej. Giltjrsiq nanngi ayel ayel namosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanngi deq aiqajqa minjrsiq qarinqjrnaq ayeb. ² A nanngi qarinqjrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, "Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa nanngi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanngi qarinqjrnaq nanngi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelqnaq."

³ "Deqa nanngi ayiy. Ninggi kaja du du bul unub deqa e na nanngi qarinqitqa aisib bauñ juwan nanngo ambleq di wauoqnaq. ⁴ Ninggi silali osib ayaib. Nunngo qaqun aib. Singa tatal jigaib. Ninggi aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanngi anjam bei minjraib. ⁵ Ninggi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanngi endegsib minjroqniy, 'Ninggi lawo na soqniy.' ⁶ Degsib minjroqnaqnaq lawo tamo bei sqas di a nunngo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bqas. ⁷ Ninggi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanngi na nanngi joqsib ingi ti ya ti anaingoqnaq uyoqniy. Ninggi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunngo awai agi oqniy."

⁸ "Ninggi qure beiq di brantoqnaqnaq nanngi nanngi joqoqnsib ingi anaingoqnaqnaq uyoqniy. ⁹ Ninggi qure dia sosibqa tamo ungasari ma ti unub qaji nanngi boletnrnsib endegsib minjroqniy, 'Qotei a nunngo Mandor Koba sosim nanngi taqatngawajqa bati jojomqo.'

¹⁰ Ariya ningi qure beiq di brantoqnibqa nangi ningi gereingosaiabqa ningi nangi uratnjrqa oqnsib nanggo qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy, ¹¹ 'Ningi Qotei qoreiyonub deqa nungo qure qa tumbrum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ningi endegsib qalieoiy, Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo.' O ijo angro, ningi degsib minjroqniy. ¹² E ningi merngwai. Mondorj Qotei a tamo ungasari nanggo une qa peginjrqqa batiamqa a na qure deqaji nangi tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nangi degsim padaltnjrqasai. A nangi gulbe kiñala enjrqas.

Tamo ungasari are bulyosai qaji nangi mondorj tulan padalougetqab

¹³ "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Marwa e nungoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanggoq di brantej qamu nangi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu. ¹⁴ Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondorj Qotei a tamo ungasari nanggo une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padaltnjrougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nangi degsim padaltnjrqasai. A nangi gulbe kiñala enjrqas. ¹⁵ O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab."

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, "Tamo bei a nungo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ningi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego qoreiyqas."

Tamo 72 Yesus na qarinqnjrej qaji nangi olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nangi di qarinqnjrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanggo wau di koboonaqa nangi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, "O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nangi winjreqnamqa nangi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb." ¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosiya aiyeqnaq e unonum. ¹⁹ Ningi quiy. E na Qotei aqa singgila ningi engonum. Deqa ningi singgila di osib amal uge ti deginj ti nanggo singgila tentoqnsib laqnaq. Gago jiu tamo Satan aqa singgila kalil dego ningi na kobotoqnaq. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai. ²⁰ Mondor uge nangi nungo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nungo ñam lan qureq di nengrenyej unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem."

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, "O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti

Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nangi qa ulitoqnsimqa tamo nangi angro du du bul unub qaji nangi segi qa babteqnam nangi poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum." ²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, "Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nangi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nangi dego ijo Abu qa qalieqab."

²³ Yesus a degsi marsiqa aqa angro nangi joqsiqua nangi segi sasalosib a na minjrej, "Ningi nungo namdamu na ijo kumbra uneqnu deqa ningi tulan areboleboleingem. ²⁴ Ningi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nangi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnu qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nangi unosaiyoqneb. Anjam ningi bini queqnu qaji di dego nangi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nangi quosaiyoqneb."

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singgila lan tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, "O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?" ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare." ²⁷ Onaqa tamo dena minjej, "Dal anjam endegsi unu, 'Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalayime. Qalaqalayosim ino are miligi ti ino qunuj ti ino singgila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nangi degsim gerejreinjroqnum.'" ²⁸ Onaqa Yesus na minjej, "Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnaq dena ni nambile oqam."

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, "Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?" ³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, "Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajinj tamo qudei nangi na a ojsib aqa ingi ingi kalil yayiekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di ñeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walweloq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa gilej. ³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walweloq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walweloq tamo di gam qalaq di ñeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa walweloq gilej.

³³ "Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walweloq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqqa aqa areq bosiqqa gorej ti wain ti osiq aqa jejamu pupoyelenjeb qaji di yanselenjosiqa qoselenjetej. Osiqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo nerenjo qaji talq di gereiyosiq taqato-

qnej. ³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa ngereno qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minjej, 'Ni silali endena tamo di geregereyoqne. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.'"

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, "Tamo qalub nanqi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab neiesoqnej qaji aqa was bole?"

³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, "Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole." Onaqa Yesus na minjej, "Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne."

Yesus a Marta Maria wo nanqi talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia unqa bei soqnej aqa nam Marta. A nanqi joqsiq koba na aqa tal gogeteb. ³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa nam Maria. A Tamo Koba aqa singa jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej. ⁴⁰ Ariya Marta a nanqi ingi goiyet-njrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, "O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi ingi goiyeqnsim ingi ingi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem." ⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, "O Marta, ni ingi ingi kalil qa are koba qaleqnum. Ni ingi ingi deqa are kobaimaiq. ⁴² Ingi qujai qa are qalqam di kere. Maria a ingi qujai di oqo. Ingi di tulan boledamu. Ingi di tamo bei na olo yayiqa keresai."

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

11 Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, "O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanqi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge." ² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, "Ningi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

'O Abu, ino nam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnome.

³ Gago ingi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanqi iga qa une ateqnub qaji nanqi une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.'"

⁵ Osiqa Yesus na olo minjrej, "Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, 'O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e ingi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.' ⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, 'Ni e neio nam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanqi ti neiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.' ⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A

ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim ingi keretosim yqam.

⁹ Deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. ¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nameq nub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneq nub qaji nanqi Qotei na siran waqtet-njreqnu.

¹¹ "Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. ¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A deging yqasai. ¹³ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nanqi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanqi saidnjro-saieqnub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai."

Tamo qudei nanqi maroqneb, "Belsebul a Yesus aqa jexamuq di unu"

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanqi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, "Mondor uge nanqi gate koba Belsebul a Yesus aqa jexamuq di unu.

Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu."

¹⁶ Onaqa tamo qudei nanqi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, "Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei baltim iga unqom."

¹⁷ Onaqa Yesus a nanqi areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, "Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai. ¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqas di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareq nub, 'Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.' ¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nanqi mondor uge winjrqab? Deqa nanqi segi na mernjwab, ningi anjam groteqnub. ²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di ningi endegsi poingwas, 'Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.' Ningi degsi poingwas.

²¹ "Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenjosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. ²² Ariya tamo bei tulan singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yayielenjosim aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nanqi banq di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanjosim sawa kanjranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ ²⁵ A degsi marsimqa aisim tal di nami manj solsisib ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi jogsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosiqqa tulan lelenjosiqqa Yesus minnej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqqa munngum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.” ²⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quonsib dauryeqnub qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanngi Yesus aqa manjwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa areq di koroeqnaqqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi gaigai Qotei aqa manjwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manjwa bei nanngi osornjrqasai. Jona aqa manjwa segi osornjritqa nanngi unqab. ³⁰ Agi Jona a segi manjwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanngi manjwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manjwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi manjwa di unqab. ³¹ Mondorj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu. ³² Mondorj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanngi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai.

Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. ³⁴ Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanjesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. ³⁵ Deqa nanngi geregere unoqniy. Nunngo jejamu suwanjenu qaji di olo ambruo uge. ³⁶ Ino jejamu kalil suwanjekritqas di taqal bei ambrua keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonjosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kumbra uge uge yeqnub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Aqa ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanngi ombla aqa talq gilsib awoeb. ³⁸ Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati banj yansosaisiq lanja uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej. ³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minnej, “Ninggi Farisi nunngo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ninggi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ninggi miligi yansosaieqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ninggi baban na tamo bole. Ariya nunngo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu. ⁴⁰ Ninggi nanari tamo! Qotei a nunngo jejamu gereyosiqqa nunngo are miligi dego gereiyej. Di nanngi qaliesai kiyo? ⁴¹ Deqa ingi ingi kalil nunngo are miligiq di unu qaji di nanngi elenosib tamo ingi saiqoji nanngi enjroqniy. Ninggi kumbra degyibqa nunngo ingi ingi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, nanngi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ninggi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi nanngi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya nanngi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi nanngi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Ninggi Qotei qalaqalaiyosaieqnub. Ninggi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e nanngi endegsi merngwai. Ninggi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ninggi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, nanngi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ninggi Qotei tal miligiq di tamo nam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ninggi koro sawaq di dego tamo ungasari nanngi na nunngo nam soqtetngosib banj ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, nanngi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ninggi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marij na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanngi quraq na walweloqnqab di nanngi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqqa minnej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanngi anjam degsi minjronum deqa ni gago nam dego ugetoiyonum.” ⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minnej, “O dal anjam qalie tamo, nanngi dego tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ninggi tamo ungasari nanngi gulbe kokba enjreqnub qoboiyoqnsib unub.

Ariya ningi na olo nango gulbe di qoboiyetnjro-saieqñub.

⁴⁷ "Ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Nungo moma nangi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi ñumeqñab moreñoqñeb. Ariya ningi na olo nango sub gereiyeqñub. ⁴⁸ Nungo kumbra dena ningi endegsib marobuleqñub, 'Gago moma nango kumbra bole.' Ningi degsib marobuleqñub. Agi nungo moma nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi ñumoqñeb. Ariya ningi na olo nango sub gereiyeqñub.

⁴⁹ "Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, 'E ijo medabu o tamo nangi ti ijo anjam maro tamo nangi ti qariñnjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangoq giloqñibqa nangi na nangi jeut-njroqñsib tulan ugeugeinjqroqñab. Osib qudei ñumoqñib moreñoqñab.' ⁵⁰ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nungo moma nango une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango jejamuq di atelenqas. Nungo moma nango une di agi nangi nami yqajqa utru atsis Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nangi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi enjqras.

⁵² "O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Tamo ungasari nangi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqñabqa ningi na olo gam getentetnjreqñub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nangi dego gam di itqa yeqñab ningi na olo gam getentetnjreqñub."

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiqqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti a qa minjiñ oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqñeb.

⁵⁴ A anjam bei grotimqa nangi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqñsib a dadauryoqñeb.

Yesus a Farisi nango kumbra uge qa anjam marej

12 Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Siñga waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nango siñga sosetnjroqñeb. Bati deqa Yesus a aqa angro nangi joqsiqua nangi sasalosib a na minjrej, "Ningi geregere ñam atoqñiy. Farisi nangi gisan tamo. Nangi anjam maro aiyelqeqñub. Bem tiyeqñu qaji sum Farisi nango bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. ² Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nangi qusib poinjqras. ³ Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqñub qaji di suwanjamqa tamo nangi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqñub qaji di tamo nangi bijal gogeq di tigelosib palontqab."

Ningi Qotei segi ulaiyyi

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nangi ulainjraib. Nangi nungo jejamu

segi qalsib moiyoqqa kere. Nangi ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nangi ulainjraib. ⁵ Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nungo jejamu moiotosim bunuqna nungo qunur dego ñamyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyyi.

⁶ "Ningi qalie. Tamo nangi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqñub. Silali kiñala na awaiyeqñub. Ariya Qotei na qebari sinjir nangi geregere taqatnjreqñu. A na nangi uratnjrosaieqñu. ⁷ Dego kere Qotei a nungo gate banqa segi segi sisiyoqñsiq geregere taqateqñu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nangi tulan bunjrejrunub."

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nango ulatamuq di ijo ñam boleq atsis marqab di mondor e na kamba Qotei aqa lar angro nango ulatamuq di nungo ñam boleq atsiy marqai.

⁹ Ariya ningi mandam tamo nango ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondor e kamba dego Qotei aqa lar angro nango ulatamuq di nungo ñam marqajqa asgibqas.

¹⁰ "E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ "Bunuqna Juda tamo kokba nangi ningi ojsib nango Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiye minjqrajqa deqa are koba qalaib. Rom nango gate ti nango mandor ti nango ulatamuq di dego ningi tigeltngibqa ningi na kamba anjam minjqrajqa ulaaib. ¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ningi anjam marqab."

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo ungasari koroesoqñeb qaji nango ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas." ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Tamo yai na e giltbqo deqa e nungo gulbe di gereiyqai?" ¹⁵ Degsi minjsiqqa tamo ungasari kalil nangi endegsi minjrej, "Ningi ñoro koba oqajqa mamaulñgaiq. Ningi ñoro koba ti sqab dena ningi ñambile bole oqa keresai. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqñiy."

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej.

¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo ingi tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresai-ibqo.' ¹⁸ Osiqa marej, 'E endegyqai. E ijo tal kalil koñelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai. ¹⁹ Jugelenosiy marqai, "Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqñsiy areboleboleiboqñqas. Wausau gargekoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.'" ²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, 'Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunur yaimitqa ni

moiqam. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas? Qotei na degsi minjej. ²¹ Dego kere tamo nangi ñoro koba koroiyejunub qaji nanngo ñoro qoji padalqab. Nanngi lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanngi Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib moreñqab."

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, "Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, 'Iga ingi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?' Ningi degsib maraib. ²³ Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqnqab dena segi nunngo jejamu bole sqasai. ²⁴ Ningi qebari nangi unjriy. Nanngi ingi yagosaieqñub. Ingi otorosib talq di atosaiieqñub. Ariya Qotei na qebari nangi ingi anainjre- qnu. Ningi qalie, qebari nangi qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi qebari nangi tulan bunjrejunub. ²⁵ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nunngo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai. ²⁶ Ningi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ningi kiyaaqa ingi qudei qa are koba qaleqñub?

²⁷ "Ningi ñam so unjriy. Nanngo wala kiyersib brante- qñub di ningi qaliesai. Nanngi segi wauosaieqñub. Nanngo segi wala gereiyosaieqñub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugo- qnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. ²⁸ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nangi na gingenyosib ñamyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjre- qnu. Deqa ningi kiyaaqa Qotei qa nunngo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqnqas. ²⁹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, 'Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom?' Ningi degsib maraib. ³⁰ Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ingi ingi de- qa are koba qaleqñub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nunngo Abu a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ni- ngi ingi ingi deqaji oqnsib sqab. ³¹ Deqa ningi Qotei na taqatngosim nunngo Mandor Koba sqajqa singilaoqñiy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqnqas."

Ningi lan qure qa ingi ingi oqajqa deqa are qaloqñiy

³² Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo kaja du du ningi ulaaib. Nunngo Abu a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa areareteqnu. ³³ Deqa ningi kumbra endeg- yiy. Ningi nunngo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo ingi ingi saiqoji nangi di jeisib enjriy. Osib silali jug- wajqa qun ugeosaieqñu qaji di gereiyosib lan qure qa ingi ingi elenjosib di jugelenjoiy. Ingi ingi di koboqa keresai. Bajin tamo nangi bosib oqasai. Sisimbin na ugetqasai. Ingi ingi di gaigai sqas. ³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas."

Kangal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñe- qnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi nunngo gara tigelenjosib nunngo ingi ingi kalil gereiyosib wanjal qa- trentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqñiy. ³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di bran- tosim siranme kindokindonamqa aqa kangal tamo nangi a qa tariñejunub qaji nangi siranme waqtoqu- jatqab. Dego kere ningi ijo bqajqa bati qa tariñosib so- qñiy. ³⁷ Tal lanja aqa kangal tamo nangi a qa tariñosib ñam atoqñibqa bosim degsi unjrimqa nangi tulan are- boleboleinjrqs. Deqa a na nangi metnjrim awoelenjabqa ingi anainjroqnqas. ³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqñimqa kiyo bosim aqa kangal tamo nangi a qa tariñosib ñam atoqñibqa degsi unjrimqa nangi tu- lan areboleboleinjrqs.

³⁹ "Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq son- aq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyey qamu. ⁴⁰ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtngaim deqa ningi gegerere ñam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqñiy."

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni ya- wo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nangi dego quqwajqa kiyo?" ⁴² Onaqa Ta- mo Koba a na minjej, "Kangal tamo yai a areqalo bole ti sosisqa gaigai wau bole yeqnu? Kangal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, 'Ni na ijo kangal tamo kalil nangi gegerere taqatnjroqnsimqa nanngo ingi uyqajqa batioqñimqa ingi anainjroqne.' ⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kangal tamo yey qaji di kalil keretosim soqñimqa a bosim unimqa kangal tamo di a tulan arebole- boleyqas. ⁴⁴ Deqa e bole merngwai. Kangal tamo di a wau boledamu yey deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnqas. ⁴⁵ Ariya kangal tamo di a endegsi are qalqas, 'Ijo tamo koba a urur bqasai.' Degsi are qalsimqa a na kangal tamo ti kangal unja ti nangi lanja lanja kumbainjroqnqas. Osim ingi ti wain ti uyoqnsim nanarioqnqas. ⁴⁶ Aqa tamo ko- ba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqn- imqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nangi Qotei qa nanngo areqalo singilatosaieqñub qaji nanngo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ "Tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a gegerere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainyogargeko- batqas. ⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kangal tamo bei min- jqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a gegerere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jingga na kumbainy- oqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme."

Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme."

Yesus na tamo ungasari nanngi pupoinjrimqa nanngi jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "E nhamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, 'O Abu, nhamyuwo di urur pulonjeme.' ⁵⁰ Ninggi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu. ⁵¹ O ijo angro, ninggi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. ⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanngi ijo nam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanngi na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nanngi na tamo qalub jeutnjroqngab. ⁵³ Abu nanngi na nanngo segi angro mel nanngi jeutnjroqngab. Angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqngab. Ai nanngi na nanngo segi angro sebin nanngi jeutnjroqngab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqngab. Ain qeli nanngi na nanngo segi ain yala nanngi jeutnjroqngab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqngab."

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanngi utru poinjrosaeqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, "Sej aiyog dena lanbi tigelamqa ninggi unsib marqab, 'Awa bqas.' Degsib marqab awa bqas. ⁵⁵ Meli jagwa bamqa ninggi unsib marqab, 'Sawa kanqanqas.' Degsib marqab sawa kanqanqas. ⁵⁶ Ninggi gisanj ani. Ninggi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyaga kumbra bini branteqnu qaji di ninggi unoqnsib utru poinjrosaeqnu?"

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ninggi segi aiyel anjam urur gereyoqujatiy

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Kumbra bole ti kumbra uge ti di ninggi kiyaga geregere pegiyosaeqnub? ⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ninggi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ninggi segi aiyel anjam urur gereyoqujatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ninggi gamq di anjam gereyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. ⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam."

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

13 Onaqa bati deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanngi wagme osib Qotei atraiyeqngabqa Pailat

na aqa qaja tamo nanngi qarijninaq gilsib nanngi numnab nanngo lej aisiq wagme nanngo lej ti tuturej." ² Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanngi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanngoq di brantej. Galili tamo qudei nanngi une gargekoba yosaieqnu. Ninggi degsib are qalonub kiyo? ³ Di sai. E ninggi merngwai. Ninggi are bulyqasai di ninggi kalil dego padalqab. ⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa nam Siloam di puosiq tamo 18 nanngi numnaq moreneb. Deqa ninggi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreneb qaji nanngi une gargekoba yoqneb deqa nanngi degsib moreneb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanngi une gargekoba yosaieqnu. Ninggi degsib are qalonub kiyo? ⁵ Di sai. E ninggi merngwai. Ninggi are bulyqasai di ninggi kalil dego padalqab."

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, "Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. ⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, 'Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim nam atoqnem qura geitosai. Deqa unqum. Qomsim waiy. A kiyaga mandam aqa namur lanja saitqas?' ⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, 'O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. ⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saimqa ni marim e qomsiy waiyqai.'" Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unja bei boletej

¹⁰ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiq nam atej unja bei sonaq unej. Unja di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a gronosiq laqnej. A tintinj tigelqa keresai. ¹² Deqa Yesus na unja di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, "O unja, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas." ¹³ Degsi minjsiq unja aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tintinj tigelosiq Qotei aqa nam soqtoqnej. ¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaga? Yesus a yori bati qa unja di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo ungasari nanngi endegsi minjrej, "Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nungo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nungo ma boletqajqa baib." ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, "Ninggi gisanj tamo. Ninggi yori bati gaigai nungo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjrengub. ¹⁶ Ariya unja endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaga yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai." ¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanngi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo ungasari kalil nanngi tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi gegerere poingwas? ¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsq tulan kobaqujaonaqa qebari nangi bosib aqa daniq di simi atelejeb."

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi gegerere poingwas? ²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej."

Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoyi

²² Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej. ²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, "O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga gegerere merge." Onaqa Yesus na kamba minjrej, ²⁴ "Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoyi. E ningi merngwai. Tamo gargekoba nangi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqniq ugeinjro-qnqas. ²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutumqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonosib minjoqniqab, 'O Tamo Koba, ni na siranme waqtet-gime.' Amqa a na kamba merngwai, 'Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.' ²⁶ Degsi merngimqa ningi na minjqab, 'O Tamo Koba, iga ni ombla ingi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergo-qnem.' ²⁷ Degsib minjibqa a na kamba merngwai, 'Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyyi. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.' ²⁸ A na ningi degsim merngsim ningi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi ti Qotei na taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Soqniqqa ningi nangi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailo-qnsib nungo jaqatin qa qalagei anjam atoqniqas. ²⁹ Tamo ungasari gargekoba nangi sawa guta na guma na tauñ na beben na ti bosib Qotei aqa siñgaq di ko-roelenabqa Qotei a nanggo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas. Yimqa nangi Qotei ombla awoosib ingi uyoqniqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nangi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nangi mondon ñam ti sqab."

Yesus a Jerusalem nangi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, "Mandor Herot a ni lumsim moiyoymqa

mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulañ." ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi gilsib gisañ tamo Herot a endegsib minjiy, 'Yesus a marqo, 'Bini e mondor uge uge nangi winjroqnsiyqa tamo ma ti nangi boletnjro-qnqai. Nebe dego e wau di yoqniqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.'" 'Ningi gilsib Herot degsib minjiy. ³³ Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaaqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo nangi na Qotei aqa med-abu o tamo nangi ñumeqnaq moreñeqnub. Nangi qure beiq di nangi ñumosaieqnu.

³⁴ "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqnsim moiyoymqnu. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinqnjre-qnu qaji nangi meniñ na ñumeqnam moreñeqnub. Bati gargekoba e ino angro nangi tuwe du du bul ko-roinjrqajqa yeqnam ni saideqnam. ³⁵ Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba urateñgimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lanj qureq na boqniqqa ningi e nubsib marqab, 'Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulan gegerereiyeqnu.'"

Tamo bei jejamu sunyeleney qaji di Yesus na boletej

14 Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiqqa a ombla ingi uyoqneq. Ingi uyeqnaqqa tamo qudei tal dia soqneq qaji nangi Yesus koqyoqneq. ² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyeleney qaji a awesoqnej. ³ Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti endegsi nenemnjrej, "Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?" ⁴ Onaqa nangi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nangi mequmesoqneq. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiqqa aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. ⁵ Onaqa Yesus na Farisi nangi olo nenemnjrej, "Nunqo angro kiyo nunqo makau kiyo yori bati qa ulonjosim subq ayimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ningi na merbiy." ⁶ Onaqa nangi na kamba olo anjam bei Yesus minjqqa yonab keresainjrej.

Ningi na nunqo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nangi ingi uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanggo awo jaramq di awoosib ingi uyeqnaq unjrej. Deqa a na nangi yawo anjam endegsi minjrej, ⁸ "Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanggo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanggo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, 'Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.' Yim ni jemaimim tamo lanaj nanggo awo jaramq di awoqam. ¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj nanggo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, 'O was, ni bosim tamo ñam ti nanggo awo jaramq endi awo.' Yim tamo kalil ingi uyeqnuq qaji nanggo ñamgalaq di ni

ñam ti sqam. ¹¹ Tamo kalil nanngo segi ñam soqteqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanngo segi ñam aguq ateqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas."

Ninggi na tamo sougetejunub qaji nanngi gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minnej, "Ni maruro atsimqa ino segi was nanngi ti ino segi kadoi nanngi ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji nanngi ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, 'Nanngi na kamba maruro atsib e metbib gilit inggi anaibqab.' ¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanngi ti tamo jejamu lainjro qaji nanngi ti tamo sinnga uge nanngi ti tamo ñam qandimo nanngi ti metnjrim bab inggi anainjre. ¹⁴ Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaq? Nanngi ni kamba inggi anaimqa keresai. Deqa mondon tamo bole bole nanngi olo subq na tigelo bati-amqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas."

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib inggi uyoqñeb qaji a qusiqa minnej, "Mondon Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanngi inggi anainjrim awoosib koba na inggi uyoqñqab. Deqa nanngi tulan areboleboleinjrim sqab." ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minnej, "Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanngi aqa maruro unqa metnjrej. ¹⁷ Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nanngi di minjrej, 'Ninggi boiy. Ingg inggi kalil gereiyosib atonub unu.' ¹⁸ Degsi minjrnaqa nanngi kalil bqa urateb. Osib minjoqñeb, 'Iga bqa keresai.' Bei na minnej, 'E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiquai. Deqa ni goiyo lanja minje, "E bqa keresai." ' ¹⁹ Bei na minnej, 'E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanngi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, "E bqa keresai." ' ²⁰ Bei na minnej, 'E bini unja bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.'

²¹ "Onaqa kanjal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanngi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiqqa minnej, 'Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo inggi inggi saiqoji nanngi ti tamo jejamu lainjro qaji nanngi ti tamo ñam qandimnjro qaji nanngi ti tamo sinnga ugeinjro qaji nanngi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.' ²² Onaqa kanjal tamo a olo gilsiqqa tamo nanngi di kalil joqsi bosiqqa aqa tamo koba minnej, 'O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanngi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.'

²³ "Onaqa goiyo lanja na olo aqa kanjal tamo qarinyosiqqa minnej, 'Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanngi joqsim boiy. Nanngi kalil babqa ijo tal magwas. ²⁴ E ni mermqai. Tamo nanngi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanngi ijo maruro unqasai.'"

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiqqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi a dauryosib aiyoqñeb. Deqa a bulosiqqa nanngi endegsi minjrej, ²⁶ "Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñaun, aqa angoro nanngi, aqa was nanngi, aqa jaja nanngi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo angoro sqqa keresai. ²⁷ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboiosim e daurbqasai di a ijo angoro sqqa keresai."

²⁸ Osiqa nanngi endegsi minjrej, "Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. ²⁹ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanngi unsib a kikiyosib minjqab, 'Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.' Yim a jemaiyqas.

³¹ "Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, 'Ijo qaja tamo 10 tausen nanngi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanngi ñumsib winjrqqa kere kiyo?' ³² A degsi are qalsim marqas, 'E na mandor di qoto bunyqa keresai.' Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanngi qarijnjrim gilsib mandor di minjqab, 'Ungum, iga qotqa uratonum.'

³³ "Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi inggi inggi kalil uratqasai di a ijo angoro sqqa keresai."

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Bar a bole. Ingg di bar atoqñib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inggi kiye na olo qajararatqas? Di keresai.

³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

15 Bati bei takis o qaji tamo nanngi ti une tamo nanngi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. ² Koroonaqqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus yomuiyosib mareb, "Yesus a une tamo nanngi joqoqnsiqqa koba na inggi uyeqñub."

³ Degsib marnabqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁴ "Tamo bei aqa kaja 100 nanngi ñinj uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanngi uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. ⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiosim. ⁶ Qoboiosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanngi ti aqa qure qujai nanngi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ninggi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninggi e ombla areboleboleigim sqom!' " ⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bu-

lyqas di lanj goge dia nangi a qa tulanj areboleboleinjrqas. Tamo 99 nangi mareq nub, 'Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.' Nangj qa lanj goge dia nangi areboleboleinjrqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nangj a qa tulanj areboleboleinjrqas."

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Uña bei aqa meniñ silali 10 soqnmqqa meniñ silali qujai loumimqqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas.

⁹ Itosim gilsim aqa was nangj ti aqa qure qujai nangj ti kalil koroinjrsimqqa minjrqas, 'Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa niñgi e ombla areboleboleigim sqom!'" ¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lanj anjgro nangj a qa tulanj areboleboleinjrqas."

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei aqa ñiri aiyel soqneb. ¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, 'O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.' Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. ¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqqa silali osiq tigelosiqqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqqa aqa silali kalil uyekritej. ¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a ingi tulanj saiiyej. ¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, 'Ni ijo bel taqatnjroqnsim ingi anainjroqne.' ¹⁶ Onaqa a bel nangj taqatnjroqnsiqqa ingi anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, 'E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nangj ingi oto uratoqnbqqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnsiqas.' A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na ingi anaiyosaiqnej deqa.

¹⁷ "Osiqa olo are qalej, 'E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nangj ingi koba uyeq nub. E segi qujai mam na moiqa laqnum. ¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, "O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. ¹⁹ Deqa e ino anjgro sqa keresai. Deqa ni marimqqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqnqai.'" ²⁰ Degsi are qalsiqqa tigelosiqqa aqa abu aqaq olo aiyej.

"Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulanj dulosiqqa urur ti gilsiq a soqonyosiqqa qalaqalaiyoqnsiqqa kundogyoqnej. ²¹ Onaqa minjej, 'O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anjgro sqa keresai.' ²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanjal tamo qudei nangj minjrej, 'Ningi urur ti gilsib gara jugo tulanj boledamu olekoba di osi bosib jigeti. Banrinj dego osi bosib aqa banj duq di jigeti. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenjeti. ²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. ²⁴ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anjgro yala a moijobulosiq olo ñambile sosiq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.'

Degsi minjnaqa nangj aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqneb.

²⁵ "Ariya ñiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomysiqqa nangj areboleboleinjrnaq lou tueq nab qusiqqa kanjal anjgro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, 'Nangj kiyaaqa lou tueq nub?'

²⁷ Degsi nenemyonaqa kanjal anjgro dena minjej, 'Ino was yala a olo bqo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nangj uyoqnsib areboleboleinjrnaq lou tueq nub. Aqa anjgro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueq nub.' ²⁸ Degsi minjnaq qusiqqa ñiriñosiq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqqa minjej, 'O ijo anjgro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim ingi uysim areboleboleigim sqom.' ²⁹ Onaqa ñiri koba a na kamba aqa abu minjej, 'O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjyosaiqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiqnum. E ijo kadoi nangj ti koba na areboleboleigosaieqnu. ³⁰ Ariya ino anjgro yala a na ino ñoro osiqqa gam qaji uña nangj ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqoqa ni a qa tulanj areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.'

³¹ "Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, 'O ijo anjgro, ni gaigai e ombla unum. Ijo ingi ingi kalil di ino dego. ³² Ariya bini iga maruro atsimqqa areboleboleiqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moijobulosiq olo ñambile sosiq bqo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.'"

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

16 Osiqa Yesus a olo aqa anjgro nangj endegsi minjrej, "Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, 'Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil lanja uyeqnu.' ² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, 'Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonom qaji di sisiosim merbimqa e gegerere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.'

³ "Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nangj minjrit silali lanja ebqab di e jemaibqas. ⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nangj a kamba olo yqajqa minjeb qaji nangj di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nangj e qa tulanj areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqqa tamo nangj dena e osib nango talq di e gegerereiboqnqab.' ⁵ A degsi are qalsiqqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nangj metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' ⁶ Onaqa minjej, 'E gorenj kulum 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, 'Ni olo gorenj kulum 50 segi nengrenye.' ⁷ Osiqa

tamo bei nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' Onaqa minnej, 'E bem sum aqa qur 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minnej, 'Ni olo bem sum aqa qur 80 segi nengrenye.'

⁸"Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisan di poiyoonaqa aqa ñam soqtosiq minnej, 'Ni keretonum.' Degsi minnej. Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisan di yej. Deqa ningi quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹"Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanji kumbra bole enjroqnb nanji ningi qa tulan areboleboleinjroqnas. Yim bunuqna ningi moisis mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ningi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ningi gegerereingwas.

¹⁰"Ningi ñoro kiñala gegerere taqatqab di ningi ñoro qelikoba dego gegerere taqatqab. Ariya ningi ñoro kiñala gegerere taqatqasai di ningi ñoro qelikoba dego gegerere taqatqasai. ¹¹Ningi mandam qaji ñoro uge gegerere taqatqasai di ningi lan qure qaji ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na lan qure qaji ñoro nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹²Ningi tamo bei aqa ñoro gegerere taqatqasai di ningi nunjo segi ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³"Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanji wauetnrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalayosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanji wauetnrqqa keresai."

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴Onaqa Farisi nanji Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanji bati gaigai silali oqnaqqa are koba soqnej. Utru deqa nanji Yesus yomuiyeb. ¹⁵Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi are qaleqnb, 'Iga kumbra bole bole lan baban na yoqnim tamo ungasari nanji na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.' Ningi degsib are qaleqnb. Di gisan. Nunjo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanji deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulan ugedamu.

¹⁶"Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqneb dena bosib bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanji Qotei aqa anjam bole palonteqnb. Palonteqnab tamo ungasari kalil nanji Qotei na taqatnrjsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqnb.

¹⁷"Lan ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai."

Tamo bei na aqa ñauñ uratqa anjam

¹⁸Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na aqa ñauñ uratosim olo unja bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Unja bei dego aqa gumbulun na a ura-timqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena unja di kumbra ugeq waiyqo."

Ñoro tamo Lasarus wo nanjo sa anjam

¹⁹Osiqa Yesus a olo marej, "Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa ingi bole bole uyoqnsiq soqnej. ²⁰Aqa tal meq di tamo bei ingi tulan saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awoqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. ²¹Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a ingi uyeqnaqa ñengi ululoneqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ aiyeqnaqa bauñ nanji boqnsib nanjo meñ na yu bilgetoqneb.

²²"Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib aqa qunur osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. ²³Subq atnabqa aqa qunur aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatinj kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minnej, 'O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulan kanjanjoqnsim jaqatinj koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo meñq di atimqa kiñala ulilibqas.'

²⁵"Onaqa Abraham na minnej, 'O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni ingi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a ingi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatinj koba eqnum. ²⁶Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di subguma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nunjoq bqa keresai. Ningi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.'

²⁷"Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minnej, 'O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanji saidnrjmqa nanji sawa uge endeq bqasai.' ²⁹Onaqa Abraham na minnej, 'Ino was nanji Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam dego qalieonub. Nanji anjam di dauryqab di kere.' ³⁰Onaqa ñoro tamo dena olo minnej, 'O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqa di nanji qusib are bulyosib dauryqab.'

³¹"Onaqa Abraham na minnej, 'Tamo nanji Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanji anjam minjrqa di dego nanji qusib are bulyqasai.'"

Tamo a Yesus aqa angoro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas

17 Osiqa Yesus na aqa angoro nanngi olo endegsi minjrej, "Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanngi kumbra di yoqnaqab qaji nanngi tulan padalougetqab. ² Iga tamo deqaji nanngi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanngo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanngi bunuqna angoro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ "Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, 'Une di urat.' Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyo-time. ⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnaqas, 'O was, e kumbra grotonum.' Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyo-time."

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi na minjrej, "O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime." ⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, "Nunngo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi subar endi minjibqa a nunngo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas."

Yesus a kangal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na aqa kangal tamo qarinyonaqa gilsiqqa aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanngi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? 'Ni namo ingi uye' degsi minjqas e? Sai. ⁸ A minjqas, 'Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uyt menet-bimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.' A na aqa kangal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kangal tamo lanaj deqa. ⁹ Kangal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim 'Ni keretonum' degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kangal tamo lanaj deqa. ¹⁰ Dego kere ningi Qotei aqa kangal tamo sosibqa wau kalil a na ningi engoqnaqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, 'Iga kangal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.'"

Yesus a tamo 10 nanngo jejamu yu na ugeleñej qaji nanngi boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej. ¹² Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanngo jejamu yu na ugeleñej qaji nanngi bosib Yesus itosibqa nanngi kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjrej, "O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige." ¹⁴ Onaqa Yesus a nanngi unjrnsiqqa minjrej, "Ninggi olo puluosib aisib nunngo jejamu atra tamo nanngi osornjriy." Degsi minjrnsiqqa nanngi aiyoqnsi-

bqa gamq di nanngo yu kalil mosoonaaqa nanngo jejamu boleonaq uneb. ¹⁵ Onaqa nanngo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelej ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej. ¹⁶ Gilsiqqa Yesus aqa sinjgaq di sinjga pulutosiqqa binjyosiq minjrej, "O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum." Tamo di a Samaria qaji. ¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, "E na tamo 10 nanngo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqa. Tamo 9 nanngi qabi unub? ¹⁸ Nanngi olo ijoq bosai. Nanngi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo." ¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minjrej, "Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilattonum deqa ino jejamu boleqo."

Mondor Tamo Angro a lan qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanngi Yesus endegsib nenemyeb, "Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas?" Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnimqa manjwa bei namoqna bam ningi unqasai. ²¹ Tamo bei na endegsi mernjwasai, 'Ninggi uniy, Mandor Koba a bqa agiende,' o 'Mandor Koba a bqa agide.' Degyqasai. Ninggi quiy. Bini Qotei a nunngo ambleq endi Mandor Koba unu."

²² Osiqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "E Tamo Angro. Bati bei brantimqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. ²³ Tamo qudei na ningi gisanqoqnsib mernjgoqnaqab, 'Ninggi uniy. Tamo Angro bqa agide,' o 'Tamo Angro bqa agiende.' Degsib mernjgoqnaqab ningi nanngi daurnjraib. ²⁴ Kola minjaleqnaqa lan kalil suwanjnu dego kere mondor e Tamo Angro brantitqa tamo ungasari kalil nanngi e nubqab. ²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi na e qoreibosib jaqatnj koba ebqab.

²⁶ "Noa aqa bati qa tamo ungasari nanngi kumbra yoqneq dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanngi kumbra degyoqnaqab. ²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanngi ingi ti ya ti uyoqnsib unqa ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqqa mandam ya maqonaqa nanngi kalil moreñekriteb. ²⁸ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanngi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneq. Nanngi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulanjnaqa ñamyuwo ti meniñ pulon ti lan goge na awa bul aisiqqa Sodom tamo ungasari kalil nanngi padalnjrej. ³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanngi kumbra degyoqnsib soqnbqa e Tamo Angro brantqai.

³¹ "Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraiyoqjatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqjatebe. ³² Kumbra nami Lot aqa ñaun aqaq di brantej qaji ningi deqa are qaliy. ³³ Tamo bei a aqa segi ñambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas.

Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ "E ningi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di njerenje-soqnibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁵ Uña aiyel tal qujaiq di saplanj gereiy-oqnbqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas." Yesus na aqa angoro nanngi anjam degsi minjrej. ³⁷ Onaqa nanngi na kamba nenemyeb, "O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?" Onaqa Yesus a nanngi yawo anjam endegsi minjrej, "Tamo nanngo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanngi koroqab."

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

18 Yesus aqa angoro nanngi bati gaigai Qotei pailyoqnb asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaioqnej. A tamo ungasari nanngi qa dego are qalosaiioqnej. ³ Qure dia uña qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqqa minjoqnej, 'Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryalbosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.' ⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, 'Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo ungasari nanngi qa are qalosaieqnum. ⁵ Ariya uña qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqqa merbeqnu, "Ni aqaryaiibe." A merbo gaigai yeqnu deqa unqum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulanj asgibo uge."

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, "Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ningi quiy. ⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnejrej qaji nanngi qolo ti qanam ti pailyoqnb di a nanngo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanngi urur aqaryainjrqas. ⁸ E ningi merngwai. Qotei na nanngi urur aqaryainjroqatqas. Ariya mondonj e Tamo Angro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi e qa nanngo areqalo singilatosib soqnib degsi unqai e?"

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanngi aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nanngi mareqnu, "Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanngi unub dego sai." Yesus na tamo deqaji nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, ¹⁰ "Tamo aiyel nanngi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. ¹¹ Nanngi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqqa endegsi pailyej, 'O Qotei, e tamo qudei nanngi unub dego sai. E gisanj na tamo ungasari nanngi silali yainjro-saieqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. ¹² E gaigai ni pailmqqa oqnsim ingi ti ya ti urate-

qnum. E ijo segi ingi ingi kalil potelenjoqnsim oto bei na atraimeqnum.' ¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqqa lanj goge koqyosim pailyqajqa jemaionaqqa turuosiqqa are soqonyosiqqa marej, 'O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.' Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej."

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqqa olo minjrej, "E ningi merngwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaya? Tamo kalil nanngo segi ñam soqteqnu qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanngo segi ñam aguq ateqnu qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas."

Yesus a marej, "Angro du du nanngi ijo areq bqajqa saidnjraib"

¹⁵ Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angoro du du ti angoro mom ti joqsib Yesus na aqa banj nanngo gateq di atetnjrqqa marsib aqa areq beb. Beqnbqa Yesus aqa angoro nanngi na saidnjrsib minjrej, "Nungo angoro du du nanngi joqsib endeq baib." ¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na angoro du du nanngi di metnjrej. Osiqa aqa angoro nanngi minjrej, "Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angoro du du bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. ¹⁷ E bole merngwai. Ningi angoro du du nanngi bul sqasai di Qotei a ningi osim taqatngwasai. Deqa a nungo Mandor Koba sqasai dego."

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, "O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa nambile gaigai sqai?" ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni kiyaya e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. 'Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.'" ²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minjej, "E angoro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum." ²² Degsi minjnaq qusiqqa kamba minjej, "Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam." ²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqqa are gulbekobaiyej. Di kiyaya? A ingi ingi koba ti soqnej deqa. ²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, "Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulanj banngi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari

inggi inggi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwjajqa tulan nanngi koba.”²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanngi na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenjamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenja kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaja Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inggi inggi kalil uratosim ni daurmeqnum.”²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa njan, aqa was nanngi, aqa ai abu nanngi, aqa angro nanngi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inggi inggi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondonj a nambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanngi joqsiaq segitnjrsiaq endegsi minjrej, “Ninggi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem ayeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas.”³² Agi tamo qudei na e ojqab. E ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misil-ijboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqnbqab.³³ Osib e kumbainbosib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”³⁴ Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrnaja qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanngi gegerere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam nambile qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiaq tamo ungasari nanngi silali qa njlnjroqnej.³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib qatronoqnsib ayeqnbqab tamo dena qusiaq nenemnjrej, “Ninggi kiyaaqa qatronoqnsib?”³⁷ Onaqa nanngi na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a ayeqnu.”³⁸ Degsi minjnabqa a tulan lelenosiaq marej, “O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.”³⁹ Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanngi na tamo di njrintosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.”⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiaq tamo ungasari nanngi minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanngi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej,⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minnej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”⁴² Onaqa Yesus na minnej, “Ni e qa ino areqalo singilatunum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.”⁴³ Degsi minjnaja aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soq-tosiaq tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo un-

gasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

Yesus a Sakius aqa talq gilej

19 Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiq qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanngo gate. A fiuro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanngi na sawa getenteb deqa.⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo ungasari kalil nanngi burnjrsiaq namoosiq gam qalaq di nam bei oqsiaq nam atej. Nam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e gegerere unqai.”⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minnej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.”⁶ Degsi minjnaja a qusiaq mandamq ayoqujatosisqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiaq omba na aqa talq gileb.⁷ Gileqnbqab tamo ungasari kalil nanngi di unsib njrintosib mareb, “Ninggi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.”⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiaq Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inggi inggi kalil ambleq na potosiy tamo inggi inggi saiqojai nanngi jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.”⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiaq tamo ungasari nanngi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanngi ti elenqo.”¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanngi namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?”¹² Nanngi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanngi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanngo mandor sosiy nanngi taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiaq sawa isaq gilej.”¹³ A gilqa osiaq aqa kangal tamo 10 nanngi metnjrnaja aqa areq bonabqa nanngi segi segi 20 kina enjrsiaq minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiaq sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanngi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanngi qarinjrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanngi minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’¹⁵ Ariya sawa deqaji nanngi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kangal tamo nanngi wauqa silali enjrej qaji nanngi metnjrej. Metnjrnaja nanngi

aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami silali engem qaji dena ningi wauoqneb olo silali di osorbiy.'

¹⁶ "Onaqa kangal tamo deqaji bei a bosiq minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wauoq-namqa olo 200 kina brantej agiende.' ¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kangal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

¹⁸ "Onaqa kangal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wauoqnamqa olo 100 kina brantej agiende.' ¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

²⁰ "Onaqa kangal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñengi na dalaosim atnam soqnej. ²¹ E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nangi wauoqneb silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.'

²² "Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, 'Ni kangal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njirin ani. Tamo qudei nangi wauoqneb silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²³ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.' ²⁴ Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi minjrej, 'Ningi aqa 20 kina di yayiosibqa kangal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.' ²⁵ Onaqa nangi na minjeb, 'O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?'

²⁶ "Onaqa tamo koba a na minjrej, 'E ningi merngwai. Tamo a wau geregere taqatoqnaq di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnaq. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas.' ²⁷ Osiqa minjrej, 'Tamo nangi e qa jeu ateb qaji nangi di joqsib boiy. Nangi e qa mareb, "Tamo di a gago mandor ataib." Deqa tamo nangi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nangi ñumib moreñqab.'"

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq ayoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiq aqa angro aiyej qarinyjsiqa minjrej, "Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Ningi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. ³¹ Ningi sil palontoqnaq tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?' Degsi nen-

emngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.'"

³² Yesus a nangi aiyej degsi minjrsiq qarinyjraqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb. ³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nangi na nangi aiyej nenemnjreb, "Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?" ³⁴ Degsi nenemnjrabqa nangi aiyej na kamba minjreb, "Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo."

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nangi aiyej donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nangi segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. ³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwewosi aiyeqnaqa tamo ungasari nangi nangi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb. ³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa angro gargakoba nangi tulan areboleboleinjreqnaqa lelenjoqneb. Yesus a nami manwa gargakoba yeqnaqa nangi unoqneb deqa nangi Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ³⁸ "Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan soqtoqnaq! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas."

³⁹ Onaqa tamo ungasari nangi ambleq dena Farisi qudei nangi tigelosib Yesus minjeb, "O Qalie Tamo, ni ino angro nangi medabu getentetnjrime." ⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo angro nangi medabu getentqab di meniñ nangi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnaq."

Yesus a Jerusalem nangi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej. ⁴² Akamosiq marej, "O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ningi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ningi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ningi qa uliejunu deqa ningi qalieqa keresai. ⁴³ Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa keresaiingwas. Amqa nangi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segiseqiqab. Jeu tamo nangi bosib ningi degngwab. Di kiyaaqa? Qotei na ningi aqaryaingwajqa bati brantqo di ningi poingosai deqa."

Tamo ungasari nangi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq ñam atej di tamo ungasari gargakoba nangi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nangi winjraqa jaraiyeb. ⁴⁶ Nangi jaraiyeqnaq Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, 'Ijo tal endi pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nangi tal bulqo."

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus qalib moiqaqqa gam nãamoqne. ⁴⁸ Ariya tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanngi Yesus qalib moiqaqqa gam nãamonab ugeinjrej.

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, "Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

20 Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti bosib nenemyeb, "Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqme deqa ni wau endi yeqnum?" ³ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ninggi nenemngitqa ninggi e merbiy. ⁴ Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ninggi na merbiy." ⁵ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqne, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinyej' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaqa ninggi Jon aqa anjam quetosai?' ⁶ Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qarinyej' degsi minjqom di tamo ungasari nanngi nãirinõsib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaqa? Nanngi mareqñub, 'Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.'" ⁷ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjrej, "Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai." ⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninggi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ninggi merngwasai."

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenõsisaq wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau urateñjrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej. ¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiq minjrej, 'Wau lanja na e qarinqbõq bonum. Deqa ninggi wain gei ebibqa e na osi gilqai.' Degsi minjrnãqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej. ¹² Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. ¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, 'E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaye-qnum qaji di qarinyit aiqas nanngi aqa anjam quetqab.' ¹⁴ Degsi are qalsiqqa aqa segi nãiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bõqo endi wau lanja aqa segi nãiri. A na aqa abu aqa inggi inggi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.' ¹⁵ Degsib

marsibqa wau lanja aqa nãiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalñab moiyej.

"Deqa ninggi kiyeñsib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyeñjrnãqas? ¹⁶ E ninggi merngwai. A bosim nanngi nãumsim moiotos-njrnãqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di urateñjrimqa nanngi na kamba taqatesqab." Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrnãqa nanngi qusib minjrej, "Wau taqato tamo nanngi kumbra uge di yaib."

¹⁷ Onaqa Yesus na nanngi koqñjrsiqqa minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ninggi poiñgwo e? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqñsibqa uge qa marsib taqal waiyeñ. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.'

¹⁸ Ninggi quiy. Tamo ungasari ululoñõsib tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu giñgenyqas. Ariya tal ai di uloñõsim tamo ungasari qudei nanngoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrnãqas."

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanngo jejamuq di une qameteñjrej. Nanngi degsib qalieosib deqa minjñiq oqeteñjrnãqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa nanngi Yesus ojqa uratosib jaraiyeñ.

"Iga Sisar takis yqom e?"

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus koqyesoqneñ. Osib endegsib are qaleb, "Iga tamo qudei qarinqñrnãqam nanngi Yesus aqa areq gilsib gisanyosib anjam bei nenemyibqa a nanngi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanngo gate aqa banq di atqom." Nanngi degsib are qalsibqa tamo qudei qarinqñrnãqam nanngi Yesus aqa areq gileb. ²¹ Gilsib minjrej, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqñsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo nãam ti nanngi anjam bei minjroqñsim olo tamo nãam saiqõji nanngi anjam bei minjrosãieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. ²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyeñsib are qalonum?" ²³ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoñãqa minjrej, ²⁴ "Ninggi meniñ silali bei osorbij." Degsi minjrnãqa nanngi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqqa minjrej, "Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti nãam ti unu?" Onaqa nanngi na minjrej, "Di Sisar aqa." ²⁵ Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inggi inggi a qa olo yiy. Qotei aqa inggi inggi a qa olo yiy." ²⁶ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan pruguetosib mequmosib soqneñ. Tamo ungasari nanngo nãamdamuq di nanngi Yesus gisanyib a anjam bei grotqa wiyonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqñub, "Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai." ²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, 'Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ anğro saiqoji soqñimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.' Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqñeb. Nanğgo was matu a uña osiqa moiyej. A anğro saiqoji. ³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. ³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji. ³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ³³ Deqa ni iga merge. Mondorñ subq na tigelobatiamaqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tirtin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb."

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Mandamq endi tamo nanği uñateqñub. Uña nanği tamoteqñub. ³⁵ Ariya mondorñ tamo unğasari Qotei na subq na tigelqa giltñrej qaji nanği subq na tigelosibqa nanği tamotqasai. Nanği uñatqasai. ³⁶ Nanği lanğro bul lanğa sqab. Qotei na nanği subq na tigelñjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqa keresai. ³⁷ Ningi quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nengrenyej, 'Ñam mariñ miligiq di puloñeqnaqa Qotei a ñam puloñq di sosiqa Moses metosiq minjej, "E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei." ³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanğgo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanğgo Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub." ³⁹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, "O Qalie Tamo, ino anjam di bole."

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, "Dal anjam qalie tamo nanği kiyaaqa mareqñub, 'Kristus a Devit aqa ñiri?' ⁴² Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nengrenyej, 'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, "Ni ijo banğ woq endi awo. Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatñjroqñam." ⁴⁴ Ningi uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?"

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqñub

⁴⁵ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej, ⁴⁶ "Ningi dal anjam qalie tamo nanğgo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanğgo ñam soqtetñjrsib banğ ojetñjraqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nanği Qotei tal miligiq di, goiy kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanğgo awo jaramq di awoqajqa tulanğ areboleboleinjeqñu. ⁴⁷ Nanği uña qobul nanği gisaññjroqñsibqa nanğgo tal ti ingi ingi ti lanğa yainjeqñub. Osib tamo unğasari nanği na unjrsib nanğgo ñam soqtetñjraqajqa deqa pai-lyo olekokba yeqñub. Deqa mondorñ Qotei na nanği awai tulanğ ugedamu enjrqas."

Uña qobul aqa silali kiñala soqñej di Qotei yekritej

21 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqñej. ² Onaqa uña qobul bei ñoro tulanğ saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anğro nanği minjrej, ³ "E bole merñgwai. Uña qobul endi a ñoro tulanğ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği buññjrsiqa silali kobaquja atqo. ⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulanğ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo."

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulanğ boledamu. Qotei atraiyqajqa ingi ingi ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb." Onaqa Yesus na kamba minjrej, ⁶ "Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulanğ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab."

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nene-myeb, "O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, 'Bati di jojomqo?'" ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib maroqñqab, 'E Kristus.' Qudei maroqñqab, 'Kristus bqajqa bati agi jojomqo.' Degsib gisañosib maroqñibqa ningi nanği daurnjraib. ⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği anğ na qotokobaoqñqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, 'Kumbra di brantqas.' Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas."

¹⁰ Yesus a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, "Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor kokba

qudei nanġi dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nanġi qoto itnjroqnaqab. ¹¹ Sawa bei beiq di mimiġ kokba ti ma uge ti mam ti iġġi saio bati brantelenqas. Lanġ goge di maŋwa bei bei brantoenqibqa tamo unġasari nanġi unoqnsib ulaugetoqnaqab.

¹² "Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmqqa Juda nanġi na bosib niġġi jeutnġoqnsib ugeugeiġoqnsib ojelejoqnaqab. Ojelejoqnsib anjam pegiyo talq di niġġi tigeltnġoqnsib tonto talq di breiġoqnaqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib niġġi joqoqnsib Rom nanġo mandor ti nanġo gate ti nanġo ulatamuq di niġġi tigeltnġoqnaqab. ¹³ Yimqa gam dena niġġi ijo anjam bole palontoqnsib nanġi minjroqnaqab. ¹⁴ Deqa niġġi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib. ¹⁵ E segi na nunġo medabu siġġilatetnġosiy powo enġitqa niġġi kamba anjam minjroqnaqab. Minjroqnaqab nanġi nunġo anjam di gotranjyqa yoqnaqab ugeiġroqnaqas.

¹⁶ "Bati deqa nunġo ai abu nanġi ti nunġo was nanġi ti nunġo leŋ nanġi ti nunġo kadoi nanġi ti tigeloqnsib niġġi ojelejoqnsib jeu tamo nanġo banġ di atelejoqnaqab. Osib niġġi qudei lunġoqnaqab morejoqnaqab. ¹⁷ Niġġi ijo ñam ugeunub deqa tamo unġasari kalil nanġi niġġi qa tulanġ ugeuqnsib jeutnġoqnaqab. ¹⁸ Ariya Qotei na niġġi geregere taqatnġoqnaqas deqa ijo anġro bei padalqasai. Niġġi kalil bole sqab. Nunġo gate banġa bei dego ugeqasai. ¹⁹ Deqa niġġi gulbe di qoboioqnsib siġġila na tigelesoqniy. Sosib dena niġġi nambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanġi Jerusalem qure niñaqyqab

²⁰ "Bunuqna qaja tamo nanġi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnaqab niġġi unsibqa endegsib qalieqab, 'Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.' ²¹ Bati deqa tamo unġasari Judia sawaq di unub qaji nanġi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo unġasari wauq di, gamq di unub qaji nanġi olo puluosib qureq baib. Nanġi torei dena jaraiyoqujatebe. ²² Bati deqa Qotei na tamo unġasari nanġo une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenġrenjyeb qaji di aqa damu brantqas. ²³ O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjiġ Juda nanġoq aiyimqa gulbe tulanġ kobaquja nanġo mandamq di brantqas. Deqa uŋa gumanġ ti uŋa anġro mom ti nanġi jaraiyo banġioqnsib gulbe gargekoba oqnaqab. ²⁴ Jeu tamo nanġi bosib Juda nanġi serie na ñumoqnaqab morejoqnaqab. Osib qudei ojelejosib joqnsib sawa bei beiq di uratnjroqnaqab. Tamo Juda sai nanġi bosib Jerusalem tulanġ niñaqyosib siġġila na taqatesqab. Taqatesoqnaqab bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanġi olo taqal breiġjqas.

Tamo Anġro a siġġila ti lanġi ti lanġi na mandamq aiqas

²⁵ "Bati deqa seŋ ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanġi ululoŋosib mandamq aiyeleŋqab. Yuwal

dego korkortosim anjam atoqnaqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanġi quoqnaqab areqalo niñaqyetenjroqnmqqa nanġi tulanġ ulaugetoqnaqab. ²⁶ Lanġ goge di iġġi iġġi kalil renġinjeleŋamqqa tamo unġasari nanġi unsib maroqnaqab, 'Bole, gulbe oqa batiqo.' Nanġi degsib maroqnsib ulaugetoqnsib njam eririqnjroqnaqas. ²⁷ Bati deqa e Tamo Anġro siġġila ti rianġ koba ti lanġi na mandamq aiyoqnaqab tamo unġasari nanġi tarosib e nubqab. ²⁸ Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmqqa niġġi ulaaib. Niġġi tigelosib tarosib njam atoqniy. Di kiyaaqa? Qotei na niġġi awaiġim niġġi bole sqajqa bati jojomqo deqa."

Niġġi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁹ Osiaqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, "Niġġi qura ti njam kalil ti unjriy. ³⁰ Njam banġa qalsim olo ñal-guyoqnmqqa niġġi unsib qalieqab, 'Seŋ aqa bati jojomqo.' ³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merġonum qaji endi brantimqqa niġġi unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrisim nanġo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.'

³² "E bole merġwai. Tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġi kalil moreŋosaisoqnaqab kumbra kalil e ubtosim merġonum qaji endi brantelenqas. ³³ Lanġ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Niġġi geregere njam atsib soqniye

³⁴ Osiaqa Yesus a olo marej, "Niġġi geregere njam atsib soqniy. Niġġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunġo segi jejamu qa iġġi iġġi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim niġġi pruatnġo uge. ³⁵ Od, bati uge di bosim tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġoq di brantoujatqas. ³⁶ Deqa niġġi gaigai njam atoqnsib Qotei pai-lyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a siġġila enġoqnmqqa kumbra kalil brantelenqas qaji di niġġi na britosib e Tamo Anġro ijo ulatamuq di tigelesqab." Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiaqa tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqqa mana ñam Oliv di njeioqnej. ³⁸ Tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigeloqnsibqa atra tal miligiq giloqneqab.

Judas a Yesus osim jeu tamo nanġo banġ di atqas

22 Onaqa Juda nanġo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyyajqa Bati. Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnaqabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Yesus qalsib moiyoqajqa gam njamqneqab. Di kiyaaqa? Nanġi tamo unġasari nanġi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa anġro 12 nanġi deqaji bei. ⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyon-

aqa tigelosiq atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanqi ti nanqoq gilsiq minjrej, "E Yesus osiy nunqo banq di atqai." ⁵ Degsi minjrnaqa nanqi areboleboleinjrnaqa minjeb, "Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom." ⁶ Degsi minjnabqa a nanqo anjam di qusiq minjrej, "Di kere." Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam nqamoqnej. A are qalej, "Yesus a tamo ungasari nanqi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy juda tamo kokba nanqo banq di atqai."

Pita Jon wo nanqi yori bati aqa ingi ingi gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, "Ningi kaja du du nanqi nqumelenqosib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai." Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa juda nanqi mareb, "Iga kaja du du nanqi nqumelenqosim Qotei atraiyqom." ⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanqi minjrej, "Bini yori bati koba. Deqa ningi ayel aisib gago ingi ingi gereiyetgibqa iga koba na ingi uyqom." ⁹ Onaqa nanqi ayel na minjeb, "Ni iga merge. Iga aisim tal qabia ingi ingi gereiyqom?" ¹⁰ Onaqa Yesus na nanqi ayel qarinqjrsiq minjrej, "Ningi ayel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiosim giloqnm gamq di itosib dauryiy. Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "E ijo anqro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?" ' ¹² Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenqeb unu. Ningi ayel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenqoiy." ¹³ Onaqa nanqi ayel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil gereiyelenqeb.

Yesus na aqa anqro nanqi bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa ingi uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ti koba na awoosib ingi uyoqneb. ¹⁵ Nanqi ingi uyoqnsibqa Yesus na nanqi endegsi minjrej, "E jaqatin osaiunum. Deqa e ningi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa tulan areboleboleibqo. ¹⁶ E ningi merngwai. E ingi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nunqo Mandor Koba soqnimqa ingi endi aqa utru e na geregere babtosiyo olo uyqai." ¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiq Qotei pailyosiq aqa anqro nanqi endegsi minjrej, "Ningi wain gambanq endi osib uyiy. ¹⁸ E ningi merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nunqo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai." ¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiq bem osiq gingenyosiq nanqi enjrsiq minjrej, "Endi ijo jejamu. E ningi aqaryainqwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy." ²⁰ Onaqa nanqi bem uynabqa Yesus na

olo wain gambanq osiq Qotei pailyosiq minjrej, "Wain gambanq endi ijo lej. Nunqo une kobotqajqa deqa ijo lej aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²¹ Ariya ningi quiy. Ijo anqro bei na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. Anqro di agi iga koba na endego awoosim ingi uyeqnum. ²² E Tamo Anqro. Deqa Qotei na nami merbej, 'Ni moiqam.' A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anqro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas." ²³ Yesus na aqa anqro nanqi degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, "Anqro yai a kumbra di yqas?"

Yesus aqa anqro nanqi njirinqosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi segi segi njirinqosib yai a anqro kalil bunjrsim nqam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnum qaji nanqi njirinq na sawa taqateqnum. Yeqnab tamo ungasari nanqi na nanqo nqam soqtoqnsib mareqnum, 'Nanqi sawa taqato tamo bole.' ²⁶ Ariya kumbra di nunqoq di saiq. Nunqo ambleq di anqro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanqaj bul soqnem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunqo ambleq di anqro bei a nqam ti sqa marsimqa a mati nunqo wau tamo soqnem. Osimqa a nqam ti sqas. ²⁷ Ningi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq ingi uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq ingi suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq ingi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunqo ambleq endi sosim ningi wauetngqeqnum.

²⁸ "O ijo anqro, e gulbe qoboieqnam ningi e uratbo-saieqnum. Ningi e beterbeqnum. ²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ningi mandor atelenqai. ³⁰ Osiy mondonj e nunqo Mandor Koba sosiy ningi koba na ingi ti ya ti uyoqngom. Yimqa ningi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa anqro 12 nanqo moma kalil nanqi taqatnjroqngab."

Pita a gisanqalubtosim marqas, "E Yesus qaliesai"

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo anqro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq wainqwa marqo. Ningi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunqo areqalo tenemtosisim qalieqajqa deqa ningi uneq wainqwa marqo. Agi tamo nanqi bem sum nqoroqnsib damu elenqnum dego kere. ³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, 'O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.' E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanqi singilatnjroqngam."

³³ Onaqa Pita na Yesus minjrej, "O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morengom. E ulaqasai." ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnmqa ni gisanqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai.'"

Yesus aqa angoro nangi silali ti qaqun ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angoro nangi endegsi minjrej, "E ningi nami qarinqosim merngem, 'Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ningi silali ti gilaib. Nungo qaqun aib. Singa taqal jigaib.' Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?" Onaqa nangi na minjeb, "Sai. Iga ingi bei qa truquosai." ³⁶ Onaqa a na minjrej, "Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqnim oiy. Nungo qaqun bei soqnim di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy. ³⁷ E ningi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, 'Tamo ungasari nangi marqab, "Kristus a une tamo." "' ³⁸ Onaqa Yesus aqa angoro nangi na minjeb, "O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum." Onaqa Yesus na minjrej, "Di kere."

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angoro nangi dego a dauryosib oqeb. ⁴⁰ Oqsiq nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angoro nangi minjrej, "Ningi endegsi pailiy, 'O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.'" ⁴¹ Yesus a degsi minjrsiqqa nangi uratnrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiqqa singa pulutosiq Qotei pailyej. ⁴² A endegsi pailyej, "O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye." ⁴³ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqnsiqqa a are tulanj gulbekobaiyej. Onaqa a neskobaiyosiqqa aqa nges lenj ti mandamq aiyonej. Bati deqa lanj angoro bei aisiqa Yesus taqyosiqqa singilatej. ⁴⁵ Yesus a pailyo ko-boonaqa a olo tigelosiqqa aqa angoro nango areq aisiq njam atej di nangi are gulbe na nerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, "Ningi kiyaaqqa nerenjunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqaq di gulbe dena ningi uneq waingwasai."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angoro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. ⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, "O Judas, e Tamo Angro. Tamo nangi endi e ojqajqa deqa ni na e kundoqbonum e?" ⁴⁹ Onaqa tamo nangi di Yesus ojqqa laqnabqa aqa angoro nangi unsibqa Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nangi di ñumnam morenqab." ⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angoro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala wo segi gentetej. ⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angoro nangi minjrej, "Kumbra degyai. Uratiy." Degsi minjrsiqqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nangi ti Juda gate nangi ti minjrej, "E lenj ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenjosib e ojqqa bonub e?" ⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na soqnem. Bati deqa ningi yala banj waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nungoq di brantqo deqa ningi e ojonub. Endego ambru aqa singila agi brantqo."

Pita a marej, "E Yesus qaliesai"

⁵⁴ Onaqa nangi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nangi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiqqa atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nangi tal meq di njam tunjguyosib awesonabqa bosiq nangi koba na njam yoroqnej. ⁵⁶ Pita a njam yuwo areq di awesonaqa kanjal unja bei na unsiqa koqyosiq qaja tamo nangi minjrej, "Tamo endi Yesus ombla soqneb." ⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, "Unja, e tamo di qaliesai." ⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjej, "Ni dego Yesus aqa angoro bei." Onaqa Pita na minjej, "E aqa angoro sai." ⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiqqa singila na marej, "Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb." ⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, "Ni anjam maronum di e poibosai bole sai." Degsi minjnaqa tuwe anjamej. ⁶¹ Tuwe anjamonaaqqa Tamo Koba a bulosiqqa Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Bini tuwe anjamosaisoqniqqa ni gisanjoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,'" anjam deqa olo are qalsiqqa poiyonaqa tal qalaq gilsiqqa tulanj akamugetej.

Nangi na Yesus misilinyoqnsib banj na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojob qaji nangi a misilinyoqnsibqa banj na qaloqneb. ⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa njamdamu gara na qosetosib minjoqneb, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?" ⁶⁵ Degsi minjoqnsib olo misilinyoqnsib anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaqqa Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti ko-roosib Yesus osib tigelosib nenemyeb, ⁶⁷ "Ni Kristus amqa geregere merge." Onaqa a na minjrej, "E kamba anjam merngwai di ningi ijo anjam quetbqasai. ⁶⁸ E anjam bei nenemngwai di ningi olo anjam merbqasai. ⁶⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa banj woq di awesqai." ⁷⁰ Yesus a nangi degsi minjrnaqa nangi na minjeb, "Deqa ni Qotei aqa Niri e?" Onaqa a na minjrej, "Od. Anjam ningi maronub di kere." ⁷¹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib tulanj minjinyoqnsib qetnjrnaqa segi maroqneb, "Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?"

Juda tamo kokba nanġi Yesus osib Pailat aqa ulatamug di tigelteteb

23 Juda tamo kokba nanġi degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanġo gate Pailat aqa ulatamug di tigelteteb. ² Tigeltosib Pailat minjeb, "Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unġasari nanġi kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanġi mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiqa minjreqnu, 'E segi nunġo Mandor Koba. E segi Kristus.'" Juda tamo kokba nanġi degsib Yesus aqa jejamug di une qameteb. ³ Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, "Ni Juda nanġo Mandor Koba e?" Onaqa Yesus na minjeb, "Od. Anjam ni maronum di kere." ⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unġasari kalil nanġi ti minjreb, "E segi are qalonum, Yesus aqa jejamug di une bei saiqoji." ⁵ Degsi minjrnaqa nanġi na kamba minjeb, "Yesus a tamo unġasari nanġi kumbra uge dauryqajqa are tigeltetjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu."

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa nenemnjreb, "Yesus a Galili qaji tamo e?" ⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanġi na minjeb, "Od, a Galili qaji tamo." Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa minjreb, "Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas." Degsi minjrnsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamug di manwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamu unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torej mequmesoqnej. ¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti bosib Herot aqa ulatamug di tigelosib Yesus aqa jejamug di une gargekoba qamelenjoqneb. ¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanġi ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanġi gaigai jigeqnu deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. ¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanġi jeu turyeb. Nami nanġi ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, "Ninġi Yesus a namburbasq di qamiy"

¹³ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti tamo unġasari kalil nanġi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjreb, "Ninġi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, 'Tamo endi a tamo unġasari nanġi kumbra ugeq breinjreqnu.' Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninġi quonub. Une kalil ninġi aqa jejamug di qameqnu qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamug di une bei itosai.

¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamug di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninġi quiy. Ninġi Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. ¹⁶ Deqa e ijo qaja tamo nanġi minjrit nanġi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas."

¹⁸ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Pailat aqa anjam di qusibqa nanġi tulan murqumyosib minjeb, "Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqqa. Osim Barabas oqeq atsim iga ege." ¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanġi joqsiqa Rom nanġi ti qotsib tamo qudei nūmeb deqa qaja tamo nanġi Barabas osib tonto talq di waiyeb. ²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unġasari nanġi olo minjreb, "Ninġi marib e Yesus uratit gilqas." ²¹ Onaqa nanġi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, "Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!" ²² Onaqa olo minjreb, "Kiyafa Yesus qalit moiqa? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninġi Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanġi minjrit nanġi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas." ²³ Onaqa tamo unġasari nanġi olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, "Ni Yesus namburbasq di qame!" Degsib singila na Pailat minjeb nanġo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanġo anjam di dauryosiqa minjreb, "Di kere. Unġum. E na ijo qaja tamo nanġi minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqa." ²⁵ Degsi minjrnsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanġi enjreb. Osiqa tamo unġasari nanġo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanġo banq di atnaqa nanġi na aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a osib gileb.

Nanġi Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nanġi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbasq yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa nām Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo unġasari tulan gargekoba nanġi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanġo ambleq di unja qudei nanġi are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. ²⁸ Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosiqa nanġi minjreb, "O Jerusalem unġasari, ninġi e qa akamaib. Ninġi nunġo anġro nanġi qa ti ninġi segi qa ti akamoiy. ²⁹ Ninġi quiy. Bati bei brantimqa tamo nanġi endegsib marqab, 'Unja nanġo miligi ugeej qaji nanġi ti unja anġrotosaieqnu qaji nanġi ti areboleboleinjrqas. Unja anġro munġum anainjro-saieqnu qaji nanġi dego areboleboleinjrqas.' Tamo nanġi degsib marqab. ³⁰ Osib mana nanġi minjrqab, 'Ninġi bosib iga kabutgosib ulitgiy.' ³¹ O unġasari, e nām gesgi bul. Tamo nanġi na e kumbra uge ebeqnu. Tamo nanġi di nām moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nanġoq di brantqas."

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di nūmib morenqajqa marsib Yesus koba na joqnsib giloqneb.

³³ Nanġi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa nām Tamo

Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajinj tamo aiyel nanngi dego namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁴ Yesus a namburbasq goqe di sosisa a endegsi pailyej, "O Abu, ni na tamo nanngi e gaintbonub qaji nanngo une di kobotime. Nanngi une yonub di nanngi qaliesai." Bati deqa qaja tamo nanngi Yesus aqa gara elenqqa marsib giltelenjeb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na buñ-jr qas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara elenjeb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi tigelesosib Yesus koqyeqnaqqa Juda gate nanngi na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneq, "A na tamo ungasari nanngi aqaryainjroqneq. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqqa keresai. A maroqneq, 'E Qotei aqa Kristus. A na e gilt-bej.' Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem." ³⁶ Qaja tamo nanngi dego Yesus degsib misilinyoqneq. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, "Ni Juda nanngo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat." ³⁸ Osib namburbasq mutu goqeq di anjam endegsib nengrenyeb, "Tamo endi a Juda nanngo Mandor Koba."

³⁹ Onaqa bajinj tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiqqa minjeb, "Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige."

⁴⁰ Onaqa bajinj tamo bei na aqa anjam di qusiqqa njirintosiq minjeb, "Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaqqa Qotei ulaiyosai?" ⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere moreñqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji." ⁴² Osiqa Yesus minjeb, "O Yesus, mondorñ ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame." ⁴³ Onaqa Yesus na minjeb, "Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum."

Yesus a moiyej

⁴⁴ Qanam jige señ bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq señ bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqneq qaji a goqe na branjosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, "O Abu, e na ijo qunuj osim ino banq di atonum." Degsib marsiqqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nanngo gate a Yesus degsib mondor titosiq moiyej di unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqqa marej, "Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji."

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa beleñeb qaji nanngi dego Yesus degsib moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinjnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nanngo segi segi talq gilelenjeb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nanngi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleñeb qaji nanngi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainjosiq moinaq koqyoqneq.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqneq. A Juda nanngo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu. ⁵¹ A endegsi are qaloqneq, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas." A degsib are qaloqnsiq Qotei qa tarinoqnsiq soqneq. Juda gate kokba nanngi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanngi koba na anjam qososai. A nanngo anjam di uratoqneq. ⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?" ⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiyoqneq. ⁵⁴ Juda nanngo yori bati brantqa laqneq deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqneq.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleñeb qaji nanngi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb. ⁵⁶ Unsib olo puluosib nanngo talq aisib ñam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnab soqneq. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanngi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneq.

Yesus a olo subq na tigelej

24 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru ungasari nanngi olo tigelosib ñam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. ² Nanngi gilsib ñam ateb di meniñ kobaquja sub me getentesoqneq qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. ³ Unsib sub miligiq aiyeb di nanngi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. ⁴ Deqa nanngi are tulan kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanngi brantosib ungasari nanngo areq di tigelesonab unjrsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di ñam queb. Tamo aiyel di nanngo gara tulan minjalo. Onaqa nanngi na ungasari nanngi minjreb, "Ningi kiyaaqqa tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa ñameqñub?" ⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosisa bati deqa a na ningi endegsi merngej, 'E olo subq na tigelqai.' Ningi aqa anjam deqa olo are walngwo kiyo? ⁷ Agi a ningi endegsi merngej, 'E Tamo Angro ojsibqa une tamo nanngo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.'"

⁸ Onaqa ungasari nanngi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa angro 11 nanngi tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Ungasari qudei dego tamo aiyel nanngo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi sainjreb.

¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjrnabq mareb, "Ungasari nan-go anjam di lanja sa anjam." ¹² Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo pulu-siq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angro ayel nanngi Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa angro ayel nanngi Jerusalem uratosib qure bei aqa nam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. ¹⁴ Nanngi ayel giloqnsibq kumbra kalil jeu tamo nanngi na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb. ¹⁵ Gileq nabq Yesus a segi nanngoq di brantosiq nanngi koba na walwelosib giloqneb. ¹⁶ Nanngi Yesus uneb ariya nanngi a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanngi ayel endegsi nenemnjrej, "Ninngi anjam kiye maroqnsib gileq nub?" Degsi nenemnjrnaqa nanngi tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanngi ayel ulatamu tulan ugeinjrej. ¹⁸ Onaqa bei aqa nam Kliopas a na kamba Yesus minnej, "Tamo gargekoba nanngi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?" ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, "Kumbra kiye brantej?"

Onaqa nanngi ayel na minjeb, "Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nanngo namdamuq di marwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. ²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na a ojsib Rom nanngo banq di ateb. Atnabq nanngi na a osib tigeltosib minjeb, 'Ni une tamo. Deqa ni moiqam.' Degsib minjsib a osib hamburbasq di qalnab moiyej. ²¹ Iga are qalem, 'Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.'

"Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. ²² Yqoqa nobqolo ambru gago ungasari qudei nanngi Yesus aqa subq gilonub nanngi aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, 'Iga subq di lan angro qudei unjronumqa nanngi na mergonub, 'Yesus a subq na tigelqo. Deqa a hambile unu.'" Ungasari nanngi na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum. ²⁴ Tamo qudei nanngi iga koba na sonam nanngi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil ungasari nanngi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanngi Yesus aqa jejamu unosai."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Nunngo areqalo tulan truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nami maroqneb qaji di ninngi poingosai. ²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na nam kobaquja yqas." ²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di nanngi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanngi Moses ombla nanngo anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam gegerere plaltosiq minjroqnej.

²⁸ Ariya nanngi qalub koba na walwelosib qure nanngi gilqo mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanngi uratnjr-sim gam bei dauryqa laqnaqa nanngi ayel na saidyosib minjeb, "Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom." Degsi minjnabqa a nanngi ayel daurnjrsiq nanngo tal gogetosib koba na soqneb. ³⁰ Sosib awoosib ingi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiq bem gingenyosiq nanngi ayel anainjrej. ³¹ Anainjrnaqa bati deqa nanngi Yesus qa poinjrnaqa mareb, "Bole, tamo endi Yesus." Degsib marnabqa Yesus a nango ambleq na loumosiq ulanej. ³² Ulanonaq nanngi mareb, "Bole, aqa ayel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru gegerere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj."

³³ Nanngi ayel degsib marsib bati qujai deqa nanngi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angro 11 nanngi tamo qudei ti koroesonab itnjreb. ³⁴ Onaqa nanngi na nanngi ayel endegsib minjreb, "Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo." ³⁵ Degsib minjnabqa nanngi ayel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem gingenyosiq anainjrnaqa nanngi a qa poinjrej deqa ti nanngi sainjreb.

Yesus aqa angro nanngi a uneb

³⁶ Degsib sainjreq nabq Yesus a segi nango ambleq di brantosiq minjrej, "Ninngi are lawo soqniy." ³⁷ Degsi minjrnaqa nanngi kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb, "Iga buga bei unonum kiyo?" ³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninngi kiyaaq e buga qa marsib ulaosib prugonub?" ³⁹ Endi e di. Ninngi ijo ban bile unsib ijo singa unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poingwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji." ⁴⁰ Yesus na nanngi degsi minjrsiq aqa ban ti singa ti nanngi osornjrnaqa nanngi unsib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanngi olo areqalo ayeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, "Ninngi ingi bei unu e?" ⁴² Onaqa nanngi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanngo namdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiq minjrej, "E nami ninngi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, 'Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyey qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi e qa nengrenyey qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyey qaji di dego aqa damu brantqas.' E nami ninngi degsi merngoqnem." ⁴⁵ Osiqa Yesus a nango areqalo waqtetnrnaqa nanngi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru gegerere poinjrej. ⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu. ⁴⁷ Deqa ijo anjam maro tamo nanngi sawa sawa kalilq giloqnsibq dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqnib tamo ungasari nanngi quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo nam na nanngo une kobotetnrnoqnqas. O ijo angro, ninngi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunngo namdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanngi sainjroqniy. Ninngi Jerusalem endia

wau di utru atsib laqniy. ⁴⁹ Ningi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nungoq qarinyqa marej qaji di e na qariny-it nungoq bqas. Deqa ningi qure endia tariñoqniy. Tariñosib soqnibqa lan goge na Qotei aqa singila nungoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soq-

tosiqa nangi qa pailyej. ⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a met-onaq nangi uratnjrsiqa lan qureq oqej. ⁵² A lan qureq oqeqnaqa nangi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nangi olo puluosib Jerusalem aiyeb. ⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Jon

Qotei a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej

1 Tulaŋ nami ingi ingi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. ²Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. ³Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na ingi ingi kalil gereiyej. Ingi bei gam bei na brantosai. Ingi ingi kalil branteleŋeb qaji di Anjam a segi na gereiyej. ⁴Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo uŋgasari naŋgi suwantnjqnu. ⁵Puloŋ di ambruq di suwaŋeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶Tamo bei brantej aqa ŋam Jon. Qotei na a qarinqon-aq bej. ⁷A bosiq puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa. ⁸Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. ⁹Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi suwantnjqnu.

¹⁰Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandamq atej. Ariya tamo uŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinrosai. ¹¹A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai. ¹²Ariya tamo uŋgasari a areiyosib aqa ŋam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnraqa naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb. ¹³Ai abu na ŋambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴Anjam di a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ŋam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Njiri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. ¹⁵A qa nami Jon a anjam palontoqnsiq a endegsi leleŋoqnej, "E nami maroqnem, 'Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonaqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.'"

¹⁶Qotei aqa Njiri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu.

Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ gegerereigeqnu.

¹⁷Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiq anjam bole egej. ¹⁸Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Njiri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Njiri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Li-vai naŋgi ti qarinqjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni tamo yai?" ²⁰Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiq minjrej, "E Kristus sai." ²¹Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, "Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyoy?" Onaqa a na minjrej, "Sai." Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, "Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyoy?" Onaqa a na kamba minjrej, "Sai. E a sai." ²²Deqa olo nenemyeb, "Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di gegerere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qarinqonub qaji di minjrqom." ²³Onaqa Jon na minjrej, "Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi neŋgreŋyej, 'Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi minjroqnaqas, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.' 'Aisaia a nami anjam degsi neŋgreŋyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.'"

²⁴Tamo naŋgi di Farisi naŋgi na qarinqjnab Jon aqaq gileb. ²⁵Deqa naŋgi olo Jon nenemyeb, "Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaqa tamo uŋgasari naŋgi yansnjreqnum?"

²⁶Onaqa Jon na kamba minjrej, "E ya na naŋgi yansnjreqnum. Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei unu. Ningi a qa qaliesai. ²⁷A ijo qoreq na bqas. A ŋam ti unu. E ŋam saiqoji. Deqa e na a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai." ²⁸Jon a Betani qureq di naŋgi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹Nebeonaqa Yesus a walweloŋsiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, "Ningi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgo une kobotetnjqas. ³⁰E tamo deqa nami endegsi merŋgoqnem, 'A ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonaqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.' ³¹E nami a qa qaliesai. Ariya Israel naŋgi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo uŋgasari naŋgi yansnjreqnum."

³²Jon a naŋgi degsi minjrsiq a olo minjrej, "Qotei aqa Mondor a laŋ qure uratosiq binonj bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. ³³E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo uŋgasari naŋgi yansnjrqajqa qarinqbej qaji a na merbej, 'Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa singila na

tamo ungasari nanġi yansnjroqnaqas.³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, 'Bole, a Qotei aqa Njiri.'

Tamo qalub nanġi Yesus dauryeb

³⁵ Olo nebeonaqa Jon aqa anġro aiyel nanġi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanġi aiyel minjrej, "Ninġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du."³⁷ Degsi minjrnaqa nanġi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb.³⁸ Onaqa Yesus a bulosiq nanġi aiyel a dauryosib beqnaqqa unjrsiqa nenemjrej, "Ninġi aiyel kiyaa e daurbeqnaq?" Onaqa minjeb, "Rabai, ni tal qabia unum?" Nam "Rabai" di Hibru anjam. Gago anjam, "Qalie Tamo Koba."³⁹ Onaqa Yesus na nanġi aiyel minjrej, "Ninġi bosib ijo tal uniy." Onaqa nanġi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib seŋ bati 4 onaqa bilaqtej deqa nanġi a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa nam Andru. A Saimon Pita aqa was.⁴¹ A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjrej, "Iga Mesaia unonum." Nam "Mesaia" di Hibru anjam. Gago anjam, "Kristus."⁴² Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjrej, "Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino nam Sifas mermoqnaqab." Nam "Sifas" di Hibru anjam. Gago anjam, "Pita." Aqa damu, "Meniŋ."

Yesus a Filip Nataniel wo nanġi metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa nam Filip itosiq minjrej, "Ni e daurbe."⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanġo qure utru.⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa nam Nataniel itosiq minjrej, "Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nengrenyey qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi dego a qa maroqnsib nengrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa njiri."⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjrej, "Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?" Onaqa Filip na minjrej, "Ni bosim tamo di unime."

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, "Ninġi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisaŋ anjam marosaieqnu."⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, "Ni kiyersi e qa qalieonum?" Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Filip a ni metmo-saisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum."⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjrej, "O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Njiri. Ni Israel nanġo Mandor Koba."⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa singilatonum e? Di ijo singila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo singila kokba babtoqnit ni unoqnaqam."⁵¹ Osiqa nanġi kalil minjrej, "Ninġi quiy. E bole merŋwai. E segi Tamo Anġro. Deqa bunuqna lanġ waqamqa Qotei aqa lanġ anġro

nanġi ijo jejamuq na lanġ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyeqnib ninġi unjrqab."

Tamo bei unġa baŋ ojqa bati brantej

² Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei unġa baŋ ojqa bati brantej. Deqa tamo ungasari nanġi koroosib inġi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.² Yesus aqa anġro nanġi ti dego metnjrnab koro deq gileb.³ Koroosib inġi uyeqnaqqa wain saijnjrnaqa Yesus aqa ai na minjrej, "Nanġi wain saijnjrno."⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu."⁵ Onaqa aqa ai na kanġal tamo nanġi endegsi minjrej, "Yesus a anjam kiye merŋgimqa di dauryiy."

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba meniŋ na gereiyo qaji ateleŋonab soqneb. Juda nanġi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanġo baŋ ti jejamu ti yan-soqneb. Deqa ya nobu di ateleŋonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.⁷ Ariya Yesus na kanġal tamo nanġi minjrej, "Ya nobu di maqtelenjy." Onaqa nanġi ya nobuq di ya qamelenonab maqej.⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy." Onaqa kanġal tamo nanġi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, "Endi wain bolequja." Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanġal tamo ya tigebe qaji nanġi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo unġa baŋ oje qaji di metonaq aqa areq bonaq minjrej,¹⁰ "Bati gaigai tamo nanġi inġi goiyoqnsib wain qaqaŋin bole namo tamo nanġi anainjreqnab uyeqnaq. Uyeqnaq olo bunu wain qaqaŋin bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqaŋin bole tentosim namo wain qaqaŋin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqaŋin bole anainjronum."

¹¹ Yesus a Kana qureq di maŋwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami maŋwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na maŋwa babtqa utru atej. Maŋwa dena a na aqa segi nam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anġro nanġi maŋwa di unsiqqa a qa nanġo areqalo singilateb.

¹² Ariya unġa baŋ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanġi ti aqa anġro nanġi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanġi atra tal miligiq di inġi inġi qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanġi eleney. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej.¹⁴ Aisiqa atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo nanġi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnaqqa tamo qudei na awaiyeqnaq unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanġi nanġo awo jaramq di awesosib silali pileqnaqqa nanġi dego Yesus na unjrej.¹⁵ Unjrsiqa raunġa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanġi kalil nanġo kaja

ti nango makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nangi dego winjrnsiq nango awo jaram bilbelyosiq silali bimblejyentnrej. ¹⁶ Osiqa tamo nangi binonj qarinyoqnsibqa dena silali oqneb qaji nangi endegsi minjrej, "Ninji binonj di elenjosib jaraiyiy. Ninji na ijo Abu aqa tal endi ingi qarinyo tal bulyaib." ¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nengrenyeb, "O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa singilaeqnum."

¹⁸ Yesus na tamo nangi di winjrnaqa Juda tamo koba nangi unsibqa deqa nenemyeb, "Ni manwa kiye baltim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?" ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninji na atra tal kobaquja endi kongrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai." ²⁰ Onaqa nangi na minjeb, "Atra tal endi gereyeyq nab wausau 46 koboej. Ni kiyaaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai."

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej. ²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa angro nangi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nango areqalo singilateb.

Yesus a tamo kalil nango kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laq nabqa nangi elenje. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi unoqnsib aqa ñam qa nango areqalo singilatoqneb. ²⁴ Ariya Yesus a nangi areinjrosai. A tamo kalil nangi qa qalie bole. ²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nangi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nango areqalo qalie bole.

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

3 Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nango gate bei. ² A qolo Yesus aqa areq bosiq minje, "O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni singila emosai qamu manwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu."

³ Onaqa Yesus na kamba minje, "E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai." ⁴ Onaqa Nikodemus na nene myej, "Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim angro mom bulosim nambabqas?"

⁵ Onaqa Yesus na kamba minje, "E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. ⁶ Ninji nunjo ai abu nango jemuq dena nambabeqnub deqa ninji mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei nambabtqas di a mondor ti sqas. ⁷ E ni mermonum, 'Ninji angro mom bunuj bulosib nambaboiy.' Ni ijo anjam di

qusim prugugetaim. ⁸ Jagwa a segi puyoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib nambabeqnub qaji nangi kere dego."

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, "Kumbra di kiyersi brantqas?" ¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minje, "Ni Israel nango qalie tamo koba. Ni kiyaaqa ijo anjam endeqa poimosai? ¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ninji gago anjam endi ojosaieqnu. ¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ninji qusib nunjo areqaloq di singilatosai. Deqa e lanj qure qa anjam dego merngit ninji kiyersib nunjo areqaloq di singilatqab? ¹³ Tamo bei a lanj qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lanj qureq dena mandamq aiyem. ¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiqa soqtosiqa gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab. ¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nango areqalo singilatqab qaji nangi nambabile gaigai sqab.

¹⁶ "Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi tulan qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nangi enjrej. A endegsi are qalej, 'Tamo ungasari nangi ijo Angro qa nango areqalo singilatqab di nangi padalqasai. Nangi nambabile gaigai sqab.' Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nangi enjrej. ¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nango une qa peginjraq marsiq aqa Niri qarinyosai. A nangi elenam nangi padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. ¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi Qotei na peginjraqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilatosai qaji nangi Qotei na peginjraqas. Di kiyaaqa? Nangi aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nango areqalo singilatosai deqa. ¹⁹ Qotei na tamo ungasari nangi di peginjraqas di aqa utru agiende. Pulonj a mandamq ainaqa nangi ambru qa arearetnjroqnej. Nangi pulonj qa arearetnjrosai qonej. Di kiyaaqa? Nangi kumbra uge yoqneb deqa. ²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnub qaji nangi pulonj jeuteqnu. Nango kumbra uge di pulonj na boleq ataim deqa nangi pulonj aqaq bosaieqnu. ²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnub qaji nangi pulonj aqaq beqnu. Boqnsib wau bole bole yeqnabqa tamo nangi unoqnsib mareqnu, 'Bole, nangi Qotei aqa singila na wau di yeqnub.'"

Jon yansjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa angro nangi ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nangi yansjroqnej. ²³ Jon yansjro qaji a Ainon qureq di sosiqa a dego tamo ungasari nangi yansjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nangi Jon aqa areq beq nabqa a na yansjroqnej. ²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa angro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb. ²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo unğasari kalil nanği aqa areq gileq nabqa a na yansnjreqnu. Nanği inoq bosaeq nub." ²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, "Qotei lanğ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai. ²⁸ Niñgi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merñgoqnem, 'E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarınbonaq e Kristus bğajqa gam gereiyetem.' ²⁹ Tamo unğa banğ ojğas qaji a segi na unğa di oqas. Aqa was a lanğa qalaq di tigelesosimqa tamo unğa banğ ojğo qaji aqa anjam quoq nğas. Qusimqa tulanğ arebole-boleiyqas. Dego kere e bini tulanğ areboleboleibqo. ³⁰ Kristus aqa ñam tulanğ kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas." Jon na aqa angro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo lanğ qureq di sosiq a dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulanğ bunğnjrejunu. Mandam qaji tamo unğasari nanği mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqneb. Ariya tamo lanğ qureq di sosiq a dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulanğ bunğnjrejunu. ³² Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiğ mareqnu. Ariya mandam qaji tamo unğasari nanği aqa anjam di ojoeq nub qaji nanği a qa nanğ areqalo singilatoqnsib mareq nub, "Bole, Qotei a anjam bole qa utru." Nanği degsib mareq nub. ³⁴ Tamo Qotei na qarınyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiğ mareqnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiğ taqal bei segi Yesus yosai. ³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaye qnu deqa a na inği inği kalil aqa banğ di ateleñej. ³⁶ Tamo unğasari Qotei aqa Niri qa nanğ areqalo singilateq nub qaji nanği ñambile gaigai sqab. Ariya tamo unğasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateq nub qaji nanği ñambile itqasai. Qotei aqa minjriñ nanğoq di sqas.

Yesus a Samaria unğa bei wo anjam maroqneb

4 Farisi nanği endegsib queb, "Yesus a Jon bunğyosiqa tamo unğasari tulanğ gargekoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeq nub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaeqnu." Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo unğasari nanği yansnjrosai oqnej. Aqa angro nanği na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiq a olo Galili sawaq gilej. ⁴ A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nanğo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa ñiri Josep yej. ⁶ Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige señ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiq a ya sub qalaq di awoej.

⁷ Onaqa aqa angro nanği inği awaiyqa marsib qure miligiq aiyej. Aiyeq nabqa Samaria unğa bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjrej, "Ya gambanğ tigsim e anaibe." ⁹ Onaqa Samaria unğa dena Yesus kamba minjrej, "Ni Juda tamo. E Samaria unğa. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, 'Ya gambanğ tigsim e anaibe?'" Unğa na degsiqa Yesus minjrej. Di kiyaaqa? Juda nanği Samaria nanği ti koba na anjam marosaieq nub. ¹⁰ Onaqa Yesus na unğa di minjrej, "Ni inği bole Qotei na lanğa emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ñambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu." ¹¹ Onaqa unğa dena minjrej, "O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gambanğ sai qoji. Ya sub endi tulanğ guma koba. Deqa ni qabe na ñambile gaigai sqajqa ya di oqam? ¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanği enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa angro nanği ti aqa makau ti aqa kaja ti nanği dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunğyqam kiyo?" ¹³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo nanği sub endena ya uyoq nğab di nanği olo bunu ya qarınjroq nğas. ¹⁴ Ariya e na tamo nanği ya anainjraqi di nanği bunu ya qarınjraqasai. Ya e na anainjraqi di nanği uyibqa nanğo are miligiq di ya ani bul polyoqnmqqa nanği ñambile gaigai sqab." ¹⁵ Onaqa unğa dena Yesus minjrej, "O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboq nğasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoq nğasai."

¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, "Ni mati aisim ino gumbulunğ metosim ningi ombla endeq boiy." ¹⁷ Onaqa unğa na minjrej, "E gumbulunğ sai qoji." Onaqa Yesus na minjrej, "Ni gumbulunğ sai qoji di kere maronum. ¹⁸ Ni nami gumbulunğ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulunğ sai. Deqa ino anjam di bole." ¹⁹ Onaqa unğa dena minjrej, "O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. ²⁰ Gago moma nanği nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nanği mareq nub, 'Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.'"

²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, "O unğa, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ningi Abu qa louoq nğasai. Jerusalem dia dego ningi Abu qa louoq nğasai. ²² Niñgi Samaria qaji. Deqa ningi Abu qa loueq nub qaji a qa gegerere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueq num qaji a qa gegerere poiqeqnu. Di kiyaaqa? Abu na tamo unğasari nanği elenğajqa utru agi Juda iga segi. ²³ Ariya bati bei brantimqa tamo nanği Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoq nğab. Osib nanğo lou dena nanği Abu qa bole louoq nğab. Yim Abu a nanği qa tulanğ areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. ²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanği Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoq nğab di nanği Qotei qa bole louoq nğab." ²⁵ Onaqa unğa dena Yesus minjrej, "E qalie, Mesaia a bğas." "Mesaia" di Hibru anjam. Gago anjam, "Kristus." Osiq a Yesus minjrej, "Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil

ubtosim mergekritqas." ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, "Me-saia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum."

²⁷ Yesus a uña degsi minjnaqa aqa angro nanngi olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqnab unsi-bqa tulan prugugeteb. Ariya nanngi Yesus nenemyosai, "Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqnum?" Degyosai.

²⁸ Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari nanngi minjrej, ²⁹ "Ninggi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?" ³⁰ Degsi minj-naqa nanngi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqnaqqa Yesus aqa angro nanngi na minjeb, "O Qalie Tamo Koba, ni bosim ingi uye." ³² Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo ingi uyo bei unu di ningi qaliesai."

³³ Onaqa aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneq, "Tamo bei na ingi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?" ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei e qar-ijbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo ingi uyo bole agide.

³⁵ "Ninggi mareqnum, 'Bai qolqe koboeqnaqa ingi melieqnu.' Ningi degsib mareqnum. Ariya e na ningi ya-wo anjam bei endegsi merngwai. Ningi ingi wauq di nam atsisib ingi meliosiq unu di unqab. ³⁶ Tamo ingi meli gentoqnsib koroiyeqnum qaji nanngi awai eqnub. Nanngo awai agi nanngi nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanngi ingi yageqnum qaji ti tamo nanngi ingi meli gen-teqnum qaji ti koba na areboleboleinjqas. ³⁷ Deqa an-jam endi bole, 'Tamo bei na ingi yagwas. Olo tamo bei na ingi meli gentqas.' ³⁸ E ningi qarinqonumqa gilsib wau ningi na wauosai qaji dena ingi elerjeqnum. Tamo qudei nanngi nami waukobaeb. Ariya ningi lanja gilsib ingi elerjeqnum."

³⁹ Uña dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneq qaji nanngi Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Uña na minjrej, "Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo de-na ubtekritqo." ⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, "Ni gago qureq endi iga koba na sqom." Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanngo qureq di soqnej. ⁴¹ Sosisqa Qotei aqa anjam palonteq-naqa tamo ungasari gargekoba nanngi aqa anjam quo-qnsib poinjreqnaqa a qa nanngo areqalo singilatoqneq. ⁴² Deqa nanngi na uña di minjeb, "Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilattem. Singi-latosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatonum. Osim deqa iga endegsi poigwo, 'Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi elerjqas.'"

Yesus na Rom nanngo tamo gate aqa njiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. ⁴⁴ A segi nami endegsi marej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaq di nanngi aqa anjam quetqas asginjrjqas. Deqa a qure dia nam saiqoji sqas."

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneq qaji nanngi a qa tulan arebolebolein-

jrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanngo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanngi uno-qneq deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyon-aqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanngo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq njeiesoqnej. ⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailiosiq minjej, "O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime." ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minjeb, "Ninggi ijo manwa bei nunngo namdamu na unqasai di ningi e qa nunngo areqalo singilatqasai." ⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge." ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjeb, "Ni gile. Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai." Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanjal tamo qudei nanngi aqa talq dena bosib gamq di turossib minjeb, "Ino angro a boleossiq nambile unu." ⁵² Onaqa a na nenemnjrej, "Sen bati gembu a boleqo?" Onaqa minjeb, "Ya qanam sen bosiq ingi uyo bati tinjyonaqa aqa jejamu kanjan ko-boonaqa a boleej." ⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintinj Yesus na minjeb, "Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai." A degsi qalieossiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanngi dego Yesus qa nanngo areqalo singilateb. ⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yo-saioqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya buly-onaq wain babej.

Yesus a ma tamo bei boletej

5 Bati bei Yesus a Juda nanngo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanngo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa nam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnum. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneq. ³ Tal dia tamo ma ti, tamo nam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneq. Nanngi ya anjilqajqa tarinqoneq. ⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyosiqnaqa ya enteanaqa anjiloqnej. Ya anjiloqnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanngi ya anjilqajqa tarinqoneq.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tarinqoneq. ⁶ Onaqa Yesus na tamo di njeies-onaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieossiq nenemyej, "Ni boleqajqa are unu e?"

⁷ Onaqa minjeb, "O Tamo Koba, ya anjiloqnimqa ta-mo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aqa yeqnam ma tamo qudei nanngi e bunboqnsib namo yaq aiyeqnum." ⁸ Onaqa Yesus na minjeb, "Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel."

⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu bole-

aqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboiosiq wal-welosiq gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati. ¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, "Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim." ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, "Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, 'Ni ino sapera qoboiosim walwel.'" ¹² Degsi minjrnaqa nanji na nenemyeb, "Tamo yai na ni mermqo, 'Ni ino sapera qoboiosim walwel?'" ¹³ Onaqa a na minjrej, "Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai." A nanji degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanjo ambleq na ulanjej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minjrej, "Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge." ¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, "Tamo e boletbej qaji agi Yesus."

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaqa? A manjwa di yori bati qa yoqnej deqa. ¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqnum." ¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanji a qalib moiqajqa torei singilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, "Qotei a ijo Abu." Aqa anjam dena a segi qa marej, "Aqo Qotei wo ombla kerekere."

Yesus a Qotei aqa Njiri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernjwai. E Qotei aqa Njiri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum." ²⁰ E ijo Abu aqa Njiri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiq kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulanj singila kokba dego osorboqnas. Yim ningi unsib tulanj prugwab. ²¹ Ijo Abu na tamo moreño qaji nanji olo ñambile enjroqnsiq subq na tigeltjreqnu. Deqa e Qotei aqa Njiri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanji ñambile enjreqnum. ²² Ijo Abu na tamo nanjo une qa nanji peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Njiri deqa e na tamo nanjo une qa nanji peginjreqnum. ²³ E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanji ijo ñam soqtetboqnaq deqa. Agi nanji ijo Abu aqa ñam soqtetboqnaq dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetboqnaq di a ijo Abu e qarinqbej qaji aqa ñam dego soqtetboqnaq.

²⁴ "E bole mernjwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinqbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

²⁵ "E bole mernjwai. E Qotei aqa Njiri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreño qaji nanji ijo kakro qusib ñambile oqab. Bati di agi brantqo. ²⁶ Ijo Abu a segi ñambile qa utru. E aqa Njiri. A na e singila ebej deqa e dego ñambile qa utru. ²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanjo une qa peginjreqnum. ²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulanj prugaib. Bati bei brantimqa tamo un-

gasari kalil subq di unub qaji nanji ijo kakro quqwab. ²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanji tigelosib ñambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanji tigelabqa e na nanji peginjrsiy padaltjrqai."

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnu

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quonnsim tamo ungasari nanji peginjreqnum. E kumbra tintinj na nanji peginjreqnum. E ijo segi areqalo dau-ryosaieqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji aqa areqalo dau-ryeqnum.

³¹ "E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanji bole qa maraib. ³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ "Ningi na tamo qudei qarinqjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej. ³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum. ³⁵ Jon a ñam pulonj bul sosisqa tamo ungasari nanji suwantjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib areboleboingqnej.

³⁶ "Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulanj bunyejunu. Di kiyaaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanji unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinqbonaqa bem. ³⁷ Ijo Abu e qarinqbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaiqneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaiqneb. ³⁸ Qotei aqa anjam dego nunjo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaq mandamq ayej qaji aqa anjam ningi nunjo areqaloq di singilatosaiqneb.

³⁹ "Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqnu. Ningi are qaleqnu, anjam dena ningi ñambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. ⁴⁰ Ningi kiyaaqa ñambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnu?

⁴¹ "E mandam tamo nanjoq dena ñam koba osaiqnum. ⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nunjo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaiqneb. ⁴³ E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. ⁴⁴ Ningi nunjo segi was nanjoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnu. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnu. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnu deqa ningi kiyersib e qa nunjo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ "E ijo Abu aqa ñamdamuq di nunjo une qa mernjwai edegaib. Nunjo une qa mernjwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnu, Moses a na ningi aqaryaingwas. Di sai. ⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nunjo areqaloq di singilateqnu qamu ijo anjam dego nunjo areqaloq di singilateqnu qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nengrenyej. ⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nengrenyej qaji di nunjo areqaloq di singi-

latosaieqnuub deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nunjo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

Yesus a tamo 5,000 nangi ingi anainjrej

6 Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. ² Yesus a tamo mainjro qaji nanggoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nangi a dauryosib giloqneb. ³ Bati di Yesus na aqa angro nangi joqsiqua koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb. ⁴ Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnaqba nangi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ⁵ Deqa Yesus a ñam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaqba unjrsiqua Filip nenemyej, “Iga qabe na ingi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?” ⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwaqqa deqa Yesus na lanja nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo ungasari nangi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena ingi awaiyosim ingi kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.” ⁸ Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej, ⁹ “Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Ingi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi na tamo ungasari kalil nangi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa angro nangi na tamo ungasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqua tamo ungasari awoeleneb qaji nangi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnrej. ¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi ingi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.” ¹³ Degsi minjrnaqa nangi bem 5 aqa oto kalil tamo ungasari nangi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

¹⁴ Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.” ¹⁵ Onaqa Yesus a nanggo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nangi bosib e ojsib e nanggo Mandor Koba atqajqa are qaleqnuub.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiqua di soqnej.

Yesus a ya bangaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi alile aiyeb. ¹⁷ Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nangi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nangi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanggoq bosaisoqnej. ¹⁸ Nangi ya agu ambleq di gileqnaqba jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nangi pulutnjrej. ¹⁹ Nangi 5

o 6 kilomita oyoosib gileqnaqba Yesus a ya bangaq na walwelosiqua nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobun jomyonaqa ñam ateb di a ya bangaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb. ²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” ²¹ Degsi minjrnaqa nangi arebolebolejnraqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiq sawa nangi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo ungasari nangi Yesus qa ñamoqneb

²² Nebeonaqa tamo ungasari qudei nangi ya agu taqal beiq di soqneb. Nangi qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa angro nangi qobun di gogetosib gileb. Yesus a nangi koba na qobun di gogetosai. ²³ Ariya tamo ungasari nangi alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nangi ingi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. ²⁴ Yesus aqa angro nangi ti di sosai. Tamo ungasari nangi degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa ñamoqneb.

Yesus a segi ñambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nangi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni serj bati gembu endeq bem?” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E manwa babteqnam ningi unoqneb ningi deqa are qalsib e qa ñamosai. E ningi bem anaingonam uynab menetnjej ningi deqa are qalsib e qa ñameqnuub. ²⁷ Jejamu qa ingi a koboqas. Ningi ingi deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa ingi deqa ningi wauoqniy. Ingi di e na ningi anaingit uyqab. E Tamo Angro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nangi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnoqom?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi merngwai. Ningi tamo Qotei na qarinyej qaji a qa nunjo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nemyeb, “Ni manwa kiye babtini iga unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nangi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lan qure qa bem tamo ungasari nangi anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yim iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa singilatqom?” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Bem Moses na tamo ungasari nangi anainjrej qaji di lan qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ningi anaingoqnaq qaji di lan qure qa bem bole.

³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lan qureq dena mandamq aisiq tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi ñambile enjreqnu.” ³⁴ Onaqa nangi na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” ³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi ñambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ "Ninggi nunngo namdamu na e nubeqnub. Ariya ninggi e qa nunngo areqalo singilatosaieqnub. E nami degsi merngem. ³⁷ Ninggi quiy. Tamo ungasari kalil Qotei na e ebej qaji nanngi ijoq boqnqab. Tamo ungasari ijoq bqab qaji nanngi di e na olo winjrqa keresai. ³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lanj qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinqbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lanj qure uratosim mandamq aiyem. ³⁹ Abu e qarinqbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanngi kalil diño bati qa olo subq na tigeltjnraqai. ⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nubeqnsib e qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanngi olo subq na tigeltjnraqai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai."

⁴¹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ugeosib yomuoqneq. Di kiyaaqa? A marej, "E segi bem bole lanj qure uratosim mandamq aiyem qajji." ⁴² Nanngi a qa yomuoqnsib maroqneq, "Tamo di Yesus. A Josep aqa njiri. Aqa ai abu nanngi qa iga qalie bole. A kiyaaqa marqo, 'E lanj qure uratosim mandamq aiyem?'"

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninggi e qa lanja lanja njirinoqnaib. ⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qarinqbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diño bati qa e na olo subq na tigeltqai. ⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi nami anjam endegsib nengrenyeb, 'Qotei na tamo kalil nanngi anjam plaltosim minjroqnqas.' Anjam degsib nengrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreanu qaji nanngi ijoq boqnqab.

⁴⁶ "Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. ⁴⁷ E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. ⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole. ⁴⁹ Nami nunngo moma nanngi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneq. Bunuqna nanngi kalil morenekriteb. ⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lanj qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nanngi bem di uyqab di nanngi morenqasai. ⁵¹ E segi nambile qa bem bole lanj qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanngi nambile sqab."

⁵² Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneq, "Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?"

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole merngwai. E Tamo Angro. Deqa ninggi ijo jejamu ti ijo lenj ti uyqasai di ninggi nambile sqasai. ⁵⁴ Tamo nanngi ijo jejamu ti ijo lenj ti uyqab di nanngi nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanngi olo subq na tigeltjnraqai. ⁵⁵ Ijo jejamu di inggi uyo bole. Ijo lenj di ya uyo bole. ⁵⁶ Tamo nanngi ijo jejamu ti ijo lenj ti uyqab di nanngi e beterbesqab. E dego nanngi beternjresqai. ⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinqbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanngi ijo jejamu ti ijo lenj ti

uyqab di nanngi ijo singila na nambile sqab. ⁵⁸ E segi bem bole lanj qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunngo moma nanngi nami bem uyoqneq dego sai. Nanngi bem uyoqnsib olo morenqneq. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanngi bem bole di uyqab di nanngi morenqasai. Nanngi nambile gaigai sqab." ⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanngo Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nanngi minjroqnej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanngi aqa anjam di qusibqa nanngi gargekoba endegsib maroqneq, "Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanngi anjam di poinjrqa kere?" ⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqneq di qalieosiqa minjrej, "Ijo anjam dena nunngo areqalo ugetetjwoqa ninggi ijo ñam ulontonub e? ⁶² E Tamo Angro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ninggi e nubsibqa kiyersib are qalqab?"

⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nanngi nambile enjreqnu. Nunngo jejamu na ninggi aqaryaingwa keresai. Ijo anjam kalil e ninggi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ninggi nambile oqab. ⁶⁴ Ariya ninggi qudei e qa nunngo areqalo singilatosaieqnub." Yesus a nanngi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo yai nanngi a qa nanngo areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa angro bei na a osim jeu tamo nanngo banq di atqas di dego a nami qalieej. ⁶⁵ Osiga minjrej, "Utru deqa e ninggi merngonum, 'Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.'"

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneq qaji nanngi a dauryqa uratosib jaraiyeb. ⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi nenemnjrej, "Ninggi dego e uratbosib jaraiqab e?"

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjrej, "O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei so-sai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. ⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo singilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai."

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "E segi na ijo angro 12 ninggi giltnjem. Ariya nunngo ambleq di angro bei a mondor uge ti unu." ⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa njiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus a Jerusalem aiyej

7 Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nanngi a qalib moiqajqa maroqneq deqa. ² Ariya Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanngo moma nanngi nami jagwa oqajqa tal gereiyosib osi laqneq. ³ Deqa Yesus aqa was nanngi na minjrej, "Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino marwa babtoqnimqa ino angro nanngi unoqnqab. ⁴ Ni ino

man̄wa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo un̄gasari kalil nan̄go n̄amdamuq di yoqne.”⁵ Yesus aqa was nan̄gi a qa nan̄go areqalo singilatosa deqa nan̄gi degsib misiliñ anjam minjeb.⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nun̄go bati.”⁷ Mandam tamo nan̄gi ningi jeutn̄gwa keresai. Ariya nan̄gi e jeutbeqnu. Di kiyaaqa? E nan̄go kumbra uge uge babetn̄jreqnum deqa.⁸ Ningi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.”⁹ Yesus na aqa was nan̄gi degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nan̄gi yori bati di unqajqa ainabqa a dego ayej. A boleq di aiyosai. Tamo nan̄gi a unaib deqa a loumosiq ayej.¹¹ Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qa n̄amoqneq. N̄amoqnsib maroqneq, “Yesus a qabi unu?”¹² Onaqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi segi segi n̄jirin̄qnsib anjam laña laña Yesus qa maroqneq. Qudei nan̄gi maroqneq, “Sai. A na tamo un̄gasari nan̄gi gisa gisañjreqnu.”¹³ Nan̄gi degsib maroqneq. Ariya nan̄gi Juda tamo kokba nan̄gi ulainjrsib deqa nan̄gi Yesus qa boleq di anjam maro-saiogneq.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus aqa anjam di qusibqa nan̄gi tulan̄ prugugetosib segi segi maroqneq, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbej qaji aqa anjam.”¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a gegerere poiyaqas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinqbej. Deqa e tamo bole. E gisañ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na ningi dal anjam en̄gej. Ariya ningi dal anjam di dauryosaieqnu. Kiyaaqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnu?”²⁰ Onaqa tamo un̄gasari nan̄gi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyoqmqa mareqnu?”²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E man̄wa qujai babtem deqa ningi kalil prugugeteqnu.”²² Ariya ningi are qaliy. Moses a ningi muluñ en̄gej deqa nun̄go an̄gro mel nan̄go muluñ waiyqa bati bosiq yori bati tintineqnu di ningi yori bati qa nan̄gi muluñ breinjreqnu. Bole, Moses a muluñ qa utru sai. Nun̄go moma nan̄gi muluñ qa utru.”²³ Ningi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nun̄go an̄gro mel nan̄gi muluñ breinjreqnu. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boleton-amqa ningi unsibqa kiyaaqa e qa n̄jirineqnu?²⁴ Ningi laña n̄amdamu na ijo kumbra tenemtaib. Gegerere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo un̄gasari qudei Jerusalem di soqneq qaji nan̄gi segi segi endegsib maroqneq, “Yesus a kiyu Juda gate nan̄gi na qalib moiqajqa laqnu?”

²⁶ Ningi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nan̄gi a anjam bei minjosaieqnu. Nan̄gi qalie kiyu, a Kristus?

²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelen̄osiqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo un̄gasari nan̄gi endegsi minjrej, “Ningi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ningi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningi a qa qaliesai.”²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus aqa anjam di qusibqa nan̄gi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneq. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsosai.³¹ Bati deqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneq. Osib maroqneq, “Tamo endi a man̄wa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nan̄gi Yesus ojqa mareb

³² Tamo un̄gasari nan̄gi Yesus qa anjam degsib mareqneq Farisi nan̄gi qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinqjrnab Yesus ojqa gileb.³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ningi koba na sokiñalayosiya ijo Abu e qarinqbej qaji aqaq olo oqwai.”³⁴ Oqitqa ningi e qa n̄amqab e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.”³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi segi segi maroqneq, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nan̄go sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nan̄gi anjam plaltosim minjroqnaqas kiyu?”³⁶ A marqo, ‘Ningi e qa n̄amqab di ningi e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

Yesus a n̄ambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq kobaqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiqa lelen̄osiqa marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.”³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na n̄ambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnaqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengren̄yeb unu.”

³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiqa yawo anjam marej. A lañ qureq oqosaisosiya deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nan̄gi a qa nan̄go areqalo singilateb qaji nan̄gi Mondor Bole di osaisoqneq.

Tamo un̄gasari nan̄gi Yesus aqa anjam qusib poiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi Yesus aqa anjam di qusib maroqneq, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.”⁴¹ Onaqa qudei maroqneq, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneq, “Sai. Kristus a bqas di a

Galili sawaq dena bqsai. ⁴² Kristus a Devit aqa leŋ na ŋambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqs. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu." ⁴³ Tamo ungasari nanŋi degsib Yesus qa anjam tititosib ŋir- iŋosib poaiyeleb. ⁴⁴ Osib nanŋi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojsai.

Juda tamo kokba nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo singi- latosai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanŋi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanŋoq ainabqa minjreb, "Ninŋi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?" ⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanŋi na kamba minjreb, "Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiognej. Deqa iga a ojsai." ⁴⁷ Onaqa Farisi nanŋi na minjreb, "Yesus a ninŋi dego gisangwo e?" ⁴⁸ Ninŋi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singi- latosai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Sai bole sai. ⁴⁹ Ariya tamo ungasari laŋa laŋaj nanŋi dal anjam qaliesai deqa nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo singilateqnu. Tamo ungasari nanŋi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab."

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjeŋ qaji a Farisi nanŋo ambleq di tigelosiq minjeŋ, ⁵¹ "Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laŋa ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom." ⁵² Onaqa Farisi nanŋi na kamba minjeb, "Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di geregere peleye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqsai."

Unja bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo ungasari kalil nanŋi jaraiyosibqa nanŋo segi segi talq gileleŋeb.

8 Ariya Yesus a Oliv manaq oqeŋ. ² Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo ungasari kalil nanŋi aqa areq beq nabqa a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Ariya unja bei a tamo bei wo une ateq nab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanŋi ti Farisi nanŋi ti minjrnab qusibqa unja di ojsib osi bosib tamo ungasari nanŋo ŋamdamuq di tigelteb. ⁴ Osib Yesus minjeb, "O Qalie Tamo Koba, unja endi a tamo bei wo une ateq nab tamo qudei na unjronub. ⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyey, 'Unja bei a tamo bei wo une atibqa meniŋ na a qalib moiyeŋ.' Deqa ni kiyersi marqam?" ⁶ Nanŋi Yesus degsib nemyeb. Di kiyaaqa? Nanŋi a laŋa are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanŋi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiq baŋ gei na mandamq di nengrenyognej.

⁷ Onaqa nanŋi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjeŋ, "Nunŋo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa ninŋi na minjib a namo meniŋ osim unja di qalem." ⁸ Osiqa olo turuosiq man-

damq di nengrenyognej. ⁹ Onaqa nanŋi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanŋi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanŋi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Unja di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiq unja di minjeŋ, "Unja, tamo nanŋi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai." ¹¹ Onaqa unja dena Yesus minjeŋ, "Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai." Onaqa Yesus na minjeŋ, "E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim."

Yesus a puloŋ bulosiq tamo nanŋi suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo ungasari nanŋi olo endegsi minjeŋ, "E mandamq endi puloŋ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanŋoq di walweloqnsim ŋambile gaigai sqas." ¹³ Onaqa Farisi nanŋi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, "Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai." ¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjeŋ, "E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ninŋi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ninŋi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ninŋi qaliesai. ¹⁵ Ninŋi mandam qa kumbra na tamo nanŋi peginjreqnu. E tamo nanŋi peginjrosaiqnum. ¹⁶ Ariya e tamo nanŋi peginjrqai di e kumbra tintiŋ na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo nanŋi peginjrosaiqnum. Ijo Abu e qarinqbeŋ qaji a ombla na tamo nanŋi peginjreqnum. ¹⁷ Nunŋo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, 'Tamo aiyel nanŋi anjam qujai marqab di nanŋo anjam bole brantqas.' ¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinqbeŋ qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum."

¹⁹ Onaqa Farisi nanŋi na Yesus nenemyeb, "Ino Abu a qabi unu?"

Onaqa Yesus na kamba minjeŋ, "Ninŋi e qa qaliesai deqa ninŋi ijo Abu qa dego qaliesai. Ninŋi e qa qalie qamu ninŋi ijo Abu qa dego qalie qamu."

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomoq di awesoqnej. Warum dia tamo nanŋi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsai.

Yesus a marej, "Qure e oqwai di ninŋi oqwa keresai"

²¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanŋi olo endegsi minjeŋ, "E ninŋi uratngitqa ninŋi e qa ŋamqab e nubqasai. Ninŋi nunŋo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ninŋi oqwa keresai." ²² Onaqa Juda nanŋi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, "Yesus a kiyaaqa marqo, 'Qure e oqwai di ninŋi oqwa keresai'? A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?" ²³ Onaqa Yesus na olo minjeŋ, "Ninŋi mandam endena branteb. E laŋ goge na bem. Ninŋi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai. ²⁴ Deqa ninŋi e qa

nunġo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ningi degyqasai di ningi nunġo une ti sosib morenqab. Agi e nami ningi degsi merngonum."

²⁵ Onaqa nanġi na Yesus nenemyeb, "Ni tamo yai?" Onaqa Yesus na minjrej, "E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merngoqnsim agi bini merngeqnum. ²⁶ E anjam gargekoba mernġsiy nunġo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi minjreqnum." Yesus a nanġi degsi minjrej.

²⁷ Juda nanġi qaliesai, Yesus a Abu qa nanġi minjrej. ²⁸ Deqa a na olo minjrej, "Ningi e Tamo Anġro soqt-bosib gaintbibqa bati deqa ningi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum. ²⁹ Ijo Abu e qarinqbej qaji a e ombla sosisqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulaġ areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu." ³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unġasari nanġi qusibqa nanġi gargekoba a qa nanġo areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi a na endegsi minjrej, "Ningi ijo anjam singila na dauryoqniy. Ningi degyqab di ningi ijo anġro tintinj sqab. ³² Sosibqa ningi anjam bole gegerere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ningi aqaryaigimqa ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai." ³³ Onaqa nanġi na kamba minjeb, "Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanġal tamo sosai. Deqa ni kiyaaq merngonum, 'Inġi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai?'"

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernġwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanġi une aqa kanġal tamo bul unub. ³⁵ Kanġal tamo nanġi laġa wau tamo unub deqa nanġi abu saiqoji. Ariya anġro nanġi abu ti unub deqa nanġi gaigai nanġo abu ombla sqab. ³⁶ E Qotei aqa Njiri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryaingitqa nunġo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ "E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunġo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnum. ³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nunġo abu na osorngqnu qaji di dauryeqnum."

³⁹ Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, "Gago abu bole agi Abraham." Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi Abraham aqa anġro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnub qamu. ⁴⁰ Ariya ningi dauryosaieqnum. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ningi olo merngeqnam ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnum. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej.

⁴¹ Ningi nunġo abu aqa kumbra dauryeqnub." Onaqa

nanġi na minjeb, "Gago ai nanġi laġa laġa laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei." ⁴² Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei a nunġo Abu qamu ningi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqab na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

⁴³ "Kiyaaq ningi ijo anjam endi poingosai? E mernġwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa. ⁴⁴ Ningi nunġo abu Satan aqa anġro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulaġ singilaeqnum. Satan a nami lenj ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisaġ tamo. A anjam marqas di a gisaġ anjam segi marqas. A gisaġ anjam qa utru. A gisaġ anjam kalil qa abu. ⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nunġo areqaloq di singilatosaieqnum. ⁴⁶ Ningi ijo jejamuq di e qametbeqnum e? E anjam bole maritqa ningi kiyaaq ijo anjam nunġo areqaloq di singilatqasai? ⁴⁷ Tamo unġasari Qotei aqab na beb qaji nanġi aqa anjam queqnum. Ningi Qotei aqab na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnum."

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, "Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu." ⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa niam soqteqnam ningi na olo ijo niam ugetetbeqnum. ⁵⁰ E ijo segi niam soqtqa are qalosaeqnum. Ijo Abu a segi na ijo niam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nunġo une qa ningi pegingeqnu. ⁵¹ E bole mernġwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai."

⁵² Onaqa Juda nanġi na minjeb, "Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi dego morenġkriteb. Ariya ni maronum, 'Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.' ⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi dego morenġeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?"

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E ijo segi niam soqteqnum qamu e laġa soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo niam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnum, 'A gago Qotei.' ⁵⁵ Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisaġ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ "Nunġo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulaġ areboleboleiyej." ⁵⁷ Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, "Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?" ⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernġwai. Abraham a nambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum."

⁵⁹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa minjrej oqetnjrnaqa meniġ elenjosib Yesus meniġ na qalsib moiyoqbqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulaġej.

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

9 Yesus a walweloſiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej. ² Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na nenemyeb, "O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanġo une na kiyo?"

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanġo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo uñgasari nanġi Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. ⁴ Sawa suwañesoqnimqa ijo Abu e qarinqbej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanġi wauqa keresai. ⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloñ bul unum."

⁶ Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrsiqa mandamq di miseloſiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej. ⁷ Atsiqa qarinqosiqa minnej, "Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal." "Siloam" di Hibru anjam. Aqa damu, "Qarinqo." Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyoſonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. ⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanġi ti tamo nanġi a nami ñam qandimo sosiqa silali qa ñilnjqroqnej qaji nanġi ti a unsibqa mareb, "Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?" ⁹ Onaqa tamo qudei nanġi mareb, "Od, agi a qujai." Onaqa tamo qudei nanġi mareb, "A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul." Onaqa a segi na minjrej, "Agi e segi."

¹⁰ Onaqa tamo uñgasari nanġi na nenemyeb, "Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?" ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, "Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiqa ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, 'Ni gilsim Siloam yaq di yal.' Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum." ¹² Onaqa tamo uñgasari nanġi na olo nenemyeb, "Tamo ni boletmq qaji a qabi unu?" Onaqa a na minjrej, "A qabitqo kiyo di e qaliesai."

¹³ Onaqa tamo uñgasari nanġi na tamo nami ñam qandimyeſoqnej qaji di osib Farisi nanġoq osi gileb. ¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiqa tamo di boletej di Juda nanġo yori bati. ¹⁵ Deqa Farisi nanġi na tamo di endegsib nenemyeb, "Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?" Onaqa a na minjrej, "Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiqa ijo ñamdamuq di atqoqa e yalonum ñam poibqoqa sawa unonum." ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanġi mareb, "Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinqosai." Ariya Farisi qudei nanġi mareb, "Sai. Une tamo a kiyersim mañwa deqaji babtqas?" Farisi nanġi anjam deqa ñirinqosib poaiyeleb.

¹⁷ Onaqa nanġi na tamo di olo nenemyeb, "Yesus a ino ñamdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?" Onaqa a na minjrej, "E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

¹⁸ Tamo di a nami ñam qandimo sosiqa olo ñam poiyej deqa Juda tamo kokba nanġi areqalo kobaiyeb.

Osib aqa ai abu nanġi metnjrnab beb. ¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, "Tamo endi nunġo anġro e? A bole ñam qandimo ñambabej e? Boleamqa ningi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini ñam poiyoqqa sawa uneqnu?" ²⁰ Onaqa aqa ai abu nanġi na kamba minjrej, "Di bole, a gago anġro. A ñam qandimo ñambabej di iga qalie. ²¹ Ariya a kiyersi bini ñam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa ñamdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas." ²² Aqa ai abu nanġi Juda tamo kokba nanġi ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanġi nami maroqneb, "Tamo bei a marqas, 'Yesus a bole Kristus,' degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai." ²³ Deqa nanġi aiyel Juda tamo kokba nanġi ulainjrsib minjreb, "A tamo boleqo. A segi nenemyiy."

²⁴ Onaqa tamo nami ñam qandimyeſoqnej qaji di Farisi nanġi na olo metonab bonaq minjreb, "Ni Qotei aqa ñam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge." ²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, "A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami ñam qandimo soqnem bini e olo ñam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum."

²⁶ Onaqa nanġi na olo nenemyeb, "Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino ñamdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?" ²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, "E nami merñgonum ningi ijo anjam quetbosai. Kiyaaq ololo merñgit quqwab? Ningi dego Yesus aqa anġro sqajqa are unu e?"

²⁸ Onaqa Farisi nanġi na tamo di misilinqosib minjreb, "Ni Yesus aqa anġro. Iga Moses aqa anġro. ²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai." ³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, "E nunġo anjam di quonum ugeibqo. Ningi mareqñub, 'Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.' Ariya Yesus a ijo ñamdamu boletqoqa e sawa uneqnum. ³¹ Iga qalie, tamo nanġi une ateqñub qaji nanġi Qotei pailyqab di a nanġo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanġi Qotei qa ulaoqñsib aqa areqalo dauryeqñub qaji nanġi pailyqab di a nanġo pailyo quqwas. ³² Tamo ai miligiq na ñam qandimo ñambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaioqñem. ³³ Qotei na Yesus qarinqosai qamu a mañwa bei babtqa keresai qamu."

³⁴ Onaqa Farisi nanġi na kamba minjreb, "Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim ñambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim." Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nanġi tamo ñam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nanġi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa ñamosiq itosiqa nenemyej, "Ni Tamo Anġro qa ino areqalo singilatunum e?" ³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minnej, "O Tamo Koba, Tamo Anġro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai." ³⁷ Onaqa Yesus na minnej, "Ni na Tamo Anġro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqñum." ³⁸ Onaqa a na

Yesus minjej, "Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatunum." A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binjiyej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, "E tamo ungasari nanngi peginjraqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanngi olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanngi olo nam qandimnjresqas." ⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jomq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusib nenemyeb, "Iga dego nam qandimgejunu kiyo?" ⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninngi nam qandimgejunu qamu ninngi une saiqoji unub qamu. Ariya ninngi mareqneb, 'Iga namdamu bole ateqnum.' Dego di ninngi une ti unub."

Yesus a kaja nanngo mandor bole

10 Osiqa Yesus a olo marej, "E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanngo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajinj tamo. ² Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanngo mandor bole. ³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnim miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanngo nam metnjroqngas. Metnjroqngim nanngi aqa kakro qusib boqneb joqsim oqedoqngas. ⁴ A na aqa segi kaja kalil nanngi joqsim oqedoqnsim a nanngi qa namoosim giloqngimqa nanngi aqa kakro qa poinjrim deqa nanngi a dauryoqngab. ⁵ Tamo lanaj bei na nanngi metnjrqas di nanngi aqa kakro qalieqasai deqa nanngi a dauryqasai. Nanngi a uratosib jaraiqab." ⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjnaqa nanngi qusib utru poinjrosai. ⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiqas endegsi minjrej, "E bole merngwai. Kaja nanngi di ijo segi tamo ungasari nanngi sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi. ⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanngi bajinj tamo bul. Deqa kaja nanngi nanngo medabu dauryosai oqneb. ⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nanngi ijoq na jen miligiq giloqngab di Qotei na nanngi elenqas. Amqa nanngi miligiq gile oqede oqnsib ingi bole uyoqngab.

¹⁰ "Ninngi qalie, bajinj tamo nanngi kaja bajinjosis ugeugeinjrsib numqajqa deqa beqneb. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanngi nambile enjritqa nanngi nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem. ¹¹ E kaja nanngo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanngi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. ¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjrqasai. A kaja nanngo mandor bolesai. Kaja nanngi aqa sai. Deqa bauj juwan bamqa unsim kaja nanngi uratnjrsim ulanqas. Yimqa bauj juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab. ¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjrqasai. A kaja nanngi qa are qalosaur. Bauj juwan bamqa a kaja nanngi uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ "E kaja nanngo mandor bole. E ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Ijo segi kaja nanngi e qa dego qalie bole.

¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Nanngi

dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanngi aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqa.

¹⁶ Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanngi jen miligiq di sosai. Deqa e nanngi dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq di unub qaji nanngi ti turtnjrsiy jen qujai di breinjrit nanngi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqngab. ¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. ¹⁸ Tamo bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqa. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, 'Ni degye.' Deqa e degyqai."

¹⁹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam deqa niriqosib poaiyeleb. ²⁰ Osib nanngi gargekoba endegsib maroqneb, "Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nariqo. Kiyaaqa ninngi aqa anjam queteqneb?" ²¹ Onaqa nanngi qudei maroqneb, "Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nam qandimo boletqa kere e? Sai."

Juda tamo kokba nanngi Yesus qa minjnj oqetnjrej

²² Nami Juda nanngo moma nanngi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. ²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqas tal me nam Solomon dia walweloqnej. ²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanngi aqa areq di koroosib minjeb, "Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E nami ninngi merngem, 'E Kristus.' Merngonam ninngi qunab ugeingej. Wau kalil e ijo Abu aqa nam na yeqnum qaji di ninngi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa Niri. ²⁶ Ninngi ijo kaja sai deqa ninngi e qa nungo areqalo singilatosaieqneb. ²⁷ Ijo kaja nanngi ijo medabu queqneb. E nanngi qa qalie bole. Nanngi e daurbeqneb. ²⁸ E nanngi nambile enjreqnum deqa nanngi nambile gaigai sqab. Nanngi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanngi ijo banq dena yaibqa keresai. ²⁹ Ijo Abu na nanngi e ebej. A segi qujai ingi ingi kalil tulan bunjnjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanngi ijo Abu aqa banq dena yaibqa keresai bole sai. ³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai."

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qalib moiqaqa marsib meni elenqeb. ³² Osib Yesus qalqa laqneb endegsi minjrej, "E na Abu aqa wau bole gargekoba ninngi osorngogqnem. Wau bole kiye qa ninngi e lubsib moiyoqbqa meni elenqonub?"

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanngi na kamba endegsib minjeb, "Wau bole bei qa iga ni meni na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom."

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanngi minjrej, "Nunngo dal anjam bei nami endegsib nenjrenyeb, 'E ninngi merngonum, 'Ninngi qotei.''" ³⁵ Agi Qotei na tamo qudei nanngi

gi minjrej, 'Ninggi qotei.' A na nanngi degsi minjrej. Ninggi qalie, iga Qotei aqa nengrenj bei gentqa keresai. ³⁶ Abu a segi na e giltbosiqa qarinjbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, 'E Qotei aqa Njiri.' E degsi maronum deqa ninggi kiyaaq merbonub, 'Ni Qotei misilinyonum?'

³⁷ "E ijo Abu aqa wau yosaiotqa ninggi ijo anjam quetbaib. ³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa ninggi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum."

³⁹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nanngi qa loumosiq ulanej.

⁴⁰ Ulanosiq olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiq Jon na nami tamo ungasari nanngi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej. ⁴¹ Sonaqa tamo ungasari garggekoba nanngi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, "Jon a manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole." ⁴² Nanngi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari garggekoba nanngi a qa nanngo areqalo singilateb.

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

11 Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanngo qure utru. ² Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di gorej bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. ³ Deqa Maria Marta wo nanngi na tamo qudei qarinjrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, "O Tamo Koba, tamo ni tulanq qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo." ⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiq minjrej, "Ma di moiqaqqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Njiri dego ñam koba oqai."

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanngi aiyej qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej. ⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiq quosaibulosiq sawa a soqnej qaji dia bati aiyej olo soqnej. ⁷ Sosiq aqa angoro nanngi minjrej, "Iga olo Judia sawaq aiqom." ⁸ Onaqa nanngi na Yesus minjeb, "O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanngi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?" ⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Señ oqsiiq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanngi walwelqa kere. Mangalqasai. ¹⁰ Ariya señ aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanngi walwelqa keresai. Mangalqab."

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiq olo minjrej, "Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiq dudumyqai." ¹² Onaqa Yesus aqa angoro nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, "O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas." ¹³ Nanngi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiq ñeio qa marej. ¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, "Lasarus a bole moiyej. ¹⁵ Ninggi ijo singila unsib e qa nunngo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisanam a moiyej. E ninggi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra de-

qa areboleboleibeqnu. Ninggi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom."

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa angoro qudei nanngi minjrej, "Ungum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom."

Yesus a marej, "E segi subq na tigelo qa utru"

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, "Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo." ¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub. ¹⁹ Deqa Juda tamo ungasari garggekoba nanngi Betani qureq bosib Marta Maria wo nanngo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, "Yesus a beqnu." A degsi qusiq walwelosiq gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. ²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, "O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiysai qamu. ²² E qalieonum, ni inggi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas."

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, "Ino jaja a olo subq na tigelqas." ²⁴ Onaqa Marta na kamba minjej, "E qalie, diño bati qa tamo ungasari kalil nanngi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab." ²⁵ Onaqa Yesus na minjej, "E segi subq na tigelo qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqaq di ungom. A ñambile sqas. ²⁶ Tamo kalil ñambile sosib e qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi olo bunu moiqaqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?"

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjej, "Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Njiri. Ni qujai Qotei na qarinjmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum."

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiq olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, "Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo."

²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiq tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej. ³⁰ Yesus a qure miligiq aiyo-saisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. ³¹ Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanngi Maria a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, "A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo." Nanngi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiq Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiq minjej, "O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiysai qamu."

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanngi Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanngi qa are gulbeyonaqa nenemnjrej, ³⁴ "Ninggi Lasarus qabia subq ateb?" Onaqa nanngi na minjeb, "O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une." ³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. ³⁶ Akamonaqa Juda nanngi di

unsibqa mareb, "Ninggi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo." ³⁷ Onaqa nanggi qudei Yesus qa yomuosib mareb, "Yesus a nami tamo njam qandimo boletej. A kiyaaqa Lasarus boletosai? Yim a moiqasai."

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanggo yomu anjam di qusiqa are gulbeiyonaqa walweloq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb. ³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, "Ninggi meniñ kobaquja di taqal atiy." Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, "O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas." ⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, "E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam." ⁴¹ Degsi minjnaqa nanggi meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lanj goge tarosiq Qotei endegsi pailyej, "O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. ⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanggi e qa nanggo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanggi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem."

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, "O Lasarus, ni subq dena tigelosim au."

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti banj ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, "Aqa gara di pambloñyib walweloqsim gilem."

Juda tamo kokba nanggi koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanggi Yesus aqa manjwa di unsibqa nanggi gargekoba Yesus qa nanggo areqalo singilateb. ⁴⁶ Ariya nanggi qudei tigelosib Farisi nanggoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. ⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanggo areq bosib koba na koroosib mareb, "Iga kiyerqom? Yesus a manjwa gargekoba yeleñeqnu. ⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanggi a qa nanggo areqalo singilatqab. Yim Rom nanggi bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab."

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanggo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanggo ambleq di tigelosiq minjrej, "Ninggi tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqñub. ⁵⁰ Ninggi are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanggi qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai."

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiq anjam di marej. Yesus a Juda nanggi qa moiqas anjam di ubtosiq marej. ⁵² Bole, Yesus a Juda nanggi segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanggi qa ti moiqas. Moisis nanggi

kalil koroinjrimqa nanggi aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanggi Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. ⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanggo ambleq di walweloqsiyoqnej. A segitosiq qure kiñala bei wadau sawa jom deq gilsiq aqa angro nanggi koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanggi Isip sawaq di padalqa laqñabqa nanggi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanggo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanggo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqñimqa nanggi Jerusalem bosib nanggo segi jejamu yansosib yori bati qa tariñqab. Utru deqa nanggi Jerusalem beb. ⁵⁶ Ariya nanggi Jerusalem bosib Yesus qa njamqneb. Njamqñim atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, "Ninggi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqa kiyosai kiyo?" ⁵⁷ Nanggi degsi maroqneb. Di kiyaaqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanggi na tamo ungasari nanggi nami endegsi minjreb, "Tamo bei a Yesus qabi soqñimqa unsim bosim iga mergim iga na ojqom."

Maria a goreñ quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

12 Ariya Juda nanggo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. ² Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nanggi a unsibqa areboleboleinjrnabqa inggi goiyeteb. Marta a inggi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnab bosib koba na awoosib inggi uy-oqneb. ³ Onaqa Maria a goreñ quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsiq osi bosiq Yesus aqa singaq di bilentosiq aqa segi gate banja na piyetej. Onaqa goreñ aqa quleq na tal keretej. ⁴ Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jieu tamo nanggo banj di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiq njirinosiq marej, ⁵ "A kiyaaqa goreñ di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo inggi inggi saiqoji nanggi aqaryainjrosai?" ⁶ Judas a tamo inggi inggi saiqoji nanggi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa angro nanggo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanggi qun miligiq di silali ateqñab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, "Uña di urat. A goreñ di ojesoqñem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. ⁸ Tamo inggi inggi saiqoji nanggi bati gaigai ninggi ti sqab. Ariya e bati gaigai ninggi ti sqasai."

Atra tamo kokba nanggi Lasarus qalsib moiyoqqa maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanggi qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanggi a unqa belenjeb.

Nanġi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanġi a dego unqa beb. ¹⁰ Atra tamo kokba nanġi Lasarus dego qalsib moiyoqta qairoqneb. ¹¹ Di kiyaaq? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargakoba nanġi atra tamo kokba nanġi uratnjrsib olo Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unġasari tulaġ gargakoba nanġi yori bati unqajqa marsib Jerusalem belenġeb. Belenġosib nebeonaqa nanġi endegsib queb, "Yesus a Jerusalem bqas."

¹³ Nanġi degsib qusib deqa nanġi tuwom banġa elenġosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulaġ lelenoqnsib endegsib minjoqneb, "Iga ni qa tulaġ areboleboleiqeġnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaġ geregereimeġnu. Ni Israel nanġo Mandor Koba."

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenġrenyeb unu, ¹⁵ "O Saion tamo unġasari, niġi ulaaib. Niġi uniy. Nunġo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beġnu." ¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanġi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, "Bole, anjam di Yesus qa nenġrenyeb deqa tamo unġasari nanġi lelenoqnsib a binjoqneb."

¹⁷ Ariya tamo unġasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanġi maġwa deqa saonqnsib laqneb. ¹⁸ Laqnaq tamo unġasari tulaġ gargakoba nanġi quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanġi a gamq di turqajqa aiyelenġeb. ¹⁹ Ainabqa Farisi nanġi na unjrsibqa segi segi maroqneb, "Iga Yesus singila na saidyeqnamqa keresaiiqeġnu. Niġi uniy. Tamo unġasari kalil nanġi a dauryeqnub."

Grik tamo qudei nanġi Filip minjeb, "Iga Yesus unqom"

²⁰ Tamo unġasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyelenġeb qaji nanġo ambleq di Grik tamo qudei soqneb. ²¹ Grik tamo nanġi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaq? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanġi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, "O gago was, iga Yesus unqa kere e?" ²² Onaqa Filip a aisiqa nanġo anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. ²³ Minjnab qusiqa nanġi kamba minjrej, "E Tamo Anġro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. ²⁴ E bole merġwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqaasai di a laġa sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsim gei gargakoba atelenqas. ²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi nambile tulaġ qalaqalaiqqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi nambile qoreiyqqas di a nambile gaigai sqas. ²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas."

Jeu tamo nanġi na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, "Endego e are tulaġ gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyoo, 'O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq?' Unġum, e degsi pailyqaasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem. ²⁸ O ijo Abu, ni na ino ñam tulaġ kobaqujatime." Yesus a degsi marnaqa laġ goge dena anjam endegsi brantej, "E ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai." ²⁹ Anjam degsi branton-aqa tamo unġasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi qusibqa segi segi maroqneb, "Kola anjam atqo kiyoo?" Onaqa tamo qudei nanġi mareb, "Sai. Laġ anġro bei na Yesus anjam minjoo."

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Anjam niġi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantoo. Di niġi aqaryaingwajqa brantqo. ³¹ Niġi quiy. Qotei na tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi peginjrqajqa bati bqo. A na mandamq endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo. ³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanġi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo unġasari kalil nanġi are tigeltejnritqa ijoq bqab." ³³ Yesus a aqa segi moiqaqja gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo unġasari nanġi na kamba Yesus minjeb, "Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaaq maronum, 'E Tamo Anġro soqtbosib goge gaintbqab?' Tamo Anġro di tamo yai?"

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Pulonġ a nunġo ambleq di sokiñalayosim niġi olo uratnġwas. Deqa niġi pulonġ ti sosib pulonġ na laqniy. Yimqa niġi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteġnu kiyoo di a qalieqasai. ³⁶ Niġi pulonġ ti sosib pulonġ qa nunġo areqalo singilatiy. Niġi degyqab di niġi pulonġ aqa anġro sqab."

Juda tamo gargakoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatosai

Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrsiqa nanġi uratnjrnaq nanġi a olo unosai. ³⁷ A Qotei aqa maġwa gargakoba nanġo njamdamuq di yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqnsib ariya nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatosaiiqneb. ³⁸ Nanġi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyqo? Tamo dego bei sosai." Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nenġrenyeb, ⁴⁰ "Qotei a nanġo njamdamu getentetnjrej. A nanġo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanġi nanġo njamdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanġi nanġo are miligi na Qotei aqa anjam dego poinjrqja keresai. Deqa nanġi are bulyosib ijoq bq

keresai. Deqa e na nanngi boletnjrqasai." ⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanngi are bulyosib Yesus qa nanngo areqalo singilateb. Ariya nanngi Farisi nanngi ulainjrsib deqa nanngi boleq di Yesus aqa nam marosaioqneb. Nanngi are qaleb, "Iga boleq di Yesus aqa nam marqom di Farisi nanngi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab." ⁴³ Nanngi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei na nanngo nam soqtqajqa arearetnjrosai-oqnej. Tamo nanngi na nanngo nam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo unngasari nanngi peginjrqas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, "Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. ⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas. ⁴⁶ E pulonj bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo unngasari kalil e qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi ambruq di sqasai. ⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unngasari nanngi peginjrqas bosai. E nanngi elenqajqa bem. ⁴⁸ Tamo unngasari nanngi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanngi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo unngasari nanngi peginjrqas. Diyo bati-amqa anjam dena nanngi peginjrqas. ⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. ⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum."

Yesus na aqa anngro nanngo singa yansetnjrej

13 Juda nanngo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, "E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo." Yesus na aqa segi anngro mandamq di soqneb qaji nanngi tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq qaji aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanngi koba na awoosib ingi uyoqneb. Di bilaq. Ingi uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyey. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqajqa deqa are tigeltetey. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. ³ Yesus a qalieej, aqa Abu na ingi ingi kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. ⁴ Deqa a aqa anngro nanngi koba na ingi uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiq tigej. ⁵ Tigsiaq kanjal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa anngro nanngo singa yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa singa yansetqa laqnaqa minnej, "O Tamo Koba, ni ijo singa yansetbqam e?" ⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas." ⁸ Onaqa Pita

na Yesus saidyosiq minnej, "Ni ijo singa yansqasai. Sai bole sai." Onaqa Yesus na minnej, "E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai." ⁹ Onaqa Saimon Pita na minnej, "O Tamo Koba, ni ijo singa segi yansaim. Ijo banq ti gate ti dego yansetbe." ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, "Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa singa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai." ¹¹ Yesus a qalieej, aqa anngro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas. Deqa a na minnjrej, "Ningi kalil milalo sosai."

¹² Yesus a nanngo singa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiaq awoosiq nenemnjrej, "Kumbra e endego ningi engonum qaji di ningi utru poingwo e?" ¹³ Ningi e merbeqneb, 'O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.' Ningi kere e merbeqneb. Agi e segi qujai. ¹⁴ E nunngo Tamo Koba. E nunngo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunngo singa yansetngonum deqa ningi dego segi segi kumbra degyoqniy. ¹⁵ Kumbra e endego ningi osorngonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy. ¹⁶ E bole merngwai. Kanjal tamo na aqa tamo koba burjyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di burjyqa keresai. ¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru ningi poingim dauryiy. Yimqa ningi tulan areboleboleingwas.

¹⁸ "Ijo anjam endi e ningi kalil qa marosai. E na ningi giltngem deqa e ningi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, 'Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.' ¹⁹ Kumbra di brantosaison-aqa e nami merngonum. Deqa kumbra di brantimqa ningi e qa nunngo areqalo singilatosib marqab, 'Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.' ²⁰ E bole merngwai. Tamo bei na tamo unngasari e qarinqnjronum qaji nanngi osim geregereinjrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji a dego osim gereiyqas."

Judas a Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiaq are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, "E bole merngwai. Ijo anngro bei na e osim jeu tamo nanngo banq di atqas." ²² Onaqa Yesus aqa anngro nanngi segi segi kokoqoqneb. Yesus a anngro yai qa degsi marej di nanngi qaliesai deqa nanngi degyoqneb. ²³ Yesus aqa anngro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej. ²⁴ Deqa Saimon Pita a banq na anngro di minnej, "Ni na Yesus nenemyimqa a anngro yai qa degsi marqo di mermqas." ²⁵ Onaqa anngro dena Yesus beteryosiq nenemyej, "O Tamo Koba, ni anngro yai qa degsi maronum?" ²⁶ Onaqa Yesus na minnej, "Anngro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanngo banq di atqas." Degsi minjsiqqa bem quiq di tuqtosiy Saimon Iskariot aqa njiri Judas anaiyey.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minnej, "Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat." ²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa anngro kalil awesoqneb qaji nanngi qusibqa Yesus na Judas kiyaaqa anjam di minnej nanngi deqa poinjrosai. ²⁹ Judas

a nanggo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanggi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inggi inggi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minnej. Nanggi qudei are qaleb, Judas a gilsim inggi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanggi anainjrqas. ³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiq warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa angoro nanggi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, "Bini e Tamo Angoro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas. ³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas. ³³ O ijo angoro ninggi quiy. E ninggi koba na sokifalayosiy uratngitqa ninggi e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di ninggi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanggi degsi minjroqnem agi bini ninggi dego olo merngonum. ³⁴ Endego e dal anjam bunuj enjgwai. Dal anjam bunuj agiende. Ninggi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ninggi qalaqalaiyogqnum dego kere ninggi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ³⁵ Ninggi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanggi nungo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ninggi ijo angoro bole."

Yesus na Pita minnej, "Ni maroqalubtqam, 'E Yesus qaliesai'"

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, "O Tamo Koba, ni qabitqam?" Onaqa Yesus na minnej, "Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam." ³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, "O Tamo Koba, kiyaqa e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai."

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ni e qa ino ñambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, 'E Yesus qaliesai.'"

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

14 Osiqa Yesus a olo marej, "Ninggi are gulbeingaiq. Ninggi Qotei qa nungo areqalo singilateqnum ariya ninggi e qa dego nungo areqalo singilatoqniy. ² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nungo segi segi warum gereiyetngwai. Ijo anjam di bole-sai qamu e ninggi merngosai qamu. ³ E nungo segi segi warum gereiyetngsiy olo bosiy ninggi joqsiy qure e sqai di ninggi dego e ombla sqab. ⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di ninggi qalie."

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minnej, "O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?" ⁶ Onaqa Yesus na minnej, "E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi ñambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. ⁷ Ninggi e qa qalieonub qamu ninggi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ninggi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ninggi a nonub."

⁸ Onaqa Filip na Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas." ⁹ Onaqa Yesus na minnej, "O Filip, e bati olekoba ninggi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaqa e merbonum, 'Ni na ino Abu iga osorge?' ¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ninggi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiq aqa wau ojeqnu. ¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ninggi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatit. Saiaqna wau kalil e nungo ñamdamuq di yeqnum qaji di ninggi unsib e qa nungo areqalo singilatit.

¹² "E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnaqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnaqas. Di kiyaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. ¹³ E Qotei aqa Njiri unum deqa ninggi ijo ñam na inggi bei qa Qotei paillyqab di e na inggi di engwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas. ¹⁴ Ninggi ijo ñam na inggi bei qa Qotei paillyqab di e na inggi di engwai."

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Ninggi e qalaqalaibqab di ninggi ijo anjam dauryoqnqab. ¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ninggi koba na sqas. ¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanggi Mondor di oqa keresai. Nanggi a nosaieqnum. Nanggi a qa qaliesai dego. Ariya ninggi a qa qalie. A ninggi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸ "E ninggi mandum angoro bul uratngwasai. E nungoq olo bqai. ¹⁹ Sokiñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanggi e olo nubqasai. Ariya ninggi e nubqab. E ñambile unum deqa ninggi dego ñambile sqab. ²⁰ Sosibqa bati deqa ninggi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ninggi kamba e beterbesonab e ninggi beterngejunum. ²¹ Ninggi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas. E na dego tamo di qalaqalaibqas aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai."

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, "O Tamo Koba, kiyaqa ni tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanggoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?" ²³ Onaqa Yesus na minnej, "Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas aqaq ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. ²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryoqnqas. Anjam e na ninggi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinyej qaji aqa anjam.

²⁵ "Anjam endi e ninggi koba na sosim merngeqnum. ²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo

ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqnqab.

²⁷“E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwai keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib. ²⁸E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaq? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. ²⁹E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰“Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba to-toryosiy merngwasai. ³¹Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nangi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

Yesus a wain namtanj bole

15 Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtanj bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. ²Ijo dani qudei nangi gei bole atqasai di ijo Abu na nangi gingejnrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nangi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nangi olo gei koba atelenqab. ³Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej. ⁴Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵“E segi wain namtanj bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai. ⁶Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul gingejyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷“Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas. ⁸Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas. ⁹Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. ¹⁰Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. ¹¹E segi arebolebolebeqnu deqa ningi dego areboleboleingqonem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum. ¹²Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ¹³Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nangi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjnrejunu. ¹⁴Ningi ijo

anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab. ¹⁵Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kanjal tamo’ merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶“Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqnbqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na ingi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di engwas. ¹⁷E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

Mandam qaji tamo ungasari nangi na Yesus aqa angro nangi jeutnjreqnub

¹⁸Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endegsi poingem, nangi namoqna e dego jeutboqneb. ¹⁹Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi qalaqalaingeqnub qamu. Agi nangi na nanjo segi was nangi qalaqalaingeqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnum. ²⁰E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nangi na e ugeugeiboqneb dego kere nangi na ningi ugeugeingqonqab. Nangi ijo anjam dauryoqneb qamu nangi nungo anjam dego dauryeqnub qamu. ²¹Ariya nangi ijo Abu e qarinqbej qaji a qa qaliesai. Deqa nangi ningi ugeugeingqonqab. Di kiyaaq? Ningi ijo ñam ejunub deqa.

²²“E bosim nangi anjam minjrosai qamu nangi une saiqoji unub qamu. Ariya e nangi anjam minjrem deqa nangi nanjo une ulitqa gam saiqoji. ²³Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. ²⁴E manwa qudei tamo bei na nami yosaiqonej qaji di nanjo ambleq di babtosai qamu nangi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanjo ambleq di manwa qudei babteqnamqa nangi unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnum. ²⁵Nanjo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nangi e lanja jeutbeqnum.’

²⁶“Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. ²⁷Ningi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaaq? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosi bosib agi bini ningi e ombla unum.

16 “Ningi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqnum. ²Bunuqna jeu tamo nangi na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nangi na ningi moiyoingqonqab. Osib endegsib are qaloqnqab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nangi moiyoingqonqab.’ ³O ijo angro, jeu tamo nangi aqo ijo Abu

wo qa qaliesai deqa nanngi ninggi degngwab. ⁴ Nanngi ninggi degngibqa ninggi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ninggi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ninggi merngosaiognem. ⁵ Sokiñala e ninggi uratngsiy ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ninggi merngeqnum. Ariya ninggi kamba e nenembo-saieqnum, ‘Ni qabiqam?’ degbosai. ⁶ E ninggi anjam endi merngeqnum deqa ninggi are gulbeingeqnu. ⁷ E bole merngwai. E ninggi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nunngoq bqasai. Utru deqa e ninggi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nunngoq bqas. ⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqnum nanngi poinjroqngas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnum nanngi qalieoqngab. Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego nanngi qalieqajqa deqa Mondor na nanngi osornjroqngas. ⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqngas. Di kiyaaqa? Nanngi e qa nanngo areqalo singilatosaieqnum deqa. ¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ninggi e olo nubqasai. ¹¹ Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim nanyuwoq waiyqas.

¹² “E anjam gargakoba ninggi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nunngo areqalo na ojqqa keresai deqa. ¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunngo areqalo gereiyetngimqa ninggi anjam bole kalil poingekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ninggi merngoqngas. Osim kumbra mondonj brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqngas. ¹⁴ A ijo anjam osim ninggi merngoqngas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas. ¹⁵ Ijo Abu aqa inngi ingi kalil di ijo ingi ingi dego. Deqa e ninggi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ninggi merngoqngas.”

Yesus aqa angro nanngi are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanngi areboleboleinjrqas

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ninggi e nubqasai. Olo sokiñala ninggi e nubqab.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ninggi e nubqasai. Olo sokiñala ninggi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?” ¹⁸ Nanngi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala?’ Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanngi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnaq di qalieosiqqa endegsi minjrej, “E ninggi merngonum, ‘Sokiñala ninggi e nubqasai. Olo sokiñala ninggi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ninggi poingosai deqa ninggi segi

segi qaireqnum. ²⁰ O ijo angro, e bole merngwai. Ninggi akam ti sosib are tulanj gulbeingwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanngi areboleboleinjrqas. Ariya nunngo are gulbe di olo koboamqa ninggi tulanj areboleboleingwas. ²¹ Unja a angro oqajqa batieqnaqa aqa jekamu tulanj jaqatinjyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angro osim aqa jaqatinj koboamqa a aqa jaqatinj deqa olo are qalqasai. A angro osim deqa tulanj areboleboleiyqas. ²² Dego kere bini ninggi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ninggi olo ningitqa ninggi are gulbe di uratosib tulanj areboleboleingwas. Nunngo arebolebole di tamo bei na olo yaingwawa keresai. ²³ Bati deqa ninggi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merngwai. Ninggi ijo ñam na ingi bei qa Abu pailyqab di a na ingi di engwas. ²⁴ Ninggi nami ijo ñam na Qotei pailyosaiognem. Ariya bini ninggi ingi bei oqajqa are soqnimqa ninggi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ninggi ingi di osib tulanj areboleboleingwas.”

Yesus a mandam endeqa singila kalil gotranjyosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E ninggi yawo anjam merngoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ninggi merngwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa merngoqngai. ²⁶ Bati deqa e segi ninggi qa Abu pailyqasai. Ninggi ijo ñam na Abu pailyoqngab. ²⁷ Ijo Abu a segi na ninggi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Ninggi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poingeqnu deqa. ²⁸ Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim merngonum. Ni yawo anjam merngosai. ³⁰ Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo singilatosisim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi e qa nunngo areqalo singilatosisim e? Di keretonub. ³² Ninggi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeku tamo nanngi na ninggi teteingibqa ninggi kalil segisegiosib nunngo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom. ³³ E anjam endi ninggi merngeqnum. Di kiyaaqa? Ninggi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, ninggi mandamq endi gulbe koba oqngab. Di ungunum. E segi na mandam endeqa singila kalil gotranjyosim tigelejunu. Deqa ninggi are singilatosisim soqniy.”

Yesus a aqa angro nanngi qa pailyej

17 Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lanj goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai. ² Ni e singila ebem. Singila dena e na tamo ungasari kalil nanngi taqatnjroqngai. Osiy tamo kalil ni na ebem

qaji nanġi nambile enjritqa nanġi nambile gaigai sqab. ³ Nambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na nambile enjreqnum qaji nanġi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanġi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Nambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴ "O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino sinġi-la koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ "Tamo kalil ni na ebem qaji nanġi di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanġi ino anjam dauryoqneb. Nanġi ino segi tamo soqneb deqa ni na nanġi mandamq endena elenjosim e ebem. ⁷ Bini nanġi qalieonub, inġi inġi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. ⁸ Nanġi degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanġi minjrnem nanġi queb. Qusib ni na e qarinqbonam bem anjam di nanġo areqaloq di sinġilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ "E nanġi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unġasari nanġi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanġi qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanġi ino tamo unub deqa. ¹⁰ Ijo tamo kalil nanġi di ino dego. Ino tamo kalil nanġi di ijo dego. Nanġoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ "E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanġi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulaġ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanġi taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanġi kamba are qujaitosib sqab. ¹² E nanġi koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanġi taqatnjroqnem. Deqa ijo anġro bei padalosai. Anġro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. ¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulaġ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanġoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ "E na nanġi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unġasari nanġi na nanġi jeutnjreqnub. Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁵ Ni na nanġi joqsim nanġi mandam uratosib laġ qureq oqwjajqa deqa e ni pailmosai. Nanġi mandamq endi soqneb ni na nanġi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanġi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. ¹⁶ Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanġi minjroqne. Yimqa anjam di nanġo are miligiq di wauoqnimqa nanġi ino segi tamo tinġin sqab. ¹⁸ Nami ni na e qarinqbonam mandamq aisim tamo unġasari nanġo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanġi qarinqnjritqa mandam qaji tamo unġasari nanġo ambleq di sqab. ¹⁹ E nanġi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo

kumbra dena nanġi ino segi tamo tinġin sosib ino anjam bole dauryoqnbqab.

²⁰ "E ijo anġro 11 nanġi qa segi ni pailmosai. Bunuq-na nanġi ijo anjam mare mare laqnbqqa tamo unġasari gargekoba nanġi nanġo anjam quoqnsib e qa nanġo areqalo sinġilatoqnbqab. E nanġi qa dego ni pailmonum. ²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unġasari kalil nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unġasari nanġi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. ²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unġasari nanġi enjrem. Di kiyaaqa? Nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. ²³ E ijo segi tamo unġasari nanġoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanġi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo unġasari nanġi na nanġi unjrsibqqa qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unġasari nanġi qalaqalainjreqnum.

²⁴ "O Abu, tamo unġasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanġi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanġi e ombla sosibqqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaaqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. ²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulaġ bole tinġin. Mandam qaji tamo unġasari nanġi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unġasari nanġi dego ni qa qalie bole. Deqa nanġi qalieonub, ni na e qarinqbonam bem. ²⁶ E ino ñam nanġi osornjroqnem. Nanġi olo osornjrqi. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanġi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanġi koba na sqom."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej

18 Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. ² Bati gaigai Yesus aqa anġro nanġi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa anġro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanġo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. ³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanġi waġal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanġi na nanġi qarinqnjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanġo qaja tamo qudei dego nanġi koba na gileb. ⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanġi aqaq bonabqa a nanġo areq aisiqa nenemnjrej, "Ninġi yai qa bonub?" ⁵ Onaqa nanġi na kamba minjeb, "Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum." Onaqa Yesus na minjrej, "E agiende." Judas agi Yesus osiqqa qaja tamo nanġo banq di atej qaji a nanġi koba na tigelesoqneb. ⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululojosib nerenjeb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, "Ninġi yai qa bonub?" Onaqa nanġi na minjeb, "Iga Yesus Nasaret

qaji a qa bonum.”⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Ningi e qa bonub di e segi ojiy. Ijo angro nanngi uratnrib gileb.”⁹ Yesus a nanngi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanngi ni na ebem qaji bei e uratih padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanngi Yesus ojeq nab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanjal tamo di aqa ñam Malkus. ¹¹ Onaqa Yesus na Pita minnej, “Ino sebru olo ate. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatinj di oqam.’”

Qaja tamo nanngi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyej

¹² Onaqa qaja tamo nanngi ti nanngo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa banj tonteteb. ¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyej. Kaiafas a wausau deqa Juda nanngo atra tamo gate soqnej. ¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanngi qa moiqa di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa angro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanngi Yesus osi aiyeq nabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa angro bei dego a dauryosiq aiyej. Angro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. ¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa angro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato unja minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. ¹⁷ Onaqa siranme taqato unja a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa angro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minnej, “Eo. E aqa angro sai.” ¹⁸ Kanjal tamo nanngi ti tal taqato tamo nanngi ti yornjrnaqa nam tunjuyosib namyuwo areq di tigelesosib nam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanngi koba na tigelesosib nam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa angro nanngi qa ti aqa anjam a na tamo ungasari nanngi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. ²⁰ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E boleq di tamo ungasari nanngi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanngo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiqnem. ²¹ Deqa ni kiyaaq e nenemkobaibeqnum? Tamo ungasari ijo anjam quqneb qaji nanngi segi nenemnjrimqa nanngi na mermaqab. E anjam minjroqnem qaji di nanngi qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a banj lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiq minnej, “Ni kiyaaq atra tamo gate aqa medabu ojonum?” ²³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E anjam maronum endi gisanamqa

ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaaq e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa banj tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a namyuwo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei na Pita minnej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. ²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minnej, “Di e sai.” Pita a degsi gisanjoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanngi na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanngi na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanngo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanngi tal miligiq gilosai. Nanngi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nanngi degsib are qalsib deqa nanngi Pailat aqa tal miligiq gilosai. ²⁹ Nanngi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanngoq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ningi a osib ijoq bonub?” ³⁰ Onaqa nanngi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ningi a olo osi aisib nunngo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nanngi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoqta keresai.” ³² Nanngi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqa di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiq aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” ³⁵ Onaqa Pailat na olo minnej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leñ agi Juda nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minnej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanngi na e ojeq nab ijo wau tamo nanngi njirjosib qoto itnjreb qamu.” ³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minnej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim

ɲambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanɲi ijo anjam queqñub.”³⁸ Onaqa Pailat na nene-myej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nanɲi na Pailat minjeb, “Ni Yesus ɲamburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanɲoq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.”³⁹ Deqa e nuɲgo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nuɲgo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqñsim engeqñum. Deqa niɲgi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy enɲwai? E Juda nanɲoq mandor endi uratosiy enɲwai e?”⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanɲi olo tulaɲ saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanɲi Pailat degsib minjeb. Barabas a leɲ ojo tamo.

19 Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanɲoq baɲq di atsiqa minjrej, “Niɲgi Yesus bu toqon na kumbaɲiyi.” Degsi minjernaqa nanɲi na Yesus osib bu toqon na kumbaɲiyeb. ² Kumbaɲiyosib koboonaqa nanɲi na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanɲoq gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siɲgila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanɲi gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanɲi na kumbra degyeb. ³ Osib nanɲi Yesus aqa areq bosib a misiliɲyoqñsib gisaɲ na biɲiyoqñsib minjoqñeb, “O Juda nanɲoq Mandor Koba, kaiye.” Nanɲi degsib Yesus misiliɲyoqñsib baɲ lubtosib aqa ulatamuq di qaloqñeb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanɲi minjrej, “Niɲgi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Niɲgi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nuɲgoq osi bonum.”⁵ Degsi minjernaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Niɲgi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjernaqa atra tamo kokba ti nanɲoq qaja tamo nanɲi ti Yesus unsibqa nanɲi murqumyoqñsib Pailat waiɲyoqñsib minjoqñeb, “Ni a ɲamburbasq di qame! Ni a ɲamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Niɲgi segi na Yesus osib ɲamburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanɲi na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa ɲiri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanɲoq anjam di qusiqa a tulaɲ ulaugetej. ⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq na nene-myej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. ¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni ɲamburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei laɲ qureq di unu qaji a na ni siɲgila emosai qamu ni e gulbe bei

ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiɲala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino baɲq di atqo qaji aqa une kobaquja.”¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanɲi minjrej, “Uɲgum. E Yesus uratit gilqas.” A nanɲi degsi minjreqlaqa nanɲi na olo tulaɲ saidoqñsib murqumyoqñsib minjoqñeb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanɲi na Pailat degsib minjeqñab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanɲoq une qa peginjrqa oqñsiq dia awoqñej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniɲ Bijal. Hibuɲ anjam na “Gabata” mareqñub. ¹⁴ Juda nanɲoq yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iɲgi iɲgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Seɲ bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba nanɲi minjrej, “Niɲgi nuɲgo mandor koba uniy.”¹⁵ Onaqa nanɲi tulaɲ leleɲoqñsib minjoqñeb, “Ni a taqal waiy! Osim ɲamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nuɲgo mandor koba osiy ɲamburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanɲi na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”¹⁶ Onaqa Pailat a nanɲoq areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanɲoq baɲq di atsiqa minjrej, “Niɲgi na Yesus osib ɲamburbasq di qamiy.”

Yesus a ɲamburbasq di gaɲej

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanɲi degsi minjernaqa qaja tamo nanɲi Yesus osib aqa qawarq di aqa segi ɲamburbasq atetosib a baɲ ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiɲala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibuɲ anjam na “Golgota” mareqñub. ¹⁸ Di brantosib Yesus osib ɲamburbasq di qameb. Tamo aiyel dego ɲamburbasq di qamelenɲeb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa baɲ qonanɲq di tigeltob. Bei aqa baɲ woq di tigeltob.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nenɲrenyosiq ɲamburbasq mutu gogeq di atej. A endegsi nenɲrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanɲoq Mandor Koba.”²⁰ Sawa agu Yesus ɲamburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo uɲgasari gargekoba nanɲi gile beoqñsib anjam Pailat na nenɲrenyej qaji di sisiyoqñeb. Anjam di Hibuɲ anjam na ti Rom nanɲoq anjam na ti Grik nanɲoq anjam na ti turtosiq nenɲrenyej. ²¹ Onaqa Juda nanɲoq atra tamo kokba nanɲi na Pailat minjeb, “Yesus a Juda nanɲoq Mandor Koba’ anjam degsi nenɲrenyaim. ‘A marej, ‘E Juda nanɲoq Mandor Koba,’ anjam degsi nenɲrenye.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Uɲgum. E anjam nenɲrenyonum degesoqñem.”

²³ Ariya qaja tamo nanɲi na Yesus ɲamburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib giltelenɲeb. Giltelenɲosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara baɲga qujai na gereiyeb. Gara baɲga bei na to-toryosai. Gara di tulaɲ boledamu. ²⁴ Deqa qaja tamo nanɲi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bum-

branyqasai. Iga meniņ silali alaņonam tamo yai aqa meniņ na bunņjqas a na gara di oqas." Degsib marsib meniņ silali alaņeb. Naņgi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di unu qaji di aqa damu bran-tej. Anjam agiende, "Naņgi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenqosib meniņ silali alaņqab."

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo ģamburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa ģaurģ Maria wo naņgi aiyel dego bosib koba na tigele-soqneb. ²⁶ Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa aņgro agi a tulaņ qalaqalaiyoqnej qaji de wo ģamburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minnej, "O ai, di ino aņgro." ²⁷ Osiqa aņgro di minnej, "Di ino ai." Onaqa bati qujai deqa aņgro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, "E ya qarbbqo." A degsi marej. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. ²⁹ Onaqa qaja tamo naņgi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ģeņgi bei osib wain isa kobaq di tuqteteb. Tuqtosib ģamtaņ bei aqa dani os-ib mutuq di gara ģeņgi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei ģamburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. ³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqa marej, "Bini e ijo wau kobotonum." Degsi mar-siqa aqa gate gulainjosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar baņgaq di qamej

³¹ Juda naņgo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iņgi iņgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda naņgi mareb, "Iga yori bati qa ta-mo naņgi ģamburbasq di uratnjrim sqasai." Osib naņ-gi Pailat aqa areq bosib minjeb, "Ni ino qaja tamo naņ-gi minjrimqa gilsib tamo ģamburbasq di ģaņejunub qaji naņgo siņa gentetnjribqa urur moreņabqa osib subq atqab." ³² Onaqa Pailat a naņgo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qariņnjrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na ģamburbasq di ģaņesoqneb qaji naņgo siņa gentetnjreb. ³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa naņgi aqa siņa gentosai. ³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar baņgaq di qamnaq leņ ti ya ti aiyej. ³⁵ Naņgi kumbra di yonabqa e ijo segi ģamdamu na unem. E kumbra deqa saoqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa niņgi qusib nuņgo areqaloq di singilatiy. ³⁶ Qaja tamo naņgi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji di aqa damu bran-tej. Agi endegsib nenğrenyeb, "Naņgi aqa tanu bei gentqasai." ³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu bran-tej. Anjam agien-de, "Naņgi qaja na aqa jar baņgaq di qamsibqa a ko-qyesqab."

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa ģam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba naņgi ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus daury-oqnej. A boleq di dauryosaiqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jeja-mu osiy subq atqa kere e?" Onaqa Pailat na Josep ody-onaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.

³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa ģam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Ĵam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. ⁴⁰ Onaqa naņgi aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib ģam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda naņgi na ta-mo subq atqa oqnsib degyeqneb.

⁴¹ Sawa Yesus ģamburbasq di qameb qaji qalaq di naņu agu bei soqnej. Naņu agu dia sub bunujq bei so-qnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. ⁴² Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda naņgo yori bati aqa iņgi iņgi kalil gereiyqa bati bran-tej deqa naņgi aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di juģeb.

Yesus a subq na tigelej

20 Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeon-aqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq ģam atej meniņ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. ² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa aņgro agi a tulaņ qalaqalaiyoqnej qaji de wo naņgi aiyel itnjrsiqa minjrej, "Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyu atonub di iga qaliesai."

³ Degsi minjrnaga Pita aņgro de wo naņgi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. ⁴ Naņgi aiyel gurgurosib giloqnsib aņgro dena Pita bunyosiqa namoosi gilsiq subq di bran-tej. ⁵ Osiq sub meq di tigelosiqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. ⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. ⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. ⁸ Onaqa aņgro namo subq di bran-tej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, "Bole." ⁹ Bati deqa naņgi aiyel Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaiso-qnej. Anjam agiende, "Kristus a olo subq na tigelqas." ¹⁰ Ariya naņgi olo puluosib naņgo qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqa akamo-qnej. Akamoqnsiqa sub miligi tirej. ¹² Tirosiqa laņ aņ-gro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Naņgi gara qat

jigsib Yesus ñeioteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei sinğaqsı awesoqneb. ¹³Awesosıbqa Maria minjeb, "Unğa, ni kiyaaq akameqnum?" Onaqa minjrej, "Nanğı ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai." ¹⁴Maria a nanğı degsi minjrısqı bulosıqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵Onaqa Yesus na Maria minjrej, "O unğa, ni kiyaaq akameqnum? Ni yai unqa bonum?" Onaqa Maria a are qalej, "Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?" Degsi are qalsıq minjrej, "Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbımqa e gılsiy oqai." ¹⁶Onaqa Yesus na minjrej, "O Maria." Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoanaqa areiyosıq minjrej, "O Rabonai." Di Hibru anjam. Aqa damu, "O Qalie Tamo Koba." ¹⁷Onaqa Yesus na Maria minjrej, "E ijo Abu aqaq oqo-saiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanğoq gılsim endegsi minjrej, 'Yesus a marqo, 'E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunğo Abu dego. Ijo Qotei agi nunğo Qotei dego.'" Ni gılsim nanğı degsi minjrej.

¹⁸Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusıqa gılsıq Yesus aqa anğro nanğı itnrısqı minjrej, "E gago Tamo Koba a unonum." Osıqa anjam kalil Yesus na minjrej qaji di olo nanğı sainjrej.

Yesus aqa anğro nanğı na a uneb

¹⁹Yori bati koboosıq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanğı tal bei gogetosıb sıranğme kalil qandımtelesosıb warum milıgıq di soqneb. Nanğı Juda tamo kokba nanğı ulainjrısqı deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal milıgıq di brantosıqa nanğı ambleq di tigelosıq minjrej, "O ijo anğro, nıngı are lawo soqniy." ²⁰Osıqa aqa banğ ti jar banğa ti nanğı osornjrej. Onaqa nanğı kalil Tamo Koba a unsıbqa tulanğ areboleboleinjrej. ²¹Onaqa Yesus na olo minjrej, "Nıngı are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarınğbej dego kere e nıngı qarınğeqnum." ²²Yesus na aqa anğro nanğı anjam degsi minjrısqı aqa mondor pıynjrısqı minjrej, "Nıngı Qotei aqa Mondor Bole oiy. ²³Nıngı tamo unğasari nanğı une kobotetnrıqab di Qotei a dego nanğı une kobotetnrıqası. Ariya nıngı tamo unğasari nanğı une kobotetnrıqası di Qotei a dego nanğı une kobotetnrıqası."

Tomas a Yesus unej

²⁴Yesus a nanğı dego di brantej di Tomas a nanğı koba na sosai. Tomas a Yesus aqa anğro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. ²⁵Onaqa Yesus aqa anğro nanğı gılsıb Tomas itosıb minjreb, "Iga gago Tamo Koba a unonum." Degsi minjnabqa a nanğı anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, "E ijo nğamdımu na Yesus aqa banğ bile tutu na qameb qaji pırigı di unsiy ojqai di e marqai, 'Bole.' E aqa jar banğa qaja na qameb qaji pırigı di dego unsiy ojqai di e marqai, 'Bole.' E unqası di e bole qa marqası."

²⁶Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa anğro nanğı olo tal milıgıq di soqneb. Tomas a dego nanğı koba na soqneb. Sıranğme kalil qandımsonabqa Yesus a tal

milıgıq di brantosıqa nanğı ambleq di tigelosıq minjrej, "O ijo anğro, nıngı are lawo soqniy." ²⁷Osıqa Tomas minjrej, "O Tomas, ni ino banğ gei na ijo banğ bile qameb qaji pırigı ojsim unime. Ino banğ waiyosim ijo jar banğa qameb qaji pırigı dego oje. Areqalo aiyelaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo sıngilat." ²⁸Onaqa Tomas na Yesus minjrej, "O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego."

²⁹Onaqa Yesus na olo Tomas minjrej, "Ni ino nğamdımu na e nıbsim deqa ino areqalo e qa sıngılatonum e? Ariya tamo unğasari nanğı nğamdımu na e nubosaieqıub qaji nanğı e qa nanğı areqalo sıngılatqab di nanğı tulanğ areboleboleinjrqası."

Jon a anjam endi nengrenyey di aqa utru

³⁰Yesus a Qotei aqa manğwa tulanğ gargəkoba aqa anğro nanğı nğamdımuq di yoqnej. E aqa manğwa quja quja segi buk milıgıq endi nengrenyonum. ³¹E anjam endi nengrenyonum. Di kiyaaq? Nıngı sısiyosıb Yesus qa nunğı areqalo sıngılatosıb a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi pıngıwajqa deqa. Osıb nıngı Yesus aqa ñam na nğambıle gaıgai sqajqa deqa.

Yesus aqa anğro 7 nanğı na Yesus uneb

21 Onaqa bati bei Yesus a Taıberias ya agu qalaq di sosıqa aqa anğro nanğı dego di olo brantej. E deqa kılñala saqai. ²Ya agu qalaq di Yesus aqa anğro 7 nanğı soqneb. Anğro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa nıri aiyel nanğı dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa anğro aiyel dego nanğı koba na soqneb. ³Onaqa Saimon Pita na nanğı minjrej, "E qe oqajqa deqa kakanğ waiyqa aiyeqnum." Onaqa nanğı na minjreb, "Iga kalil koba na aıqom." Degsi minjsıb nanğı koba na aısıb qobunğ gogetosıb ya robuq oqsıb kakanğ waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqıub nebeej. Nanğı qe bei osai bole sai.

⁴Nobqolo ambru nanğı qobunğ milıgıq di sosıb nğam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanğı qaliesai, di Yesus. ⁵Deqa a na nenemnjrej, "O ijo anğro, nıngı qe onub e?" Onaqa nanğı na minjreb, "Eo. Iga qe osai." ⁶Onaqa minjrej, "Nıngı qobunğ aqa qala bei banğ woq di kakanğ waiyiy. Waiyosıb nıngı qe oqab." Onaqa nanğı Yesus aqa anjam di dauryosıb banğ woq di kakanğ waiyeb qe tulanğ ani eb. Qe di tulanğ gargəkoba deqa nanğı na soqtosıb qobunğ goge di atqa keresainjrej.

⁷Onaqa Yesus aqa anğro agi a tulanğ qalaqalayıoqnej qaji a na Pita minjrej, "Tamo di gago Tamo Koba." Onaqa Saimon Pita a anjam di qusıqa aqa gara jugo wauqa osıq pıqtej qaji di olo jıgsıqa qobunğ dena prıgıosıq yaq aısıq qawainosıq Yesus aqa areq gılej.

⁸Yesus aqa anğro qobunğ milıgıq di soqneb qaji nanğı alile jojom 100 mita. Deqa kakanğ qe na maqesonaq nanğı qobunğ na titosıb aısıb alile di tıryeb.

⁹Alile di tıryosıb nğam ateb di Yesus a nami nğam tunğuyosıq qe koıtonaq nğamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. ¹⁰Deqa Yesus na minjrej,

“Ninggi qe onub di qudei osi boiy.”¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branjosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi bosib inggi uuyi.” Anggro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanngi qalie, di nanngo Tamo Koba. ¹³ Onaqa Yesus a ngyamyuwo jomyosiqq bem ti qe ti di osiq nanngi anain-jronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiqq aqa anggro nanngoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minnej, “Ni ijo kaja du du nanngi gereinj-rime”

¹⁵ Nanngi inggi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni ijo anggro kalil nanngi bunjrsimqqa ni segi e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja du du nanngi gereinj-rime.”

¹⁶ Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja nanngi taqatnrime.”

¹⁷ Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minnej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni ijo kaja nanngi gereinj-rime.”

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni anggro wala sosimqqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqqa

ino ban ayel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”¹⁹ Pita aqa moiqaqqa gam di Yesus na ubtosiqq degsi minnej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa nam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minnej. Osiqa Pita minnej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiqq anggro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanngi ayel daurnjreqnaq unej. Anggro di agi nami Yesus aqa anggro nanngi koba na inggi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiqq nenemyej, “O Tamo Koba, anggro yai na ni osim jeu tamo nanngo banq di atqas?”²¹ Deqa Pita a anggro di unsiqq Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino anggro di a kumbra kiye turqas?”²² Onaqa Yesus na Pita minnej, “Anggro di a moiyoqnsibqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.”²³ Yesus na Pita degsi minnej. Deqa anggro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanngi quoqneb. Anggro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minnej, “Anggro di a moiyoqnsibqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa anggro di agi e segi. E na anjam endi nengrenyonum. E ijo segi namdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nengrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqq a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyqom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

Aposel

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanngoq aiqas

1 O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nanngi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem. ² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnej qaji nanngi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, "Ninggi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy." ³ Yesus a jaqatinj osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanngoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nanngi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, "Bole." Bati 40 qa a nanngoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas anjam di minjroqnej. ⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi di olo koroinjrnsiq minjrej, "Ninggi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami enjwa marej qaji deqa tarinjoqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem. ⁵ Jon a ya na tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansjgwai."

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanngi koroinjrnaqa nanngi na endegsib nenemyeb, "O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanngo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?" ⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi bati di qalieqa maraib. Di nunngo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. ⁸ Ariya Mondor Bole a nunngoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy."

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nanngi a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nanngi a olo unosai. ¹⁰ Nanngi lan goge tarosib njam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nanngi bosib nanngo areq di tigelosib minjreb, "O Galili tamo, ningi kiyaqa lan goge tarosib njam ateqnub? Yesus a ningi uratngsisaq lan goge oqeqnaq ningi unonub mondonj a degsim olo bqas."

Yesus aqa angro nanngi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹² Mana nanngi soqneb qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomq di unu. Nanngi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanngo warum bei gogeqsi nanngi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanngo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa njiri Jems, Jems bei aqa njiri Judas, Saimon agi nami Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanngi di warum deq gileb. ¹⁴ Nanngi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nanngi ti aqa ai Maria dego nanngi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi koroosib sonabqa Pita a nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, ¹⁶ "O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenj di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiq nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyey. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanngi gam osornjrnaqa Yesus ojob." Pita a nanngi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulanj uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanngi na a silali yonabqa Yesus osiq nanngo banq di atej. A silali di osiq mandam taqal bei awaiyey. Awaiyosiq a mandam dia ulonjosiq aqa mene paraonaqa bi bilernej. ¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi deqa qusibqa mandam di aqa nam "Akeldama" waiyeb. Di nanngo segi anjam na nam waiyeb. Nam di aqa damu, "Lanj Aiqaqqa Mandam."

²⁰ Ariya Pita a olo marej, "Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyey, 'Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.' Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyey, 'Tamo bei na kamba aqa wau ojqs.'

²¹ "Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanngi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. ²² Jon yansnjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq Qotei a Yesus yaigosisiq lan qureq oqej. Bati deqa tamo nanngi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau

ojqom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnqom.”

²³ Pita a nanggi anjam degsi minjrnaqa nanggi na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wo giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. ²⁴ Nanggi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanggo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqas. ²⁵ Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.” ²⁶ Nanggi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqas deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alañonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanggi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanggi koba na sosib wauoqneb.

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

2 Onaqa Juda nanggo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanggo moma nanggi nami inggi meli bunuj otoreleñeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanggi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lañ goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanggi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej. ³ Onaqa inggi bei a ñam puloñ bulosiq aisiq segi segiosiqqa nanggo gateq di awoelenonaq uneb. ⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanggo segi segi are miligiq aisiq meñ bulyetjnraqa nanggi kalil qure utru segi segi nanggo anjam mareleñoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulañ gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanggi Jerusalem di soqneb. Nanggi kalil Qotei qa louoqneb qaji. ⁶ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanggi kalil queb. Qusibqa mañwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanggo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanggi na mareqneb qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji. ⁸ Nanggi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqneb iga queqnum? ⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadusia, Pontus, Esia qaji. ¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji. ¹¹ Iga qudei Juda tamo tinñ. Iga qudei Juda nanggo lou dauryqa marsim nanggo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanggi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa mañwa kalil qa saeqnab iga queqnum?” ¹² Juda kalil nanggi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?” ¹³ Onaqa nanggi qudei yomuoqnsib maroqneb, “Nanggi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam laña laña mareqneb.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanggi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqqa endegsi marej, “Ninggi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninggi ti ijo anjam endi qusib poingem. ¹⁵ Ninggi maronub, ‘Tamo ungasari nanggi di wain uysib nanari-

onub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. ¹⁶ Mañwa ninggi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej, ¹⁷ ‘Qotei a marqo, “Diño bati jojomoqnmq e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanggoq aiqas. Aisim nungo angro mel ti nungo angro sebiñ ti nanggi singgila enjrimqa nanggi ijo medabu osib anjam maroqneb. Nungo angro wala nanggi ti nungo tamo bole bole nanggi ti areqalo waqtetjnroqnmq ñeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqneb. ¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unja ti nanggoq aisim singgila enjroqnmq nanggi ijo medabu osib anjam maroqneb. ¹⁹ Lañ goge dia e mañwa gargekoba yoqñai. Mandamq di dego mañwa gargekoba yoqñai. Lenj ti ñamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. ²⁰ Serj ambruqas. Bai lentosim lenj bulqas. Amqa Tamo Koba a rianj koba ti singgila koba ti bqas. ²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanggi Tamo Koba aqa ñam metosib paily-ibqa a na nanggo pailyo qusim nanggi kalil eleñamqa nanggi so bole gaigai sqab.”’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, ninggi ijo anjam endi quiy. Ninggi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singgila na mañwa gargekoba nungo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaaq? Ninggi poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej. ²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nungo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninggi na Yesus ojsib tamo uge nanggo banq di atnabqa nanggi a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. Nungo kumbra dena ninggi segi na Yesus qalsib moiyoqneb. ²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiqqa moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. ²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo banj woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulañ arebolebolebeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, inggi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariñoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunurj uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulañ arebolebolebeqnu.’ Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ “O ijo was, e bole merñgwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. ³⁰ Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondorj ino moma nanggi paraosibqa lenj dena tamo bei a ñambabqas. Amqa e na tamo di giltitqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqqa aqa anjam di singgilatosisiqqa olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondorj yqas qaji di Devit

a nami qalieej. Osiqu Kristus qa endegsi marej, 'Bunuqna a subq na tigelqas.' Osiqu olo marej, 'Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.' ³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil njamdamu na un-em. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ³³ A lanj qureq oqsiqu nam kobaquja osiq Qotei aqa banj woq di awoej. Osiqu Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayosiqa qarinyqo aiqoqa ningi unsib nunjo dabkala na dego quonub. ³⁴ Devit a subq na tigelosiq lanj qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
'Ni ijo banj woq endi awo.

³⁵ Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjram." ' Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ "Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poingem. Yesus agi ningi na namburbasq di qal nab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiq a gago Tamo Koba Kristus nam waiyej."

Tamo ungasari gargekoba nanji are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanji Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanji na Yesus aqa angro nanji Pita omba minjreb, "O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?" ³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, "Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa nam na ningi yansgonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi lanja engwas. Awai saiqo-ji. ³⁹ Qotei a nami marej, 'E na ningi ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanji ti ijo Mondor engwai.' Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqaq qaji nanji aqa Mondor enjrqas."

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanji minjroqnej. Osiqu olo endegsi minjrej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ningi nanji ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere nam atoqniy." ⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanji aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanji yanso eb. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanji tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanji are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib so-

qneb. ⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji di singila enjreqlaqa nanji manjwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji manjwa di unoqnsib Qotei aqa nam soqtoqneb. ⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyuqneb. ⁴⁵ Nanjo mandam ti ingi ingi ti qarinyelenqneb tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqlaqa oqnsib Yesus aqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanji jeisib enjroqneb. ⁴⁶ Nanji bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanji arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa nam soqtoqnsib koba na ingi uyoqneb. Degyeqnbqa tamo ungasari kalil nanji nanjo kumbra di unoqnsib nanji qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanji are bulyeqnb Tamo Koba a na nanji elenqnaqa nanji boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyoqnsib koba na soqneb.

Pita Jon wo nanji na tamo singa qandamo boleteb

3 Bati gaigai bilaq senj kelinqnaqa Juda tamo ungasari nanji atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanji aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnbqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanji a qoboioqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqnbqa awooqnsiq tamo ungasari atra tal miligiq gileqnbqa silali qa njlnjroqnej. Siranme di aqa nam Siranme Boledamu. ³ Bati deqa Pita Jon wo nanji atra tal miligiq gilqa laqnbqa unjrsiq silali qa njlnjrej. ⁴ Onaqa nanji aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, "Ni aqo nige." ⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, "Nanji aiyel silali bei ebqab." Degsi are qalsiq nanji aiyel koqjresoqnej. ⁶ Onaqa Pita na minjej, "E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa nam na e ni mermonum, 'Ni tigelosim walwel.'" ⁷ Degsi minjsiq aqa banj woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeluqjatosiq walwelej. Osiqu Pita Jon wo nanji aiyel daurnjrsiq atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa nam soqtoqnej. ⁹ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanji a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, "Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal siranme jojomq di awooqnsiq silali qa njleqnu qaji agi a di."

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanji aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo ungasari kalil nanji a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanji gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa nam Solomon aqa Tal Me. ¹² Tamo ungasari nanji bosib koroeqnb Pita a nanji unjrsiq endegsi minjrej, "O Israel tamo ungasari, ningi kiyaaq aqo aiyel

tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqñub? Ningi kiyaaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqñub, 'Nanngo segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?' Ningi degsib maraib. ¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiq walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanngi ti nanngo Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsiiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nanngo banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ningi na saideb. ¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, 'Tonto tamo bei oqeq atsim ege.' Ningi na Pailat degsib minjnabqa a nunngo anjam di dauryosiq leñ ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. ¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ningi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ningi qalie. Ningi gaigai a unoqñeb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosisim tamo di boletonumqa nunngo ñamdamuq di walwelqo.

¹⁷ "O gago was, e qalieonum, ningi ti nunngo gate nanngi ti une kobaquja ateb di ningi poingosai. ¹⁸ Ningi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanngo anjam nami maroqñeb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanngo medabu singilatetnjre-naqa nanngi endegsib maroqñeb, 'Qotei aqa Kristus a jaqatiñ koba osim moiqa.'

¹⁹ "Deqa ijo was kalil, ningi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunngo une kobotetngsim ningi singila bunuj engwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nunngoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ningi qa osiq giltej qaji. ²¹ A lan qureq oqej di unu. A di soqñimqa Qotei na mandam bunuj ti lan bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanngi minjre-naqa nanngi na neñgrenyoqñeb.

²² "Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, 'Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunngo ambleq dena tigeltimqa a anjam merñgoqñ-qas. Anjam merñgoqñimqa ningi aqa anjam kalil qusib dauryoqñiy. ²³ Tamo ungasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanngi Qotei na ñumim moreñqab. Deqa nanngi olo Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di sqasai.' Moses a nami Yesus qa degsi marej. ²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqñeb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqñej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanngi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqñeb.

²⁵ "Qotei a ningi elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanngi qarinyjre-naqa aqa anjam mare mare laqñeb. A nami nunngo moma utru nanngi ti koba na an-

jam qosisibqa Abraham endegsi minnej, 'Mondon ino moma nanngi paraosibqa leñ dena tamo bei ñambabqas. Ñambabosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi boletnjrqas.' Qotei a ningi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minnej. ²⁶ Osiiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nunngoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a ningi kalil boletngimqa ningi nunngo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nunngoq aiyej."

Nanngi na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb

4 Pita Jon wo nanngi na tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam minjre-naqna atra tamo nanngi ti Sadyusi nanngi ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombla na tulan minjiñ oqetnjre-naqa bosib nanngi aiyel ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanngi aiyel maroqñeb, "Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanngi dego moisiq olo subq na tigelqab." Deqa nanngi aiyel tonto talq di breinjreb. Billaqtej deqa nanngi aiyel tonto talq di uratnjre-naq sonab nebeej. ⁴ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Qotei aqa anjam quqñsib Yesus qa nanngo areqalo singilatonaqñeb. Nanngi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nanngi Juda gate kokba nanngo ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nanngo tamo kokba ti gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Jerusalem di koroeb.

⁶ Atra tamo gate Anas aqa leñ kalil nanngi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. ⁷ Koroosib Pita Jon wo nanngi metnjre-naq bonab nanngo ambleq di tigeltjre-naq. Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigeltjeb. Osib Pita Jon wo nenemnjre-naq, "Ningi singila qabe na osib tamo endi boletjeb? Ningi yai aqa ñam na boletjeb?"

⁸ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nanngi endegsi minjrej, "O Israel tamo kokba ti gate ningi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo singa qandamo endi boletem deqa ningi iga osib nunngo ñamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa ningi qalieqa osib nenemgonub. ¹⁰ Deqa ningi ti Israel tamo ungasari kalil ti ijo anjam endi qusib poingem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi ningi na ñamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltjeb qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nunngo ulatamuq endi tigelesonaq ningi unonub. ¹¹ Yesus a tal ai bul. Ningi tal gereiyo qaji tamo bul. Ningi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltjeb unu. ¹² Ningi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai."

¹³ Pita Jon wo nanngi singila na anjam di maroqñeb nanngi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanngi tulan prugeb. Di kiyaaqa? Nanngi qalieeb, nanngi aiyel nami

skul beiq gilosai. Nangi tamo lanjaj. Degsib qalieosib poinjrej, nangi aiyel nami Yesus ombla laqneb. ¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanjo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nangi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nangi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nangi segi qairosib mareb, ¹⁶ "Iga nangi aiyel kiyernjrqom? Nangi aiyel manjwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nangi quekritonub. Deqa iga gisanj qa marqa keresai. ¹⁷ Unjum, iga na nangi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanjo anjam kobaqasai." ¹⁸ Juda tamo kokba nangi degsib qairosib nangi aiyel olo metnjrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, "Ningi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy."

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nangi na kamba minjreb, "Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nunjo anjam dauryqom di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole e? Nangi segi mariy. ²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manjwa kalil gago ñamdamu na unqonem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai."

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nangi na olo nangi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nangi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulanj gargekoba nangi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nangi tamo ungasari nangi ulainjreb. Nangi nanjo aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nangi ñumqa keresai. Utru deqa nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib nangi aiyel uratnjrnab gileb. ²² Tamo singa qandamo nangi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nangi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nangi na nangi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nangi na minjreb qaji deqa sainjreb. ²⁴ Sainjrnab qusibqa tulanj areboleboleinjrej. Deqa nangi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, "O Tamo Koba, ni na lanj ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti atem unub. ²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

'Kiyaqa sawa bei bei qaji nangi minjinj oqetnjreqnu? Kiyaqa nanjo areqalo tulanj nanarieqnaq nangi Qotei ti qotqajqa qaieqneb?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nangi tigeloqnsib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqneb.

Gate kokba nangi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqneb.'

²⁷ "O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. ²⁸ O Qotei, ni na-

mi marem, 'Nangi Yesus qalib moiqas.' Ino anjam di agi nangi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanjo segi areqalo na nangi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nangi Yesus qalnab moiyej. ²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nangi minjinj oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. ³⁰ Ni iga singila egoqnmqqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nangi boletnjroqnqom. Osim ino manjwa kokba babtoqnqom."

³¹ Nangi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nangi koroesoqneb qaji di renjinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nangi singila enjrnaba nangi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nangi ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nangi na nanjo Kristen was nangi aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nangi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa ingi ingi saiaosiq aqa segi qa marosaioqnej. Nanjo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoeqneb. ³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nangi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nangi mare mare laqneb. Nanjo anjam di singila ti. Nangi mare mare laqneb Qotei a nangi qa are tulanj boleiyoqnej. ³⁴ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nangi kalil ingi kere soqneb. Bei a ingi qa truquosaioqnej. Di kiyaaq? Nangi nanjo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di ateqnab nangi na tamo ingi ingi saiqoqi nangi jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanjo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nangi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, "Tamo are singilatetnjro qaji." Barnabas a Livai aqa lenj. A Saiprus nui qaji. ³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej.

Ananias aqa ñauñ Safaira wo nangi Qotei gisanjeb

5 Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej. ³ Onaqa Pita na minjej, "Ananias, kiyaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum? ⁴ Nami ino mandam awaiyosaisanabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaqa gisanjosim maronum, 'Silali kalil agi osi bonum'? Ni kiyaqa kumbra uge di yqajqa are

qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanġi minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.”⁵ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa anġro wala nanġi bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo unġasari kumbra deqa queb qaji nanġi tulanj ulaugteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa njaun bej. Aqa gumbuluj moiyej di a qaliesai. ⁸ A bonaqa Pita na minnej, “Ni mare. Ni ino gumbuluj wo nuġgo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enġonub qaji agi ino gumbuluj na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minnej, “Od. Silali kalil agide.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita na minnej, “Kiyaqa ni ino gumbuluj wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nuġgo kumbra di unqasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Anġro wala ino gumbuluj subq atonub qaji nanġi bosib siranmeq di tigelonub. Nanġi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” ¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa sinġaq di ulonej. Onaqa anġro wala nanġi bosib a moiyej di unsib qoboiosib gilsib aqa gumbuluj aqa areq di subq ateb. ¹¹ Onaqa tamo unġasari kalil kumbra deqa queb qaji nanġi tulanj ulaugteb. Kristen kalil nanġi dego ulaugteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanġi manġwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi sinġila enjreqnaqa nanġi manġwa gargekoba yeq nabqa tamo unġasari nanġi unoqneb. Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di korooqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹³ Jerusalem dia tamo unġasari laña lanġ kalil nanġi na tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġo ñam soqtetnjroqnsibqa nanġi ti koba na koroqajqa ulaoqneb. ¹⁴ Tamo ti unja ti tulanj gargekoba nanġi Tamo Koba Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnsib boqnsib tamo unġasari nami Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġo miligiq aieq nab nanġi tulanj kobaoqneb. ¹⁵ Kobaoqnsib nanġo ma tamo nanġi sapersaq di njeiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelneqneb. Di kiyaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa serj qununj na nanġi waburnjroqnmqa nanġo ma kobooq nqajqa deqa. ¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanġi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi ti joqnsib boqneb. Joqnsib beq nab nanġi kalil boleqneb.

Lanġ anġro na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi tonto talq dena oqeq atej

¹⁷ Yesus aqa anjam maro tamo nanġi kumbra degyeq nabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanġi ti koba na unsib minjinj oqetnjrnaqa nanġi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb. ¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lanġ anġro bei aisiqua ton-

to tal siranme waqtosiq nanġi joqnsiq oqedeb. Oqedonabqa lanġ anġro na minjrej, ²⁰ “Ningi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo unġasari nanġi nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” ²¹ Onaqa nanġi lanġ anġro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanġi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanġi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanġo qaja tamo nanġi minjreb, “Ningi aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanġi tonto talq dena joqnsib boiy.” ²² Onaqa qaja tamo nanġi aisib tonto talq di brantosib njam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanġi di sosai. Nanġi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanġi minjreb, ²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq ononum. Tal taqato tamo nanġi anj ti siranmeq di tigenlab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonom di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanġo gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanġi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” ²⁵ Onaqa tamo bei bosiqua nanġi minjrej, “Ningi quiy. Tamo ningi na tonto talq di breinjreb qaji nanġi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteq nab tamo unġasari nanġi queq nub.” ²⁶ Degsi minjrnabqa qaja tamo nanġi ti atra tal taqato tamo nanġo gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanġi di sonab unjrsib ojelenosib joqnsib gileb. Sinġila na ojsib gilosai. Lawo na joqnsib gileb. Tamo unġasari nanġi njriņosib meniņ osib nanġi ñumaib deqa ulaosib lawo na joqnsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanġi aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqnsib gilsib Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigeltjnreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanġi njriņnjrsiqua minjrej, ²⁸ “Ningi Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga sinġila na saidnġgem. Di ningi na olo mare mare laq nabqa tamo unġasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanġi quekriteq nub. Di segi sai. Ningi gago jejamuq di une qamoqnsib mareq nub, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi degsi minjrnabqa nanġi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanġo anjam dauryqasai. ³⁰ Di bole, ningi na Yesus namburbasq di qal nab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanġo Qotei na olo subq na tigeltej. ³¹ Yesus qujai di Qotei na lanġ qureq osi oqsiqua aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenjamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo unġasari are bulyetgoqnsiqua gago une kobotetgeqnu. ³² Iga gago segi njamdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq

mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqnub qaji nangi enjreqnu."

Gamaliel a Juda tamo kokba nangi dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus aqa anjam maro tamo nango anjam di qusibqa minjin ani oqet-njrnaqa nangi ñumib moreñqajqa maroqneb. ³⁴ Onaqa nango ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nangi bati gaigai a qa maroqneb, "A tamo bolequja." A tigelosiqqa Juda tamo kokba nangi minjrej, "Ningi mati tamo nangi endi minjrib taqal beiq gileb." ³⁵ Onaqa nangi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nangi minjrej, "O Israel tamo, ningi na tamo nangi endi gulbe enjrqqa osibqa mati geregere are qaliy. ³⁶ Ningi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqqa aqa segi ñam soqtoqnsiqqa maroqnej, 'E tamo kobaquja.' Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nangi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. ³⁷ Bunuqna tamo ungasari nango ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiqqa Rom nangi ti qotqajqa maroqnsiqqa tamo nango are tigeltetnjreqnaqa nangi a dauryoqneb. Onaqa Rom nangi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi segi segi jaraiyeb. ³⁸ Deqa ningi quiy. Ningi tamo nangi endi uratnjrib nango wau yoqnebe. Nangi nango segi areqalo na wau endi tigeltqab di nango wau koboqas. ³⁹ Ariya nangi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ningi na nangi kobotnjrqqa keresai. Ningi nangi ñumqab di ningi Qotei ti qotqab."

Gamaliel na Juda tamo kokba nangi degsi minjrnaqa nangi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nangi ñumqa urateb. ⁴⁰ Osib nangi metnjrnabqa nangi olo bonabqa bu toqon na nangi kumbainjrsib nangi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na said-njrsib nangi uratnjreb. ⁴¹ Onaqa nangi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nangi Yesus aqa ñam qa jaqatinj ti jemai ti oqa kere. Deqa nangi arebole-boleijnraq gileb. ⁴² Nangi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiyoqneb. Nangi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nango segi segi talq di nangi anjam endegsib maroqneb, "Yesus a bole Kristus."

Tamo 7 nangi ingi jeiyu wau ojqajqa giltnjreb

6 Bati deqa Juda tulanj gargekoba nangi are bulyoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Juda qudei nangi Grik qaji. Deqa nangi Grik anjam qalie. Juda qudei nangi Hibru qaji. Deqa nangi Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nangi tigelosib Hibru qaji Juda nangi qa njriñeb. Di kiyaaq? Ingi jeiyu batieqnaqa Hibru qaji Juda nangi na Grik qaji Juda nango uña qobul nangi uratnjroqnsib nango segi uña qobul nangi ingi jeisib enjroqneb. ² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nangi na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqneb

qaji nangi koroinjrsib minjreb, "Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim ingi jei jeiyooqnsai. ³ Deqa ijo was, ningi tamo 7 nuñgo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nango kumbra tulanj boledamu. Qotei aqa Mondor a nango di sosisqa nangi singilatnjreqnu. Nangi powo koba ti unub. Ningi tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nangi na ingi jeiyetñgoqnaqab. ⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnoqom. Gago wau bole agide."

⁵ Onaqa Kristen nangi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nangi giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyelto-saioqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyooqnsiqqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nango lou dauryqa marsiq nango miligiq aiyey. ⁶ Kristen nangi na tamo 7 nangi di gilt-njrsib Yesus aqa anjam maro tamo nango ulatamuq di tigeltjnab nango gateq di banj atsib nangi qa Qotei pailiyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulanj kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulanj gargekoba nangi Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nangi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nango areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulanj boleiyooqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nango ñamdamuq di manjwa gargekoba yoqnej. ⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nangi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nangi di Juda nango Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nangi nami kangal tamo sosibqa olo bunuqna nango segi wau ojoqneb deqa nangi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, "Tamo Nango Segi Wau Ojo Qaji Nango Qotei Tal." Tamo nangi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nangi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleneb. ¹⁰ Nangi Stiven ombla anjam na qoteqnaq Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nangi aqa anjam qalotqa keresai. ¹¹ Deqa nangi lumu na tamo qudei nangi metnjrnab bonab minjreb, "Ningi Stiven aqa jejamu lanja gisanjyiy." Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nangi gisanjosib mareb, "Stiven a Moses Qotei wo qa misilinj anjam mareqnaq iga quooqnem." ¹² Nangi anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nangi ti Juda gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti qusibqa Stiven qa minjinj oqetnjrnaqa a ojob. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigeltet. ¹³ Tigeltosib tamo qudei nangi dego osi bonab nangi Stiven aqa jejamu lanja gisanjosib mareb, "Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilinj anjam

mareqnu. ¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, 'Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.'" ¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nangi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

7 Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, "Nango anjam maronub di bole e?" ² Onaqa Stiven a kamba marej, "O ijo was ijo abu ti ningi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosisa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lan qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minnej, 'O Abraham, ni ino sawa ti ino was nangi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.'" ⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiq Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. ⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A angro saiqoji sonaqa Qotei na minnej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nangi ti mandam mutu endi engwai.'" ⁶ Osiqa minnej, 'Mati ino moma kalil nangi sawa beiq di yaun tamo soqnbqqa sawa deqaji tamo nangi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnbqqa wasau 400 gilqas. ⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nangi peginjrsiy nimitqa ino moma nangi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnbqab.'" Qotei na nami Abraham degsi minnej. ⁸ Osiqa Abraham ombra anjam qosisiqa minnej, 'Ni mulun unqam.'" Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa mulun waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a nambabeb. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nangi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹ "Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nangi nango was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nango banq di atnabqa nangi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiq gegerereyoqnej. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nango mandor a di unoqnsiq Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, 'Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.'" Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ "Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nangi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nangi dego ingi saijnej. ¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, 'Isip sawaq di ingi unu.'" Qusiqa gago moma utru nangi qarinyonaq ingi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib ingi awaiyosib olo puluosib beb. ¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nangi olo ingi awaiyqa qarinyonaq Isip sumeb. Sumsib nango was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nangi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nangi qa ti dego babtonaq Isip nango mandor a nangi qa poinjrej. ¹⁴ Deqa

Josep na aqa was nangi olo qarinyonaq aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombra joqnsib Isip sumeb. Tamo ti unqa ti kalil turtonab 75. ¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsisa dia sosis moiyej. Gago moma utru nangi dego dia morenej. ¹⁶ Onaqa nango qusa osi bosib Sekem qureq di subq atelenej. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nangoq dena awaiyej.

¹⁷ "Ariya Israel nangi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jomonaqa Israel nangi tulan gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minnej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma nangi ti mandam mutu endi engwai.'" ¹⁸ Bati deqa Isip nango mandor bei tigelej. A Josep qa poiyosai. ¹⁹ Deqa a na gago moma nangi gisa gisanjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nango angro nambabebqna a na nangi minjretnaq osi giloqnsib nañuq di uratnjretnab morenoqneb. ²⁰ Bati deqa Moses a nambabeb. Qotei a Moses qa are tulan boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nango talq di a ulitosib gegerereyoqneb. ²¹ Bunuqna nangi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nango mandor aqa angro sebin na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej. ²² A Isip nango skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo singila koba soqnej. A singila na wauoqnsiq anjam maroqnej.

²³ "Moses aqa wasau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nangi unjrqajqa marsiq gilsiq nangoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiq a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej. ²⁵ Osiqa are qalej, 'Ijo was Israel nangi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqas, "Bole, Qotei a Moses gilmimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.'" ' Nangi degsi poinjrosai. ²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqnaq unjrsiq nangi aiyel potnjrsiq minjrej, 'Ningi aiyel was wo. Kiyaaq ningi qoteqnaq.'" ²⁷ Degsi minjraqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiq Moses aqa ban gotranjetosiqa minnej, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' ²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyotbqam e?' ²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulaqnsiq gilsiq Midian sawaq di yaunej. Di sosis unqa osiq angro mel aiyel nambabtnjrej.

³⁰ "A di sosis wasau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nam luwit yusiq puloneqnaqa Qotei aqa lan angro bei nam pulonq di sonaq unej. ³¹ Unsiqa are koba qalsiq olo gegerere unqa osiq nam luwit utruq gilej. Gilnaqa nam pulonq miligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minnej, 'O Moses, e ino moma nango Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.'" Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaqnsiq gindagindanej. Osiqa nam pulonq di unqa uratosiq turuej. ³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minnej, 'Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino singa tatal piqt. ³⁴ Ni que. Ijo segi tamo ungasari nangi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nangi akamkobaqnaq e que-

qnum. Deqa e na nanġi Isip nanġo mandor aqa banġ dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarinqmitqa Isip aiqam.' Qotei na Moses degsi minjej.

³⁵ "O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanġi na qoreiyosib minjeb, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanġoq aisiqa aqaryainjrej. Lanġ angro nam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilaton-aq a kumbra di yej. ³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia manġwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanġi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manġwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. ³⁷ Moses qujai dena Israel nanġi minjrej, 'Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunġo ambleq dena tigeltimqa a na ninġi anjam mernġoqnaqas.' ³⁸ Moses qujai dena Israel nanġi joqsiq wadau sawaq di korooqneb. Di gago moma nanġi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia lanġ angro bei na anjam minjnaqa a ombra soqneb. Sosibqa Moses a anjam nambale unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiq gago moma nanġi enjrej.

³⁹ "Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanġi na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb. ⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, 'Ni gago qotei qudei gereiyetgimqa nanġi na iga joqsiq puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsiq bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.' Nanġi na Aron degsib minjeb. ⁴¹ Minjsib bati deqa nanġi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisanġ qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej. ⁴² Nanġi kumbra degyeb deqa Qotei na nanġi qoreinjraqa nanġi seġ ti bai ti bongar ti binjinroqneb. Nanġo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi bunuqna endegsib nengrenyeb, 'O Israel tamo unġasari, ninġi wausau 40 wadau sawaq di sosi-bqa makau ti kaja ti nunoqnsib gisanġ qotei nanġi atrainjroqneb. Ninġi e atraibosaiqneb. ⁴³ Ninġi gisanġ qotei Molek aqa tal ti gisanġ qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanġo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanġi binjinroqneb. Nunġo une deqa e ninġi wingitqa ninġi sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.' Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam degsib nengrenyeb.

⁴⁴ "Gago moma nanġi wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyosib qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqqa Moses osoryonaqa degsi gereiyey. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. ⁴⁵ Bunuqna gago moma nanġi tal di onabqa Josua na nanġi joqsiq bosiqqa mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanġi winjraqa jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanġi mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanġi Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsiq Devit aqa batiej. ⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, 'O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyet-

mqai.' ⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa niri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸ "O was ninġi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyosib qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, ⁴⁹ Tamo Koba a marqo, "Lanġ qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninġi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. ⁵⁰ E ijo segi ban na ninġi ingi kalil di gereiyem unu." "

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritisq olo Juda tamo kokba nanġi singila na endegsi minjrej, "Ninġi anjam gotranġo ani tamo. Nunġo are Qotei aqaq di sosai. Ninġi sawa bei bei qaji nanġi bul. Ninġi Qotei aqa anjam quqwa urateqneb. Ninġi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqneb. Nunġo moma nanġi kumbra deqaji yoqneb agi ninġi na olo yeqneb.

⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi na nunġo moma nanġi anjam endegsib minjroqneb, 'Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.' Degsib minjreqnab nanġi quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi ugeugeinjroqnsib nunoqneb. Bei urato-saiqneb. Ariya tamo di a bonaqa ninġi na nunġo moma nanġo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanġo banġ di ateb. Atnabqa nanġi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. ⁵³ Moses a lanġ angro nanġo banġ dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninġi na osib olo dauryqa urateqneb." Stiven a Juda tamo kokba nanġi degsi minjrej.

Nanġi Stiven meniġ na qalsib moiyyoteb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Stiven aqa anjam di qunab are qametnjraqa minjinġi ani oqetnjraqa qalagei anjam atoqnej. ⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lanġ goge tarosiqqa Qotei aqa rianġ koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa banġ woq di tigelesonaq unej. ⁵⁶ Osiqa Juda tamo kokba nanġi minjrej, "Ninġi quiy. Lanġ waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa banġ woq di tigelesonaq e unonum."

⁵⁷ Stiven a nanġi degsi minjraqa nanġi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulanġ murqumyosib nanġo dabkala banġ na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojeb. ⁵⁸ Ojsib meniġ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniġ na qaloqneb. Tamo nanġi nami Stiven aqa jejamu lanġa gisanġyeb qaji nanġi na nanġo gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa nam Sol aqa singaq di koroiyeb. ⁵⁹ Tamo kalil nanġi meniġ na Stiven qaleqnaqqa a moiqa osiqqa endegsi pailyej, "O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qununġ ame."

⁶⁰ Degsi pailiosiqqa singa tombol na awoosiq tulanġ maosiq marej, "O Tamo Koba, nanġi e lubonub nanġo une deqa ni na kambatnjraime." A degsi pailiosiqqa moiyej.

8 Nanġi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulanġ areboleboleiyey. Osiqa marej, "Keretosib Stiven qalhub moiqa." Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanġi Stiven moiyej deqa akamkobaqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanngi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanngi Kristen nanngi qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanngi segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanngi segi Jerusalem di soqneb. Nanngi jaraiyosai. ³ Sol a dego Kristen nanngi qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanngo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unja ti ojelenoqnsiqa nanngi joqoqnsiq aiyooqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanngi Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴ Yesus aqa tamo ungasari jaraiyeb qaji nanngi sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb. ⁵ Filip a Samaria nanngo qure kobaqujaq gilsiq dia nanngi Kristus aqa anjam minjroqnej. ⁶ Minjroqnsiqa manwa gargekoba yeqnaqa nanngi unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb. ⁷ Tamo ungasari gargekoba nanngi mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjre-qnaqa mondor uge nanngi nanngo jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ungasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjro qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. ⁸ Deqa qure dia tamo ungasari nanngi tulan areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, "E tamo kobaquja." Degyeqnaqa tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanngi a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb. ¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanngi Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, "Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu." ¹¹ Nanngi degyoqneb. Di kiyaaq? Saimon a nami quñam qaloqnsiq manwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanngi a unoqnsib binjiyoqneb. ¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanngi yansnjroqnej. ¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyoqnsiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na manwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulan prugoqnej.

¹⁴ Bati deqa Samaria tamo ungasari gargekoba nanngi Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanngi degsi qusibqa Pita Jon wo qarijn-rnab Samaria nanngoq gileb. Gilsib Samaria nanngi qa endegsib Qotei pailiyeb, "O Abu, ni na Samaria nanngi ino Mondor Bole enjprime." Degsib Qotei pailiyeb. ¹⁶ Di kiyaaq? Bati di Qotei aqa Mondor nanngoq aiyosaiso-

qnej deqa. Nanngi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. ¹⁷ Ariya nanngi aiyel Samaria nanngi qa pailiyooqnsibqa nanngo gateq di ban ateqnab nanngi Qotei aqa Mondor oqneb.

¹⁸ Pita Jon wo nanngi degyeqnaqqa Saimon a unsiq silali osi bosiq nanngi aiyel silali enjrqqa osiq minjrej, ¹⁹ "Ninggi e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanngo gateq di ban atoqnitqa nanngi Mondor Bole oqnaqab."

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minnej, "Qotei aqa singila endi a na iga lanja egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam. ²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa kere-sai. ²² E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are bulyoqnsim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailiyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas." ²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, "Ninggi segi aiyel e qa Tamo Koba pailiyi. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai."

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanngi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saqqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyooqnsib Samaria nanngo qure qale kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyooqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Filip aqaq aisiqa minnej, "Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aye." Gam di wadau sawaq di unu. ²⁷ Onaqa Filip a lan angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq ayej. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanngo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A unja. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej. ²⁸ Aqa karis goge di awoosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyooqnej. ²⁹ Onaqa Mondor na Filip minnej, "Ni gilsim karis di jomye." ³⁰ Degsi minjnaqa Filip a uruosiq karis jomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, "Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?" ³¹ Onaqa tamo dena minnej, "E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas." Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, "A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanngi junqum joqetnjre-qnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. ³³ Nanngi a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di lanja qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa angro bei qa marqa keresai."

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritisq Filip minnej, "Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyey? A segi qa kiyooq tamo bei

qa kiyo nengrenyej?"³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiy-oqnej.³⁶ Onaqa nangi gam dauryosib ayoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, "Ni une. Ya agide. Ingi bei na e getentbqa kere-sai. Deqa ni e yansbe."³⁷ Onaqa Filip na minjej, "Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai." Onaqa minjej, "E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Njiri."

³⁸ Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nangi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.³⁹ Onaqa nangi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di at-naqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleyonaqa gam dauryosiq aiyej.⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo un-gasari nangi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di bran-tej.

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

9 Bati deqa Sol na tamo ungasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nangi ugeugeinjrsim moiyo-t-njrqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej,² "Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nangi enjrqai. Enjritqa nangi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nangi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai."³ Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walweloqnsiq Damaskus qure jo-jomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjosiq mandamq di njeiej. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, "O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum?"⁵ Onaqa Sol na minjej, "O Tamo Koba, ni yai?" Onaqa min-jej, "E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum."⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas."

⁷ Onaqa tamo nangi Sol ombla walweloqneb qaji nangi Yesus aqa kakro qusib nam ateb nangi tamo bei unosai. Deqa nangi ulaosib mequmosib lanja tigeleso-qneb.⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiq nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nangi a babanyosib Damaskus qureq osi gileb.⁹ Sol a bati qalub nam qandimyonaq soqnej. Deqa a ingi bei uyosai. A ya uyo-sai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa njeiobilqei na minjej, "O Anana-ias." Onaqa minjej, "Tamo Koba, e agiende."¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, "Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tinjin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di bran-tqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam."¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a njeiobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananias a bosim Sol aqaq di banj atimqa nam poiym sawa unqas."

¹³ Onaqa Ananias na kamba minjej, "O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nangi tulan ugeugeinjreanu. Atra tamo kokba nangi na a qariny-onab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino nam metoqnsib pailmeqneb qaji nangi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nangi degsib mareqneb e queqnum."

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananias minjej, "Ni ijo an-jam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nangi ti mandor kokba ti Israel nangi ti ijo nam ubtosim minjroqnsiq."¹⁶ A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqnsiq. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnsiq."

¹⁷ Onaqa Ananias na minjej, "Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryoqai." Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di dogetosiqqa Sol aqaq di banj atsiqa minjej, "O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, 'Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyyas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aism a singi-latqas.' O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarinqbqoqa agi e inoq bonum."¹⁸ Ananias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa ingi bei qe gajige bul Sol aqa nam-damuq dena ulonjonaq nam poiyyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananias na Yesus aqa nam na yansej.¹⁹ Yansonaaqa a ingi uynaqa jejamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, "Yesus a Qotei aqa Njiri"

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi koba na korooqneb. A Ju-da nango Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nangi en-degisi minjroqnej, "Yesus a Qotei aqa Njiri."²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quoqneb qaji nangi tulan prugoqnsib maroqneb, "Ningi uniy. Sol a Yesus aqa an-jam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo un-gasari Yesus aqa nam metoqnsib pailyeqnub qaji nan-gi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nan-gi tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aiqa-jqa bej." Tamo ungasari nangi degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqqa endegsi maroqnej, "Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji." Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nangi aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nangi Sol qalsib moiyoqajqa maro-qneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nangi koroosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyo-tqom."²⁴ Nangi degsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nangi qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqateso-qneb. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneb qaji nangi na qolo a osib gumbaq di jigsib qure aqa jen

gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura ura-tonab jen qalaaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walweloşiqa Jerusalem di brantosiq tamo unğasari Yesus dauryoqneş qaji naŋgoq gilsıqa minjrej, "E niŋgi koba na Qotei aqa wau ojgom." Degsi minjrnaqa naŋgi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di naŋgi poinjrosai deqa. ²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osıqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgoq gilsıqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa naŋgi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaiqnej deqa ti Barnabas na naŋgi sainjrej. ²⁸ Deqa naŋgi Sol osib koba na soqneş. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqnej. ²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneş. Tamo naŋgi di Grik anjam maro qaji. Naŋgi Sol ombla anjam na qotsibqa naŋgi a qa ugeosib mareş, "İga Sol qalsim moiyoťqom." ³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo unğasari naŋgi deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileş. Gilsib dena Sol qarinqyon-abqa Tarsus qureq gileş.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unğasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateş qaji naŋgi geregere lawo na soqneş. Naŋgi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are siŋgilateşnaqnej. Tamo unğasari gargekoba naŋgi are bulyoqnsib Kristen naŋgo miligiq aiyeqnab naŋgi tulaŋ kobaoqneş.

Pita na Ainius boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsıqa gilsıq Lida qureq di brantej. Brantosıqa Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneş qaji naŋgi itnjrej. ³³ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainius. A jejamu laiyonaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, "Ainius, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjrnaqa aqa jejamu siŋgilaonaq a tigelej. ³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneş qaji naŋgi tamo di boleonaq unsibqa naŋgi are bulyoşib Tamo Koba qa naŋgo areqalo siŋgilateş.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uŋa bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uŋa bolequja. A gaigai kumbra tulaŋ bolequja yoqnsıqa tamo unğasari iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi lueinjroqnsiq iŋgi anainjroqnej. ³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uŋa qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. ³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneş qaji naŋgi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarinqjrnab aisib Pita minjeb, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom." ³⁹ Onaqa Pita a tigelosıqa naŋgi daurnjrısqı koba na gilsib Jopa

qureq di branteş. Brantonabqa naŋgi Pita osib uŋa moiyej qaji aqa warum miligiq gileş. Gilnabqa uŋa qobul kalil naŋgi Pita aqa areq di koroosib akamoqneş. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a naŋgi koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb. ⁴⁰ Onaqa Pita a naŋgi minjrej, "Niŋgi kalil oqediy." Degsi minjrnaqa naŋgi oqedonab siŋga pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uŋa moiyej qaji aqa areq gilsıqa minjej, "O Tabita, ni tigel." Degsi minjrnaqa a ñam plaltosıqa Pita unsiq tigelosiq awoej. ⁴¹ Onaqa Pita na aqa baŋ ojsiq tigeltej. Tigeltosıqa Qotei aqa segi tamo unğasari naŋgi ti uŋa qobul naŋgi ti metnjrnaqa naŋgi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. ⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo unğasari kalil naŋgi maŋwa deqa qusibqa naŋgi gargekoba Tamo Koba qa naŋgo areqalo siŋgilateş. ⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na iŋgi iŋgi gereiyoy qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneş.

Laŋ aŋgro bei na Kornilius anjam minjej

10 Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo naŋgo gate. A na qaja tamo 100 naŋgi taqatnjroqnej. Qaja tamo naŋgi di İtali sawa qaji. ² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneş qaji naŋgi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneş. Juda naŋgi iŋgi iŋgi saiinjreqnaqa a naŋgi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. ³ Ariya bati bei seŋ kelinqtonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosıqa Qotei aqa laŋ aŋgro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa laŋ aŋgro dena minjej, "O Kornilius." ⁴ Onaqa Kornilius na laŋ aŋgro di koqyosıqa tulaŋ ulaugetosiq minjej, "O Tamo Koba, ni kiyaaqa ijoq bonum?"

Onaqa laŋ aŋgro dena minjej, "Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda naŋgi iŋgi iŋgi saiinjreqnaqa ni na naŋgi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulaŋ areboleboleiyeqnu. ⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei naŋgi qarinqnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. ⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na iŋgi iŋgi gereiyoy qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal aqi alile qalaaq di unu."

⁷ Laŋ aŋgro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulaŋonaqa Kornilius na aqa kaŋgal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosıqa waueťoqnej. ⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil laŋ aŋgro a marej qaji di naŋgi qalub minjrısqı qarinqjrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹ Naŋgi walweloşi aisib gamq di qoloinjrnaqa gereŋeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jo-

jomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiq warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.

¹⁰ Oqsiq warum dia sonaqa a mamyonaaqa uña qudei nanği minjrnaqa ingi goiyeteb. Inği goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqqa lañ waqonaq ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge dena uratonab aiyeqnaq unej. ¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. ¹³ Unjrnsiqqa kakro bei quej. A marej, "Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye." ¹⁴ Onaqa Pita na minjej, "O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiognem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba." ¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, "Inği ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim." ¹⁶ Gara di degsi aiyocalubtosiqqa olo torei oqej.

¹⁷ Ñeio di aqa utru Pita a poiynosai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinqnjrej qaji nanği Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanği endegsib nenemnjreb, "Saimon aqa tal qabi unu?" Degsib nenemnjrnabqa nanği na minjreb, "Saimon aqa tal agide." Onaqa nanği walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. ¹⁸ Tigelosib maosib mareb, "Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?" ¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, "Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. ²⁰ Deqa ni tigelosim nanği daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanği qarinqnjronum bonub."

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanği areq di brantosiq minjrej, "Ninği tamo ñameqñub qaji agi e di. Ninği kiyaaqa bonub?" ²² Onaqa nanği na minjreb, "Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanği a qa mareqñub, 'A tamo bolequja.' Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lañ anğro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, 'Ni tamo qudei nanği qarinqnjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.'" ²³ Onaqa Pita a nanği anjam di qusiqa nanği joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Njerenosib nebeonaqa Pita a nanği koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanği gilsib gamq di qoloinjrnaqa ñerenjeb. Olo nebeonaqa nanği tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanği qa tariñoqnsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nanği ti aqa segi leñ nanği ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb. ²⁵ Onaqa Pita a gilsiqqa Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqqa tal gogetonaqa Kornilius a bosiqqa Pita aqa singaq di singa pulutosiqqa a binjiyej. ²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigelosiq minjej, "Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo." ²⁷ Degsi minjsiqqa nanği ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unğasari gargekoba nanği koroosonab unjrej.

²⁸ Unjrnsiqqa minjrej, "Ninği qalie, e Juda tamo. Ninği Juda tamo sai. Ninği sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunño tal gogetqajqa getento koba. Iga ninği koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nengrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, 'Sawa bei bei qaji nanği ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.' Qotei na e degsi merbej. ²⁹ Deqa ninği e qa anjam qarinqyonab e nunño anjam gotranjosai. E nunño anjam dauryosim bosim nunño tal gogetonum. Deqa ninği merbiy, ninği kiyaaqa e qa anjam qarinqyeb?"

³⁰ Onaqa Kornilius na Pita minjej, "Ya ya endi bati qolqe gilqo señ bati kere endego señ kelinqtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulañ qat jigsiqqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosiqqa merbej, 'O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği ingi ingi saijnjrnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. ³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarinqnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.' ³³ Lañ anğro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanği urur qarinqnjrnab Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanği daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulañ areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom." Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiqqa nanği endegsi minjrej, "Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub. ³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo unğasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanği Qotei na tulañ areinjreqnu. ³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinqyonaqa Israel nanği segiq aiyey. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo unğasari nanği Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanği Tamo Koba. ³⁷ Ninği qalie, Jon a bosiqqa tamo unğasari nanği yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiqqa Judia sawa nanği qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. ³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiqqa kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiqqa tamo unğasari Satan na ugetnjro qaji nanği kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. ³⁹ Yesus a Juda nanği sawa ti Jerusalem qure ti dia mañwa gargekoba yeqnaqa iga gago ñamdamu na unoqñem. Iga deqa bini saooqnsim laqnum. Ariya nanği na Yesus osib ñamburbasq di qalsib moiyoqneb. ⁴⁰ Bati qalub kobonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa gago ñamdamuq di brante-

qnaqa iga unoqnem. ⁴¹ A Juda kalil nanngo namdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqqa iga koba na awoqnsimqa ingi ti ya ti uyoqnem. ⁴² A na mergej, 'E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondoj e na tamo nambile so qaji ti tamo moreno qaji ti nanngi peginjraqai. Ningi na tamo ungasari nanngi e qa degsib minjroqniy.' Yesus na iga degsi mergej. ⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi nami endegsib maroqneb, 'Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilatqab qaji nanngi aqa nam na nanngo une kobotetnjrqas.'"

Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanngo men bulyetnjrnaqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam poinjnaqa marelejoqneb. Maroqnsib Qotei aqa nam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanngi di qusibqa tulanj prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanngi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, ⁴⁷ "Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanngi yansnjrqajqa saidgwa keresai." ⁴⁸ Osiqa nanngi minjrej, "Ningi Yesus Kristus aqa nam na yanso oiy." Degsi minjnaqa nanngi na yanso osib Pita minjeb, "Ni bati qudei iga koba na endi sqom." Degsi minjnabqa a nanngi koba na soqneb.

Pita a Jerusalem aiyej

11 Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti anjam endegsib queb, "Sawa bei bei qaji nanngi dego Qotei aqa anjam osib nanngo areqaloq di singilateb." ² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi na Pita njirintosib minjeb, ³ "Sawa bei bei qaji nanngi mulun unosaieqneb. Deqa ni kiyaaqa nanngo tal gogetosim nanngi ti awoosim ingi uyoqnem?"

⁴ Onaqa Pita a nanngo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, ⁵ "E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e njeio bulem. E njeio bulosimqa ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lanj goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem. ⁶ Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwanj ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. ⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, 'O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.' ⁸ Onaqa e marem, 'O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqnem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.' ⁹ Onaqa kakro di a olo lanj goge na brantej. A marej, 'Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.' ¹⁰ Gara di degsi aiyuqalubtosiqqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ "Bati qujai deqa tamo qalub nanngi bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanngi Sisaria qureq dena qarinjrnaq ijoq beb. ¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, 'Ni tigelosim nanngi qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.' Degsi merbonaqa e tigelosim nanngi qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanngi koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. ¹³ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, 'Lanj angro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, "Ni na tamo qudei nanngi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanngi dego elenqas.'" ¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneb qaji nanngo aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanngo aiyej. ¹⁶ Nanngo ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, 'Jon a ya na tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwai.' ¹⁷ O ijo was ningi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonaqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanngi dego Yesus qa nanngo areqalo singilateqnaqqa Qotei na aqa Mondor nanngi enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai."

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita njirinteb qaji nanngi aqa anjam di qunabqa nanngo njirin koboej. Deqa nanngi Qotei aqa nam soqtosib mareb, "Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanngi dego are bulyetnjreqnu. Deqa nanngi dego nambile gaigai sqab."

Antiok qureq di tamo ungasari gargekoba nanngi are bulyoqneb

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanngi na Kristen nanngi ugeugeinjreqnaq segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleqneb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nanngi segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrosaiqqneb. ²⁰ Ariya Kristen qudei nanngi Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanngi dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb. ²¹ Kristen nanngi di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneb deqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatonsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo ungasari Jerusalem di soqneb qaji nanngi kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. ²³ Antiok gilsiqqa Qotei a Grik nanngi qa dego are boleiyosiqqa aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulanj areboleboleiyej. Deqa a na nanngi kalil are singilatetnjroqnsiqqa minjroqnej, "Ningi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy." ²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singi-

latosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo ungasari gargekoba nanqi quqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol namqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. ²⁶ Gilsiq Sol namosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyebe. Aisib dia wasau qujai Yesus aqa tamo ungasari nanqi koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqo nam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanqi Jerusalem dena walwelosib Antiok beb.

²⁸ Bei aqa nam Agabus. Nanqi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiq marej, "Sawa sawa kalilq di nanqi mam koba oqab." Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej. ²⁹ Yesus aqa tamo ungasari nanqi Agabus aqa anjam di qusibqa nanqi nanqo segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanqo Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanqi aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nanqoq aiyej.

³⁰ Silali di nanqi Barnabas Sol wo enjrnabqa nanqi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanqo banq di ateb.

Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej

12 Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi ojelenosiq ugeugeinjroqnej. ² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej. ³ A degyonaqa Judia tamo kokba nanqi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyuqajqa Yori Bati Koba. ⁴ Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nanqi minjrnaqa nanqi Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, "Yori bati koba nam Pasova di koboamqa e Pita osiy Judia nanqo ulatamuq di tigeltqai." ⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi singila na Pita qa pailyoqneb.

Lan angro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, "Nebeamqa e na Pita osiy Judia nanqo ulatamuq di tigeltqai." Qolo deqa qaja tamo aiyebe na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyebe na tontonab neiesoqnej. Qaja tamo qudei nanqi tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb. ⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar bangaq di kontosiq dudumyej. Dudumyosiq minjej, "Ni tigeloqujat." Degsi minjrnaqa sil kokba aiyebe Pita aqa banq qoseb qaji di pamblojosib uloneb. ⁸ Onaqa lan angro na olo Pita minjej, "Ino gara tigsim ino singa tatal jige." Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, "Ino gara jugo dego jigsim e daurbe." ⁹ Degsi minjrnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyosai. A are qalej, "E neibilqeionum kiyo?" ¹⁰ Nan-

gi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiy o qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanqi aiyebe oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanqi siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyonaqa marej, "Bole. Endego e qalieonum, Juda nanqi e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyoqqa bosiq e aqaryaibosiq Herot aqa banq dena e oqo." ¹² Pita a degsi poiyonaqa walwelo gilsiq Jon aqa nam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanqi koroesosib Pita qa pailyoqneb. ¹³ Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindonosiq maeqnaqa kangal unja bei aqa nam Roda a bosiq siran waqtqa osiq Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanqi minjrej, "Pita bgo agi tal meq di tigelejunu!" ¹⁵ Onaqa nanqi na minjeb, "Ni nanarionum. Di Pita sai." Degsi minjnabqa a tulan singilaosiq minjrej, "E nanariosai. E bole maronum. Pita a bgo aqa kakro quonum." Onaqa nanqi na minjeb, "Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?"

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanqi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. ¹⁷ Onaqa Pita a aqa banq soqtonaqa nanqi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanqi sainjrej. Osiqa minjrej, "Ninggi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, 'Pita a tonto talq dena oqedqo.'" Pita a nanqi degsi minjrsiq nanqi uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi nam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanqi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, "Pita a qabitqo?" ¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, "Ninggi tonto talq gilsib Pita osib boiy." Degsi minjrnaqa nanqi tonto talq gilsib Pita qa namonab ugeinjrej. Ugeinjrnaga olo puluosib aisib Herot minjeb, "Pita a tonto talq di sosai." Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi nenemjnaga minjeb, "Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai." Nanqi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, "Nanqi Pita geregere taqatosai deqa ningi na nanqi numib morenqab." Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiq Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanqi qa njirinugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyebe dia soqneb qaji nanqi koroosib mareb, "Iga tamo qudei qarijnjrimqa nanqi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa njirin koboqas." Nanqi degsib marsib tamo qudei qarijnjnabqa nanqi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa nam Blastus endegsib minjeb, "Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa njirin koboqas." Sawa kalil

Herot a taqatoqnej qaji nanngoq dena Tair ti Saidon ti nanngi na inggi awaiyoqneq. Utru deqa nanngi Herot aqa njirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nanngo anjam di qusiqa gilsiq Herot minnej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiq nanngi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanngi koroonaqqa Herot a nanngi anjam bei minjrqa osiq mandor kokba nanngo wala gaigai jigeqnuq deqaji bei jigsiq aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanngi anjam minjroqnej.

²² Minjreanaqa tamo ungasari koroosiqneq qaji nanngi aqa anjam di quoqnsib tulan arebolebolejnanaq lelejosib maroqneq, "Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu." ²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtosiq anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiq qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanngi Jerusalem dia nanngo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

Antiok qureq di Kristen nanngi na Barnabas Sol wo gilt-njreb

13 Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanngi ti Kristen nanngo ambleq di soqneq. Nanngo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal quajai di angro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol. ² Nanngi Tamo Koba a qa louoqnsib inggi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanngi minjrej, "Ninggi Barnabas Sol wo nanngi aiyel giltjnrsib qarijnjribqa nanngi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab." ³ Onaqa nanngi inggi ti ya ti uratosib pailiosib nanngo aiyel gateq di banj atsisib qarijnjnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanngi Yesus aqa anjam bole maroqneq

⁴ Mondor Bole na nanngi aiyel qarijnjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanngi singa na walweloqnsib Juda nanngo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneq. Jon aqa ñam bei Mak a nanngi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanngi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo ungasari nanngi gisa gisañjroqnsiq endegsi minjroqnej, "E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." ⁷ Rom nanngo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanngi metjnanaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneq. Onaqa Barjisas (Grik an-

jam na aqa ñam Elimas) a are qalej, "E na Barnabas Sol wo nanngo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge." ⁹ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minnej, "Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisañ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisañ kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisañ anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. ¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni ñamdamu getenjmimqa bati gargekoba yala senj unqasai." Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanngi metjnroqnsiq endegsi minjroqnej, "Ninggi ijo banj ojsib e gam osorbij." ¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanngi maroqneq qaji di poiyonaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanngi Pol dauryosib laqneq qaji nanngi a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanngi uratjnrsiq olo puluosiq Jerusalem aiyej. ¹⁴ Onaqa Pol Barnabas wo nanngi Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanngi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanngi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti sisiyoqneq. Sisiyosib koboonaqa nanngi na Pol Barnabas wo minjreb, "O gago was aiyel, ninggi gagoq bonub deqa tamo ungasari nanngo are singilatetjnraqajqa anjam bei soqnm tigelosib mariy."

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiq aqa banj soqtonaqa tamo ungasari nanngi kirionabqa endegsi minjrej, "O Israel ninggi ti tamo ungasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninggi ti ijo anjam endi quiy. ¹⁷ Qotei a nami gago moma nanngi giltjnanaqa nanngi Isip sawaq di tulan gargekobaonabqa Qotei a singila na nanngi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanngi di agi Israel. ¹⁸ Nanngi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanngo gulbe qoboiyetjnroqnej. ¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiq nanngo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanngi enjroqnej. Qotei a nanngi degnjroqnsiq bosiq bosiq wausau 450 koboej. ²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanngi giltjnrsiq gate kokba atsiqa singila enjreanaqa singila dena nanngi na Israel tamo ungasari nanngi taqatjnroqneq. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ "Onaqa Israel nanngi na Samuel minjeb, 'Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.' Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanngo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa lenj. A Israel nanngo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. ²² Onaqa Qotei na Sol koboto-

siqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanjo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, 'E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.' ²³ O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqqa Devit aqa len nanjoq dena tamo bei giltosiqqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ "Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiqqa Israel nanji endegsi minjroqnej, 'Ningi are buliybqa e na ningi yansngwai.' ²⁵ Osiqua aqa wau kobotqa osiqua olo endegsi maroqnej, 'Ningi e qa kiyersib mareqnu? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na Kristus kangalyqajqa e tamo bolesai.' Jon a degsi maroqnej.

²⁶ "O Abraham aqa moma ningi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ningi ti ijo anjam endi quiy. Ningi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. ²⁷ Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanjo gate ti nanji na Yesus qalib moiqaqqa anjam qoseb. Di kiyaaqa? Yesus a bole Kristus di nanji poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam yori bati gaigai sisiyeqnu qaji di aqa damu dego nanji poinjrosai. Utru deqa nanji na Yesus qalib moiqaqqa anjam qoseb. Nanjo kumbra dena nanji Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam keretosib yeb. ²⁸ Nanji Yesus aqa une bei babtosa. Nanji a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanji lanja aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, 'Yesus a une ti deqa ni a ñamburbasq di gaint.' Degsib minjrabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanji a qalrab moiyej. ²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji nami nengrenyeb qaji di Juda nanji keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoqneb. Moiyotosib ñamburbasq dena osib subq ateb.

³⁰ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nanji nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanjo ñamdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanji unoqneb. Deqa bini nanji Yesus qa anjam saosqnsib laqnaqqa Juda tamo ungasari kalil nanji queqnu.

³² "Nami Qotei na gago moma nanji anjam bole endegsi minjrej, 'E na Kristus qarinyit bosim tamo ungasari nanji elenqas.' Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ningi merngeqnum. ³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanjo len agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nengrenyey,

'Ni ijo angro bole.

Bini e ni ñambabtmonum.'

Devit a lou namba 2q di anjam di nengrenyey.

³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqaasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, 'E nami Devit

boletem dego kere e ningi boletngwai. E bole merngonum.' ³⁵ Deqa ningi quiy. Nami Devit a Qotei minjrej, 'Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.' Devit a degsi Qotei minjsiqqa louqa buk miligiq di nengrenyey. ³⁶ Ningi qalie, Devit a mandamq di sosiqqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanji nami subq atelenjeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaq. ³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. ³⁸ O ijo was, ningi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nungo une kobotetngwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ningi merngeqnum. ³⁹ Ningi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nungo une kobotetngwasai. A ningi tamo bole qa merngwasai dego. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji segi Qotei na une kobotetnjroqnsiq nanji tamo bole qa minjre- qnu. ⁴⁰ Deqa ningi gegerere ñam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nanji nami maroqneb qaji di aqa damu nungoq bo uge. Agi nanji endegsib maroqneb, ⁴¹ 'O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nungo bati qa e na manwa bei babbitqa ningi di unsib tulan prugwab. Tamo bei na manwa deqa saingwas di ningi bole qa marqasai. Deqa ningi padalougetqab.'" Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanji Qotei talq dena oqedonabqa tamo ungasari nanji na minjreb, "Yori bati bei ningi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom." ⁴³ Tamo ungasari nanji jaraiyeqnaqqa nanjo ambleq di Juda gargekoba nanji na Pol Barnabas wo nanji daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanjo miligiq aiyeb qaji nanji dego Pol Barnabas wo nanji daurnjreb. Deqa nanji aiyel na nanjo are singilatetnjroqnsib endegsib minjroqneb, "Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi gegerere ojesoqniy."

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo ungasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanji Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. ⁴⁵ Onaqa Juda nanji na nanji unjrsib are ugeinrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanji na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneb. ⁴⁶ Yeqnaq Pol Barnabas wo nanji na Juda nanji singila na endegsib minjreb, "Qotei na aqo Barnabas wo qaringsiq mergej, 'Ningi namoqna Juda nanji segi ijo anjam minjroqniy.' Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ningi Juda segi namoqna merngeqnum. Merngeqnamqa ningi na gago anjam gotranjyeb qnu. Nungo kumbra dena ningi nungo segi jejamuq di une atoqnsib ningi ñambile gaigai sqajqa gam urateqnu. Deqa ningi quiy. Bini aqo aiyel ningi uratngsimqa sawa bei bei qaji nanjoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanji minjroqnaq. ⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, 'E ni qarinyitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaq. Giloqnsim lan utru qolqeq di tamo un-

gasari nanġi ijo anjam minjroqnim e na nanġi elenqai.”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanġi Pol aqa anjam di qusibqa tulaġ areboleboleinjirnaqa Tamo Koba aqa anjam binjiyoqneb. Deqa qure dia tamo unġasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltnjrej qaji nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb. ⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulaġ kobaosiqqa sawa di keretej. ⁵⁰ Onaqa Juda nanġi Pol Barnabas wo nanġi qa tulaġ minjin oqetnjirnaqa uġa kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti qure deqa gate kokba ti nanġo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrabqa nanġi tigelosib Pol Barnabas wo nanġi ugeugeinjrsib nanġi ayiel qure dia sqajqa sinġila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb. ⁵¹ Deqa nanġi ayiel nanġo sinġa tumburum butuyosib qure di urateb. Juda nanġi nanġo segi une qalieqajqa deqa nanġi ayiel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq ayieb. ⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġo are miligiq aiyoqnsiqqa nanġi sinġilatnjreqnaqa nanġi tulaġ areboleboleinjroqnej.

Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

14 Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam dia Juda nanġo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo unġasari nanġi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreqnabqa nanġo ayiel anjam dena tamo unġasari tulaġ gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjirnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb. ² Onaqa Juda qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanġo are ugetetnjrabqa nanġi Yesus aqa tamo unġasari nanġi qa ugeosib misilinjroqneb. ³ Deqa nanġi ayiel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unġasari nanġi qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanġi ayiel ulaosai. Tamo Koba a na nanġi ayiel sinġila enjreqnaqa nanġi maġwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo unġasari gargekoba nanġi maġwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanġo ayiel anjam di Qotei aqa anjam.” ⁴ Onaqa qure dia tamo unġasari nanġi poelenosib qudei nanġi Juda nanġi daurnjrsib olo qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. ⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanġo gate nanġi ti endegsib are qaleb, “Iga na nanġi ayiel ugeugeinjrsim meniġ na nġumsim moiyojnjqom.”

⁶ Onaqa nanġo areqalo di Pol Barnabas wo nanġi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanġo qure ayiel Listra ti Derbe ti deq ayieb. Aisib sawa bei jojom di dego branteb. ⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanġi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na sinġa qandamo nambabej qaji a soqnej. A nami walweloqnej. Aqa sinġa sinġila saiqoji. Awogaigaisoqnej. ⁹ Bati

deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiqqa aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere.

¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqujatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi unsibqa nanġo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ninġi uniy. Gago qotei nanġi tamo bulyosib gagoq bonub.” ¹² Nanġi degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanġi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” ¹³ Qure polomq di nanġo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq nġam so na walatnjrsiqqa Pol Barnabas wo nanġi ayiel atrainjrqa marsiqqa tamo unġasari gargekoba joqsiq nanġi koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo ayiel Barnabas Pol wo nanġi deqa qusibqa are tulaġ gulbeinjirnaqa nanġo segi gara bumbranyosib gurgur ti tamo unġasari nanġo ambleq aisib lelenosib minjreb, ¹⁵ “O tamo unġasari, ninġi kiyaaqqa kumbra endi yeqnub? Aqo ayiel mandam tamo, ninġi ti kere. Aqo ayiel na Yesus Kristus aqa anjam bole ninġi merngeqnum. Di kiyaaqqa? Ninġi are bulyosib gisaġ qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nunġo areqalo sinġilatqajqa deqa. Qotei agi a na laġ ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyej. ¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanġi uratnjreqnaqa nanġi nanġo segi areqalo dauryoqnsib laqneb. ¹⁷ Bati deqa Qotei a ninġi qa uliosioqnej. Ninġi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ninġi gegeringgoqnej. A laġ goge na awa engeqnaqa ingi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ninġi uyoqnsib areboleboleinggoqnej.” ¹⁸ Onaqa tamo unġasari nanġi Pol Barnabas wo nanġo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ninġi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanġi ayiel atrainjrqaqqa tulaġ sinġilaeqnaq nanġi na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nanġi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo unġasari nanġo are ugetetnjrabqa nanġi tigelosib Pol meniġ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanġi are qaleb, “A moiqo.” ²⁰ Onaqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di nġiesonaq a kainyesonabqa tigelosiqqa olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqqa ombra walwelosib Derbe qureq ayieb.

Pol Barnabas wo nanġi na Kristen nanġi sinġilatnjreb

²¹ Nanġi ayiel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanġi ayiel olo puluosib qure kalil nanġi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb. ²² Nanġi ayiel degsib giloqnsibqa tamo unġasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanġi sinġilatnjroqnsib minjroqneb, “Ninġi Yesus qa nunġo areqalo

singilatoqnsib soqniy. Ningi gulbe gargekoba itelenqab di unqum. Gulbe di nunqoq boqniqqa Qotei a nunqo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.”

²³ Qure kalilq di nanqi aiyel na Kristen gate atelenqoneb. Osib ingi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanqi qa pailyoqneq. Osib nanqi joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanqo areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneq.

Pol Barnabas wo nanqi olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanqi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb. ²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneq. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. ²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanqi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanqi koroosib nanqi aiyel qa pailyosib qarinqjrnab gileb. Qotei a nanqi aiyel qa are boleiyim nanqi aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanqi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. ²⁷ Aisib Kristen nanqi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanqo banq na yoqnej qaji deqa nanqi sainjroqneq. Sainjroqnsib endegsib minjroqneq, “Qotei na sawa bei bei qaji nanqi dego gam waqtetnjreqnaqa nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqneq.” ²⁸ Nanqi aiyel Antiok qureq di tamo unqasari Yesus dauryoqneq qaji nanqi koba na sokobaiyeb.

Kristen nanqi Jerusalem di koroeb

15 Bati bei tamo qudei nanqi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanqi endegsib minjreb, “Ningi Moses aqa dal anjam dauryosib mulunq uniy. Yimqa Qotei a ningi elenqas. Ningi mulunq unqasai di Qotei a ningi elenqasai.” ² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanqi qusibqa tamo nanqi di njirinqjrsib nanqi ti anjam na qotoqneq. Onaqa Kristen kalil nanqi koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanqi qarinqjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanqo gate nanqi ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanqi degsib anjam keretosib nanqi qarinqjrnab aiyeb. Nanqi aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unqasari nanqi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneq, “Qotei na sawa bei bei qaji nanqi dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanqi kalil quoqnsib tulanq areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanqi aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ti Kristen kalil ti nanqo gate ti nanqi na minjreb, “Ningi kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanqi tigelosib wau kalil Qotei a nanqo banq na yoqnej qaji deqa nanqi sainjreb. ⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanqi gago miligiq aiqa osibqa nanqi mati mulunq unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶ Nanqi degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ti Kristen gate nanqi ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenqoneq. Onaqa Pita a tigelosiq nanqi endegsi minjrej, “O ijo was kalil ningi qalie, Qotei a nami nunqo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanqi quoqnsib Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa giltbej. ⁸ Qotei a tamo kalil nanqo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanqi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanqi dego elenqajqa are qaleqnu. ⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenqonsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanqi elenqosaieqnu. Nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqneq gam dena qujai Qotei na nanqo are miligi yansetnjreqnu. ¹⁰ Deqa ningi kiyaaq tamo unqasari Yesus dauryeqneq qaji nanqi gulbe koba enjreqneq? Nunqo kumbra dena ningi Qotei aqa areqalo ugeteteqneq. Gulbe di nami gago moma nanqi qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai. ¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanqi qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanqi degsi minjrnabqa nanqi kalil aqa anjam di qusibqa nanqi mequmesoqneq. Onaqa Barnabas Pol wo nanqi kamba tigelosib Qotei na nami nanqi aiyel singilatnjreqnaqa nanqi sawa bei bei qaji nanqo ambleq di manqwa gargekoba yoqneq deqa nanqi sainjrnab queq.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiq marej, “O ijo was, ningi e na anjam bei merngit quiy. ¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanqo ambleq dena aqa segi tamo unqasari nanqi elenqqa osiq giltnjrej.’ ¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej, ¹⁶ ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ingi ingi kalil ugeelenqeb qaji di dego bunuj atelenqai.”

¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanqi e itbqa maroqnsib ijoq boqniqab. E na nanqi giltnjritqa nanqi ijo segi tamo unqasari sqab.” ¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi mernqwai. Sawa bei bei qaji nanqi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqniqqa iga nanqi gulbe bei enjrqasai. ²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenyosim nanqoq qarinqjom. Anjam agiende. ‘Ningi gisanq qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Ningi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreqeb qaji di ningi uyoqnaib. Wagme leq ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nanqoq qarinqjom. ²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanqi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneq agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanqi nanqo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqneq.”

Kristen nanggi anjam nengrenyosib sawa bei bei qaji nanggoq qarinyeb

²²Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanggi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nanggo gate ti nanggo ambleq dena tamo aiyel giltjnreb. Tamo aiyel di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanggi daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltjnreb. Tamo aiyel giltjnreb qaji nanggo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanggi Sailas wo. Nanggi aiyel Kristen gate soqneb.

²³Nanggi qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nanggo banq di ateb,

“O was ninggi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ninggi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninggi sawa bei bei qaji. ²⁴Iga nami quem, tamo qudei nanggi gago ambleq na tigelosib nungoq gilsib nanggo segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nungo areqalo niñaqyetngeb. Tamo nanggi di iga na qarijnjrosai.

²⁵Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nungoq qarijnjronum. Nanggo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanggi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanggi ti nungoq qarijnjronum.

²⁶Barnabas Pol wo nanggi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqñub. Jeu tamo nanggi na nanggi aiyel ñumib morenqajqa mareqñab nanggi ulaosaieqñub. ²⁷Deqa iga nanggi aiyel Judas Sailas wo koba na nanggoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanggi na gago anjam nengrenyonum qaji endi ninggi olo merngib quqwab. ²⁸O was ninggi quiy. Iga Mondor Bole ombra areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ninggi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ninggi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. ²⁹Ninggi gisanj qotei atrainjro qaji inji uyoqñab. Wagme lej ti uyoqñab. Wagme sil na kakro tontjnrbab morengeb qaji di uyoqñab. Sambala kumbra dego yoqñab. Ninggi kumbra di segi dauryqab di ninggi gegerere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanggi anjam di nengrenyeb.

³⁰Nengrenyosib tamo qolqe nanggo banq di atsib nanggi qarijnjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanggi koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. ³¹Onaqa nanggi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanggo are singilatetjnraqa nanggi tulanj areboleboleinjrej. ³²Judas Sailas wo nanggi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanggi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanggi minjrnab qunabqa anjam dena nanggo are singilatetjnrej. ³³Nanggi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanggi na minjreb, “O gago was aiyel ninggi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarijnjrnabqa nanggi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanggoq di olo branteb. ³⁵Onaqa Pol Barnabas wo nanggi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqñsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqñsib tamo ungasari nanggi minjroqñeb.

Pol Barnabas wo nanggi njirinkobaosib poeb

³⁶Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontonem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanggi unjrqom. Nanggi kiyersib unub kiyo di unjrqom.”

³⁷Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. ³⁸Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.” ³⁹Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanggi aiyel anjam titosib njirinkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb. ⁴⁰Ariya Pol a Sailas osiqa ombra gilqa laqñabqa Yesus aqa tamo ungasari nanggi na minjreb, “Tamo Koba a ninggi qa are boleiyeme.” Osib nanggi aiyel qarijnjrnab gileb. ⁴¹Nanggi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqñsibqa qure qureq di brantoqñsibqa Kristen nanggi itnjroqñsib Qotei aqa anjam minjroqñsib singilatjnroqñeb.

Timoti a Pol dauryej

16 Onaqa bati bei Pol a walweloqñsib Derbe qureq di branteb. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. ²Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanggi maroqñeb, “Timoti a tamo bolequja.” ³Sawa dia Juda nanggi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombra wauqa marsiqa mulun waiyej. ⁴Bati bei nanggi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqñeb. Walweloqñsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanggi qusib dauryqajqa deqa minjroqñsib laqñeb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanggo gate nanggi ti qoseb. ⁵Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanggo areqalo singilateb qaji nanggi singilatjnroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqñsib Kristen nanggo miligiq aiyeqñab nanggi tulanj kobaoqñeb.

Pol a ñeio bulosiq Masedonia tamo bei unej

⁶Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanggi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqñeb. Nanggi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqñabqa Mondor Bole na nanggi saidnjrej. ⁷Deqa nanggi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqñabqa Yesus aqa Mondor na nanggi olo saidjnraqa nanggi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. ⁹Nanggi Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiq Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia

sawaq di tamo ungasari nangi Yesus aqa anjam bole minjroqnom."

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tiryosim sumem. Sumsim nui di bunyosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. ¹² Dena iga singa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nangi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanggo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem. ¹³ Onaqa Juda nanggo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, "Ya qalaq di Juda nanggo pailyo sawa unu kiyo?" Degosim aiyem. Aisim ungasari qudei dia koroesonab nangi itnjrsimqa nangi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem. ¹⁴ Nanggo ambleq di unja bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nangi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej. ¹⁵ Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nangi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, "E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatonom ningi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom." Lidia a tulanj singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nangi tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq ayeqnamqa kangal unja bei bosiq gamq di iga itgej. Unja di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nangi minjroqnej. Minjreqnaqa nangi quoqnsib silali koba yeqneb osi giloqnsiq aqa tamo kokba nanggo banq di atoqnej. ¹⁷ Iga Pol koba na ayeqnamqa unja di a iga daurgoqnsiq tulanj lelenoqnsiq maroqnej, "Tamo nangi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nangi anjam palontoqnsib Qotei a ningi padalo sawaq na elenqajqa gam osorngeqnub." ¹⁸ Bati gargekoba unja dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unja deqa minjin oqnaqa bulosiq mondor uge di minjej, "E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unja di uratosim ulanj." Degsi minjnaqa mondor uge dena unja di uratosiq ulanj.

¹⁹ Pol a kumbra degyej deqa unja di aqa tamo kokba nangi silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nangi ojsib koro sawaq joqnsib gilsib Rom gate nanggo ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjrsibqa Rom gate nangi endegsib minjreb, "Tamo aiyel nangi dena iga tamo ungasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqneb. Nangi aiyel Juda tamo. ²¹ Nangi aiyel kumbra osorgeqneb qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba." ²² Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanggo jejamuq di une qametjroqneb. Onaqa Rom gate nangi na nangi aiyel ojsib qaja

tamo nanggo banq di ateb. Atnabqa nangi na osib gara bumbranyetjrsib bu toqon na kumbainjreb. ²³ Nangi kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, "Ni na nangi aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne."

²⁴ Degsib minjnabqa a nangi aiyel joqnsiq tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq namtanj kobaquja na nanggo singa gitantetjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nangi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnabqa tamo nangi tonto talq di soqneb qaji nangi quoqneb. ²⁶ Bati qujai deqa mimiñ koba dosiq singila na tonto tal renginyonaqa siranme kalil waqeleñeb. Sil kokba kalil tamo nangi tontnjreb qaji di pambloñeleñeb. ²⁷ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiq nam atej di siranme kalil waqeleñesonaq unej. Deqa a are qalej, "Tonto tamo kalil nangi jaraiyonub." Degsi are qalsiq aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, "Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai." ²⁹ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nangi metnjrnaq wanaj osi bonab warum suwanjej. Onaqa a tulanj ulaugetosiq gindagindanosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanggo singaq di nam quosiq ñeiej. Dena tigelosiq nangi aiyel joqnsiq oqedosiq nenemnjrej, "O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?"

³¹ Onaqa nangi aiyel na minjeb, "Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nangi ti elenqas." ³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnaqna a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi dego quoqneb. ³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nangi aiyel yu qosetnjrsiq tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi koba na yanso eb. ³⁴ Onaqa a na nangi aiyel joqnsiq aqa talq gilsib dia ingi anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi a ti tulanj areboleboleinjrej. Di kiyaaq? Nangi are bulyosib Qotei qa nanggo areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nangi na qaja tamo qudei nangi qarinyjrnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, "Ni na tamo aiyel di oqeq atim nangi sumeb." ³⁶ Onaqa a nanggo anjam di qusiq Pol minjej, "Rom gate nangi na qaja tamo qudei qarinyjronub bosib e endegsib merbonub, 'Ni na nangi aiyel oqeq atim nangi sumeb.' Nangi e degsib merbonub. Deqa ningi aiyel are lawo sumiy." ³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusiq qaja tamo nangi minjrej, "Aqo aiyel Rom tamo. Gate nangi na gago une bole babtosai. Nangi aqo aiyel lanja ojsib tamo ungasari nanggo namdamuq di kumbaingosib tonto talq endi waigeb. Bini nangi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nangi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom."

³⁸ Onaqa qaja tamo nangi olo gilsib Rom gate nangi Pol aqa anjam di minjnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaq? Pol Sailas wo nangi Rom tamo deqa. ³⁹ Deqa Rom gate nangi Pol Sailas wo nanggo are latetjrqna marsibqa

tonto talq aisib minjreb, "Bole, iga grotonum." Degsib minjrsibqa siran waqetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanngi aiyel minjreb, "Ninggi qure endi uratosib sumiy." ⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanngi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanngi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanngo are singilatetnjreb. Osib nanngi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

Tesalonaika nanngi na Pol Sailas wo ojqa mareb

17 Pol aqa wau qujai nanngi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanngo Qotei tal bei soqnej. ² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di plaltoqnsiq Juda tamo ungasari nanngi minjroqnej. ³ Pol a anjam gegerere plaltosiq endegsi minjroqnej, "Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatir koba osim moisim olo subq na tigelqas." Osiq minjroqnej, "Yesus agi e ningi a qa merngeqnum qaji a bole Kristus." ⁴ Pol a nanngi anjam degsi minjre-naqa tamo ungasari qudei nanngi aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanngi ti unqa kokba qudei ti nanngi dego Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanngi Pol Sailas wo nanngi qa minjir oqetnjrnaqa tamo uge qudei ingi qarinyo sawaq dena joqsib tamo ungasari kalil nanngo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanngi aiyel tal dia njerenoqneb. Gilsib nanngi aiyel tamo ungasari nanngo ulatamuq di tigeltjnrqa marsib nanngi aiyel qa ñamoqneb. ⁶ Namonab ugeinjrnabqa nanngi Jeson lanja ojsib Yesus aqa tamo ungasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjrsib lelenosib endegsib maroqneb, "Pol Sailas wo qure qureq di tamo ungasari nanngo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqnub. Agi nanngi gago qure endeq bonabqa Jeson na nanngi joqsiqu aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqnub, 'Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.' Nanngi aiyel degsib mareqnub." ⁸ Juda nanngi na anjam di Pol Sailas wo nanngo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo ungasari gargekoba ti nanngi qusibqa nanngi aiyel qa minjir oqetnjrej. ⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanngi na Yesus aqa tamo ungasari qudei Jeson a ti minjreb, "Nanngo aiyel une di ningi na awaiyosib silali atibqa iga ningi uratngnam gilqab." Onaqa nanngi silali atnabqa gate kokba nanngi na nanngi uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo ungasari Tesalonaika di soqneb qaji nanngi na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. ¹¹ Juda tamo ungasari Beria di soqneb qaji nanngo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanngi bul sai. Nanngi Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanngi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di gegerere peleiyonoqneb. Pol Sailas wo nanngo anjam bole kiyo sai kiyo di nanngi qalieqa marsib deqa nanngo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji de ti gegerere tenemtoqneb. ¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Grik tamo ungasari kokba qudei dego Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanngi Tesalonaika di soqneb qaji nanngi Pol a Beria qureq sumsib dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjir oqetnjrnaqa mareb, "Iga Pol qalqom." Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo ungasari nanngo are ugetetnjreb. ¹⁴ Degyonabqa Kristen nanngi na Pol qarinyonab alile aiyey. Ariya Sailas Timoti wo nanngi aiyosai. Nanngi Beria di soqneb. ¹⁵ Tamo nanngi Pol suweiyeb qaji nanngi a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanngi Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, "Ninggi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb."

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanngi qa tarijesosiq qure ambleq di walweloqnsiq gisan qotei nanngo sulum gargekoba unoqnsiq are tulan gulbekobaiyoqnej. ¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiq Juda nanngi ti Grik nanngi Qotei qa louoqneb qaji nanngi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanngo koro sawaq di dego a bati gaigai tigeloqnsiq tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. ¹⁸ Bati bei Grik nanngo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanngi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanngi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanngi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanngi endegsi minjroqnej, "Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanngi dego subq na tigelqab." Pol a nanngi degsi minjroqnej deqa nanngi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, "Pol a anjam lanja lanja mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?" Qudei nanngi maroqneb, "Pol a qure bei nanngo qotei qa mergeqnu kiyo?" ¹⁹ Nanngi degsib maroqnsib Pol osib nanngo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanngo ambleq di tigeltosib minjreb, "Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru gegerere mergimqa iga qusim qalieqom." ²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami

quosaiognem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”²¹ Bati gaigai Atens nanngi ti tamo ungasari sawa bei beiq na Atens beleñeb qaji nanngi ti koroqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanngo koro sawa ambleq di tigelosiqqa minjrej, “O Atens tamo ungasari, e unonum, ninggi qotei gargekoba louetnjreqnub. ²³ E nunngo qure ambleq di walweloqnsimqa nunngo louqajqa inggi inggi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nengrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo ungasari ninggi ijo anjam endi quiy. E Qotei ninggi qaliesai qaji di ubtosiy merñgwai. A Qotei bole. Ninggi a qa qaliesai. Ninggi a qa lanja loueqnub.

²⁴ “Qotei di a lanj ti mandam ti inggi inggi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lanj qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai. ²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryayosim inggi bei yqa keresai. A inggi bei qa truquosaieqnu. A segi inggi inggi kalil nanngo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Inggi inggi kalil dego a segi na iga egeqnu. ²⁶ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanngi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo ungasari nanngo segi segi sqajqa bati ateleñej. Nanngo segi segi sqajqa mandam beli dego ateleñej. A degyej. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo ungasari ninggi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunngo jojomq di unu. ²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunngo segi powo tamo qudei nanngi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa angro.’ ²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa angro. Deqa ninggi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanngi gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnub. Nanngo segi barñ na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnub. Qotei a sulum deqaji bul unu ninggi edegaib.

³⁰ “Nami tamo ungasari nanngi nanari soqneb. Nanngi Qotei qaliesai. Deqa nanngi gisañ qotei nanngo sulum gereinjroqnsib binjroqneb. Bati di Qotei a nanngo kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nanngi kambatnjrosaiognej. Ariya bini Qotei na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi endegsi minjreqnu, ‘Ninggi are buliy.’ ³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo ungasari kalil nanngo une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus gilteñ qaji aqa wau na ti nanngo une qa peginjrqas. Tamo ungasari nanngi degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigelteñ.”

³² Onaqa tamo ungasari nanngi subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanngi qudei Pol kikiyeb. Ariya nanngi qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.” ³³ Onaqa Pol a nanngi uratnjrsiqa gilej. ³⁴ Tamo qudei nanngi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Unja bei aqa ñam Damaris. Tamo ungasari

qudei dego nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol dauryeb.

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

18 Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walweloqnsiqa Korin qureq gilej. ² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanngo mandor koba Klodius a marej, “Juda nanngi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanngi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanngi itnjrej. ³ Pol a nanngi ti silali wau qujai. Deqa nanngi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanngo silali wau di nanngi gara na tal gereiyognej. ⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanngi Yesus aqa anjam plaltosiqa minjroqnej. Aqa anjam dena nanngo are qametnjrimqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanngi Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanngi koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanngi singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” ⁶ Degsi minjreqnaqa nanngi aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumbum butuyosiqa minjrej, “Ninggi padalqab di nunngo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ninggi uratngsiy tamo Juda sai nanngo giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnaqai.” ⁷ Pol na Juda nanngi degsi minjrsiqa nanngo Qotei talq dena oqedosiqa tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanngo Qotei tal jojomq di soqnej. ⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanngi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanngo areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjeñ, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. ¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” ¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wasau qujai bai 6 sosiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanngo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb. ¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.”

¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqqa Juda nanngi minjrej, “O Juda tamo ungasari

ningi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ningi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nungo anjam quqwai. ¹⁵ Ariya ningi nungo segi dal anjam qa ti nungo segi moma nanngo ñam qa ti maronub deqa e nungo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ningi segi na gereiyiy.” ¹⁶ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanngi degsi minjrjsiqa nanngi winjrej. Onaqa Juda nanngi nanngo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi uratnrsiqa Prisila Akwila wo nanngi joqsqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanngi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanngo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me jungum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me jungum ti uratonaq soqnej. ¹⁹ Ariya nanngi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanngi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanngi saidnrsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nungoq olo bqai.” Degsi minjrjsiqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanngi Efesus qureq di uratnrsiq aiyej. ²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqa singa na walwelosiq aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiq Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnrsiqa koba na soqneb. Osiaq nanngi olo uratnrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nanngo qure kalilq di brantoqnsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanngi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnjqroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej. ²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej. ²⁶ Deqa bati bei a Juda nanngo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanngi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej. ²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanngi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa

anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiq Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanngi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ningi quiy. Apolos a nungoq bqo. Deqa ningi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanngi singilatnjqroqnej. Qotei a nami nanngi elenqa marsiq deqa nanngi qa are boleiyej. Gam dena nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb. ²⁸ Apolos a tamo ungasari nanngo namdamuq di Juda nanngo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanngi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁹ Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanngo qure qureq di walweloqnej. A walwelosiq aisiq Efesus qureq di brantosiq tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi sonab itnrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ningiq Yesus qa nungo areqalo singilatosis bati deqa ningi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanngi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiqnem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ningiq anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanngi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, ‘Ningiq are buliybqa e na yansngwai.’ Osiaq minjroqnej, ‘Ningiq tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nungo areqalo singilatit.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.” ⁵ Onaqa nanngi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. ⁶ Yanso onabqa Pol a nanngo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanngoq aisiq men bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenjoqneb. Osib nanngi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb. ⁷ Bati deqa tamo 12 nanngi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanngi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej. ⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanngi Pol aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinyosib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanngi uratnrsiqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi segi joqsqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej. ¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanngi Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa njiri 7 nangi mondor uge nangi winjrqaqqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtonej. ¹² Deqa tamo qudei na nanggo gara ñengi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanggo jejamuq di ateqnab nanggo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanggo jejamuq di dego gara ñengi ateqnab mondor uge nangi jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nangi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nangi winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nangi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nangi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, "Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan." ¹⁴ Juda nanggo atra tamo koba Skeva aqa njiri 7 nangi kumbra di degyeb. ¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nangi kamba minjrej, "E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ningi tal qabe?" ¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanggo qawarq di awoosiq nangi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanggo gara bumbranjetnjrnaqa nangi tal uratosib yosi jaraiyeb. ¹⁷ Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nangi kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib nangi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb. ¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nangi Yesus qa nanggo areqalo singilatoqneb. Deqa nangi boqnsib nanggo kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanggo ñamdamuq di ubtoqneb. ¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nangi dego boqnsib nanggo quñam qalo qaji buk kalil koroioqnsibqa tamo ungasari nanggo ulatamuq di koitelenjoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. ²⁰ Nangi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nangi quoqneb.

Efesus nangi Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq ko-boonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, "E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai." Osiqa marej, "Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai." ²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nangi qarinjrnqaqqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nangi aiyel namoqna qarinjrnqaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nangi ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa njir-inkobaoqneb. ²⁴ Nanggo njirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena ingi ingi gereiyonej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa

atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyonej. Gereiyoneqa tamo ungasari nangi awaiyoneqnaqa tamo qudei a koba na wauo qaji nangi a ti dena silali koba oqneb. ²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nangi ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nangi ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, "Ningi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. ²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanggo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, 'Tamo nangi ban na qotei gereiyone qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.' Yeqnaqa nangi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoneqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di ningi uneqnu. Aqa anjam dego ningi queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu. ²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nangi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ningi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nangi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnu. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nangi Artemis aqa ñam soqteqnu. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas."

²⁸ Onaqa sulum gereiyone tamo nangi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsib maroqneb, "Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja."

²⁹ Nangi degsib murqumyoneqnaqa tamo ungasari kalil Efesus di soqneb qaji nangi qusibqa nangi dego murqumyoqneb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nangi ojeb. Ojsib nangi aiyel girinjrsib qure deqa gate kokba nanggo ulatamuq di tigeltjrnqa marsib gurgurosib koro sawaq joqnsib gileb. ³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo ungasari nanggo are latetjrnqa marsiqa nanggo ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nangi na saidyeb. ³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneb qaji nangi Pol qalieeb deqa nangi dego anjam qarinyosib minjeb, "Ni koro sawa miligiq gilaim."

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nangi koro sawaq di koroosib murqumyoqneb. Utru kiye qa nangi bosib koroeb di nangi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa lanja lanja murqumyoqneb. ³³ Onaqa Juda qudei nangi na tamo ungasari nanggo are latetjrnqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo ungasari nangi a unsib mareb, "Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?" Onaqa Aleksander a tamo ungasari nangi anjam bei minjrnqa osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kiriqa osiq aqa ban soqtej.

³⁴ Ban soqtonaqa nangi kiriosai. Nangi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nangi kalil olo murqumyoqnsib maroqneb, "Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja." Nangi anjam qujai di tulan wainjoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanggo gate bei a kamba tamo ungasari nangi anjam minjrnqa osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nangi kirielenon-

abqa minjrej, "O Efesus tamo ungasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lañ goge na ulonosiq mandamq aiyej qaji di dego ningi na taqateqñub. Tamo ungasari kalil nangi di qalie. ³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranyyqa keresai. O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy. ³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nangi une saiqoji. Ningi na nangi laña joqsib bonub. Nangi gago atra talq dena inñi bei bajinjosai. Nangi gago qotei Artemis aqa ñam misilinyosai dego. ³⁸ Deqa Demetrius aqa wau qujai nangi ti tamo qudei qa anjam bei soqñimqa joqsib Rom gate kokba nanggo ulatamuq di tigeltñirsib anjam marqab. ³⁹ Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqñimqa bati atibqa Rom gate kokba nangi koroosib nunngo anjam gereiyqab. ⁴⁰ Bini iga laña njirinñi tigeltomum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nangi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge." ⁴¹ Tamo gate dena tamo ungasari nangi anjam degsi minjrñisqa nangi winjrnaq jaraiyeb.

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

20 Onaqa tamo ungasari nanggo murqumyo ko-boonaqa Pol na Kristen nangi metñjrnaqa aqa areq di koroonaqqa nangi singilatñjrej. Osiqa nangi uratñjrñisqa Masedonia sawaq gilej. ² Gilsiq sawa dia walweloqñisqa Kristen nangi itñjroqñisqa Qotei aqa anjam garggekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nangi singilatñjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanggo sawaq di brantej. ³ Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobunñ na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqqa mareqñab qusiqa endegsi are qalej, "E olo puluosiy sinña na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai." ⁴ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nangi joqsiqua koba na oqeb. Tamo di nanggo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa njiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nangi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di brantej. Brantosiq dia iga qa tariñoqñeb. ⁶ Onaqa Juda nanggo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobunñ bei gogetosim qobunñ na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nangi iga qa tariñoqñeb qaji nangi itñjrñisimqa bati 7 nangi koba na soqñem.

Yutikus a ulonosiq moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanggo yori bati koboonaqa nebeonaqa qolo iga Kristen nangi koroinjrñisimqa nangi koba na bem gentosim uyoqñem. Bem uyeqñamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqñab qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nangi uratñjrñisim aiqas. ⁸ Nangi koroonaqqa warum goge dia

wañal garggekoba pumblonjoqñeb. ⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranñme kiñala dadanñ gogeqsi aqa areq di awesoqñej. Onaqa Pol a anjam tulanñ olekoba mareqñab Yutikus a urñamyonaqa tibiboqñej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiq mandamq aiyej. Onaqa nangi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. ¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nangi minjrej, "Ningi are gulbeinñgaiq. A ñambile unu." ¹¹ Pol a nangi degsi minjrñisqa olo warum gogeq oqsiqua dia bem ginñenyonaqa nangi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nangi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nangi uratñjrñisqa aiqa osiqa endegsi minjrej, "O ijo was ningi quiy. E aiyeqñum. Deqa ningi bole soqñiy." ¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nangi tulanñ areboleboleñjrnaqa a osib nanggo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobunñ bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, "Ningi namooyi. E bunuqña sinña na walweloqñis aiyaq Asos qureq di ningi itñjgwai. Osiy dena ningi koba na qobunñ gogetosim aiqom." Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobunñ na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqñem. ¹⁴ Bunuqña Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobunñ gogetosim aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobunñ na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñereñem. Olo nebeonaqa iga qobunñ na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, "Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqñimqa Juda nanggo inñi meli bunuj otero bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai." Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanggo Kristen gate nangi anjam minjrej

¹⁷ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nangi qarinqñjrnaqa nangi sinña na gilsib Efesus di brantosiq Kristen gate nangi endegsi minjrej, "Ningi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqqa a na ningi anjam bei merñgwas." Onaqa Kristen gate nangi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqqa a na nangi anjam endegsi minjrej, "O Kristen gate ningi quiy. E Esia sawaq di branto ñasiti e nunngoq bosim ningi koba na soqñem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ningi merñgoqñem. E ijo segi ñam soqñajqa are qalosaiqñem. Ijo kumbra di ningi qalie. E ningi koba na sosimqa gulbe garggekoba itoqñsim akamoqñem. Bati garggekoba Juda nangi na e lubsib moiyoqñabqa mareqñab dena e are gulbekobaiboqñej. ²⁰ Ningi qalie, e bati gaigai nunngo koro sawaq di, nunngo segi segi talq di are singilatetñjwajqa anjam merñgoqñem. E anjam deqaji ningi merñgwajqa uratosaiqñem. ²¹ E bati gaigai Juda tamo

ti Grik tamo ti nangi singila na endegsi minjroqnem, 'Ninggi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatiy.' E degsi minjroqnem. ²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. ²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, 'Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.' Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ "Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nangi minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo ungasari nangi qa are boleiyeqnu.

²⁵ "Deqa ningi quiy. E nami nungo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, 'Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nangi Mandor Koba sqas.' Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unqasai. ²⁶ Bati e nungo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekriterem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nungo ambleq di padalqas di ijo une na sai. ²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo ungasari nangi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo ungasari nangi di kaja du du bul. Qotei na aqa Njiri Yesus Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena nangi awainjrej. Deqa ningi nangi gate bole sosibqa nangi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej. ²⁹ E qalie, e ningi uratngitqa gisanj anjam maro tamo qudei nangi nungo ambleq aisib Qotei aqa tamo ungasari nangi ugeugeinjroqnaqab. Baun juwanj na kaja nangi ugeugeinjreknub dego kere. ³⁰ Nungo ambleq dena dego tamo qudei nangi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisanj anjam maroqnaqab. Nangi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nangi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisanj tamo nangi di daurnjrqaqja deqa. ³¹ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ningi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ningi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ningi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² "Bini e ningi Qotei aqa banq di atitqa a na ningi geregere taqatngwas. Qotei a ningi qa are boleiyej anjam di ningi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ningi singilatngwas. Amqa ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nangi enjrqa marej qaji di ningi oqab.

³³ "E silali qa ti gara qa ti tamo bei njilyosaiqnem.

³⁴ Ningi qalie, e ingi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo ingi awaiyoqnem. Osim tamo nangi e koba na soqnem qaji nangi dego ingi anainjroqnem.

³⁵ Kumbra kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi segi unoqneb. Kumbra di ningi dauryosib yoqniy.

Kumbra agiende. Ningi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoji unub qaji nangi aqaryainjroqniy. Ningi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, 'Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulanj areboleboleiyqas.'"

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nangi anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nangi koba na Qotei pailyeb. ³⁷ Pailyo koboonaqa gate nangi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb. ³⁸ Pol na minjrej, "Ninggi ijo ulatamu olo unqasai." Aqa anjam deqa nangi are tulanj gulbeinjrej. Onaqa nangi na iga suweigonab iga alile aisim nangi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

Pol a qobun na Jerusalem aiyooqnej

21 Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeon-aqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeon-aqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. ² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. ³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim banj qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nangi na ingi ingi kalil wangarosib mandamq di ateleŋeb. ⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati 7 nangi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqqa nangi endegsi minjrej, "Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas." Degsi minjrnaq qusibqa Pol waiyoqneb, "Ni Jerusalem aiyaim." Onaqa Pol na kamba minjroqnej, "Sai. E Jerusalem aiqai." ⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nangi unja ti angro ti nangi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem. ⁶ Pailyo koboonaqa iga nangi banj ojsimqa minjrem, "Ninggi bole soqniy." Onaqa nangi na iga mergeb, "Ninggi aiyiy." Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nangi olo puluosib nangi qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati qujai nangi koba na soqnem. ⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwewosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nangi ingi jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip. ⁹ Filip aqa angro sebinj qolqe nangi a ombla soqneb. Nangi Qotei aqa medabu o qaji unja.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwewosiq gagoq bej. ¹¹ Bosiqqa Pol aqa alalag yayiosiqqa

qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi banj ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, "Mondor Bole na e endegsi mer-bqo, 'Jerusalem dia Juda nanj na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti banj ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanjo banj di atibqa nanj na a ugeugeiyqab."

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nanj iga ti Pol minjoqnem, "Ni Jerusalem aiyaim." ¹³ Onaqa Pol na iga mergej, "Ninji kiyaa akamoqnsib are gulbetetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa nam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa nam qa e lubib moiqa di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai." ¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, "Unjum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem."

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inji inji kalil gereiyosim tigelosim aiyem.

¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanj na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanj na iga tamo bei aqa nam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. ¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nanj na iga nugsibqa tulan areboleboleinjnaqa iga osib gegereregeb.

¹⁸ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanj Jems koba na koroesonabqa Pol a nanj kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa banj na sawa bei beiq di tamo ungasari nanjo ambleq di yoqnej qaji deqa nanj sainjrej.

Kristen gate nanj na Pol minjeb, "Ni atra tal miligiq gile"

²⁰ Onaqa Kristen gate nanj Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjnaqa Qotei aqa nam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, "O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanj Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu. Nanj Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqnu. ²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanj endegsib minjreqnu, 'Pol na Juda tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanj Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanj endegsi minjreqnu, "Nunjo angro nanj mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninj dauryqa merngej qaji di uratiy.'" O Pol, tamo qudei na Juda nanj degsib minjreqnu. ²² Juda nanj quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? ²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mer-mim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanj nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanjo gate banja ti me junjum ti urateb unub. ²⁴ Deqa ni nanj joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di

nanj koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyet-njrimqa nanj na Qotei atraiyosib nanjo gate banja ti me junjum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanj ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanj a qa mareqnu qaji di bolesai.' ²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nengrenyosim sawa bei bei qaji nanjoq qariyem. Nanj di Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qariyem, 'Ninji gisanj qotei atrainjro qaji inji bei uyoqnaib. Wagme lenj ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tont-njrnab morenej qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.' Iga nami anjam degsim qosisim nengrenyosim nanjoq qariyem." ²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanj di joqsqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanj koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanj minjrej, "Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom."

Juda tamo qudei nanj atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena belenej qaji nanj Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenj-qnsib tamo ungasari kalil nanjo areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, "O Israel tamo ungasari, ninj kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nanj queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanj joqoqnsiq koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu." ²⁹ Nanj degsib mareb. Di kiyaa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqnaq unjrsib are qaleb, "Pol a tamo di osiq atra tal miligiq gilej."

³⁰ Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanj anjam di qusibqa minjinjoqetnjnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsis atra tal aqa siranme kalil kabutelenjeb.

Rom qaja tamo nanj bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanj Pol moiyoqna marsibqa banj na qaloqneb. Qaleqnaqna Rom qaja tamo nanjo gate koba a anjam endegsi quej, "Jerusalem endia tamo ungasari kalil nanj minjinjoqetnjreqnu." ³² A degsi qusiq aqa qaja tamo qudei nanjo gate nanj ti joqsqa gurgurosib tamo ungasari nanjo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb. ³³ Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a bosiq Pol ojsiq aqa qaja tamo nanj minjrej, "Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy." Onaqa nanj bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanjo gate koba a na tamo ungasari kalil nanj endegsi nenemnjrej, "Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ninj a qaloqnaq?" ³⁴ A nanj degsi nenemnjnaqa nanj olo lelenjkoqnsib anjam utru segi segi marelenjoqneb. Qudei nanj anjam bei maroqneb. Qudei nanj anjam

bei maroqneb. Nanġi degsib marelenjoqnsib ariya nanġi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanġo gate koba a na aqa qaja tamo nanġi minjrnaqa nanġi Pol osib nanġo njeio talq osi gileb.

³⁵ Osi giloqnsib nanġo njeio tal jojomyeq nabqa tamo unġasari kalil nanġi minjiñ ani oqetnjrnaqa nanġi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, "Ninġi na Pol qalsib moiyoṭiy." Nanġi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanġi na Pol soqtosib nanġo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanġi Pol osi giloqnsib nanġo njeio tal gogeq di atqa laq nabqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanġo gate koba endegsi nenemyej, "E ni anjam bei mermqa kere e?" Onaqa minnej, "Ni Grik anjam qalie e?" ³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum." ³⁹ Onaqa Pol na minnej, "E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unġasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?" ⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa bañ soqtonaqa tamo unġasari kalil nanġi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22 "O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei mernġit quiy." ² Pol a Hibru anjam na nanġi degsi minjrnaqa nanġi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, ³ "E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanġi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanġo dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulañ singilaoqnem. Agi bini ninġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeq nub dego kere. ⁴ E na tamo unġasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanġi moiyoṭnjrqa maroqnsim nanġi tulañ ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem. ⁵ Ninġi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanġi nenemnribqa ijo kumbra deqa ninġi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, 'Ni anjam bei nengrenjosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanġi enjrqi. Enjritqa nanġi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateq nub qaji nanġi ojelenjosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.' E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶ "Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeq namqa qanam jige puloñ singila koba minjal ti lañ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulañ rianonaqa e uloñjosim mandamq di njeiem. Njeiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaa e ugeugeibeqnum?' ⁸ Onaqa e na kamba minjem, 'O Ta-

mo Koba, ni yai?' Onaqa merbej, 'E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.' ⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanġi dego puloñ di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanġi poinjrosai.

¹⁰ "Onaqa e na olo Yesus minjem, 'O Tamo Koba, e wau kiye yqai?' Onaqa Tamo Koba a na merbej, 'Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.' ¹¹ Puloñ di tulañ rianjosiq njam qamotbonaqa e njam ambruibonaqa njam atqa keresai. Deqa tamo nanġi e ombla soqneb qaji nanġi ijo bañ ojsib e babanjosib Damaskus osi gileb.

¹² "Damaskus dia tamo bei soqnej aqa njam Ananias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo unġasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanġi a qa maroqneb, 'A tamo bolequja.' ¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananias na e itbosiqqa ijo areq di tigelosiq merbej, 'O ijo was Sol, ino njamdamu olo poimeme.' Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo njamdamu poibonaqa e olo njam atsim Ananias aqa ulatamu unem. ¹⁴ Onaqa Ananias na olo merbej, 'Gago moma nanġo Qotei a ni giltmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwjaja deqa ni giltmqo. Yesus a kumbra bole tintiñ yeqnu qaji tamo.

¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo unġasari kalil nanġi sainjroqne. ¹⁶ Deqa ni tariñaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa njam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.' Ananias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanġoq gilej deqa saej

¹⁷ "Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e njeio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, 'Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanġi ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.' ¹⁹ Onaqa e na Yesus minjem, 'O Tamo Koba, Juda nanġi qalie, nami e nanġo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo unġasari ni qa nanġo areqalo singilateqneb qaji nanġi ojelenjoqnsim toqoñ na njamdamu sim tonto talq di breinjroqnem. Nanġi ino wau tamo Stiven meniñ na qaleq nabqa e jojom di tigelosim tamo nanġi a qaloqneb qaji nanġo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, "Ninġi keretosib Stiven qalonub moiyo." Ijo kumbra di Juda nanġi qalie.' ²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, 'Ni gile. E ni qariñmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanġi ijo anjam minjroqnqam.'"

Pol a na qaja tamo nanġi minjrej, "E Rom tamo"

²² Pol a tamo unġasari nanġi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanġoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanġi qusib minjiñ ani oqetnjrnaqa tulañ lelenjoqnsib maroqneb, "Pol a qalib moiyo. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq." ²³ Nanġi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanġo gara jugo piqtelenjosib

nanngo ban na wi ramboiyoqnsib breiyeq nab goge oqoqnej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrej, "Ninggi Pol osib nunngo neio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanngi murqumyoqnsib a qalib moiqaqqa mareq nub di a na geregere merbimqa e quqwai." ²⁵ Onaqa qaja tamo nanngi Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jom di tigelesoqnej qaji di minjej, "E Rom tamo. Deqa ningi ijo une mati qalieo-saisosib e lanja kumbainyqab di kumbra bole kiyo?"

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanngo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, "Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiye qam?" ²⁷ Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, "Ni merbe, ni bole Rom tamo e?" ²⁸ Onaqa Pol na minjej, "Od. E Rom tamo." ²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanngo gate koba dena olo Pol minjej, "E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanngi na e Rom tamo ateb." Onaqa Pol na kamba minjej, "E silali waiyosai. Ijo ai abu nanngi Rom qaji deqa e Rom tamo tintin." ²⁹ Onaqa qaja tamo nanngi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanngo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiqa a ulaej. Di kiyaqa? A na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanngi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanngi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanngo gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanngi metnrnaq bosib koroonaqqa Pol osiqa nanngo ulatamuq di tigeltej.

23 Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanngi koqnrsiqa endegsi minjrej, "O ijo was ningi quiy. E nami Qotei aqa namgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqqoi." ² Onaqa atra tamo gate aqa nam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minjrej, "Ninggi Pol aqa medabuq di qaliy." ³ Onaqa Pol na Ananaias minjej, "Qotei na ni dego lumqas. Ni namtan babanq di nam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanngi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge."

⁴ Onaqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, "Ni kiyaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?" ⁵ Degsib minjabqa Pol na minjrej, "O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ninggi nunngo gate koba a anjam uge minjaib.'"

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanngo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, "O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreno qaji nanngi mon-

donj olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulanj singilateqnum. Anjam deqa qujai nanngi na e ojsib nunngo namdamuq di tigeltbonub."

⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi poelenosib nriqkobaeb. ⁸ Di kiyaqa? Sadyusi nanngi mareq nub, "Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai. Lanj angro saiqqoi. Mondor dego saiqqoi." Ariya Farisi nanngi mareq nub, "Tamo moreno qaji nanngi subq na tigelqab. Lanj angro unub. Mondor nanngi dego unub." ⁹ Deqa nanngi kalil poelenosib nriqkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanngo dal anjam qalie tamo qudei nanngi tigelosib singila na mareb, "Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqqoi. Mondor bei na kiyo lanj angro bei na kiyo anjam minjjoqa a degsi marqo." ¹⁰ Nanngi degsib marnabqa qoto anjam tulanj kobaeb. Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a di unsiqa are qalej, "Nanngi Pol aqa jejamu tulanj ugeugeiyqab." A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanngi metnrnaqa bosib Juda nanngo banq dena Pol yainjrsib nanngo neio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaq Tamo Koba a bosiq Pol aqa areq di tigelosiq minjej, "Ni are singilate. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnam."

Juda tamo qudei nanngi Pol qalsib moiyoqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanngi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, "Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom."

¹³ Juda tamo 40 nanngi anjam degsib qoseb. ¹⁴ Osib Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo gilsib minjreb, "Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum." ¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanngi ti endegyiy. Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a minjiy, 'Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.' Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunngoq di brantosaisoqnimqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom."

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa nri a nanngo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nanngo neio talq gilsiq anjam di Pol minjej. ¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, "Ni angro wala endi osim nunngo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas." ¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, "Tonto tamo Pol a na e merbqo, 'Ni angro wala endi osi aie.' Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas."

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na angro wala di ban titosiqqa kiñala sasalosiqqa nenemyej, "Ni anjam kiye merbqam?" ²⁰ Onaqa minnej, "Juda tamo kokba nanngi anjam bei kereteb. Nanngi na ni endegsib mermqab, 'Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga ko-roosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.' Nanngi ni degsib mermqab. ²¹ Deqa ni nanngo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanngi anjam endegsib qosisib maronub, 'Iga Pol qalsim moiyyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyyotosaisosimqa iga inggi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyyotosimqa bati deqa iga olo inggi ti ya ti uyqom.' Nanngi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanngi gamq di tariñeqnub. Ni na Pol osi aiyoqnmqqa gamq di nanngi Pol qalsib moiyyotqab." ²² Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqqa minnej, "Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent."

Nanngi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate ayiel nanngi metnjra-naqa aqa areq bonab minjrej, "Ninggi na qaja tamo 200 singga na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo 200 anj osi laqnub qaji nanngi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanngi ti minjribqa nanngi bini qolo serj bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ninggi na endegsib minjriy, 'Nun-go walwelqajqa inggi inggi gereiyosib soqniy.'" ²⁴ Osiqa olo nanngi ayiel minjrej, "Ninggi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ninggi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy." Qaja tamo nanngo gate koba a na nanngi ayiel degsi minjrej. ²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

²⁶ "O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. ²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanngi na a ojsib moiyyotqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanngi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanngo banq dena yainjrem. ²⁸ Nanngi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltet. ²⁹ Tigeltetnamqa nanngi anjam gargekoba mareñeqnabqa e qusimqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanngi nanngo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanngi Pol aqa une kobaquja bei babto-sai. Deqa e na a lanja moiyyotqa keresai. Tonto talq di lanja waiyqa keresai dego. E degsi poibej. ³⁰ Ariya bini e quonum, nanngi Pol qalsib moiyyotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanngi Pol aqa jejamuq di une qameteqneb qaji nanngi endegsi minjraqai, 'Ninggi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.'" ³¹ Qaja tamo nanngo gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanngi aqa medabu dau-

ryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia ngerenheb. ³² Nebeonaqa qaja tamo singga na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo anj osi laqneb qaji nanngi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanngo ñeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanngi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. ³³ Osi gilsibqa nanngo gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigeltet. ³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqqa Pol nemyej, "Ni sawa qabe qaji?" Onaqa Pol na minnej, "E Silisia sawa qaji." ³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minnej, "Tamo nanngi ino jejamuq di une qameqneb qaji nanngi babqa e ino anjam geregere quqwai." Osiqa qaja tamo nanngi minjra-naqa nanngi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

Juda nanngi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

24 Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananias a ti Juda gate qudei ti nanngo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. ² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minnej, "O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. ³ Deqa iga ni qa tulan arebole-boleiqnaqa ino ñam soqteqnum.

⁴ "E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. ⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ambleq di qoto tigeltetqnu. Osiqa nanngi pupoinjroqnsiqqa minjreqnu, 'Ninggi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.' ⁶ A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanngo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqqa gago banq dena Pol singgila na yaigej. ⁸ Yaigosiqqa mergej, 'Ninggi Pol qa anjam bei soqnmqqa gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.' Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwam." Tertulus a anjam degsiqa Feliks minnej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanngi tigelosib Tertulus aqa anjam di singglatosib mareb, "Aqa anjam di bole."

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa banq soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minnej, "E qalieonum, ni wasau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. ¹¹ Ya endi e Qotei louqajqa

Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanġi nenemnjrimqa degsib mermaqab. ¹² E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanġi e nubosai. E atra talq di, Juda nanġo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem. ¹³ Deqa une kalil Juda nanġi ijo jexjamuq di qameqnuq qaji di bolesai. Nanġi ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ "Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanġi endegsib mareqnuq, 'Yesus aqa gam bunuj dena tamo unġasari nanġi poeleneqnuq.' O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanġo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam kalil nami nengrenjoqneq qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. ¹⁵ Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanġi olo subq na tigeltinjqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilateqnsim subq na tigele bati qa tarinjoqnsim unum. Juda nanġi dego degyeqnuq. ¹⁶ E subq na tigele bati qa tarineqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa nġamgalaq di, tamo unġasari kalil nanġo nġamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷ "E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanġi mam soqneq deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. ¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanġi na e nubeb. E tamo unġasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego. ¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanġi na e ojob. Deqa tamo nanġi di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab. ²⁰ Nanġi bqsai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanġi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jexjamuq di iteb di ni mermaqab. ²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanġi na ijo jexjamuq di une qametbeb. E nanġo ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, "Tamo kalil morenjo qaji nanġi mondonj olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ningi na e tigeltbonub." Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo unġasari Yesus aqa gam dauryeqneq qaji nanġo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanġi endegsi minjrej, "Nunġo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanġo gate koba Lisias a bamqa ningi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai." ²³ Osiaqa qaja tamo gate bei minjej, "Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanġi a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqneqniq na na saidnjraim."

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa nġaun Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa

areq bej. Drusila a Juda unġa. Pol a bosiqqa tamo nanġi Kristus Yesus qa nanġo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. ²⁵ Kumbra bole tintin dauryeqnaq ti tamo nanġo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondonj tamo nanġo une qa peginjraqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, "Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai." ²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, "E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyu merbqas?" Osiaq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaaqa tamo bei aqa nġam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiaqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanġo are boletetnjraqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonaaq soqnej.

Pol a marej, "E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai"

25 Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiaqa Jerusalem aiyej. ² Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanġi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jexjamuq di olo une qamoqneq. Osib Festus minjeb, "Ni anjam qarinyim qaja tamo nanġi Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osib gago are boleqas." Nanġi degsib Festus minjeb. Di kiyaaq? Nanġi nami anjam endegsib qoseb, "Qaja tamo nanġi Pol osi boqneqqa gamq di iga Pol qalsim moiyotqom." ⁴ Onaqa Festus na kamba minjrej, "Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. ⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo nġam ti qudei giltinjrjib nanġi e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanġi ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai."

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiaqa olo puluosiqa Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanġi a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo nanġi minjrej, "Ningi Pol osi boiy." Minjraqa nanġi na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb. ⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanġi Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jexjamuq di qamelenoqneq. Nango anjam di utru saiqoji. ⁸ Onaqa Pol a kamba marej, "E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaioqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaioqnem. E Rom nanġo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaioqnem. Deqa e une saiqoji."

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanġo are boletetnjraqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, "Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?" ¹⁰ Onaqa Pol na minjej, "E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanġi qa une bei yosai. ¹¹ Une kobaquja bei ijo jexjamuq di soqnimqa

ungum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanngi ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanngo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqqa Rom tamo kokba qudei nanngi koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minnej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinqmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanngo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyebe. ¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minnej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. ¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanngo banq di atimqa nanngi na qalib moiye.’ ¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanngo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanngi tamo bei qa anjam soqnimqa nanngi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanngi degsi minjnamqa nanngi e daurbosib Sisaria beb. E tariñosai. Nebeonaqa nanngi ko-roesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanngi minjnamqa nanngi Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigeltib. ¹⁸ Onaqa Juda nanngi tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqnebe. E nami are qalem, nanngi une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanngi degyosai. ¹⁹ Nanngi nanngo segi louqa kumbra qa njirinqnsib Pol ombla anjam titoqnebe. Osib tamo bei qa dego anjam titoqnebe. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’ ²⁰ Onaqa e nanngo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ ²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanngi minjrem, ‘Ninggi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinqyitqa Sisar aqaq gilqas.’”

²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minnej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minnej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanngi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanngi minjnamaqa nanngi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigeltib. ²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minnej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninggi ko-roonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanngi murqumyoqnsib endegsib merboqnebe,

‘Pol a moiye.’ A olo mandamq endi saiq.’ Nanngi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqnebe. ²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinqmitqa Rom gilqam.’ ²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nengrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinqyit di Sisar a njirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltionum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtum ningi kalil qusib merbibqa une deqa nengrenyit Sisar aqaq gilqas. ²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laña qarinqyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

26 Onaqa Agripa na Pol minnej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa banq soqtosiqqa endegsi marej, ² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanngi ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. ³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanngi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem. ⁵ Nanngi nami koba ijo kumbra qaliesoqnebe. Nanngi ni degsi mermqqa are soqnimqa mermqab. Nanngi qalie, e angro wala qa Farisi nanngo ambleq di sosimqa nanngo kumbra dauryoqnem. Farisi nanngo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu. ⁶ Bini e ingi bole bole Qotei a nami gago moma nanngi enjrqqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum. ⁷ Gago moma nanngi di agi Jekop aqa angro 12 nanngo moma. Nanngi e ti koba na ingi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanngi ijo jejamuq di une qametbeqnuq.

⁸ Kiyayaqa ningi qudei endegsib are qaleqnuq, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigeltjrqasai?’

⁹ “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyosim jeutosim laqnem. ¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanngi na e odbeqnaqqa e Qotei aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nanngi koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanngi ñumsib moiyoqniy.’ ¹¹ E bati gargekoba Juda nanngo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, ‘E nanngi jaqatinj koba enjritqa nanngi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqnsim nanngi ugeugeinjroqnem. E nanngi qa minjinj ani oqetbeqnaqa nanngi daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanngi itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²“O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanġi na e qarinqbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige puloġ singgila koba minjal ti laġ goge na ijoq ainaq unem. A tulaġ rianġosiqqa tamo e koba na walweloqnem qaji nanġi ti iga suwantgej. Aqa rianġ di seġ ti keresai. Rianġ dena seġ aqa rianġ tulaġ bunyej. ¹⁴Suwantgonaqa iga kalil ulu-loġosim mandamq di nreġem. E nreiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeibeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’ ¹⁵Onaqa e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa a na merbej, ‘E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji. ¹⁶Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnaq qaji ti deqa mare mare laqnaq. ¹⁷Bunuqna e ni qarinqmitqa ni Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti nanġoq giloqnaq. Deqa ni nanġi qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanġi ni moyotmqasai. ¹⁸Ni nanġoq giloqnsim ijo anjam minjroqnimqa nanġi e qa poinjroqnim amburu uratosib suwanġoq boqnaq. Ni na nanġi are bulyet-njroqnimqa nanġi Satan aqa singgila uratosib Qotei aqaq boqnaq. Amqa e na nanġo une kalil kobotet-njritqa inġi bole bole e nami enjrqqa marem qaji di nanġi oqab. E na nanġi ti tamo unġasari kalil e qa nanġo areqalo singgilateqnaq qaji nanġi ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenj sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontonej a deqa Agripa saiej

¹⁹“Deqa Mandor Agripa, laġ goge dena puloġ ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranġosai. ²⁰E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo unġasari nanġi endegsi minjroqnem, ‘Ninġi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnaqqa tamo unġasari nanġi na ninġi nunġsib merġwab, “Bole, ninġi are bulyonub.”’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo unġasari nanġi anjam di minjroqnem. ²¹Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moyotbqa maroqneb. ²²Ariya nanġi e moyotbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo laġaj ti Qotei aqa anjam palontosim merġgeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanġi ti kumbra bunuqna branteleġqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanġo anjam di segi e bini palonteqnum. ²³Nanġo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatinġ koba osim moiqaq. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti anjam minjroqnimqa nanġi suwanġoq boqnaq.”

Pol na Agripa minnej, “Ni Kristus qa ino areqalo singgilat”

²⁴Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiq leleġosiq minnej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulaġ nanaritmqo.” ²⁵Onaqa Pol na minnej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. ²⁶Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaiqnej. A boleq di unu. ²⁷O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nami nenġreġyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.” ²⁸Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” ²⁹Onaqa Pol na minnej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnaq qaji nanġi ti Mandor Agripa a ti nanġi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanġi degsib sqajqa e ni pailmosai.” ³⁰Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanġi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qaiosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moyotqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” ³²Nanġi degsib marsibqa Agripa na Festus minnej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

Pol a qobuġ na Rom qureq giloqnej

27 Onaqa iga qobuġ na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanġo gate bei aqa ñam Julius aqa banġ di ateb. Julius a Rom tamo. ²A na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsiaq Adramitium qure nanġo qobuġ bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobuġ di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobuġ di yuwal qala qalaq na dauryosim qunduġ kalil aiqa mareb. ³Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobuġ uratosiq aqa Kristen was qudei nanġi itjnanaqa nanġi na inġi inġi qa aqaryaiyeb. ⁴Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranġonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. ⁵Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem. ⁶Dia Julius a Aleksandria qure nanġo qobuġ bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiaq a na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsiaq qobuġ di gogetem. ⁷Gogetosim jinġa na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranġonaqa iga singgila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranġonaqa iga

gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem. ⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

⁹ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanngo quriño bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanngi endegsi minjrej, "Ninngi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa inggi inggi gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom." ¹¹ Pol a nanngi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanngi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nanngo aiyel anjam taqyej. ¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanngi mareb, "Jagwa bati brantqa jojomoq deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom." Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi mareb, "Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom." Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. ¹⁴ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotrangonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁶ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na parapaaim deqa sil na kainjosib singilateb. Qobun ururosime Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qal nab aiyej. Nanngi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotrangonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi inggi inggi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb. ¹⁹ Olo nebeonaqa nanngi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb. ²⁰ Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, "Iga padalqasai." Ariya jagwa singila koba boqnsiqa iga gotrangonej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, "Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai."

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanngi inggi uyosai. Deqa Pol a nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, "O tamo ninngi quiy. E nami merngem, ninngi Krit nui uratosib gilaib. Ninngi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninngi uniy. Qobun aqa inggi inggi gargekoba loumelenqo. ²² Deqa e ninngi olo endegsi

merngwai. Ninngi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas. ²³ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq ijo areq di tigelosiq merbej, 'O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnum qaji nanngi dego Qotei na taqatnjrim nanngi padalqasai.' Lan angro na e degsi merbej. ²⁵ Deqa ninngi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di dauryosim degyqas. ²⁶ Ariya ninngi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojetqas."

²⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanngi quosibqa are qaleb, "Iga nui bei jojomyonum kiyo?" ²⁸ Nanngi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainqa uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanngi olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. ²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, "Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobun a ojetqas." Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, "Iga anka waiyonamqa qobun tigelqas." Degsib marsibqa qobun bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanngi endegsib wainoqneb, "Urur suwanjeme." ³⁰ Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi endegsib are qaleb, "Iga qobun uratosim qobun du na jaraiqom." Nanngi degsib are qalsibqa gisanosib tamo nanngi minjrej, "Iga qobun namoq dena anka waiyqom." Degsib minjrsib qobun du uli na osib qobun ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. ³¹ Degyqanabqa Pol a di unsiqa qaja tamo nanngi ti nanngo gate Julius a ti endegsi minjrej, "Tamo qobunq di wauo qaji nanngi jaraiqa mareqnum. Nanngi jaraiqab di ninngi kalil padalqab." ³² Onaqa qaja tamo nanngi qobun du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanngi endegsi minjrej, "Ninngi inggi uyyi. Bati olekoba ninngi inggi uyosai. Nunngo are ñeiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. ³⁴ Deqa e singila na endegsi merngwai, ninngi inggi uysib dena ninngi singilaqab. Osib ninngi kalil bole sqab. Bei padalqasai." ³⁵ Pol na tamo kalil nanngi degsi minjrsiqa bem bei osiq nanngo ulatamuq di Qotei pailyosiqa bem gentosiq uyej. ³⁶ Degonaqa tamo kalil nanngi arebolebolejnabqa nanngi kamba dego bem elenosib uyej. ³⁷ Iga tamo qobunq di soqnem qaji kalil 276. ³⁸ Tamo kalil nanngi inggi uynab menetjnabqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobun parapaaraj

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanngi ñam atsib mandam bei uneb. Nanngi mandam di poinjrosai. Nanngi qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, "Iga alile dia qobun tiryqom." ⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginjenyosibqa anka yuwalq di urateleñeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giriyosib alile di tiryqajqa

aiyeb. ⁴¹ Aisib qobuŋ namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiq qobuŋ bunuq di qalnaqa paraparaej. ⁴² Onaqa qaja tamo nanŋi mareb, "Tonto tamo nanŋi qawainjosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreŋqab." ⁴³ Degsib marnabqa nanŋo gate Julius a are qalej, "Nanŋi Pol dego qalib moyaim deqa e na nanŋi saidnjqai." Degsi are qalsiq nanŋi minjrej, "Tonto tamo nanŋi ñumaib." Osiqa tamo qawainjo qalie nanŋi minjrej, "Ninŋi namo prugosib yuwalq aisib qawainjosib alile di patiy." ⁴⁴ Osiqa tamo qawainjo qaliesai qaji nanŋi minjrej, "Qobuŋ para-paraqo qaji aqa sarqei ninŋi na eleŋosib bileq atsib de na otosib aisibqa alile di patiy." A degsi minjrnaqa nanŋi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

Pol a Malta nuiq di soqnej

28 Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. ² Onaqa tamo unŋasari nui dia soqneb qaji nanŋi kumbra tulaŋ boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa ñam tunŋuyosib mergeb, "Ninŋi bosib ñamyuwo areq endi awooiy." Degsib mergonabqa iga ñamyuwo areq di awoonam jejamu kanŋanŋej. ³ Onaqa Pol a ñam koroyosiqqa ñamyuwoq di atnaqa amal uge ñam miligiq di soqnej qaji kanŋanyonaqa oqedosiqqa Pol aqa baŋq di uñiyosiqqa gainesoqnej. ⁴ Onaqa nui deqaji tamo unŋasari nanŋi amal uge Pol aqa baŋq di uñiyosiq gainesonaaqqa unsi-bqa segi segi maroqneb, "Tamo endi a leŋ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moyosai deqa gago qotei na a kambatosiqqa amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas." ⁵ Onaqa Pol na aqa baŋ butuyonaqa amal uloŋosiqqa ñamyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. ⁶ Onaqa nanŋi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moism uloŋoq-jatqas kiyo degsib marsibqa tariŋkobaeb. Tariŋonab tariŋonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanŋi areqalo bei osib mareb, "Tamo endi a qotei bei."

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqua aqa talq gilsiqua dia bati qalub iga geregereigoqnej. ⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulaŋ kanŋanyosiqqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqua Qotei pailyosiq aqa jejamuq di baŋ atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. ⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo unŋasari mainjrej qaji nanŋi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanŋi kalil boletnjroqnej. ¹⁰ Ariya nui deqaji tamo unŋasari nanŋi na iga geregereigoqnsib kumbra tulaŋ boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inŋi inŋi kalil iga saiigelenej qaji di nanŋi na olo egelenonab gago inŋi inŋi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobuŋ bei gogetosim gilem. Qobuŋ di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobuŋ di Aleksandria qure qaji. Qobuŋ aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa anŋro aiyel nanŋo sulum gereiyosib atnab soqnej. ¹² Iga qobuŋ na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. ¹³ Dena qobuŋ na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobuŋ na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. ¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo unŋasari qudei nanŋi itnjrem. Itnjrnamaqa nanŋi na metgonabqa iga bati 7 nanŋi koba na soqnem. Sosimqa nanŋi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. ¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo unŋasari qudei nanŋi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanŋi aiyeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Inŋi Qarinyo Qure dia nanŋi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Nereŋo Tal Qalub dia nanŋi qudei turem. Turosima unjrsimqa Pol a tulaŋ areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiqqa aqa are singilakobaiyeb. ¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nanŋo gate nanŋi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanŋi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroona minjrej, "O ijo was ninŋi quiy. Jerusalem dia Juda nanŋi e laŋa ojsib Rom nanŋo baŋq di atnab nanŋi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosai oqnem. Gago moma nanŋo kumbra bei dego gotranjyosai oqnem. ¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nanŋo ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanŋi qusibqa ariya nanŋi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanŋi e laŋa moyotbqa uratosib tonto talq dena e ura-tim oqedqajqa mareb. ¹⁹ Marnabqa Juda nanŋi na Rom gate kokba nanŋo anjam di gotranjyeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nanŋi qa anjam bei yala sosai. ²⁰ O ijo was, e ninŋi nunŋsiy ijo anjam merŋgwajqa deqa metŋgonum. E inŋi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanŋi enjrqqa marej qaji di oqajqa tariŋoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nanŋi minjrej.

²¹ Onaqa nanŋi na Pol minjreb, "Judia sawaq di tamo qudei nanŋi ni qa anjam bei nenŋrenjyosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. ²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo unŋasari nanŋi mareq nub, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo unŋasari nanŋi poeleneq nub.'" Juda tamo gate nanŋi na Pol degsib minjreb.

²³ Ariya nanġi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nanġi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tigelosiqqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanġi minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiqqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam na ti anjam mutujuja quja elenjoqnsiqqa nanġo are qametnjrimqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej. ²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanġi Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nanġi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bolesai." ²⁵ Nanġi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnaqqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanġi anjam endegsi minjroqnej, ²⁶ 'Ninġi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poingooqnaqasai. Ninġi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poingooqnaqasai.' Agi Qotei na Aisaia minjej, 'Ni nanġoq giloqnsimqa an-

jam degsi minjroqne. ²⁷ O Aisaia, tamo unġasari di nanġo are miligi getenjnrejunu. Nanġo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanġi nam brunejunub. Deqa nanġo namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanġo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqqa keresai. Nanġi are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanġi boletnjrqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸ Osiqa Pol a olo Juda nanġi minjrej, "O ijo was ninġi endegsi poingem. Qotei na sawa bei bei qaji nanġi elenqa marsiqqa anjam qarinyonaqa nanġoq gilej. Nanġi qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wasau aiyel soqnej. Sonaqa tamo unġasari nanġi a unqajqa beqnaqqa a na nanġi kalil joqoqnsiqqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqne. ³¹ Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqqa nanġi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulao-saioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiioqnej.

Rom

Pol a Yesus aqa wau tamo

1 E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e met-bej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulaŋ nami Qotei a marej, "Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas." Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam bole di nengrenyonab soqnej. Nengren di Qotei aqa segi nengren. ³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiq Devit aqa leŋ na ŋambabej. ⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siŋgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵ Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. ⁶ Niŋgi dego Yesus Kristus na metŋgej deqa niŋgi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. A na niŋgi metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋasari unub. O ijo was, e anjam endi nengrenyosim nunŋoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a marej, "E Rom Kristen nanŋi unjrqi"

⁸ E mati niŋgi anjam bei mernŋwai. Niŋgi Yesus Kristus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnub deqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi niŋgi qa saonqnsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanŋi queqnub. E deqa are qalonqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, "Keretonum." ⁹ E ijo are miligi siŋgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim niŋgi qa are qaleqnum. ¹⁰ E gaigai niŋgi qa endegsi palyeqnum, "O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanŋi unjrqi." ¹¹ O ijo was, e niŋgi nunŋwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam niŋgi mernŋitqa dena nunŋo are siŋgilatetŋwajqa deqa. ¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunŋoq bosiy niŋgi Yesus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siŋgilatqai. Niŋgi dego e Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum di unsiyqa dena nunŋo are siŋgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siŋgilateqnsim sqom.

¹³ O was niŋgi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy niŋgi nunŋwajqa are qaleqnum. Ariya e nunŋoq bqajqa gam gaigai geteŋeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unŋasari sawa bei beiq di unub qaji nanŋo ambleq di e waueqnamqa nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnub dego kere e nunŋo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatoqnab. ¹⁴ E na Grik tamo nanŋi ti yaunŋ tamo nanŋi ti powo tamo nanŋi ti nanari tamo nanŋi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwjqa deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵ Deqa niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi dego e na Yesus aqa anjam bole mernŋoqnit quqwjqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa siŋgila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa siŋgila ti unu. Siŋgila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnub qaji nanŋi padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanŋi eleneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanŋi dego eleneqnu. ¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanŋi Qotei qa nanŋo areqalo siŋgilatqab di a na nanŋi tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Yim nanŋi ŋambile gaigai sqab."

Tamo unŋasari kalil nanŋi na Qotei qoreiyeqnub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a laŋ goge di sosiqqa aqa minjiŋ boleq ateqnu. A na tamo unŋasari kalil a qoreiyonqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanŋi awai uge enjreqnu. Nango kumbra uge dena nanŋi Qotei aqa anjam bole tenteqnub. ¹⁹ Tamo unŋasari nanŋi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanŋi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanŋi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanŋi awai uge enjreqnu. ²⁰ Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manŋwa di tamo unŋasari nanŋi unoqneq dena bosiy bosiq agi bini nanŋi uneqnub. Gam dena nanŋi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa siŋgila gaigai sqas qaji deqa ti nanŋi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, "E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji."

²¹ Nanŋi Qotei qa qalie unub. Ariya nanŋi aqa ñam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asginjreqnu. A segi Qotei

bole nanngi deqa are qalosaieqñub. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqnsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi ambruq di laqñub. ²² Nanngi diqoqñsib mareqñub, "Iga powo koba ti unum." Di gisañ. Nanngi tulañ nanarioqñsib unub. ²³ Sosibqa Qotei ñabile gaigai unu qaji a qoreiyooqñsib a qa louqajqa uratoqñsib olo beloqñsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyooqñsib nanngi qa loueqñub.

Tamo unngasari nanngi kumbra uge uge yeqñub

²⁴ Tamo unngasari nanngi Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulañ uge uge jigat yoqñqajqa are prugnjqreqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jejamu tulañ ugeugeiyeqñub. ²⁵ Tamo unngasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqñsib olo beloqñsib gisañ anjam segi dauryeqñub. Deqa nanngi Qotei qoreiyooqñsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjnroqñsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

²⁶ Tamo unngasari nanngi di Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jemai kumbra tulañ uge uge yoqñqajqa are prugnjqreqnu. Nanngo jemai kumbra agiende. Unngasari nanngi tamo ti ñerenqajqa uratoqñsibqa unja bei bei wo ñerenqñub. ²⁷ Tamo nanngi dego unja ti ñerenqajqa uratoqñsibqa tamo bei bei wo ñerenqajqa are tulañ prugnjqreqnu. Nanngi jemai kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanngi kambatnjroqnsiq nanngo jejamuq di awai tulañ ugedamu enjreqnu.

²⁸ Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqñub deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryooqñsib kumbra uge uge yeqñub. ²⁹ Nanngo kumbra uge agiende. Nanngi kumbra bole tiñtiñ yqajqa torei urateqñub. Nanngi ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanngi tamo nanngi jeutnjreqñub. Nanngi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanngi qa are ugeinjreqnu. Nanngi tamo nanngi ñumoqñsib moiyoqñsib nanngi tamo qudei nanngi ingi ingi laña yainjreqñub. Nanngi tamo qudei nanngi ugeugeinjreqñub. Kumbra kalil di nanngoq di tulañ koba unu. Nanngi yomueqñub. ³⁰ Nanngi gisañ na tamo nanngo ñam ugetetnjreqñub. Nanngi Qotei jeuteqñub. Nanngi diqoqñsib laqñsib nanngo segi ñam soqteqñub. Nanngi kumbra uge uge bunuj babteleñeqñub. Nanngi nanngo ai abu nanngo medabu gotranjyeqñub. ³¹ Nanngi areqalo bole ti sosaieqñub. Nanngi nanngo segi anjam bei dauryqa maroqñsib olo dauryqa urateqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qalaqalainjroosaieqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qa dulosaieqñub. ³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, "Tamo unngasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanngi ñumib moreñebe." Dal anjam degsi unu. Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanngi olo gotranjyoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo unngasari nanngi dena tamo qudei nanngi kumbra uge uge deqaji yeqñub unjroqñsib nanngo ñam

soqtetnjroqñsib minjreqñub, "Keretonub. Ninngi kumbra degyoqñiy."

Qotei a une tamo nanngi awai uge enjrqas

² O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo unngasari nanngi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñub. Deqa ni na tamo unngasari nanngo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqñub. ² Iga qalie, tamo unngasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanngi awai uge enjrqas. ³ Ni na tamo unngasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanngo jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra nanngi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñub. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo unngasari nanngi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. ⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqñsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqñub. A urur ni awai uge emosaieqñub. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqñsib kumbra bole osormeñub. Ni di qaliesai kiyo? ⁵ Ariya ino are miligi getenjejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqñub. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tiñtiñ na tamo unngasari nanngi peginjrsim aqa minjinñ boleq atsimqa a na nanngi ni ombla awai tulañ ugedamu enjgwas. ⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo unngasari kalil nanngo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas. ⁷ Tamo unngasari qudei nanngi singila na tigeloqñsib kumbra bole bole yoqñsib lañ qure qa gam itqajqa waukobaeqñub. Osib nanngi lañ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulañ singilaeqñub. Deqa Qotei na tamo unngasari nanngi di awai boledamu enjrim nanngi ñabile gaigai sqab. ⁸ Ariya tamo unngasari qudei nanngi nanngo segi jejamu qa are qaloqñsib anjam bole gotranjyoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa Qotei na tamo unngasari nanngi di awai ugedamu enjrsim nanngi qa minjinñ oqetqas. ⁹ Nanngi kumbra uge uge yeqñub deqa mondoñ nanngi gulbe koba ti jaqatinñ koba ti oqab. Matiq Juda nanngi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi dego oqab. ¹⁰ Ariya tamo unngasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanngi Qotei na aqaryainjrimqa nanngi lañ qureq oqñsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanngi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanngi dego aqaryainjrqas. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo unngasari kalil nanngi kerekere unub. Deqa a nanngo ñam qa are qalsim nanngi peginjrqasai.

¹² Ninngi quiy. Tamo qudei nanngi dal anjam qaliesai. Di unngum. Nanngi une yeqñub deqa nanngi kalil padalqab. Tamo qudei nanngi dal anjam qalie unub. Di dego unngum. Nanngi une yeqñub deqa Qotei na nanngi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanngi peginjrqas. ¹³ Tamo nanngi dal anjam laña queqñub qaji nanngi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanngi dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nanngi segi Qotei aqa ñam-

galaq di tamo bole sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nan-
gi dal anjam qaliesai. Ariya nanngi nango segi areqalo
na dal anjam mutu qudei dauryeqnub. Dena iga
poigwo, dal anjam a nango areqaloq di nami sosisq
wauoqnej. ¹⁵ Qotei a nango are miligiq di dal anjam
nenngrenyobulej deqa nanngi kumbra bole ti kumbra
uge ti qalie unub. Deqa mondonj dijo batiamqa nango
areqalo qudei na nanngi minjrqas, "Nunngo kumbra di
uge." Osim nango areqalo qudei na olo nanngi min-
jrqas, "Nunngo kumbra di bole." Bati deqa Qotei na ta-
mo unngasari nango kumbra kalil nango are miligiq di
uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanngi pegin-
jrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanngi peginjrqas.
Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanngi are qaleqnum, "Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum"

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqnum,
"Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai."
Osib ningi nunngo segi ñam soqtoqnsib endegsib
mareqnum, "Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei
aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga os-
orgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetge-
qnu." ¹⁹ Osib ningi endegsib are qaleqnum, "Iga dal an-
jam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti
ejunum. Deqa iga na tamo unngasari ñam qandimo un-
ub qaji nanngi gam osornjreqnum. Iga na tamo un-
ngasari ambruc di unub qaji nanngi suwantnreqnum.
Iga na tamo unngasari powo saiqoji unub qaji nanngi
powo enjreqnum. Iga na tamo unngasari angoro kiñilala
bulosib nanarieqnum qaji nanngi Qotei aqa anjam aqa
damu osornjreqnum." ²¹ O Juda tamo, kiyaaqaningi
gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya ningi olo dal anjam
di dauryosaieqnum? Ningi mareqnum, "Bajinjaib." Ariya
ningi olo bajineqnum. ²² Ningi mareqnum, "Ningitamo
bei aqa unja jejamu ojetaib." Ariya ningi olo was bei
aqa ñaun jejamu ojeteqnum. Ningi gisanj qotei nanngi
qa asgingeqnu. Ariya ningi olo gisanj qotei nango atra
talq dena sulum bajineqnum. ²³ Ningi nunngo segi ñam
soqtoqnsib mareqnum, "Iga Qotei aqa dal anjam qalie
bole." Ariya ningi olo dal anjam di gotranjyeqnum. Nun-
go kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqnum.
²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib
nenngrenyeb unu, "Nunngo kumbra uge di sawa bei bei
qaji nanngi unoqnsib Qotei aqa ñam misilijyeqnum."

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni mulun aiqa marsim ni mati dal anjam dau-
ryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjyoqnsim
lanja mulun aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni ta-
mo mulun aiyosai qaji nanngi bulqam. ²⁶ Deqa tamo bei
mulun aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo
mulun aiyeqnum qaji nanngi bul sqas. ²⁷ Bole, ningi Juda
tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi mulun
dego aiyeqnum. Ariya ningi dal anjam gotranjyqab di
tamo mulun aiyosaieqnum qaji nanngi na merngwab,
"Ningine ti." Nanngi na degsib merngwab. Di kiyaaq?

Nanngi dal anjam dauryeqnub deqa. Nanngi mulun aiyosai
di unngum. ²⁸ Tamo bei a lanja babanj na Juda tamo
sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mu-
lun aiqas di aqa mulun bolesai. ²⁹ Tamo a aqa are
miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa
are miligiq na mulun aiqas di aqa mulun bole. A na
aqa jejamu lanja osim dal anjam dauryqas di keresai.
Qotei aqa Mondor na a singila yimqa aqa are miligiq
na a mulun bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa
ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nango
ñamgalaq di ñam ti sqasai.

Qotei a kumbra bole tintin na tamo nanngi peginjrqas

3 O ijo was, ningi kamba e merbqab kiyo, "O Pol, ni
degsi maronum deqa unngum, iga Juda tamo
unum di lanja. Iga mulun aiyem di dego lanja." O was
ningi e degsib merbaib. ² Ningi quiy. Qotei a Juda nan-
go banq di ingi bole bole atej. Ingi bole bei agiende. A
na Juda nanngi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.
³ Bole, Juda qudei nanngi Qotei aqa anjam di nango are-
qaloq di singilatosaieqnum. Osib aqa anjam di dauryo-
saieqnum. Deqa iga endegsi marqom kiyo, "Qotei a
dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu?" ⁴ O ijo was,
iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, "Ta-
mo kalil nanngi gisanj tamo. Qotei a segi qujai gisanj ta-
mo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo urato-
saieqnu." Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen-
ngrenyeb unu,

"O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnibqa ni olo nan-
gi tulan bunjnsim ni une saiqoji sqam."

⁵ Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab
kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga kumbra uge yoqn-
qom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo bran-
toqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kam-
ba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaaq gago une qa
njirinosisim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.'
Degsi marqom e?" O ijo was, iga degsi marqasai bole
sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra
bole yosai qamu a kiyersim tamo unngasari kalil nanngi
peginjrqas? Di keresai. Nunngo areqalo di mandam ta-
mo nango areqalo. ⁷ Ariya ningi olo e endegsib mer-
bqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga gisanj anjam
maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo
brantoqnim aqa ñam tulan goge oqoqnqas.' O Pol, ni
degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Deg-
was di Qotei a kiyaaq iga une tamo qa mergsim awai
uge egwas?'" O ijo was, nunngo anjam di tulan uge.
⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanngi mare mare
laqnum. Agi nanngi endegsib mareqnum, "Unngum, iga
kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra
bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu."
O ijo was, tamo qudei nanngi degsib iga yomuigosib
mareqnum. Di gisanj koba. Nango kumbra uge dena
Qotei na nanngi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqnu.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleqnu.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanngo jejamu sub miligiq di qusaeqnu

dego kere tamo kalil nanngo medabu na anjam tulan uge uge mareqnu.

Nanği gisan anjam koba mareleqnu.

Amal uge na tamo uñinjreqnub dego kere tamo kalil nanngo medabu na tamo nanği tulan ugetnjreqnub.

¹⁴ Osib gaigai nanngo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqsib nanği qa are ugeinjreqnu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyojnraqajqa urur ti gileqnu.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugejnraqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnub.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanği Qotei yala ulaiyoaieqnu.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nengrenyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum. ²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babsiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nengrenyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nengrenyeb. ²² Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji.

²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. ²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga

aqaryaigwa osiq iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga lan awaigej. ²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiyoim aqa leñ aisim tamo ungasari kalil a qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas.

Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanği qa tarijsokobaiyoqnej. Deqa a nanngo une qa nanği urur kambatnjrosaiyoqnej.

²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tintin yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a lan minjrosaiyoqnej. A Yesus aqa wau na nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tintin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanngo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanngo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanngo Qotei dego. ³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa mulun ayo qaji tamo nanği ti mulun ayoaieqnu qaji tamo nanği ti Yesus qa nanngo areqalo singilatqom di Qotei a nanği kalil turtnjsim tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

4 Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu. ³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A lan awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Iga qalie, Qotei na tamo nanği a qoreiyeqnu qaji nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo nanği di wau bole yeqnu kiyo sai kiyo di unum. Qotei a nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nanği tulan areboleboleinjre-

qnu. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej,

“Qotei a tamo nanjo kumbra uge qa are walyimqa nanjo une kobotetnjrqas di nanji tulanj areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanjo une qa olo bunu are qalqasai di nanji tulanj areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo mulunj aiyo qaji nanji segi areboleboleinjrqas e? Tamo mulunj aiyo-saieqnu qaji nanji dego areboleboleinjrqas e? Od. Nanji kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mare-qnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami mulunj aiyej kiyo a mulunj aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a mulunj aiyo-saisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹¹ A mulunj aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqua a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham mulunj waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil mulunj aiyosaisib nanjo areqalo Qotei qa singilateqnu qaji nanjo moma matu. ¹² A tamo nanji mulunj aiyeqnu qaji nanjo moma matu dego. Ariya tamo nanji nanjo jejamu lanja oqnsib mulunj aiyeqnu qaji a nanjo moma matu sai. Tamo nanji mulunj aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnu qaji a nanjo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A mulunj aiyosaisosiqua Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji inji bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nanji ti endegsi minjrej, “E ninji mandam kalil engwai.” Abraham a dal anjam dauryeq deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqua Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁴ Tamo nanji dal anjam dauryeqab gam dena Qotei na nanji inji bole bole enjrqqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnu kumbra di lanja ulonj qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego lanja ulonj qamu. ¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanji dal anjam gotranjeqnu qaji Qotei a nanjo une deqa minjrij oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanji endegsi minjrqqa keresai qamu, “Ninji dal anjam gotranjeqnu.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnu qaji nanji qa ti are boleiyosiq inji bole bole nanji enjrqqa marej. Deqa tamo nanji Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji inji bole bole di oqab. Tamo nanji dal anjam ejunub qaji nanji segi inji di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji dego inji di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari

sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ninji quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreno qaji nanji olo subq na tigeltjreqnu. A segi na marnaqa inji inji kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryeqas di Abraham a poiysai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilateqnu marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryeqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma nanji tulanj gargekobaqab.”

¹⁹ Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa nanj Sara a dego tulanj qeliej. Deqa a angtotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilateqnu uratosai. ²⁰ Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qal-siq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu aqa nam soqtoqnej. ²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryeqa kere.” ²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenj di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai. ²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnu deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltj qaji a qa gago areqalo singilateqnu. ²⁵ Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nanji na a qal nab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

5 Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilateqnu deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum. ² Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilateqnu. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lanj qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tarinjeqnu. Iga deqa tulanj areboleboleiqe qnu. ³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqe qnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilateqnaqa iga singila na tigelejunum. ⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulanj areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lanj qureq joqsim oqwajqa tarinjoqnsim unum. ⁵ Ariya iga lanja tarinjo-saieqnu. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are milligij di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiy qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi son-

amqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. ⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnm a qa kiyo iga moiqom. ⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu. ⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjinj oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Njiri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas. ¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleigoqnas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanngi dego une elenje. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanngi dego une atoqnsib morenoqneb. ¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanngi une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanngo une geregere ubtosaiqnej. ¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanngi morenoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjeje qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjeje. Ariya moiyo na nanngi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. ¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanngi morenoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanngi qa are tulan boleyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu. ¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrsiq nanngo jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanngi une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanngi qa are boleyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjeje deqa tamo ungasari kalil nanngi moreneqneb. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanngi qa are boleyeqnu qaji nanngi nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanngi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjeje. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanngi peginjroqnsiq nanngo jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanngi tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiq nambile enjreqnu. ¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam go-

tranjeje. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanngi dego une elenje. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanngi tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanngo une kobaonaqa nanngi dal anjam gotranjoqneb. Nanngo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanngi qa are tulan boleyej. ²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulan boleyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boleyoqnsiq iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiq

6 Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, "Unqum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulan boleyoqnsiq." Iga degsi marqom kiyo? ² Sai bole sai. Iga moiyoqnsiq une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai. ³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqnsiq. Ningi di qaliesai kiyo? ⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiq. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltaj. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnoqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqnsiq. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waeqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla nambur-basq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kangal tamo bul sqasai. ⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqnsiq deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. ⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. ¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. ¹¹ Dego kere ningi endegsib are qaliy. Ningi moiyoqnsiq deqa ningi olo une aqa kangal tamo bul sosai. Ningi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nanngo jejamu taqatqa laqnmqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi nanngo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnsiq. Nanngo jejamu agi bunuqna moiqas. ¹³ Une a nanngo singa ti banj ti taqatqa laqnmqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi kumbra uge uge dauryoqnsiq. Ningi subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa ningi nanngo segi jejamu ti banj ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ningi kumbra bole dauryoqnsiq.

¹⁴ Une na ningi olo taqatngwasai. Di kiyaaq? Ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ningi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ningi unub.

Iga kumbra bole aqa kangal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai. ¹⁶ Ningi qalie, ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kangal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kangal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kangal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo? ¹⁷ Bole, nami ningi une aqa kangal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulanj binjiyoqnqom. ¹⁸ Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kangal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanngo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaaq? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti banj ti nanngi odnjreknabqa nanngi kumbra jiga ti kumbra uge ti nanngo kangal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingonqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti banj ti minjribqa nanngi kumbra bole aqa kangal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

²⁰ Nami ningi une aqa kangal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kangal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai oqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanngi moiyo gam tureqnu. ²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kangal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kangal tamo nanngi awai enjreqnu. Awai agiende. Nanngi moreneqnu. Ariya Qotei na iga ingi boledamu lanja egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

7 O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moiyo-saisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiymqa dal anjam na a olo taqatqasai. ² Deqa unja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyo-saisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiymqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei

ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala unja. Aqa tamo moiymqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala unja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla morenqab deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulanj areareteqnu qaji di yoqnqom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banj di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moiyo-bulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kangal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei waueto-saieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo-tgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, "Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmaiq." Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. ⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu. ⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. ¹⁰ Onaqa dena e moiym. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanngi nambile enjraqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyo-tbej. ¹¹ Di kiyaaq? Dal anjam bej dena une a gam itosiqqa e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyo-tbej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil. ¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyo-tbej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyo-tbej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqqa e moiyo-tbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulanj ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. ¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. ¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. ¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. ¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu. ²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. ²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu. ²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamu di wauoqnsiq Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiq ijo banq ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu. ²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqa qaji endi olo uratqai? ²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

Kristus a gago une kobotosiq Qotei aqa Mondor Bole iga egej

8 O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Njambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Njiri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiq gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walwelo saieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole gegerere dauryoqnsim kereteqnum. ⁵ Tamo nanngi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nanngi areqalo namij dauryeqnum. Ariya tamo nanngi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji nanngi Mondor aqa areqalo dauryeqnum. ⁶ Tamo nanngi areqalo namij dauryoqnsiq di nanngi morenqab. Ariya tamo nanngi Mondor aqa areqalo dauryoqnsiq di nanngi lawo na njambile sqab. ⁷ Tamo nanngi areqalo namij dauryeqnum qaji nanngi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanngi dal anjam dauryqa keresai bole sai.

⁸ Tamo nanngi areqalo namij na walweleqnum qaji nanngi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelo saieqnum. Qotei aqa Mondor a nunngo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. ¹⁰ Ningi une ti unub deqa nunngo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nunngo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ningi njambile engwas. ¹¹ Qotei na aqa Njiri Kristus Yesus subq na tigeltaj. Qotei aqa Mondor a nunngo are miligiq di unu deqa Qotei na nunngo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ningi njambile engwas. Di Mondor aqa singila na ningi njambile engwas.

Iga Qotei aqa angro tintinj unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi morenqab. Ariya ningi Mondor aqa singila na nunngo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ningi njambile sqab. ¹⁴ Tamo ungasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjretnaq walweleqnum qaji nanngi Qotei aqa angro tintinj unub. ¹⁵ Qotei na ningi lanja kangal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engosai. Ningi lanja kangal tamo sqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa segi angro tintinj sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engej. Deqa ningi endegsib Qotei meteqnum, "O ni gago Abu." ¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, "Bole, iga Qotei aqa angro unum." ¹⁷ Iga Qotei aqa angro unum deqa mondonj ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Ingi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ingi di osaisosiq jaqatinj qoboijey. Deqa iga dego jaqatinj qoboijoyonqom. Qoboijosim mondonj iga a ombla ingi di osim so bole gaigai sqom.

Mondonj Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondonj Qotei na so bole di babtosisim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatinj iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatinj kalil tulan burjesqas. ¹⁹ Mondonj Qotei na aqa segi angro nanngi babtelenqas. Nanngi babtajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenjey qaji nanngi na bati di unqajqa deqa tarinoqnsib njam atoqnsib endegsib nenemeqnum, "Bati gembu bati di brantqas?" ²⁰ Bini ingi ingi kalil nanngi di ugeosib unub. Nanngo segi areqalo na nanngi ugeosai. Qotei a segi na nanngi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondonj nanngi enjrqas qaji deqa tarinoqnsib unub. ²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nanngi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondonj bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanngi aqa angro nanngi ti koba na tulan bole sqab. ²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenjey qaji nanngi jaqatinj koba obuloqnsib akam ti unub. Nanngi nami jaqatinj oqneb agi bini oqnsib unub. Unja a anj-

grotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. ²³ Ingi ingi kalil di nanngi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, "Ningi ijo angoro kalil." Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga elenjej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaq? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaaq ingi deqa olo tariñqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboioqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqqa iga qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nanngo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanngi qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanngi Qotei na geregereinjreqnu. A nami nanngi elenqqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanngi ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanngoq di branteqnu qaji dena nanngi olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanngi qa qalieej qaji nanngi di a na giltnjrej dego. Nanngi aqa Njiri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanngi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angoro gargekoba nanngo was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanngi di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanngi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanngi di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Njiri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Njiri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnaqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. ³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was,

iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. ³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqnaq. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

"O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanngi na iga lugoqnsib moiyoqgeqnu."

Nanngi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu."

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqnaq di unqum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejnum. ³⁸ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosisim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyi ti nambile ti lan angoro nanngi ti mondon singila nanngi ti ingi ingi bini unub qaji nanngi ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanngi ti ingi ingi singila ejunub qaji nanngi ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanngi ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanngi ti ingi ingi Qotei na gereyelenqab qaji nanngi ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

Pol a Israel nanngi qa are gulbeiyooqnej

9 E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngo-saieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, "O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanngi olo kamba elenqame." E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nanngi di Israel tamo unub. Qotei na nanngi aqa segi angoro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanngi enjrej. Osiqa minjrej, "Mondon e na ningi ingi bole bole enqwai." ⁵ Nanngo moma utru nanngi nam koba ti soqneb. Nanngoq dena Kristus a nambabeb. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nanngo gate. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnom. Bole.

Qotei a Israel nanngoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanngi di ingi bole bole enjrqamarej. Ariya a na ingi di nanngi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, "Qotei aqa anjam ulonqej?" Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanngo len na nambabeb qaji nanngi Israel tamo tintin sai. ⁷ Bole, nanngi Abraham aqa len na nambabeb. Ariya nanngi kalil Abraham aqa angoro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjrej, "Ino angoro mel Aisak aqa len na qujai ino angoro tintin nanngi brantqab." ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanngo ai abu na nanngi nambabtjrqab dena

nangi Qotei aqa angoro tıntın brantqasai. Tamo nangi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanngo areqaloq di singilatqab dena qujai nangi Abraham aqa angoro tıntın brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, "Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino naur Sara a angoro mel oqas."

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaraton-aqa aqa angoro mel aiyel Eso Jekop wo nangi nam-babeb. Nanngo abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹ Ariya Qotei na angoro mel qujai segi giltej. A angoro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nangi giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa angoro aiyel nangi di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, "Angoro namo nambabqas qaji a na angoro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kanqalyoqnsiq." ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "E Jekop qalaqalaiye-qnum. E Eso qalaqalaiyosaiqnum."

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.

¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, "E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai." ¹⁶ Deqa ijo was ninji quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nanngo mandor koba a qa dulqa uratosiq endegsi minjej, "E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo ungasari kalil nangi unsib sawa sawa kalilq di ijo nam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem." Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu.

¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ninji e endegsib merbqab, "Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaq olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai." ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, "Ni kiyaaq e degsi gereibonum?" A degsi minjqas keresai. ²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam ongol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai lanja wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari nangi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nangi qa minjin oqeteqnu qaji nangi padalqa gamq di unub. Ariya a na nangi urur padaltnjrosaiqnu. A nangi qa tarijsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari a nangi qa duleqnu qaji nangi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nangi

aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej. ²⁴ Tamo ungasari Qotei a nangi qa duleqnu qaji nangi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanngo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanngoq dena dego iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiq anjam bei endegsi nengrenyey, "Tamo nami ijo tamo so-sai qaji nangi di e na olo minjrqi, 'Ningi ijo segi tamo unub.' Tamo nami e na qalaqalainjrosaiqnem qaji nangi di e na olo qalaqalainjrqi. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nangi endegsi minjrem, 'Ningi ijo tamo sai.' Ariya bunuqna e na nangi endegsi minjrqi, 'Ningi ijo segi angoro unub. Agi e Qotei nambale unum qaji.'"

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiq Israel nangi qa are qalsiq anjam endegsi marej, "Israel nanngo moma nangi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanngo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.

²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nangi urur njolawotnrqas." ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, "Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriter qamu."

Israel nangi Qotei qa nanngo areqalo singilatqasai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nangi tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosaiqneq. Ariya nangi gam di iteb. Gam agiende. Nangi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuq gam dena nangi tamo bole une saiqoji unub. ³¹ Ariya Israel nangi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneq. Nangi are qaloqneq, "Gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom." Ariya nangi dal anjam dauryoqneq gam dena nangi tamo bole une saiqoji sosai. ³² Di kiyaaq? Nangi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqa urateq deqa. Nangi maroqneq, "Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom." Nangi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib mangaloqneq. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Ningi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nangi quraqyosib mangalqab. Ariya tamo nangi tal ai utru deqa nanngo areqalo singilatqab di nangi jemainjrqasai."

Israel nangi Qotei aqa kumbra qaliesai

10 O ijo was, e Israel nangi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, "O Qotei, ni na Israel nangi elename." ² E qalieonum, Israel nangi Qotei qa tulan singilaeqnuq. Ariya nangi powo na degyosaiqneq. ³ Nangi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nangi nanngo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnuq. Nangi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnuq. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nan-

go areqalo singilateqñub qaji nangi Qotei aqa ñam-galaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nangi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqñub. Moses a nami nangi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, "Tamo a dal anjam mutu kalil tori dauryekritqas di a ñambile sqas." Moses a anjam degsi nengrenyey. ⁶ Ariya tamo nangi Kristus qa nanggo areqalo singilateqñub qaji nangi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nangi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, "Ningi nungo segi are milligiq na endegsib maraib, 'Yai a lañ qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?'" ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyey, "Ningi endegsib maraib, 'Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?'" ⁸ Anjam di aqa utru agiende, "Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nungo medabuq di unu. A nungo are milligiq di dego unu." O ijo was, tamo nanggo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ningi nungo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nungo are milligiq di singilatiy. Ningi degyqab di Qotei na ningi elenqas. ¹⁰ Gago are milligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqñum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqñsim boleq di mareqñum deqa Qotei na iga eleneqnu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyey unu, "Tamo nangi Kristus qa nanggo areqalo singilatqab di nangi jemainjrqsai." ¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqñsib pailyeqñub qaji nangi tulañ gegerereinjqñu. ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, "Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqñsib pailyeqñub qaji nangi a na elenqas."

¹⁴ Ariya tamo nangi Kristus qa nanggo areqalo singilatqasai di nangi kiyersib a metosib pailyqab? Nangi aqa anjam quqwasai di nangi kiyersib a qa nanggo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nangi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nangi kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nangi qarinnjrqsai di nangi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nangi agi beqñub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyey unu, "Anjam palonto tamo nangi anjam bole osi beqñabqa tamo ungasari nangi tulañ areboleboleinjqñu."

Israel nangi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqñub

¹⁶ Tamo ungasari kalil nangi Kristus aqa anjam bole di dauryeqñub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, "O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanggo areqaloq di singilateqñub." ¹⁷ Deqa ijo was, iga qalionum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqñum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ningi endegsi nenemngwai. Israel nangi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nangi quoqñeb. Agi nengrenyey endegsi unu, "Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nangi quoqñeb." ¹⁹ Deqa e ningi olo nenemngwai. Israel nangi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nangi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, "Sawa bei bei qaji nangi ñam saiqoji unub. Nangi tamo bolesai. Nangi e qa qaliesai dego. Ariya e na nangi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanggo are ugetetnjrit nangi njirinqab." ²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nangi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, "Tamo nangi e qa ñamosaioqñeb qaji nangi e itbeb. Tamo nangi e qa marosaioqñeb qaji nangi e nubeb." ²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nangi qa endegsi marej, "E bati gaigai nangi qa tarinqoqñsim metnjreqnam nangi olo diqoqñsib ijo anjam gotranjyeqñub."

Qotei a tamo quja quja segi elenqoqñsiq olo gargekoba uratnjreqnu

11 Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nangi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa leñ na ñambabem. ² Qotei na Israel nangi qoreinjrosai. Nangi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nangi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenyey di unu. Aqa anjam di ningi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanggo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, ³ "O Tamo Koba, nangi na ino medabu o qaji tamo nangi ñumelenqoqñsib ino atra biñal niñaqyeqñub. E segi qujai ni daurmeqñum deqa nangi na e lubqa laqñub." Elaija a Qotei degsi pailyej. ⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, "Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nangi dego e daurbegñub. Nangi singa pulutosib gisañ qotei Bal a qa louosaieqñub." Qotei na Elaija degsi minjej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqoqñsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nangi a na eleneqnu qaji di a nangi qa are boleiyonaq giltnjrej. ⁶ A nanggo wau bole bei qa are qalsiq nangi giltnjrosai. Nangi wau bole yonab a deqa are qalsiq nangi giltnjrej qamu a nangi qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonej qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nangi tamo bole une saiqoji sqajqa waueqñab ugeinjqroqñej. Ariya Qotei na Israel nangi qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nangi aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nangi gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqñej. ⁸ Nangi qa anjam bei nami endegsib nengrenyey unu, "Qotei na nangi nanaritnjrsiq nanggo ñamdamu ti dabkala ti tori getentetnjrej. Nangi nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub." ⁹ Devit a dego nangi qa osiqa endegsi marej,

"Nangi inji uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanggoq di brantoqñsim kakanñ bul nangi kabutnjroqñas.

Osim sil bul nanngo kakro qainyetenjrsim nanngi uneq breinjrim nanngo singa meninq di tanyosib ululonjosib awai ugedamu oqngqab.

¹⁰ Nanngo njamdamu dego getenjinrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqrib Qotei na nanngo qore tanu pulutetnjrim nanngi tingiqqa keresai. Nanngi gaigai degsib sqab."

Qotei na sawa bei bei qaji nanngi olo eleneqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ninggi endegsi nenemngwai. Israel nanngi ululonjeb deqa nanngi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanngi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanngi eleneqnu. Israel nanngi Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanngi eleneqnu. ¹² Israel nanngi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi so bole enjreqnu. Od, Israel nanngi Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanngi so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Israel nanngi olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanngi ti sawa bei bei qaji kalil nanngi ti so tulanj boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ninggi e na anjam endegsi merngit quiy. Qotei na e qarinqbej deqa e nunngo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulanj areboleboleibeqnu. ¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanngo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ninggi engeqnu qaji di nanngi dego oqajqa maribqa Qotei na nanngi qudei elenqas. ¹⁵ Qotei na Israel nanngi walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanngi elenqosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanngi elenqas gam dena a na tamo ungasari gargekoba nanngi olo subq na tigeltetnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyeqnsim potqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷ Israel nanngi nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na ginjengenjrsiq breinjrej. Ariya ninggi sawa bei bei qaji unub deqa ninggi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenqosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ninggi segi. Dani Qotei na ginjengenjrsiq breinjrej qaji nanngo sawa di agi ninggi na olo eb. Deqa bini ninggi nam oliv qure qaji aqa dani nanngi ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸ Deqa ninggi diqosib endegsib are qalaib, "Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nanngi bunjreqnum." Ninggi diqwab di ninggi mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ninggi namur engeqnu. Ninggi na jirim di namur yosaieqnu.

¹⁹ Ariya ninggi na kamba e endegsib merbqab, "Qotei na dani qudei ginjengenjrsiq nanngi breinjrsiq olo iga osiqqa nanngo limeq di iga betertgej unum." ²⁰ Nunngo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosai deqa Qotei na nanngi ginjengenjrsiq breinjrej.

Ariya ninggi Qotei qa nunngo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ninggi olo elenjej. Di nunngo segi wau bole bei na sai. Deqa ninggi nunngo segi nam soqtaib. Ninggi ulaoiy. ²¹ Ninggi are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na ginjengenjrsiq breinjrej. Deqa ninggi nunngo segi nam soqtosib diqwab di a na ninggi dego ginjenggosim breingwas. ²² Ninggi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanngi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanngi gulbe enjreqnu. Tamo nanngi Qotei qoreiyosib ulonjeb qaji nanngi di a na gulbe enjreqnu. Ariya ninggi Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di ninggi engoqngqas. Saiqas di a na ninggi dego ginjenggosim breingwas. ²³ Dani qudei nanngi nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanngi ginjengenjrsiq breinjrej. Ariya nanngi are bulyosib Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi olo joqsim nam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nanngi olo betertnjrqqa kere. ²⁴ Ninggi qalie, nami ninggi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ninggi dena ginjenggosiq joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertngej. Nam oliv qure qaji di nunngo nam utru tintinj sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nanngi olo joqsim bosim nanngo segi limeq di betertnjrqas.

Qotei a tamo ungasari kalil nanngi qa are boleyosim elenqajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, ninggi diqoqnsib endegsib maraib, "Iga powo koba ti unum." Ninggi degaib. E uli anjam bei merngwai. Israel gargekoba nanngo areqalo getenjinjrejunu. Nanngi degsib soqrib sawa bei bei qaji tamo ungasari Qotei na nami giltinjrej nanngi di kalil elenekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanngo areqalo olo waqtetnjrqas. ²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanngi elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Aqaryaingo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanngi are bulyetnjrim nanngi ijo anjam gotranjyqajqa kumbra di olo uratqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e nanngi koba na anjam qosisiy dena nanngo une kalil kobotetnjrqai." Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ²⁸ Israel nanngi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnub deqa nanngi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanngi kamba uratnjroqnsiq olo ninggi sawa bei bei qaji tamo ungasari eleneqnu. Nami Qotei na Israel nanngi giltinjrsiq qalaqalainjrej. A nanngo moma utru nanngi qa are qalsiq kumbra degyej. ²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo ungasari nanngi metnjrsim ingi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji ninggi nami Qotei aqa anjam gotranjyoqneb. Ariya bini Israel nanngi kamba Qotei aqa anjam gotranjyeqnu. Gam dena Qotei a olo ninggi qa duleqnu. ³¹ Od, Israel nanngi Qotei aqa anjam gotranjyeqnu deqa Qotei a ninggi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanngi qa kamba dego olo dulqas. ³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotranjyqajqa kumbra di breigonaqa iga tonto talq di sobulem.

Qotei a degyej. Di kiyaaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolequja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere?" ³⁵ Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai." ³⁶ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelenej. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Ningi nungo jejamu osib Qotei atraiyiy

12 O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi nungo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari bole unsub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqnqab. ² Ningi mandam tamo nango kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj enggimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nangi bunjrqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy. ⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di banq ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti unsub. Nangi kalil wau qujai yosaieqnu. Nangi wau segi segi yeqnu. ⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargakoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujai di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi a qa nango areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. ⁷ A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi nango Kristen was nangi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi aqa anjam plaltoqnebe. ⁸ A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi nango Kristen was nangi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi silali ingi ingi jeiyosib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nangi enjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi aqa wau

geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi arebolebole na tamo ungasari nangi qa duloqnebe.

Ningi na nungo Kristen was nangi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nangi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nangi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nangi nungo was tinting edegosib nangi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi ñam tentoqnsib Kristen was nango ñam olo soqtoqniy. ¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyoqnsim are tigeltetngooqnim ningi Tamo Koba aqa wau ojajqa tulan singilaoqniy. ¹² Mondor Qotei na ningi lanq qureq osi oqwas. Ningi deq oqwajqa tarinoqnsib areboleboleingooqnebe. Osib gulbe nungoq boqniqna ningi singila na tigeloqnsib qoboioqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nangi ingi ingi qa truquoqniqna ningi na nangi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nangi dego nungo meq boqniqna nangi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di ungun, ningi kamba olo Qotei na nangi aqaryainjra marsib pailyoqniy. Qotei na nangi ugetnjraqajqa deqa pailyaib.

¹⁵ Kristen was qudei nangi areboleboleinjrimqa ningi nangi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nangi akamoqniqna ningi nangi koba na akamoiy.

¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nungo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningi tamo ñam saiqoji nangi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, "Iga powo koba ti unum." Ningi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge enggibqa ningi na kamba nangi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nango ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningi njirij ti qoto ti uratiy. Gam soqniqna ningi gaigai tamo ungasari kalil nangi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. ¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe enggibqa ningi na kamba nangi gulbe enjraib. Uratosib nangi Qotei aqa banq di atibqa a segi nangi qa njirinosim gulbe enjraqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nango une qa nangi kambatnjraqi." ²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamyimqa ni a gereiyosim ingi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas." ²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqniqni ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranqam.

Ningi sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di soqniy

13 Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanngi lanja wauosai. Qotei a segi na nanngi wau enjreqnaqa nanngi sawa taqateqnu. Qotei a segi na nanngi atelenej unub. ² Deqa tamo nanngi mandor nanngo anjam gotranyqab di nanngi Qotei aqa anjam dego gotranyonub. Tamo nanngi degyqab di nanngi awai uge oqab. ³ Mandor nanngi wau ojeqnu di tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi ula enjraqajqa deqa wauoqnu. Mandor nanngi na tamo kumbra bole bole yeqnu qaji nanngi ula enjraqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nanngi qa ulaqasai. Nanngi na nunngo ñam soqtetngwab. ⁴ Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanngo wau qujai agi nanngi na ningi aqaryaingoqnsib geregereingeqnu. Ariya ningi kumbra uge uge yoqnuqab di ningi nanngi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanngi sebru ojejunub. Nanngi sebru lanja ojosai. Nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanngi sebru dena tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi awai uge enjreqnu. ⁵ Deqa iga mandor nanngo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanngo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanngo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ningi takis waiyeqnu. Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanngi gaigai singila na wau taqateqnu. ⁷ Deqa ningi na mandor nanngo ingi ingi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanngo banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanngo sorgomq di geregere sosibqa nanngo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanngo ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ningi was bei aqa ingi ingi qudei ejunub di nunngoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunngoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, "Ningi tamo bei qalsib moiyoitaib. Ningi bajinaib. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa unja jejamu ojetaib." Anjam bei dego unu. Anjam agiende, "Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanngi degsim geregereinjroqne." O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilate. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo. ¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tintin na walweloqnom. Deqa iga diqoqnsim alankobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnasai. Iga sambala kumbra dego yoqnuqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnuqasai. Iga lanja lanja njirinoqnsim tamo qudei nanngi qa are ugeigoqnuqasai. ¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunngo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

Ningi nunngo Kristen was nanngi peginjraib

14 Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanngo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanngi koba na anjam na qotaib. Ningi nanngi osib gereinjriy. ² Nanngo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanngi damu uyosaieqnu. Kalil getenteqnu. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi qalie, nanngi ingi kalil uyqa kere. Osib nanngi ingi kalil uyeqnu. Nanngi ingi bei getentosaieqnu. ³ Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nanngi na olo tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanngi uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanngi na kamba dego tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenej. ⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kangal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kangal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, "Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj." Ariya tamo bei a marqas, "Sai. Bati kalil kerekere unub." O ijo was, ningi segi segi nunngo areqalo geregere tenemosib areqalo bole ti soqniy. ⁶ Tamo qudei nanngi yori bati kokba uneqnu di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnu. Tamo qudei nanngi ingi kalil uyeqnu di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnu. Nanngi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnu. Tamo qudei nanngi ingi qudei getenteqnu. Di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnu. Nanngi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnu.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, "Ijo ñambile di ijo segi ñambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai." A degsi marqa keresai. ⁸ Iga ñambile sqom di iga Tamo Koba a qa are

qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom. ⁹ Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreno qaji nanngi ti nanngo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ningi kiyaaq nungo Kristen was nanngo kumbra pegiyoqnsib uge qa minjreqnub? Osib nanngi misilijnreqnub? Ningi qalie, mondon iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. ¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondon tamo ungasari kalil nanngi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanngo medabu qujaitosib merbqab, 'Ni segi Qotei.'" ¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diho bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil baltosim minjnam a tuqwas.

Ningi nungo Kristen was nanngi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanngi uge qa minjrqasai. Osim nanngi uneq breinjrqasai. ¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, ingi ingi kalil Qotei na gereiyeleney qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, "Ingi di jigat." A degsi are qalsim deqa a ingi di getentqas. ¹⁵ Ariya a ingi di getentimqa ningi olo ingi di uyib nungsimqa a are gulbeiyqas. Nungo kumbra dena ningi qalaqalaiyo kumbra uratosib nungo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nungo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ningi nungo ingi uyo qa osib a ugeugeiyaib. ¹⁶ Ningi mareqnuq, "Iga ingi di uyqom di kumbra bole." Di ningi kere mareqnuq. Ariya nungo kumbra bole di Kristen was qudei nanngi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unngum, ningi ingi di uyaib. ¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga ingi ti ya ti uyoqngom gam dena sai. ¹⁸ Tamo nanngi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojqab di Qotei a nanngi qa tulan arearetognqas. Amqa tamo ungasari kalil nanngi na nanngi unjrsib marqab, "Nanngi tamo bole."

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanngi singilatnjroqngom. ²⁰ Ningi ingi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya ningi ingi bei uysib dena nungo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹ Ningi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nungo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ningi kumbra di uratit. ²² Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnuq deqa ningi qalie, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya nungo qalie di nungo are miligiq di ulitib soqngem. Yim Qotei a segi unqas. Ningi ingi bei uyqa marsib are gulbeiyngwasai di ningi arebolebole na uyiy. ²³ Ariya nungo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singi-

lateqnu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

Ningi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹⁵ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuq qaji nanngo areqalo di kiñala singi-laosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanngi aqaryainjroqnsim nanngo gulbe qoboiyetnjroqngom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ² Iga gago Kristen was nanngi aqaryainjroqnsim singilatnjroqngom. ³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiognej. A nami endegsi Qotei pailyej, "O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnuq qaji nanngi e qa dego anjam uge mareqnuq." Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigeloqnsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tarijoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. ⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryageqnaqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa ningi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶ Sosib ningi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereingej dego kere ningi nungo Kristen was nanngi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy. ⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanngi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanngo moma utru nanngi ingi bole bole enjrqqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanngi qa dego wauoqnej. Qotei a nanngi qa dulej aqa kumbra di nanngi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "E sawa bei bei qaji nanngo ambleq di ino ñam soqtoqngai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqngai."

¹⁰ Anjam bei dego unu, "O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koba na areboleboleingim soqniy." ¹¹ Anjam bei dego unu, "O sawa bei bei qaji kalil,

ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy."

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, "Mondon Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanngi taqatnjroqngas. Nanngi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tarijoqnsib sqab."

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tarijoqnsim unum. Ningi Qotei qa

nunگو areqalo singilateqnuḅ deqa a na ningi tulaḅ keretḅgimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatḅgimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami eḅgwa marej qaji deqa tariḅo- qnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulaḅ arebole- boleiyoquej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnuḅ. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo uḅgasari nangi gam bole osornjreqnuḅ. ¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengreḅyosim nunگوq qar- inyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walḅgaim deqa e nengreḅyonum. ¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanگو ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nangi minjre minjre laqnum. E nangi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobilitqa Qotei a nangi qa tulaḅ areboleboleiyqajqa deqa e wau eqnum. Mondor Bole na nangi singilatnirimqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nangi qa wau eqnum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla wau eqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulaḅ areboleboleibeqnu. ¹⁸ Kris- tus a nami ijo medabu na ti ijo baḅ na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e maḅwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanگو are tigeltetnirimqa nangi Qotei aqa anjam dauryqajqa de- qa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diḅtem. ²⁰ E are qalem, e na tamo uḅgasari Kristus aqa ḅam qaliesai qaji nanگو sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengreḅq di unu, "Tamo uḅgasari Kristus aqa ḅam nami quosai qaji nangi a un- qab. Tamo uḅgasari aqa anjam nami quosai qaji nangi qusib a qa poinjrqa."

Pol a Rom Kristen nangi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nunگوq bqajqa gam geteḅejunu. Deqa e nunگوq bqa yeq- nam keresaiibeqnu. ²³ Wausau gargekoba e ningi nunگوwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nunگوq bosiy nunḅsiy ningi ti koba na sokiḅalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nangi unjrsiy aqaryainjrqai. Nangi Qotei aqa segi tamo un- gasari unub. ²⁶ Nangi qudei ingi ingi qa trueqnuḅ deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaiia sawa ti di unub qaji nangi na nangi aqaryainjrqa marsib silali ko- roiyeb unu. ²⁷ Nangi nanگو segi areqalo na silali di ko-

roiyeb. Juda Kristen nangi na nangi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnuḅ deqa nangi na kamba olo Juda Kristen nangi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnuḅ. Nango wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunگوq bosiy nunḅwai. ²⁹ E qalieonum. E nunگوq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osornḅgitqa dena ningi singilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy.

³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotraḅyo tamo Judia sawaq di unub qaji nanگو baḅq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo uḅgasari Jerusalem di unub qaji nangi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanگو are tigeltetnirimqa nangi ijo wau deqa tulaḅ areboleboleinjrqa. ³² Qotei na marim e nunگوq bosiy nunḅsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na so- qnebe. Bole.

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanگوq qarinyej

16 Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoyqniy. A na Kris- ten tamo uḅgasari Senkria qureq di unub qaji nangi qa waukobaeqnu. ² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo uḅgasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyy. A nami tamo uḅgasari gargekoba nangi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyy.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nangi aiyel minjriy. Nangi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴ Nami jeu tamo nangi na e lubqa laqnab nangi aiyel moiqa ulaosai. Nangi e aqaryaibeb. Deqa e nangi aiyel minjreqnum, "Keretonub." E segi sai. Kristen tamo uḅgasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi dego nangi aiyel minjreqnuḅ, "Keretonub." ⁵ Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo uḅgasari kalil Prisila Akwila wo nanگو talq di loueqnuḅ qaji nangi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaḅ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Es- ia sawaq di unub qaji nangi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa are- qalo singilatej.

⁶ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego min- jiy. A ningi aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Ju- nias wo nangi aiyel dego minjriy. Nangi aiyel ijo leḅ nangi. Jeu tamo nangi na nangi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nangi aiyel wau enjrej deqa nangi aqa anjam mare

mare laqñub. Deqa nanği aiyel dego ñam ti. E are bulyosasionam nanği aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanço areqalo singilateb.

⁸ Ariya ninği ijo kaiye anjam endi Ampliatu dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulañ qalaqalaiyeqñum.

⁹ Ninği Urbanu dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqñum. Ninği Staki dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulañ qalaqalaiyeqñum.

¹⁰ Ninği Apele dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqñu.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Aristobulu aqa tal qujai nanği ti dego minjiy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo leñ.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Narsisu aqa tal qujai nanği ti dego minjiy. Nanği Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ninği Trifina Trifosa wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Nanği aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqñub.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulañ qalaqalaiyeqñum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqñu.

¹³ Ninği ijo kaiye anjam endi Rufu dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqñu. Ninği aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ninği ijo kaiye anjam endi osib Asinkritu, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanği minjiy. Osib Kristen was kalil nanği koba na unub qaji nanği dego minjiy.

¹⁵ Osib Filologu Julia wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Ninği na ijo kaiye anjam endi osib Nereu na aqa jaja na Olimpasi na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nanği koba na unub qaji nanği ti minjiy.

¹⁶ Ninği na nuño Kristen was kalil nanği segi segi kundoqnjiy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği yeqñub.

Kristu aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanği na dego ninği kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nanği potoiyeltnjreqñub

¹⁷ O ijo was, nuño ambleq di tamo qudei nanği Qotei aqa anjam ninği nami qusib dauryeb qaji di go-trançoqñusib olo bubulyeqñub. Osib Kristen nanği potoiyeltnjroqñusib uneq breinjreqñub. Deqa e ninği singila na endegi merngwai. Ninği tamo deqaji nanği qa geregere ñam atoqñusib nanği qoreinjriy. ¹⁸ Tamo

deqaji nanği gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojo-saieqñub. Nanği nanço segi jemu qa kumbra qa are qaloqñusib dauryeqñub. Osib tamo ungasari nanği walawalainjroqñusib gisa gisanjnroqñusib nanği nanarit-njreqñub. Tamo ungasari nanği di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqñub. ¹⁹ O ijo was, e ninği qa tulañ areboleboleibeqñu. Di kiyaaqa? Ninği Qotei aqa anjam geregere dauryeqñub tamo ungasari kalil nanği deqa queqñub. Ariya e ninği endegi merngwai. Ninği kumbra bole yqajqa geregere poinggoqñim kumbra uge yqajqa nanariosib soqñiy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nuño singaq di atim ninği na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesu a ninği qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nançoq qar-inyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na ninği kaiyeingwo. Lusiu na Jeson na Sosipater na nanği qalub dego ninği kaiyeingonub. Nanği qalub ijo leñ nanği.

²² Ijo ñam Tertiu. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi bar na nengrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ninği kaiyeingonum.

²³ Gaius a dego ninği kaiyeingwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqñu. Osiqa Kristen tamo ungasari kalil qure endia loueqñub qaji nanği dego gereinjreqñu.

Erastu Kwartu wo nanği aiyel dego ninği kaiyeingonub. Erastu a Korin qure nanço silali taqateqñu qaji tamo. Kwartu a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesu Kristus a ninği kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesu Kristus aqa anjam bole e mare mare laqñum qaji dena Qotei na ninği torei singilatngwa kere. Tulañ nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqñej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqñu. Qotei ñambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanği anjam di nengrenyonab soqñej. Sonaqa iga na olo osim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği minjre minjre laqñum. Deqa nanği uli anjam di quoqñusib poinjreqñu. Qotei na anjam di boleq ateqñu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanği anjam di qusib nanço areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa. ²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesu Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 Korin

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

1 E Pol. Kristus Yesus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqa gago was Sostenes wo anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na ningi elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqa marsiqa ningi giltngrej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam meteqnub qaji nangi dego giltngrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nanggo Tamo Koba. ³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nangi qa are qaloqnsiq Qotei binjyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a ningi qa are boleiyej. Deqa e bati gaigai ningi qa are qaloqnsim ijo Qotei binjyeqnum. ⁵ Kristus aqa anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di nungo are miligiq di singila na wauqnu. Ningi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nungo kumbra kalil qa ti nungo anjam maro qa ti nungo powo qa ti ningi tulan keretngrej. ⁷ Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondor brantim unqajqa tarinqnsib unub. Ningi Qotei aqa Mondor aqa singila ejunub deqa ningi singila bei qa truquosaieqnu. ⁸ Yesus Kristus a ningi gaigai singilatngonimqa ningi singila na tigeloqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na brantim ningi Qotei aqa namgalaq di une saiqoji sqab. ⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Njiri. A gago Tamo Koba. Qotei na ningi metngrej deqa ningi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratngwasai.

Korin Kristen nangi njirinqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na ningi singila na endegsi merngwai. Ningi kalil anjam qujai maroqniy. Ningi anjam bei bei qa njirinqnsib pupoelenaib. Ningi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy. ¹¹ Tamo nangi Kloe aqa talq di unub qaji nangi na e endegsib merbonab quem, "Korin Kristen nangi njirinqnsib anjam na qoteqnu." ¹² O ijo was kalil, ningi anjam na qoteqnu qaji nungo utru agiende. Ningi qudei mareqnu, "E Pol dauryo qaji tamo." Ningi qudei mareqnu, "E Apolos dauryo qaji tamo."

Ningi qudei mareqnu, "E Pita dauryo qaji tamo." Ariya ningi qudei mareqnu, "E Kristus dauryo qaji tamo." Ningi anjam na qoteqnu qaji nungo utru agide. ¹³ Ningi kiyaaq kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelensiqa tamo gargekobaaj kiyoo? E Pol e segi ningi qa hamburbasq di moiye m kiyoo? Ningi ijo nam na yanso eb kiyoo? Di sai. ¹⁴ E nami nungo ambleq di sosim e tamo qudei nangi yansnjrosaiqnem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nangi aiyel e na yansnjrem. ¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, "E Pol aqa nam na yanso em." ¹⁶ Bole, tamo nangi Stefanas aqa talq di unub qaji nangi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nangi dego yansnjrem kiyoo di e poibosai. ¹⁷ Kristus na e tamo nangi yansnjrqa marsiq e qarinqbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarinqbej. Deqa e mandam tamo nanggo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnu. E degyeqnu qamu Kristus a hamburbasq di moiyej di a lanja moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nangi padalqa gamq di unub qaji nangi mareqnu, "Kristus a hamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam." Nangi degsib mareqnu. Ariya iga Qotei na elenqnu qaji iga mareqnu, "Kristus a hamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu." ¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Powo tamo nanggo powo e na taqal atetnjraqi. Qalie tamo nanggo qalie dego e na kobotetnjraqi." ²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nangi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nangi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nangi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nangi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nangi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanggo powo na nangi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nangi a qa qalieqa keresai. Nangi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnu qaji di tamo nangi qusib Yesus qa nanggo areqalo singilatqab di Qotei na nangi elenqas. Gam dena qujai nangi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nangi anjam di quoqnsib mareqnu, "Di nanari anjam." ²² Agi Juda nangi Qotei aqa manwa lanja unqajqa mareqnu. Grik nangi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnu. ²³ Kristus a hamburbasq di moiyej anjam di iga palonteqnsim laqnam Juda nangi quoqnsib uge qa mareqnu. Grik nangi anjam di quoqnsib

nanari qa mareqñub. ²⁴ Ariya tamo ungasari Qotei na metñnej qaji di Juda ti Grik ti nangi qalie, Kristus a Qotei aqa siñgila ti powo ti unu. ²⁵ Mandam tamo nangi mareqñub, "Anjam di nanari anjam." Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanggo powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nangi mareqñub, "Anjam di siñgila saiqoji." Di sai. Anjam di Qotei aqa siñgila ti unu. Siñgila dena mandam tamo nanggo siñgila tulan bunyejunu.

²⁶ O ijo was niñgi are qaliy. Qotei na niñgi metñgej bati deqa niñgi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqñeb. Niñgi gargekoba siñgila saiqoji soqñeb. Niñgi gargekoba ñam saiqoji soqñeb. ²⁷ Tamo qudei nangi mandam qaji powo ejunub deqa nangi mareqñub, "Tamo Qotei na giltñnej qaji nangi nanari tamo." Yeñab nanari tamo nangi dena olo mandam qaji tamo nangi di jema enjreqñub. Tamo siñgila ti unub qaji nangi mareqñub, "Tamo Qotei na giltñnej qaji nangi siñgila saiqoji unub." Yeñab tamo siñgila saiqoji nangi dena olo mandam qaji tamo nangi di jema enjreqñub. ²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nangi mareqñub, "Tamo Qotei na giltñnej qaji nangi ñam saiqoji unub." Yeñab tamo ñam saiqoji nangi dena olo mandam qaji tamo nangi di ñam aguq atetñreqñub. ²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ñamgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai. ³⁰ Qotei a segi na niñgi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqñum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. ³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neñgrenyeb unu, "Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme."

Korin Kristen nangi Yesus qa nanggo areqalo siñgilateqñub

2 O ijo was kalil, e nami nungoq bosim Qotei aqa anjam palontoqñsim merngoqñem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqñem. E anjam kokba laña laña palontosaioqñem. ² E endegsi are qaloqñem. E nungo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqñem. A ñamburbasq di moiyej anjam di segi niñgi merngoqñem. E degsi are qaloqñem. ³ E nungo ambleq di soqñem bati deqa e siñgila saiqoji soqñem. Deqa e ulaugetoqñsim ginda gindañoqñem. ⁴ Anjam e palontoqñem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa siñgila na palontoqñem. E mandam qaji powo na anjam palontit niñgi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqñem. ⁵ Deqa niñgi Kristus qa nungo areqalo siñgilateb di mandam tamo nanggo powo na sai. Di Qotei aqa siñgila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqñu

⁶ Bole, Kristen qudei nangi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siñgila ti unub. Deqa iga nangi anjam minjreq-

nam nangi powo bole eqñub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanggo powo sai dego. ⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulite-soqñej qaji. Powo di iga ubtoqñsim mareqñum. Powo di aqa utru agiende. Tulan nami Qotei na iga lan qureq oqwajqa gam gereiyetgej. ⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nangi poinjrosaieqñu. Nangi poinjrej qamu nangi na Tamo Koba lan qureq di unu qaji a osib ñamburbasq di qamosai qamu. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neñgrenyeb unu, "Tamo nanggo ñamdamu na lan qure qa ingi ingi unosaieqñub. Nanggo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqñub. Nanggo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo ungasari a tulan qalaqalaiyeqñub qaji nangi segi gereiyetñrej unu. Deqa nangi oqsib oqab." ¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu. ¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Deqa kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. ¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lan qure qa ingi ingi Qotei na egeqñu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqñu. ¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqñum. Iga mandam qaji tamo nanggo powo na anjam marosaieqñum. Mondor na iga powo egeqñu iga anjam mareqñum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nangi minjreqñum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nangi lan qure qa ingi ingi di oqa keresai. Di kiyayaqa? Nangi mareqñub, "Ingi ingi di nanari tamo nanggo ingi." O ijo was kalil, ingi ingi di iga Mondor aqaq na eleneqñum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nangi ingi ingi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nangi segi ingi ingi deqa poinjrqa kere. ¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nangi ingi ingi kalil geregere pegiyeqñub. Ariya tamo ungasari nangi di mandam tamo bei na peginjraq keresai. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neñgrenyeb unu, "Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai." Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

Pol Apolos wo nangi Qotei aqa wau tamo bole

3 O ijo was kalil, e nungo ambleq di soqñem bati deqa niñgi Kristus aqa kumbra geregere qalieo-saisoqñeb. Niñgi angro mom bul soqñeb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqñub qaji nangi anjam damu ti minjreqñum. Ariya niñgi areqalo namij dauryoqñeb deqa e na anjam damu ti niñgi merngwa yeqnam ugeiboqñej. ² Niñgi angro mom bul soqñeb deqa niñgi damu uyqa keresai. Deqa e niñgi damu anaiñgosaioqñem. E niñgi mungum anaiñgoqñem. Agi bini niñgi damu uyqa keresai unub. ³ Niñgi areqalo namij dauryoqñsib unub. Agi niñgi nungo Kristen was

nanngi qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqn-sib laqnu. Nunngo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanngo kumbra. ⁴ Agi ninggi qudei mareqnu, "E Pol dauryo qaji tamo." Ninggi qudei mareqnu, "E Apolos dauryo qaji tamo." O ijo was kalil, nunngo kumbra di mandam tamo nanngo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ninggi merngonam qusib Yesus qa nunngo areqalo singilateb.

⁶ E wauq di inggi yagonam Apolos a inggiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na inggi boletej. ⁷ Deqa tamo inggi yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo inggiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei inggi boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. ⁸ Tamo inggi yageqnu qaji wo tamo inggiq di ya ateqnu qaji wo nanngi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnu. Mondorj Qotei na nanngo wau segi segi pegiyosim awai enjrqas. ⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa inggi wau agi ninggi.

Qotei aqa wau tamo nanngi tal gereiyo qaji tamo bul

Ninggi Qotei aqa tal bul unub. ¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanngi olo tal ai gogeq di tal ateqnu. Deqa e nanngi endegsi minjreqnum, "Ninggi tal gegerere atoqniy." ¹¹ O ijo was ninggi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. ¹² Ariya tamo nanngi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniñ naimyo na ti ñamtarj na ti liki na ti inggi ñenggi aqa sau na ti tal ateqnu. ¹³ Mondorj Qotei na tamo nanngi peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nanngo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanngo wau bole kiyero uge kiyero di unqas. ¹⁴ Tamo qudei nanngo wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nanngi awai bole oqab. ¹⁵ Tamo qudei nanngo wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nanngo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanngi di padalqasai. Nanngi ñamyuwoq di padalqa jojomoqnib Qotei na nanngi dena olo elenqas.

Ninggi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ninggi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunngo ambleq di unu. Di ninggi qaliesai kiyero? ¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ninggi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanngo ñam soqtqasai

¹⁸ Ninggi nunngo segi jejamu gisanyaib. Ninggi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnu kiyero, "E powo koba ti unum"? Di sai. Ninggi endegsib mariy, "Bole, e nanari tamo." Degsib marib Qotei na olo powo engimqa dena ninggi powo bole oqab. ¹⁹ Ta-

mo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi Qotei aqa ñamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi kumbra uge uge yeqnu. Yeqnab Qotei a kamba nanngi padaltnjreqnu." ²⁰ Anjam bei dego unu,

"Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu."

²¹ Deqa ninggi na mandam tamo nanngo ñam soqtoq-naib. Ingi inggi kalil di nunngo. ²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, inggi inggi kalil bini unub qaji ti inggi inggi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo.

²³ Ariya ninggi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu

⁴ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ninggi iga qa degsib are qaloqniy. ² Ninggi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqn-qas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. ³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyero ninggi na kiyero ijo kumbra pegiyqab di unqum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. ⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyero di e gegerere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. ⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ninggi na tamo qudei nanngi peginjroqnaib. Ninggi mati tarine-soqnibqa mondorj Tamo Koba a bosimqa a segi na inggi inggi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyero sai kiyero deqa mergwas.

Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqnu

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ninggi merngonum. Di kiyaqas? Ninggi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqnaib deqa. ⁷ Ninggi gate kokba unub e? Sai. Nunngo inggi bole kiyero Qotei na ninggi engosai? Nunngo inggi inggi kalil agi Qotei na ninggi engej. Deqa ninggi kiyaqas mareqnu, "Iga gago segi singila na inggi inggi kalil di ejunum"? Ninggi kiyaqas nunngo segi ñam soqteqnu?

⁸ Agi ninggi are qaleqnu, "Iga inggi inggi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel bunjnrsimqa iga segi mandor kokba bulonum." O was ninggi degsib are qalaib. Ninggi mandor kokba bulonub qamu e ninggi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ninggi beterngosim ninggi koba na mandor kokba bulonum qamu. ⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanngi bulonum. Tamo uge nanngi agi anjam pegiyo

tamo a na une ti qa minjroqnsiq moyotnjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lanj angro ti nanngo namgalaq di nanngi moyotnjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanngi di bulonum. ¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ninngi powo ti sosib deqa ninngi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ninngi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ninngi ñam ti unub. ¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bole-sai. Tamo qudei na iga ugeugeiqe qnub. Iga tal saiqoji. ¹² Iga ñes na ti gago segi banj na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilingeqnab iga kamba olo nanngi qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqe qnab iga gulbe di qoboieqnum. ¹³ Tamo qudei na iga yomuige-qnab iga kamba olo nanngi anjam bole minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji nanngi bulonum. Iga tamo ungasari kalil nanngo namgalaq di inngi tulanj jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanngi minjrej, "Ninngi ijo kumbra dauryiy"

¹⁴ O ijo was, ninngi ijo anjam endi sisiyosib jemaing-wajqa e deqa nengrenyosai. E nunngo areqalo tintitengwajqa deqa osim anjam endi nengrenyonum. Ninngi ijo angro bole. E ninngi tulanj qalaqalaingeqnum. ¹⁵ Nunngo abu qujai agi e segi. Nunngo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanngi na Kristus aqa kumbra ninngi osorngoqngab di unngum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ninngi merngonam qusib are bulyeb. Dena e nunngo abuem. ¹⁶ Deqa e ninngi endegsi merngwai. Ninngi ijo kumbra kalil dauryoqniy. ¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nunngoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyeb. Deqa a ijo angro bole. E a tulanj qalaqalaingeqnum. A nunngoq bosim ijo kumbra qa ninngi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanngi osornjreqnum.

¹⁸ Ariya ninngi qudei endegsib are qaleqnu, "Pol a gagoq bqasai." Osib ninngi diqoqnsib laqnu. ¹⁹ O was ninngi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nunngoq urur boqujatqai. Tamo nanngi diqoqnsib laqnu qaji nanngo singila qabe na eqnub di unqajqa bqai. E nanngo anjam maro lanja quqwajqa bqasai. ²⁰ Ninngi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosisiq iga taqatgeqnu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu. ²¹ Nunngo are kiyersiq unu? E nunngoq bosiy njirintngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ninngi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ninngi segi mariy.

Sambala kumbra a Korin Kristen nanngo ambleq di unu

5 O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nunngo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulanj ugedamu. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra deqaji yosaieqnu. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa njanj oqnsiq ombla sambalaeqnu. ² Ninngi aqa

sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ninngi akamosaieqnu. Ninngi diqoqnsib laqnu. Ninngi are ugeingej qamu ninngi tamo di osib nunngo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ninngi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninngi ijo are miligiq di unub deqa e ninngi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. ⁴ E ninngi endegsi merngwai. Ninngi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ninngi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nunngoq di sqas. ⁵ Ninngi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banj di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondoj Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunuj olo oqas.

Pol na Kristen nanngi minjrej, "Ninngi tamo uge di wiyiy"

⁶ Ninngi nunngo segi ñam soqteqnu di kumbra bole-sai. Ninngi qalie, tamo nanngi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuq bem tiyekritoqnsiq tulanj kobaqujaeqnu. ⁷ Deqa ijo was kalil, ninngi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ninngi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ninngi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaqa? Jeu tamo nanngi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leñ aiyeb. Juda nanngo yori bati koba qa nanngi Yesus degyeb. ⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nengrenyosim nunngoq qarinyem, "Ninngi sambala tamo nanngi koba na laqnaib." ¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngi qa ninngi degsi merngosai. Ninngi nanngi koba na laqna kere. Tamo sambalaeqnu qaji nanngi ti tamo ñoro qa maulnjreqnu qaji nanngi ti tamo gisanj na silali eqnub qaji nanngi ti tamo gisanj qotei qa loueqnuq qaji nanngi ti ninngi nanngi koba na laqajqa e deqa ninngi saidngosai. Ninngi nanngi koba na laqasai di ninngi torei mandam uratqab. Di keresai. ¹¹ Ariya tamo bei a marqas, "E nunngo Kristen was bole." Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisanj qotei qa louqas kiyo, tamo nanngi misilingjrqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqngas kiyo, gisanj na tamo nanngo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa ninngi a ombla laqnaib. Ninngi a ombla inngi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nengrenyosim nunngoq qarinyem. ¹² Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanngo une qa peginjrqajqa wau di nunngo wau tintinj. Deqa ninngi tamo uge di osib nunngo ambleq dena taqal waiyiy.

Ninngi nunngo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

6 Ninngi qudei kumbra uge endegsib yeqnu. Ninngi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib

anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanngo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo ungasari nanngo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnu. Nunngo kumbra uge deqa ningi jemainingosaieqnu. ² Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondonj iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngo une qa peginjrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaaqa ningi nunngo Kristen was nanngo anjam kiñilala qudei qa nanngi peginjrqom keresai? ³ Mondonj iga lanj angro nanngo une qa dego peginjrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanngo anjam kalil dego pegiyqa kere. ⁴ Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaaqa ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanngoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanngi di Kristen tamo sai. ⁵ E anjam endi ningi merngonum. Di kiyaaqa? Ningi nunngo kumbra uge deqa jemainingim uratqajqa deqa. Nunngo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanngo anjam pegiyqa kere. ⁶ Kiyaaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngoq gilsim nanngo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanngoq gilqab di kumbra uge. Nunngo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim, unngum, ningi a uratib une engem. Osim nunngo ingi ningi bajinjem. ⁸ Ariya ningi degyosaieqnu. Ningi segi kamba olo nunngo Kristen was nanngi kumbra uge enjroqnsib nanngo ingi ningi gisanj na yainjreqnub.

⁹ Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nunngo segi jejamu gisanjaib. Tamo sambala kumbra yeqnub qaji nanngi ti, tamo gisanj qotei qa loueqnub qaji nanngi ti, tamo was bei aqa njanj jejamu ojeteqnu qaji nanngi ti, tamo unja wo njanj uratoqnsib olo tamo bei bei wo njanjreqnub qaji nanngi ti, bajinj tamo nanngi ti, tamo was bei aqa ingi ningi qa mamaulnjqnu qaji nanngi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnu qaji nanngi ti, tamo was bei yomuiyeqnu qaji nanngi ti, tamo was bei aqa silali gisanj na yaiyeqnu qaji nanngi ti, tamo deqaji kalil nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai. ¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nunngo are miligi yansetngosiqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa merngej.

Nunngo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanngi mareqnu, "E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai." Di nanngi bole mareqnu. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa

kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. ¹³ Tamo qudei nanngi mareqnu, "Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas." Di nanngi bole mareqnu. Ariya mondonj Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu. ¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltj. Deqa mondonj a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nunngo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unja aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai. ¹⁶ Tamo bei a sambala unja wo beteqab di a unja de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo bei aqa njanj wo beterosib nanngi jejamu qujaitosib sqab." ¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beteqab di nanngi aiyel Mondor qujai ti sqab. ¹⁸ Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanngi yeqnub qaji di nanngo jejamuq di beterosieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanngo jejamuq di beteroqnsiq nanngo jejamu ugeteqnu. ¹⁹ Nunngo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nunngo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nunngo jejamu di nunngo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. ²⁰ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

Unja oqajqa anjam

⁷ Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi unja oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanngi lanja sosib unja oqa uratqab di kumbra bole. ² Ariya sambala kumbra kobaaim deqa ningi segi segi unja oiy. Unja ningi dego segi segi tamo oiy. ³ Tamo aqa jejamu di aqa njanj qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Unja aqa jejamu di dego aqa gumbuluj qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. ⁴ Ungasari nanngi na nanngo segi jejamu taqatosieqnu. Nanngo jejamu di nanngo gumbuluj na taqateqnu. Tamo nanngi dego nanngo segi jejamu taqatosieqnu. Nanngo jejamu di nanngo njanj na taqateqnu. ⁵ Deqa ningi nunngo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nunngo unja wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nunngo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nunngo jejamu olo turtiy. Ningi nunngo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breinggo uge. ⁶ Ijo anjam di e ningi aqaryaingwa osim deqa merngonum. E singila na merngosai. ⁷ Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanngi e bul lanja sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanngi singila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanngi singila bei enjreqnu. Osiga tamo qudei nanngi singila bei enjreqnu.

⁸ Ariya tamo unja osai qaji nanngi ti unja tamo osai qaji nanngi ti e na anjam endegsi minjrqai. Unja qobul nanngi

dego e na anjam endegsi minjrqi. Ningi e bul laņa sqab di bolequja. ⁹ Ariya ningi nungo segi jejamu taqatqa keresaiamqa ningi unja oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulaņ prugngoqn-qas di kumbra bolesai.

¹⁰ Ningi tamo ti unja ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Unja nanġi na nanġo tamo nanġi uratnġraib. ¹¹ Ariya unja bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laņa soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanġi dego nanġo unja nanġi uratnġraib.

¹² Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino njaun a Kristen unja sai. Di unġum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹³ E unja nanġi dego anjam di minjrqi. Ni Kristen unja. Ariya ino gumbuluņ a Kristen tamo sai. Di dego unġum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹⁴ Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaisim Kristen unja oqas. Kumbra dena a Kristen nanġo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Unja bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaisim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanġo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanġo anġro nanġi Qotei aqa njanġalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanġi Kristen nanġo miligiq di unub deqa nanġo anġro nanġi Qotei aqa jojomq di unub. ¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa unja a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa unja dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen unja dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Unja a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metnġeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy. ¹⁶ O Kristen unja, ni ino gumbuluņ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njaun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi minjre minjre laqnum. ¹⁸ Ningi qudei nami muluņ aisib sonabqa Qotei na ningi metnġej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami muluņ aiyosai sonabqa Qotei na ningi metnġej deqa ningi dego degsib soqniy. ¹⁹ Ningi nami muluņ aiyeb kiyo ningi muluņ aiyosai kiyo di laņa. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. ²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. ²¹ Ningi qudei kanġal tamo sonabqa Qotei na ningi metnġej. Ariya ningi deqa are gulbeinġaiq. Ningi kanġal tamo soqniy. Bunuqna ningi kanġal tamo sqa uratosib olo nunġo segi wau ojqa gam soqnimqa de-

gyiy. ²² Tamo nanġi kanġal tamo sonabqa Qotei na metnġrej qaji nanġi Tamo Koba aqa. Deqa nanġi aqa njanġalaq di kanġal tamo sosai. Dego kere tamo nanġi kanġal tamo sosai sonabqa Qotei na metnġrej qaji nanġi olo Kristus aqa kanġal tamo unub. ²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awainġej deqa ningi mandam tamo bei aqa kanġal tamo saib. ²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo unja osai qaji nanġi ti unja tamo osai qaji nanġi ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo unja osai qaji nanġi ti unja tamo osai qaji nanġi ti anjam bei minjrqi. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanġi minjrqi. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. ²⁷ Ningi unja ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nunġo unja uratqa gam njanġalaq. Ningi unja osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi unja oqa are qalaib. ²⁸ Ningi unja ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dunġenġe nanġi dego tamo oqab di nanġi une yosai. Ariya tamo unja ejunub qaji nanġi ti unja tamo ejunub qaji nanġi ti gulbe itoqnqab. Nanġi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanġi minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diņo bati jojomqo deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo unja ti unub qaji nanġi unja saiqoji so bul soqnebe. ³⁰ Tamo akameqnu qaji nanġi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinġreqnu qaji nanġi areboleboleinġrosai bul soqnebe. Tamo inġi inġi awaiyeqnu qaji nanġi inġi inġi saiqoji so bul soqnebe. ³¹ Tamo mandam qa inġi inġi qa waueqnu qaji nanġi inġi inġi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiņala mandam ti inġi inġi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa inġi inġi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo unja ti sosai qaji nanġi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulaņ areareteqnu qaji di nanġi yeqnu. ³³ Ariya tamo unja ti unub qaji nanġi mandam qa inġi inġi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanġo unja a areareteqnu qaji di nanġi yeqnu. ³⁴ Deqa nanġi areqalo aiye ayelteqnu. Dunġenġe nanġi ti unja tamo osai qaji nanġi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanġi nanġo segi jejamu ti qunuņ ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya unja tamo ti unub qaji nanġi mandam qa inġi inġi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanġo tamo a areareteqnu qaji di nanġi yeqnu. ³⁵ E ningi aqaryainġwa osim deqa anjam di mernġosim. E ningi gulbe enġwa osim anjam di mernġosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojqoiy. Mandam qa inġi inġi na ningi titnġaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunġe a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, "Ijo dunġe a laņa sqa keresai. Deqa unġum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai." A degsi are qalqas di kere. A une atosai.

³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, "E bole qalieonum, ijo dunge a lanja sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai." A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunge getentqas di kere. A dego une atosai. ³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

³⁹ Unja bei aqa tamo a moiyoaisoqnmqa unja dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiymqa a olo tamo bei oqa are soqnm a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. ⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim lanja sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ninggi merngonum.

Sulum atrainjro qaji inggi uyqajqa kumbra

8 O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji inggi uyqajqa kumbra qa ninggi merngwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi nam soqtoqnoqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanngi singilatnjqoqnoqom di kere. ² Tamo bei a marqas, "E powo ti unum." A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. ³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnoqas di Qotei a tamo deqa poiyqas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji inggi uyqajqa kumbra qa ninggi endegsi merngwai. Mandamq endi sulum nanngi unub di nanngi gisan qotei lanja sigiteqnu. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. ⁵ Tamo qudei nanngi mareqnu, "Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub." Tamo qudei nanngi degsib mareqnu di unqum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanngi unub di lanja. ⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A inggi inggi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unqasari tinqin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A inggi inggi kalil atelenj. Iga kalil aqaq dena njambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanngi anjam deqa gegerere poinrosai unu. Nanngi nami inggi uyo elenqoqnsib gisan qotei nanngo sulum atrainjqoneb. Deqa bini nanngi inggi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqlaqa endegsib are qaleqnu, "Iga sulum atrainjro qaji inggi di uyqom di iga sulum nanngi olo atrainjqobulqom. Dena iga une oqom." Nanngi degsib are qaleqnu. ⁸ Bole, gago inggi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga inggi getentqom dena iga Qotei aqa njamgalaq di une ti sqasai. Iga inggi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. ⁹ Ninggi gegerere are qaliy. Ninggi inggi bei uyqa are soqnm uyiy. Di une sai. Ariya ninggi inggi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanngi ninggi nunqsib dena ulonqosib uneq aiqab di uge. Deqa unqum, ninggi inggi di uyaib.

¹⁰ Ninggi powo bole ti unub qaji ninggi sulum nanngo atra tal milligiq gilsib dia inggi uyoqnu Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ninggi nunqsimqa a endegsi are qalqas, "Kristen was nanngi inggi di uyeqnu deqa unqum, e dego uyqai." Osim a ulonqosim uneq

aiqas. ¹¹ Nunqo powo dena ninggi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ninggi qalie, Kristus a was deqa moiyej. ¹² Deqa ninggi quiy. Ninggi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nanngo areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ninggi Kristus dego une yonub. ¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonqosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaiqnej

9 Ninggi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnm e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnej dena ninggi are bulieb. Ninggi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? ² Tamo qudei nanngi mareqnu, "Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai." Nanngi degsib mareqnu di unqum. Ninggi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ninggi merngonam qusib are bulieb. Deqa ninggi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqnu deqa e na kamba endegsi minjreqlaqa. ⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnu dena iga silali osim gago segi inggi ti ya ti uyqa kere. ⁵ Iga unja oqa are soqnm Kristen unja osim laqna kere. Agi Pita a unja oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqnsib laqnu. ⁶ Ninggi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqnu. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. ⁷ Ninggi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqsai. Tamo bei a inggi yagwas di a inggi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnjrqas di a mungum qaq osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di mernqosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. ⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nerngrenyej, "Makau nanngi inggi njenggi paraparaioqnsib aqa sau taqal ateqnu. Deqa nanngi inggi njenggi aqa damu uyqa yoqnu ninggi na nanngi saidnjraib." O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqqa anjam di nerngrenyej. Ninggi are qaliy. Tamo bei a inggi yagwas di inggi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inggi njenggi noqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. ¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ninggi aqaryainqoqnem di nunqo qunuq qa. Deqa ninggi na kamba jejamu qa inggi inggi qa iga aqaryainqajqa merngwom di iga une yosai. Iga nunqo are miligiq di Mondor aqa inggi yagobulem. Ingg di meliqo deqa ninggi na olo otorosib jejamu qa inggi inggi egwajqa merngwom di iga une yosai. ¹² Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ninggi aqaryainqeqnu deqa nanngi nunqoq dena olo silali inggi inggi yainqeqnu. Deqa iga dego nunqoq dena silali inggi inggi yainqwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunqoq dena silali inggi inggi yainqwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnem. ¹³ Atra tamo

nanği atra talq dena ingi oqnsib uyeqñub. Tamo nanği atra bijal taqateqñub qaji nanği atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqñub. Ningi di qaliesai kiyo? ¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, "Tamo nanği Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanği dena silali oqnsib nanço segi ingi awaiyoqnsib uyoqñab."

¹⁵ Ariya e nuñço ingi bei yaingwa osim anjam endi nengrenyosai. E nuñçoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiçai. E ijo kumbra deqa tulañ areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiç. ¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqñai. E wau di uratqa keresai. Uratçai di Qotei na e gulbe ebqas. ¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqñum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqñum qamu e dena silali ingi ingi eqñum qamu. ¹⁸ Deqa e awai kiye oçai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñsim dena e silali oqa urateqñum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqñum. E laña tamo ungasari nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqñum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo ungasari kalil nanço kançal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqñim e yçai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unçum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanço sorgomq di sosim nanği kançalnjreqñum. E degyeqñum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²⁰ Deqa e Juda nanço kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. Tamo nanği dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanço kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanço kumbra di dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²¹ Tamo nanği dal anjam saiqoçi unub qaji nanço kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoçi sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanği dal anjam saiqoçi unub qaji nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa e nanço kumbra dauryeqñum. ²² Tamo singila saiqoçi unub qaji nanço kumbra dego e dauryoqnsim singila saiqoçi sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. O ijo was niñçi quiy. E tamo kalil nanço sorgomq di sosim nanço kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği qudei are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqñum. Deqa mondoñ Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği dego awai di oqab.

Iga lañ qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanço alañ qa merñçwai. Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqñub di nanği awai oqajqa deqa. Ariya tamo quçai a segi na nanği kalil buñnjrsim awai oqas. Dego kere niñçi lañ qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqñiy. ²⁵ Tamo gurgureqñub qaji nanği awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanço segi jejamu qaloqnsib singilateqñub. Deqa gurgur batiamaqa nanği singila na gurgurqab. Nanço awai di mandam qaji awai. Deqa nanço awai di koboqas. Ariya lañ qure qaji awai iga oqa mareqñum di koboqasai. Di gaigai sqas. ²⁶ Deqa e ururoqnsim laña lañaq di ñam atosaietqñum. E awai bole di koqyoqnsim urureqñum. E qoto tamo bul unum deqa e laña lañaq di ijo bañ waiyosaietqñum. E tamo qalqajqa deqa ijo bañ tiñsim geregere waiyeqñum. ²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqñum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nanği lañ qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanği minjre minjre laqñum. Ariya e segi dego awai di osaiiam deqa e singila na waueqñum.

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

10 O ijo was niñçi ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanği wadau sawaq di laqñabqa Qotei a lañbi miligiq di sosiqqa nanği gam osornjroqnej. Bati di nanği Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. ² Nanği kalil Moses dauryeb deqa nanği lañbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. ³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lañ goge na nanği kalil ingi anainjreqnaq uyoqñeb. ⁴ Ya dego Mondor na nanği kalil anainjreqnaq uyoqñeb. Mondor na nanği meniñ bei osornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nanği uyoqñeb. Meniñ di wadau sawaq di nanği daurnjrsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus. ⁵ Ariya Qotei a nanği qa arearetosaietqnej. Deqa a wadau sawaq di nanği gargekoba ñumnaq moreñeb.

⁶ Qotei na nanği ñumnaq moreñeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanço kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. ⁷ Deqa ijo was kalil, niñçi gisañ qotei nanği qa louoqñab. Agi gago moma qudei nanği gisañ qotei nanği qa louoqñeb. Qotei aqa anjam bei nanği qa endegsib nengrenyeb unu, "Nanği nanço segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq ingi ti ya ti uyoqnsib alañoqñeb." ⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanği sambala kumbra yoqñeb deqa bati quçai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nanği ñumnaq moreñeb. ⁹ Iga Tamo Koba aqa singila laña tenemtqa osim a gisañyqasai dego. Agi gago moma qudei nanği degyoqñeb deqa Qotei na amal uge qarinqjrnaqa bosib nanği uñinjrnab moreñeb. ¹⁰ Iga Qotei njirinqçasai dego. Agi gago moma qudei nanği degyoqñeb deqa Qotei na padalto qaji lañ angro bei qarinyonaq aisiq nanği padaltnjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanngi degsi njolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nenngrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanngo kumbra uge dauryqa uratqom. ¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, "E singila na tigelejunum." Ariya a olo gegerere ñam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uge. ¹³ Gulbe kalil nunngoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanngoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratngwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nunngo singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetngqonimqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nanngi ti turtnjrsim binjirqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, ningi gisanq qotei nanngi qa louonaib. Ningi nanngi torei uratnjrsib isaq giliy. ¹⁵ Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi merngonum. Deqa ningi ijo anjam di qusib gegerere pegiyiy. ¹⁶ E ningi bengem qa anjam merngwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gamban uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem ginngenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. ¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. ¹⁸ Ningi Israel nanngo kumbra qa are qaliy. Israel nanngi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nanngo kumbra dena nanngi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

¹⁹ Sulum nanngi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. ²⁰ Ingi di sawa bei bei qaji nanngi na oqnsib mondor uge nanngi atrainjreqnub. Nanngi Qotei bole atraiyosaieqnum. Nanngi Qotei qaliesai deqa nanngi kumbra di yeqnub. Deqa ijo was ningi kumbra di uratiy. Uratqasai di ningi mondor uge nanngi ti beterqab. ²¹ Ningi Tamo Koba aqa wain gamban ti mondor uge nanngo wain gamban ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanngo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. ²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjiñ oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²³ Kristen qudei nanngi mareqnum, "E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai." Di nanngi bole mareqnum. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaiqwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai. ²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanngi qa are qaloqnsim nanngi aqaryainjroqnqom.

²⁵ Ningi ingi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneb kiyo sai kiyo ningi deqa nenemoqnaib. Ningi

oqnsib uyoqniy. Ningi nunngo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

"Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa."

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ningi metngimqa ningi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib ingi kalil a na anaingwas qaji di ningi osib uyuy. Ningi deqa nenemoqnaib. Ningi nunngo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁸ Ariya Kristen was bei na ningi mernngwas, "Ingi di sulum atrainjro qaji ingi." Degsi mernngimqa ningi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ningi uyqab di ningi unetqab. ²⁹ Bole, ningi une yosai. Ariya tamo anjam mernngwo qaji a are qalqas, ningi une yonub. E deqa ningi merngonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosiamqa e ingi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaqa e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai? ³⁰ E Qotei pailyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaqa e misilinqbas?

³¹ Deqa ningi ingi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Ningi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy. ³² Ningi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ti uneq breinjraib. ³³ Ningi e nubiy. E na tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole bole enjreqnam nanngi e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiqajqa are qalosaieqnum. E tamo ungasari gargekoba nanngi Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11 Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Unja nanngo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami mernngoqnem qaji di gegerere dauryeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ³ Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nanngo gate di Kristus. Unja nanngo gate di tamo nanngi. Kristus aqa gate di Qotei. ⁴ Deqa tamo nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanngi gate tatal ataib. Nanngi gate tatal atqab di nanngi nanngo gate jemai yqab. Nanngo gate agi Kristus. ⁵ Ariya unja nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanngi nanngo gate kabutebe. Unja a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a unja qudei nanngo gate banga torei milalteqnum qaji nanngi bul sqas. ⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unngum, a aqa gate banga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. ⁷ Tamo nanngi nanngo gate kabutaib. Di kiyaqa? Nanngi Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya unja nanngi nanngo segi tamo nanngo ñam ti singila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a unja aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena unja gereiyey. ⁹ Qotei a unja qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa

uŋa gereiyej. ¹⁰ Deqa uŋa nanŋi nanŋo segi gate kabutebe. Nanŋi degyqab di laŋ anŋro nanŋi unsib marqab, "Bole, nanŋi nanŋo segi tamo nanŋo sorgomq di unub."

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uŋa nanŋi nanŋo segi qa sai. Tamo nanŋi dego nanŋo segi qa sai. ¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uŋa gereiyej deqa uŋa nanŋi tamo nanŋo. Tamo nanŋi uŋa nanŋoq dena ŋambabeqnu deqa tamo nanŋi uŋa nanŋo. Ariya Qotei a segi qujai iŋgi iŋgi kalil qa utru.

¹³ Uŋa a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy. ¹⁴ Iga qalie, tamo nanŋi gate mariŋ uratqab di kumbra bolesai. ¹⁵ Ariya uŋa nanŋi gate mariŋ uratqab di bolequja. Di nanŋo wala bole. Nanŋo gate mariŋ di Qotei na enjroqnsiq dena nanŋo gate kabuteqnu. ¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ŋirijosisim gotraŋyaiq. A gotraŋyqas di a endegsi poiyem, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo unŋasari qure qure kalilq di unub qaji nanŋi dego kumbra bei dauryosaieqnu.

Korin Kristen nanŋi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnu

¹⁷ Ariya e nunŋo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niŋgi merŋwai. Niŋgi Qotei louqa korooqnsibqa niŋgi kumbra bole babtosaieqnu. Niŋgi kumbra uge babteqnu. ¹⁸ E mati deqa niŋgi merŋwai. E anjam endegsi quem. Niŋgi Qotei louqa korooqnsibqa niŋgi pupooqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, "Bole, nanŋi degyeqnu." ¹⁹ O was niŋgi pupoeqnu di kere. Niŋgi pupoosai qamu tamo yai nanŋi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnu di niŋgi qaliesai qamu. ²⁰ E quem, niŋgi koroeqnu di niŋgi Tamo Koba a qa are qalsib iŋgi uyqajqa deqa koroosaieqnu. ²¹ Niŋgi qudei qunjaŋ bolet deqa niŋgi namo boqnsib Qotei tal miligiq di iŋgi uyekriteqnu Kristen was qudei nanŋi bunu boqnsib mamnjreqnu. Niŋgi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu. ²² Nunŋo kumbra dena niŋgi Qotei tal ugetoqnsib tamo iŋgi saiqoji nanŋi jemai enjreqnu. Nunŋo segi segi tal unu deqa niŋgi mati nunŋo talq di iŋgi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya niŋgi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merŋwai? E nunŋo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merŋwai e? Sai. E degsi merŋwasai.

Pol a bengem qa anjam marej

²³ Ariya bengem qa anjam e nami merŋgem qaji di olo merŋwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanŋo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di giŋgenyosiqa aqa anŋro nanŋi enjrsiqa minjrej, "Endi ijo jejamu. E na niŋgi aqaryainŋwa osim deqa enŋonum. Deqa niŋgi osib uyiy. Bunuqna niŋgi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy." ²⁵ Degsi minjrnaqa nanŋi bem uynab koboonaqa

a na olo wain gambaŋ osiq Qotei pailyosiqa minjrej, "Wain gambaŋ endi ijo leŋ. Leŋ di aisim Qotei aqa anjam bunuj siŋgilatqas. Deqa niŋgi osib uyiy. Bunuqna niŋgi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy." ²⁶ O ijo was, niŋgi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gambaŋ ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, "Tamo Koba a jaqatiŋ osiq moiyej." Palontoqnsib soqniŋ mondoŋ a olo bqas.

Niŋgi bem ti wain ti uyqa osibqa niŋgi mati nunŋo segi so peleiyiy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gambaŋ ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti leŋ ti ugetqas. Dena a une yqas. ²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gambaŋ ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. ²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gambaŋ ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. ³⁰ Utru deqa niŋgi gargekoba siŋgila saiqoji sosib maiŋgeqnu. Osib niŋgi qudei moreŋeqnu. ³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gambaŋ ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. ³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondoŋ iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanŋi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, niŋgi bem ti wain gambaŋ ti uyqa korooqnsibqa niŋgi urur uyaib. Niŋgi nunŋo Kristen was nanŋi qa tariŋoiy. ³⁴ Niŋgi qudei mamŋimqa niŋgi mati nunŋo segi talq di iŋgi uysib bunuqna bosib korooiy. Niŋgi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di iŋgi koba uyekritaib. Niŋgi degyqab di niŋgi une yqab. Deqa Qotei na kamba niŋgi gulbe enŋwas.

Ijo anjam qudei e mati nenŋrenyqasai. Bunuqna e nunŋoq bosiy anjam di nunŋo ulatamuq di gereiyqai.

Qotei aqa Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu

12 O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu. E deqa niŋgi merŋgit quiy. ² Niŋgi qalie, nami niŋgi Qotei qalieosaisonabqa gisaŋ qotei nanŋi na niŋgi titŋgeqnaŋqa niŋgi nanŋi daurnjroqneŋ. Gisaŋ qotei nanŋi di anjam marqa keresai. ³ Deqa niŋgi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu siŋgilatetimqa a endegsi marqa keresai, "Yesus a tamo uge." Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, "Yesus a Tamo Koba."

⁴ Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. ⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. ⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. ⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaiŋgeqnu. Di kiyaaq? Iga na Kristen tamo unŋasari kalil nanŋi geregereinjrqaŋqa deqa. ⁸ Mondor na tamo qudei nanŋi aqaryainjreqnu deqa nanŋi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanŋi aqaryain-

jqreanu deqa nanđi Qotei aqa qalie babteqnu. ⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanđi aqaryainjqreanu deqa nanđi Yesus qa nanđo areqalo tulaŋ singilabolet-qnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanđi aqaryainjqreanu deqa nanđi tamo mainjro qaji nanđi boletnjre-qnu. ¹⁰ Tamo qudei nanđi Qotei aqa maŋwa babte-qnu. Tamo qudei nanđi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanđi peginjroqnsib mareqnu, "Mondor nanđi di bole. Mondor nanđi di uge." Tamo qudei nanđi meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi nanđo anjam mareleŋeqnu. Tamo qudei nanđi qure utru segi segi nanđo anjam di quoqnsib damu poinjqreanaqa ubteqnu. ¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanđi segi segi keretnjreanaqa nanđi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanđi segi segi jejamu qujai. Nanđo baŋ ti singa ti ŋamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujai di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. ¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujai di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kaŋgal tamo. Iga qudei kaŋgal tamo sai. Di unđum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di baŋ segi sosai. Singa segi sosai. Baŋ ti singa ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujai di turtosib unub. ¹⁵ Singa a marqas, "E baŋ sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Baŋ a segi unu." Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁶ Dabkala a marqas, "E ŋamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. ŋamdamu a segi unu." Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁷ Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim iŋgi quleqgwas? Di dego keresai. ¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na baŋ ti singa ti ŋamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujai di ateleŋej unub. A aqa segi areqalo na degyej. ¹⁹ Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas kiyo, a baŋ segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqas keresai. ²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Baŋ ti singa ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujai di turtosib unub.

²¹ ŋamdamu na baŋ minjqas, "Ni ulaŋ. E segi wauqa kere." Degsi minjqas keresai. Gate na singa minjqas, "Ni ulaŋ. E segi wauqa kere." Degsi minjqas keresai. ²² Nanđi kalil jejamu qujai di unub. Bole, nanđi qudei singila kiŋala unub. Ariya nanđi wau bole yeqnu deqa iga na nanđi uratnjrqas keresai. ²³ Iga nanđi qudei kiŋala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanđi gereinjre-qnum. Nanđi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanđi kabutnjre-qnum. ²⁴ Nanđi qudei uno boledamu deqa iga na nanđi kabutnjrosaiqnum. Ariya Qotei na nanđi kalil jejamu qujai di ateleŋej unub. Deqa nanđi qudei ŋam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ŋam soqtetnjre-qnu. ²⁵ Gago jejamu a poelŋaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanđi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra

yeqnu. ²⁶ Bei a jaqatiŋ oqas di nanđi kalil dego jaqatiŋ oqab. Bei a ŋam koba oqas di nanđi kalil a ombla areboleboleinjqas.

²⁷ Niŋgi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Niŋgi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. ²⁸ Qotei na Kristen tamo unđasari nanđi wau segi segi enjqreanu. Nanđi qudei a na qariŋjqreanaqa nanđi aqa anjam mare mare laqnu. Nanđi qudei a na wau enjqreanu deqa nanđi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Nanđi qudei a na wau enjqreanu deqa nanđi aqa anjam plalteqnu. Nanđi qudei a na singila enjqreanu deqa nanđi aqa maŋwa babteqnu. Nanđi qudei a na singila enjqreanu deqa nanđi tamo mainjro qaji nanđi boletnjre-qnu. Nanđi qudei a na wau enjqreanu deqa nanđi na tamo unđasari nanđi aqaryainjqreanu. Nanđi qudei a na Kristen gate ateleŋeqnu deqa nanđi na aqa wau taqateqnu. Nanđi qudei a na meŋ bulyetnjre-qnu deqa nanđi qure utru segi segi nanđo anjam mareleŋeqnu. ²⁹ Deqa e niŋgi endegsi nenemŋwai. Qotei na nanđi kalil qariŋjqreanaqa nanđi aqa anjam mare mare laqnu e? Sai. Nanđi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu e? Sai. Nanđi kalil Qotei aqa anjam plalteqnu e? Sai. Nanđi kalil Qotei aqa maŋwa babteqnu e? Sai. ³⁰ Nanđi kalil tamo mainjro qaji nanđi boletnjre-qnu e? Sai. Nanđi kalil meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi nanđo anjam mareleŋeqnu e? Sai. Nanđi kalil qure utru segi segi nanđo anjam di quoqnsib damu poinjqreanaqa ubteqnu e? Di dego sai. Qotei na nanđi kalil wau segi segi enjqreanu. ³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bole-quja. Niŋgi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulaŋ boledamu bei e na ubtosiy niŋgi merngit quiy.

13 Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Niŋgi quiy. E meŋ bulyosiy qure utru segi segi nanđo anjam kiyo laŋ anđro nanđo anjam kiyo maro-qnai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di laŋa noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul laŋa anjam atqas. ² E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteqnai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babteleŋqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulaŋ singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ŋamgalaq di bolesai. ³ E ijo iŋgi iŋgi kalil elenosiyo tamo sougetejunub qaji nanđi jeisiyo enjqrai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanđo baŋq di atitqa nanđi na osib ŋamyuwo na koiqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo unđasari nanđi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanđi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanđi kumbra bole enjqroqab. Tamo bei a ŋoro koba ti soqnim nanđi a qa are ugeinjqasai. Nanđi nanđo segi ŋam soqtqasai dego. ⁵ Nanđi diqoqnsib sqasai. Nanđi

nanngo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nanngi urur njiingqasai. Tamo bei na nanngi kumbra uge enjrimqa nanngi deqa a kambatqasai. ⁶ Nanngi kumbra uge qa areboleboleinjrqasai. Nanngi kumbra bole qa areboleboleinjroqnasai. ⁷ Nanngi gulbe kalil qoboioyqnsib singgila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanngo areqalo singgilateqnsib a qa tariñoqngqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanngi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanngi qure utru segi segi nanngo anjam mareleñeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanngi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas. ⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. ¹⁰ Mondor Yesu a olo bosim ingi ingi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas. ¹¹ Nami e angro kiñala sosimqa e angro kiñilala nanngo anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e angro kiñilala nanngo kumbra di uratem. ¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondor iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom. ¹³ Iga Qotei qa gago areqalo singgilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunñjrejunu.

Iga Qotei aqa anjam palonteqom di wau bolequja

14 Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singgilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. ² Ningi qalie, tamo nanngi menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam mareqnu di nanngi Qotei segi minjeqnu. Nanngi tamo nanngi minjrosaieqnu. Mondor na nanngi singgila enjreñaqa nanngi uli anjam mareqnu. Deqa tamo bei a qusim poiyyqa keresai. ³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnu di tamo nanngi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nanngi singgilateqnsiq nanngi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanngo are miligi latetnjreqnu. ⁴ Tamo nanngi menj bulyeqnu di nanngi nanngo segi are miligi singgilateqnu. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnu di nanngi na Kristen kalil nanngi dego singgilateqnu. ⁵ Ijo are endegsi unu. Ningi kalil menj bulyoqngqab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqngqab di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a menj bulyosim qure utru bei nanngo anjam marim tamo bei a kamba anjam

di aqa damu poiyyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanngi singgilateqnsiq. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di menj bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanngi singgilateqnsiq. ⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nunngoq bosiy menj bulyosiy qure utru bei nanngo anjam menngit ningi qusib poingwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryaingwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy menngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbatqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poingwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryaingwas.

⁷ Ingi qudei ñambile sosai qaji e deqa ningi menngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyyas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. ⁸ Tamo nanngi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyyas di tamo yai nanngi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. ⁹ Dego kere ningi menj bulyosib qure utru bei nanngo anjam marqab di tamo nanngi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nunngo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. ¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanngo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. ¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nanngo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, "A yaun tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A dego yaun tamo." ¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa tulan arearetñeqnu. Deqa ningi na Kristen nanngi singgilateqnsiq wauoqniy.

Menj bulyo kumbra

¹³ Ariya nunngo ambleq di tamo bei a menj bulyosim qure utru bei nanngo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, "O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai." ¹⁴ Ningi are qaliy. E menj bulyosiy qure utru bei nanngo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a lanja quqwas. ¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqngqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqngqai dego. ¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binjyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyyasai. Deqa a endegsi marqa keresai, "Ni bole maronum." ¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjyqam di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyyasai di ino pailyo dena a singgilateqnsiq keresai. ¹⁸ E ningi kalil tulan bunngosim bati gargekoba menj bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, "Keretonum." ¹⁹ Ariya Kristen nanngi Qotei louqa koroesoqnsibqa e nanngo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanngi qusib poinjrqas di tulan bolequja. E menj bulyosiy qure utru segi segi nanngo anjam olekoba totoryosiy nanngi minjroqnit nanngi poinjrqasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nanngi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nanngi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nanngi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie,

angro mom nangi kumbra uge qa poinjrosiaieqnu.

²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo Koba a marqo, 'E qure utru bei bei nanggo meñ na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.'" ²² Deqa ijo was, meñ bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanggo areqalo singilatosaieqnu qaji nangi aqa mañwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanggo areqalo singilateqnu qaji nangi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanggo areqalo singilateqnu qaji nangi aqa mañwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanggo areqalo singilatosaieqnu qaji nangi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanggo anjam maroqnqab di bole-sai. Ningi degyqab di tamo lañaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nangi kiyo nungo koro miligiq gilsib nungo anjam di qusib ningi qa marqab, "Nangi nanarionub deqa anjam di mareqnu." ²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lañaj bei kiyo a nungo koro miligiq gilsim nungo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas. ²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi merngwas, "Bole, Qotei a nungo ambleq endi unu."

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanggo anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nanggo anjam aqa damu poingim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nangi singilatnjoqniy. ²⁷ Tamo qudei nangi meñ bulyqa are soqnmqa ningi na minjrib nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi meñ bulyqab. Tamo gargekoba nangi meñ bulyqab di bolesai. Ariya nangi koba na tur-tosib meñ bulyaib. Bei namoqna meñ bulyim bei bunuqna meñ bulyqas. Ariya nangi meñ bulyosib anjam maroqnibqa ningi na anjam ubto tamo bei minjib a nanggo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nangi qusib poinjrqa. ²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa meñ bulyo tamo nangi anjam maraib. Nangi mequmosib nanggo segi are miligiq di Qotei pailyebe. ²⁹ Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego minjribqa nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nangi anjam palontoqnaib. Nangi anjam palontoqnbqa tamo qudei na nanggo anjam di geregere pegiyoeqnebe. ³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnm ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. ³¹ Ningi segi segi kalil kumbra di

dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqnb Kristen kalil nangi quoqnsib poinjroqnm anjam dena nangi singilatnjoqnqas. ³² Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi minjribqa nangi nanggo segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe. ³³ Qotei aqa segi wau kalil geregere yoqnsiq aqa wau bei niñagyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nangi Kristen koroq di anjam maraib. Nangi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nangi degyeqnu. Deqa ungasari nangi nanggo segi ñam aguq atoqnsib nanggo tamo nanggo sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu. ³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nangi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnm ningi na nangi endegsib minjriy, "Yaintim nungo segi talq di ningi nungo gumbulun nangi nenemnjrib nangi na anjam aqa damu merngwab." Ningi na ungasari nangi degsib minjriy. Di kiyaqa? Ungasari nangi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai. ³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nangi Qotei aqa anjam osaieqnu e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, "E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum." A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyyem, "Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintin." ³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, "Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai." ³⁹ Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nangi meñ bulyoqnb ningi na nangi said-njraib. ⁴⁰ Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

15 O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnm qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelej unub. ² E qalie, anjam e palontoqnm qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenje. Ningi laña baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

³ Anjam bole e ningi merngoqnm qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu. ⁵ A subq na tigelosiq Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angro 12 nanggoq di dego brantonaq uneb. ⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanggoq di dego brantonaq uneb. Nangi gargekoba bini unub. Ariya nangi qudei moreñeb. ⁷ Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanggoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grososim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. ⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa ningi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo nam tulan aguq aiyejunu. ¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di lanja ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. ¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nungo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palonteqnsim laqnum. Ariya kiyaa ningi qudei mareqnum, "Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai"? ¹³ Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanja ulonje qamu. ¹⁵ Qotei na tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigeltjrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisa anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, "Qotei a Kristus subq na tigeltej." ¹⁶ Qotei na tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigeltjrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanja ulonje qamu ningi nungo uneq di unub qamu. ¹⁸ Deqa tamo nanngi nami Kristus qa nanngo areqalo singilatosib moreneb qaji nanngi torei padaleb qamu. ¹⁹ O ijo was kalil, iga ingi bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarijeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa ingi ingi qa segi tarijeqnum qamu iga tulan sougetejunub qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanngo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreneb qaji nanngi qa namoosiq subq na tigelej. ²¹ Ningi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru. ²² Adam aqa moma kalil nanngi moreneqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanngi olo nambile oqab. ²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim nambile oqom. Namoqna Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa dijo bati brantqas. Bati deqa mandor nanngi ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanngo singila ti kalil Kristus na kobotnjrqas. Osim a na ingi ingi kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim ingi ingi kalil di taqatqas. ²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim dijo bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanngi joqsim aqa sorgomq di atim a na nanngi taqatnjresqas. ²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanngi di kobotnjrsim ariya a moiyo dego kobotqas. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Qotei na ingi ingi kalil elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas." O ijo was, Qotei na ingi ingi kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. ²⁸ Mondon Qotei na ingi ingi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na ingi ingi kalil di tulan bunjrsimqa a nanngo Mandor Koba sosim bati gaigai nanngi taqatnjroqngas.

²⁹ Ningi qalie, tamo qudei na tamo moreno qaji nanngi aqaryainjroqnsib nanngo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanngi kiyaa kumbra degyeqnum? ³⁰ Od, tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanngi iga qa njirinoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? ³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ningi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ningi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ³² Jeu tamo nanngi wagme juwan bul unub deqa nanngi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di nanngi ti qotoqnem. E mandam qaji ingi ingi oqajqa marsim nanngi ti qotosaioqnem. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, "Iga nebe kiyo moiqom deqa unqum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim ingi ti ya ti uyoqngom." Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na ningi gisangaib deqa ningi geregere nam atoqniy. Anjam bei unu di ningi qalie. Anjam agiende, "Ningi tamo uge uge nanngi koba na laqnaib. Laqngab di nanngi na nungo areqalo niñaqyetngibqa ningi kumbra bole uratosib nanngi daurnjrqab." Anjam degsi unu. ³⁴ Deqa ningi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Ningi quiy. Nungo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei qaliesai bole sai. Ningi jemaingwajqa deqa e ningi degsi merngonum.

Tamo moreno qaji nanngo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, "Tamo moreno qaji nanngi kiyersib olo subq na tigelqab? Nanngo jejamu kiyero osib olo tigelqab?" ³⁶ O

ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Ningi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a lanja mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas.³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nangi tanu segi segi enjrqas. Nanjo tanu di uno segi segi.³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nangi dego nanjo jejamu uno segi segi.⁴⁰ Lanj goge qaji ingi ingi nanjo uno bei. Mandam qaji ingi ingi nanjo uno bei. Lanj goge qaji ingi ingi nanjo wala bei. Mandam qaji ingi ingi nanjo wala bei.⁴¹ Senj ti bai ti bongar ti nanjo rianj segi segi. Bongar kalil dego nanjo rianj segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nangi kere dego. Tamo nangi moreneq nab nanjo jejamu subq ateqnub di qusaqanu. Nangi subq na tigelabqa nanjo jejamu olo qusaqasai. Nangi nambile gaigai sqab.⁴³ Tamo nangi moreneq nab nanjo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nangi subq na tigelabqa nanjo jejamu tulanj boledamu sqas. Tamo nangi moreneq nab nanjo jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nangi subq na tigelabqa nanjo jejamu singila ti sqas.⁴⁴ Tamo nangi moreneq nab nanjo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nangi subq na tigelabqa nanjo jejamu lanj qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lanj qure qaji jejamu dego sqas.⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjgreneyeb unu, "Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej." Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lanj qure qaji nambile egwas.⁴⁶ Lanj qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam qaji nambile a namoqna brantej. Lanj qure qaji nambile a bunuqna brantqas.⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lanj qureq na bej.⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nangi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lanj qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nangi dego lanj qure qaji tamo sqab.⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lanj qure qaji tamo unu deqa mondor iga a bulosim lanj qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Qotei na mandam tamo nangi elenqa keresai. A nanjo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaqanu qaji di nambile gaigai sqa keresai.⁵¹ Deqa e uli anjam bei ningi endegsi merngwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.⁵² Qotei na gul bunu getenj qaji anjamimqa tamo nami moreneq qaji nangi subq na tigelqab. Deqa nanjo jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moyosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nangi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqumatqas.⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di

oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom.⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nenjgreneyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, "Qotei a tulanj singilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej.⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nangi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nangi qaja na numeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej."

⁵⁶ O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam.⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyosim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulanj binjyoqnoqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lanja wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

Korin Kristen nangi silali koroiyqab

16 Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nangi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nangi osornjnam nangi dauryeb. E ningi dego gam di osornjgit dauryiy. Gam agiende.² Yori bati gaigai olo nebeoqnimqa ningi segi segi silali soqnim oto oqnsib nunjo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa namqasai.³ E botqa ningi na tamo qudei giltjrib e nenjgrej bei nangi enjrsiy qarinyit nangi silali di osib Jerusalem aiqab.⁴ E dego aiqa are soqnim nangi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanjoq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nangi unjrsiy bunuqna e nunjoq bqai.⁶ E nunjoq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati kobogas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai.⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai.⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanjo yori bati koba nam Pentikos di brantqas.⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nangi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nangi ijo wau di ugegeiyqajqa laqnu.

¹⁰ Timoti a nunjoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum.¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa nam ugetaiq. Ariya Timoti a

olo ningi uratngosim walwelqa laqnimqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanngi koba na ijoq bqab deqa e nanngi qa tariñoqnqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba siñgila na Apolos minjoqnem, "Gago Kristen was qudei nanngi Korin Kristen nanngoq giloqnib ni nanngi daurnjrsim gile." Onaqa a gilqa ura-toqnej. Bunuqna a nunngoq bqajqa bati kereamqa a nunngoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ningi gegerere nam atoqniy. Osib siñgila na tigeloqnsib Yesus qa nunngo areqalo siñgila-toqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi siñgila na so-qniy. ¹⁴ Osib ningi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanngi are bu-lyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanngi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanngi Qotei aqa tamo unngasari nanngi qa wauoqnsib unub. O ijo was niñgi di qalie. Deqa e ningi siñgila na endegsi merngwai. ¹⁶ Ningi tamo deqaji nanngo sorgomq di gegerere so-qniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnub qaji nanngo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nunngo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanngi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanngi kamba ijoq beb. ¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanngi nami nunngo are dego latetngogqneb. Deqa ningi tamo deqaji nanngi qa tulan areboleboleingogqne.

¹⁹ Ariya tamo unngasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Akwila Prisila wo nanngi aiyel dego ningi qa tulan areboleboleinjreqnu deqa nanngi Tamo Koba aqa nam na ningi kaiyeingonub. Tamo unngasari kalil nanngo aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji nanngi dego ningi kaiyeingonub. ²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nanngi na dego ningi kaiyeingonub. Ariya ningi na nunngo Kristen was nanngi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unngasari kalil nanngi yeqnub.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim nolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleyeme. ²⁴ E Kristus Yesus aqa nam na ningi kalil qalaqalaingegnum. Bole.

2 Korin

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ninggi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ninggi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanggi qa ti qarınyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanggi aiyel ninggi qa are boleinjrimqa ninggi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. ⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanggo are latetnjreqnum. ⁵ Kristus a jaqatın koba qoboıyej deqa iga a ombla jaqatın koba qoboıyeqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum. ⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunggo are latetngosim ninggi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunggo are latetngoqnqas. Yimqa jaqatın iga qoboıyeqnum qaji di ninggi dego qoboıyoqnsib sıngıla na tigelesqab. ⁷ Iga ninggi qa gago areqalo sıngılatosim endegsi mareqnum, bole, ninggi sıngıla na tigelesqab. Iga qalieonum, ninggi iga ti beterosim jaqatın eqnum deqa Qotei na ninggi iga ti gago are latetgoqnqas. ⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosıqa gago sıngıla tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiıyotgwas. O ijo was, ninggi gago gulbe deqa qalieoiy. ⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiıyotgwas. Anjam pegıyo tamo na tamo bei minjqas, "Ni une ti unum deqa ni moiıqam." Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiıyotgwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kıyaqa? Iga gago segi sıngıla qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa sıngıla qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiıyo tamo nanggi olo subq na tıgeltnjreqnu. ¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiıyotgwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo sıngılatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom. ¹¹ O ijo

was ninggi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunggo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanggo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ninggi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nanggi Qotei tulan bıniyoqnqab.

Pol a Kristen nanggi gısaınjrosaiıoqnej

¹² O was kalil, ijo are milıgiq di e qalieonum, e kumbra bole tıntın segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleıbeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanggo powo na kumbra di yo-saıeqnum. Qotei a e qa are boleıyoqnsıq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanggi kumbra bole gaıgai enjreqnum. Agi e na ninggi dego kumbra tulan boledamu engoqnem. ¹³ Ijo anjam endi ninggi sısiyosib poıngwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ninggi geregere poıngosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ninggi ijo anjam kalil qa poıngekritim gılsib dıno bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ninggi e qa tulan areboleboleıngim e kamba dego ninggi qa tulan areboleboleıbqas.

¹⁵ Ijo are milıgiq di e nami qalieem, ninggi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleıngim sqab. Utru deqa e na ninggi merngem, "E mati nungoq bosıy ninggi uratngosıy Masedonia sawaq gılsıy dena puluosıy nungoq olo bqai." Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kıyaqa? Qotei na ninggi gereıngo aıyeltıngwajqa deqa. E nungoq olo bosıy dena Judia sawaq aıqa laqıtqa ninggi silalı qa aqaryaıbıbqa e gamq di ıngı bei qa truquaim deqa ti are qalem. ¹⁷ Ninggi endegsıb are qaleqnu kıyo, "Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gısaıngej. A mandam tamo nanggo kumbra dauryoqnsıq deqa a anjam bei maroqnsıq olo urateqnu. A lanıa odoqnsıqa olo saıdeqnu." O ijo was ninggi e qa degsıb are qalaıb. ¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ninggi merngeqnum. E lanıa odoqnsim olo saıdosaiıeqnum. ¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ninggi merngoqnem. Ninggi qalie, Yesus a dego lanıa odoqnsıq olo saıdosaiıeqnu. A gaıgai Qotei aqa ñam na odeqnu. ²⁰ Qotei a nami ıngı bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ıngı di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, "Bole." Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. ²¹ Qotei a segi na ninggi iga ti sıngılatgeqnu. Sıngılatgeqnaqa ninggi iga ti

Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. ²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanngi gulbe enjrqa uratosiq deqa a nanngoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. ²⁴ Nunngo areqalo Yesus qa singi-lateqnum qaji di iga na laña taqatosaieqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaq? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nunngo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

2 Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunngoq bqasai. ² E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. ³ Deqa e nunngoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunngoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nengrenyosim nunngoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. ⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nengrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nengrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nengrenyem.

Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetngej. ⁶ Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kereqo. ⁷ Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. ⁸ Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai. ⁹ E nunngo kumbra tenemtosi ningi ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nengrenyosim nunngoq qarinyem. ¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa ñamgalaq di kobotetqai. ¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. ¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanngi olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanngi qoto bunyeqnub

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaieqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binjiyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Qotei qa bole poinjreqnu. Nanngo powo di saban quleq ti bolequja bul. ¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanngi ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi ti nanngoq aiyeqnu. ¹⁶ Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi moyotnjreqnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanngi ñambile enjreqnu. Tamo yai nanngi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. ¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanngi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nanngi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ñamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

Yesus aqa wau tamo nanngi anjam bunuj mare mare laqnum

3 Iga gago segi ñam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di unqum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago ñam soqtetgwab di dego unqum. Iga deqa are qalo-saieqnum. ² Ningi segi nengren bulosib gago kumbra qa saosib laqnum. Ningi nengren bul unub deqa tamo kalil nanngi nengren di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengren di gago are miligiq di unu. ³ Kristus a segi na anjam di nengrenyobulej. Nengren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nengren di ningi segi. Agi iga ningi wauetngeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengrenyosai. A Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengrenyey. A meniñq di nengrenyosai. A tamo ungasari nanngo are miligiq di nengrenyey.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. ⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. ⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanngi ñambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniñq di nengrenyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo ungasari nanngi aqa ulatamu koqyqa keresai. Ñam qamotnjrej.

Bunuqna rianj di olo koboej. ⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulanj bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianjosiq goge oqej. ⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rianj ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulanj rianj koba ti bej. Rianj dena dal anjam aqa rianj tulanj bunyejunu. ¹⁰ Wau bunuj di rianj koba ti unu. Rianj dena wau namij aqa rianj tulanj bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rianj uneqnum di a torei koboej. ¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rianj ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulanj rianj koba ti unu. Rianj dena wau namij aqa rianj tulanj bunyejunu.

¹² Rianj koba di mondonj bosim gaigai gagoq di sqa-jqa deqa iga tarijoqnsim unum. Deqa iga ulao-saieqnum. Iga rianj deqa mare mare laqnum. ¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rianj ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaq? Israel nanji unaib deqa. Ariya wau namij aqa rianj di koboej. ¹⁴ Israel nango areqalo getenjnresoqnej deqa nanji anjam namij sisiyoqneb di nanjo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanji nami deqsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. ¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanji Moses aqa dal anjam sisiyeqnu di nanjo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanji nami deqsib soqneb agi bini unub. ¹⁶ Ariya tamo nanji are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas. ¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Ningi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunjo une na ningi olo taqatngwa keresai. Ningi bole sqab. ¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rianj ya jeqiloq di unobuloqngom. Unoqnim rianj di gagoq di tulanj kobaoqnmqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

Qotei aqa wau tamo nanji web bul unub

4 Qotei a iga qa dulosiq wau egej deqa iga aqa wau di ojqajqa asgigosaieqnu. ² Kumbra uge uge kalil tamo nanji na ulitoqnsib yeqnu qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisanj kumbra na walweloqnsim. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanji gago kumbra di unoqnsib nanjo are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa njanjalaq di wau bole yeqnum. ³ Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaeqnu. ⁴ Mandam endeqa gisanj qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanjo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanjo are miligiq aiaq keresai. Nanji Kristus aqa suwanj unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rianj ti unu.

⁵ Ningi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegi palonteqnum, "Kristus Yesus a ga-

go Tamo Koba unu deqa iga aqa njan na ningi wauetngeqnum." Iga anjam degsi palonteqnum. ⁶ Tulanj nami Qotei a ingi ingi kalil gereiyqa osiq endegsi marej, "Ambru aqaq na suwanj brantqas." Ariya bunuqna Qotei aqa suwanj di gagoq bosiq gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwanj bole unoqnsim Qotei aqa rianj poigeqnu.

⁷ O ijo was, ingi tulanj boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiy qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanji iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, "Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaqaja na wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulanj bunyejunu." Tamo kalil nanji deqsib qalieeqnub. ⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Ingi ingi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya ingi ingi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. ⁹ Jeu tamo nanji na iga jaqatinj egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanji dena iga lugoqnsib njeiotgeqnu. Ariya nanji na iga torei ugeugeigosaieqnu. ¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari nanji gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa njanjalaq dego gago jejamuq di branteqnaq nanji uneqnub. ¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanji na bati gaigai iga moiyoqngwa laqnu. Nanjo kumbra dena Yesus aqa njanjalaq dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nanji uneqnub. ¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya njanjalaq a nunjoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nenjrenj di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, "E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum." O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondonj a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga ningi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. ¹⁵ E anjam di ningi merngonum. Di kiyaaq? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ningi aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulanj gargekoba nanji qa are boleiyeqnu. Deqa nanji Qotei binjiyoqnsib aqa njanjalaq soqteqnu.

Iga lanj qure qaji ingi ingi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq singilaeqnu. ¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatinj ti iga bini qoboieqnum qaji di tulanj kokba sai. Nanji sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondonj iga lanj qureq di so bole gaigai sqom. Ingi bole bole iga mondonj oqom qaji di tulanj boledamu. Ingi bole bole dena mandam qa ingi ingi tulanj bunjnrejunu. ¹⁸ Ingi ingi iga gago njanjalaq na uneqnum qaji di sok-iñalayosim koboqas. Deqa iga ingi ingi di koqyo-

saieqnum. Ingi bole bole iga gago nãmdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

5 Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondorj Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lanj qureq di bati gaigai sqas. ² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lanj qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. ³ Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. ⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqa qaji endi uratosim olo jejamu nãmbile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu. ⁵ Nãmbile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lanj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. ⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum. ⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lanj qure a gago qure utru sqas. ⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lanj qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulanj areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁰ Iga qalieonum, mondorj iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo ungasari nanjo are bulyetnrqajqa deqa wauqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo ungasari nanjo are bulyetnrqajqa. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. ¹² O ijo was, iga gago segi nãam soqtqa marsim anjam endi nenngrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum. Tamo qudei nanji lanja baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaiqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. ¹³ Tamo nanji di endegsib mareqnu, "Pol a nanari tamo." Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum. ¹⁴ Kristus na iga tulanj qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morejobilem. ¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga nãmbile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a

iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnoqom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo ungasari nanji peginjrosaiqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum. ¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ningi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. JEU kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁹ Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanji a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. ²⁰ Kristus na iga qarinqej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanji metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanji endegsi metnjreqnum, "Ninggi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy." ²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

Qotei aqa wau tamo nanji gulbe iteqnub

6 Iga Qotei ombla wauqnum deqa iga ningi singila na endegsi mernqom, "Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi lanja urataib." ² Agi Qotei a nami marej, "E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem." O was ningi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo ungasari nanji gago wau endi uge qa marsib ulonjosib uneq aiyab deqa iga na nanji kumbra uge bei osornjrosaiqnum. ⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanji kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboieqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niãaqgwa laqnu. Iga are jaqatingeqnu. ⁵ JEU tamo nanji toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnu. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleqnu. Iga gaigai nes na ti jaqatinj na ti waukobaeqnum. Iga gegerere nejiosaieqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. ⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjinj oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanji kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanji qalaqalainjreqnum. Iga lanja medabu na nanji qalaqalainjrosaiqnum. ⁷ Iga Qotei aqa anjam

bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonanj na ti qoto qa ingi ingi ojoqnsim dena kumbra bole tirtinj dauryoqnsim waueqnum.

⁸Tamo qudei nanngi gago nam soqteqnum. Ariya tamo qudei nanngi gago nam olo ugeteqnum. Tamo qudei nanngi iga yomuigeqnum. Ariya tamo qudei nanngi olo gago kumbra bole babteqnum. Tamo qudei nanngi are qaleqnum, iga gisanj tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. ⁹Tamo qudei nanngi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanngi iga qa bole qalieeqnum. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo nambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moyotgosaieqnu. ¹⁰Iga are gulbeigeqnu. Di unqum. Iga gaigai areboleboleiqe-qnu. Iga fioro saiqoji unum. Di unqum. Iga na tamo unqasari nanngi aqaryainjreqnam nanngi lanj qure qaji fioro koba elenjeqnum. Iga ingi ingi saiqoji unum. Di unqum. Iga ingi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹O Korin tamo unqasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ningun merqonum. Iga gago are miligi waqtosim ningi engekritonum. ¹²Iga gago are miligi getentosai. Iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Ariya ningi nunqo are miligi getentejunub. Ningi iga koba na are qujaitosaieqnum. ¹³Ningi ijo angro bul unub deqa e ningi endegsi merqgwai. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi kamba nunqo are miligi waqtosib iga qalaqalaingeqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴Tamo unqasari Kristus qa nanqo areqalo singilatosaiieqnum qaji nanqo kumbra nunqo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ningi nanngi ti beterosib koba na laqnaib. Ningi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unub. Deqa ningi nanngi ti beteqqa kere e? Sai. Ningi suwanjoq di unub. Ariya nanngi ambruq di laqnum. Deqa ningi nanngi ti beteqqa kere e? Sai. ¹⁵Kristus Satan wo nanngi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ningi Kristus qa nunqo areqalo singilateqnum. Tamo unqasari qudei nanngi Kristus qa nanqo areqalo singilatosaiieqnum. Deqa ningi nanngi ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. ¹⁶Qotei aqa atra tal ti gisanj qotei nanqo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "E nanqo ambleq di sosiy walweloqnaqai. E nanqo Qotei sqai. Nanngi ijo segi tamo unqasari sqab." ¹⁷Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, "Ningi na tamo unqasari e qa qaliesai qaji nanngi uratnjrsib sasaloiy. Ningi nanqo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ningi elenjosiy boletngwai. ¹⁸Osiy e nunqo Abu soqnit ningi ijo segi angro tirtinj sqab. Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej."

⁷ O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga

torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnaqom. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnaqom.

Pol a Korin Kristen nanngi qa tulan areboleboleiyey

²Deqa ningi nunqo are miligi waqtosib iga qalaqalaingeqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiioqnem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiioqnem. Iga tamo qudei nanqo ingi ingi gisanj na yainjrosaiioqnem. ³E nunqo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merqgosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unqum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnsim sqom. ⁴E qalieonum, nunqo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unqum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nanngi iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonqonqoj. ⁶Ningi qalie, tamo unqasari are gulbeinjreqnu qaji nanngi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. ⁷Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nunqo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nunqo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnum. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di ningi sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nunqo are gulbe di olo koboej. ⁹Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nengrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. ¹⁰Are gulbe Qotei na tamo unqasari nanngi enjreqnu qaji dena nanqo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanngi elenjeqnu. Nunqo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanngi are gulbe eqnum di ingi uge. Denanngi moiyo gam tureqnum. Di kiyaaqa? Nanngi are bulyosai deqa. ¹¹Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnum. Are gulbe dena Qotei na nunqo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a njirnteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nunqo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo

une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub nungo kumbra di Qotei aqa namgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nengrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nungo kumbra di bolequja. ¹³ Nungo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. ¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nungo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nungo nam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole. ¹⁵ Bati Taitus a nungoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nungo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaigeqnu. ¹⁶ E ningi qa are singilatosim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

Kristen nangi silali koroiyeb

8 O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nangi qa are boleiyey. Iga deqa ningi saingonam quiy. ² Masedonia Kristen nangi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboieyqneb bati deqa Qotei na nangi singilatnirnaqa nangi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nangi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. ³ E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nangi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Nango silali kiñala soqnej di nangi koroiyeb. Osib nangi na nango kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. ⁴ Nangi na iga waingosib endegsib mergoqneb, "Ningi iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nangi silali qa aqaryainjrnom." ⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nangi silali koroiyqab. Ariya nangi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nango segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyey deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nungo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, "Ni olo Korin Kristen nangoq aisim wau di kobotime." ⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeb. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau ojqajqa tulan singilaeqnub. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyey deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E ningi wau di yqajqa wainjwasai. Kristen tamo ungasari quidei nangi wau di yqajqa tulan singilaeqnub.

Nango kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, "Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub." ⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyey. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetngej. ¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prugngqonej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy.

¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unqum. Koroiyaib. Qotei a deqa njirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiesoqneb tamo quidei nangi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum. ¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo quidei ingi qa truqueqnub qaji nangi aqaryainjrnoy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nangi na kamba olo ningi aqaryainjwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab.

¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nangi ingi koba koroiyeb qaji nangi ingi uynab menetnirnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nangi ingi kiñala koroiyeb qaji nangi dego ingi uynab menetnirnaqa ingi bei qa truquosai."

Pol a tamo quidei nangi qarinjirnaqa Korin Kristen nangoq aiye

¹⁶ E Qotei tulan binjyeyqnum. Di kiyaaqa? A na Taitus are pruktetonaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej. ¹⁷ Iga Taitus minjem, "Ni olo Korin Kristen nangoq aiye." Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nungoq aiyej. ¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinjirnam nungoq aiye. Was bei di a nam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi a qa qalie bole. ¹⁹ Di segi sai. Kristen nangi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nangi sougetejunub qaji nangi qa are boleiyeyqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa nam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nangi unoqnsib iga qa mareqnub, "Bole, nangi wau di yqajqa tulan singilaeqnub." ²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo quidei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum. ²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnoq. Tamo ungasari kalil Tamo Koba a ombla nango namgalaq di iga kumbra di yoqnoq.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanngi ayel daurnjrsiq koba na nunngoq ayieb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojquajqa singilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojquajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ninggi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojquajqa tulan singilaeqnu.

²³ Ninggi Taitus qalie. A e ombla ninggi qa are qaloqnsim waukobaeqnum. Ninggi gago Kristen was ayel nanngi di dego qalie. Nanngi Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa wau bole yeqnub. Nanngo wau dena nanngi Kristus aqa ñam tulan soqteqnu. ²⁴ Deqa ninggi na was ayel nanngi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen kalil nanngi nunngo kumbra di unsib marqab, "Bole, nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub." Osib qalieqab, "Pol a Korin Kristen nanngo kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisanosaieqnu. A anjam bole saigeqnu."

Silali koroiyqajqa wau

9 Iga silali koroiyqajqa di Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrquajqa deqa. Ninggi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nenngrenyqasai. ² E qalieonum, ninggi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanngo ñamgalaq di nunngo ñam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, "Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb." Od, ninggi wau di yqajqa tulan singilaeqnu. E na Masedonia Kristen nanngi nunngo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib nanngi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnreqnu. ³ E nanngi endegsi minjrem, "Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnu." Ariya e nunngo ñam laña soqto uge deqa ninggi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanngi di qarinyonam nunngoq ayieb. ⁴ E qalieonum, ninggi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanngi e ombla na nunngoq bosim ninggi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ninggi ti jemaigo uge. ⁵ E are qalem, e was qalub nanngi di minjritqa nanngi namoqna aisib nunngo silali ninggi nami koroiyqa mareb qaji di ninggi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanngi silali di unsib qalieqab, bole, ninggi nunngo segi areqalo na silali di ateb unu. E ninggi silali di koroiyqajqa waingosaioqnem nanngi degsib qalieqab.

⁶ Ninggi geregere are qaliy. Tamo a inggi kiñala yagwas di a inggi kiñala olo oqas. Tamo a inggi koba yagwas di a inggi koba olo oqas. ⁷ Deqa ninggi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ninggi are gulbe na silali ataib. Ninggi tamo bei na waingim deqa silali ataib. Ninggi nunngo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ninggi tulan qalaqalaingoqnas. ⁸ Qotei a ninggi qa are boleiyosim inggi bole bole gaigai enngoqna kere. Deqa ninggi tulan kere na sosisbqa dena wau bole bole yoqniy. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

"Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanngo inggi inggi jeiyoqnsib tamo inggi saiqoji nanngi enjreqnub.

Deqa nanngo kumbra bole bati gaigai sqas."

¹⁰ O ijo was ninggi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnu. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnu. Dego kere Qotei na inggi inggi enngoqnimqa ninggi tulan kere na sqab. Deqa ninggi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnu inggi koba oqeleneqnu dego kere nunngo silali koroiyqa wau di tulan boleqnaqas. ¹¹ Qotei na inggi inggi koba enngoqnimqa ninggi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrquajqa tulan kere na sqab. Deqa ninggi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjiyoqnsib sqab. ¹² Nunngo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi inggi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunngo wau deqa nanngi Qotei tulan binjiyoqnuqab. ¹³ Ninggi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ninggi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnub. Od, ninggi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnuqab di nanngi nunngo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnuqab. ¹⁴ Osib qalieqab, "Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu." Nanngi degsib qalieosib ninggi tulan qalaqalaingosib ninggi qa Qotei pailyoqnuqab. ¹⁵ O ijo was ninggi quiy. Qotei a inggi tulan kobaquja iga egej. Ingg di agi Kristus. Ingg di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na inggi di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqnuqom.

Tamo qudei nanngi Pol qa yomuoqneb

10 Ninggi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnuqab, "Pol a nami iga koba na sosisqa aqa segi ñam aguq atoqnsiq laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosisqa iga qa njirinoqnsiq anjam singila na mergeqnu." O ijo was ninggi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiq laesoqnej. ² Deqa e nunngoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ninggi qa njirinqasai. Ariya tamo qudei nanngi are qaleqnuqab, iga mandam tamo nanngo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanngi di e na njirintjrsiy anjam singila na minjrqi. E laesqasai. ³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanngo kumbra na qotosaieqnum. ⁴ Qotei na qoto qa inggi inggi iga egej. Ingg inggi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji inggi inggi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanngo singila gotranjeqnum. ⁵ Areqalo uge ti gisan anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ninggi Qotei qalieqajqa gam getentetnreqnu qaji di dego iga na gotranjeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nanngo are tigeltetnreqnam nanngi nanngo areqalo kalil Kristus yekriteqnuqab. ⁶ Deqa ijo was, iga ninggi qa tarijeqnum. Ninggi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnuqab qaji nanngi njolawotnjrqom.

⁷ Ningi lanja baban na tamo nanjo kumbra tenemtoqnaib. Ningi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, "E Kristus aqa tamo." Ariya tamo di a olo endegsi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiym. ⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ningi singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ningi ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. ⁹ Ariya ningi endegsib are qalaib, "Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu." Ningi degsib are qalaib.

¹⁰ Bole, tamo qudei nanji e qa endegsib yomueqnum, "Pol a anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam merqonej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai." ¹¹ Tamo qudei nanji e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanji endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nengrenyeqnum qaji di iga nunjo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanji diqoqnsib nanjo segi ñam soqteqnum. Iga nanji unub dego sai. Gago kumbra ti nanjo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanji di mareqnum, "Gago kumbra bole. Tamo kalil nanjo kumbra bolesai." Nanji degsib mareqnum. Di kiyaaqa? Nanji powo tulan saiqoji unub deqa. ¹³ Iga nanji unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ningi Korin Kristen wauetngqnum. ¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunjoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ningi merqoqnum. Iga tamo qudei nanjo wau bajinosaioqnum. ¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnmimqa gago wau dego nunjoq di tulan kobaoqnqas.

¹⁶ Kobaoqnmimqa iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme." ¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

Tamo qudei nanji gisañoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

11 Ningi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ningi e odbqa kereamqa e odbiy.

² Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ningi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ningi Kristus aqa banq

di atem. ³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ningi qa ulaeqnum. A nami Iv gisañyonaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ningi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. ⁴ E qalieonum, tamo qudei nanji nunjoq boqnsib gisañoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib merngqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaioqnum. Tamo nanji di mondor bei qa dego ningi merngqnum. Di gisañ mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosaioqnum. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngqnum qaji di dego tamo qudei nanji bubulyoqnsib olo anjam bei ningi merngqnum. O ijo was ningi kiyaaqa gisañ anjam di quoqnsib bole edegeqnum?

⁵ Ningi qudei endegsib are qaleqnum, "Tamo nanji di Qotei na bole qarinjrnac gagoq beb." Di sai. Qotei na nanji qarinjrosai. Ningi quiy. Tamo nanji di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanji dena e bunbosai. ⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbebeqnu. Di unqum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nunjo ambleq di yoqnum qaji dena e ijo powo babteqnam ningi unoqneb.

⁷ Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ningi merngqnum bati deqa e nunjo silali ingi ingi yaingosaioqnum. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnum. Di kiyaaqa? Nunjo ñam olo goge oqwjajqa deqa. E kumbra di yoqnum di e une atoqnum e? Sai. ⁸ E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nanjoq dena silali oqnsim olo nunjo ambleq di Qotei aqa wau lanja ojoqnum. E nunjo silali yaingosaioqnum. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinobuloqnum. ⁹ Bati e nunjo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaioqnum. E ningi gulbe erngwajqa tulan uratoqnum agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanji Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ningi gulbe erngwajqa uratoqnum. ¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ningi endegsi merngwai. E nunjo silali yaingwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. ¹¹ E ningi qalaqalaingosaieqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyoo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulan qalaqalaingeqnum.

¹² E nunjo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanji nunjo ñamgalaq di iga bul sqamarsibqa nanjo segi ñam soqteqnum. Deqa e nanji gam getentetnjroqniqai. ¹³ Tamo nanji di Qotei na qarinjrosai. Nanji Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanji gisañoqnsib nanjo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo ungasari nanji na unjroqnsib mareqnum, "Nanji Kristus aqa wau tamo bole." ¹⁴ O ijo was ningi nanjo kumbra di unsib deqa tulan prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisañoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lan angro bole suwanjoq di unub qaji nanji buleqnu. ¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanji dego nanjo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nanjo kumbra di unsim tulan

prugwasai. Mondoŋ Qotei na tamo nanŋi di nanŋo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo mernŋwai. Niŋgi e nanari tamo edegaib. Uŋgum, niŋgi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa niŋgi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. ¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi maro-saieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqtqnum. ¹⁸ Tamo gargekoba nanŋi mandam tamo nanŋo kumbra dauryoqnsib nanŋo segi ñam soqtqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Niŋgi segi qa mareqnum, "Iga powo koba ti unum." Ariya niŋgi kiyaaq olo nanari tamo nanŋi odnjreqn-abqa nanŋi nanari anjam niŋgi mernŋgeqnum? ²⁰ Nunŋo kumbra agiende. Tamo bei na niŋgi a lanŋa kanŋalyqaja mernŋimqa kiyo, nunŋo inŋi inŋi saitimqa kiyo, nunŋo inŋi inŋi gisaŋ na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nunŋo ula poŋgimqa kiyo niŋgi a odyqab. ²¹ O ijo was, iga tamo nanŋi di bul sai. Iga siŋgila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji niŋgi enŋwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanŋi di nanŋo segi ñam soqtqajqa ulao-saieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernŋwai. ²² Tamo nanŋi di mareqnum, "Iga Hibu tamo." Ariya e dego Hibu tamo. Nanŋi mareqnum, "Iga Israel tamo." E dego Israel tamo. Nanŋi mareqnum, "Iga Abraham aqa moma tiŋtiŋ." E dego Abraham aqa moma tiŋtiŋ. ²³ Nanŋi mareqnum, "Iga Kristus aqa wau tamo." O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanŋi di tulaŋ buŋnjrsimqa nŋes na ti jaqatiŋ na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanŋi na e tonto talq di waiboqneq. Osib e lubogargekobatoqneq. Bati gargekoba e moiqa jojomonem. ²⁴ Bati 5 Juda nanŋi na e kumbainŋbo gargekobatoqneq. Sisiyeb 39. ²⁵ Bati qalub nanŋi bu toqoŋ na e luboqneq. Bati qujai nanŋi na e moiyoqbqa marsib meniŋ na luboqneq. Bati qalub e qobuŋ na gileqnam qobuŋ a padalej. Qobuŋ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqneq. ²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq siŋga na walweloqneq. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomonej. E gamq di walweleqnamqa bajinŋ tamo nanŋi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneq. Juda nanŋi ti sawa bei bei qaji nanŋi ti dego e lubqa laqneq. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomonem. Gisaŋ Kristen nanŋi na dego e ugeugeibqa laqneq. ²⁷ E nŋes na ti jaqatiŋ na ti waukobaoqneq. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim nŋeiosaiqneq. E mam ti laqneq. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e inŋi saiqoji soqneq. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqneq. ²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnum. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo unŋasari qure qure kalilq di unub qaji nanŋi

qa are koba qaleqnum. Nanŋi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanŋi qa tulaŋ are koba qaleqnum. ²⁹ Deqa Kristen was bei aqa siŋgila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego siŋgila saibqas. Inŋi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa niŋgi poingeqnu, e siŋgila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. ³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisaŋosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjiyoqnum. ³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanŋi qarinqnaqa nanŋi qure aqa siranŋme kalil taqatoqneq. Di kiyaaq? E ulaŋqa laqnitqa nanŋi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. ³³ Ariya Kristen was qudei nanŋi na e aqaryaibosib gumbaŋ di jigsib qure aqa jeŋ gogetosib sil na gumba tontosib jeŋ aqa siranŋme kiñalaq dena e ura uratbonab jeŋ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banŋq dena ulaŋem.

Qotei na nŋeibilqei Pol osoryej

12 E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai.

Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di uŋgum. Tamo Koba a na nŋeibilqei bei e nami osorbej deqa niŋgi saingit quiy. ² Nŋeibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei laŋ qureq oqej. Laŋ qure di tulaŋ goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. ³ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa laŋ qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A laŋ qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. ⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E siŋgila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaq? E anjam bole marqai. E gisaŋqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqura tonum. Tamo qudei nanŋi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbaq di kere. Nanŋi ijo ñam lanŋa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a nŋeibilqei tulaŋ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu. ⁸ Deqa e siŋgila na Qotei pailyoqalubtem, "O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime." ⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, "Ni siŋgila saiqoji unum deqa e ni olo siŋgilatmoqnaq. Osiy ni qa are boleiboqnaq. Dena ni keretmqas." Qotei na e degsi merbej deqa e siŋgila saiqoji unum di uŋgum. E olo areboleboleiboqnaq.

Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas. ¹⁰ E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misil-inboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanngi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unngum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaqa? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

Korin Kristen nanngo areqalo Yesus qa singilateb qaji di

Pol na olo singilatetnjrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ninggi segi na ijo are tigeltetbeqnum deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ninggi ijo kumbra bole ubtosaieqnum deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaqa ninggi na olo tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib mareqnum, "Tamo nanngi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja"? O ijo was ninggi quiy. Tamo nanngi dena e burbosai. ¹² Agi e nunngo ambleq di sosim manwa gargekoba babtoqnum dena ninggi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqbej. E singila na tigeloqnsim gulbe qoboioqnsim manwa ti wau singila ti gargekoba nunngo ambleq di babtoqnum. Kumbra dena ninggi osorngqonej, e Qotei aqa wau tamo bole. ¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanngo ambleq di yeqnum qaji di e nunngo ambleq di dego yoqnum. Ariya kumbra qujai e nunngo ambleq di yosai. E ninggi gulbe engwa uratosim deqa e nunngo silali inggi inggi yaingosaioqnum. Di e une yoqnum e? Sai. Ninggi e une yoqnum edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nunngoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. E nunngoq bqai di e ninggi gulbe engwasai. E nunngo silali inggi inggi yaingwajqa are qalosaieqnum. E ninggi segi elenqajqa are qaleqnum. Ninggi qalie, angoro kiñilala nanngi na nanngo ai abu nanngi silali qa aqaryainrosaeqnum. Ai abu nanngi na nanngo angoro nanngi silali qa aqaryainjreqnum. ¹⁵ E ninggi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo inggi inggi ti ijo jejamu ti ninggi torei engwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaqa ninggi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnum?

¹⁶ Ninggi qudei e qa endegsib mareqnum, "Bole, Pol a gago silali inggi inggi boleq di yaigosaiognej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali inggi inggi gisan na yaigoqnej." ¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanngi qarinqjnam nunngoq aiyeb. Aisib ninggi gisangeb e? Osib nunngo silali inggi inggi lanja yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai. ¹⁸ E na Taitus minjnam a nunngoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinqyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ninggi gisanqosiq nunngo silali inggi inggi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnum.

¹⁹ Ninggi ijo anjam kalil endi sisiosib endegsib are qalaib, "Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nengrenyey." Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi ninggi singilatngwajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nengrenyonum.

²⁰ E ninggi qa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra

unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ninggi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra endi unqai kiyo? Ninggi anjam na qoteqnum. Ninggi nunngo Kristen was nanngi qa are ugeingeqnu. Ninggi minjin oqeqnu. Ninggi pupoelejeqnum. Ninggi nunngo Kristen was qudei nanngi misilinjreqnum. Ninggi yomueqnum. Ninggi diqeqnum. Ninggi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra di unqai kiyo? ²¹ E bosiy nunngo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanngi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunngo ñamgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanngi di nami une endeqaji yoqneb. Nanngi kumbra uge jigat yoqneb. Nanngi sambala kumbra yoqneb. Nanngi kumbra uge yqajqa are prugnroqnej. E nunngoq bosiy tamo nanngi di nanngo une qoreiyosai degsi unqai di e nanngi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

Pol a Korin Kristen nanngoq olo bqajqa are qaleqnu

¹³ E nami nunngoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyey unu, "Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngi aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, 'Bole, tamo di a une yqo.'" ² E nami nunngoq bosim ninggi uratngosim bati bei e olo nunngoq bosim ninggi endegsi merngem, "E bunuqna nunngoq olo bosiy tamo une ateqnum qaji nanngi ñolawotnjrqai." Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ninggi ti tamo nami une atoqneb qaji nanngi ti olo merngeqnum. ³ Ninggi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunngoq bosiy tamo nanngi une ateqnum qaji nanngi di ñolawotnjrit ninggi unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ninggi quiy. Kristus a singila saiqoji sosim ninggi tingitngwasai. A na aqa singila kobaquja ninggi osorngwas. ⁴ Bole, Kristus a ñamburbasq di gainesoqnej bati deqa a singila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa singila osiq deqa bini a ñambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego singila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa singila osim Kristus ombla ñambile sqom. Iga nunngoq bosim singila di ninggi osorngwom.

⁵ Ninggi nunngo segi segi so tenemtoqniy. Ninggi degyqab di ninggi Kristus qa nunngo areqalo singilateqnum kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nunngo are miligiq di unu di ninggi poingosai kiyo? A nunngo are miligiq di sqasai di ninggi endegsib qalieqab, ninggi aqa tamo bolesai. ⁶ Ariya ninggi iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. ⁷ Iga ninggi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni na Korin Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnqab." O ijo was, iga wau bole yeqnum ninggi di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Ninggi iga wau tamo bolesai edegwab di unngum. ⁸ Ninggi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa waueqnum. ⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim ninggi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ninggi qa endegsim pailyeqnum,

“O Abu, ni na Korin Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi torei kere na sqab.”¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nunngoq bosiy njirin anjam na nunngo kumbra tingitetngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nengrenyonum. E ninggi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ninggi ugetngwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nanngi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ninggi areboleboleingonem. Ninggi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Ninggi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy.

Ninggi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a ninggi ti sqas. Agi a na ninggi tulan qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Ninggi na nunngo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi yeqnub. Qotei aqa tamo ungasari kalil qure endia unub qaji nanngi na ninggi kaiyeingonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a ninggi qa are boleyeme. Qotei na ninggi qalaqalaingeme. Mondor Bole na ninggi kalil aqaryaingimqa ninggi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

Galesia

1 E Pol. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarinqbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. ² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nangi e ti anjam endi nungoq qarinyonum. Ningi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenjamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. ⁵ Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a ningi qa are boleiyey deqa Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqajqa osiq metnjej. Ariya kiyaaqa ningi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nungo kumbra deqa qusim tulanj prugugetem. ⁷ Ningi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nangi nungo areqalo niñaqyetngwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. ⁸ Deqa ningi quiy. Iga na kiyo lanj angro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwom di Qotei na iga ojsim namyuwoq di breigeme. ⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwas di Qotei na a ojsim namyuwoq waiyeme.

¹⁰ Ningi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nangi e qa arearetjrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Ningi quiy. Mandam tamo nangi e qa arearetjrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole merngonum. Yesus aqa anjam bole e nami ningi merngoqnem qaji di tamo bei na baltosai. ¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di baltosiq osorbej.

¹³ Ningi qalie, e nami Juda nanggo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo ungasari nangi ugeugeinjroqnem. Osim e nangi torei padaltnjrqajqa singila na wauoqnem. ¹⁴ E ijo moma nanggo kumbra

kalil dauryqajqa tulanj singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nangi bunjroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiyosiq metbej. ¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Njiri Yesus e osorbosiq merbej, "Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nangi minjre minjre laqne." Ariya bati di e na tamo qudei nangi Yesus qa anjam bei nenemjrosaiioqnem. ¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nangi unjrqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nangi di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nangi unjrosai. E Arabia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. ¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. ¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem. ²⁰ Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa nangalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisanjosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. ²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nangi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. ²³ Nanggi e qa lanja endegsib quoqneb, "Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu."

²⁴ Nanggi e qa degsib quoqnsib tulanj areboleboleinjrinaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Kristen gate nangi Pol ombla areqalo qujai

2 Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem. ² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lanjaj nangi koba na qairosoqnem. E Kristen gate nangi segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lanjaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulonjo uge. ³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nangi e endegsib merbosai, "Ni na Taitus osim mulun waiy." Degsib merbosai. ⁴ Bole, Kristen tamo qudei nangi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanggi Kristen tamo bolesai. Nanggi gisanj tamo. Iga nami karqgal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa

Kristus Yesus na iga elenje deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisaŋ tamo naŋgi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Naŋgo are koba endegsi soqnej. Naŋgi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kaŋgal tamo bulqom. Naŋgo are koba degsi soqnej deqa naŋgi gago koro miligiq aiyeb. ⁵ Aisib mergeb, "Niŋgi Taitus muluŋ waiyiy." Onaqa iga naŋgo anjam di quetnjrosai. Naŋgi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na naŋgi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nuŋgoq di gaigai sqa-jqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate naŋgi ñam ti unub di laŋa. Qotei a tamo naŋgo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate naŋgi ijo wau qa sainjrnamaŋgi qusib mareb, "Di kere." Naŋgi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁷ Pita aqa wau agiende. A na muluŋ uno qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluŋ unosaŋ qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate naŋgi degsib qalieeb deqa naŋgi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁸ Od, Qotei na Pita siŋgila yej deqa a muluŋ uno qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e siŋgila ebej deqa e sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. ⁹ Tamo ungasari kalil naŋgi mareqnu, "Jems na Pita na Jon na naŋgi qalub Kristen gate unub." Ariya naŋgi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Deksib qalieosib deqa naŋgi na aqa Barnabas wo gago baŋ ojsib mergeb, "Niŋgi gago Kristen was bole." Osib naŋgi aqa aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, "Niŋgi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluŋ uno qaji naŋgo ambleq di wauoqnqom." ¹⁰ Osib naŋgi anjam qujai segi aqa aiyel endegsib mergeb, "Gago ambleq endi Kristen qudei naŋgi ingi ingi tulaŋ saiyoji unub. Deqa niŋgi naŋgi qa are walŋ-gaiq. Niŋgi naŋgi aqaryainjroqniy." Onaqa iga naŋgi odnjrem. Nami iga tamo ingi ingi saiyoji naŋgi aqaryainjraqajqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a njirntem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji naŋgi koba na ingi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluŋ unqajqa tulaŋ siŋgilaoqneb qaji naŋgi qariŋjnraqa Antiok bonabqa Pita a naŋgi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji naŋgi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. ¹³ Juda Kristen qudei naŋgi dego Pita beteryosib gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego naŋgi daurnjrsiq naŋgo gisaŋ kumbra di yej. ¹⁴ Naŋgi Yesus aqa anjam bole degsib uget-onabqa e unsimqa naŋgo ŋamgalaq di Pita endegsi minjem, "Ni Juda tamo. Ariya ni Juda naŋgo kumbra

dauryqa uratosim sawa bei bei qaji naŋgi bulosim naŋgo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji naŋgi minjre-qnum, "Niŋgi Juda naŋgo kumbra dauryiy?"

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiyoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago leŋ tiŋtiŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji naŋgi uneq di laqnu. Iga tamo deqaji sai. ¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji sqa keresai. Tamo naŋgi Kristus Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab gam dena qujai Qotei na naŋgi tamo bole une saiyoji qa minjrqas. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo siŋgilattem deqa Qotei na iga tamo bole une saiyoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji sqa keresai. ¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo siŋgilattem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiyoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji naŋgi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, "Kristus na iga uneq breigej"? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. ¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. ¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyoqbej deqa bini e olo Qotei ombla ŋambile unum. E Kristus ombla ŋamburbasq di gainjobulem. ²⁰ Osim e olo ŋambile bunuj em. ŋambile di ijo segi ŋambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ŋambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Njiri qa ijo areqalo siŋgilatqomsim yeqnum. Agi Qotei aqa Njiri na e tulaŋ qalaqalaibosiq aqa segi ŋambile uratosiq e qa moiyej. ²¹ Qotei a iga qa are boleiyey aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji so qamu Kristus a laŋa moiyej qamu.

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqajqa anjam

3 O Galesia tamo ungasari, niŋgi tulaŋ nanari. Iga nami niŋgi Yesus Kristus osorŋgonam niŋgi a ŋamburbasq di gainsonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nuŋgo areqalo olo niŋaayetŋgej deqa niŋgi Yesus aqa anjam olo urateqnu? ² Ijo nenem qujai agiende. Niŋgi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Niŋgi dal anjam dauryeb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo niŋgi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nuŋgo areqalo siŋgilateb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo? ³ Niŋgi nanari-onub e? Niŋgi nami are bulyosib bati deqa niŋgi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa siŋgila na walweloqneb. Ariya bini kiyaaqa niŋgi olo nuŋgo segi siŋgila na Yesus dauryqa marsib walweleqnu? ⁴ Gulbe niŋgi nami qoboiyoqneb qaji di niŋgi laŋa qoboiyoqneb e? E are qalonum, niŋgi laŋa qoboiyosai. ⁵ Qotei na aqa

Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babtelenqnu. A kiyaaq degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnub a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej." ⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi segi Abraham aqa angoro tintin unub. ⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, "Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole qusib nanngo areqaloq di singilatib gam dena e na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqi." Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, "O Abraham, ino moma nanngoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnrqai." O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu. ⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi Abraham a ti boletnrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnu, "Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom." O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqas, "Ningi tamo uge." Osim nanngi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, 'Ningi tamo uge.' Osim nanngi padaltnjrqas." ¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab." Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai. ¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas."

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa namgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo kalil namtan goge di gainjunub qaji nanngi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreanu."

¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanngi Abraham a ti boletnrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanngo kumbra qa ningi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyo-

saisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa angoro nanngo banq di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiym aqa angoro nanngi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nengrenyey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totyosim nengrenyeyqa keresai. ¹⁶ Dego kere ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di a ubtosiq Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanngi minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. ¹⁷ O ijo was, e ningi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaaq dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga lanja egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. ¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga lanja egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a ingi bole bole di iga lanja egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. ¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaaq olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanngi Qotei ti nanngo ambleq di tigelesosiq yeba waiyonaqa lan angoro nanngi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanngi enjrej. ²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanngo anjam gereiyetnrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. ²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo ungasari kalil nanngo une na nanngi tonto talq di breinjrobuleqnu." O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaionaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. ²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. ²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub. ²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub. ²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, "E Juda qaji" o "E Grik tamo" o "E kangal tamo" o "E kangal tamo sai" o "E tamo" o "E unja." Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaosib unub. ²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di ningi oqab.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

4 Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kangal tamo lanaj bul sqas. ² Deqa tamo qudei nanngi a taqatoqnqab. Taqatesoqni bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanngi a olo taqatqasai. ³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo kangal tamo bul soqnem. ⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Njiri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej. ⁵ A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nanngi olo elenosim nanngo uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Njiri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, "O ni gago Abu." ⁷ Deqa ningi olo kangal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nanngi qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningi gisan qotei nanngo kangal tamo bul soqneb. ⁹ Ariya bini ningi Qotei qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa ningi olo puluosib mondor uge uge nanngo kangal tamo bul sqajqa are qaleqnum? Ningi qalie, mondor uge uge nanngi di singila saiqoji unub deqa nanngi na ningi aqaryaingwa keresai. ¹⁰ Ningi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wasau bunuj ti di unqajqa are qaleqnum. ¹¹ Deqa e ningi qa ulaeqnum. Wau kalil e nunngo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ningi bul soqnem. Bati deqa ningi na e une bei ebo-saiqoneb. Deqa ijo was, e ningi endegsi merngwai. Ningi kamba e bul soqniy. ¹³ Ningi are qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqnem. ¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ningi gulbe koba engoqnem. Ariya ningi deqa e

qoreibosai. Ningi e gereibqa asgingosai. Qotei aqa lan angro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nungoq bqas di ningi a osib gereiyqab dego kere ningi e osib gereibeb. ¹⁵ Bati deqa ningi e qa tulan areboleboleinggoqnej. Deqa e qalieonum, e na ningi merngem qamu ningi nungo namdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaqa bini ningi e qa areboleboleinggo-saieqnu? ¹⁶ E ningi anjam bole merngeqnum dena e ningi jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Ningi quiy. Gisan anjam maro tamo nanngi na ningi walawalaingeqnum. Nanngi ningi aqaryaingwajqa deqa are qalosaieqnum. Nanngi na ningi titngibqa ningi e qoreibosib olo nanngi daurnjrqaqqa deqa are qaleqnum. ¹⁸ Iga gago Kristen was nanngi kumbra bole bole enjrqaqqa singilaoqnqom di bolequja. Deqa ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi gaigai yoqniy. ¹⁹ O ijo angro, ningi quiy. Unja angtrotqa osiq jaqatinyeqnu dego kere e ningi qa are jaqatinbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nungo are miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. ²⁰ Bini e ningi koba na sosai. E ningi koba na so qamu e ningi lawo anjam merngo qamu. O ijo was kalil, e ningi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ningi aqaryaingwai di e yala poi-bosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnum deqa e ningi nenemngwai. Kiyaaqa ningi dal anjam geregere poingosaieqnu? ²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na nambabtej. Hagar a kangal unja. Angro bei Sara na nambabtej. Sara a kangal unja sai. A Abraham aqa njan tintin. ²³ Abraham a mandam tamo nanngo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nerenosib angro qujai Ismael nambabteb. Ariya Sara aqa angro a gam bei na nambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak nambabtej. ²⁴ Sara Hagar wo nanngo anjam di yawo anjam bul. Nanngi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanngi kangal tamo unub. ²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanngi a ombla kangal tamo unub. ²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lan goge di unu. A kangal unja sai. A gago ai. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O unja, ino miligi ugeej deqa ni angtrotqa keresai. Di unqum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unqum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikiqone. Di kiyaaqa? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na unja kalil gumbulun ti unub qaji nanngi bunjrsimqa angro tulan gargekoba oqam." ²⁸ O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabtej. Dego kere Qotei

a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintin branteb unub. ²⁹ Abraham a mandam tamo nanjo kumbra dauryosiq Hagar wo njerensib angro qujai Ismael nambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyognej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqe qnub. ³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O Abraham, ni na kanjal unja di aqa angro Ismael wo nanji winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unja aqa angro sai. A ino njanj tintin aqa angro. Deqa ino ingi ingi kalil a na oqas. Ismael a na ino ingi ingi oqasai." ³¹ O ijo was, iga kanjal unja aqa angro sai. Iga Abraham aqa njanj tintin aqa angro unum.

Iga kanjal tamo bul sqasai

5 Kristus na iga elenej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqniq saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai. ³ Ningi qudei mulun aiqa mareqnuq deqa e na endegsi merngwai. Ningi mulun aiqab di Qotei na merngwas, "Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai." ⁴ Ningi qudei mareqnuq, "Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas." Ningi degsib mareqnuq di ningi Kristus urateqnuq. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnuq. ⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariqoqnsim unum. ⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, "Iga mulun aiqom di lanja. Iga mulun aiqasai di dego lanja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti." A degsi poiyqas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam gegerere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetngkej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnuq? ⁸ Nunjo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metngkej qaji a na areqalo di ningi engosai. ⁹ Nunjo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuq bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nunjo areqalo uge di tulan kobaqujaeqnu. Deqa ningi areqalo di uratiy. ¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryaingimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanji nunjo areqalo niñaqyetngwajqa waueqnuq di e qaliesai. Tamo nanji di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya "Ningi mulun aiyiy" e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu kiyaaq jeu tamo nanji na e ugeugeibe qnub? O ijo was, e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu Yesus a namburbasq di moiyej an-

jam dena jeu tamo nanjo areqalo ugetetnjrosai qamu. ¹² Jeu tamo nanji dena nunjo areqalo niñaqyetngqnuq. Nanji mulun aiqajqa tulan singilaeqnuq deqa ungun, nanji nanjo segi welum gei dego potosib tor-ei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatngwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metngkej. Ariya ningi endegsib are qalaib, "Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa ungun, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnoqom." Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nunjo Kristen was nanji aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy. ¹⁴ Anjam bei dego unu, "Ni ino segi jejamu gereiyeqnuq dego kere ni ino was nanji degsim gegerereinjroqne." O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁵ Deqa ningi segi segi njirinoqnsib qotoqnaib. Qotoqnaqab di ningi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ningi nunjo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai.

¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ningi yqajqa arearetngqnuq qaji di ningi yosaieqnuq. ¹⁸ Ariya ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ningi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunggoqa, ²⁰ gisanj qotei qa louoqa, gumaninoqa, was bei jeutoqa, njirinoqa, was bei aqa ingi ingi qa maulngoqa, minjinj oqoqa, are ugeoqa, nunjo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanji pupoiyeltjroqa, ²¹ tamo ñoro ti nanji qa are ugeinggoqa, ya uysib nanarioqa, alanjkoaqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo ungasari kumbra deqaji yeqnuq qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. E nami ningi degsi merngem agi olo merngonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole ende-qaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjinj oqosaiyoqa, gago was nanji aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tintin dauryoqa, ²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnoqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. ²⁴ Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanji na nanjo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnoqom. ²⁶ Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanjo are ugetetnjroqnsim qotoqnaqasai. Iga gago was nanjo ñoro qa maulgoqnaqasai dego.

Ni ingi bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam

6 O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ningi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ningi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ningi dego uneq breingim ulonjaib deqa ningi geregere nam atoqniy. ² Osib ningi na nungo Kristen was nangi aqaryainjroqnsib nango gulbe qoboiet-njroqniy. Degsib qoboieyqab di ningi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. ³ Nungo ambleq di tamo bei a marqas, "E nam koba ti unum." Ariya a nam ti sosai. A nam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjyqo. ⁴ Deqa ningi nungo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nungo wau di bole kiyosai kiyosai di ningi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti tur-tosim peleiyaim. ⁵ Tamo kalil nangi nango segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ningi merngeqnu deqa ningi na kamba nangi ingi ingi qa aqaryainjroqniy.

⁷ Ningi nungo segi jejamu gisanjyosib endegsib are qalaib, "Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai." O ijo was, ningi Qotei maquiyqa keresai. Ni ingi bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam. ⁸ Tamo bei a ingi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a ingi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas. ⁹ Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. ¹⁰ Deqa bati soqniq iga na tamo ungasari kalil nangi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi kumbra bole enjraqajqa tulanj singilaqom.

Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyqonej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nengrenyonum. E nengrenj kokba ijo segi banj na ateljonum di uniy. ¹² Ningi quiy. Tamo nangi ningi muluj breingwa singilaeqnu qaji nangi nungo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreanu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nangi nango areqalo singilatqa ulaeqnu. Osib mareqnu, "Jeu tamo nangi na iga ugeugeigo uge." Utru deqa nangi na ningi muluj breingwa singilaeqnu. ¹³ Nangi segi nami muluj aiyeb. Ariya nangi Qotei aqa dal anjam dauryosaeqnu. Nangi na ningi muluj breingosib nungo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreanu. ¹⁴ Ariya e ijo segi nam soqtqa keresai. E tamo bei aqa nam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla morenebe. E segi dego namburbasq di moiyej anjam deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. ¹⁵ Iga muluj aiqom di lanja. Iga muluj aiqasai di dego lanja. Qotei na gago are bulyetgonaga iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. ¹⁶ Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnu qaji nangi qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreanu. Tamo ungasari nangi di Israel nango moma bole. Nangi Qotei aqa tamo ungasari tinjir.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nangi na e luboqnebe. E luboqnebe qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Ningi di unsib endegsi poingwas, "Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole."

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nungo qunuj taqatoqneme. Bole.

Efesus

Yesus na Pol qarinyej

1 E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji ingi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji ingi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa ingi di iga egej. ⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaqqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoqi sqajqa deqa. ⁵ Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiqqa Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. ⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulan boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. ⁸ A iga qa are tulan boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. ⁹ Nami Qotei a are qalej, "Kristus a wau di yqas." Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. ¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nangi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a ingi ingi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nango gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa ingi ingi kalil babelenjeqnu. Tulan nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. ¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

¹³ Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenjej. Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosisib a beteryosonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa

ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. ¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nangi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga ingi bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nangi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qalaqalainjreqnub. ¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjyoqnsim ningi qa pailyeqnum. ¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Efesus Kristen nangi areqalo bole enjrimqa nangi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab." ¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nungo areqalo suwantetngimqa ingi tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu. ¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum. ²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiiq aqa banq woq di awotej. ²¹ Deqa Kristus na mondor singila nangi ti gate kokba ti mandor nangi ti tamo kokba ti kalil nangi tulan bunjrsiqqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nangi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nangi ti tulan bunjrsiqqa goge kobaq di unu. ²² Qotei na ingi ingi kalil osiqqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nango gate koba sosiqqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi taqatnjreqnu. ²³ Tamo ungasari nangi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nangi ti ingi ingi kalil ti ekritisiiq tulan keretnjrejunu.

Iga morenesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

2 Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi morenesobuleb. ² Bati deqa ningi mandam qa

kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge laŋ goge di unub qaji naŋgo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo uŋgasari Qotei aqa anjam gotraŋyeqnu qaji naŋgo are miligiq di singila na waueqnu.

³ Nami iga kalil dego naŋgi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti naŋgi qa ti minjiŋ ani oqetej.

⁴ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreŋe-sobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulaŋ dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ŋambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga eleŋej. ⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga laŋ qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. ⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaŋ boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo uŋgasari kalil bunuqna brantogqab qaji naŋgi osornjroqnas. ⁸ Ningi Yesus qa nuŋgo areqalo singilatonabqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi eleŋej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi eleŋosai. Qotei a ningi laŋa eleŋej awai saiqoji. ⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi eleŋosai. Deqa ningi nuŋgo segi ŋam soqtqa keresai. ¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo uŋgasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryoqna gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnaqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda naŋgi muluŋ aiyeqnu. Di naŋgo kumbra. Deqa naŋgi na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqnu, "Ningi muluŋ aiyosai qaji tamo." Naŋgi naŋgo segi bar na tamo naŋgi muluŋ breinjreqnu. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. ¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel naŋgi ti sosai dego. Qotei a marej, "E na Israel naŋgi ingi bole bole enjrqi." Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaioqnej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariŋosaioqneb. Ningi mandamq endi laŋa Qotei qaliesai soqneb. ¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa leŋ aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. ¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jeŋ a naŋgo ambleq di sosiqa naŋgi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jeŋ di waqtosiqa jeu kobotosiqa Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. ¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrej deqa naŋgi tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. ¹⁶ A na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrim naŋgi koba na tamo qu-

jaiosib sqajqa deqa marsiq ŋamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. ¹⁷ A bosiq a anjam bole endegsi palontoqnej, "Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub." A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo uŋgasari jojom di unub qaji naŋgi ti palontosiq merngoqnej. ¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantogqom.

Kristen naŋgi Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tiŋtiŋ unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti koba na was bole unub. ²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo naŋgi ti aqa medabu o qaji tamo naŋgi ti tal ai bul tigelej unub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. ²¹ Tal di aqa tanu kalil naŋgi Kristus beteryej unub deqa naŋgi kalil koba na singila na tigelej unub. Qotei na tal di gereiyosiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelej unu. ²² Ningi dego Kristus beteryej unub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo naŋgi aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

Pol na sawa bei bei qaji naŋgi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

3 O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulaŋ boledamu engej. E kumbra deqa saqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryaingwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum. ² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. ³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nen-grenyonum. ⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qaliesib mariy, "Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu." ⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo uŋgasari nami soqneb qaji naŋgi minjrosai qnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo naŋgi ti aqa medabu o qaji tamo naŋgi ti minjreqnu. ⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi ti Juda naŋgi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Naŋgi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa naŋgi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na naŋgi enjrqa marej qaji di oqab. ⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiqa e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. ⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi na e tulaŋ bunbejunub. Di unum. Qotei a e qa are boleiyej deqa

e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. ⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. ¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanngi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib gegerere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrsim sawa qujai di atqas. ¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. ¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulao-saieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulata-muq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai. ¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa arebole-boleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. ¹⁵ A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nango Abu. Deqa a na nango ñam segi segi breiyetnjqnu. ¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanngi gereiyetnjqrem. Deqa ni nango are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanngi tulan singilaqab. ¹⁷ Amqa nanngi Kristus qa nango areqalo singilateso-qnib kumbra dena Kristus a nango are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nango are miligiq di tulan singilat-ib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere." O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. ¹⁸ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa gegerere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa gegerere qalieosib soqniy. Soqnib ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nungoq di maqesqas. ²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. ²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

Iga Kristus aqa jejamu qujai

⁴ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e ton-to talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nungo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walwelo-qniy. ² Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanngi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanngi qalaqalainjroqnsib gulbe nanngi na ningi engeqnu qaji di qoboiyetnjqniy. ³ Osib ningi nungo Kristen was kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. ⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarijqa osiq metnjej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu. ⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. ⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. A nango are miligiq di waueqnu. A nango ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. ⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenj-grenyeb unu,

"Qotei a tonto tamo gargekoba nanngi elenjosiq jo-qsiq lan goge oqej.

Qosiq dia nanngi singila enjrej."

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej.

¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaq? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. ¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanngi singila enjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnub. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanngi are buyetnjqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nanngi taqatnjreqnu. ¹² Kristus na tamo nanngi di singila enjreqnu. Di kiyaaq? Nanngi na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatngimqa iga Kristus aqa wau gegerere ojqajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. ¹³ Wau di gilsim gilsim mondor iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Njiri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleoqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. ¹⁴ Gisanj tamo nanngi maqu kumbra yoqnsib anjam koba lanja lanja maroqnsib laqnub. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nango areqalo niñaqyetnjqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai. ¹⁵ Iga gisanj anjam di qusim dauryqasai. Iga

qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. ¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa namdamu bul. A na aqa ban ti singa ti namdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau gegerere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singilaoqnqom.

Ninggi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa nam na ningi singila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanngo areqalo tulan niñaqejunu deqa ningi na nanngo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. ¹⁸ Nanngo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanngi tulan nanarioqnsib laqnu. Nanngo are miligi geteñejunu. Deqa Qotei aqa nambile nanngo di sosai. ¹⁹ Nanngi kumbra uge uge yoqnsib ariya nanngi deqa jemainjrosaiqnu. Nanngi torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanngi kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnjqreanu.

²⁰ E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nanngo kumbra uge di dauryosaiqnu. Nami anjam plalto tamo nanngi na Kristus aqa anjam merngeqneb ningi quoqneb. Anjam di gisan sai. Di Yesus aqa anjam bole. ²² Ningi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena ningi gisanqnaqa ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnqonej. Nunngo kumbra dena ningi padalqa gamq di breingqonej. Deqa bini ningi so namij di torei uratiy. ²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy. ²⁴ Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nunngo so bunuj di gereiyetñej. Ningi qalie, tamo nanngi so bunujq di unub qaji nanngo kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ningi gisan kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nanngi minjroqniy. Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqniy. ²⁶ Ningi minjin oqimqa ariya ningi urur minjin kobotiy. Ningi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge. ²⁷ Ningi urur minjin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breingwas. ²⁸ Ariya bajin tamo nanngi olo bajinaib. Nanngi nanngo segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa trueqnu qaji nanngi aqaryainjroqnebe. ²⁹ Ningi nunngo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanngi singilatnjroqniy. Yimqa nanngi nunngo anjam quoqniq dena Qotei a nanngi qa are boleyosim kumbra bole enjroqnas. ³⁰ Qotei na aqa toqor ningi engej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Dinjo batiamqa a nunngo uneq na ningi torei awaingwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib. ³¹ Ningi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy. ³² Osib ningi na

nunngo Kristen was nanngi kumbra bole bole enjroqnsib nanngi qalaqalainjroqnsib nanngo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa nam na nunngo une kalil kobotetñej deqa ningi na kamba olo nunngo Kristen was nanngo une dego kobotetnjroqniy.

Ninggi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanqoq di laqniy

⁵ Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. ² Kristus na iga tulan qalaqalainqoq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nanngi atraiyo ingi ingi saban quleq ti boleqja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nanngo ingi ingi qa ma-maulngaiq. Nunngo ambleq di kumbra uge deqaji saiq. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryosai. ⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjyoqniy. ⁵ Ningi endegsib qalieoy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryosai di Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa tintin oqnsib anjam lan lan merngoqniq na ningi nanngo anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqnu qaji nanngi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nanngi qa tulan minjin oqeteqnu. ⁷ Deqa ningi tamo ungasari deqaji nanngi ti beteroqnaib. ⁸ Ningi nami ambruq di soqneq. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenqsiq aqa suwanqoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanqoq di laqniy. ⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanqoq di unub qaji nanngi kumbra bole bole yeqnu. Nanngi kumbra tintin dauryeqnu. Nanngi anjam bole mareqnu. ¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi gegerere qalieqa osib dauryoqniy. ¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi ti beteroqnaib. Nanngi kumbra deqaji yeqnu deqa nanngi kumbra bole bei baltosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nanngi di endegsib minjroqniy, "Nunngo kumbra di uge." ¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanngi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaaq? Nanngo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanngo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. ¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu. ¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanjobulqas. Agi anjam bei endegsi unu, "O tamo ñeiejunum qaji ni olo subq na tigel. Yim Kristus na ni suwan emqas."

¹⁵ Deqa ijo was, ningi nungo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy. ¹⁶ Bini bati uge. Deqa ningi bati laña ñañguiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy. ¹⁷ Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqniy a na ningi taqatngesqas. ¹⁹ Ningi nungo Kristen was nanngi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nungo medabu na ti nungo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. ²⁰ Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, unngum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo unja wo nanngi anjam minjrej

²¹ Kristus a nungo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo unngasari kalil nanngi sorgomq di soqniy.

²² O unngasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanngi sorgomq di dego soqniy. ²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nunngi gumbulun nanngi nunngi gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenjej. ²⁴ O unngasari, Qotei aqa tamo unngasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nunngi gumbulun nanngi sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, ningi na nunngi njanngi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo unngasari nanngi tulan qalaqalainjrsiq aqa segi ñambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere. ²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansnjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unub. ²⁷ Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. ²⁸ Deqa tamo, ningi nunngi njanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nunngi segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanngi nanngi njanngi qalaqalainjrqab di nanngi nanngi segi jejamu dego qalaqalaiyqab. ²⁹ Iga qalie, tamo nanngi nanngi segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanngi nanngi jejamu geregereyoqnsib ingi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo unngasari nanngi geregereinjreqnu dego kere. ³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum. ³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi njanngi wo beterosib jejamu qujaitosib sqab." ³² Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo unngasari nanngi ti sigitnjrsim agi ningi merngonum. ³³ O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nunngi njanngi nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nunngi segi jejamu

qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya unngasari, ningi kamba dego nunngi gumbulun nanngi sorgomq di sosibqa nanngi kumbra bole enjroqniy.

Pol a anngro nanngi ti nanngi ai abu nanngi ti anjam minjrej

6 O anngro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nunngi ai abu nanngi anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja. ² Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, "Ni ino ai abu nanngi sorgomq di sosim nanngi anjam dauryoqne." Osiqa olo anjam endegsi totoryej, "Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam." Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiq anjam degsi totoryosaioqnej.

⁴ O abu, ningi na nunngi anngro nanngi areqalo ugetetnjraib. Nanngi minjrej oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nanngi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanngal tamo nanngi wau qa gate nanngi ti anjam minjrej

⁵ O kanngal tamo ningi quiy. Ningi nunngi wau qa gate nanngi sorgomq di sosibqa nanngi qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nunngi wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanngi ñamgalaq di laña wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanngal tamo dego unub. Deqa ningi nunngi are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunngi wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. ⁷ Ningi mandam tamo nanngi segi wauetnjrosaiyeqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nunngi wau qa gate nanngi wauetnjroqniy. ⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kanngal tamo unub kiyo ningi kanngal tamo sai kiyo di unngum. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nunngi kanngal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi nanngi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanngi goge di unu. A nunngi Tamo Koba unu. A kanngal tamo nanngi Tamo Koba dego unu. Aqa ñamgalaq di tamo unngasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjreqnu. Ningi deqa are qaloqnsib nunngi kanngal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa ingi ingi jigelenjoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa ingi ingi Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenjosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. ¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo unngasari nanngi ti qotosaiyeqnum. Iga lanngi goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanngi ti aqa gate kokba nanngi ti qoteqnum. Nanngi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub.

¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelosqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nungo are targa kabutiy. ¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy. ¹⁶ Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nungo areqalo singilatosib soqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti namyuwo ti ningi qa waiyoqniyqa nungo dumu dena ningi na qaja ti namyuwo ti di gotranjoqniqab. ¹⁷ Qotei na ningi elenjej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam. ¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi gegerere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qa pailyoqniy. ¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino

anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nangi minjroqniqas." ²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqniyqa a na e singilatboqniy e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nangi minjroqniqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq bgo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. ²² E na a qarinyonum nungoq bgo. Iga kiyersim unum di a na ningi mernjgwas. Osim nungo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel na nungo are latetngebe. Osib ningi aqaryaingibqa ningi nangi aiyel qa nungo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. ²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaiqniy qaji nangi qa Qotei a are boleyeme. Bole.

Filipai

1 E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi neŋgrenyonum. Neŋgrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanngi ti nungo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binjyeyqnum. ⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. ⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. ⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatqonsiy mare mare laqnqai kiyo di ungunum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. ⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, "O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosis dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab." ¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil gegerere tenentosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. ¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqnas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. ¹³ Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie. ¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was

gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatqonsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnum.

¹⁵ Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi nanngo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. ¹⁸ Deqa ungunum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, "E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanngi aqaryainjroqnqai"

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaq? E qalieonum, Qotei a nungo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. ²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqniqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di ungunum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai. ²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo ingi tulan boledamu oqai. ²² E mandamq endi sosiyqa e tamo ungasari gargekoba nanngi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. ²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. ²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryaingoqnqai di dego bolequja. ²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqniqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nungo areqalo gegerere singilatqonsib areboleboleingim sqab. ²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Ninggi Kristus aqa ñam qa jaqatiñ oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ninggi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Ninggi degyqab di e anjam endegsi quqwai, "Bole, Filipai Kristen nanngi are qujaitoqnsib waukobaeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam bole nanngo areqaloq di singilatqajqa deqa." O ijo was, e olo nunngoq bosiy nunngwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unngum. ²⁸ E qalieqai, ninggi nunngo jeu tamo nanngi qa ulaosaieqnu. Nunngo kumbra dena jeu tamo nanngo are qametnjreqnaqa nanngi endegsi poinjreqnu, "Bole, iga padalqom." Ariya ijo was, ninggi padalqasai. Qotei na ninggi elenjam ninggi so bole gaigai sqab. ²⁹ Ninggi quiy. Qotei na ninggi giltñgej. Di kiyaaqa? Ninggi Kristus qa nunngo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ninggi aqa ñam qa jaqatiñ oqajqa deqa ti ninggi giltñgej. ³⁰ Nami e jeu tamo nanngi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ninggi e nubobqneb. Agi bini e jeu tamo nanngi ti qoteqnam ninggi deqa queqnu. Ninggi dego e beterbosib jeu tamo nanngi ti qoteqnum. Dena ninggi jaqatiñ eqnub.

Ninggi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

2 O ijo was, Kristus a gaigai nunngo are singilatetñgoqnsiqa ninggi qalaqalaiñgoqnsiqa nunngo are latetñgeqnu. Qotei aqa Mondor a nunngoq di beterejunu. Ninggi nunngo Kristen was nanngi qa are boleñgeqnaqa nanngi qa duleqnu. ² E deqa ninggi qa areboleboleibeqnu. Ariya ninggi olo kumbra qudei dego yoqniqna dena e tulan areboleboleiboqnaqas. Kumbra agiende. Ninggi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ninggi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy. ³ Ninggi nunngo segi jejamu qa are qalaib. Ninggi nunngo segi ñam soqtoqnaib. Ninggi nunngo segi ñam aguq atoqnsib olo nunngo Kristen was nanngo ñam soqtetnjroqniy. ⁴ Ninggi nunngo segi inggi inggi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ninggi nunngo Kristen was nanngi qa are qaloqnsib nanngo inggi inggi dego gereiyetnjroqniy.

Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa Qotei na a olo ñam kobaquja yej

⁵ Ninggi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. ⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej. ⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kangal tamo lanaj bul soqnej. ⁸ Deqa tamo kalil nanngi a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. ⁹ Onaqa Qotei na a lanj qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunñjrejunu. ¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondonj lanj angro kalil nanngi ti tamo kalil nanngi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, inggi inggi kalil lanj ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanngi Yesus aqa areq di singa pulutqab. ¹¹ Osib nanngo medabu qujaitoqnsib maro-

qnqab, "Yesus Kristus a segi Tamo Koba." Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulanj goge oqoqnaqas.

Ninggi suwanj qa kumbra tamo ungasari nanngi osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ninggi gaigai ijo anjam dauryeqnu. Ariya ninggi olo singila na dauryoqniy. E ninggi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ninggi ijo anjam dauryqa urataib. Ninggi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ninggi padalo sawaq na elenej deqa ninggi ulaoqnsib lanj qureq oqwajqa singilaoqniy. ¹³ E qalieonum, Qotei a nunngo are miligiq di wauqnu deqa ninggi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnu. Ninggi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnu.

¹⁴ Ariya ninggi ñirinjoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ninggi yeqnu qaji di ninggi lawo na yoqniy. ¹⁵ Ninggi degyqab di ninggi Qotei aqa angro tiñtiñ une saiqoji sqab. Sosib ninggi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanngo ambleq di laqnsib suwanj qa kumbra nanngi osornjroqnaqab. Tamo ungasari nanngi di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa mondonj Kristus a olo bosim nanngo une deqa nanngi peginjraqas. Yim bati deqa e nunngo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunngo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaioqnem.

¹⁷ O ijo was, nunngo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo inggi bul. Jeu tamo nanngi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunngo areqalo de ti ijo leñ wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unngum. Bini e ninggi ti koba na areboleboleigwas. ¹⁸ Ninggi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanngoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunngoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunngo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. ²⁰ Timoti a gaigai ninggi qa are qaloqnsiq deqa a na ninggi aqaryaingwajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ninggi qa are qaleqnum. ²¹ Tamo kalil nanngi nanngo segi jejamu qa are koba qaleqnu. Nanngi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu. ²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ninggi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanngi na nanngo abu nanngi wauetnjreqnu dego kere Timoti na e wauetbeqnu. ²³ Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nanngi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunngoq boqujatosim saingwas. ²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunngoq bosiy nunngwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qariny-it a nungoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanngi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaiboqnej. ²⁶ Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusi-bqa a qa are gulbeingej. ²⁷ A makobaiyonaq moiqa jomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. ²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nungoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. ²⁹ Deqa Epafroditus a nungoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanngo ñam gaigai soqtetnjroqniy. ³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaiboqnej.

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

3 Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nen-grenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

² Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nanngi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nanngi mulun aqajqa tulan singilaeqnu. Nanngo mulun di bolesai. Di gisan mulun. ³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai. ⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanngi mareqnu, "Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere." O ijo was, e tamo nanngi di tulan bunjnrejnum. ⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanngi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanngo kumbra na dal anjam dauryoqnem. ⁶ E Qotei aqa wau ojqajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanngi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekitem deqa tamo kalil nanngi na e nubooqnsib ijo une bei babtosaioqneb. ⁷ Deqa e are qaloqnem, "Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanngo kumbra tulan bunyeqnu." E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. ⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekitem.

Di kiyaaqa? E Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa are koba unu. ⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, "Ningi ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub." ¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. ¹¹ E qalieonum, mondon e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqajqa singila na waueqnum. ¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mergwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekritisoy awai bole Qotei na mondon ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. ¹⁴ Tamo nanngi gurguroqnsib bubunqnu di nanngi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lan qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nanngo areqalo di olo gereiyetngwas. ¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nanngi unjroqnsib nanngo kumbra dego dauryoqniy. ¹⁸ Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanngi na jeuteqnu. E nanngi qa bati gargekoba ningi saingoqnem. Deqa bini e akam ti olo ningi saingeqnum. ¹⁹ Tamo nanngi di nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nanngo kumbra di nanngi na gisan qotei bul ateqnub. Nanngi bati gaigai mandam qa ingi ingi oqajqa are tulan prugnjqnu. Osib jemai kumbra yqajqa areboleboleinjroqnu. Deqa mondon nanngi ñamyuwoq di torei padalqab. ²⁰ Ariya iga lan qure qaji tamo ungasari unum deqa mondon Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tarijoqnsim unum.

²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil elenjosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila

dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin ti unu.

Ninggi Tamo Koba Yesus qa areboleboleingqoneme

4 Deqa ijo was bole, ninggi Tamo Koba a beteryosib singgila na tigelesoqniy. Agi e nami ninggi degsi merngem. E ninggi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ninggi qa are koba qaleqnum. Osim ninggi qa tulan areboleboleibeqnu. Ninggi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ninggi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ninggi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy. ³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, "O was, ni na unja aiyel nanngi di aqaryainjime. Nanngi aiyel unja bole. Nanngi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nanngi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nanngo ñam Qotei a ñambile qa buk miligiq di nengrenyej unub."

⁴ O ijo was, ninggi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleingqoneme. E olo merngwai. Ninggi tulan areboleboleingqoneme.

⁵ Ninggi lawo kumbra dauryoqniyqa tamo kalil nanngi nungo kumbra di unoqniqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. ⁶ Deqa ninggi inggi bei qa areqalo kobaiyaib. Ninggi gaigai nungo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjoqnsib endegsib minjoqniy, "O Abu, ni na iga aqaryaigoqne." ⁷ Ninggi degyoqniyqa Qotei na ninggi are latetngwas. Osim a na nungo are miligi ti nungo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ninggi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ninggi kumbra bole ti kumbra tintin ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nanngi yeqnab iga unoqnsim binjiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. ⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ninggi merngeqnam quoqneb qaji di ninggi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nungo ambleq di yeqnam ninggi unoqneb qaji di dego ninggi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ninggi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanngi na Pol aqaryaiyeb deqa a nanngi qa tulan areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ninggi bini e olo aqaryaiyeb deqa are qaleqneb deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeqnu. Bole, nami ninggi e qa are qaloqneb ariya bati di ninggi e aqaryaiyeb deqa gam saiqoji. ¹¹ E inggi inggi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ninggi na e aqaryaiyeb deqa e deqa are qalsim anjam endi merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai. ¹² E inggi saiqoji sqai kiyo e inggi koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e inggi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e inggi koba ti sqai kiyo e inggi qa truquoqniy kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai. ¹³ Kristus a segi na e singilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ninggi e beterbosib silali qa aqaryaiyeb deqa di ninggi keretoqneb. ¹⁵ O Filipai tamo ungasari, ninggi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ninggi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiyeb deqa. Kristen qudei nanngi e silali qa aqaryaiyeb deqa. ¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ninggi e silali qa aqaryaiyeb deqa. ¹⁷ Ninggi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ninggi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ninggi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum. ¹⁸ E silali inggi inggi kere unu. E inggi bei qa truquosai. Di kiyayqa? Ninggi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ninggi silali qa e aqaryaiyeb deqa ninggi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inggi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inggi deqa tulan areboleboleiyeqnu. ¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inggi tulan bole bole iga egoqniy. Deqa ninggi inggi bei qa truquoqniyqa a na engoqniyqa ninggi tulan kere na sqab. ²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqniqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanngi kaiyeinjrej

²¹ Ninggi Kristus Yesus aqa tamo ungasari unub. E na ninggi kalil kaiyeingonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanngi na dego ninggi kaiyeingonub. ²² Qotei aqa tamo ungasari kalil nanngi na ninggi kaiyeingonub. Kristen tamo ungasari Mandor Sisar aqa talq di wauqneb qaji nanngi dego ninggi kaiyeingonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ninggi qa are boleiyosim nungo qunun geregere taqateme. Bole.

Kolosi

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinqej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. ² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi gago Kristen was bole. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnu. Gago Abu Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai ningi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binjyeqnum. ⁴ Aqo aiyel ningi qa anjam bei endegsi quem. Ningi Kristus Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreknub. ⁵ Nami Yesus aqa anjam bole nungoq bonaqa ningi queb. Qusibqa bini ingi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi oqajqa tariheqnu. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargakoba nanngi quoqnsib nanngo areqaloq di singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnu. Ningi dego kumbra bole bole yeqnu. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di ningi qusib poingonaqa bati deqa ningi kumbra bole yqajqa utru ateb. ⁷ Anjam di Epafra a ningi merngonaq qusib poingej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulan qalaqalaiyeqnum. A singila na ningi aqaryaingoqnsiq Kristus aqa wau ojeqnu. ⁸ A ningi qa endegsi iga saigej, "Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanngi singilatnjreknana nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnu."

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, ningi kumbra bole di yeqnu. Bati deqa iga ningi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanngi powo koba enjroqnmqa nanngi ino anjam kalil bole qalieoqnaq. ¹⁰ Osib nanngi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnaq. O Qotei, ni na nanngi aqaryainjroqnmqa nanngi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqnaq nanngi qalie di tulan kobaoqnaq. ¹¹ Ni ino segi singila kobaquja na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi gulbe kalil qoboioqnaq. Osib lawo na sosib tulan areboleboleinjroqnaq." ¹² O ijo was, iga degsim ningi qa Abu pailyeqnum. Deqa ningi a binjyoqnsib soqniy. A na

ningi keretngej deqa ingi bole bole a nami lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi mondor oqsib oqab. Agi ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanjoq di unub qaji nanngi ti ingi di oqab. ¹³ Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa singila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Niri qujai tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. ¹⁴ A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago namdamu na iga Qotei unqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. ¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na ingi ingi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Ingi ingi kalil gago namdamu na uneqnum qaji ti gago namdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nanngi ti mandor kokba ti mondor nanngi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. ¹⁷ Tulan nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. ¹⁸ Yesus a Kristen tamo ungasari nanngi gate. Nanngi aqa jejamu bul. A nanngo nambile qa utru. A tamo kalil nanngi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai ingi ingi kalil nanngi gate. ¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqnm Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. ²⁰ Osim a Yesus aqa wau na ingi ingi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanngi tingitnjrimqa nanngi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenej.

²¹ Nami ningi Yesus qa isaq di soqneb. Ningi nungo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. ²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ningi olo elenej. A degyej. Di kiyayaqa? A na ningi metngim ningi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. ²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ningi titngwa laqnmqa Yesus aqa anjam bole ningi queb qaji di nungo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ningi ingi bole bole Qotei a nami ningi engwa marej qaji di oqajqa tarijoqniy. Osib singila na tigelesoqniy.

E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo ungasari nanngi aqa segi jejamu bul. A na nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanngi qa ti nanngi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulan areboleboleibeqnu. ²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo ungasari nanngi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di nanngi aqaryaingwajqa deqa. ²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo ungasari kalil nanngi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosu bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo ungasari nanngi quoqnsib poinjreqnu. ²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiq iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poiqeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nanngo ambleq di unu. Mondon a na nanngi elerjosim lan qureq joqsi oqimqa dia nanngi ingi tulan bole bole oqab. Nanngi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub. ²⁸ Iga na tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam minjre-qnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjre-qnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaq? Nanngi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqneb iga na nanngi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. ²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

Nanngi gisan anjam dauryaib

2 O ijo was, nanngi endegsib qalieoiy. E nanngi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanngi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqnum qaji nanngi qa ti wau koba yeqnum. ² E nanngi kalil are singilatetngitqa nanngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Nanngi powo bole osib Kristus qa nanngo areqalo torei singilaboletosib dena nanngi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. ³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E nanngi anjam degsi merngonum. Di kiyaaq? Tamo bei na bosim nanngi gisanjosim walawala anjam bei merngimqa nanngi qusib dauryaib deqa. ⁵ E bini nanngi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya nanngi ijo are miligiq di unub deqa e nanngi ti sobulejunum. E qalieonum, nanngi wau bole yoqnsib nanngo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e nanngi qa tulan areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom

⁶ Nanngi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nanngo areq di ateb deqa nanngi aqa kumbra na walweloqniy. ⁷ Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere nanngi Yesus osib nanngo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di nanngi bati gaigai nanngo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib nanngi gaigai Qotei binjyoqniy.

⁸ O was nanngi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib nanngi nanngo anjam dauryaqajqa walawalaingwab. Nanngi nanngo segi powo na ti gisan anjam na ti nanngi walawalaingwab. Deqa nanngi nanngo anjam di dauryaib. Tamo nanngi di nanngo moma nanngo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo anjam dego dauryeqnub. Nanngi Kristus aqa anjam dauryosaieqnum.

⁹ Nanngi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. ¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanngo gate koba agi Kristus. Nanngi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na nanngi nambile engej. Nambile di nanngoq di tulan keretosiq maqejunu. ¹¹ Nanngi Kristus taqyejunub deqa nanngi mulun bole aiyejunub. Di jejamu qaji mulun sai. Nanngi Kristus aqa kumbra na nanngo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulun bole aqa utru. ¹² Nanngi yanso eb bati deqa nanngi Kristus beteryosib a ti moiyoqneb. Onaqa Qotei na nanngi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltetj bati deqa a na nanngi Kristus ombla subq na tigeltetngobulej. Di kiyaaq? Nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilateb deqa. ¹³ Nam nanngi une yoqnsib laqnsib nanngo areqalo namij dauryoqneb. Dena nanngi morenesobuleb. Onaqa Qotei na nanngi olo Kristus koba na nambile engsiqa nanngo une kalil kobotetngej. ¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiq Kristus aqa namburbasq di gamej. ¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanngi ti nanngo gate kokba ti kalil nanngo singila kobotetnjrej. Osiqa qoto singilaosiq nanngi kalil tulan bunjrej. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanngi unekriteb.

Nanngi Kristus koba na morenobuleb deqa nanngi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nanngo jejamuq di anjam gametngosim endegsi merngaiq, "Nanngi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy." ¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji ser qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondor brantqas qaji di iga lan suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru. ¹⁸ Tamo qudei na nanngi endegsib merngwab, "Nanngi nanngo segi nam aguq atoqnsib olo

lan angro nanngi qa louoqniy. Iga ñeiobilqei na kumbra di unem deqa ninggi degyiy." O ijo was, ninggi tamo di nanngo anjam quetnraib. Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, "Iga powo bole ti unum." ¹⁹ Tamo deqaji nanngi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa sinnga ti banj ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleloqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ninggi Kristus koba na moreñobuleb deqa ninggi mondor uge uge lanj ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ninggi olo mandam tamo nanngo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ninggi nanngo dal anjam dego dauryeqnub? ²¹ Nanngo dal anjam agiende, "Ni inggi di ojaim. Ni inggi di uyaim. Inggi di ino jejamuq di betermaliq." O ijo was, ninggi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub? ²² Dal anjam di jejamu qa inggi inggi qa anjam. Iga jejamu qa inggi inggi qa are qaloqnoqom di iga padalqom. Inggi inggi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanngi na babteqnub. ²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi louoqnsib nanngo segi ñam aguq atoqnsib nanngo jejamu qaloqnsib singilateqnub. Deqa nanngi are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ninggi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryeqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

Kristus a gago ñambile qa utru

3 O ijo was, Qotei a ninggi Kristus ombila subq na tigeltngobulej deqa ninggi lanj goge qaji inggi inggi oqajqa wauoqniy. Kristus a lanj goge oqsiq Qotei aqa banj woq di awejunu deqa ninggi gaigai lanj goge qaji inggi inggi oqajqa are qaloqniy. Ninggi mandam qaji inggi inggi qa are koba qaloqnaib. ³ Ninggi moreñobulosib olo ñambile eb. Nunngo ñambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ninggi Qotei beteryeqnunub. ⁴ Kristus a nunngo ñambile qa utru. Mondorj a boleq dimqa ninggi dego a koba na Qotei aqa rianj ti wala ti boleq dqab.

Ninggi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ninggi mandam qaji kumbra kalil nunngo are miligiq di unu qaji di moiyoqniy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugngoqa, mandam qa inggi inggi qa maulnggoqa di kalil moiyoqniy. Mamaul kumbra di gisanj qotei qa louo bul. ⁶ Tamo nanngi kumbra deqaji yeqnub qaji nanngi mondonj Qotei na awai uge enjrsim nanngi qa minjinj oqetqas. Tamo nanngi di Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo. ⁷ O ijo was, nami ninggi dego tamo deqaji nanngi koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ninggi kumbra kalil di uratekritiy. Njirinj ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. ⁹ Ninggi nunngo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ninggi olo nunngo Kristen was

nanngi gisanj anjam minjroqnaib. ¹⁰ Ninggi so bunujq di unub. Qotei a segi na nunngo so bunuj di gereiyetnggej. Osiqa a na gaigai ninggi powo bole engeqnu. A na ninggi a bul sqa marsiqa nunngo so bunuj di gereiyetnggej.

¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, "E Grik qaji" o "E Juda qaji" o "E mulunj aiyu qaji" o "E mulunj aiyosai qaji" o "E yaunj tamo" o "E yambanj tamo" o "E kanjal tamo" o "E kanjal tamo sai." Iga degsi marqasai. Di kiyaaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Ninggi nunngo Kristen was nanngi qa duloqniy

¹² Qotei a ninggi aqa segi qa marsiq giltnggej deqa a na ninggi tulanj qalaqalaingeqnu. Deqa ninggi kumbra endegyoqniy. Ninggi nunngo Kristen was nanngi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ninggi nunngo segi ñam aguq atoqnsib tamo nanngi lawo na gereinjoqniy. Tamo qudei na ninggi une bei engibqa ninggi kamba olo nanngi qa urur minjinj oqaiq. ¹³ Kristen tamo bei na ninggi gulbe engimqa ungunj gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Ninggi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo Koba a na nunngo une kobotetnggej deqa. ¹⁴ Ninggi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulanj bunjnreqnu. Deqa ninggi kalil koba na areqalo qujaitosib nunngo Kristen was nanngi qalaqalainjoqniy.

¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nunngo are miligi taqatesoqne. Qotei na ninggi metnggej deqa ninggi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. ¹⁶ Osib ninggi Kristus aqa anjam nunngo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ninggi na nunngo Kristen was nanngi areqalo bole ti powo ti osornjoqniy. Ninggi nunngo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunngo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ninggi Qotei qa louoqniy. ¹⁷ Nunngo anjam maro na ti nunngo wau na ti nunngo kumbra kalil na ti ninggi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ninggi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti unja ti angro ti nanngi anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, ninggi nunngo tamo nanngo sorgomq di soqniy. Ninggi degyqab di Tamo Koba a ninggi qa tulanj areboleboleiyqas. ¹⁹ O tamo, ninggi nunngo ñaunj nanngi tulanj qalaqalainjoqniy. Ninggi nanngo are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, ninggi gaigai nunngo ai abu nanngo anjam dauryoqniy. Ninggi degyqab di Tamo Koba a ninggi qa tulanj areboleboleiyqas. ²¹ O abu, ninggi na nunngo angro nanngo are ugetetnjraib. Ninggi nanngo are ugetetnjraqab di nanngi are gulbeinjqas. Osim nanngi wau bole yqajqa asginjqas.

Pol a kanjal tamo nanngo wau qa gate nanngi ti anjam minjrej

²² O kanjal tamo, ninggi gaigai nunngo wau qa gate nanngo anjam dauryoqniy. Ninggi gisanj na nanngo ñamdamuq di lanja wau bole yobulaib. Ninggi Tamo Koba a

qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. ²³ Wau kalil ningi nanngi qa yeqnub qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nanngi qa wauosaieqnub. Ningi Tamo Koba a qa wauaqnub. ²⁴ Ningi qalie, mondon Tamo Koba a na ningi awai boledamu engwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kangal tamo unub. A segi nungo Wau qa Gate. ²⁵ Tamo ungasari une ateqnub qaji nanngi Qotei na kamba awai uge enjrqas. Aqa njamgalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjrqas.

4 O wau qa gate, ningi nungo kangal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nungo Gate dego unu. Agi a lanj qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjyoqniy. ³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanngi ti gam waqtetnjroqnimqa nanngi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqngab." O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanngi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nanngi e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam gegerere palontoqngas."

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanngi osornjroqniy. ⁶ Ningi tamo ungasari nanngo are boletetnjrqas oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib gegerere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyonum nanngi Kolosi Kristen nanngoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nanngoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. ⁸ E na a qarinyonum nanngoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nungo are singilatqab. ⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nungoq bonub. A dego gago Kristen

was bole. A nungo lanj qujai. Nanngi aiyel nungoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanngi kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nungoq bo degamqa ningi a osib gegerereiyiy. Agi e nami a qa anjam nengrenyosim nanngoq qarinyem. ¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa nam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanngi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanngi e ombla Qotei aqa wau ojsosaieqnub. Nanngi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di nanngi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqngub. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹² Epafra a dego ningi kaiyeingwo. A nungo lanj qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, "O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi singila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo gegerere qalieqab." Epafra a ningi qa degsi pailyeqnu. ¹³ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafra a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nanngi qa ti Hierapolis Kristen nanngi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. ¹⁴ Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qaragra tamo. Iga a tulanq qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵ O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanngi dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di koroqnsib loueqnub qaji nanngi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanngi minjriy. ¹⁶ Ningi ijo anjam kalil e nengrenyonum qaji endi sisiosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanngoq gilimqa nanngi dego sisioqab. E anjam bei dego nami nengrenyosim Laodisia Kristen nanngoq qarinyem. Ijo anjam di nanngi na kamba olo nanngoq qarinyib ningi sisioyiy. ¹⁷ Ariya ningi na Arkipus endegsib minjriy, "Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na gegerere taqatosim wauoqne."

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nanngoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ningi e uratbaib. Ningi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeme. Bole.

1 Tesalonaika

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

²Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjiyeqnum. ³Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqneb deqa ningi kumbra bole bole yeqneb. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqneb. Mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tarinoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjiyeqnum. ⁴O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltngkej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵Iga nami Yesus aqa anjam bole nunngoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nunngoq di brantoqnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosaiqneb. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetnggoqnej deqa ningi tulan areboleboleinggoqnej. ⁷Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqneb. Deqa unngum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai. ⁹Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnub. Ningi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratnjsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqneb. ¹⁰Osib ningi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tarinoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltelj. A na iga padalo sawaq na elenje deqa mondor Qotei aqa minjinj oqwa

bati boqnimqa iga aqa minjinj di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej

2 O ijo was ningi segi qalie, iga nami nunngoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonqosai. ²Ningi qalie, iga nunngoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jenu tamo nanngi na iga jaqatinj egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jenu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilateqnej deqa iga jenu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem. ³Bati deqa iga ningi endegsi merngoqnem, "Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatij." Iga anjam uge bei ningi merngosaiqnem. Iga nunngo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiqnem.

⁴Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiq mergej, "Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy." O ijo was, mandam tamo nanngi gago wau qa arearetnjroqnaqqa iga deqa are qalosaioqnem. Iga endegsi are qaloqnem, "Qotei a segi gago are miligi peleiyosim gago wau qa arearetnoqnas." ⁵Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosaiqnem. Osim nunngo ingi ingi qa mauqnaq lanja gisan na anjam palontosaioqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie. ⁶Iga wauoqnem di ningi na kiyu tamo qudei na kiyu gago nam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaiqnem. ⁷Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, "Ningi silali ingi ingi qa aqaryaingoqniy." Ariya iga degyosai. Iga nunngo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanngi na nanngo angro mom nanngi mungum anainjreqnub dego kere iga nunngo ai bul sosim ningi gereinggoqnem. ⁸Osim iga ningi tulan qalaqalaingoqnem. Deqa iga nunngo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi nambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyuqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoq-

sim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaioqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnem. Iga kumbra uge bei osorngosaioqnem. Iga Qotei aqa namgalaq di kumbra bole tintin nungo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie. ¹¹ Abu nanngi na nanggo angoro nanngi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitnggoqnsim dalnggoqnem. ¹² Iga ningi degnggoqnem. Di kiyaaqa? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqngajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metnggej, "Ningi ijoq babqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab."

Tesalonaika Kristen nanngi gulbe qoboioqne

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quonsib endegsib are qalosaioqne, "Anjam di mandam tamo nanggo anjam." Sai. Ningi are qaloqne, "Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin." Deqa bini Qotei aqa anjam di nunngo are miligiq di singila na waueqnu. Di kiyaaqa? Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateq deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqnum. ¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nanggo kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nanngi di Juda nanngi na gulbe koba enjroqne dego kere nunngo segi len qujai nanngi na ningi gulbe koba engeqnu. ¹⁵ Juda nanngi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyyoteb. Nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego numoqnsib moiyyotnjroqne. Osib iga dego wigonab iga nunngo qure uratosim jaraiyem. Juda nanngi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nanngi jeutnjreqnub. ¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenaim deqa Juda nanngi na gam getentetgeqnu. Deqa nanngi bati gaigai nanggo segi une tumbol ateqnub. Nanngi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nanngi di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi olo unjrqaqqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nanngi na iga wige deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunngo ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nunngoq olo bosim nungwajqa gam nameqnum. Iga ningi olo nungwajqa are koba qaleqnum. ¹⁸ Od, iga nunngoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargeko ba nunngoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. ¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa namgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, "Ningi ijo wau tamo bole." O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan arebole-

boleigwas. ²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigeqnu. Ningi na gago are tulan boletetgeqnu.

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanggoq gilej

3 Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, "Ungum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom." ² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunngoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nunngo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nunngoq gilej. ³ Gulbe ti jaqatin ti ningi eqnub qaji dena nunngo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunngoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. ⁴ Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, "Gulbe gargekoba gagoq boqngas." Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantognej. Di ningi qalie. ⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nunngo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunngoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq waingonaqa ningi gago wau lanja ulontosib nunngo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiqqa Pol minnej, "Tesalonaika Kristen nanggo so bolequja"

⁶ Ariya Timoti a nunngoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiqqa anjam bolequja endegsi mergej, "Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanggo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai ningi qa are boleinjreqnu. Ningi nanngi unjrqaqqa are koba unu dego kere nanngi kamba ningi nungwajqa are koba unu." ⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nunngo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. ⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa nam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. ⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa namgalaq di tulan areboleboleigeqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjyeqnum. ¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, "O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanggoq gilsim unjrqom. Unjr-sim nanggo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrqom." Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanggoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanngi aiyel na gam waqtetgibqa iga nunngoq olo gilqom. ¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryaingimqa

qalaqalaiyo kumbra nunngoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalaingeqnum dego kere.

¹³ Kumbra dena Qotei a nunngo are miligi singi-latetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa nmgalaq di une saiqoji soqniy. Soqni b mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

4 O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnub. Ariya bini iga nunngo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, "Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy."

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie. ³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. ⁴ Osib ningi nunngo segi so gegerere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab. ⁵ Yimqa nunngo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra dauryoqnsib unub. ⁶ Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nunngo Kristen was nanngi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanngi gisanjrsib nanngo naur ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanngi awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem. ⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. ⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanngo anjam gotranjqasai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ningi nunngo Kristen was nanngi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorngekritej. ¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanngi tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nunngo are singi-latetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. ¹¹ Osib lawo na sosib nunngo segi ingi ingi taqatosib nunngo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem. ¹² Ningi degsib wauoqniqbqa ningi ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nunngo kumbra di unsib tulan areboleboleinjqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti nmbibile unub qaji ti nanngi koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelo bati qa tarinosaieqnum. Deqa nanngo was bei a moiqas di nanngi tulan are gulbeinjqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. ¹⁴ Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singi-latejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanngi subq na tigeltjrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq ayoqnimqa iga nmbibile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai. ¹⁶ Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a lelenoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq ayoqnimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanngo areqaloq singilatosib moreneb qaji nanngi namo subq na tigelqab. ¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nmbibile unum qaji iga ti nanngi ti tuosim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. ¹⁸ Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanngi minjroqnsibqa dena nanngo are singilatetnjroqniy.

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

5 O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanngi qolo beqnum dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanngi prughtnjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenjqasai. ³ Yesus a bosaisoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanngi endegsib maroqniqb, "Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai." Degsib maroqniqbqa gulbe kobaquja nanngoq di brantoqujatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanngi britosib jaraiqa keresai. ⁴ Ariya ijo was, ningi ambrud di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi prughtngwasai. ⁵ Ningi kalil pulon aqa angro. Ningi suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. ⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanngi bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom. ⁷ Iga qalie, tamo nanngi nerenjreqnub qaji nanngi qolo nerenjreqnub. Tamo nanngi ya uge uyoqnsib nanarieqnum qaji nanngi qolo ya uyeqnum. ⁸ Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqniqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarinqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqniqom. ⁹ Qotei na iga aqa

minjiñ turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. ¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom. ¹¹ Deqa ningi segi segi na Qotei aqa tamo unqasari nanqi anjam bole minjroqnsib dena nanqi singilatnjroqniy. Agi bini ningi degyeqnub.

Ningi kumbra bole bole yoqniy

¹² Ariya ijo was, iga na ningi endegsi mernqgwom. Ningi nunqo Kristen gate nanqo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanqi gate atelenej deqa nanqi ningi aqaryainqajqa waueqnub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ningi mernqoqnsib nunqo kumbra tingitetngiqnub. ¹³ Nanqi wau di yeqnub deqa ningi nanqi qa are boleingqonim nanqi qalaqalainjroqniy. Osib ningi nunqo Kristen was kalil nanqi koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴ O ijo was, iga nunqo are tigeltetngimqa ningi kumbra endegiy. Ningi na tamo unqasari wauqajqa asginjreanu qaji nanqi tingitnjroqniy. Osib tamo unqasari are gulbeinjreanu qaji nanqi singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanqi dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanqi lawo na gereinjroqniy.

¹⁵ Tamo qudei nanqi ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba olo kumbra uge enjraib. Ningi na gaigai nunqo Kristen was nanqi ti tamo unqasari kalil nanqi ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ningi gaigai areboleboleingim soqniy. ¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy. ¹⁸ Kumbra kiye nunqoq di brantoqn-

im, di unqum, ningi olo Qotei binjyoqnsib minjoqniy, "Ni keretonum." Qotei aqa areqalo agiende. Ningi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy. ²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi na anjam mernqoqnsibqa ningi nanqi qa olo are ugeingaiq. ²¹ Anjam kalil ningi queqnub qaji di ningi geregere tenemtoqnsib pegiyoyqniy. Osib kumbra kalil dego pegiyoyqnsib kumbra bole segi dauryoyqniy. ²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nunqo mondor ti nunqo qunur ti nunqo jejamu ti kalil taqatesoqnimqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanq qureq na bamqa ningi aqa nqamgalaq di une saiqoji sqab. ²⁴ Qotei agi ningi metngej qaji a na ningi aqaryainqimqa ingi bole kalil di nunqoq di brantqas. Qotei a gisanq tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoyqniy.

²⁶ Ningi na nunqo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo unqasari nanqi yeqnub.

²⁷ E Tamo Koba aqa ñam na ningi endegsi mernqwai. Ningi na Qotei aqa tamo unqasari kalil nanqi koroinjrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanqi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Bole.

2 Tesalonaika

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

²Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binিয়েqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnu qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, "Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboioqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu."

Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu

⁵Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, "Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere."⁶ Mondor Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnu qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas. ⁷Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti njamyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngo njamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. ⁸Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnu qaji nanngi ti njolawotnjrqas.

⁹Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. ¹⁰Bati Qotei na nami ateqaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim njolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari

Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi kalil a mandamq aiyoqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnem qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqtime. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqnas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqnbqab. Osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqnbqab." O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. ¹²Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtqniy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soqtetngqnas.

Yesus a bosaisoqnmqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

2 O ijo was kalil, mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnmqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala merngim quiy. ²Tamo qudei nanngi mareqnu, "Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo." Osib olo qudei mareqnu, "Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo." Olo qudei mareqnu, "Anjam di Qotei aqa anjam bole." Olo tamo qudei nanngi mareqnu, "Anjam di Pol aqa wau qujai nanngi ti nengrenyonab iga sisiyem." O was, ningi nanngo anjam di qusib prugaib. ³Nanngo anjam di gisanj. Nanngi gisanj kumbra dego yeqnub. Deqa ningi nanngi daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lan brantqasai. Bati di brantqa laqnmqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanngi Qotei qoreioqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondor a njamyuwoq aisim padalougetqas. ⁴Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisanj qotei kalil nanngi tulan bunjroqnas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, "E segi Qotei." O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nungo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi sainggoqnem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyu? ⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa bati-amqa Qotei na marim a brantqas. ⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnmqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. ⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rianj koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqnsiq. O ijo was, Yesus aqa rianj dena tamo kobaquja di tulanj padaltougetqas. ⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisanj kumbra na manja gargekoba tamo ungasari nangi osornjroqnsiq. ¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnub qaji nangi gisa gisanjroqnsiq. Tamo ungasari nangi di Qotei na elenja oqnsiq aqa anjam bole minjreqlaqa nangi deqa arearetnjrosaeqnu. ¹¹ Deqa Qotei na nanjo areqalo niñaqyetnjrimqa nangi aqa anjam bole dauryqa tor-ei uratosib Satan aqa gisanj anjam dauryoqnsiq. ¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatosaieqnu qaji nangi di Qotei na njolawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaa? Nangi kumbra uge uge dauryqajqa arebole-boleinjreqla deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngrej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulanj qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Tulanj nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngrej. A ningi giltngwa osiq endegsi are qalej, "Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nangi singilatnjrimqa nangi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanjo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nangi elenqai." O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltngrej. ¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rianj koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metngrej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiq ningi metngrej. ¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nenjrenyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nangi aiyel na iga tulanj qalaqalaigeqnu. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiq iga qa are boleiyeqnu. Mondonj a na iga terei boletgwas. Deqa bini iga a qa tarijoqnsim unum. ¹⁷ O ijo was, Qotei a nunjo are singilatetngosim aqaryainjimqa ningi kumbra bole kalil gegerere dauryosib wau bole bole yoqniy.

Pol a Tesalonaika Kristen nangi minjrej, "Ningi iga qa Qotei pailyoqniy"

³ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam gegerere mare mare laqnmom. Laqnmqa aqa anjam di tulanj kobaosim sawa sawa kalil keretoqnmqa tamo ungasari gargekoba nangi quoqnsib aqa nam soqtoqnsiq. Nami aqa anjam di nunjo ambleq di dego tulanj kobaej. ² Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqnsiq a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nangi banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nangi Yesus qa nangi areqalo singilatosaieqnu.

³ Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisanj tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatngosim taqatngimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai. ⁴ Iga Tamo Koba aqa nam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunjo are prugtetngimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra gegerere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboioqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nangi gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nangi wauqajqa asginjreqla. Deqa ningi na was nangi di qoreinjrsib sasaloiy. Ningi nangi koba na saib. ⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaioqnej. ⁸ Iga nunjo ingi uyo lanja yaingosaiognem. Iga gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem. ⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nunjo silali ingi ingi lanja yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnmqa gago kumbra di ningi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnsiq.

¹⁰ Ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, "Tamo a wauqasai di a ingi uyqasai dego." ¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, "Nunjo ambleq di tamo qudei nangi wauqajqa asginjreqla. Nangi lanja sosibqa yomu anjam koba lanja lanja mareqnu." ¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na tamo nangi deqaji endegsi minjrqom, "Ningi lawo na sosib wauoqnsib nunjo segi ingi awaiyoqnsib uyoqniy."

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole yqajqa asgingaiq. ¹⁴ Kristen was qudei nangi gago anjam iga nenjrenjo-

onum qaji endi uratibqa niŋgi na naŋgi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa naŋgo kumbra uge deqa naŋgi je-mainjrqas. ¹⁵Tamo naŋgi di nuŋgo jeu tamo edegaib. Niŋgi endegsib are qaloqniy, "Tamo naŋgi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim naŋgi olo tingitnjroqnqom." Niŋgi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam neŋgrenyosiq Tesalonaika Kristen naŋgoq qarinyej

¹⁶Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nuŋgo are latetŋgimqa niŋgi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niŋgi kalil koba na soqnebe.

¹⁷E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgrenyosim nuŋgoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleyeme. Bole.

1 Timoti

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenje deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenqrenyosim inoq qarinyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloq di singilatam. Deqa ni ijo anqro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanqi aiyel ni qa dulosis are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisan anjam kalil gotranjoqnom

³ E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, "Ni Efesus qureq di soqne." Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, "Ni Efesus qureq di olo soqne." O Timoti, qure dia tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisan anjam bei ti turtoqnsib tamo unqasari nanqi minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo nanqi di singila na endegsi minjroqne, "Ninqi gisan anjam di plaltoqnaib." ⁴ O Timoti, gisan tamo nanqi di lanja sa anjam ti nanqo moma nanqo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnu. Deqa ni na tamo nanqi di minjrimqa nanqo kumbra di uratqab. Nanqo anjam dena tamo unqasari nanqo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unqasari nanqi di Qotei qa nanqo areqalo singilatqa yeq nab gisan tamo nanqo anjam dena nanqi getentnjreqnu. Deqa ingi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanqi qalieqa keresai. ⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam minjreqnam nanqi a qa nanqo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, "Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum." Degsi poinjreqnaqa nanqi are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. ⁶ O Timoti, tamo qudei nanqi kumbra di urateqnu deqa nanqi tulan nanarioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnu. ⁷ Bole, nanqi Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnu, "Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole." Ariya anjam nanqi plalteqnu qaji di aqa utru nanqi segi poinjro-saieqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam gegerere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. ⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanqi qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanqi qa osiq dal anjam atej. Nanqo kumbra uge agiende. Nanqi diqoqnsib Qotei qoreiy-oqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa

uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnu. Nanqi nanqo ai abu ñumsib moyotnjreqnu. Osib tamo qudei nanqi dego ñumeleneqnu. ¹⁰ Nanqi sambala kumbra yoqnsib laqnu. Nanqi unq wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnu. Nanqi tamo qudei bajñeleneqnsib nanqi kanqal tamo ateqnu. Nanqi gisan anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanqo gisan anjam di singilateqnu. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnu. Nanqo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. ¹¹ Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila eb-siqqa marej, "Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai." Osiqqa e giltbosiqqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjiyeqnum. ¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. ¹⁴ Osiqqa a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanqi elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanqi anjam di qusib marqab, "Bole." O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanqi tulan bunjroqnem. ¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanqi qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo unqasari kalil nanqi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaaqa? Nanqi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanqo areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa. ¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnom. Bole.

Pol a Timoti minnej, "Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne"

¹⁸ O ijo anqro Timoti, Kristen gate nanqi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiosim daurye. Kristen gate nanqo anjam babetb qaji dena ni singilatmoqnmqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. ¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim

qalieqam, ni Qotei aqa n̄amgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei n̄angi n̄ango uneq di tulan̄ sougetejunub deqa n̄angi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na n̄ango kumbra tingitetn̄rqa yeqnaq n̄angi olo urateqnu. N̄angi Yesus qa n̄ango areqalo singilatqa asginjreqnaqa qobun̄ a sargumq di paraeqnu dego kere n̄angi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena n̄angi tulan̄ ugetn̄rqa.²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo n̄angi aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na n̄angi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyaaq? N̄angi aiyel endegsi poinjrqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyqasai.”

Iga tamo un̄gasari kalil n̄angi qa pailyoqnoqm

2 O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen n̄angi minjroqnimqa n̄angi tamo un̄gasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjyoqnebe.² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil n̄angi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim n̄angi na iga geregere taqatgesoqnbqqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnoqm.³ Pailyo deqaji Qotei aqa n̄amgalaq di tulan̄ boledamu. Qotei agi iga elenej qaji.⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo un̄gasari kalil n̄angi elen̄amqa n̄angi aqa anjam bole poinjrim ojesqab.⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqqa yeba waiyej unu.⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo un̄gasari kalil n̄angi elen̄qa marsiqqa aqa segi n̄ambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo un̄gasari kalil n̄angi elen̄qajqa are koba unu.⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisan̄osai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji n̄angi poinjrim Yesus qa n̄ango areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji n̄angi minjroqnimqa n̄angi minjin̄ ti njirin̄ ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib n̄ango ban̄ soqtoqnsib pailyoqnebe.

Un̄gasari n̄angi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnoqab di n̄ango wala bole

⁹ Ni na Kristen un̄gasari n̄angi minjroqnimqa n̄angi areqalo bole na gara jigoqnebe. N̄angi diqoqnsib n̄ango gate ban̄ga walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti n̄ango jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib.¹⁰ Ni na un̄gasari n̄angi minjroqnimqa n̄angi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di n̄ango wala bole.¹¹ Un̄gasari n̄angi n̄ango segi n̄am aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.¹² N̄angi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo n̄ango gate saib. E na n̄angi saidn̄ronum. N̄angi medabu getentosib anjam segi quoqnebe.¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqqa bunuqna a Iv gereiyej.¹⁴ Satan na Adam gisan̄ anjam minjosai. A na Iv gisan̄ anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.

¹⁵ Deqa ni na un̄gasari n̄angi minjroqnimqa n̄angi an̄grotoqnsib an̄gro qa wauoqnebe. N̄angi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa n̄ango areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib n̄ango segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na n̄angi elen̄qas.

Tamo bei a Kristen n̄ango gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

3 O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen n̄ango gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen n̄ango gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo un̄gasari n̄angi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a un̄a aiyeltaiq. A un̄a qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lan̄aj n̄angi aqa meq boqnbqqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontqoqnem.³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin̄ oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq.⁴ A na aqa un̄a ti aqa an̄gro n̄angi ti geregere taqatn̄jroqnebe. Yim aqa an̄gro n̄angi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe.⁵ A aqa segi un̄a ti aqa an̄gro n̄angi ti geregere taqatn̄jrqasai di a Kristen n̄angi geregere taqatn̄jrqasai keresai dego. Deqa a Kristen n̄ango gate sqa keresai.⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi n̄am soqtim Qotei na nami Satan n̄olawotej dego kere a n̄olawotqas.⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen n̄ango gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo un̄gasari Qotei qaliesai qaji n̄ango n̄amgalaq di n̄am bole ti unu. A n̄am bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei n̄angi a misilinyibqa Satan na a tulan̄ ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen n̄ango wau tamo n̄angi areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸ Tamo qudei n̄angi Kristen n̄ango wau tamo sqa marsibqa n̄angi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. N̄angi medabu aiyeltaib. N̄angi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. N̄angi tamo n̄ango silali yainjrqajqa are koba qalaib.⁹ N̄angi Qotei aqa n̄amgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam.¹⁰ O Timoti, ni na Kristen n̄ango wau tamo n̄angi geregere peleinjrim. N̄angi wau bole yibqa ni di unsim n̄angi wau tamo ate.¹¹ N̄ango n̄aun̄ n̄angi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib n̄ango segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na n̄angi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. N̄angi yomu anjam maroqnaib.¹² Kristen n̄ango wau tamo n̄angi un̄a aiyeltaib. N̄angi un̄a qujai segi esoqneb. Sosibqa n̄ango n̄aun̄ n̄angi ti n̄ango an̄gro n̄angi ti geregere taqatn̄jroqnebe.¹³ Kristen n̄ango wau tamo n̄angi wau bole yoqnoqab di n̄angi

ñam bole ti sosib nanngo areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnqab. Deqa nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. ¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanngi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanngo utru agiende. Nanngi Qotei ñambile so qaji aqa segi tamo ungasari unub. Nanngi tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu. ¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, "Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja." Aqa kumbra agiende,

A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanngi a unoqneb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.

Lan angro nanngi dego a unoqneb.

Aqa wau tamo nanngi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu.

Mandamq endi tamo ungasari nanngi a qa nanngo areqalo singilateqnu.

Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

Gisan tamo nanngi mondon bqb

4 Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnmqa tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa uratoqnqab. Nanngi gisan mondon ti mondon uge uge ti nanngo anjam qusib dauryoqnqab. ² Dauryoqnibqa gisan tamo nanngi na nanngo areqalo tulan niñaqyetnribqa nanngi nanngo segi une poinjrqa keresaijnqas. ³ Gisan tamo nanngi dena anjam uge endegsib tamo ungasari nanngi minjroqnqab, "Ninggi unjataib. Ninggi tamotaib. Ninggi damu uyaib. Di getento kalil." O Timoti, anjam di gisan. Qotei na inggi inggi kalil atelenej deqa iga inggi inggi di oqa maroqnsim Qotei binjyoqnsim oqnqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga inggi inggi di oqnqom. ⁴ Iga qalie, inggi inggi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inggi bei getentqasai. Iga Qotei binjyoqnsim inggi inggi kalil di oqnqom. ⁵ Inggi inggi di Qotei aqa segi inggi bole tinjtin. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inggi inggi di boleteqnu.

Pol na Timoti minnej, "Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne"

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanngi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas.

⁷ Tamo qudei nanngi lan sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo ungasari nanngi nanaritnjreanu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne. ⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaigwas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondon dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. ⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanngi qusib marqab, "Bole." ¹⁰ Qotei ñambile unu qaji a na tamo ungasari kalil nanngi elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi bole elenej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne. ¹² O Timoti, tamo qudei nanngi ni qa mareqnu, ni angro kiñala. Tamo nanngi dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanngi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnqab. ¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanngi louqa korooqnibqa ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanngi Qotei aqa gam bole osornjroqne. ¹⁴ Nami Kristen gate nanngi ino gateq di nanngo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. ¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanngi ino kumbra di unoqnsib maroqnqab, "Ni Qotei aqa wau bole yeqnum." ¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam queqnu qaji nanngi ti elenqas.

Kristen kalil nanngi gago was, jaja, ai abu bul unub

5 O Timoti, ni na tamo qeli nanngi njirintnjroqnaim. Ni lawo na nanngi tingitnjroqne. Ni nanngi tingitnjrqa osimqa nanngi ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Angro meli nanngi ti angro wala nanngi ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanngi tingitnjrqa osimqa nanngi ino was bul lawo na tingitnjroqne. ² Unja qeli nanngi dego tingitnjrqa osimqa nanngi ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Unja meli nanngi dego tingitnjrqa osimqa nanngi ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sosimqa unja meli nanngi tingitnjroqne.

Unja qobul nanngi taqatnjrqajqa anjam

³ Nunngo ambleq di unja qobul nanngi unub. Nanngi qudei angro saiqoji. Deqa ni na unja qobul nanngi di kumbra bole osornjroqne. ⁴ Unja qobul qudei nanngo angro ti moma ti soqrib ni na nanngi endegsi minjre,

“Nunگو ai ti moma ti nanggi qobulonub deqa ninggi na nanggi taqatnjroqnsib inggi inggi enjroqniy. Nunگو wau bole agide. Ninggi nami angro kiñilala sonabqa nanggi waukobaoqnsib ninggi gereinggoqnebe. Bini nanggi qobulonub deqa ninggi na kamba nanggi taqatnjroqniy. Ninggi kumbra degyqab di Qotei a nanggi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵ Uña qobul qudei nanggi angro saiqoji. Nanggi segi unub. Nanggi Qotei qa nanggo areqalo singilatoqnsib a qa tarinjoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.

⁶ Ariya nanggi qudei nanggo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanggi moyobulejunub. ⁷ Deqa ni na uña qobul nanggi di minjroqnmqqa nanggi Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanggi kumbra degyqab di nanggi tamo ungasari kalil nanggo ñamgalaq di une saiqoji sqab. ⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanggi gereinjrqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanggi Qotei qaliesai qaji nanggi kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹ O Timoti, ni uña qobul nanggo ñam nengrenyim Kristen nanggi na inggi inggi qa aqaryainjroqnsib. Ni uña qobul endeqaji nanggo ñam nengrenye. Nanggi uña qeli wausau 60 onub. Nanggi nami tamo qujai segi esoqnebe. ¹⁰ Nanggi wau bole bole yoqnebe deqa nanggi tamo ungasari nanggo ñamgalaq di uña bolequja. Nanggi na nanggo angro nanggi gereinjroqnsib boletnjroqnebe. Tamo lanaj nanggi nanggo meq beqnaqqa oqnsib gereinjroqnebe. Nanggi na Kristen nanggo sinğa yansetnjroqnebe. Tamo ungasari nanggi gulbe ti sonabqa nanggi na aqaryainjroqnebe. Nanggi wau bole bole yqajqa singilaoqnebe. O Timoti, ni uña qobul deqaji nanggo ñam nengrenyim Kristen nanggi na inggi inggi qa aqaryainjroqnsib.

¹¹ Ariya uña qobul meli nanggi singila bole unub deqa ni nanggo ñam nengrenyaim. Nanggi qudei olo tamo oqajqa are prugnjqnaqa Kristus qoreiyeqnub.

¹² Nanggi nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojgom.” Ariya nanggo anjam di nanggi bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqnu. Deqa nanggi unetonub. ¹³ Nanggo kumbra uge bei agiende. Nanggi lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanggi ta talq giloqnsib anjam lanğa lanğa maroqnsib yomu anjam quqwajqa tulan arearetnjqnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanggi mare mare laqnub. ¹⁴ Deqa e are qalonum, uña qobul meli deqaji nanggi olo tamo osib angrotoqnsib nanggo segi tal gereiyonqab di kere. Nanggi degyqab di jeu tamo nanggi na Kristen nanggi misilijnrqqa keresai. ¹⁵ Ni qalie, uña qobul meli qudei nanggi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub. ¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Unğasari qudei Yesus qa nanggo areqalo singilateqnub qaji nanggo ai nanggi qobulonub. Deqa ni na nanggi minjrimqqa nanggi nanggo ai nanggi taqatnjroqnsib inggi inggi enjroqnsib. Yimqa Kristen nanggi na gulbe di qoboiyqasai. Uña qobul angro saiqoji unub qaji nanggi segi Kristen nanggi na taqatnjroqnsib inggi inggi qa aqaryainjroqnsib.

Kristen gate nanggi wau bole yeqnub deqa iga na nanggi gereinjroqnsib

¹⁷ Kristen gate nanggi wau bole yeqnub deqa ni na tamo unğasari nanggi minjrimqqa nanggi Kristen gate nanggo ñam soqtetnjroqnsib inggi inggi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanggi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unğasari nanggi osornjqnub. Deqa ni na tamo unğasari nanggi minjrimqqa nanggi Kristen gate nanggi di tulan gereinggoqnebe. ¹⁸ Iga qalie, tamo nanggi wauqab di nanggo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Makau nanggi waukobaoqnsib inggi ñenggi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninggi na makau nanggi damu uyqa saidnjraib.” ¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanggi na degsib mermibqa ni nanggo anjam di quetnjre. ²⁰ Kristen gate qudei nanggi une yoqnsibqa ni na nanggi joqsim Kristen gate kalil nanggo ulatamuq di tigeltnjrsim nanggo une boleq atsim ñirinjnre. Yimqa Kristen gate kalil nanggi ino kumbra di unsib nanggi dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minje, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanğ angro nanggi ti Kristus Yesus ombla nanggo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banğ di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leñ qujai nanggi ti tamo ñam ti nanggi segi gereinggoqnsib. Ni tamo kalil nanggi turtnjrsim gereinggoqnsib. ²² Ni tamo bei a Kristen nanggo gate atqa osimqa ino banğ aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinjqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uy-oqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanggo une boleq di unu. Qotei na tamo nanggi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanggo une uliejunu. Bunuqna nanggo une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nanggo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

Kangal tamo nanggi kumbra bole segi yoqnebe

6 Ni na Kristen kangal tamo nanggi minjrimqqa nanggi nanggo wau qa gate nanggo ñam soqtoqnsib nanggo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanggi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kangal tamo qudei nanggo wau qa gate nanggi dego Kristen. Deqa ni na kangal tamo nanggi di minjrimqqa nanggi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanggi gago Kristen was. Deqa unğum, iga nanggo an-

jam gotranjoqnom." Nanngi degsib are qalaib. Ni na nanngi minjrimqa nanngi endegsib are qalqab, "Gago wau qa gate nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateq-nub. Deqa iga nanngi qalaqalainjroqnom." Nanngi degsib are qalqab di nanngi nanngo wau qa gate nanngi geregere wauetnjroqnaq. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne.

Tamo nanngi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanngi uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisanj anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanngi degyosaieq-nub. Nanngi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteq-nub. ⁴ Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqlaqa diqoqnsib laq-nub. Nanngi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa lanja lanja njirinoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanngo are ugetetnjreqlaqa nanngi qotoqnsibqa misilinj anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laq-nub. ⁵ Osib nanngi gaigai njirinj anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laq-nub. Nanngi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanngi endegsib are qaleq-nub, "Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom." O Timoti, nanngo anjam di gisanj.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lanj goge qaji ñoro koba oqom. Jexamu qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, "Ingi di iga qa kere." Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lanj goge qaji ñoro bole oqom. ⁷ Iga qalie, iga nami ñambabem di iga ingi ingi ti ñambabosai. Bunuqna iga moi-qom di iga ingi ingi ti olo moi-qasai dego. ⁸ Deqa iga endegsi marqom, "Iga ingi uyo ti gara ti yala eqnum di kere." ⁹ Ariya tamo nanngi silali koba oqajqa are qaleq-nub qaji nanngi Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqlaqa. Aliem na wagme nanngi ojeleneqnu dego kere. Deqa nanngi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqlaqa kumbra dena nanngi tulanj ugetnjreqlaqa. Mondonj nanngi torei padalqab. ¹⁰ Tamo deqaji nanngi silali tulanj qalaqalaiyeq-nub. Nanngo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanngi titnjreqlaqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteq-nub.

Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateq-nub qaji nanngi ñambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanngi qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboioqnsim tamo ungasari nanngi lawo kumbra osornjroqne. ¹² Tamo ungasari Yesus qa nan-

go areqalo singilateq-nub qaji nanngi singila na gurgurobuloqnsib bubunjeq-nub. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni ñambile gaigai sqam. Ñambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai ingi ingi kalil ñambile enjreqlaqa. Ni tamo ungasari gargekoba nanngo ñamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoq-nem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanngo ñamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. ¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanngi ni misilinjmq keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanj qureq na brantim ni unqam. ¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti ingi ingi kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba. ¹⁶ A segi qujai moi-yosaieqnu. A suwanjoq di unu. Aqa suwanj di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamuq unosaioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqnom. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilateq-nebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanngi endegsim minjre, "Ningij diqosib nunngo segi ñam soqtaib. Nunngo ñoro urur koboqas deqa ningi ñoro qa are singilataib. Ningi Qotei qa nunngo areqalo singilatosib soqniy. Qotei na ingi bole bole kalil iga egeqlaqa iga oqnsim areboleboleiqeqlaqa. ¹⁸ Deqa ningi kumbra bole bole yoqnsib tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunngo ingi ingi jeiyoqnsib tamo ungasari ingi ingi qa truqueq-nub qaji nanngi enjroqniy. Mandam qa ñoro a ingi bole edegaib. Ingi bole agi tamo ungasari aqaryainjrqajqa kumbra." O Timoti, ni na tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanngi degsim minjroqne. ¹⁹ Nanngi ino anjam di dauryqab di mondonj nanngi lanj goge qaji ingi ingi tulanj koba koroiyib ingi ingi dena nanngi tulanj aqaryainjrqas. Yimqa nanngi ñambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minnej, "Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne"

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanngi anjam uge lanja lanja mareq-nub deqa ni nanngo anjam di qoreiye. Tamo nanngi di mareq-nub, "Iga powo bole ti unum." Di gisanj. Nanngi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqqa asginjreqlaqa. ²¹ Tamo deqaji nanngi Yesus qoreioqnsib a qa nanngo areqalo singilatqa urateq-nub.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 Timoti

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nangi endegsi minjreqnum, "Ninggi Kristus Yesus qa nungo areqalo singilatqab di ningi nambile oqab." Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo angro bole bulonum. E anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nangi nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nangi are miligiq di nangi qalieeb, nangi Qotei aqa nambigalaq di une saiqoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum. ⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulan areboleboleibqas. ⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nangi aiyel Yesus qa nangi areqalo singilateqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. ⁶ Nami e ijo ban ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojajqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilateqne. Tamo a nam puyim pulonqosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas. ⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. ⁹ Qotei na iga elenqosiq iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulan nami a ingi ingi kalil atosaisosiq a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyosiq dena iga elenjej. ¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus agi iga elenjej qaji a boleq dosiq moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum

gam dena tamo ungasari nangi endegsi poinjreqnu, "Bole, iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom."

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej. ¹² Deqa unqum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di gegerere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni gegerere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilateqnsim a qalaqalaiyoqne. ¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino banq di atej. Anjam di tulan bolequja. Deqa ni anjam di gegerere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmqa ni Qotei aqa wau gegerere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nangi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nangi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, "O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nangi qa dulame." O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaivosai. ¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa namosiq itbej. ¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, "O Tamo Koba, mondon ni na tamo ungasari nangi peginjrq batiamaqa ni Onesiforus a qa dulame." O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiq aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

Pol na Timoti minnej, "Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne"

² O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqne. ² E tamo gargekoba nangi nambigalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nangi dego minjroqnmqa nangi kamba tamo qudei nangi minjroqnb.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne. ⁴ Qoto tamo nangi kumbra di ni qalie. Nangi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnb. Nangi qotqajqa wau segi ojeqnb. Deqa nangi gate a nangi qa tulan areboleboleiyeqnu. ⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubunqosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra gegerere dauryqasai di a awai oqasai. ⁶ Tamo bei a wauosim ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas.

Deqa tamo lañaj bei a namoqna bosim ingi uyqasai. ⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi gegerere poimqas.

⁸ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanği na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanği Qotei aqa anjam getentqa keresai. ¹⁰ E tamo unğasari Qotei na giltñjrej qaji nanği qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? Qotei na nanği elenjamqa nanği Kristus Yesus aqa ñam na ñambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisañ sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqnsim deqa iga a ombla olo ñambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboieqnsim singila na tigelesqom di mondoñ iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanği ijo anjam deqa are walñjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa ñamgalaq di nanği endegsim minjroqne, “Ninği anjam qudei qa laña laña ñiriñoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ninği aqaryainğwa keresai. Ninği anjam di qusib dauryqab di nunğo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole gegerere palontoqnqajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulañ arearetoqnqas. Deqa ni aqa ñamgalaq di jemaimqasai. ¹⁶ Tamo qudei nanği anjam uge laña laña mareleñeqnub deqa ni nanğo anjam di qoreiye. Nanğo anjam di tulañ ugedamu. Anjam dena tamo unğasari nanği are prugtetñjroqnm nanği Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab. ¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulañ kobaqujaosim tamo unğasari nanği ugeugeinjoqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnsib agi Himeneus Filetus wo. ¹⁸ Nanği aiyel anjam bole qa gam uratosib gisañ anjam endegsib mareqnsib, “Tamo unğasari kalil nanği nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanği olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisañ anjam dena tamo unğasari qudei nami Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanğo areqalo olo niñaqyethjreñnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo unğasari nanği tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unğasari nanği qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq

di nenğrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanği kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb. ²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus gegerere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulañ kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nanği dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilateqnsim tamo unğasari nanği qalaqalainjoqnqnsim lawo na soqne. Tamo unğasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnsib qaji nanği ni ombla kumbra kalil di yoqniy. ²³ Tamo unğasari areqalo bole ti sosai qaji nanği nanari anjam laña laña mareleñeqnub deqa ni nanğo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñiriñ ti tigelteqnu. ²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanği anjam na qotoqnsib ñiriñoqnaib. Nanği na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanği gulbe enjribqa nanği deqa ñiriñaib. Nanği kamba olo kumbra lawo nanği osornjroqnebe. ²⁵ Nanği lawo na Qotei aqa anjam gotraño qaji tamo nanğo areqalo olo gereiyetñjroqnebe. Yim Qotei na nanğo are bulyetñjrimqa nanği aqa anjam bole poinjrim dauryqab. ²⁶ Nami Satan a tamo nanği di singila na ojeson aqa nanği aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanği lawo na nanği tingitñjribqa nanği Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

Diño bati jojomoqnmqa tamo nanği kumbra uge uge yoqnqab

3 O Timoti, ni endegsi poimem. Mondoñ diño bati jojomoqnmqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. ² Tamo nanği kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanği nanğo segi jejamu qa tulañ areboleboleinjoqnqas. Nanği silali koba oqajqa are prugnjoqnqas. Nanği nanğo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñiriñ anjam koba maroqnsib tamo nanği misiliñjroqnqab. Nanği nanğo ai abu nanğo anjam gotrañoqnsib. Tamo qudei na nanği aqaryainjoqnibqa nanği kamba olo nanği qa are boleinjoqnqasai. Nanği Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. ³ Nanği qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanği ñiriñoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanği yomu anjam gargekoba maroqnsib nanğo segi jejamu taqatqajqa asginjoqnqas. Nanği laña laña qotoqnsibqa tamo nanği ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab. ⁴ Nanği tamo qudei nanği ugeugeinjoqnqab. Nanği urur kumbra uge uge yoqnqab. Nanği kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Nanği nanğo segi ñam soqtoqnsib mandam qa ingi ingi qa tulañ areboleboleinjoqnqas.

Nanġi Qotei qa yala arearetnjroqnaasai. ⁵ Nanġi laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanġi yala poinjrqaasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnaqni na nanġi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanġi kumbra uge endegyeqnu. Nanġi uña qudei nanġo tal miligiq giloqnsib nanġi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqnu. Uña nanġi di areqalo bole ti sosai. Nanġi une garggekoba yeqnab nanġo une dena nanġi singila na ojeqnaqa nanġi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanu. ⁷ Uña nanġi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanġi anjam bole aqa utru poinjrqa keresainjreqnu. ⁸ Gisañ tamo nanġi di Qotei qa nanġo areqalo singilatosaieqnu. Nanġo areqalo tulañ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel Moses jeutoqneq dego kere gisañ tamo nanġi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnu. ⁹ Ariya nanġo kumbra di tulañ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel kumbra deqaji yeqnabqa tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqneq, "Nanġo kumbra di nanari." Dego kere gisañ tamo nanġi kumbra uge uge yoqnaqnaq tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqnaq, "Nanġo kumbra di nanari."

Pol na Timoti minnej, "Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne"

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqnsim waukobaoqnem. Osim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqnsim singila na tigeloqnsim gulbe qoboioqnem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jiu tamo nanġi na e kumbra uge uge ebeqnaqna e jaqatinj koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsisqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum. ¹² Ni qalie, jiu tamo nanġi na tamo unġasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqnu qaji nanġi ugeugeinjroqnaq. ¹³ Tamo uge uge nanġi ti gisañ tamo nanġi ti tulañ ugeoqnaq. Ugeoqnsib gisañ anjam garggekoba maroqnaq Satan na kamba dego nanġi olo gisa gisañjroqnaq. Yim nanġo kumbra di tulañ ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatam qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne.

¹⁵ Nami ni anġro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. ¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenġrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsisqa gam bole osorgoqnsisqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsisqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqnu.

¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo unġasari nanġi

keretnjreqnaqa nanġi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

Pol na Timoti minnej, "Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulañ singilaoqne"

⁴ Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanġo njamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondor Yesus a lañ qureq na brantosim tamo unġasari kalil nambile so qaji nanġi ti nami moreneq qaji nanġi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. ² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo unġasari nanġi ino anjam quqwa arearetnjroqnaq kiyo asginjroqnaq kiyo di unġum. Ni na nanġi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq. ³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo garggekoba nanġi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnaq olo anjam utru bei bei quqwa-jqa are prugnjqreanu. Osib nanġo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanġi metnjroqnaq bosib gisañ anjam minjroqnaq qusib arearetnjroqnaq. ⁴ Deqa nanġi anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwa-jqa dab atoqnaq. ⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatinj ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo unġasari nanġi minjre minjre laqne. Ni nanġi aqaryainjrqaqnaq wau ti unum deqa ni wau di kere-tosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jiu tamo nanġi na e lubsib moiyoqnaq bati jojomoq. Israel nanġi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere e moisiyqa ijo leñ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai. ⁷ Tamo nanġi gurguroqnsib bubuqnuq dego kere e nami singila na uruosim Yesus dauryoqnem agi bini e degyeque. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnem di e uratosioqnem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. ⁸ Tamo nanġi gurguroqnsib bubuqnuq di nanġi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lañ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondor Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoqi qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tinjinj na tamo unġasari nanġi peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lañ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nanġi dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minnej, "Ni ijoq urur au"

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au. ¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulañ areareteqnu. Deqa a na e uratbosisqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesja sawaq gilej. ¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsisqa wau bole yeqnu. ¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di

uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanjo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiq.

¹⁴ Bras na ingi ingi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondoŋ Tamo Koba a na kamba Aleksander ŋolawotqas. ¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulaŋ ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa gegerere ŋam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanŋi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanŋi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailiyem, "O Abu, ni nanjo une deqa olo kambatnjraime." E degsi Qotei pailiyem. ¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa siŋgila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanŋi quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa baun juwan nanjo medabuq na e osiq taqal waibej.

¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanŋi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqñib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanjo banq dena e oqnsim taqal waiboqñqas. Osim bunuqna a na e laŋ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanŋi Onesiforus aqa talq di unub qaji nanŋi ti Prisila Akwila wo nanŋi koba na minjrime. ²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. ²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqñim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanŋi qolqe Kristen tamo kalil nanŋi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunun gegerere taqateme. Osim ninŋi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Taitus

1 E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltinrej qaji nangi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa qarinqbej. E na nangi aqaryainjritqa nangi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinqbej. Qotei aqa anjam di gisañ sai. Di anjam bole. ²E na nangi aqaryainjritqa nangi nambibile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nangi nambibile di oqajqa tarinqosib unub. Tulañ nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosiq a na nambibile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisañosaieqnu. ³Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nangi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴O Taitus, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nangi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo angro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nangi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, "Ni na Kristen nango gate atelenj"

⁵O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nango gate atelenj. Agi e nami wau deqa ni mermem. ⁶Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nango gate atqa osimqa a peleyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nango nãmgalaq di une saiqoji soqneme. A unã aiyeltaiq. Aqa angro nangi Yesus qa nango areqalo singilatosib soqnebe. Nangi kumbra uge uge yoqnaib. Nangi diqoqnsib nango ai abu nango anjam gotranjoqnaib. ⁷Ni qalie, Kristen nango gate nangi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nango nãmgalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nãm soqto-saieqnu. A Kristen tamo ungasari nangi njirinã na taqatnjrosaisieqnu. A urur minjinã oqetosaisieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaisieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaqajqa tulañ arearetosaisieqnu. ⁸Tamo lañaj nangi aqa meq beqnaqqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinãtinã ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulañ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. ⁹A Yesus aqa anjam bole iga plal-

teqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nango are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nangi anjam di gotranjeqnaq a na nangi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nangi gisañeqnub

¹⁰O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nangi di anjam laña laña maroqnsib tamo ungasari nangi gisa gisañnjreqnub. Tamo nangi di Juda tamo. Deqa nangi na tamo mulunã breinjraqajqa tulañ singilaeqnum. ¹¹Nangi na Kristen nango silali yainjraqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Nangi degyeqnum deqa nangi na Kristen qudei nango angro ti nango was nangi ti areqalo ugetetnjreqnaqqa nangi Qotei aqa gam bole olo urateqnum. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nango medabu getentosim saidnjre. ¹²Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, "Krit tamo kalil nangi gisañ ani. Nangi tamo uge. Nangi wagme juwanã bul. Nangi qunjanã bolet. Nangi wauqa asgim ani." ¹³O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nangi tingitnjroqne. Yimqa nangi Yesus qa nango areqalo geregere singilatqab. ¹⁴Osib nangi Juda nango gisañ anjam ti tamo nangi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnum qaji nango dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵Tamo ungasari Qotei aqa nãmgalaq di jiga saiqoji unub qaji nangi qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nangi oqnsib uyeqnum. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatosaisieqnum qaji nangi torei jiga ti. Deqa nangi mareqnum, "Ingi ingi kalil jigat." Nango areqalo ti nango are miligi ti tulañ jigat. ¹⁶Nangi segi mareqnum, "Iga Qotei qa qalie bole." Di gisañ. Nangi kumbra uge uge yeqnum dena iga poiqeqnu, nangi Qotei qoreiyeqnum. Deqa Qotei na nangi torei walinjreqnu. Nangi Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nangi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

Tamo qeli nangi kumbra bole bole yoqnebe

2 O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. ²Ni na tamo qeli nangi anjam endegsim minjroqne, "Ningi nunjo so geregere taqatij. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ningi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqniy." O Taitus, ni na tamo qeli nangi anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uña qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di ninği dauryosib soqniy. Ninği yomuonaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Ninği na Kristen nanği kumbra bole osornjroqniy. ⁴ Osib uña meli nanği dalnjribqa nanği kumbra endegsib yoqnebe. Nanği nanço tamo ti nanço anğro ti qalaqalainjroqnebe. Nanği areqalo bole na walwelosib Qotei aqa nğamgalaq di une saiqoji soqnebe. Nanği Kristen nanği gereinjroqnebe. Nanği nanço tal geregere taqatosib nanço tamo nanço anjam dauryoqnebe. Nanği kumbra bole degyoqniqbqa nanço tamo nanği na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na uña qeli nanği anjam degsim minjroqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim anğro meli nanği unsib dauryqab”

⁶ Ariya ni na anğro meli nanği dego are tigeltetnjroqnimqa nanği areqalo bole na walweloqnebe. ⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anğro meli nanği ino kumbra di unoqnsib dauryoqnaqab. Ariya ni gisañ anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alañ anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. ⁸ Ni anjam bole segi palontoqnimqa tamo nanği ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanği na iga yomuigwa keresaiinjrimqa nanği jemainjrqas.

Kanğal tamo nanği gaigai nanço wau qa gate nanço sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği gaigai nunço wau qa gate nanço sorgomq di sosibqa wau bole bole nanği arearetnjre-qnu qaji di yoqniy. Ninği nanço medabu ojoqnaib. ¹⁰ Osib nanço inği bei bajinaij. Ninği nanço anjam geregere dauryosib nanği kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanği nunço kumbra deqa tulañ arebolebolein-jrqas. Ninği kumbra bole kalil yoqniqbqa nunço wau qa gate nanği unoqnsib Qotei agi iga elenej qaji aqa anjam tulañ binjyoqnsib maroqnaqab, ‘Di anjam bolequ-ja.’” O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariñoqnaqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo unğasari kalil nanği padalo sawaq dena elenqa kere. ¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo unğasari nanço ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnaqom. ¹³ Walweloqnsim inği bole bole iga mondoñ oqom qaji di oqajqa tariñoqnaqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenej. Mondoñ a wala bole ti rian koba ti os-

im lañ qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnaqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo unğasari tinğin sqajqa deqa marsiq aqa segi nğambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnaqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo unğasari nanği anjam di minjroqnimqa nanği quoqnsib dauryoqnaqab. Ni na tamo unğasari anjam gotranjyeqnub qaji nanği tinğitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

3 O Taitus, ni na Kristen tamo unğasari nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği na mandor nanği ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanço sorgomq di sosibqa nanço anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. ² Ninği tamo qudei nanği misilij anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo unğasari kalil nanği kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo unğasari nanği anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjyeqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisañgeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulañ areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqabqa iga kamba dego nanği jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenej qaji a na iga tulañ qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. ⁵ Osiqa iga elenej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa du-losiqqa iga laña elenej awai saiqoji. Osiqa gago are mili-gi yansetgosiqa aqa Mondoñ Bole egsiqqa iga anğro bunuj bul nğambabtgej. ⁶ Yesus Kristus agi iga elenej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondoñ Bole qarinyon-aqa gago are miligiq aiyej. ⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondoñ iga nğambile gaigai sqom. Iga nğambile di oqajqa tariñoqnsim unum. ⁸ Qotei aqa anjam di tulañ boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnimqa tamo unğasari Qotei qa nanço areqalo singilate-qnub qaji nanği quoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab. Anjam dena tamo unğasari nanği aqaryainjre-qnu. ⁹ Tamo qudei nanği laña laña njirinoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnaqab. Nanği Moses aqa dal anjam qa ti nanço moma nanço nğam qa ti anjam na qoteqnaqab. Nanği anjam di marqajqa tulañ arearetnjre-qnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanço anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo unğasari nanço areqalo ugetetnjrsim nanği pupoinjrimqa ni na tamo di minjrimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo

minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim tor-ei qoreiye. ¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nanjgi Qotei aqa gam torei urateqnub. Nanjgi une yo qaji tamo unub. Nanjgo une dena nanjgi osornjreqnu, nanjgi tamo uge.

Pol na Taitus minjej, "Ni urur bosim e itbe"

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. ¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanjgi aiye ino qure

uratosib walwelqa laqribqa ni na aqaryainjrimqa nanjgi gamq di injgi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nanjgi anjam plaltosim minjroqnimqa nanjgi wau bole yoqnqajqa geregere qalieosib tamo qudei injgi injgi qa truqueqnub qaji nanjgi aqaryainjro-qnebe. Nanjgi laña sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanjgi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqnub qaji nanjgi gago kaiye anjam endi minjrim. Tamo ungasari nanjgi di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum.

O ijo was, Qotei a ninjgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Filemon

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. ² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo unğasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanği qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjyoqnsim ni qa pailyeqnum. ⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği dego qalaqalainjreqnum. ⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, "O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim ingi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas." ⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği qalaqalainjroqnsim nanngo are tulan singilateqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, "Ni na Onesimus qalaqalaiyime"

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere.

⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanğal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosi q Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. ¹¹ A nami kanğal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanğal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaqa? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa. ¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnaqas. A ino kanğal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam. ¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqas are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaqa? Ni na a olo osim ningi ombla bati gaigai sqajqa deqa. ¹⁶ Onesimus a ino kanğal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulan qalaqalaiyeqnum. A ino kanğal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulan qalaqalaiyoqnaqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoque. Ni e osim geregereibeqnum dego kere. ¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosi ni olo emqai. ¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi ban na nengrenyosim. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunur qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. ²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nengrenyosim. ²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nungo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nungoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ñeiqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanği na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafras wo ombla tonto talq endi unum. Epafras a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.

²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nan̄gi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nan̄gi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a nin̄gi qa are boleyosim nun̄go qunun̄ geregere taqatoqneme. Bole.

Hibru

Qotei aqa Njiri a na iga anjam mergeqnu

1 Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarinqreq-naqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb. ² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomoqo deqa a na aqa Njiri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Njiri giltej deqa a ingi ingi kalil oqas. Aqa banğ na Qotei na mandam atej unu. ³ A na Qotei aqa rianğ koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na ingi ingi kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiq lanğ qureq oqsıq Qotei singila koba ti unu qaji aqa banğ woq di awejunu.

Qotei aqa Njiri a lanğ anğro nanği tulanğ bunğjrejunu

⁴ Qotei na aqa Njiri ñam kobaquja yej. Ñam dena lanğ anğro nanğo ñam tulanğ bunğyejunu. ⁵ Nami Qotei na aqa Njiri endegsi minğej,

“Ni ijo segi Anğro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Njiri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Anğro sqas.” Ariya Qotei na aqa lanğ anğro nanği anjam degsi minğrosaiioqnej. ⁶ Nami Qotei na aqa Njiri matu qarinyim mandamq aiqa osiq a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lanğ anğro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.” ⁷ Ariya Qotei a lanğ anğro nanği qa anjam degsi marosaiioqnej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lanğ anğro nanği wau enğrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau oje-qnub.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Njiri endegsi minğej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo unğ-gasari nanği taqatnğroqnam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulanğ arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiq ino gateq di gorenğ bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulanğ areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanğo arebolebole tulanğ bunğyejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Njiri degsi minğsiqa olo anjam bei dego endegsi minğej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lanğ dego ino segi banğ na gereiyem.

¹¹ Lanğ ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lanğ ti mandam ti gara jugo bulosib sarıosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na lanğ ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na lanğ ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Njiri degsi minğsiqa olo minğej,

“Ni ijo banğ woq endi awesoqnimqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenğsiy ino singaq di atelenğai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lanğ anğro nanği minğrosaiioqnej. ¹⁴ Lanğ anğro nanği Qotei aqa Njiri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarinqreq-naqa nanği aqa wau ojeqnu. Nanğo wau agiende. Nanği giloqnsib tamo unğasari a na elenğqas qaji nanği aqaryainğreqnub.

Qotei na iga elenğej aqa wau di tulanğ kobaquja

2 Deqa ijo was, anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonğsim anjam di tor-ei urato uge. ² Nami Qotei na aqa lanğ anğro nanğo medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranğyoqneb qaji nanği Qotei na kambatnğroqnsiq awai uge enğroqnej. ³ Bunuqna Qotei na iga pada-lo sawaq na elenğej. Aqa wau di tulanğ kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulanğ ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenğqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanği aqa anjam di quoqneb qaji nanği kamba olo mare mare laqneb. Os-ib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.” ⁴ Ye-qa-naqa Qotei na nanğo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanğo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enğreqnaqa nanği mañwa ti kumbra singila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenjej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondonj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lanj angro nangi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. ⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaaqamo nangi qa are qaleqnum?

Osim nangi qa duloqnsim aqaryainjreqnum?

⁷ Ni na tamo nangi lanj angro nanggo sorgomq di atem unub.

Deqa nangi lanj angro nanggo sorgomq di sokiñala soqnib

bunuqna ni na nanggo ñam olo soqtetnjrimqa nanggo ñam tulanj kobaosim lanj angro nanggo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na ingi ingi kalil osim tamo nanggo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na ingi ingi kalil osim tamo nanggo sorgomq di atim sqab. A ingi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di ingi ingi kalil tamo nanggo sorgomq di sosai. ⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lanj angro nanggo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nangi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanggo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqqa ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a ingi ingi kalil qa utru. A na ingi ingi kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nangi joqsim lanj qureq oqwjajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatinj koba ej. Osiqa aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torej dauryekritosiq tamo nangi elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. ¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nangi a ombla Abu qujai. Deqa a na nangi minjreqnu, “Ningi ijo was tintinj.” A nangi was qa minjrqajqa jemaiyosaieqnu. ¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

“O Qotei, e na ijo was nangi di ino ñam qa sainjroqnqai.

Nangi louqa korooqnibqa e nanggo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqnqai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tariñoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ningi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nangi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nangi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nangi moiyojnjqajqa singila ti unu. ¹⁵ Deqa nangi moiqa ulaeqnab Satan a nangi singila na ojelejeqnu. Ariya nangi degsib ulaeqnsib sonabqa Yesus a nangi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lanj angro nangi aqaryainjrqqa osiq moiyo-sai. A Abraham aqa moma nangi aqaryainjrqqa osiq moiyej. ¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nangi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nangi qa dulosim nangi aqaryainjrqajqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nanggo une kobotetnjroqnsiqqa Qotei aqa minjinj taqal waiyeqnu. ¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatinj koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnuq qaji nangi geregere aqaryainjrqqa kere.

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulanj bunyejunu

3 O Kristen was kalil, Qotei lanj qureq di unu qaji a na ningi metnjej deqa ningi Yesus qa are qalooniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom. ² Qotei na Yesus minjej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nanggo ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa tal bul soqneb. ³ Iga qalie, tamo nangi tal ateqnuq qaji nanggo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulanj bunyejunu. ⁴ Tal kalil agi tamo nangi na ateqnuq. Ariya Qotei a segi na ingi ingi kalil atelenej. ⁵ Moses a kangal tamo bul sosiqqa Qotei aqa tamo ungasari nanggo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo ungasari nangi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanggo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. ⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Njiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo ungasari nangi taqatnjroqnej. Tamo ungasari nangi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Njiri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondonj olo bosim iga boletgwajqa deqa tariñoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nangi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ningi nunjo are miligi getentaib.

Ningi nunjo moma utru nangi bul saib.

Agi nami nunjo moma utru nangi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.

Nangi wadau sawaq di ijo singila lanja tenemtoqneb.

⁹ Nangi ijo singila bati gaigai unoqneb gilsilq wausau 40 koboej.

Ariya nanġi deqa e qa are qalosaioqneb.

¹⁰ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa marej, 'Nanġi nanġo are miligiq di e daurbosaieqneb. Nanġi gaigai ijo gam bole urateqneb.'

¹¹ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem, 'Niġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.'

¹² O ijo was, niġi geregere nam atoqniy. Niġi nam atqasai di niġi qudei nunġo are miligi ugeqas. Amqa niġi Yesus qa nunġo areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa niġi nam atoqniy. ¹³ Iga mareqnum, "Bini bati endi." Deqa niġi bati gaigai nunġo Kristen was nanġi singilatnjqroqniy. Une aqa kumbra na niġi qudei gisanġosim nunġo are miligi getentaim deqa niġi degyoqniy. ¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unġasari tiġtiġ sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu, "Bini bati endi niġi Qotei aqa medabu quoqniy. Niġi nunġo are miligi getentaib. Niġi nunġo moma utru nanġi bul saib.

Agi nami nunġo moma utru nanġi ijo medabu quqwa asginjqreanaqa gotranjoqneb."

¹⁶ O ijo was, yai nanġi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjqreanaqa gotranjoqneb? Di Israel tamo unġasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na jqsq gilej qaji nanġi. ¹⁷ Qotei a yai nanġi qa minjin oqnaqa gilsiq gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo unġasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morenjoqneb qaji nanġi. ¹⁸ Qotei na yai nanġi endegsi minjrej, "Niġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai"? Osiqa minjrej, "E bole merngonum"? Di tamo unġasari aqa medabu gotranjoqneb qaji nanġi. ¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo unġasari nanġi di Qotei qa nanġo areqalo singilatosaioqneb. Utru deqa nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

Qotei aqa tamo unġasari nanġi aqarato sawa miligiq gilqab

4 Qotei a nami marej, "Ijo segi tamo unġasari nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqab." O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa niġi ulaoiy. Niġi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge. ² Moses aqa bati qa Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanġi anjam di lanja quoqnsib nanġo areqaloq di singilatosaioqneb. Deqa anjam dena nanġi yala aqaryainjrosaijoqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanġi qa endegsi marej,

"E nanġi qa minjin oqnaqa minjrem, 'Niġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.'"

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulanġi nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil

kobotej. ⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjeb, "Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej." ⁵ Osib bunuqna anjam endi nenġrenjeb, "Nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai." ⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo unġasari qudei nanġi miligiq gilqa kere. Tamo unġasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneb qaji nanġi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai. ⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

"Bini bati endi niġi Qotei aqa medabu quoqniy. Niġi nunġo are miligi getentaib."

Devit aqa bati qa Qotei a marej, "Bini bati endi." Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo unġasari nanġi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanġi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. ⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. ¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. ¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulanġi singilaqom. Singilaqasai di niġi qudei Israel nanġo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

¹² Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulanġi qalat. Deqa anjam dena tamo nanġo are qametnjqroqnsiqa nanġo qununġi ti tanu ti singa ti miligiq aiyooqnsiqa nanġo areqalo ti nanġo are miligi ti geregere pegiyeqnu. ¹³ Inġi bei a Qotei qa uliqa keresai. Inġi inġi kalil Qotei a atelenjrej qaji di a na geregere nam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonġ a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanġi qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Njiri Yesus. Deqa iga aqa nam boleq di maroqnsim ojesqom. ¹⁵ Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. ¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnmom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnmom a iga qa duloqngas. Iga gulbe ti soqnmom a iga qa are boleiyooqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqngas.

Atra tamo gate nanġo wau

5 Qotei a mandam tamo qudei nanġi giltnjqroqnsiqa nanġi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanġo wau agiende. Nanġi na tamo unġasari nanġo une

qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub. ² Atra tamo gate nanği di iga bul mandam tamo. Nanği dego singila saiqoji unub deqa nanği une yoqnqa kere. Deqa nanği na tamo unğasari powo saiqoji unub qaji nanği ti tamo unğasari Qotei aqa gam groteqñub qaji nanği ti lawo na aqaryainjre- qñub. ³ Nanği dego une ti unub deqa nanği tamo unğasari nanğo une qa ti nanğo segi une qa ti are qalo- qnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub.

⁴ Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanği met- njroqnsiqa ñam koba enjreñnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osıqa olo anjam bei dego Kristus minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosisa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A leleñ ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. ⁸ Yesus a Qotei aqa Njiri. Ariya a jaqatiñ koba oqnej dena a powo osıqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. ⁹ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqñub qaji nanği elenqas. Nanği elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanği ñambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba niñgi mernğwajqa unu. Ariya nunğo areqalo getenejunu deqa niñgi anjam di aqa utru gegerere poingwa keresai. Deqa e niñgi anjam di mernğwajqa banği koba. ¹² Niñgi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa niñgi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunğo powo kobaosai unu deqa niñgi angro mom munğum uyeqñub dego bul unub. Niñgi ingi singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib niñgi mernğwab di kere.

¹³ Iga qalie, angro mom nanği munğum segi uyeqñub. Nanği kumbra bole qa gam gegerere poinjrosai unu.

¹⁴ Tamo nanği kokbaonub qaji nanği ingi singila uye- qñub. Nanği nami bati gargekoba kumbra bole ti kum- bra uge ti pegiyoqñeb. Deqa nanği areqalo bole ti powo bole ti unub.

Iga Qotei qa tariñoqñom

⁶ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqñem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. Yim anjam dena iga singilat- goqñas. Anjam iga nami utruq na quoqñem qaji di niñgi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, ² yanso oqa, Kristen gate nanğo gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanği peginjro- qa, tamo qudei nanği ñamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqñem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. ³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, niñgi qalie. Nunğo ambleq di tamo qudei nanği Qotei na areqalo suwantetjñnaqa nanği lanğ qureq oqwjajqa gam bole qalieeb. Nanği Mondor Bole esoqñeb. ⁵ Nanği Qotei aqa anjam uyo oneiyoqnsib maroqñeb, “Anjam di bolequja.” Nanği Qotei aqa singi- la mondoñ brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqñeb. ⁶ Ariya bati bei tamo nanği di olo ulonjosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanği bunuqna puluosib are bu- lyqajqa gam saiinjrej. Nanğo une dena nanği Qotei aqa Njiri olo ñamburbasq di qamobulosib tamo unğasari kalil nanğo ñamgalaq di aqa ñam tulanğ ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanği qa e yawo anjam endegsi mernğwai. Wau lanja nanği ingi yageqñabqa awa bo- qnsiq mandam aqa miligiq aiyeqñu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqñu deqa ingi bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanği boqnsib ingi oqnsib uye- qñub. ⁸ Ariya sil luwit oqsim ingi kabutñjrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim ñamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na niñgi mernğonum. Ariya iga qalieonum, niñgi degsib padalqasai. Qotei na niñgi elenqas. ¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunğo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqñu. Nunğo kumbra bole agiende. Niñgi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tu- lanğ qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo unğasari nanği gegerereinjreñub. Niñgi nami degyoqñeb agi bini niñgi degyeqñub. ¹¹ Gago are koba endegsi unu. Niñgi kumbra bole di singila na ojoqnsib mondoñ Qotei na niñgi boletñgwajqa deqa tariñoqñiy. ¹² Niñgi asginğaiq. Qotei aqa tamo unğasari nanğo kumbra agien- de. Nanği Qotei qa nanğo areqalo singilatoqnsib olo asginjrosaiqñu. Deqa mondoñ nanği ingi bole bole Qotei a nami aqa angro nanği enjrqqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanğo kumbra di niñgi dego degsib dauryoqñiy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanği tulanğ kobatñjrjai.” Osıqa aqa anjam

di singilatej. Mandam tamo nanġi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosisq minnej, "E bole mermonum." ¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariņosisq soqnej. A tariņqa asgiyosai. A tariņesosiq bunuqna anjam Qotei na minnej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanġi qusib marqab, "Anjam di bole." Deqa tamo qudei nanġi anjam di olo uge qa marqa keresai. ¹⁷ Qotei na Abraham minnej, "E ino moma nanġi kobatnjqai." Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nanġi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. ¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minnej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisaņqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariņoqņom.

¹⁹ Qotei agi iga a qa tariņeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulaņ Getento Koba gara gainjenu qaji di torei miligiq giloqņom. ²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosisqa a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

7 Melkisedek a Salem qure nanġo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanġi ti qotsiqa nanġi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di baņ atetosisqa a qa pailyej. ² Onaqa inġi inġi kalil Abraham a mandor nanġoq dena elenġej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanġo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. ³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqaqqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa ñiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulaņ kobaquja. E deqa inġi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanġoq dena inġi inġi boledamu elenġosisqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. ⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanġi minjrej, "Niņġi atra tamo sqab." Agi dal anjam endegsi unu, "Israel nanġi na inġi inġi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanġi atrainjqoqņab." Israel nanġi Abraham aqa leņ na ñambabeb. Nanġi Livai aqa moma nanġo was. ⁶ Melkisedek a Livai aqa leņ sai. Ariya Abraham a inġi inġi poto 10 yosiq

oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di baņ atetosisqa a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minnej, "E ino moma nanġi kobatnjqai." ⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanġi na tamo ñam saiqoji nanġo gateq di baņ atetnjqoqnsib nanġi qa pailyeqnub.

⁸ Israel nanġi na Livai aqa moma nanġi inġi inġi atrainjqoqņub. Livai aqa moma nanġi moreņeqnub. Ariya Melkisedek agi Abraham na inġi inġi atraiyej qaji aqa moiqaqqa bati nanġi nami nenġrenyosaiqoqņeb. Deqa a bati gaigai sobulejenu. ⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na inġi inġi di osiq Melkisedek atraiyobulej.

¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ñambabosaisoqnej. Abraham a inġi inġi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leņ na ñambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego inġi inġi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanġi atra tamo sosib wauoqņeb nanġo wau dena tamo ungasari nanġi boletnjqoqņeb. Nanġi boletnjqrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanġi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanġi nami esoqņeb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. ¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanġi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanġi kobotnjqrsiqa olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. ¹³ Yesus a Livai aqa leņ na ñambabosai. A leņ bei nanġoq na ñambabeb. Leņ nanġi di atraiyqajqa wau nami ojosaiqoqņeb. ¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leņ na ñambabeb. Leņ dena atra tamo nanġi brantqajqa Moses a deqa marosaiqoqņeb.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poiqeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqņeb qaji nanġi tulaņ bunjqrejenu. ¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanġi Livai aqa leņ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. ¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minnej, "Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam."

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poiqeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaiġwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. ¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaiqoqņeb deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulaņ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulaņ bunyeyenu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariņoqņom.

²⁰ Qotei na Yesus giltosiq minjej, "Ni atra tamo sqam." Degsi minjsiq aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanngi dego Qotei na giltjnroqnsiq minjroqnej, "Ninggi atra tamo sqab." Ariya a aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej, 'Ni bati gaigai atra tamo sqam.'

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai."

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

²³ Nami tamo gargekoba nanngi atra tamo soqneb. Nanngi morenoqneb deqa nanngi gaigai atra tamo sqa keresai. ²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. ²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqnu qaji nanngi Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosisq nanngi qa Qotei pailyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsij lan qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanngo ambleq di sosai. A isaq di unu. ²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanngi bati gaigai wagme inggi inggi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Mati nanngi nanngo segi une qa wagme inggi inggi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib olo tamo ungasari nanngo une qa dego Qotei atraiyeqnu. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jekamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej. ²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanngi atra tamo gate sqab. Tamo nanngi di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiq a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

Yesus a lan qureq oqsij dia atra tamo gate unu

8 Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lan qureq oqsij Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. ² A lan qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanngo wau di ninggi qalie. Nanngi wagme inggi inggi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisq aqa segi jekamu osiqa Qotei atraiyej. ⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaqa? Livai aqa moma nanngi segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inggi inggi Qotei atraiyeqnu. Dal anjam a degsi unu. ⁵ Livai aqa moma nanngi gaigai mandam qaji atra tal miligiq di wauqnu. Atra tal dena lan qure qaji atra tal iga lan suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiq Moses osoryonaqa degsi atej.

Agi Qotei na Moses endegsi minjej, "E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inggi inggi kalil ti degsim gereiyime." Qotei na nami Moses degsi minjej. ⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanngo wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Ingi bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inggi bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ninggi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. ⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanngo une babetnjrsiq endegsi marej, "Ninggi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanngi ti Juda nanngi ti minjrit nanngi qusib dauryqab. ⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanngo moma nanngi Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanngi enjrem. Bati deqa nanngi ijo anjam di dauryqa uratosib gotranyoqneb deqa e na kamba nanngi qoreinjrem. ¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanngo areqaloq di atqai. Osiy nanngo are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nanngo Qotei soqnit nanngi ijo segi tamo ungasari sqab. ¹¹ Sosib bati deqa nanngi kalil e qa gegerere qalieqab. Deqa nanngi olo bunuqna nanngo was nanngi endegsi minjrqasai, 'Ninggi Tamo Koba a qa qalieoiy.' Degsi minjrqasai. Nanngi kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanngi ti kalil e qa qalieqab. ¹² Di kiyaaqa? E nanngi qa duhosiy nanngo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanngo une qa olo are qalqasai." Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, "E anjam bunuj qosqai." A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei kobosqas.

Atra tamo gate nami qaji nanngi wagme aqa len atraiyeqnu

9 Israel nanngi anjam namij dauryoqneb bati deqa nanngi mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb. ² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam "Getento Warum." Warum miligiq di nanngi lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. ³ Getento warum qoreq di nanngi gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam "Warum Tulan Getento Koba." ⁴ Qa sum koitib qurem quleqwjqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monqum dego warum dia soqnej. Ñam monqum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam monqum miligiq di lan qure qa inggi uyo Qotei na nami Israel nanngi anainjrej qaji di

tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam monqum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ ayel Qotei a nami nanqo quraq di aqa dal anjam nengrenyey qaji di dego nam monqum miligiq di atnab soqnej. ⁵ Nam monqum aqa quraq di lan angro ayel nanqo sigito qunur atnab soqnej. Lan angro ayel nanqi di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanqo bari na nam monqum di kabutesoqnej. Nam monqum aqa qura di tamo unqasari nanqo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab son-abqa atra tamo nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnub. ⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tular Getento Koba di miligiq giloqnsiqqa aqa segi une qa ti tamo unqasari nanqo une qa ti leñ oqnsiqqa Qotei atraiyeqnu. Tamo unqasari nanqi di powo bole ti sosai deqa nanqi une yeqnub. ⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tular Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. ⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga lan suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanqi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ariya wagme ingi ingi dena tamo unqasari Qotei qa loueqnub qaji nanqo are miligi gereiyetnrqqa keresai. Deqa nanqi endegsi qalieqa keresai, "Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo." Degyqa keresai. ¹⁰ O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanqi anjam namij di enjrej. Di kiyayqa? Nanqi anjam di dauryosib soqrib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leñ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqqa a gago atra tamo gate sosisqa ingi bole bole Qotei na mondor iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tular bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tular bunyejunu. Mandam tamo nanqi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai. ¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanqo leñ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leñ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom. ¹³ Atra tamo nami qaji nanqi makau ti kaja du du ti nanqo leñ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanqo damu koiteqnaq skuleqnaq sum oqnsib tamo unqasari nanqo gateq di bilenteqnu. Nanqi na tamo unqasari une ti unub qaji nanqo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu. ¹⁴ Ariya Kristus aqa leñ na wagme nanqo leñ tular bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqqa aqa leñ ayey qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kum-

bra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

Kristus aqa leñ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leñ ayey qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyey unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo unqasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanqi ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, "E na nambile di ijo segi angro tirtinj nanqi enjrjai."

¹⁶ E mandam tamo nanqo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa angro nanqi aqa ingi ingi kalil oqajqa marsim nanqo nam nengrenyim sqas. A moiyo saisoqnmqa aqa angro nanqi aqa ingi ingi oqqa keresai. A moiyoimqa nanqi aqa ingi ingi oqab. ¹⁷ Tamo di a nambile soqnmqa aqa anjam nengrenyey qaji di a lan sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di singila ti sqas. ¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanqi anjam namij singilatqa osibqa nanqi na wagme nanqi numeqnaq nanqo leñ ayioqnej. ¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo unqasari nanqi minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanqo leñ osiqa ya ti sil lent ti namtan aqa dani aqa nam hisop de ti turtosiq tamo unqasari nanqo gateq di bilentej. Osiqqa Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanqo jungum na gereiyoy qaji. ²⁰ Moses a leñ bilentosiqa marej, "Leñ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ninqi endegsi merngej, 'Ninqi anjam di dauryiy.'" ²¹ Osiqqa Moses a olo leñ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa ingi ingi ti nanqoq dego ayey. ²² Deqa iga qalieonum, leñ na ingi ingi kalil yansqas. Leñ aicasai di Qotei na tamo unqasari nanqo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa ingi ingi dena lan qaji ingi ingi lan sigitejunu. Atra tamo nanqi na wagme nanqo leñ oqnsib dena ingi ingi di yanseqnub. Ariya wagme nanqo leñ na lan qaji ingi ingi yansqa keresai. Leñ tular boledamu na segi lan qaji ingi ingi yansqas. ²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanqi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lan sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanqo leñ oqnsiqqa Warum Tular Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leñ osaieqnu. A wagme nanqo leñ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyo saieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jeja-

mu osiq Qotei atraiyej. A bati garggekoba degyosaioqnej. ²⁶ A bati garggekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatiņ oqnsiq bosiq bosiq agi bini olo jaqatiņ eqnu qamu. Ariya diņo bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. ²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanġi bati qujai qa moiyeqnu. Mondonġ nanġi Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanġo une qa nanġi peginjrqs. ²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo garggekoba nanġo une qoboiyetnrqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondonġ a lanġ qureq na bqas. Bati deqa a na tamo unġasari nanġo une olo qoboiyetnrqasai. A bosim tamo unġasari a qa tariņeqnu qaji nanġi torei elenqas.

Wagme nanġo leņ na gago une kobotqa keresai

10 Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inġi bole bole Qotei a mondonġ iga egwas qaji di iga lanġa suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanġi wagme inġi inġi oqnsib wasau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unġasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanġi torei boletnrqa keresai. ² Wagme inġi inġi dena tamo unġasari Qotei qa loueqnu qaji nanġo une yansetnrqa kere qamu atra tamo gate nanġi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are gulbeinjrosai qamu. ³ Ariya atra tamo gate nanġi wasau gaigai wagme inġi inġi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. ⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanġo leņ na tamo unġasari nanġo une kobotetnrqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aqa osiq endegsi pailyej,

“O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib nġamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu.

Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nenġrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.” Kristus a mandamq aqa osiq degsi Qotei pailyej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib nġamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.”

O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inġi inġi deqa marej. ⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq olo

kumbra bunuj atej. ¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenqosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa leņ na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanġi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanġo wau yeqnu. Nanġi bati garggekoba wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inġi inġi dena tamo unġasari nanġo une kobotetnrqa keresai.

¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Osiqa lanġ qureq oqsiiq dia Qotei aqa baņ woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. ¹³ A Qotei aqa baņ woq di awesosiqa mondonġ Qotei na aqa jeu tamo kalil nanġi osim aqa singaq di koroinjrqaqqa deqa tariņeqnu.

¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo unġasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanġi torei boletnrqej. Deqa nanġi bati gaigai une saiqoġi sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu.

Agi a endegsi mergeqnu, ¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo unġasari nanġo are miligiq di atqai. Osiy nanġo areqaloq di dego nenġrenyqai.”

¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanġo une kobotetnrqai deqa bunuqna e nanġo une qa olo are qalqasai.” ¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inġi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulaņ Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa leņ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulaņ Getento Koba di miligiq giloqnsiq. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. ²⁰ Yesus a segi na nġabile qa gam bunuj waqtetgosiq a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainġjunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. ²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo unġasari kalil nanġi taqatnrqeqnu. ²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiq aqa segi leņ bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa nġamgalaq di une saiqoġi unum. Deqa kumbra gisaņ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei siņġilatosim aqa areq giloqnsiq.

²³ Iga qalie, inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nġam siņġila na ojsim boleq di maroqnsim inġi bole bole deqa tariņoqnsiq. Iga areqalo aiyeltqasai. ²⁴ Iga gago Kristen was nanġo are tigeltetnrqanimqa nanġi qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnsiq.

²⁵ Osim iga Qotei aqa nġam qa korooqnsiq. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanġi koroqajqa asġinġreqnu. Deqa iga nanġi siņġilatnrqoqnsiq. Ni inġi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Njiri qoreiyqasai

²⁶ Ningi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetg-wasai. Osim atraiyqajqa ingi bei iga egwasai. ²⁷ Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tarinqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jEU tamo kalil nan-gi ojelenjosim nhamyuwo kankan kobaq di breinjrqas. ²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjy-imqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nan-gi a qa dulqasai. Nan-gi a qalib moi-qas. ²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri qoreiyosim aqa nam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal an-jam gotranjyo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Ta-mo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leŋ na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leŋ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa nam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas. ³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, "Tamo nan-gi une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqi. Di ijo segi wau." Osiqa marej, "Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nan-gi une qa peginjrqas." ³¹ O ijo was, Qotei nambile unu qaji a na tamo bei nolanotqas di a tulan ulaugtqas.

Nun-go areqalo Yesus qa singilateqnu b qaji di geregere ojesoqniy

³² Ningi are qaliy. Nami Qotei a nun-go areqalo suwantetngonaqa bati deqa jEU tamo nan-gi na gulbe ti jaqatiŋ ti gargekoba ningi engoqneb. Engeqnab niŋ-gi singila na tigeloqnsib gulbe di gotranjyoqneb. ³³ JEU tamo nan-gi dena nun-go Kristen was qudei nan-gi joqo-qnsib tamo ungasari kalil nan-gi namdamuq di tigelt-njroqnsib nan-gi nam misilinyoqnsib nan-gi ugeugein-jroqneb. Yeqnab niŋ-gi na nun-go Kristen was nan-gi di beternjroqnsib singilatnjroqneb. ³⁴ JEU tamo nan-gi dena nun-go Kristen was qudei nan-gi ojqnsib tonto talq di breinjreqnab sonabqa niŋ-gi na tonto tamo nan-gi deqa are qaloqnsib nan-gi geregereinjroqneb. Bati di jEU tamo nan-gi dena niŋ-gi qudei nun-go ingi ingi yain-goqneb. Ariya niŋ-gi deqa are ugeingosaiqnej. Niŋ-gi areboleboingojnej. Di kiyaaq? Niŋ-gi qalie, ingi di lan- mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tu-lan bolequja. Mondon niŋ-gi ingi di oqab. Di niŋ-gi qalie. ³⁵ Kumbra bole niŋ-gi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nun-go areqalo Yesus qa singi-lateqnu b qaji di geregere ojesoqniy. Niŋ-gi olo urataib. Niŋ-gi uratqasai di mondon niŋ-gi awai tulan boledamu oqab. ³⁶ Niŋ-gi nun-go gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Niŋ-gi degyqab di Qotei na niŋ-gi singi-latngimqa niŋ-gi aqa areqalo dauryekritosib mondon ingi bole bole a nami niŋ-gi engwa marej qaji di niŋ-gi oqab. ³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen-grenyeb unu, "Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a

bqas. Deqa a tarinqokobaiyqasai. A urur boqujatqas. ³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nan-gi e qa nan-go areqa-lo singilatqab di nan-gi nambile sqab. Nan-gi na e qor-eibqab di e nan-gi qa areboleboleibqasai."

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nan-gi degyeqnu. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga nambile gaigai sqom.

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

11 Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnu di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tarinqe-soqnimqa a na egwas. Iga gago namdamu na ingi di unqa keresai di un-gum. Iga ingi di oqom. ² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nan-gi a qa nan-go areqalo singilatoqneb deqa a nan-gi qa maroqnej, "Nan-gi tamo bolequja." ³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnu deqa iga endegsi poiqe-qnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan- ti mandam ti brantej. Ingi ingi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenjosiq dena a ingi ingi kalil iga uneqnu qaji di gereinjrej. Iga degsi poiqe-qnu.

Abel na Enok na Noa na nan-gi qalub Qotei qa nan-go areqalo singilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a ingi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a ingi deqa tulan arearetej. Kein a dego ingi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo ingi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa namgalaq di ta-mo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moi-yosai. A nambile sonaqa Qotei na a osiq lan- qureq oqej. Oqnaqa tamo ungasari nan-gi a qa namoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan- qureq osi oqosaisosiq a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej. ⁶ O ijo was, niŋ-gi Qotei aqa areq-gilqa osibqa niŋ-gi mati a qa nun-go areqalo singi-latosib endegsib mariy, "Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa namosim gilsim itonam a na awai boledamu eg-was." O ijo was, niŋ-gi degsib marqab di Qotei a niŋ-gi qa tulan arearetqas. Tamo nan-gi Qotei qa nan-go are-qalo singilatqasai di a nan-gi qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minjej, "E bunuqna awa qarinyit bosim man-dam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime." Noa a awa unosaisosiq a Qotei aqa anjam di dauryosiq aqa angro nan-gi ti aqa un- a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nan-go une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

Abraham Sara wo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiq mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieo-saisosiq gilej. ⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, "Mondon e na ino moma nanngi mandam mutu endi enjrqai." Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq jagwa oqajqa tal gereiy-oqnsiq di njeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanngi joqsqa koba na soqneb. Qotei na nanngi aiyel dego minjrej, "Mondon e na nunngo moma nanngi mandam mutu endi enjrqai." ¹⁰ Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariñoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyey unu.

¹¹ Abraham aqa njan Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiq marej, "Bole, e angtrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas." Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumanej. ¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a angro mel qujai nambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanngi tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanngi ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanngi kalil Qotei qa nanngo areqalo singilate-sosib moreneb. Nanngi mandamq endi sosibqa ingi bole bole Qotei a nami nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi osai. Nanngi ingi di oqajqa tariñesosibqa isaq na ingi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanngi maroqneb, "Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom." ¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo ungasari anjam degsib mareqnu qaji nanngi nanngo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnu. ¹⁵ Nanngi nanngo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanngi puluosib aiyeb qamu. ¹⁶ Ariya nanngi nanngo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnu. Nanngi sawa tulan boledamu agi lan qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnu. Tamo ungasari nanngi dena Qotei endegsib minjeqnu, "Ni gago Qotei." Yeqnaqa Qotei a nanngo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Nanngi aqa nanngo areqalo singilateqnu deqa a nanngo qure agi lan goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq endegsi minnej, "Ni ino segi angro qujai Aisak qalsim e atraibe." Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minnej, "E na ino moma nanngi mandam mutu endi enjrqai." Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. ¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minnej, "Aisak aqa leñ na ino moma nanngi bumbranyqab." ¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiq a en-

degisi are qalej, "E Aisak qalitqa, unqum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere." Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, "Ni Aisak qalaim." Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanngi qalub Qotei qa nanngo areqalo singilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq Jekop Iso wo nanngo gateq di aqa ban atetnjrsiq nanngi qa pailyosiq kumbra bunuqna nanngoq di brantqas qaji deqa nanngi minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq Josep aqa angro aiyel nanngo gateq di aqa ban atetnjrsiq nanngi qa pailyej. A tulan qeliosiq moiqajojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq singa pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulan qeliosiq moiqajojomosiq a na aqa was nanngi endegsi minjrej, "Ninngi na nunngo moma agi Israel nanngi minjribqa bunuqna nanngi Isip sawa uratosibqa bati deqa nanngi ijo tanu osi gilqab."

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanngi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanngi qalieeb, Moses a angro tulan bolequja. Nanngi Isip nanngo mandor koba ulaiyosai deqa nanngi aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosiq tamo kobaqujaonaqa Isip tamo ungasari nanngi na minjoqneb, "Ni Isip nanngo mandor koba aqa asi aqa angro." Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nanngo anjam di quqwa uratoqnej. ²⁵ A endegsi are qalej, "Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nanngi gulbe ti unub. Deqa unqum, e nanngi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai." ²⁶ Osiq olo endegsi are qalej, "E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondon e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu." Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiq Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanngo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. ²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nanngi minjrinaqa nanngi kaja du du ñumsib nanngo damu uyeb. Uysib kaja du du nanngo leñ ainaqa di osib Qotei na aqa lan angro bei qarinyim bosim Israel nanngo angro matu nanngi ñumaim deqa leñ di nanngo siranmeq di liyeb.

Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq

²⁹ Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanngi na nanngi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib morenej.

³⁰ Bunuqna Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululonjeb.

³¹ Sambala unja Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanngi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanngi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam gotranjoqneq deqa Qotei na nanngi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq. E nanngi qa olo ningi saingwajqa bati keresaiibqo. ³³ Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq deqa nanngi na mandor kokba nanngi qoto itnjroqnsib qoto bunyoqneq. Osib kumbra bole tintinj yoqneq. Ingi bole bole Qotei na nami nanngi enjrqqa minjrej qaji di nanngi elenjoqneq. Laion nanngi boqnsib nanngi uyqa laqnab nanngi na nanngo medabu getentetnjroqneq. ³⁴ Namyuwo na nanngi koitnjrqqa laqnaq nanngi olo namyuwo mosotoqneq. Jeu tamo nanngi boqnsib serie na nanngi nımqa laqnab nanngi jaraiyoqneq. Nanngi segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanngi singilatnjroqnej. Nanngi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanngi teteinjroqneq. ³⁵ Ungasari qudei nanngo angro nanngi morenejqneq deqa Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo qudei nanngi tonto talq di breinjroqnsib jaqatinj koba enjroqneq. Osib minjroqneq, "Ningi Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ningi tonto talq dena oqedqab." Onaqa nanngi na saidosib minjroqneq, "Sai. Mondonj iga olo subq na tigelosim nambile tulan boledamu oqom. Deqa ungun, bini iga jaqatinj oqnsim unum di kere."

³⁶ Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi misilinjroqnsib kumbainjroqneq. Osib nanngi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanngi tontnjroqneq. ³⁷ Osib Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi meniñ na nımoqnsib moiyoqneq. Osib olo qudei nanngi serie na gıngenjrejnab morejoqneq. Osib olo qudei nanngo jejamu qaja na qametnjroqneq. Nanngi qudei gara bolesai deqa nanngi kaja nanngo jungum na gara gereiyiqnsib jugoqneq. Nanngi ingi inji tulan sainjrej deqa nanngi lanja soqneq. Jeu tamo nanngi na nanngi gulbe enjroqnsib tulan ugeugeinjroqneq. ³⁸ Tamo ungasari nanngi di tulan ugeosib soqneq deqa nanngi wadau sawaq di, manaq di, meniñ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneq. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq deqa nanngi kumbra bole yoqneq. Nanngi tamo ungasari kalil mandamq di soqneq qaji nanngi bul sai. Nanngo kumbra tulan bolequja.

³⁹ Nanngi kalil Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq deqa nanngi aqa nıngalaq di tamo ungasari tulan bolequja soqneq. Ariya ingi bole bole Qotei na nanngi enjrqqa minjrej qaji di nanngi osaiyoqneq. ⁴⁰ Di kiyaqqa? Qotei na olo ingi tulan boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondonj a na iga ti nanngi ti turtgosim iga kalil koba na ingi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

12 Tamo ungasari nami soqneq qaji nanngi di Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneq deqa bini nanngi lanbi bul iga agutgesonab iga nanngi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunjoqnm. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqa iga gulbe di olo gotranjoqnm. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnm. ² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a nımburbasq di moısım bunuqna a olo tulan areboleboleiyqas. Jeu tamo nanngi a qa maroqneq, "A tamo uge deqa a moiqa." Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatosiq nımburbasq di moiyej. Bini a olo lanj qureq di Qotei aqa awo jaram banj woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Ningi geregere are qaliy. Une tamo nanngi Yesus qa tulan ugeoqnsib a jeuteq nab a singila na tigelesoqnej. Ningi dego singila na tigelesoqniy. Ningi ulaaib. Osib asgingaiq. ⁴ Bole, ningi une gotranjoqajqa singilakobaeq nıub. Ariya jeu tamo nanngi na kamba ningi moiyoqnsib. ⁵ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyoy? A ningi dalngwa osiqa endegsi merngej, "O ijo angro, e nunngo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitngwa marsiyqa gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanngi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanngi di e na olo gulbe enjreqnum." Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyoy?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitngwoqnsim gulbe engoqnmqa ningi singila na tigeloqnsib gulbe di qoboiyoqniy. Abu nanngi na nanngo angro nanngi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na ningi tingitngwoqnu.

⁸ Qotei na aqa angro kalil nanngi gaigai tingitnjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unja aqa angro bul sqab. ⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanngi na iga tingitgoqneq. Deqa iga nanngo nıam soqtoqnem. Ariya gago lanj qaji Abu a gago qunuj taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosımqa aqa nıam tulan soqtoqnm. Osim dena iga nambile sqom. ¹⁰ Gago mandam

qaji abu nangi sokiñala sosib nango segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaq? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. ¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga arebole-boleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tintin dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nungo ban a laesqas di ningi na olo singilatosisib wauoqniy. Nungo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy. ¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nungo singa ugeqasai. Nungo singa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nangi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. ¹⁵ Ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleieyqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiq gei uge uge ateleqnu dego kere nungo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa namgalaq di jiga ti so uge. ¹⁶ Ningi na Kristen tamo ungasari nangi saidnjribqa nangi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa niri Iso a Qotei qoreiyey. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalo-saiosiq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minjej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. ¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyey. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yey qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyey.

Ningi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji deq beleñeb

¹⁸ Nami Israel nangi Sainai mana utru jojomyosib dia namyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nango ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. ¹⁹ Israel nangi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nangi Moses minjeb, "Qotei a olo anjam bei mergaiq." ²⁰ Nangi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nangi endegsi minjrej, "Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meniñ na qalib moiym." Qotei na nangi degsi minjrej. ²¹ Manaq di nangi ingi ingi di unoqnsib deqa nangi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, "E ulaugetosim tulan ginda gindañeqnum."

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleñeb. Osib Qotei hambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleñeb. Qure di agi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji. Ningi lanj angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nangoq dego beleñeb. ²³ Tamo un-

gasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nangoq dego ningi beleñeb. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa segi angro matu tintin. Nango nam Qotei a lanj qureq di nengrenyey unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nango qunuj qa ti beleñeb. Tamo ungasari nangi di Qotei na torei bolet-njrej. Qotei agi mondon iga kalil pegigwas. ²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleñeb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yeba waiyey unu. Yesus aqa leñ bilenej qaji a qa dego ningi beleñeb. Deqa leñ dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa leñ di tulan bolequja. Leñ dena Abel aqa leñ tulan bunyeyunu. Abel aqa leñ na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosisqa Israel nangi anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nangi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nangi awai uge enjrej. Awai uge di nangi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lanj goge di sosisqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. ²⁶ Nami Qotei na Israel nangi anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam renginyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, "Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renginyqai. E mandam segi renginyqasai. E mandam ti lanj ti renginjraqai." ²⁷ A marej, "Bati qujai qa." Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nangi torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renginjrqas. Yimqa ingi ingi a na renginjrqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosisqa iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di renginqa keresai. Deqa iga Qotei binjiyoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa nam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorganomq di sqom. ²⁹ Iga degyqom. Di kiyaaq? Gago Qotei a namyuwo bul ingi ingi kalil koiteleñeqnu qaji.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

13 O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ² Qure bei qaji tamo nangi nungo meq boqñib ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nangi nami nungo moma qudei nango meq beqñab tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nangi tamo sai. Nangi lanj angro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi tonto talq di unub deqa ningi nangi uratnjraib. Ningi nangi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nangi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nangi jeu tamo nangi na jaqatin enjreqnub deqa ningi nangi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatin obuloqnsib nangi gereinjroqniy.

Ningi qalie, jeu tamo nangi na nungo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴Tamo a unatqas di kumbra bole. Unja a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ningi qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeqnub qaji nangi Qotei na awai uge enjrqas.

⁵Ningi silali qa mamaulngaiq. Ningi endegsib maroqniy, "Iga silali ti ingi ti kiñala eqnum di kere." Agi Qotei a marej, "E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego." ⁶Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqnqom,

"Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai."

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷O ijo was ningi quiy. Kristen gate nangi Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeqnu. Osib Qotei qa nanngo areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnub. Nanngo kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. ⁹Deqa tamo qudei nangi bosib anjam utru segi segi na nunngo are tigeltetngibqa ningi nanngo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nunngo are singilatetngogqeme. Ariya tamo qudei nangi mareqnu, "Iga ingi uyo na gago are singilatoqnqom." Di gisarj. Kumbra di lanja jejamu qa kumbra. Ingi uyo dena tamo nangi yala aqaryainjrosaeqnu.

¹⁰Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nangi atra tal namij miligiq di waueqnu. Deqa nangi atra bijal bunuj dena ingi uyqa keresai. ¹¹Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanngo une kobotetnrqa maroqnsiq wagme nanngo lej oqnsiq Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nangi olo wagme nanngo damu osi aiyqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelerqnu. ¹²Deqa kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatinj osiq aqa segi lej bilentosiq tamo ungasari nangi qa moiyej. Aqa lej dena a na tamo ungasari nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nangi qa moiyej. ¹³Deqa iga dego qure qalaq aiyqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqnqom. ¹⁴Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab.

Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji lanja unum. Mondoñ iga lanj qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwajqa tariñeqnum. ¹⁵Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjoqnsim atraiyobuloqnqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqnqom. ¹⁶O ijo was, ningi na tamo ungasari nangi kumbra bole bole enjroqniy. Nangi ingi qudei qa truquoqnbqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqnqab. Yim Qotei a nunngo kumbra deqa tulanj arearetoqnqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷Nunngo Kristen gate nangi na nunngo qununj taqateqnu. Mondoñ nangi nanngo wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanngo medabu geregere dauryoqnsib nanngo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nangi are gulbe na ningi taqatngwasai. Nangi arebolebole na ningi taqatngwab. Osib nangi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqnqab.

¹⁸Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁹Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunngoq urur boqujatqai.

²⁰Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanngo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nangi agi iga. Aqa lej aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. ²¹Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulanj areareteqnu qaji di yoqnqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Anjam getento

²²O ijo was, e na ningi singilatngwajqa deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy. ²³E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyej ombla na nunngoq bosim nungwom.

²⁴Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nangi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nangi na dego ningi kaiyeingonub.

²⁵Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Jems

1 E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo lenj agi ninggi. O was ninggi kalil kaiye. E na anjam endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ninggi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ninggi gulbe deqa tulanj areboleboleingim soqniy. ³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ninggi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ninggi qalie, gulbe dena ninggi singilatngeqnaqa ninggi gulbe qoboieqnum. ⁴ Deqa ninggi bati gaigai singila na tigelosib gulbe qoboieqniy. Ninggi degyqab di ninggi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnasai. Ninggi tulanj kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailiyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailiyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ninggi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanngi ingi bole bole enjreqnu. Nanngi Qotei pailieqnaq a nanngi qa olo niringosaieqnu. ⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailieqnaq a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, "Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?" A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailiyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiq a oqe aieqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatqnsiq olo bati bei aqa areqalo singilatosieqnu. ⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanngi ingi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanngi endegsib are qalaib, "Iga ingi bole bole oqnoq." Di sai. ⁸ Nanngi areqalo aie aiyeltoqnsib kumbra lanja lanja yeqnum deqa Qotei na nanngi ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanngi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa. ¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanngi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab. ¹¹ Iga qalie, senj oqsim kanjanamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro

koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanngi qa tulanj arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, "E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanngi awai bole enjrqai." Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, "Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu." A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. ¹⁴ Gago segi segi are miligi tigelosnsiq a iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiq walawalaigoqnsiq a gisangeqnu. ¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanjreqnu dego kere. Bunuqna unja a anjroteqnu dego kere gago are miligi tigelosnsiq a une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulanj kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ninggi gisanjgaim deqa ninggi une kalil uratiy. ¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja eleneqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A senj qununj bul sai. Senj qununj a olekobaoqnsiq olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. ¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulanj bunjnrejrunum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ninggi endegsi poingem. Ninggi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjinj oqaiq. ²⁰ Tamo nanngi urur minjinj oqetnjreqnu qaji nanngi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. ²¹ Deqa ninggi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nunngo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nunngo are miligiq di atej qaji di ninggi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nunngo qununj oqas. ²² Ariya ninggi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ninggi lanja quqwab di ninggi nunngo segi jexamu gisanjyqab. ²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. ²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim gilo-

qnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. ²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tinqin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanqi dal anjam di geregere peleiyoqnsib dauryoqnqab di Qotei a nanqo wau kalil boletqngas. Ariya tamo nanqi dal anjam di laña qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanqo wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, "E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole." Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laña loueqnu. ²⁷ Iga Kristen tamo unqasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na anqro mandum nanqi ti unq qobul nanqi ti geregereinjroqnsim nanqo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa nqamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

Ninggi na tamo kalil nanqi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

2 O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rianj koba ti unu. Ninggi a qa nunqo areqalo singilateqnum deqa e ninggi endegsi mernqwai. Ninggi na tamo nam ti nanqi areinjroqnsib olo tamo nam saiqoji nanqi qoreinjroqnaib. ² Nunqo kumbra agiende. Noro tamo bei a gara boledamu na walaosim banriñ gol na gereiyo qaji di jigsim nunqo Qotei tal miligiq gilqas di ninggi aqa nam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei inggi inggi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ninggi aqa nam aguq atsib minjqab, "Ni qalaq di tigelesoqne" o "Ni mandamq di awo." ⁴ O ijo was, ninggi kumbra degyeqnum di ninggi areqalo uge ti sosib tamo nanqi laña peginjreqnub.

⁵ O ijo was bole, ninggi quiy. Tamo unqasari inggi inggi saiqoji nanqi Qotei na giltjnrej deqa nanqi torei a qa nanqo areqalo singilateqnum. Agi Qotei a nami endegsi marej, "Tamo unqasari e qalaqalaibeqnum qaji nanqi di e na taqatnjrsiy nanqo Mandor Koba sqai." ⁶ O ijo was, ninggi kiyayaq tamo inggi inggi saiqoji nanqo nam aguq ateqnub? Ninggi are qaliy. Yai nanqi na ninggi ugeugeingqnsib nunqo jejamuq di une enqoqnsib ninggi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngqenub? Noro tamo nanqi na ninggi degngqenub. ⁷ Tamo nanqi dena Yesus aqa nam boledamu misilinyeqnub. Nam di agi Qotei a nunqoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo unqasari nanqi degsim gereinjroqnume." O ijo was, ninggi dal anjam di dauryosib keretqab di ninggi kumbra bolequja yqab. ⁹ Ariya ninggi na tamo qudei nanqi areinjroqnsib olo tamo qudei nanqi qoreinjreqnub di ninggi une ateqnub. Deqa ninggi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub. ¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole

qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. ¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, "Ni tamo bei aqa unq jejamu ojetaim." Osiqa dego marej, "Ni tamo bei qalsim moiyoqaim." Bole, ni tamo bei aqa unq jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoqaim di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam. ¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ninggi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ninggi nunqo anjam maro ti nunqo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. ¹³ Ninggi tamo nanqi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ninggi qa dulqasai. Ariya ninggi tamo nanqi qa dulqnsib di une pegiyo bati qa ninggi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqnqas

¹⁴ O ijo was ninggi quiy. Tamo bei a mareqnu, "E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum." A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Laña medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

¹⁵ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo inggi saiqoji kiyo soqnimqa nunqo ambleq di tamo bei na minjqas, "Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim inggi uysim menetmim soqne." A anjam segi laña minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. ¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laña gago areqalo Yesus qa singilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, "E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum." Degsi marimqa e na kamba minjqai, "O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, 'Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.' ¹⁹ Ni mareqnum, 'Bole, Qotei a segi qujai unu.' Ni kere mareqnum. Mondor uge nanqi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnum. ²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, 'E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.' Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laña medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme." ²¹ O ijo was ninggi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa anqro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiq minnej, "Ni degyonum deqa ni ijo nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unum." ²² Ninggi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiy dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulanj keretej. ²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei

na minje, 'Ni ijo n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unum.'" Osiqu Abraham minje, "Ni ijo was bole." ²⁴ Deqa ijo was ningi qalie, tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatosib ariya nan̄gi olo kumbra bole bei babtqasai di nan̄gi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji nan̄gi segi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

²⁵ Ningi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nan̄gi qarinjrn̄naqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nan̄gi na tamo aiyel nan̄gi di ñumqa laqnab Rahap a nan̄gi aiyel ulitnjrej. Osiqu gam bei osornjrn̄naqa nan̄gi jeu tamo nan̄gi alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa n̄amgalaq di uña bole une saiqoji soqnej. ²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqas.

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

3 O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nan̄gi anjam palontoqnaib. Ningi qalie, mondorj une pegiyi bati-amqa Qotei na anjam palonto tamo nan̄go wau qa geregere peginjrqas. ² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban̄ ti singa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom. ³ Iga hos nan̄go medabuq di sil atoqnsim nan̄gi titnjreqnam nan̄gi iga daurgeqnum. Iga nan̄go medabu segi ojeqnam nan̄go jejamu dego iga daurgeqnu. ⁴ Ningi qobun̄ uniy. Qobun̄ a tulan̄ kobaquja. Aqa kuñi tulan̄ kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobun̄ tutqa laqnaqa qobun̄ aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun̄ a dauryoqnsiq gileqnu. ⁵ Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, n̄amyuwo yusiq tulan̄ kobaqujaoqnsiq n̄amtan̄ kalil yueleneqnu. ⁶ Gago medabu a n̄amyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulan̄ jigatqom. Mondorj tamo nan̄gi n̄amyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulan̄ ugeugeiyeqnu. ⁷ Ningi wagme nan̄gi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum. ⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleneqnum. Amal uge na tamo nan̄gi uñinjroqnsib moiyoqnsib dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. ⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo un̄gasari nan̄gi misilinjreqnum. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej. ¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge

uge mareleneqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. ¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. ¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nan̄gi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nun̄go ambleq di tamo qudei nan̄gi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nan̄gi nan̄go segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go kumbra di unoqnsib maroqnaqab, "Nan̄gi tamo bole." ¹⁴ Ariya ningi olo nun̄go segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeingonim diqoqnaib. Ningi degyqab di ningi gisan̄ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. ¹⁵ Osib ningi powo uge ti sqab. Powo deqaji lan̄ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. ¹⁶ Ningi quiy. Tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjroqnsim diqoqnaqab di nan̄gi so tulan̄ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnaqab. ¹⁷ Ariya tamo un̄gasari lan̄ goge na powo eqnub qaji nan̄gi kumbra tulan̄ bolequja yeqnub. Nan̄gi kumbra jigat dauryosaieqnum. Nan̄gi lawo na sosib tamo nan̄gi jinga na gereinjroqnsib nan̄gi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnum. Nan̄gi na tamo kalil nan̄gi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnum. Nan̄gi laña baban̄ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnum. Nan̄gi bole dauryeqnum. ¹⁸ Tamo deqaji nan̄gi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tintinj babteqnum. Ingi meli branteqnu dego kere.

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

4 O ijo was, ningi qudei nun̄go segi jejamu qa are boleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugneqnu. Utru deqa ningi qotoqnsib njirinkobaieqnum. Kumbra di nun̄go jejamu miligiq di singila na waueqnu. ² Ningi ingi ingi koba oqajqa tulan̄ arearengneqnaqa mamaulngneqnu. Ariya ningi ingi ingi di osaieqnum deqa ningi qotoqnsib tamo ñumeqnum. Ningi ingi ingi di osaieqnum di aqa utru agiende. Ningi Qotei pailyosaieqnum deqa. ³ Ningi qudei ingi ingi qa Qotei pailyoqnsib ariya ningi ingi ingi di osaieqnum. Di kiyaaq? Ningi nun̄go segi jejamu qa are boleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnum deqa. ⁴ Uña bei na aqa gumbulun̄ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ningi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ningi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ningi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. ⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegisib nengrenyeb unu, "Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan̄

areareteqnu." O ijo was, ningi anjam di lanja sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulanj boleyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo ungasari nanjo segi ñam soqteqnu qaji nanji Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanjo segi ñam aguq ateqnub qaji nanji qa Qotei a olo are boleyeqnu." ⁷ Deqa ijo was, ningi nunjo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulanqas. ⁸ Ningi Qotei jomomyoqniy a kamba dego ningi jomngooqniy. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanji nanjo banj yansoqnsib jiga koboteqnu dego kere ningi nunjo are miligi gereiyosib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye aiyelreqnu qaji olo nunjo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. ⁹ Ningi nunjo une qa are gulbeingooqniy akamugetoqniy. Od, ningi nunjo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunjo arebolebole kobotosib olo are gulbeingooqniy. ¹⁰ Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunjo segi ñam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nunjo ñam olo soqtetngwas.

Ningi nunjo Kristen was nanji uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanji anjam uge minjraqas kiyo nanjo une qa nanji peginjraqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnu di ningi dal anjam dauryqa urateqnu. ¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanji elenqa kere. A na qujai nanji padaltjraqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanji peginjreqnu? Di kumbra uge.

Ningi nunjo segi ñam soqtoqnaib

¹³ Ningi qudei endegsib mareqnu, "Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom." ¹⁴ Ningi degsib mareqnu. Ariya nebe kumbra kiye nunjoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab. ¹⁵ Deqa ningi endegsib maroqniy, "Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom." ¹⁶ Kiyaaq ningi qudei olo nunjo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnu? Nunjo kumbra di uge. ¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

Tamo nanji ñoro koba ti unub qaji nanji awai ugedamu oqab

5 O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunjoq boqnaqas. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. ² Nunjo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbiñ na nunjo gara kalil dego ugeugeiyqo. ³ Nunjo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondonj baisuwi dena nunjo une boleq atsim ñamyuwo bulosim nunjo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu

oqab. ⁴ Ningi quiy. Nunjo wau tamo nanji nunjo ingi meli gentoqnsib nunjo banj di ateqnab ningi na kamba olo nanji gisanjroqnsib awai oto nunjo segi qa getentoqnsib oto segi nanji enjreqnu. Deqa nanji maoqnsib endegsib Qotei pailoqnu, "O Tamo Koba, nanji iga kumbra uge degsib egeqnu." Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanjo pailo di queqnu. Deqa mondonj a na ningi awai uge engwas. ⁵ O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nunjo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa ingi koba uyeqnu. Deqa mondonj Qotei na ningi lungwas. Kaja nanjo jejamu diq diqeqnaq nanjo mandor nanji na ñumeqnu dego kere Qotei na ningi lungwas. ⁶ Nunjo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanjo jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnu. Ariya nanji na kamba olo ningi gotrangosaieqnu.

Ningi gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, ningi nunjo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanji bul soqniy. Ningi qalie, wau lanja nanji asgingrosaiqnu. Nanji ingi yagoqnsib awa qa tariñeqnu. Awa beqnaqa ingi melieqnaqa nanji ingi meli di oqnsib uyeqnu. ⁸ Dego kere ningi nunjo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jommoq deqa ningi degyoqniy.

⁹ O ijo was, ningi Qotei aqa tamo ungasari qudei nanji qa ñiriñoqnsib yomuqnaib. Qotei a nunjo une di unsim ningi pegingo uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqaj jommoq. A sirameq di tigelejunu. ¹⁰ O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji qa are qaliy. Nanji nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneq deqa jeu tamo nanji na nanji ugeugeinjroqneq. Ariya nanji Qotei aqa anjam marqa ulaosaioqneq. Nanji nanjo are miligi singilatoqnsib jaqatiñ oqnsib gulbe di qoboioqneq. ¹¹ Ningi quiy. Iga endegsi mareqnu, "Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunub qaji nanji Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanji areboleboleinjreqnu." Ningi Jop aqa kumbra qa nami queq. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboyesoqnej. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleyeqnu.

Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib. Ningi lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Ningi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ningi od qa segi mariy. Ningi said qa segi mariy. Ningi degyqab di Qotei na ningi awai uge bei engwasai.

**Tamo nanği kumbra bole bole yeqñub qaji
nanğo pailyo siñgila koba**

¹³ Nunğo ambleq di tamo qudei nanği jaqatiñ eqñub kiyo? Degamqa niñgi na minjribqa nanği nanğo jaqatiñ deqa Qotei pailyoqnebe. Nunğo ambleq di tamo qudei nanği areboleboleinjqñu kiyo? Degamqa niñgi na minjribqa nanği Qotei qa louoqñsib aqa ñam soqtoqnebe. ¹⁴ Nunğo ambleq di tamo qudei nanği mainjqñu kiyo? Degamqa niñgi na minjribqa nanği Kristen gate nanği metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanğo gateq di bañ atetnjrsib goreñ bilentosib nanği qa pailyebe. ¹⁵ Nanği Tamo Koba a qa nanğo areqalo siñgilatosib pailyoqñab di a na tamo mainjro qaji nanği olo tigeltñjqñas. Osim nanği une yoqñeb degamqa a na nanğo une kalil dego kobotetñjqñas. ¹⁶ Deqa ijo was, niñgi nunğo segi segi une palontoqñsib Kristen was nanği ubtosib minjroqñiy. Osib niñgi segi segi qa Qotei pailyoqñiy. Yim a na niñgi boletñgwas. Tamo nanği kumbra bole bole yeqñub qaji nanğo

pailyo di siñgila koba. Deqa nanği pailyeqñab Qotei a quoqñsiqa nanğo anjam dauryeqñu. ¹⁷ Niñgi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqñej, "O Qotei, ni na lañ getentimqa awa bqasai." A degsi pailyeqñanaqa Qotei na lañ getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. ¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoqñanaqa lañ waqonaqa awa bej. Bosiq iñgi iñgi kalil melieleñej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was niñgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. ²⁰ Niñgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqñim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunur moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 Pita

1 E Pita. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. ² Tulanj nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq giltņgej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leņ aiyej qaji dena ningi yansņgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulanj boleiyimqa ningi gegerere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu laņ goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa nām soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulanj dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga singilatgeqnu deqa iga inņi bole bole Qotei na mondoņ egwas qaji deqa tariņoqnsim unum. ⁴ Inņi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na laņ goge dia ningi gereiyetņgej unu. ⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei aqa singila kobaquja na ningi taqatņgejunu. Deqa diņo batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulanj areboleboleiņgeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatiņ eņgeqnu di unqum. Sokiņala gulbe di olo koboqas. ⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yimqa mondoņ diņo batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulanj areboleboleiyim ningi biņingosim nām koba eņgwas. Iga qalie, gol a inņi tulanj boledamu. Tamo nanņi namyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulanj bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulanj bunyejunu. ⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnub. Ariya ningi a tulanj qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tulanj areboleboleiņgeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulanj bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai. ⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanņi nami maroqneb. Nanņo anjam di aqa utru nanņi qalieqa osib deqa gegerere nāmoqnsib wauoqneb. ¹¹ Kristus aqa Mondor a nanņo are miligiq di sosisqa nanņo medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, "Bunuqna Kristus a jaqatiņ osim moisim olo subq na tigelosim laņ qureq oqsim dia a nām koba ti sqas." Qotei aqa medabu o qaji tamo nanņi endegsib nenemoqneb, "Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye nāmoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?"

¹² Onaqa Qotei na kamba nanņi endegsi minņrej, "Anjam ningi mareqnu qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas." O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanņi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa laņ goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo nanņi singilatņroqnej. Yeqnaqa nanņi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi merņgoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa laņ anņro nanņi gegerere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel gegerere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondoņ Yesus Kristus a olo laņ qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tariņoqnsib soqniy. ¹⁴ Sosib ningi anņro du du bulosib Qotei aqa anjam gegerere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratiy. ¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosis dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metņgej. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum."

Kristus aqa leņ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnub, "O gago Abu." Qotei aqa nām galaq di tamo unņasari kalil nanņi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanņo une qa peginņreqnu. A nanņo segi segi wau unoqnsiq dena nanņi peginņreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, "Mandam endia gago qure utru sosai." Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di gegerere soqniy. ¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nanņo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei

na olo nungo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai. ¹⁹ Kristus aqa leñ aiyey qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa leñ di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nango jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. ²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ningi qa osiq Kristus qarinyonaq bej. ²¹ Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nungo qunuj yansob-uleb. Utru deqa ningi na nungo Kristen was nangi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. ²³ Ningi ingi meli bulosib ñambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi ñambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi ñambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo ungasari nangi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kanqanqanqanaq balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq ulonqnu dego kere tamo ungasari nangi urur koboqab. Nango ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. ²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas." O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nangi palontoqnsib ningi mernqneb.

Yesus a tal ai bul

2 Ningi ñambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratiy. Gisañ anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy. ² Iga qalie, angro mom nangi mungum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi mungum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Mungum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Mungum qaq dena nungo qunuj aqaryaiymqa ningi tulan boleosib singilatab. Yim Qotei na ningi elenqas. ³ Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyosib mareqnu, "Bole." ⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di ñambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiq marej, "Tal ai di tulan bolequja." ⁵ Ningi dego tal ai bul ñambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiq ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nungo segi jejamu Qotei atraiyoqneb a ningi qa tulan arearetoqnsiq. ⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singi-

latqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo nangi tal ai di osib nango areqaloq di singilatqab di nangi jemainjrqasai." ⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnu deqa ningi mareqnu, "Tal ai di tulan bolequja." Ariya tamo nangi Kristus qa nango areqalo singilatosaieqnu qaji nangi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

"Tal gereiyo qaji tamo nangi na tal ai di arqnsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigelttem unu."

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb, "Tamo qudei nangi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu." O ijo was, tamo nangi di Qotei aqa anjam gotranjreqnu. Utru deqa nangi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu. Qotei a nami marej, "Nangi tulan padalqab."

⁹ Ariya Qotei na ningi giltngrej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Ningi aqa segi tamo ungasari tintin unub. A na ningi giltngrej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami ningi ambruq di soqneb deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanq belenqeb. Suwanq di tulan bolequja. ¹⁰ Nami ningi tamo ungasari lanq soqneb. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaiqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ningi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi merngwai. Nungo areqalo namij ti nungo qunuj ti ombla qoteqnu. Deqa ningi nungo areqalo namij torei qoreiyiy. ¹² Bini ningi sawa bei bei qaji nango ambleq di unub. Deqa ningi nango ñamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniy nangi nungo kumbra di unoqnuqab. Unoqnsib nango yomu anjam ningi qa mareqnu qaji di nangi uratosib mondonq une pegiyo bati qa ningi Qotei aqa ñam soqtoqnuqab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nangi ti mandor kokba ti nango anjam dauryoqniy. ¹⁴ Osib tamo gate nango anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nangi di agi mandor kokba nangi na qarinqreqnab giloqnsib tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nangi kamba awai uge enjreqnu. Osib tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nango ñam soqtetnreqnu. ¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqnsibqa nari tamo agi ningi yomuingeqnu qaji nangi nungo kumbra di unsibqa nango anjam uge di olo uratosib mequmesqab. ¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, "Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom."

Ningi degsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kangal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. ¹⁷ Ningi tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunngo Kristen was nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanngo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatiñ qoboiy-oqnqom

¹⁸ O kangal tamo, ningi nunngo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanngo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanngo anjam dego dauryoqniy. ¹⁹ Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunngo wau qa gate nanngi lanja jaqatiñ engwab di unngum. Ningi jaqatiñ di qoboiyqniy. Yimqa Qotei a nunngo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas. ²⁰ Ariya ningi wau uge yib nunngo wau qa gate nanngi deqa lungib ningi jaqatiñ qoboiyqab di Qotei a ningi awai bole engwasai. Ningi wau bole yib nunngo wau qa gate nanngi na lungib ningi jaqatiñ qoboiyqab di Qotei a nunngo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ningi aqaryaingwa osiqa jaqatiñ qoboiyosiq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osorngej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatiñ oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metngej. ²² Kristus a une bei yosaioqnej. Aqa medabu na gisanj anjam bei dego marosaioqnej. ²³ Jeu tamo nanngi na a misilinyoqnsib anjam uge uge minjeqnaib a deqa kamba anjam uge bei nanngi minjrosaiioqnej. Nanngi a jaqatiñ koba yeqnaib a deqa olo nanngi jaqatiñ enjraqajqa marosaioqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga gegerere pegigeqnu qaji. ²⁴ Kristus a gago une kalil qoboiyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainej. Iga moiyoqnsim olo ñambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnqajqa deqa osiqa ñamburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanngi na Yesus qalougetosib jaqatiñ koba yeb. Aqa jaqatiñ dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ningi kaja bul sosibqa nunngo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunngo qunuj gegerere taqatejunu.

Tamo unja wo nanngi kumbra bole yoqnebe

3 O ungasari, ningi nunngo gumbuluj nanngo sorgomq di soqniy. Nunngo gumbuluj qudei nanngi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unngum, ningi mequmesosib nanngo ñamgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanngi unsib dena nanngi are bulyqab. ² Ningi degsib kumbra bole na walwelosib nanngo sorgomq di soqniy nanngi unsib marqab, ningi ungasari bole. ³ Ningi nunngo jejamu walatqajqa are prunngonqnaib. Ningi nunngo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nunngo jejamu walatqajqa. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di lanja

jejamu qa wala. ⁴ Ningi nunngo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanngi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa ñamgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai. ⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nanngi nanngo are miligi degsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarijoqnsib nanngo gumbuluj nanngo sorgomq di soqneb. ⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, "Ni ijo tamo koba." Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnqab di ningi Sara aqa angro tintiñ sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nunngo ñauñ nanngi koba na gegerere soqniy. Nunngo ñauñ nanngi tamo sai. Nanngi unja. Nanngo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanngi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nunngo ñauñ nanngi ningi ti koba na ñambile gaigai sqab. Deqa ningi nunngo ñauñ nanngi gegerereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nunngo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunngo pailyo quoqnqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi merngwai. Ningi kalil koba na gegerere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanngi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanngi qa are boleingonqniy nunngo segi ñam aguq atoqniy. ⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi kamba olo nanngi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge merngibqa ningi kamba olo nanngi anjam uge minjraib. Ningi nanngi qa endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na nanngi boletnjrime." Qotei a ningi degyqa osiqa metngej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletngonqnas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

"Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaib.

A gisanj anjam dego maroqnaib.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nanngi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanngi kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na nanngi gegerere taqatnjroqnqas.

Osim nanngo pailyo dego quetnjroqnqas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanngi Tamo Koba a na olo qoreinjroqnqas."

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanngi na iga jaqatiñ egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnqab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas? ¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi

jaqatiŋ engwab. Di unġum. Niŋgi deqa arebole-boleiŋgem. Tamo naŋgi dena niŋgi ula engeqnu. Ariya niŋgi naŋgi ulaiŋraib. Osib are gulbeinġaiq.
¹⁵ Niŋgi nuŋgo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqniqbqa tamo qudei na niŋgi endegsib nenemŋwab, "Niŋgi iŋgi bole kiye qa tariŋoqnsib deqa areboleboleiŋgeqnu?" Degsib nenemŋgibqa niŋgi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. ¹⁶ Ariya niŋgi anjam siŋgila na naŋgi minjraib. Niŋgi Qotei ulaiyoqnsib lawo na naŋgi anjam minjroqniy. Osib niŋgi gaigai Qotei aqa ŋam-galaq di une saiqoji sosib Kristus aqa ñam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqniŋ jeu tamo agi niŋgi misiliŋgeqnuŋ qaji naŋgi nuŋgo kumbra di unsib jemaiŋjrqa.
¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnoqom. Yoqnim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatiŋ egoqnoqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatiŋ egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Niŋgi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosiqa a une tamo naŋgo padalo sawa osiq naŋgo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na niŋgi joqsim Qotei aqaq oqwaŋqa deqa osiq niŋgi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiq mandamq endi sonaqa jeu tamo naŋgi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiq a mondor ti soqnej. ¹⁹ Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge naŋgi Qotei aqa anjam palontosiŋ minjroqnej. ²⁰ Noa aqa bati qa mondor naŋgi di Qotei aqa anjam gotraŋyoqneb. Bati deqa tamo unġasari naŋgo kumbra uge tulaŋ kobaoqnej. Ariya Qotei a naŋgo une qa urur kambatŋrosai oqnej. A tariŋosiŋ sokobaiyoŋaqa Noa a qobuŋ kobaquja gereiyej. Gereiyosiŋ kobooŋaqa tamo unġasari 8 segi qobuŋ gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulaŋ koba dej. Tamo unġasari 8 naŋgi di Qotei na elenej deqa naŋgi bole soqneb. ²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na naŋgi yaq dena elenej dego kere niŋgi ya na yanso onabqa Qotei a niŋgi elenej. Ya dena Qotei a nuŋgo jejamu qaji jiga yansetŋgosai. Niŋgi yanso osib Qotei pailyonab a nuŋgo pailyo di qusiqa nuŋgo are miligi qaji jiga yansetŋgej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na niŋgi elenej. ²² Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa baŋ woq di awejunu. Deqa laŋ aŋgro naŋgi ti laŋ qaji mondor kokba ti laŋ qaji siŋgila ti kalil naŋgi Kristus aqa sorgomq di unub.

Iga gago areqalo namij uratqom

4 Kristus na aqa segi jejamu osiq jaqatiŋ koba qoboiyosiŋ moiyej. Dego kere niŋgi Kristus aqa kumbra di siŋgila na dauryosib nuŋgo segi jejamu osib jaqatiŋ qoboiesoqniy. Niŋgi degyiy. Di kiyaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatiŋ qoboiyqas di a une uratqas. ² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai. ³ Niŋgi qalie, sawa bei bei qaji naŋgi kumbra uge uge yqajqa

tulaŋ arearetŋreŋqnu. Nami niŋgi dego nuŋgo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji naŋgo kumbra agiende. Naŋgi sambala kumbra yqajqa are prugnreŋqnu. Qolo jigeeqnaqa naŋgi ya uge uyoqnsib alaŋkobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnuŋ. Osib Qotei aqa dal anjam gotraŋyoqnsib gisaŋ qotei naŋgi biŋinjreŋqnuŋ. ⁴ Nami niŋgi naŋgi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini niŋgi kumbra di urateqnuŋ deqa naŋgi na niŋgi nuŋgoqnsib tulaŋ prugoqnsib niŋgi misiliŋgeqnuŋ. ⁵ Mondor sawa bei bei qaji naŋgi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib naŋgo une kalil bantosib minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo ŋambile so qaji naŋgi ti tamo moreŋo qaji naŋgi ti peginjrqas. ⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreŋo qaji naŋgi aqa anjam bole palontosiŋ minjroqnej. Tamo naŋgi di jejamu ti sonab Qotei na naŋgi peginjrej. Ariya mondor naŋgi olo ŋambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a niŋgi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti koboaŋqa bati jojomqo. Deqa niŋgi areqalo bole ti sosib nuŋgo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei pailyoqnsib geregere pailyoqnoqab. ⁸ E anjam kobaquja bei dego niŋgi endegsi mernġit quiy. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. ⁹ Deqa Kristen was naŋgi nuŋgo talq boqniŋqa niŋgi naŋgi oqnsib geregereiŋroqniy. Niŋgi naŋgi aqaryainjrqaŋqa asġiŋgaiq. ¹⁰ Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyosiŋ wau segi segi engej. Deqa niŋgi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo unġasari naŋgi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. ¹¹ Niŋgi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqoŋniy. Niŋgi qudei tamo unġasari naŋgi aqaryainjrqa wau osibqa Qotei na siŋgila enġimqa siŋgila dena wauoqniy. Amqa wau kalil naŋgi yeŋnuŋ qaji di tamo unġasari naŋgi na unoqnsib Yesus Kristus aqa ñam na Qotei biŋiyoqnoqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti siŋgila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatiŋ qoboiey dego kere iga jaqatiŋ qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu ŋamyuwo bulosiq nuŋgoq beqnu. Niŋgi deqa tulaŋ prugosib endegsib are qalaib, "Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej." Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi nuŋgo areqalo Kristus qa bole siŋgilateqnuŋ kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nuŋgoq beqnu. ¹³ Kristus a nami jaqatiŋ qoboiey dego kere niŋgi jaqatiŋ qoboieqnuŋ. Niŋgi deqa areboleboleiŋgim soqniy. Yimqa mondor Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa niŋgi olo tulaŋ areboleboleiŋgim sqab. ¹⁴ Niŋgi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na niŋgi misiliŋwab di unġum. Niŋgi deqa areboleboleiŋgem. Niŋgi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na niŋgi beterngejunu. ¹⁵ Ariya niŋgi tamo ñu-

mibqa kiyo, ingi bajinibqa kiyo, tamo nanngi ugeugein-jribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib. ¹⁶ Ningi ñam Kristen ojesoqñib tamo qudei na ñam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqñiy.

¹⁷ Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo ungasari nanngi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei aqa anjam bole go-tranyeqnub qaji nanngi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas. ¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Qotei na tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi elenqajqa banngi koba. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei qor-eiyoqñisib une yeqnub qaji nanngi a na elenqajqa olo tulan banngi koba." ¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqñim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nunngo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqñiy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

Kristen gate nanngi na Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjroqnebe

5 O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi merngwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi ñamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji ingi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy. ² Ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjriy. Nanngi kaja bul unub deqa Qotei na nanngi joqsiqa nunngo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa ningi are bole na wauoqñiy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib. ³ Ningi nunngo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanngi joqsiqa nunngo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nanngi taqatnjriy. Yimqa nanngi nunngo kumbra di unsib ningi daurngwab. ⁴ Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanngo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O angoro wala, ningi Kristen gate nanngo sorgomq di soqñiy. O ijo was kalil, ningi nunngo segi ñam aguq atoqñiy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo ungasari nanngo segi ñam soqtqnub qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu." ⁶ Deqa ningi nunngo segi ñam aguq atoqñisib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqñiy. Yimqa bati kereamqa a na nunngo ñam olo soqtetngwas. ⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nunngo gulbe kalil oqñisib Qotei aqa banq di uratoqñiy.

⁸ Ningi nunngo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqñisib soqñiy. Laion nanngi tulan lelerjoqñisib tamo ñumoqñisib uyeqñub dego kere nunngo jeu tamo Satan a gaigai tamo ungasari nanngi padaltnjrqajqa ñamoqñisib laqnu. ⁹ Deqa ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatoqñisib Satan gotranjoqñiy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi degsib jaqatin eqnub. ¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metngrej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqñisib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab. ¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiq nengrenyosiq nunngoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nunngo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqñiy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum.

¹³ Kristen was nanngi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Agi nanngi ningi ti Qotei na giltngrej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angoro bul. ¹⁴ Ningi na nunngo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqñisib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqñiy. Bole.

2 Pita

1 E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. ² Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanggi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulanj boleiyosim nunjo are latetngeme.

Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintin unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga nambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulanj keretgej. Osiqa aqa segi rianj na ti so bole na ti iga metgej. ⁴ A na lanj qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulanj boledamu. Mandam tamo ungasari nanggi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanu. Kumbra dena nanggi ugetnjreanu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. ⁶ Osib dena ningi nunjo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. ⁷ Osib dena ningi nunjo Kristen was nanggi geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nunjoq di tulanj kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nunjo qalie di loumqa keresai. Qalie di nunjoq di tulanj singilaoqnsim gei gargekoba atelengqas.

⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei nunjoq di sosai deqa nanggi njam qandimo bul unub. Nangi geregere njam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanggi di nunjo une kobotetnjrej. Ariya nanggi deqa olo are walnjreanu. ¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metngej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai.

¹¹ Qotei na gam waqtetngonimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

¹² Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nunjo areqalo tigeltetngonqai. E kere degyeqnum. ¹⁴ E qalieonum, sok-inala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba

Yesus Kristus na e degsi merbej. ¹⁵ Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnsiy. Merngoqnsiy bunuqna e moiyitqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus nam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nunjo sa anjam dauryosaioqnem. Iga segi na Yesus aqa rianj ti manjwa ti unsim deqa ningi saingonqnem. ¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus nam koba yosiq aqa segi rianj ti manjwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, "Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulanj areboleboleibeqnu." ¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lanj goge na anjam di marnaq iga quem. ¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nunjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nunjo anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nunjo anjam di wanjal bul sawa ambruq di pulonqnu. Puloqnsiq nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunjo are miligiq di suwanqnu.

²⁰ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanggi nami anjam maroqneb nenjrenj di unu. Nunjo anjam maroqneb qaji di nanggi mandam tamo nunjo areqalo na marosaioqneb. Mondor Bole na nunjo areqalo tigeltetnjreanaqa nanggi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

Bunuqna tamo qudei nanggi bosib gisanj anjam koba maroqngab

2 Bole, gisanj anjam maro tamo nanggi Israel nunjo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunjo ambleq na dego tamo deqaji nanggi lumu tigelosib gisanj anjam koba ningi merngoqngab. Yimqa ningi qudei nunjo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanggi dena Gate Koba Yesus nami nanggi awainjrej qaji a qoreiyoqngab. Deqa mondonj nanggi urur padalqab.

² Gisanj tamo nanggi di kumbra uge uge yoqniqqa tamo ungasari gargekoba nanggi na nunjo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab. ³ Gisanj tamo nanggi di mamaul ani deqa nanggi bosib nunjo silali ingi ingi gisanj na yaingoqngab. Tulanj nami Qotei na gisanj tamo nanggi di peginjraq bati atsiqa nanggi qa endegsi marej, "E nanggi padaltnjrougetqai." Od, tamo nanggi di

bole padalqab. Qotei a nanği padaltnjrqa bati qa tariņeqnu.

⁴ Ningi qalie, nami laņ anğro qudei nanği une atoqneb. Deqa Qotei na nanği uratnjrosai. A nanği ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia nıamyuwo unu. Dia laņ anğro nanği tariņesoqñibqa mondoņ Qotei a nanğo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ⁵ Tamo unğasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanği dego uratnjrosai. A nanği padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanği padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, "Ningi kumbra bole dauryoqniy." Deqa Qotei na Noa a ti tamo unğasari 7 nanği ti geregere taqatnjrnaqa nanği bole soqneb. ⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanği dego Qotei na padaltnjrqa marsiqa nıamyuwo qarinyonaqa aisiq nanği koitnjrnaq nanği torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo unğasari nanği Sodom Gomora ti nanği qa are qaloqnsib ulaoqñqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. ⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanği kumbra ugeteqñabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai. ⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanğo kumbra uge unoqnsiq nanğo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaņ boledamu deqa nanği Qotei aqa dal anjam gotranıyeqñabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaņ jaqatñkobaiyoqnej. ⁹ O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo unğasari bini Qotei dauryeqñub qaji nanği gulbe iteqñabqa a na nanği elenqa kere. Nanği elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanğo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoņ a na nanği peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanği kumbra tulaņ uge uge yeqñub deqa nanği awai ugedamu oqab. Tamo nanği di sambala kumbra tulaņ jigat yoqñqajqa are prugnıreqnu. Osib nanği endegsib are qaleqñub, "Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laņa sa anjam. Deqa iga dauryqasai."

Gisaņ anjam maro tamo nanğo kumbra tulaņ uge. Nanği kumbra endeqaji yeqñub. Nanği diqoqnsib nanğo segi areqalo dauryeqñub. Nanği laņ anğro kokba nanği misilijnrqajqa ulaosaieqñub. ¹¹ Laņ anğro qudei nanği tulaņ siņgila koba ti unub deqa nanği na laņ anğro kokba nanği di buņnjreqñub. Ariya laņ anğro siņgila ti unub qaji nanği di diqosaieqñub. Nanği gisaņ anjam maro tamo nanği bul sai. Deqa nanği Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di laņ anğro kokba nanği misilijnjrosaiieqñub.

¹² Gisaņ tamo nanği di wagme juwaņ bul tulaņ nanarioqnsib laqñub. Nanği nanğo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Anjam nanği poinjrosai qaji di nanği olo misilijyeqñub. Iga wagme juwaņ nanği ojelenjoqnsim ñumeqñum dego kere mondoņ Qotei na gisaņ tamo nanği di ñumougetqas. ¹³ Nanği kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna nanği gulbe koba

itqab. Nanğo kumbra agiende. Nanği qanam jige alaņkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqñub. Nanği kumbra di yqajqa tulaņ areboleboleinıreqnu. Nanği ningi ti ingi uyoqnsib dena nunğo ñam ugetoqnsib ningi jiga engeqñub. Nanği gisaņ kumbra dauryqajqa tulaņ areboleboleinıreqnu. ¹⁴ Nanği gaigai uņa qa mamaulınıreqnu deqa nanği sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanği une yoqñqajqa tulaņ arearetnjreqnaqa olo uratosaiieqñub. Nanği na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqñub qaji nanği walawalainıreqñabqa nanği daurnjroqnsib une yeqñub. Gisaņ tamo nanği di tamo qudei nanğo ingi ingi qa mamaulınıreqnu. Nanği kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanği torei padaltnjrqas. ¹⁵ Nanği Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqñub. Osib nanği Beor aqa anğro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulaņ arearetoqnej. ¹⁶ Donki nanği anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa nıriņtej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaņoqnsiqa maroqnej, "E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

¹⁷ Gisaņ tamo nanği di ya sub bul jeņo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di babaņ na tamo bole unub ariya nanği kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoņ Qotei na nanği sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu. ¹⁸ Gisaņ tamo nanği di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleneqñub. Nanği na tamo unğasari qudei nanği walawalainıreqñabqa sambala kumbra yoqnsib nanğo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo unğasari nanği di ya ya endi are bulıyosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanğo kumbra urateb. Ariya gisaņ tamo nanği na nanği titnjreqñab nanği olo kumbra uge uge dauryeqñub. ¹⁹ Gisaņ tamo nanği dena tamo unğasari nanği walawalainjroqnsib endegsib minjreqñub, "Ningi iga daurgwab di kumbra bei na ningi taqatñgwa keresai. Deqa unğum, ningi nunğo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy." Nanğo anjam di gisaņ. Agi nanğo segi kumbra uge uge na nanği tulaņ siņgila na ojoqnsiq nanği taqatnjreqnu. Ningi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaņgal tamo bul sqas. ²⁰ Bole, tamo unğasari nanği di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenėj qaji a qa bole qalieeb. Nanği degsib qalieeb deqa nanği mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanği puluosib kumbra jigat di olo dauryeqñub. Deqa kumbra dena nanği siņgila na ojesonaq nanğo so tulaņ ugeeqnu. Nanğo so uge namij dego sai. Nanğo so olo tulaņ ugedamueqnu. ²¹ Nanği nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanği gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nanği anjam di qoreiyeqñub. Deqa mondoņ nanği awai tulaņ ugedamu oqab. ²² Tamo unğasari nanği di bauņ ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, "Bauņ nanği nıloqnsib olo puluoqnsib nanğo nılo

uyeqnub." Yawo anjam bei dego unu, "Bel nanġi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di briñeqnub."

Tamo Koba Yesus a olo bqas

3 O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nunġoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nunġoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenġej qaji aqa wau tamo nanġi dego anjam palontoqneb. E nunġo areqalo tigeltetnġitqa ninġi nanġo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunġoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ninġi mernġit poingem. Mondon diño bati jojomoqnmq meqe meqem tamo nanġi boqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misiliñ anjam endegsib maroqnqab, ⁴"Qotei a nami marej, 'Mondon Kristus a olo bqas.' Ariya a qabi unu? Ninġi uniy. Gago moma utru nanġi moreñoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?" ⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanġi di tulañ nanariosib deqa nanġi anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa lañ brantej di nanġi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanġi poinjrosai. ⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inġi inġi kalil padaltej. ⁷ Bini lañ ti mandam ti tariñoqnsib unub. Tariñesoqnsibqa mondon Qotei a olo anjam marimqa nanġi njamywu na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unġasari a qoreiyeqñub qaji nanġo une qa peginjrsim nanġi torei padaltnjrqs.

⁸ O ijo was bole, ninġi ijo anjam endeqa olo are walñgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wasau 1,000 dego kere. Wasau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wasau 1,000 ti nanġi ombla kerekere.

⁹ Ariya tamo qudei nanġi endegsib mareqñub, "Tamo Koba Qotei a nami inġi bole bole iga egwa marej. Kiyaaqa a inġi di iga egwajqa tariñoqnsiq laña sokobaiyeqñu?" Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqñu. Deqa a ninġi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ninġi qa tariñoqnsiq unu.

Mandam ti lañ ti koboqab

¹⁰ Diño bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa lañ a poñosim

koboqas. Inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di dego njamywu na tulañ kañkanam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inġi inġi kalil ti olo bunu sqasai. ¹¹ Ninġi are qaliy. Inġi inġi kalil degsi koboqas deqa e ninġi kumbra kiye dauryqajqa mernġwai? Od, ninġi kumbra endi dauryiy. Ninġi nunġo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqñiy. ¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariñoqñiy. Bati di urur brantqajqa deqa ninġi singila na wauoqñiy. Bati di brantimqa lañ a njamywu na yusim koboqas. Inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di dego njamywu na tulañ kañkanam yusib ya bulosib koboqab. ¹³ Qotei a nami endegsi marej, "E na lañ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai." A degsi marej deqa iga mañwa di unqajqa tariñoqnsim unum. Lañ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tiñtiñ gaigai sqas.

Ninġi njam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariñoqnsib soqñiy

¹⁴ O ijo was bole, ninġi mañwa di brantqajqa tariñeqñub deqa ninġi Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiyoqi sqajqa singila na wauoqñiy. Osib ninġi Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqñiy. Soqñib mondon Qotei a nunġo kumbra di unqas. ¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenġajqa deqa tariñeqñu. Ninġi di qalieqajqa deqa e anjam endi nengrenyosim. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nengrenyoqnsiq nunġoq qarinyoqñej. ¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nengrenyoqñej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanġo areqalo singilatosai qaji nanġi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqñub. Osib Qotei aqa anjam kalil nengrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqñub. Deqa mondon nanġi tulañ padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ninġi qalie, mañwa kalil di brantqas. Deqa ninġi geregere njam atoqñiy. Ninġi njam atqasai di dal anjam gotraño qaji tamo nanġi bosib ninġi gisangosib titnġibqa ninġi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge. ¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenġej qaji a ninġi qa are boleiyeqñu. Ninġi a qa qalieonub. Nunġo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ninġi qa are tulañ boleiyooqñqas. A rian ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqñqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 Jon

Anjam a boleq donaqa iga unem

1 Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãmdamu na unoqnem. Gago baŋ na dego ojoqnem. ² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. ³ Iga Anjam di gago nãmdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Njiri Yesus Kristus wo nangi aiyel beternjrsim nangi koba na are qujaitosim unum. ⁴ Iga ningi ti tulaŋ areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum.

Qotei a suwaŋoq di unu dego kere iga suwaŋoq di walweloqnom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, "Qotei a puloŋ bul. Ambru bei aqaq di sosai." Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. ⁶ Iga marqom, "E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum." Degsi marsimqa ariya iga olo ambruoq di walwelqom di iga gisaŋeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. ⁷ Qotei a suwaŋoq di unu dego kere iga suwaŋoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo uŋgasari kalil nangi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Njiri Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, "E une yosaieqnum." Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisaŋyeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. ⁹ Ariya iga gago segi une bantosim marqom, "Od, e une ti." Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tiŋtiŋ dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. ¹⁰ Iga marqom, "E nami une yosaioqnem." Degsi marqom di iga Qotei aqa nãm ugetoqnsim a gisaŋ tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

Yesus a gago aqaryaigo tamo

2 O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tiŋtiŋ yeqnu. ² A ga-

go une kobotetgosim Qotei aqa minjiŋ taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji nangi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, "Bole, iga Qotei qa qalieonum"? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryoqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, "E Qotei qa qalieonum." Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisaŋ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnas di Qotei aqa qalaqalaiyoq kumbra tamo di aqa are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim singilaoqnas.

Tamo bei a marqas, "E Qotei beteryejunum." A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqnome. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. ⁷ O ijo was bole, dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. ⁸ Ariya dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosiqa nuŋgoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwaŋ a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, "E suwaŋoq di unum." Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nangi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwaŋoq di sosai. A ambruoq di unu. ¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nangi qalaqalainjroqnas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwaŋoq di unu. Deqa une bei na a ulonto-saieqnu. ¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nangi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruoq di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa nãmdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa nãm na Qotei a nuŋgo une kalil kobotetŋgej. E deqa anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotraŋyeqnu. E deqa anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nen-grenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranyeqnu. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. ¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nanjo kumbra agiende. Nan-gi nanjo segi jejamu qa are prugnjqreanaqa ñoro koba oqajqa mamaunjqreanaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra. ¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomoqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomoqo. ¹⁹ Jeu tamo nanngi di ga-go ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaqa? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub. ²¹ E anjam endi nengrenyosim nun-gooq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nengrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai. ²² Gisan anjam maro tamo nanngi tal qabe? E ningi merngwai. Tamo nanngi di endegsib mareqnu, "Yesus a Kristus sai." Nanngi degsib maroqnsib deqa nanngi Abu Qotei aqa Njiri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu. ²³ Tamo a Qotei aqa Njiri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Njiri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole merngeqnu

²⁴ Anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Njiri wo beternjrsib nanngi ti sqab. ²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, "E ningi nambile engitqa ningi nambile gaigai sqab."

²⁶ O ijo was kalil, gisan tamo nanngi na ningi gisan-gwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nen-grenyosim nungoq qarinyonum. ²⁷ Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nungoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi

merngwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqnsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisan sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa an-jam di qusib poingim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi angro tintin unum

²⁸ Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib so-qniy. Ningi degyqab di mondon a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosis aqa ulatamuq di tigelesqab. ²⁹ Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tu-lan bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kum-bra bole yeqnu qaji nanngi Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3 Gago Abu Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai. ² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondon iga kiyersim sqom di iga gegerere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. ³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tariñeqnu qaji nanngi nanngi une olo urateqnu. Deqa nanngi Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranje-qnu. ⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. ⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi gegerere nam atoqniy. Ta-mo bei na bosim ningi gisanqo uge. Ningi quiy. Tamo nanngi kumbra bole tintin dauryeqnu qaji nanngi tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere. ⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a de-gyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Njiri a Satan aqa wau kobotqa bej. ⁹ Tamo bei a olo nambabobu-losim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu de-qa a une atoqnqas keresai. Di kiyaaqa? A Qotei aqa segi angro unu deqa. ¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyoo a Satan aqa angro unu kiyoo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnu qaji nanngi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanngi Kristen was nanngi qalaqalainjrosaieqnu qaji nanngi dego Qotei aqa an-gro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb. ¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo so-qnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaaqa a na

aqá was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanngi na ninggi jeutn-gogqibqa ninggi deqa prugosib ulaaib. ¹⁴ Iga gago Kristen was nanngi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanngi nanngo Kristen was nanngi qalaqalainjrosaeqnum qaji nanngi padalqa gamq di unub. ¹⁵ Tamo nanngi nanngo Kristen was nanngi jeutnjreqnub qaji nanngi len ojo tamo bul unub. Ninggi qalie, len ojo tamo nanngi nambile gaigai sqa keresai. ¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanngi qa morenqom. ¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa inggi inggi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei inggi saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai. ¹⁸ O ijo angro kiñilala, ninggi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanngi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnm di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹ Iga tamo ungasari nanngi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di ungum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. ²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ²² Osim iga inggi bei qa Qotei pailimqa a gago pailyo qusim inggi di egwas. Di kiyaya? Iga aqa dal anjam dauryeqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. ²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Njiri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. ²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryeqnsim di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga beteregejunu.

Ninggi na mondor kalil nanngi peginjroqniy

4 Tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnum, "Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." O ijo was bole, nanngo anjam di gisan. Deqa ninggi nanngo anjam di nungo areqaloq di singilataib. Ninggi na mondor kalil nanngi geregere peginjroqnsib dena ninggi qalieqab, nanngi Qotei aqaq na beqnum kiyo sai kiyo. ² Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanngi endegsib mareqnum, "Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej." Dena ninggi qalieqab, tamo ungasari nanngi di Qotei aqaq na beb. ³ Ariya Yesus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanngi saideqnum. Dena ninggi qalieqab, tamo ungasari nanngi

di Qotei aqaq na bosai. Nanngi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ninggi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, ninggi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nungoq di unu deqa ninggi na gisan anjam maro tamo nanngi gotranjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nanngoq di unu qaji a tulan bunyeqnu. ⁵ Gisan anjam maro tamo nanngi di mandamq endena branteb deqa nanngi mandam qa segi anjam mareqnum. Mareqnum mandam tamo nanngi nanngo anjam quqnsib dauryeqnum. ⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanngi gago anjam quetgeqnum. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanngi gago anjam quetgo-saeqnum. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisan mondor ti nanngi peginjroqnsim nanngi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanngi dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanngi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum qaji nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanngi Qotei qa qalieonub. ⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryeqnsai di a Qotei qa qalieqa keresai. ⁹ Qotei aqa Njiri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. ¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Njiri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. ¹² Iga nami Qotei aqa ulatamuq unosaioqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnsim.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beterejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. ¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi elenqa osiq deqa aqa Njiri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saiqnsim laqnum. ¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, "Yesus a Qotei aqa Njiri." Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. ¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryeqnsim di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.

¹⁷ Beteryesoqnm qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, "Mondonj Qotei na e njolawotbosim awai uge ebqas." A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nangi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa. ²⁰ Tamo bei a marqas, "E Qotei qalaqalaiyeqnum." Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nangi jeutnjreqnu. A na nangi qalaqalainjrosai eqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. A na aqa Kristen was agi nanjo ulatamu gaigai uneqnu qaji nangi qalaqalainjrosai eqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosai oqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. ²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nangi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

Iga mandam endeqa singila gotranjyeqnum

5 Yesus a segi Kristus. Tamo nangi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di nangi olo nambabobulosib Qotei aqa angro tintinj sqab. Tamo nangi Abu qalaqalaiyqab di nangi aqa angro nangi dego qalaqalainjrqab. ² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nangi dego qalaqalainjreqnum. ³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. ⁴ Tamo nangi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nangi mandam endeqa singila gotranjoqngab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunjoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqngom.

Qotei na aqa Njiri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nangi mandam endeqa singila gotranjoqngab? E ubtosiy marqai. Tamo nangi di mareqnu, "Yesus a Qotei aqa Njiri." Nangi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu deqa nangi segi mandam endeqa singila gotranjoqngab. ⁶ Yesus Kristus a bosiq ya na yanso ej. Osiqa namburbasq di moinaqa aqa lenj aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa lenj aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. ⁷ Tamo qalub nangi Yesus aqa anjam

babteqnu. ⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti lenj ti nangi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹ Tamo lanaj nangi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Njiri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nango anjam tulan bunjeyunu. ¹⁰ Tamo nangi Qotei aqa Njiri qa nanjo areqalo singilatqab di nangi aqa anjam dego nanjo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nangi Qotei aqa anjam deqa nanjo areqalo singilatqasai di nangi na Qotei aqa nam ugetosib Qotei a gisanj tamo qa minjobulqab. Di kiyaaqa? Nangi Qotei aqa Njiri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanjo areqaloq di singilatosai deqa. ¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Njiri aqaq di unu. ¹² Tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqasai di a nambile oqasai.

Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, ningi Qotei aqa Njiri aqa nam qa nunjo areqalo singilateqnu. E na anjam endi nengrenjosim nunjoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ningi bole qalieqajqa, ningi nambile gaigai sqab. ¹⁴ Iga ingi bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga ingi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Ningi na Kristen was bei a une atim unsibqa ningi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa ningi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Ningi a qa pailyqajqa e na merngosai. ¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nangi yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nangi moiyojnrosai eqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo ungasari Qotei aqa segi angro unub qaji nangi une atosai eqnu. Qotei aqa Angro Yesus a na nangi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanjo ugeugeinjrqqa keresai. ¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi angro unum. Mandam qaji tamo ungasari kalil nangi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanjo singila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Njiri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Njiri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo angro kiñilala, ningi gisanj qotei kalil nangi torei qoreinjrsib sasaloiy.

2 Jon

1 E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanği qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo unğasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanği dego ningi qalaqalaingeqnub. ² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum. ³ Abu Qotei aqa Njiri Yesus Kristus wo nanği aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudei nanği anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, "Ningi anjam bole di dauryiy." ⁵ Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. ⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanği mandamq endi laqñub. Laqñsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq

mandamq aiyej anjam di nanği na olo saideqñub. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo. ⁸ Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ningi ñam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab. ⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei toto-ryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Njiri wo nanği aiyel koba na gaigai sqab. ¹⁰ Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego. ¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanngoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nengrenyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ningi nungsiy anjam kalil merñgekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

3 Jon

1 E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme." O Gaius, e qalieonum, ino qunur a bole unu. ³ Nami Kristen was qudei nangi e nubqa bosib merbeb, "Gaius a anjam bole dauryeqnu." Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.

⁴ Ijo angoro nangi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nangi geregereinjqreanu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nangi geregereinjqreanu. Osim Kristen was qudei nangi ulatamu ni qaliesai qaji nangi qure beiq na beq nabqa nangi dego ni na geregereinjqreanu. ⁶ Was nangi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeq nab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nangi queq nub. Deqa ni que. Was nangi di olo ni uratmosib walwelqa laq nabqa ni na inqi inqi qa nangi aqaryainjrim nangi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas. ⁷ Was nangi di Yesus aqa wau ojqajqa are qaloqnsib aqa nam osib walweleq nub. Nangi sawa bei bei qaji nangi ambleq di waueq nub. Nangi wau dena nangi silali inqi inqi osaieq nub. ⁸ Deqa iga tamo deqaji nangi aqaryainjqroqnqom. Iga degyqom di iga nangi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nengrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nangiq qarinyem.

Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nangi bunjrsim aqa segi nam soqtqajqa singilaeqnu. ¹⁰ Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleqnu. Di segi sai. Kristen was nangi walwelosib nungo qureq beq nab a na nangi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nangi di nangi meq joqsi gilqa laq nab a na nangi dego getentnjreqnu. Osiqa nangi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nangi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nangi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nangi Demitrius a qa mareq nub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargakoba nengrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. ¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nangi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nangi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nangi minjprime. Bole.

Jut

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatnjeqnu. ² Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi gegerere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnub. Deqa ningi na tamo nanngi di gotranjroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqa iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. ⁴ O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nunngo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, "Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnjrqi." Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnub, "Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unngum, iga kumbra uge uge yoqnqom." Nanngi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.

⁵ Ningi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatosa deqa a na nanngi padaltnjrej. E nunngo are tigeltetngitqa ningi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy. ⁶ Ningi lan angro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanngi sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqas. ⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji nanngi ti lan angro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanngo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanngi namyuwoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanngi degsim padaltnjrqs deqa iga ulaoqnsim nanngo kumbra uge di dauryqa uratqom. ⁸ Ariya tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nanngi neiobilqeioqnsib dena nanngo segi jejamu jiga yeqnub. Osib Qotei a

nanngo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanngi misilinjreqnub. ⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyo saieqnu. A nami Satan ombla njiriosib nanngi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minnej, "Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam." ¹⁰ Tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi di tulan diqoqnsib kumbra nanngi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnub. Nanngi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanngo kumbra deqa mondon Qotei na nanngi numougetqas. ¹¹ Od, tamo nanngi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanngi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnub. Nanngi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranyoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanngi dauryeqnub. Deqa nanngi padalougetqab.

¹² Tamo nanngi di tulan ugedamu. Ningi ingi uyqa koroqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanngi di uli na boqnsib nunngo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnub. Nanngi kumbra di yqajqa jemainjrosaieqnu. Nanngi nanngo segi jejamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanngi di kumbra bole bei babtosaieqnu. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nanngi di kumbra bole bei babtosaieqnu. Iga namtan moyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo nanngi di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondon nanngi moyougetosib torei padalqab. ¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aiyeqnu dego kere tamo nanngi di kumbra uge uge babtelenoqnsib nanngi nanngo kumbra uge deqa jemainjrosaieqnu. Nanngi bongar bul dego unub. Agi bongar nanngi lan goge di gam grotoqnsib lan lan laqnub. Deqa mondon Qotei na tamo nanngi di breinjrim sawa ambruq aiyelenosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanngi gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanngi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena nambabej. A anjam bei endegsi marej, "Ning uniy. Mondon Tamo Koba a na aqa segi lan angro tulan gargekoba nanngi joqsim bqas. ¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji nanngo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanngo kumbra uge uge kalil nanngi osornjrimqa nanngi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab.

Tamo nanngi di Qotei qa misiliŋ anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnu. Deqa Qotei na nanngi gulbe tulaŋ kokba enjrqaŋ.” Enoq a nami anjam degsi marej. ¹⁶Tamo nanngi di gaigai ulatamu ugeinjqreŋnaqa tamo nanngo jejamuq di anjam laŋa laŋa qamelenjoqnsib nanngo segi areqalo uge uge dauryeqnub. Nanngi nanngo medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanngo segi ñam soqteqnub. Osib tamo ungasari nanngi walawalainjqreŋnab nanngi na nanngi daurnjqreŋnub.

Nunngo areqalo Qotei qa siŋgilateqnub qaji di ninngi ojesoqniy

¹⁷Ariya ijo was bole, ninngi kumbra mondoŋ brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanngi qarinqreŋnaqa nunngoq boqnsib kumbra deqa merŋgoqneq. Nanngo anjam deqa ninngi olo are qaloqniy. ¹⁸Agi nanngi anjam endegsib merŋgoqneq, “Mondoŋ diŋo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanngi boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nanngo segi areqalo uge uge dauryoqŋqab.” ¹⁹O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanngi dena Kristen nanngi potoaiyeltnjqreŋnub. Osib mandam qa inngi inngi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a nanngoq di soŋai deqa nanngi kumbra uge di yeqnu.

²⁰Ariya ijo was bole, nunngo areqalo Qotei qa siŋgilateqnub qaji di ninngi ojesosibqa dena ninngi tulaŋ siŋgilaqab. Osib ninngi Mondor Bole aqa siŋgila na pai-

lyoqniy. ²¹Qotei a ninngi qalaqalaingeqnu deqa ninngi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ninngi qalaqalaingeqnqas. Ninngi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tariŋoqniy. Ninngi degyqab di ninngi ŋambile gaigai sqab. ²²Tamo qudei Yesus qa nanngo areqalo siŋgilateqnub qaji nanngo areqalo olo gulbeinjqreŋnu. Deqa ninngi nanngi qa duloqniy. ²³Tamo qudei nanngi une ti unub deqa nanngi ŋamyuwoq aiqa laqnub. Deqa ninngi nanngi urur minjribqa nanngi nanngo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanngi ŋamyuwoq aiqasai. Qotei na nanngi elenqas. Tamo qudei nanngi nanngo areqalo namij dauryeqnub deqa nanngi gara sari bulosib tulaŋ jiga ti unub. Deqa ninngi nanngi qa olo duloqnsib nanngo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqŋqom

²⁴O ijo was kalil, Qotei na ninngi taqatŋgimqa ninngi ulonqasai. Mondoŋ a na ninngi joqsim laŋ qureq osi oqimqa ninngi aqa rianŋ unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ninngi tulaŋ areboleboleingim sqab. ²⁵Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenqej. Deqa iga aqa ñam soqtoqŋqom. A gago Mandor Koba siŋgila ti unu qaji. A na inngi inngi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

Uli Anjam

1 Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nenggrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nenggrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenggrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nenggrenyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanngoq qarinyej

4 E Jon. E anjam endi nenggrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanngoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. **5** Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil gegerere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanngo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. **6** Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

7 Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

8 Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, "E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai." Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

9 E nungo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboioqnsim jaqatin

elerneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboijejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum.

10 E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei leleonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. **11** Lelenosiq merbej, "Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nenggrenye. Nenggrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nanngoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiaira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnub."

12 Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bu-losim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. **13** Lam nanngo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. **14** Aqa gate ti gate banqa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa namdamu nam pulon bul pulonoqnej. **15** Aqa singa minjaloqnej. Bras namyowo na koiteqnab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere. **16** Aqa ban wo na bongar 7 ojelejesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej.

17 E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nam ambruibonaqa e aqa singa jojomq di ulonjosim moiyoqbullem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, "Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. **18** E nambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiyoqbullem. Bini ni e nube. E olo nambile unum. E bati gaigai nambile sqai. E segi na moiyoqbullem qure ti taqatejunum. **19** Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nenggrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nenggrenye. **20** Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanqi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanqi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji nanngo lan angro 7 nanqi sigitnjrej. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji nanqi sigitnjrej unub."

Jon a Efesus qure nanngoq anjam qarinyej

2 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Efesus qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanngo ambleq di walweleqñum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ²Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqñsimqa tamo uge nanngi qa tulan asgimeqñu. Tamo nanngi di endegsib mermeqñub, "Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo." Di gisanj. Qotei na nanngi qarinyjrosai. Ni nanngo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nanngi gisanj tamo. ³Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigeloqñsimqa gulbe di qoboieyqñum. Ni asgimo-saieqñu.

⁴"Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqñum. ⁵Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulononum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. ⁶Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanngi kumbra uge uge yeqñub. Nanngo kumbra di ni tulan urateqñum. Keretosim urateqñum. E dego urateqñum.

⁷"Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngi minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ñam gei osiy anaiyit a uysim dena ñambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.' O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nanngo lan angro aqaq qarinye."

Jon a Smerna qure nanngoq anjam qarinyej

⁸Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moyem. Bini e olo ñambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁹Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa ingi ingi koba elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinqmqsib anjam uge uge mermeqñub. Nanngi segi qa mareqñub, "Iga Juda tamo." Di gisanj. Nanngi Satan aqa angro. ¹⁰Bunuqna ni jaqatin koba oqñam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ninngi qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Ninngi ijo ñam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ninngi tonto talq di breingwas. Ninngi bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ninngi e qa nunngo areqalo singilatosib soqñiy. Soqñib jeu tamo nanngi na ninngi

lanngib moreñqab. Amqa e ninngi awai boledamu engwai. Awai agiende. Ninngi ñambile gaigai sqab.

¹¹"Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngi minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.' O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Smerna nanngo lan angro aqaq qarinye."

Jon a Pergamum qure nanngoq anjam qarinyej

¹²Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Pergamum qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹³E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqñum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqñum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunngo ambleq di wauoqñej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqñej deqa jeu tamo nanngi na a qalnab moyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴"Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanngi Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanngi saidnjrosaiqñum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanngi gisa gisanjroqñsiqa kumbra ugeq breinjroqñej. Breinjroqñsiqa areqalo tigeltetjreqnaqa nanngi gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyoqñsib sambala kumbra yoqñsib laqñeb. ¹⁵Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanngi Nikolas aqa wau tamo nanngo anjam dauryeqñub. ¹⁶Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanngi di qoto itnjrqai.

¹⁷"Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngi minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meninj qat dego yqai. Osiy meninj quraq di ñam bunuj nengrenyqai. Nam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meninj oqas qaji a segi ñam di qalieqas.' O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nanngo lan angro aqaq qarinye."

Jon a Taiataira qure nanngoq anjam qarinyej

¹⁸Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E Qotei aqa Niri. Ijo ñamdama ñam pulonj bul pulonj qñu. Ijo singa minjaleqñu. Bras geregere ñomyeqñab minjaleqñu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁹Kumbra bole kalil ni yeqñum qaji di e qalieon-

um. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboioqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tularj boledamu. Di e qalie.

²⁰“Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosisq waueqnaqa ni na a wiyo-saieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanngi gisa gisañ-jroqnsiqa gam osornjreqlaqa nanngi sambala kumbra yoqnsibqa gisañ qotei atrainjro qaji inngi uyeqnum. ²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. ²² Deqa ni que. E na uña di jaqatinj koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanngi a ombla sambalaoqnsib laqnu qaji nanngi dego jaqatinj ti gulbe koba ti enjrjai. Nanngi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanngi degnjrjai. ²³ Aqa anngro nanngi dego ñumit morenqab. Amqa tamo unngasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngi qalieqab, e tamo kalil nanngi are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleyeqnum. Deqa nanngi quiy. E nunngo kumbra segi segi keretosiy awai enjwai.

²⁴“Ariya nanngi qudei Taiataira qureq di unub qaji nunngo kumbra bole agi ubtosiy merngwai. Nanngi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnu. Tamo nanngi mareqnu, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di nanngi qaliesai. Deqa e nanngi gulbe bei enjwasai. ²⁵ Kumbra bole kalil nanngi ojejunub qaji di singila na ojesoqnb e bqai.

²⁶“Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo unngasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi taqatnjroqnaqas. ²⁷ A na nanngi tularj singila na taqatnjroqnaqas. Tamo nanngi web paraparainjreqla dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. ²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. ²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unngasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngi minjreqla. O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Taiataira nanngo lanj anngro aqaq qarinye.”

Jon a Sardis qure nanngoq anjam qarinyej

3 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo unngasari ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngo lanj anngro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanngi ni qa mareqnu, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moiye. ² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiyoaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. ³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajinj

tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴“Ariya tamo unngasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanngo kumbra bolequja. Nanngo gara jigatosai deqa nanngi gara qat jigsib e ombla walweloqnaqab.

⁵“Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigatqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lanj anngro nanngi ti nanngo ulatamuq di ubtqai.

⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unngasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngi minjreqla. O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Sardis nanngo lanj anngro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanngoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo unngasari ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngo lanj anngro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siranj waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siranj bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaiyeqnum. ⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanngi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanngi segi qa mareqnu, “Iga Juda tamo.” Di gisañ. Nanngi Juda tamo sai. ¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboieyunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo unngasari kalil nanngi uneq breinjraq batiamaqa a ni uneq breimqasai. ¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹²“Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jemuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lanj goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. ¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unngasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngi minjreqla. O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanngo lanj anngro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanngoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo unngasari ijo ñam qa koroeqnu qaji nanngo lanj anngro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere

palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanjan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanjan sqam di kere. ¹⁶ Ni tulan kanjan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanjan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqa. ¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, "E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquo-saieqnum." Di ni gisañonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mer-mqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutum tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goreñ dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. ¹⁹ Tamo nanji e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa siñgilaosim are bulye.

²⁰ "Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokin-doneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim siñgilaqas di e na min-jitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto siñgilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. ²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanji minjreqnu." O Jon, ni anjam degsi nenjrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye." Yesus na e degsi merbej.

Lan qureq di nanji Qotei binjyoqnsib loueqnub

4 Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, "Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai." ² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e siñgilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. ³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspas tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nenjrenj di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banja gesgi bul. ⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanji awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanji gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. ⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumblonjelenjeb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanji sigitnjrejunub. ⁶ Awo jaram namoq di

ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banja bul. A qunuj bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanji na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nango bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb. ⁷ Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme ñambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. ⁸ Wagme qolqe ñambile so qaji nanji di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi ñamdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanji gaigai louoqnsib endegsib mareqnum, "Qotei a siñgila koba ti unu. Siñgila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas." Nanji degsib louoqnsib maroqnsib olo wainjoqnsib mareqnum, "Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba." Wagme qolqe nanji gaigai degsib louoqnsib mareqnum. Nanji aqaratosaiqneb.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ñambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe ñambile so qaji nanji a qa tulan areboleboleinjreqnaqa aqa ñam soqtoqnsib binjyeqnum. ¹⁰ Yeqaqa tamo gate 24 nanji siñga pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnub. Tamo di agi ñambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanji nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnub,

¹¹ "O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanji ni qa tulan areboleboleinjreqnaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino siñgila binjyeqnum.

Nanji ni kumbra degmeqnum. Di kiyaaq? Ni na qujai marnam ingi ingi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na ingi ingi kalil gereiyem.

Gam dena qujai ingi ingi kalil branteb unub."

Jon a buk bei unej

5 Onaqa e olo ñam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banja olekokba. Banja di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nenjrenj ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanji na aqa banja lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. ² Onaqa e olo ñam atsimqa lan angro siñgila koba bei brantonaq unem. Lan angro di a tulan lelenosiq marej, "Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?" ³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. ⁴ E degsi unsim deqa e tulan akamugetem. ⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, "O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa leñ na ñambabej deqa a qoto siñgilaosiq aqa jeu tamo nanji tulan bunjrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na ñambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere."

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme nambile so qaji qolqe nangi ti tamo gate nanjo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti namdamu 7 ti soqnej. Namdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nangi sigitnjrejunub. Mondor di Qotei na qarijnjrnaqa sawa sawa kalilq gileleñeb qaji. ⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa banj woq dena buk di yaiyej. ⁸ Buk di yaiyonaqa wagme nambile so qaji qolqe nangi ti tamo gate 24 nangi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanggi kalil segi segi gombiñ ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu. ⁹ Wagme qolqe nangi ti tamo gate nangi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moisim ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nangi awainjrsimqa Qotei aqa banj di atelenem unub.

Od, ni na tamo ungasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nangi awainjrsimqa Qotei aqa banj di atelenem.

¹⁰ Ni na nangi giltjnrem deqa nangi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nangi taqatnjroqñab.”

Ingi ingi kalil nangi Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo nam atsimqa lanj angro tulanj gargekoba tigelesonab unjrem. Nanggi di iga na sisiyqa keresai. Nanggi handet million dego. Nanggi tigelosibqa awo jaram ti wagme nambile so qaji nangi ti tamo gate 24 nangi ti agutnjresosibqa tulanj murqumyeqñab e nanjo kakro quem. ¹² Nanggi endegsib lelenjoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rianj ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nangi aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulanj areboleboleinjroqñimqa a binjyoqnsibsqab.”

¹³ Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nangi anjam mareqñab e nanjo kakro quem. Ingi ingi kalil lanj qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nangi anjam mareqñab e nanjo kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanggi endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nangi Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rianj ti singila ti oqnsibsqab.

Deqa iga bati gaigai nangi aiyej binjroqñom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe nambile so qaji nangi maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareqñabqa tamo gate nangi singa pulutoqnsib louoqneb.

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

⁶ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme nambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. ² Degsi marnaqa e nam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a anj ti. Nanggi na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” ⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanggi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetjnnaqa nangi lawo kumbra uratosib tamo nangi ñumoqnsib moiyojnroqneb. Nanggi na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e nam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banj di skel ojesonaq e unem. ⁶ Unsimqa wagme qolqe nambile so qaji nanjo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nangi mam koba enjre. Yimqa nangi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqñab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqñab. Deqa ni na oliv namtanj ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme nambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” ⁸ Degsi marnaqa e nam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nangi aiyej singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nangi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwanj na ti ñumnab moreñeb. Mandam taqal qalubq di so qaji nangi uratnjrnab soqneb. Nanggi ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami ñumnab moreñeb qaji nanjo qununj atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nangi na nangi ñumnab moreñeb. ¹⁰ Nanjo qununj tulanj lelenjoqnsib Qotei endegsib minjoqñeb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanjo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gem-bub tarijonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanggi na iga lugñab gago leñ aiyej deqa ni kamba

peginjrsim awai uge enjrqam?" ¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanği segi segi jigetnjrsiqa minjrej, "Ninği mati kiñala aqaratosib tariñoqnsib soqniy. Jeu tamo nanği na ninği lunğnab nuńgo leń aiyej dego kere nuńgo wau qujai nanği ti nuńgo was nanği ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanği na ñumqab di e segi maritqa nanği kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanği peginjrsiy awai uge enjrqai."

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waq-tonaqa e ñam atsimqa mimiń tulań kobaquja donaq unem. Unem di seń ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq leń bulej. ¹³ Onaqa bongar nanği lań goge na ululońosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululońosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. ¹⁴ Lań dego loumej. Qobuń rer qalsib lubteqnuń dego kere. Mana ti nui ti kalil nanğo so sawa uratosib jaraiyeb. ¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanğo gate ti ñoro tamo ti tamo sińgila ti kańgal tamo ti tamo nanğo segi wau ojo qaji nanği ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniń kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. ¹⁶ Uliesosib tulań leleńkobaoqnsib mana ti meniń kokba ti kalil endegsib minjroqneń, "Ninği bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai. ¹⁷ Nanği aiyel tamo unğasari nanği qa minjin oqetnjrqqa bati brantqo deqa tamo yai na nanğo sińgila go-tranyqa kere? Tamo dego bei sosai."

Israel tamo 144,000 nanği Qotei aqa toqor eb

7 Onaqa lań anğro qolqe nanği lań utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanği na mandam ti yuwal ti ñam banğa ti puynjraib deqa lań anğro qolqe nanği dena jagwa qolqe di getetnjresoqneń. ² Lań anğro nanği di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqajqa sińgila enjrej. Onaqa lań anğro bei seń oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei ñambibile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulań lelenosiqa lań anğro qolqe nanği di minjrej, ³ "Ninği mandam ti yuwal ti ñam banğa ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanğo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ninği na inği inği kalil di niñaqnjriy." ⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneń di marnab e quem. Tamo 144,000 nanğo lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanği di Israel nanğo moma utru 12 nanğo leń. ⁵ Juda aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Ruben aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Gat aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. ⁶ Aser aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Naptali aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Manase aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. ⁷ Simeon aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Livai aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Isakar aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. ⁸ Sebulun aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń. Josep aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor

eleneń. Benjamin aqa leń na tamo 12,000 nanği toqor eleneń.

Tamo unğasari tulań gargekoba nanği koroesosibqa Qotei binjiyoqneń

⁹ Onaqa bunuqna e olo ñam atsimqa tamo unğasari tulań gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unğasari nanği di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanği leń segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanği awo jaram ti Kaja Du ti nanğo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanğo ban na tuwom banğa ojelenesoqneń. ¹⁰ Osib nanği sińgila na endegsib maroqneń, "Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanği Kaja Du wo na iga elenosiń boletgeń."

¹¹ Onaqa lań anğro kalil nanği na awo jaram ti tamo gate nanği ti wagme qolqe ñambibile so qaji nanği ti agutnjrsib tigelesoqneń. Tigelesosibqa awo jaram namoq di sińga pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneń, ¹² "Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti ñam ti sińgila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole."

Qotei na aqa tamo unğasari nanğo gulbe kalil kobotet-njrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, "Tamo unğasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanği? Nanği tal qabe?" ¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, "O ijo tamo koba, ni segi qalie." Onaqa merbej, "Tamo unğasari nanği di jeu tamo nanği na tulań ugeugeinjrsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanği Kaja Du aqa leń aiyej qaji dena nanğo gara yanselenonab qatej. ¹⁵ Deqa nanği Qotei aqa awo jaram namoq di tigeloqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnuń. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanği koba na sosimqa taqatnjroqnas. ¹⁶ Deqa nanği olo bunu mamnjrqasai. Nanği bunu ya qarnjrqasai. Seń na olo nanği kańkańnjrqasai. Inği bei na dego nanği kańkańnjrqasai. ¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanğo Mandor Koba gaigai sqas. A nanği joqoqnsim ñambibile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nanğo ñam ya kalil nuntetnjrimqa nanği olo bunu akamqasai."

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

8 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lań qureq di nanği kirikiriosib sonab sawa dabkońosiq sokiñalayej. ² Sokiñalayonaq e na lań anğro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneń qaji nanği unjrem. Unjrem di nanği gul 7 ojsib tigelesoqneń.

³ Onaqa lań anğro bei bosiq atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaq? A ñam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwjajqa deqa. Onaqa nanği ñam sum koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanğo pailyo ti ñam sum de ti turtosiqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bi-

jal di awo jaram namoq di unu. ⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngo pailyo ti qurem quleqt de ti lan angro aqa banq dena oqsiqua Qotei aqa ulatamuq di brantej. ⁵ Onaqa lan angro a tabir di osiqa atra bijalq dena namyuwo osiqa tabir di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimiñ koba ti brantej.

Lan angro qolqe nanngi gul anjameb

⁶ Onaqa lan angro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanngi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lan angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyej. Ainabqa namtan ti ñiñ ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal ayel uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lan angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa ingi bei mana kobaquja bul yusiq puloñeqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai len bulyej. Yuwal taqal ayel len bulyosai. ⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanngi moreñeb. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanngi padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lan angro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloñosiñ lan qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal ayelq di sai. ¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanngi ya di uysib isakobainjronaqa moreñeb.

¹² Onaqa lan angro namba 4 na aqa gul anjamonaqa sen taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanngi dego ugeeleneb. Lan taqal ayelq di sai. Deqa qanam sen taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanngi dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lan sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiñ endegsi marnaq e quem, "O aiyol! Lan angro qalub nanngi gul anjamosaiunub. Nanngi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji nanngi gulbe tulan kokba osib padalougetqab."

Lan angro namba 5 na aqa gul anjamej

⁹ Onaqa lan angro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lan uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nanngi na bongar di singila yonabqa a gilsiqua sub guma koba waqtej. ² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsiqua sen ti lan ti ambrutej. ³ Onaqa qurem dena sis tulan gargekoba nanngi brantosib mandamq ayeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nanngi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nanngo singila ti kere. ⁴ Singila enjrsiqua minjrej, "Ningni na ñiñ ti nam banga gesgi ti namtan ti

ugeugeinjraib. Nanngi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari nanngo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanngi segi ugeugeinjriy. ⁵ Ugeugeinjrsib jaqatin koba enjroqñibqa bai 5 nanngi jaqatin oqnsib sqab. Ariya ningni na nanngi moiyoñjraib. Jaqatin segi enjroqñiy." Onaqa sis nanngi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanngi jaqatin tulan uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari nanngi uñinjreñub dego kere. ⁶ Bati deqa tamo ungasari nanngi moreñqa gam namab namab ugeinjraqs. Nanngi moreñqa are soqñim nanngi moreñqa keresai.

⁷ E sis nanngi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreñub dego kere. Sis nanngo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nanngo ulatamu tamo ulatamu bul. ⁸ Nanngo gate banga olekoba. Unja nanngo gate banga bul. Nanngo qalagei laion nanngo qalagei bul. ⁹ Nanngo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Nanngo bari aqa anjam ato hos gargekoba roñgom ti qoto qa gurgur ti gileqñab singa anjam ateqñub dego kere. ¹⁰ Sis nanngo weru belqalaqala nanngo weru bul, qaja ti. Nanngo singila weruqi unu. Weru dena tamo ungasari nanngi jaqatin enjraqa kere. Yim nanngi bai 5 jaqatin oqnsib sqab. ¹¹ Sis nanngo mandor agi sub guma koba taqato qaji lan angro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningni quiy. Gulbe kokba ayel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lan angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lan angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanngo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu. ¹⁴ Onaqa tamo dena lan angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minnej, "Lan angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanngi di palontnjre." ¹⁵ Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanngi di palontnjrej. Nanngi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanngi ñumib moreñqajqa deqa osiq nanngi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal ayelq di so qaji nanngi ñumqasai. Nanngi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lan angro qolqe nanngi dena tamo ungasari nanngi ñumqab. Nanngi deqa tariñosib sonab bati di tñtiñ brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiqua nanngi palontnjrej. ¹⁶ Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanngi branteb. Nanngi 200 milion e degsi quem. ¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanngi unjrem di nanngo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanngo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanngo gate laion nanngo gate bul. Nanngo medabuq na namyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb. ¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanngi ñumeleneb. Mandam taqal ayel urateb. Namyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti

hos nanngo medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanngi ñumeleneb. ¹⁹ Hos nanngo singila nanngo medabuqsi weruqsi unu. Nanngo weru amal bul, gate ti. Nanngo weru dena tamo ungasari nanngi ugeugeinjreqnub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanngi are bulyosai. Nanngi mondor uge uge ti gisanq qotei nanngo sulum ti binjinroqneb. Nanngo kumbra uge di nanngi uratosaiqneb. Nanngo segi ban na sulum di gereiyogqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyogqneb. Sulum di qunur saiqoji. Deqa nanngi ñam atqa keresai. Nanngi anjam quqwa keresai. Nanngi walwelqa keresai. ²¹ Tamo ungasari nanngi di leñ ojoqneb. Nanngi gumaninjoqneb. Nanngi quñam qaloqneb. Nanngi sambalaoqneb. Nanngi bajinjoqneb. Nanngo kumbra uge uge kalil di nanngi uratosaiogqneb. Osib are bulyosaiogqneb.

Jon a buk kiñala uyej

10 Onaqa lan angro bei a lan goge na aiyeqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu serñ bul suwanogqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. ² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonañ mandamq di atej. ³ A tulan lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanngi anjam ateb. ⁴ Kola 7 nanngi anjam atnabqa e nanngo anjam qusim nengrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, "Kola 7 nanngo anjam di qusim tent. Nengrenyaim."

⁵ Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej. ⁶ Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, "E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai. ⁷ Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanngi minjroqnej qaji di a na babtkekitqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanngi di aqa wau tamo."

⁸ Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaqa e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, "Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am." ⁹ Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, "Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe." Onaqa merbej, "Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqañimqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas." ¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqañimqas. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanngi na olo merbej, "Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontogqnam. Tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanngo kumbra qa ni anjam palontogqnam. Mandor kokba gargekoba nanngo kumbra qa dego ni anjam palontogqnam."

Tamo aiyel nanngi Qotei aqa anjam palontogqneb

11 Onaqa nanngi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbej, "Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanngi dego sisiy. ² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanngi enjrimqa nanngi aqa qure koba niñaqyoqñibqa bai 42 gilqas. ³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinqñitqa nanngi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontogqñibqa bati 1,260 gilqas."

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanngi aiyel lam bul dego. Nanngi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunu. ⁵ Tamo qudei na nanngi aiyel ugeugeinjra maribqa nanngo aiyel medabuq na ñamyuwo brantosim nanngo jeu tamo nanngi di koitnjrim yuekritisib moreñqab. Tamo bei na nanngi aiyel ugeugeinjra marimqa kumbra dena qujai a segi moiqa. ⁶ Qotei na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngo anjam maro bati qa nanngi lan getentibqa awa bqasai. A na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngi maribqa ya kalil leñ bulyqas. Nanngi aiyel na tamo ungasari nanngi gulbe uge uge enjroqñqa kere. Yim dena nanngi tulan niñaqoqñqab. Nanngi aiyel mañwa di babtqajqa are soqñim babtoqñqab.

⁷ Nanngo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanngi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanngi ñumim moreñqab. ⁸ Moreñabqa nanngo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasirosim mareqnum, "Sodom ti Isip ti." Qure dia nami nanngo Tamo Koba ñamburbasq di qam nab moiyej. ⁹ Nanngo aiyel jejamu gam ambleq di soqñibqa tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, leñ segi segi kalil nanngi belenosib nanngo aiyel jejamu koqñjroqñibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanngo aiyel jejamu subq atqa saidoqñqab. ¹⁰ Nanngi aiyel moreñonub deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi tulan areboleboleinjroqñimqa ingi uyoqñsib lou tuoqñsib nanngo was nanngi lueinjroqñqab. Nanngi kumbra degyoqñqab. Di kiyaaq? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanngi dena tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngi jaqatinq koba enjroqñeb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanngo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanngi aiyel olo mondor osib ñambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo ungasari nanngi na nanngi aiyel unjrsib tulan ulaugteb. ¹² Onaqa lan goge dia lan angro bei a tulan lelenosiqa nanngi aiyel metnjrej, "Ninggi goge endeq boiy." Metnjrnaqa nanngi aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqñabqa nanngo jeu tamo nanngi na nanngi koqñjresoqñeb. ¹³ Onaqa bati qujai deqa mimiñ tulan kobaquja dosiq qure koba di renginyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimiñ dena tamo ungasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo ungasari mimiñ dena padaltnjrosai qaji nanngi tu-

lanj ulaugetosib Qotei lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ningi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lanj angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lanj angro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo ungasari kalil lanj qureq di so qaji nangi tulanj lelenosib endegsib marnab e quem, "Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nangi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab." ¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanjo awo jaramqsi awesoqneb qaji nanji singa pulutosib ñam quosib Qotei louetoqneb.

¹⁷ Osib endegsib pailyoqneb,

"O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nangi tulanj minjinj oqetnjreqnu.

Ino minjinj oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreño qaji nangi peginjrqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nangi awai bole enjrqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nangi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nangi ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nangi ti.

Ino wau tamo nangi di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nangi awai bole enjrqajqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nangi ni na kamba ugeugeinjrqa bati dego brantqo."

¹⁹ Tamo gate 24 nangi degsib Qotei qa loueqnabqa lanj angro nangi na Qotei aqa atra tal lanj qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam mongum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimiñ ti ais ongol kokba awa bul ti aiyelenjeb.

Jon a unja bei amal uge wo unjrej

12 Lanj goge dia Qotei aqa manjwa bei brantonaq e unem. E unem di unja bei tigelesoqnej. Unja di a señ na kabuosiqqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. ² Unja di a guman ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinjyeqnaqa tulanj pailoqnej. ³ Onaqa lanj goge dia manjwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul. ⁴ Aqa weru na bongar kalil lanj taqal quajiq di so qaji nangi butuyjnraqa ululonjeb mandamq aiyelenjeb. Lanj taqal aiyelq di sai.

Unja di anjrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinqonej. ⁵ Onaqa unja di aqaratonaaqa aqa angro mel nambabeb. Angro di mondonj Qotei na singila yimqa a

bu toqonj ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nangi singila na taqatnjroqnas. Angro mel nambabeb qaji di Qotei na oqujatosiq lanj qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej. ⁶ Onaqa unja di a ulanjosiqqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inji anaiyoqnas.

⁷ Ariya lanj goge dia qoto koba brantej. Lanj angro gate Maikel aqa lanj angro nangi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lanj angro nangi ti kamba tigelosib Maikel aqa lanj angro nangi ti qoto itnjreb.

⁸ Onaqa amal aqa lanj angro nangi ti qoto singilaqajqa keresaiinjrej deqa nangi lanj qureq di sqa keresai.

⁹ Qotei aqa lanj angro nangi na amal kobaquja aqa lanj angro nangi ti breinjrnab mandamq aiyelenjeb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, "Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnjro Qaji." A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nangi gisa gisanjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lanj goge dia lanj angro bei tulanj lelenonaq e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, "Tamo ungasari nangi padalqa laqnabqa gago Qotei na nangi elenjo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanjo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu. ¹¹ Gago was nangi nanjo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaiqneb. Kaja Du a moisiq aqa lenj aiyej deqa nangi qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, 'Ungum, jeu tamo nangi na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.' Nangi degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb. ¹² Deqa lanj qure ti tamo ungasari lanj qureq di unub qaji ningi ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ningi gegerere ñam atiy. Gulbe kobaquja nunjoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qaliesiq deqa minjinj ani oqetqoqa ningi ugeugeingwa aiqo." Lanj angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel nambabeb qaji di qalim moiqaqajqa deqa dadauryoqnej. ¹⁴ Onaqa nangi na baira kobaquja aqa bari aiyel unja di yonabqa jigsiaq amal di uratosiqqa puruosiqqa aqa segi so sawaq gilsiaq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di gegerere taqatosimqa wausau qalub bai 6 inji anaiyoqnas. ¹⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosiqqa unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyey.

¹⁶ Onaqa mandam na unja aqaryayosiqqa meanjosiqqa ya amal na beqyey qaji di kalil uyekritej. ¹⁷ Deqa amal a unja qa minjinj ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nangi qoto itnjrqajqa gilej. Unja aqa angro nangi di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqneb qaji. ¹⁸ Ariya amal a gilsiaq alile di tigelesoqnej.

Wagme juwanj aiyel nanngi branteb

13 Onaqa e olo nam atsimqa wagme juwanj unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanngi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di nam qudei nengrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. ²Wagme juwanj e unem qaji di pusi juwanj bul kobaquja. Pusi di aqa nam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwanj di yosiq minnej, "Ni e ombla mandor kokba sqom." Osiaqa a nam kobaquja yej. ³Wagme juwanj di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwanj di uneb qaji nanngi tulanj prugugetosib a dauryoqneb. ⁴Amal na aqa segi nam wagme juwanj di yej deqa tamo ungasari nanngi amal a qa louoqneb. Osib wagme juwanj a qa dego louoqnsibqa maroqneb, "Tamo yai aqa singila wagme juwanj aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai."

⁵Onaqa Qotei na wagme juwanj di odyonaqa tigelosiaq diqoqnsiaq Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. ⁶Yoqnsiaq aqa segi medabu waqtoqnsiaq Qotei misilinyoqnej. Osiaqa Qotei aqa nam ti aqa tal ti tamo ungasari lanj qureq di unub qaji nanngi ti misilinjroqnej. ⁷Onaqa Qotei na wagme juwanj di olo odyonaqa tigelosiaq Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi qoto itnjroqnsiaq nanngi numoqnsiaq a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil lenj segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jeku segi segi nanngi taqatnjroqnej. ⁸Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi na wagme juwanj di binjyoqnsib aqa nam tulanj soqtoqnaq. Tamo ungasari nanngi di Qotei a nami mandam atosaisosiaq nanngi hambile gaigai sqajqa saidosiq hambile qa buk miligiq di nanngo nam nengrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi gegerere qusim poiyem. ¹⁰Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

¹¹Onaqa wagme juwanj bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nanngo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. ¹²Wagme juwanj dena wagme juwanj e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiaqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanngi ti nanngo areqalo tigeltetnjreqlaqa nanngi wagme juwanj e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwanj e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem. ¹³Wagme juwanj bunu brantej qaji di a manjwa tu-

lanj kokba babteqnaq e unem. A manjwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanngo ulatamuq di namyuwo meteqnaqa lanj goge na namyuwo brantonaqnsiaq mandamq aiyeqnu. ¹⁴Qotei na odyej deqa a manjwa di wagme juwanj nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiaqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanngi gisa gisanjroqnsiaq endegsi minjreqla, "Ningi sulum bei gereiyi. Gereiyqa osibqa wagme juwanj aqa ulatamu bul gereiyosib aqa nam soqtoqniy." Wagme juwanj di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiaq hambile soqnej. ¹⁵Qotei na wagme juwanj bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mandor yonaqa a hambile osiaqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi sulum di binjyoqnsib a qa louoqnaqqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjyqa urateqnu qaji nanngi di a na numim morenqab.

¹⁶Ariya wagme juwanj bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanngi endegsi minjreqla, "Ningi na tamo ungasari kalil nanngo banj woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy." Degsi minjreqlaqa nanngi giloqnsib toqor atetnjreqla. Tamo nam saiqoji nanngi ti tamo nam ti tamo fiuro ti tamo inji inji saiqoji nanngi ti kanjal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanngi ti kalil nanngo banj woqsi lanjaqsi toqor atelenjreqla. ¹⁷Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inji awaiyqajqa getentqab. A inji bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwanj aqa segi nam. Iga nam di sisiyqom di aqa utru brantqas. ¹⁸Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwanj aqa nam di gegerere sisiosim poiyem. Nam di tamo nanngo nam bul. Iga nam di sisiyqom di 666 brantqas.

Kaja Du aqa tamo ungasari nanngi lou bunuj na louoqneb

14 Onaqa e olo nam atsimqa Kaja Du a Saion manjaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanngi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanngo lanjaq di Kaja Du aqa nam ti aqa Abu aqa nam ti nengrenyonab soqnej. ²Onaqa lanj goge dia tamo ungasari tulanj gargekoba nanngi anjam bei murqumyoqnsib mareqnaq e nanngo kakro quem. E nanngo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanngi gombinj anjamo bul. ³Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe hambile so qaji nanngi ti tamo gate nanngi ti nanngo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenj qaji nanngi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanngi lou di qalieqa keresai. ⁴Tamo 144,000 nanngi di nami unja ti sambalaosaiqnebe. Deqa nanngo jekamu yala jigatosai. Nanngi une saiqoji. Kaja Du a walweloq sawa sawa gileqnaqa nanngi a dauryosib laqnu. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanngo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanngi di awaiyelenj. Deqa nanngi inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanngo segi

tamo unub. ⁵ Nanngi nami gisanj anjam bei marosaio-qneq. Nanngo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanngi Qotei aqa anjam maroqneq

⁶ Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari lenj segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanngi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. ⁷ A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, "Qotei na tamo ungasari nanngi peginjraqajqa bati brantqo. Deqa ninggi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ninggi a qa louoqniy."

⁸ Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, "Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqneq. Osiaqa a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqneq."

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanngi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenosiqa marej, "Tamo bei a wagme juwanj aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. ¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjinj singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti buliyosai. A na aqa minjinj gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanngi Kaja Du ombla nanngo ulatamuq di ñamyuwo na ti meniñ yuo na ti jaqatinj koba oqnsim sqas. ¹¹ Ñamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaq. Tamo nanngi wagme juwanj aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjnjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatinj koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai."

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqneq.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, "Ni anjam endegsi nenjgrenye, 'Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosib morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.'" Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, "Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqneq qaji di aqa awai bole nanngi lan qureq oqsib itqab."

Mandam qa inggi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo ñam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena

brantosiq tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, "Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa inggi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa inggi meli gingenye." ¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqa mandamq di inggi melielenej di kalil gingenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a ñamyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minnej, "Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei gingenyosim sawa qujaiq di koroinjre." ¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiqa aqa sarep osiaqa ganinyej. Ganinyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil gingenyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiaqa wain gei parato qaji kulum kobaquajaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjinj sigitejunu. ²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanngi na wain sil aqa gei parainjrnabqa kulumq dena lenj koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsib hos nanngo medabu tinj di diñej. Osiaqa sawa tulan kobaquaja kabutej. 300 kilomita dego.

Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneq

15 Onaqa manwa kobaquaja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem. Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneq. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjinj torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e inggi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qununj bulej. Yuwal baban gogeq di ñamyuwo pulonjoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwanj ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjnjreb qaji nanngi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombinj ojelenesoqneq. ³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneq,

"O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequaja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanngi gaigai ni binjimoqnsibqa ino ñam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi ino areq boqnsib ni qa louoqnaq.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum."

⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siranj waqesonaq unem. Tal dia

Qotei na aqa anjam bole babteqnu. ⁶ Onaqa lañ angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneq qaji nanqi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanqi gara jugo qat tulañ boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanqo are targaq di kainyosib soqneq. ⁷ Onaqa wagme ñambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lañ angro 7 nanqi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneq. ⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere-sai. Lañ angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanqi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

Lañ angro 7 nanqi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

16 Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ lelenosiqa lañ angro 7 nanqi di endegsi minjrej, "Ninqi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenj-junu qaji di bimblenyib mandamq aiyem."

² Onaqa lañ angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneq qaji nanqo jejamuq di yu singila kokba tulañ uge bumbranyelenjeb.

³ Onaqa lañ angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanqo leñ bulej. Onaqa inqi ingi kalil yuwal miligiq di ñambile so qaji nanqi moreñekriteb.

⁴ Onaqa lañ angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil leñ na ugeej. ⁵ Onaqa lañ angro bei a olo brantej. Lañ angro di ya kalil taqato qaji lañ angro. A na endegsi marnaq e quem, "O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulañ bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanqi peginjrsimqa gulbe endi nanqoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulañ bole tñtinj. ⁶ Jeu tamo nanqi dena ino medabu o qaji tamo nanqi ti ino segi tamo ungasari nanqi ti moiyoñjreñq nab nanqo leñ aiyeqnej. Deqa ni na kamba leñ anainjronum nanqi uynub. Keretosim anainjronum." ⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, "Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanqi di peginjreñqnum di ni kumbra bole tñtinj yeqnum."

⁸ Onaqa lañ angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa senq tulañ kanjanosiqa tamo nanqo jejamu koitetnjrej. ⁹ Senq aqa ñamyuwo di tulañ kanjanosiq tamo nanqo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanqi aqa ñam misilinyoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib nanqi are bulyosai.

¹⁰ Onaqa lañ angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanqi ambrukobainjrnaq soqneq. Sosib jaqatinj tulañ koba osib qala bisiriqtoqneq. ¹¹ Nanqo jaqatinj qa ti yu

uge uge nanqo jejamuq di bumbranyelenjeb qaji deqa ti nanqi tulañ minjin oqetnjrnaqa Qotei lañ qureq di unu qaji a misilinyoqneq. Nanqo kumbra uge uge yoqneq qaji di nanqi uratosai. Nanqi are bulyosai dego.

¹² Onaqa lañ angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jenosiq mandor kokba nanqi senq oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. ¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanqi amal aqa med-abuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisanj anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti bran-telenjeb. ¹⁴ Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqoq giloqnsib minjreñq nab, "Ninqi na nunqo qaja tamo kalil koroinjrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanqi peginjrqqa batiamaqa nanqi qotelenjqab." Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, "Ninqi quiy. E bajin tamo bul nunqoq boqujatqai. Deqa tamo bei a ñam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanqi aqa jemañ unqasai."

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi joqnsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ñam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lañ angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jag-waq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulañ lelenosiqa marej, "Gulbe kalil koboönub." ¹⁸ Onaqa minjal ti qatronj ti kola anjam ti branteb. Miminj dego brantej. Miminj di tulañ kobaquja. Miminj deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa miminj deqaji brantosañ dena bosñ bosñ agñ bini unum. ¹⁹ Miminj dena Babilon qure koba tulañ niñaqyosiqa potoqalubtej. Qure kalil dego padalelenjeb. Babilon aqa kumbra tulañ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiq wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu. ²⁰ Onaqa nui kalil nanqo so sawa uratosib jaraiyelenjeb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. ²¹ Bati deqa ais onqol kokba awa bul aiyelenjeb. Ais onqol di tulañ kokba. Ais onqol segi segi nanqo gulbe 50 kilogram. Ais di lañ goge na tamo nanqo jejamuq aisiqa nanqi tulañ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanqi Qotei misilinyoqneq.

Qotei na sambala unja kobaquja awai ugedamu yqas

17 Onaqa lañ angro 7 tabir 7 ojesoqneq deqaji bei na bosiq merbej, "Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu. ² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanqi a ombla na sambalaoqnsib laqneq. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanqi dego a ti sambalaoqnsib laqneq. Deqa nanqi wain bul uyoqnsib nanarioqneq."

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwanj bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwanj aqa jejamuq di nam gargekoba nengrenjonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. Wagme juwanj di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb. ⁴ Unja di gara lent utru ayela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniñ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awe-soqnej. Aqa banq di gambanj gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gambanj miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulanj ugedamu. ⁵ Unja aqa lanjaq di aqa nam nengrenjonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, "Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanjo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanjo ai agi a segi." Aqa nam bole agide. ⁶ Unja dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanji ugeugeinjroqnsiqa numeleneqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanji di Yesus qa nanjo areqalo singilatosisib aqa nam mare mare laqneb qaji. Unja dena nanji numeqnaq nanjo lenj aiyeqnaqa a lenj di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulanj prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa lanj angro dena e merbej, "Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Unja de wo wagme juwanj lent wo nanjo kumbra di sasir anjam. Wagme juwanj di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na unja di qolaiyejunu. Nanjo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbittqa ni que. ⁸ Wagme juwanj ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji na wagme juwanj di unsibqa tulanj prugugetqab. Wagme juwanj di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanji di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanji nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanjo nam nengrenyqa uratej.

⁹ "Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwanj aqa gate 7 nanji dena mana 7 sigitnjrejunub. Unja di a mana 7 goge quraq di awejunu. ¹⁰ Gate 7 nanji dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanji nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tarineqnu. A bunuqna mandor brantosim sok-iñalayosim padalqas. ¹¹ Wagme juwanj a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanjo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² "Ariya qala 10 ni unjonum qaji di nanjo utru e na ubtit ni quqwam. Nanji na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanji dego mandor brantosaiunub. Nanji bunuqna wagme juwanj aqa nam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. ¹³ Nanji mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosisib nanjo segi singila ti nam ti kalil wagme juwanj di yqab. ¹⁴ Osib Kaja Du qa niriñosisib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanji bunjnrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil

nanjo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanji a ti qoto singilaqab. Nanji di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa gilitnjrej qaji. Deqa nanji aqa anjam bole dauryeqnub."

¹⁵ Onaqa lanj angro dena olo merbej, "Ya kokba sambala unja a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulanj gargekoba nanji sigitnjrejunub. Nanji di lenj segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanji.

¹⁶ Qala 10 ni unjonum qaji nanji ti wagme juwanj a ti nanji na sambala unja di jeutosib a tulanj ugeugeiyosisib gara bumbranjetosib aqa damu uyekritosib tanu namyuwo na koitqab. ¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanjo are tigeltetnjrej deqa nanji aqa areqalo dauryosisib unja di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati branttimqa nanji areqalo qujaitosisib nanjo segi singila ti nam ti kalil wagme juwanj di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. ¹⁸ Unja ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Unja di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanjo mandor koba sosiqa nanji taqatnjre-qnu."

Babilon qure kobaquja a tulanj padalougetej

18 Onaqa lanj angro bei a lanj qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lanj angro di tulanj singila koba. Aqa qasarj na walaaj dena mandam kalil suwanjekritej. ² A tulanj lelenosiqa endegsi marej, "Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanjo so sawa. Mondor uge nanji ti qebari jigat nanji ti qebari uge kalil dego qure dia unub. ³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanji dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanji Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulanj ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiioqnej."

⁴ Onaqa lanj goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, "O ijo tamo ungasari, ningi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ningi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulanj ugedamu oqas. Ningi a beteryosisib gulbe di o uge.

⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsiq lanj qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. ⁶ Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulanj ugedamu yeqnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanj di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulanj singila koba bulyosisib a kamba anaiyyi. ⁷ A na aqa segi nam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatinj koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, "E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di

awejunum. E uña qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.'⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamymqqa aqa jejamu nãmyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

⁹“Mandor kokba mandamq di unub qaji nanggi Babilon ombra na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a nãmyuwo na yuim qurem oqoqnmqqa mandor kokba nanggi qurem di unsibqqa akamaniyosib tulan are gulbeinjroqnas. ¹⁰ Nangi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnaqab, 'O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!'”

¹¹“Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanggi Babilon aqa jaqatin di unsibqqa akamaniyoqnsibqqa are tulan gulbeinjroqnas. Di kiyaqqa? Tamo qudei nanggi olo nanggo inggi inggi awaiyoqnasai. ¹² Nanggo inggi inggi agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunjo pirqaqo. Nanggo ñoro qudei agi namtan quleqt bole bole, inggi inggi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inggi inggi namtan boledamu na gereiyo qaji, inggi inggi bras na gereiyo qaji, inggi inggi ain na gereiyo qaji, inggi inggi meniñ naimyo na gereiyo qaji. ¹³ Nanggo inggi inggi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwjajqa, namur quleqt, goreñ quleqt, wain, goreñ goiyo qaji, bem sum. Nanggo ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kanjal tamo nanggo jejamu ti nanggo qunun ti. Ingi inggi kalil deqaji tamo qudei nanggi olo bunu awaiyoqnasai. ¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanggi na Babilon endegsib minjoqnaqab, 'Ingi inggi kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboonub. Deqa inggi inggi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'”

¹⁵“Silali qa wauo tamo nanggi na inggi inggi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanggi di unsibqqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjroqnas. ¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqnaqab, 'O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum! Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. ¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nanggi degsib Babilon minjoqnaqab.

“Qobun ojo tamo nanggi ti tamo qobun na laqnu qaji nanggi ti tamo qobunq di waueqnu qaji nanggi ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nanggi ti kalil Babilon qure koqyosibqqa isaq di tigelesqab. ¹⁸ Tigelesosib nãmyuwo na a yuim qurem oqoqnmqqa di unsibqqa tulan lelenoqnsib maroqnaqab, 'Qure endi tulan kobaqu-

ja. Qure bei qure ende ti keresai.' ¹⁹ Nangi degsib maroqnsibqqa wi sum oqnsib nanggo gateq di atoqnsibqqa akamaniyoqnsibqqa are tulan gulbeinjroqnas. Osib tulan lelenoqnsib endegsib Babilon minjoqnaqab, 'O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun taqato tamo yuwalq di laqnu qaji nanggi inoq dena silali tulan koba oqneb. Deqa nanggi ino jaqatin di unsibqqa are tulan gulbeinjroqnas. O ayo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!'”

²⁰“O lan qure ti Qotei aqa segi tamo ungasari ninggi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qar-ingej qaji ninggi ti Qotei aqa medabu o tamo ninggi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na ninggi ugeugeinggoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonqa lan angro singila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniñ kobaquja osiq soqtosiqqa yuwalq di waiyej. Osiqqa marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai. ²² O Babilon qure, bunuqna tamo nanggi inoq di gombin ti yumba ti gul ti nanggo anjam ato olo quoqnasai. Ingi inggi gereiyo tamo nanggi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqqa inoq di olo anjam atim quqwasai. ²³ Wanjal inoq di olo puloqnasai. Inoq di tamo uña wo olo ban ojnasai. Deqa nanggo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanggi tamo kokba soqneb. Ariya bini nanggi koboonub. O Babilon, ni ino gumanin kumbra na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanggi gisa gisanjroqnem.

²⁴“Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanggi ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanggi ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo ungasari kalil jeu tamo nanggi na ñumoqneb qaji nanggo len aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

Tamo ungasari nanggi Qotei aqa ñam soqtoqneb

19 Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanggi murqumyeqnabqa e nanggo kakro quem. Nangi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqnaqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga elenej. ² A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanggi peginjreqnu. Agi a na sambala uña kobaquja pegiyqo. Uña dena aqa sambala kumbra na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanggi ugeugeinjroqnej. Osiqqa Qotei aqa wau tamo nanggi dego ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanggi olo lelenoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqnaqom! Nãmyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnas!” Nangi degsib maroqneb. ⁴ Onaqa tamo gate 24 nanggi ti wagme qolqe nãmbile so qaji nanggi ti singa pulutosibqqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnaqom!”

⁵ Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiq anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenosiq endegsi marej, "Qotei aqa wau tamo ningi ti tamo ungasari Qotei qa ulaeqnub qaji ningi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil ningi Qotei aqa ñam soqtoqniy!"

Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nangi murqumyoqnsib anjam mareqnabqa e nanggo kakro quem. Nanggo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanggo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nangi tulan lelenoqnsibqa endegsib maroqneb, "Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnoqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu!" ⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmq aqa ñam soqtoqnoqom. Di kiyaaq? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiq aqa jejamu gereiyqo. ⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjenu." Gara qat naimyo dena kumbra bole tintin kalil sigitejenu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nangi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, "Ni anjam endegsim nenngrenye, 'Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisq aqa segi tamo ungasari nangi metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nangi tulan areboleboleinjrqas.'" Osiaq merbej, "Anjam endi Qotei aqa anjam bole." ¹⁰ Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binijya laqnamqa a na olo merbej, "Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanggo areqalo singilateqnu qaji nangi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binijyoqnome. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanggo are tigeltetnjreqnaqa nangi aqa anjam palonteqnub."

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, "Qotei aqa wau gegerere taqateqnu qaji tamo." Aqa ñam bei, "Kumbra bole yeqnu qaji tamo." A kumbra bole tintin na tamo ungasari nangi peginjroqnsiq nangi qoto itnjreqnu. ¹² Aqa ñamdamu ñam pulon bul pulonjenu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejenu. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nenngrenye unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai. ¹³ A gara olekoba osiq lenq di tuqtosiq dena kabuejenu. Aqa ñam endegsib mareqnub, "Qotei aqa Anjam." ¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnab e unjrem. Hos nangi di qat kalil. Qaja tamo nangi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. ¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji

nangi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiy qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi singila na taqatnjroqnaqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejenu. ¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nenngrenye unu, "Mandor kokba kalil nanggo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanggo Tamo Koba."

¹⁷ Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiq qebari kalil lan sorgomq di pururueqnub qaji nangi endegsi minjrej, "Ningi bosib ko-roabqa Qotei na ingi koba atsim metnjgim ningi uyiy.

¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanggo gate kokba ti tamo singila ti hos nangi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nangi ti nanggo qusa ningi bosib uyiy. Kanjal tamo ti tamo nanggo segi wau ojo qaji nangi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanggo qusa ningi bosib uyiy."

¹⁹ Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nangi ti nanggo qaja tamo nangi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nangi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nangi ti qoto itnjrqas marsib koroesoqneb. ²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nangi ayiel ojej. A na nangi ayiel ñambile sonab ojsiq wainjrnac ñamyuwoq ayieb. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nangi gisa gisanjroqnej. Tamo ungasari nangi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binijyoqneb. ²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nangi ñumeqnaq moreñoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nangi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nangi bosib qaja tamo nanggo qusa uynab mene diqnjrej.

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

20 Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunga osiq mandamq aiyej. ² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, "Tamo Ungasari Kalil Nanggo Ñam Ugetetnjro Qaji." ³ Lan angro dena Satan ojsiq tontosiq sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiq sub me kabutosiq qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nangi olo gisa gisanjrqasai. A subq di tarijosim soqnmq wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokifalayaqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nangi awoelenesoqneb. Tamo nangi di Qotei na wau enjrnaca nangi awo jaram kokbaq di awoosib tamo ungasari nangi peginjroqneb. Onaqa e tamo ungasari tulan gargekoba nami moreñeb qaji nanggo qunon unjrem. Tamo ungasari nangi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa

anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanği na nanço kakro giŋgeŋjnřnab nanği moreŋeb. Tamo unğasari nanği di wagme juwan aqa sulum wo binjŋro-saioqneb. Nanço lanjaqsı banqsı wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanği olo ŋambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. ⁵ Di subq na tigelu namo qaji. Tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo siŋgilatosai qaji nanği bati deqa ŋambile oqasai. Nanği mati tariŋosib soqnıbqa wausau 1,000 di koboamqa nanği subq na tigelqab. ⁶ Tamo unğasari namoosib subq na tigelqab qaji nanği di Qotei aqa segi tamo unğasari bole. Deqa nanği tulaŋ areboleboleinjrqs. Nanği moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanği taqat-njrqa keresai dego. Nanği Qotei aqa Kristus wo nanço atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ŋamyuwo kobaq di jaqatiŋ oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtıbqa Satan a subq dena oqedqas. ⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unğasari nanği gisa gisaŋjnřoqnqas. Tamo unğasari nanği di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belenqab. Satan na nanği koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanço qaja tamo nanği tulaŋ gargəkoba. Nanği ulul bul sisiyqa keresai. ⁹ Nanği sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nanço so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa laŋ goge na ŋamyuwo aism qaja tamo nanği di koitjnřqas. ¹⁰ Satan a nanği gisa gisaŋjnřoqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ŋamyuwoq aiqas. Ŋamyuwoq di meniŋ kalil yusiq ŋaŋgaeqnu. Wagme juwan wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwan wo nanği aiyel nami ŋamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ŋamyuwoq aism nanği aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ŋamyuwoq di jaqatiŋ oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulaŋ qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti laŋ ti jaraiyosib loumeb. ¹² E ŋam atsimqa tamo unğasari nami moreŋeb qaji nanği awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ŋam ti tamo laŋaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam laŋ anğro qudei nanği na buk qudei osi bosib waqteleŋeb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo unğasari nanği nami yoqneb qaji di Qotei na neŋgreŋyonaq soqnej. Buk bei dego laŋ anğro nanği osi bosib waqteb. Buk di ŋambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo unğasari moreŋo qaji nanği peginjrej. ¹³ Tamo unğasari kalil nami yuwalq di moreŋeb qaji nanği yuwal na uratjnřnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo unğasari nami moreŋeb qaji nanği uratjnřnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo unğasari nanço

segi segi kumbra kalil dena nanği peginjrej. ¹⁴ Osiqa Moiyo Qure osiq ŋamyuwo kobaq di waiyej. Ŋamyuwo koba di moiyo bunu qaji. ¹⁵ Tamo unğasari kalil nanço ŋam ŋambile qa buk miligiq di sosai qaji nanği di Qotei na breinjřnaq ŋamyuwo kobaq aiyeleneb.

Laŋ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

21 Onaqa e laŋ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Laŋ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. ² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa laŋ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulaŋ boledamu. Unğa a tamo ban ojqa osim walaqas dego kere. ³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulaŋ leleŋosiq marej, "Niŋgi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo unğasari nançoq di unu. Deqa Qotei a nanço ambleq di sqas. Nanği aqa segi tamo unğasari sqab. Od, Qotei a nanği koba na sqab. A nanço Qotei sqas. ⁴ A nanço ŋam ya kalil nuntetjnřqas. Deqa nanği olo akamqasai. Nanği olo moreŋqasai. Nanği olo are gulbejnřqasai. Nanği olo jaqatiŋ oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas."

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, "Niŋgi quiy. E iŋgi iŋgi kalil bunuj atonum." Osiqa merbej, "Ni ijo anjam kalil endi neŋgreŋye. Anjam endi bole. Tamo nanği qusib marqab, 'Bole.'" ⁶ Osiqa olo merbej, "Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuj di sqai. E iŋgi iŋgi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ŋambile qa ya jumbumq dena tigsıy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laŋa anaiyqai.

⁷ Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na iŋgi iŋgi kalil di laŋa yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo anğro sqas.

⁸ "Ariya tamo ulakobaeqnu qaji nanği ti tamo Yesus qa nanço areqalo siŋgilatosaiyeqnu qaji nanği ti ŋamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leŋ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumanıŋo qaji, quŋam qalo qaji, gisaŋ qotei binjŋro qaji, gisaŋ anjam maro qaji nanği di ŋamyuwo kobaq aiyelenqab. Ŋamyuwoq di meniŋ yusiq ŋaŋgaeqnu. Ŋamyuwoq di moiyo bunu qaji."

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa laŋ anğro 7 tabir 7 ojesoqneb nanği deqaji bei bosıqa ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsıb bilentonab mandamq aisiq tamo unğasari nanği tulaŋ ugeugeinjrısiq Qotei aqa minjŋ kobotej. Laŋ anğro dena merbej, "Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa unğa bunuj walaqo qaji di osormıt unqam." ¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e siŋgilatbonaqa laŋ anğro dena e osıqa mana tulaŋ goge kobaq oqej. Oqsıq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa laŋ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. ¹¹ Qure di Qotei aqa rıaŋ na tulaŋ suwantej. Qotei aqa rıaŋ di tulaŋ bolequja. A meniŋ boledamu bul. A tulaŋ suwanosiq meniŋ

jaspa bulej. Osiqa tulan jeqilosiq qunun bulej. ¹² Qure di nanngi na dadanyeb. Dadan di tulan goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqneb. Siranme jojomq di lan angro 12 nanngi tigelesoqneb. Siranmeq di Israel tamo ungasari nanngo moma utru 12 nanngo nam nen-grenyonab soqneb. ¹³ Dadan guta qa di siranme qalub soqneb. Dadan tauq qa di siranme qalub soqneb. Dadan beben qa di siranme qalub soqneb. Dadan guma qa di siranme qalub soqneb. ¹⁴ Meni kokba 12 na dadan aqa utru singilateb. Meni quraq di tamo 12 Kaja Du na qarinjrnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nanngo nam atnab soqneb.

¹⁵ Lan angro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiqa qure ti qure aqa dadan ti dadan aqa siranme ti nanngo ole keretej.

¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lan angro dena toqon di osiqa qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere.

¹⁷ Lan angro na qure aqa dadan keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

¹⁸ Qure aqa dadan di Qotei na meni jaspa na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianjosiq qunun bulej. ¹⁹ Meni boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meni boledamu namba 1 aqa nam jaspa. Meni namba 2 aqa nam sapaia. A qenjent. Meni namba 3 aqa nam aget. Meni namba 4 aqa nam emeral. A nam banqa gesgi bul. ²⁰ Meni namba 5 aqa nam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meni namba 6 aqa nam konilian. A lent. Meni namba 7 aqa nam krisolait. A merient. Meni namba 8 aqa nam beril. A nam banqa gesgi bul. Meni namba 9 aqa nam topas. A merient. Meni namba 10 aqa nam krisopres. Meni namba 11 aqa nam haiasin. Meni namba 12 aqa nam ametis. A lent. ²¹ Dadan aqa siran 12 di meni qat kokba 12. Meni kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meni qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyej. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanngi segi aiyel qure di aqa atra tal. ²³ Qure di ser ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon. ²⁴ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi qure di aqa rian na walweloqnb. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanngi na nanngo nro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnb. ²⁵ Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnb. Gaigai suwan sqas. ²⁶ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi na nanngo wala ti nanngo nro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnb. ²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnb qaji nanngi ti tamo gisan anjam mareqnb qaji nanngi ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nanngo nam nambile qa buk miligiq di Qotei na nengrenyej qaji nanngi segi qure di miligiq gilqa kere. Nambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

Jon a nambile qa ya ti nam ti unej

22 Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di nambile qa ya. Ya di tulan rianjosiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanngo awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej. ² Ya qalaq di nambile qa nam bei tigelesoqnej. Nam di bai segi segi gei utru yoqnb. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banqa na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ma kobotetnjroqnb. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanngi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanngo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanngi a qa louoqnb. ⁴ Osib aqa ulatamu unoqnb. A na aqa segi nam nanngo lanjaq di nengrenyim sqas. ⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanal qatrentqasai. Ser suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nanngi suwantnjroqnm nanngi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, "Anjam endi bole kalil. Tamo nanngi qusib marqab, 'Bole.' Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinjqoqa bosiq aqa wau tamo nanngi kumbra urur brantqas qaji di osornjrco. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjretnaqa nanngi aqa anjam palonteqnb. ⁷ Ningi qiy. Yesus a marqo, 'E nungoq boqujatqai.'"

Tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji di dauryqab di nanngi tulan areboleboleinjrqs.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a binjqqa laqnamqa a na merbej, ⁹ "Ni e binjbaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnb qaji nanngi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binjqoqime." ¹⁰ Osiqa merbej, "Qotei aqa anjam ni buk endia nengrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo. ¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnb qaji nanngi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnb qaji nanngi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnb qaji nanngi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnb qaji nanngi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe."

¹² Yesus a mareqnu, "Ningi qiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanngo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqi. ¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ "Tamo ungasari nanjo gara yansonab qatej qaji nanji tulan areboleboleinjrim sqab. Nanji nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanji Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanji areboleboleinjrim sqab. ¹⁵ Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanji Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanji oqeq di sqab. Tamo ungasari gumanijo qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, leñ ojo qaji, gisan qotei bininjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanji Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanji oqeq di sqab. ¹⁶ E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonumqa ninji qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nunjoq aisiq anjam endi palontosiq merngwo. E Mandor Koba Devit aqa leñ na nam-babem qaji. E Devit aqa Angro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum."

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unja bunuj wo nanji aiyel na mareqnub, "Yesus, ni aue." Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanji marebe, "Yesus, ni

aue." Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanja anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnub qaji nanji e singila na endegsi minjrqi. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. ¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nambile qa nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, "Bole, e boqujatqai."

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo ungasari kalil nanji qa are boleyeme. Bole.